TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

ANADOLU'DA TOGALI HEYKELLERİN GELİŞİMİ: TİPOLOJİK VE STİLİSTİK DEĞERLENDİRME

BÜTÜNLEŞİK DOKTORA TEZİ

DURMUŞ ERSUN

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

ANADOLU'DA TOGALI HEYKELLERİN GELİŞİMİ: TİPOLOJİK VE STİLİSTİK DEĞERLENDİRME

BÜTÜNLEŞİK DOKTORA TEZİ

DURMUŞ ERSUN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ERHAN ÖZTEPE

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

DURMUŞ ERSUN

ANADOLU'DA TOGALI HEYKELLERİN GELİŞİMİ: TİPOLOJİK VE STİLİSTİK DEĞERLENDİRME

BÜTÜNLEŞİK DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ERHAN ÖZTEPE

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE(Danışman)	
Prof. Dr. Musa KADIOĞLU	
Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI	
Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY	
Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL	

Tez Sınavı Tarihi 06.03.2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE danışmanlığında hazırladığım "Anadolu'da Togalı Heykellerin Gelişimi: Tipolojik ve Stilistik Değerlendirme (Ankara.2019) " adlı yüksek lisans ☐ - doktora/bütünleşik doktora ☒ tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 26.03.2019
Durmuş ERSUN

ÖNSÖZ

2011 yılının Eylül ayında Bütünleşik Doktora programına kayıt yaptırdığım Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalında 35. Madde kapsamında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlayarak akademik yaşamıma adım attım. Danışman Hocam, Sayın Erhan ÖZTEPE'nin uzmanlık alanı olan plastik sanatlar konusundaki bilgi ve birikimlerini paylaşmasıyla Roma heykeltıraşlığı konusunda çalışma eğilimim ağır basmıştır. Doktora tez çalışmamı üstlenen sürecin her aşamasında görüş ve önerilerini esirgemeyen Danışmanım, Sayın Erhan ÖZTEPE'ye teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. "Togalı Heykel" konusu Sayın Musa KADIOĞLU tarafından önerilmiştir. Sayın Musa KADIOĞLU tez izleme komitesi üyeliğinde de görev alarak tez çalışmasını her anlamda yakından takip ederek bilgi ve birikimleriyle katkı sağlamıştır. Desteğinden ötürü burada Sayın Musa KADIOĞLU'na teşekkürlerimi ve minnettarlığımı sunmayı bir borç bilirim. Doktora çalışmasının ilerleme sürecinde yönlendirici eleştirileriyle tez izleme komitesinde görev alarak çalışmanın tutarlı bir bütün haline gelmesinde katkı sağlayan Sayın Ayşe Gül AKALIN ORBAY'a ayrıca teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Arkeoloji Bölümünde görev yaptığım sürece her anlamda desteğini esirgemeyen Sayın Serdar Hakan ÖZTANER'e teşekkür ederim. Doktora Tez Çalışması 2016 yılında Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü(TEBE) tarafından "Prof. Dr. Ali Dinçol" bursu kapsamında desteklenmiştir. 2017 yılında ise, Türk-Amerikan İlmi Araştırmalar Derneği(ARIT) tarafından "George Maxim Anossov Hanfmann" bursu kapsamında desteklenmiştir. Adı belirtilen saygın kurumlara ve yöneticilerine desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

Durmuş ERSUN Ankara, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i

İÇİNDEKİLER ii-iii

1. GİRİŞ

1.1. Konu ve Kapsam 1

1.2. Amaç 2

1.3. Yöntem 2

2. TOGALI HEYKELLERİN KÖKENİ VE GELİŞİMİ 4

2.1. Araştırma Tarihi 11

2.2. Terminoloji 40

3.ANADOLU'DA TOGALI HEYKELLERİN TİPOLOJİ VE STİL GELİŞİMİ 54

3.1. Geç Cumhuriyet Döneminden İmparatorluk Dönemi Sonlarına Kadar Anadolu'da Togalı Heykel Tipolojisi ve Stil Gelişimi 54

3.1.1. *Pallium* Tipinde Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 54

3.1.1.1. *Sinus*'lu *Pallium* Tipinde Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 59

3.1.2. *Umbo* Formuna Göre Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 65

3.1.2.1. Küçük *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 65

3.1.2.2. "U" Biçimli *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 75

3.1.2.3. Yuvarlatılmış *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 86

3.1.2.4. "V" Biçimli *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 95

3.1.2.5. Katlanmış *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 111

3.1.3. *Umbo*'suz Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 114

3.1.4. Bandlı Togalı(*Toga Contabulata*) Heykellerin Stil Gelişimi 117

3.1.5. Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 122

3.1.5.1. Önlük Biçimli *Sinus*'lu Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 125

3.1.5.2. Şal Biçimli *Sinus*'lu Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi 132

3.2. Gruplandırılamayan Parçalar 143

4. ANADOLU'DA TOGALI HEYKELLERDE TAKİP EDİLEN YANILSAMALAR 148

4.1. Tipolojik Gelişim 148

4.2. Yanılsamalar 156

5. TOGALI HEYKELLERİN KRONOLOJİK, TİPOLOJİK, MEKÂNSAL DAĞILIMLARI VE KONTEKST İLİŞKİLERİ 161

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 173

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA 182

ÖZET / SUMMARY 214

KATALOG 218

ÇİZİM, GRAFİK, TABLO LİSTESİ 396

RESİM LİSTESİ 396

TERMİNOLOJİ SÖZLÜĞÜ 402

LEVHALAR 405-432

1. GİRİŞ

1.1.Konu ve Kapsam

MÖ 3. yüzyılda Roma egemenlik sahasını Akdeniz de genişletmeye başlamıştır. MÖ 190 yılıyla birlikte Roma ordusunun II. Eumenes yardımıyla Anadolu'ya girişi ve Magnesia ad Sipylos yakınlarında III. Antiokhos'a karşı kazanılan zaferle ilişkiler bir adım daha ileriye götürülmüştür. İleriye götürülen süreç sonrası MÖ 188 yılında imzalanan Apameia Antlaşmasıyla Anadolu'da yeni siyasi bir yapı modeline adım atılmıştır. MÖ 133 yılında Pergamon Krallığının III. Attalos aracılığıyla Roma'ya miras olarak bırakılması eyalet politikasıyla Anadolu'da bir örgütlenme modeli haline gelmiştir. Togalı heykeller Roma vatandaşlığı statüsünü yansıtan bir özelliğe sahip olmasıyla Romalıların Anadolu'daki eyaletlerde yaşayan insanlardan ayrıcalıklı bir yaşam sürdüğüne işaret etmektedir. Sadakatini kanıtlamış birey ya da topluluklara Roma vatandaşlığı hakkı sonradan verilebildiği, gerek öncesinde bir köle olan Aphrodisias'dan Zoilos örneğiyle gerekse de Caracalla Döneminde ilan edilen *Constitutio Antoniniana* [1] ile kanıtlanmıştır. Roma'nın Anadolu'da eyalet şeklinde örgütlenmesiyle birlikte üst düzey yöneticilerin, Romalıların ya da Roma vatandaşlığı statüsü kazanmış bireylerin onurlandırılma heykelleri bu coğrafyaya yayılmaya başlamıştır. Böylelikle toganın da bir propaganda malzemesi haline geldiği görülür. Kayıt altına alınan togalı heykeltıraşlık eserlerinin hiçbirisi MÖ 1. yüzyıl öncesi bir tarihe gitmemektedir. Bu durum çalışma kapsamını da belirlemiş olup MÖ 1. yüzyıldan MS 6. yüzyıl sonlarına kadar tarihlenen, Roma'nın Anadolu'daki eyaletlerinde bulunmuş, bağımsız heykeller bu çalışmada irdelenmiştir.

[1] İmparator Caracalla tarafından MS 212 yılında yayınlanan yasadır. Bu yasayla Roma sınırları içerisinde yaşayan tüm özgür bireylere vatandaşlık verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fejfer 2008, 190; Borg – Witschel 2001, 107-108; Liebeschuetz 2001, 342-350.

Burada sunulan çalışmayla Roma İmparatorluğunun Anadolu'daki eyaletlerinde ortaya çıkarılan togalı heykellerin gelişim süreci ve tespit edilen tiplerin dağılımları anlaşılmaya çalışılacaktır.

1.2. Amaç

Togalı heykeller konusunda Türk bilim insanları tarafından bugüne kadar doğrudan yapılan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Kazı ve yüzey araştırmaları sonucu ya da tesadüfen ortaya çıkarılan heykeller katalog bazında değerlendirilmiştir. Bu nedenle Anadolu'dan togalı heykellerin tipolojik ve stilistik olarak toplu takip edilebileceği bir kaynak yoktur. Tez çalışmasının tamamlanmasıyla togalı heykellerin tipolojik ve stilistik olarak takip edilebileceği bir kaynağın bilim dünyasına sunulması amaçlanmaktadır. Bu hedefin yanı sıra toganın vücutta taşınma ve uygulanış biçimlerinde İtalya merkezli Roma yerleşimleriyle Yunanistan ve Anadolu'daki Roma yerleşimlerinde ortaya çıkarılan togalı heykellerin arasındaki farklılıklar anlaşılabilecektir. Sadece Roma vatandaşlığı statüsüne sahip bireyler tarafından giyilebilen elbisenin kendi içerisinde birden fazla bölümü bulunmaktadır. Aynı zamanda elbiseyle birlikte çok sayıda ikonografik obje resmedilmiştir. Tez çalışmasıyla hem elbisenin bölümlerinin hem de ikonografik objelerin Türkçe karşılıkları terminoloji içerisinde ele alınmıştır.

1.3. Yöntem

Anadolu'daki togalı heykellerin gelişiminin anlaşılabilmesi adına öncelikli olarak konuyla ilgili temel kaynaklar değerlendirilmiştir. Sonrasında togalı heykellerin köken problemi ve terminolojisi üzerinde durulmuştur. Gerek Türkiye genelinde 52 Arkeoloji Müzesinde bilimsel inceleme ve gözlemler sonucunda kayıt altına alınan gerekse de ulaşılamayan ve yayımlanmış eserlerden toplanan togalı heykellerin katalog yardımıyla tanımlama ve tarihlendirme çalışmaları yapılmıştır. Kayıt altına alınan eserlerin tipoloji

ve stil gelişimi 6 ana başlık 8 alt başlık altında gruplandırılmıştır. Gruplandırılmış eserlerin tasniflenmesiyle tipolojik, kronolojik ve mekânsal dağılımlarına ilişkin veriler elde edilmiştir.

2. TOGALI HEYKELLERİN KÖKENİ VE GELİŞİMİ

Toga, Roma vatandaşlarının ulusal giysisidir[2]. Vergilius, Romalıları toga giyen dünyanın hâkimi mümtaz ırk olarak nitelendirmiştir[3]. Giysi, onu taşıyan kişinin Roma sivil haklarına sahip olduğuna işaret etmektedir[4]. Vatandaşlık vurgusunun yanı sıra giysi kişinin toplum içerisindeki statüsünü yansıtan bir özelliğe de sahiptir[5]. Bu durum elbise de yapılan renk değişimi ya da sonradan eklenen renkli bir yakayla temsil edilmiştir. Erguvan renkli yaka ile temsil edilen *toga praetexta* bu duruma örnektir[6]. İmparator Augustus Dönemi öncesinde Roma vatandaşlarında cinsiyet ya da yaş ayrımı yapılmaksızın toga, hem kadınlar hem de erkekler tarafından giyilmiştir[7]. İmparator Augustus Döneminden itibaren yetişkin kadınlar *stola* taşımışlardır ve toga sadece küçük kız çocukları ve erkekler tarafından giyilmiştir[8]. Toga günlük yaşam içerisinde ve heykellerde iki ana bileşenle birlikte temsil edilmiştir. Bunlar sırasıyla giysi altına giyilen tunik ve ayağa giyilen *calceus*'tur[9].

Plinius, Halikarnassoslu Dionysios ve Tertullian aracılığıyla giysinin kökenine ilişkin bilgiler gelmiştir. Roma vatandaşlarına özgü bir giysi olan toga'nın kökeni ile ilgili olarak Plinius, erguvan renkli bir yakaya sahip toga'nın ilk olarak MÖ 7. yüzyıl içerisinde Tullus Hostilius'un saltanatı boyunca Roma'da görüldüğünü belirtmiştir[10].

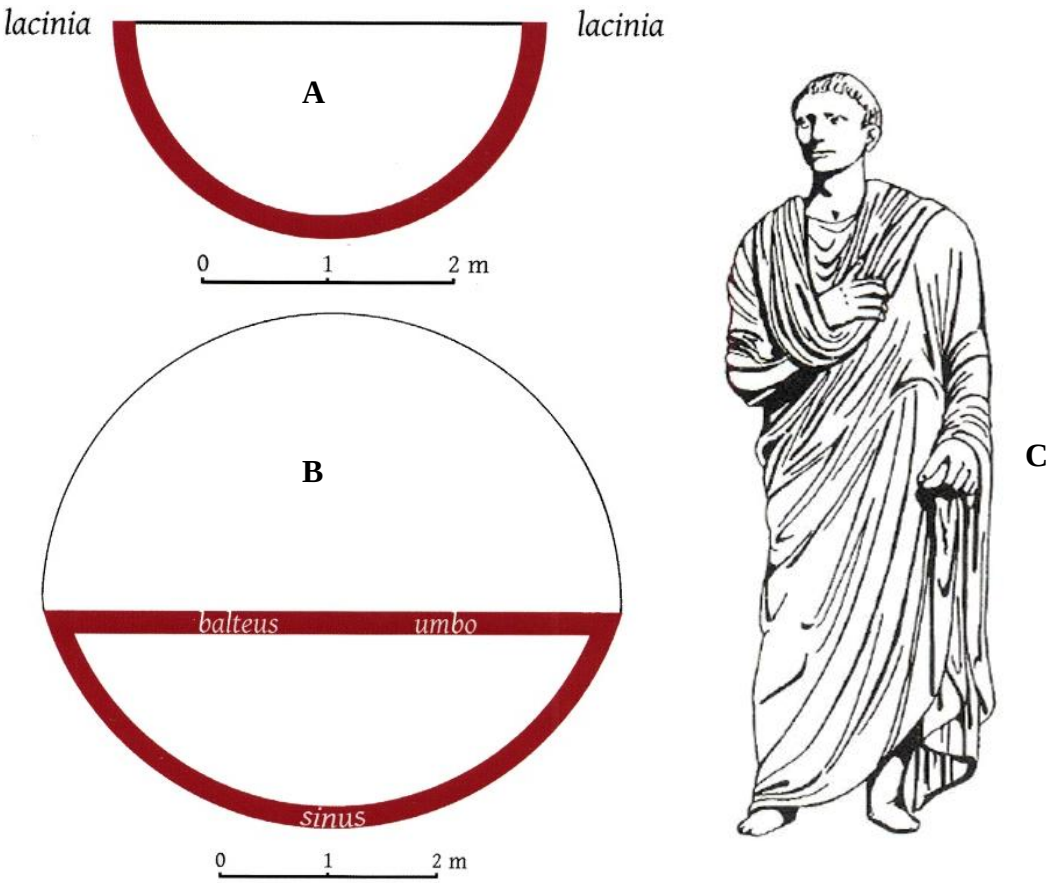
[2] Smith ve diğ. 1891, 846; Heuzey 1897, 303; Hula 1895, 1-2; West 1933, 42; Goethert 1939, 178; Niemeyer 1968, 40; Bonfante Warren 1973, 586; Kleiner – Kleiner 1982, 125; Zankler 1990, 167; Goette 1990, 2; 2009, 25; 2013a, 39; 2013b, 86; Zankler 1990, 167; Kockel 1993, 16; Felicitas 1998, 3; Croom 2000, 40; Korkut 2000, 187; Stone 2001, 13; Smith 2006, 36, 100; Edmondson 2008, 21; Fejfer 2008, 184; Spathi 2013, 112; Larson-Loven 2014, 430.
[3] Vergilius, *Aeneas* 1.280, 24.
[4] Zankler 1990, 169; Edmondson 2008, 22; Goette 2013a, 39.
[5] Heuzey 1897, 303; Delbrueck 1929, 44; West 1933, 42; Niemeyer 1968, 40; Bonfante-Warren 1973, 585; Wrede 1995, 546; Böhme-Schönberger 1999, 157; Stone 2001, 17; Edmondson 2008, 22, 28; Fejfer 2008, 183; Koortbojian 2008, 73; Goette 2013a, 39, 47; Karanastasi 2013, 94.
[6] Toga praetexta ile ilgili ayrıntılı bilgi için bknz. Niemeyer 1968, 46; Bonfante Warren 1973, 591-592; Gabelmann 1985, 497-541; Goette 1990, 5; Edmondson 2008, 26-27; Dolansky 2008, 47-58. MÖ 2. bin yıldan beri kullanımı bilinen ve günümüzde hristiyanlık ve Yahudilik gibi dinlerde de önemini koruyan erguvan ya da mor olarak giyside verilen statü rengiyle ilgili ayrıntılı bilgi ve gelişim için bknz. Adıgüzel – Kolancı 2017, 261-285.
[7] Wilson 1924, 27; Bieber 1967, 41; Frenz 1977, 63; Goette 1990, 2; 2013b, 85; Croom 2000, 41; Stone 2001, 13; Howatson 2013, 346.
[8] Weiss 1881, 433; Bieber 1967, 41; Bonfante-Warren 1973, 585; Goette 1990, 2; 2013b, 85, 89; Stone 2001, 13; Edmondson 2008, 22, 25; Howatson 2013, 346. Küçük kız çocukları yetişkinlik çağına kadar sadece elbisenin *toga praetexta* tipini taşımışlardır. Diğer elbise türlerini taşımamışlardır. Ayrıntılı bilgi için bknz. Gabelmann 1985, 517; Stone 2001, 13; Edmondson 2008, 22, 26; Goette 2013a, 39.
[9] Tunik ve *calceus* terimleri için bknz. Terminoloji.
[10] Plinius, *Naturalis Historia* 9.136.

Plinius'a göre erguvan renkli yakaya sahip toga'nın kökenini Etrüsklere dayanmaktadır[11]. Halikarnassoslu Dionysios, Romalıların erguvan yakalı elbiselerinin renklerinin Lydia ve Pers krallarının giysileri ile benzer olduğuna ve onların elbiselerinin dikdörtgen formunun aksine Romalıların giysilerinin yarı dairesel bir şekle sahip olduğunu belirtmiştir[12]. Giysinin bu türünün Yunanlılar tarafından *tebenna* ve Romalılar tarafından ise toga olarak adlandırıldığını vurgulamıştır[13]. Tertullian, köken konusunda toga elbisesinin Pelasglar'dan Lidyalılara, Lidyalılardan da Romalılara aktarıldığı görüşünü bildirmiştir[14]. Günümüz araştırmacılarının köken konusundaki varsayımları Etrüskler üzerinedir[15]. Elbisenin kökeni hem antik kaynaklarda hem de günümüz modern kaynaklarında belirsizliğini halen korumaktadır.

Cumhuriyet Döneminde takip edilen toga formu MS 4. yüzyıl sonuna kadar üç kez değiştirilmiştir. Toga'nın Cumhuriyet Dönemi formu *toga exiqua* olarak isimlendirilmiştir[16]. Cumhuriyet Dönemi formu Yunan *himaton*'u ile oldukça benzerdir. Ancak toga'nın yarı dairesel bir formla dikdörtgen kesime sahip Yunan *himation* formundan farklılığı ortaya konulmuştur (**Çizim 1a**)[17]. Giyside daireselliği sağlayan bölüm *lacinia*'dır[18]. *Lacinia* dışında giysinin Yunan *himation* formundan ayrımına ışık tutan bir diğer bölüm ise; *ima toga*'dır[19]. Belirtilen iki bölümle toga Yunanların *himation* giysisinden açık bir biçimde ayrılmıştır. Araştırmacılar tarafından Romalıların

[11] Plinius, *Naturalis Historia* 8.195; 9.136; 33.10.
[12] Halikarnassoslu Dionysios, 3.60, 3-61, 2.
[13] Halikarnassoslu Dionysios, 3.60, 3-61, 2.
[14] Tertullian, *De Pallio* I. 1.2.
[15] Ross 1911, 24; West 1933, 41; Bieber 1967, 43; Niemeyer 1968, 40; Bonfante Warren 1973, 590; Goette 1990, 2-3, 22, 24; 2009, 23; 2013a, 40, 42; Böhme-Schönberger 1999, 156; Fejfer 2008, 186.
[16] Goethert 1931, 16; 1936, 16; Bieber 1959, 398; 1977, 129; Niemeyer 1968, 41; Frenz 1977, 60; Kleiner – Kleiner 1982, 125; Gabelmann 1985, 517; Goette 1990, 20, 22, 102; 2013a, 41; Kockel 1993, 18; Wrede 1995, 542; Felicitas 1998, 5-6, 11; López 1998, 117.
[17] Weiss 1881, 432; Smith ve diğ. 1891, 846; Heuzey 1897, 303; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 275; Delbrueck 1929, 45; Goethert 1931, 16; Bieber 1959, 375, 412; 1967, 40; 1977, 134, 137; West 1933, 42; Bonfante-Warren 1973, 585; Frenz 1977, 63; Goethert 1937, 1657; Gabelmann 1985, 517; Goette 1990, 2-3; 2009, 23; 2013a, 41; Kockel 1993, 17; Res. 1; Felicitas 1998, 11; Wilson 1924, 18; Böhme-Schönberger 1999, 157; López 1998, 117; Filges 2000, 95; Stone 2001, 13; Smith 2006, 100; Fejfer 2008, 186.
[18] *Lacinia* ile ilgili ayrıntılı bilgi için bknz. Terminoloji.
[19] Goethert 1939, 193; Felicitas 1998, 15; López 1998, 119; Smith 2006, 101.

giysinin bu formunda Yunanların *himation* elbisesini kendilerine model aldıkları ve yarı dairesel kesimle yeni bir tasarım oluşturdukları düşüncesi ortaya konulmuştur[20].

Çizim 1: A.Toga'nın Cumhuriyet Dönemi Kesimi; **B**. İmparatorluk Dönemi Kesimi **C.** *Toga exiqua* Giyimli Togalı Erkek Heykeli (**1. Tip**)

Toga formunda ilk değişim Erken İmparatorluk Döneminde yaşanmıştır[21]. Erken İmparatorluk Döneminde Cumhuriyet Dönemi'nin *toga exiqua* tipi geliştirilmiş ve giysiye iki yeni bölüm eklenmiştir. Bunlar sırasıyla *umbo* ve *sinus*'dur[22]. Yeni bölümlerin eklenmesiyle giysinin boyutu büyümüştür. Boyutunda meydana gelen değişiklik ile toga Erken İmparatorluk Döneminde tam dairesel bir forma ulaşmıştır

[20] Bieber 1959, 378, 412; 1967, 43; Goette 1990, 3, 24; 2013a, 41; 2013b, 85; Kockel 1993, 17; Filges 2000, 99, 108; Stone 2001, 16
[21] İmparatorluk tipi toga araştırmaları için bknz. Weiss 1881, 435; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 277; 1924, 61; Goette 1990, 29; Wrede 1995, Zankler 1990, 167-168; Croom 2000, 41-44; Stone 2001, 17; Laurance 2012; Larson-Loven 2014, 431; López 1998, 117-118.
[22] *Umbo* ve *sinus* terimleri için bknz. Terminoloji.

(**Çizim 1b**)[23]. İmparatorluk Döneminde 1,80 metre ölçülerinde bir erkek için giysi kumaşının uzunluğu 4, 80 ile 5,00 metre arasındadır[24].

Toga'nın Erken İmparatorluk Döneminde geliştirilen formu MS geç 2. yüzyıla kadar değiştirilmeden devam ettirilmiştir. Sadece giysi bölümlerinin konumlandırılmasında ikonografik olarak farklılıklar görülmektedir. Araştırmacılar tarafından MS 1. yüzyılla MS 2. yüzyıl arasında aynı şemada verilen togalı heykellerin ayrımında *lacinia*'nın verilişine dikkat çekilmiştir[25]. Sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren *lacinia*'nın alt bölümde büyük bir kısmının izlenilmesi MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamında görülen bir şemadır[26]. Buradan anlaşıldığı üzere tarihlendirme önerilerinde de yüzyılın ayrımında da *lacinia'*nın betimleniş biçimi oldukça önemlidir. Erken İmparatorluk Döneminde ortaya çıkan ve MS geç 2. yüzyıla kadar değiştirilmeden kullanılan toga tipini yansıtan heykellerin tarihlendirmesinde dikkate alınan giysi bölümlerinden bir diğeri *umbo*'dur. Toga için merkeze kapalı yerleştirilen küçük *umbo*'nun varlığı Erken İmparatorluk Döneminin karakteristik özelliği olarak pek çok araştırmacı tarafından kabul görmektedir[27].

Togalı heykellerin tarihlendirilmesinde H. R. Goette tarafından *umbo* formunun değişimi dikkate alınarak bazı öneriler getirilmiştir. Goette'ye göre *umbo* Hadrian-Erken Antoninler Döneminde *balteus* üzerinde yuvarlatılmış formdadır[28]. Yine Goette'ye göre Geç Antoninler-Erken Severuslar Döneminde ise; *umbo* "V" formludur[29]. Goette'ye göre *lacinia* ve *umbo*'nun yanı sıra *sinus*'un ölçüsü ve

[23] Weiss 1881, 435; Smith ve diğ. 1891, 846; Ross 1911, 26; Wilson 1924, 61, 63; Bieber 1967, 40; Goette 1990, 3, 20, 25, 102; 2009, 23; 2013a, 41; Kockel 1993, 17; Böhme-Schönberger 1999, 157.
[24] Goette 1990, 4; 2013a, 43; Croom 2000, 41; Stone 2001, 17; Howatson 2013, 346; Larson-Loven 2014, 431.
[25] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[26] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[27] Goethert 1939, 178; Goette 1990, 30; Kreikenbom 1992, 144; Smith 2006, 106; Sperti 2009, 317; Romeo ve diğ. 2014, 243.
[28] Goette 1990, 41; 2013a, 43. M. Kadıoğlu tarafından *umbo*'nun *balteus* üzerine düğüm şeklinde asılması ve "U" formunun yuvarlatılması uygulamaları bakımından Nysa ad Maeandrum togalı erkek heykeli ışığında atıfta bulunulmuştur: Kadıoğlu 2014, 107.
[29] Goette 1990, 50; 2013a, 43.

yapısından yola çıkılarak togalı heykellerin yüzyıllara göre değişimlerini izleyebilmek de mümkündür[30].

Giysi formunda ikinci değişim MS geç 2. yüzyılda yaşanmıştır. Toga temsilinde *umbo* sıkılaştırılmış bir biçimde omuza çekilmiş ve gergin *balteus* göğse katlanmış olarak yerleştirilmiştir. Bu tip de örnekler *toga contabulata* olarak isimlendirilmiştir[31]. Toga'nın bu formu yani *toga contabulata* Mısır da MS 1. yüzyıl başlarında rahipler tarafından giyilmiş olup [32] Romalılar tarafından Mısır örneklerine dayandırılarak geliştirilmiş olmalıdır[33].

MS geç. 2. yüzyıl - MS 3. yüzyıl başlarında ortaya çıkan *toga contabulata* formunun heykel sanatında diğer örneklere oranla sayısal olarak az olmasından yola çıkarak üst düzey yetkililer için geliştirildiği ihtimalinin yüksek olduğu araştırmacılar tarafından öne sürülmüştür[34]. Bunun yanı sıra konuyla ilgili J. Fejfer tarafından nüfus araştırmalarına yoğunlaşılmıştır[35]. J. Fejfer, İmparator Augustus Döneminde 4,5 ile 6 milyon arasında[36]; MS 2. yüzyılda ise, 60 milyon civarında Roma vatandaşının varlığını ortaya koymuştur [37] . J. Fejfer, MS 3. yüzyılda Caracalla Döneminde çıkarılan *Constitutio Antoniniana* ile Roma eyaletleri üzerinde yaşayan bütün özgür bireylere vatandaşlık bahşedilmesiyle birlikte, Roma vatandaşı sayısının çok büyük miktarda artış gösterdiğini vurgulamıştır[38]. Bu nedenle üst düzey yöneticilerin toplumun genelinden

[30] Goette Antoninler Dönemi togalı heykellerinde *sinus* köşesinin gövdeden uzak tasarlandığını belirtmiştir. Ancak söz konusu uygulamanın bütün Antoninler Dönemi örneklerine indirgenemeyeceğini belirtir: Goette 1990, 50. Bu tipteki heykeller ile ilgili hususlar "V" Formlu *Umbo*'lu Togalı Heykeller bölümünde detaylı bir biçimde açıklanmıştır.

[31] Hula 1895, 5, 8; Wilpert 1899, 490; Goethert 1937, 1658-1659; 1939, 211; Niemeyer 1968, 41, 47; Goette 1990, 58, 102; 2009, 30; 2013a, 43; Wrede 1995, 544, 547; Felicitas 1998, 35; Croom 2000, 41-43; Stone 2001, 25; Fejfer 2008, 188; Koortbojian 2008, 73.

[32] Goette 1990, 102; 2009, 30-31; Fejfer 2008, 190; Spathi 2013, 112.

[33] Goette 1990, 102; 2009, 30-31; Wrede 1995, 547; Fejfer 2008, 190; Spathi 2013, 112.

[34]Wilpert 1899, 490; Ross 1911, 30; Wrede 1995, 547; Fejfer 2008, 192; Goette 2013a, 47.

[35] Fejfer 2008, 190.

[36] Tanrısal Augustus'un başarılarının anlatıldığı *Res Gestae Divi Augusti* adlı eserin 8. paragrafında nüfus sayımına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Kitabe de 8. Paragraf da MÖ 28 yılında yapılan sayımda 4.063.000; MÖ 8 yılında; 4.233.000; MS 14 yılında ise; 4.937.000 Roma vatandaşının varlığı ortaya konulmuştur. Türkçe çeviri Turhan Kaçar tarafından yapılmış olup; ayrıntılı bilgi için bkz. Kadıoğlu ve diğ. 2011, 101, 8. Paragraf.

[37] Fejfer 2008, 190. Nüfus araştırmaları ve ilan edilen *Constitutio Antoniniana* ile ilgili daha kapsamlı bilgi için ayrıca bknz. Borg – Witschel 2001, 107-108; Liebeschuetz 2001, 342-350

[38] Fejfer 2008, 190.

ayrımına varmak için toganın bu formunun ortaya çıkmış olma ihtimali bulunmaktadır[39]. Anadolu'da Hierapolis antik kenti tiyatrosunda sahnedeki *porta regia* üzerine denk gelen orta frizde "U" biçiminde düzenlenmiş üç büyük blokta İmparator Septimius Severus ve ailesi tanrılar arasında betimlenmiştir[40]. Frizde Septimius Severus'un solunda betimlenen Caracalla kabartması *toga contabulata* giyimlidir. Bu tip de resmedilen bir diğer örnek Gallienus'un togalı büstüdür[41]. Bu grupta değerlendirme kapsamına alınan son örnek; Perge antik kenti sütunlu cadde de MS 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen bir sütunda Tyche ve Helios arasında resmedilen togalı kabartmadır[42]. Görüldüğü üzere sayısal olarak bu tip Anadolu'da da diğer tiplere oranla oldukça azınlıktadır. Anadolu'da da bu tipin sayısal azlığı üst düzey yetkililer için geliştirilmiş olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

MS 4. yüzyılda toga altına çift tunik giyilerek yeni bir tip oluşturulmuştur[43]. Geç Dönem togasının imparatorlar, senatörler, konsüller, valiler ve üst düzey memurlar tarafından giyildiği görülmektedir[44]. Yeni toganın daima *calceus senatorius* botuyla giyilmiş olması ayrıcalıklı bir statüye ait olduğu fikrini destekler niteliktedir[45]. Geç Antik Dönem togalı heykelleriyle ilgili yapılan araştırmalar kapsamında U. Gehn, *sinus* modellendirilmesinden yola çıkarak yüzyıl içinde farklı tarihlendirmeler önermektedir[46]. H. R. Goette tarafından bu yeni toga "Magistrat Tipi" olarak adlandırılmaktadır[47]. Bu tür toganın en erken örnekleri Goette tarafından da ifade edildiği üzere Aphrodisias'dan

[39] Fejfer 2008, 190.
[40] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[41] Miltner 1960, 12, Res. 8; İnan – Rosenbaum 1966, 139, No. 173, Lev. 101; Goette 1990, 150, No. 37; Keser 2010, 175, Lev. 47, Res. 66.
[42] Bordenache 1969, 84, Lev. 32; Goette 1986, 147, Res. 16; 1990, 61, No. D.14.
[43] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.
[44] Smith 2016a, 16; Gehn – Ward-Perkins 2016, 138.
[45] Smith 2016a, 16; Gehn – Ward-Perkins 2016, 138.
[46] Gehn 2012, 365-367. Araştırmacı *sinus*'un MS 5. yüzyılda önlük ve şal biçiminde iki farklı düzenlemeye sahip olduğunu belirtmiştir. Önlük biçimli düzenlemeye sahip örnekler yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. Şal biçimli *sinus*'lu togalı heykellerde ise; İtalya merkezli Roma kentleri ve Anadolu'dan ele geçen örnekler arasında farklılık olduğu belirtilmiştir. Şal biçimli *sinus*'lu togalı heykeller, İtalya merkezli Roma kentlerinde MS 400 yıllarından sonra; Anadolu'da ise; Aphrodisias Flavius Palmatus örneği çevresinde yer alan togalı heykeller ışığında yüzyılın ortalarından itibaren oluşumun takip edilebildiği ortaya konulmuştur: Gehn 2012, 365-367; 2016, 94.
[47] Goette 1990, 62.

Arcadius ve II. Valentinian'ın togalı heykelleridir[48]. Arcadius ve II. Valentinian örneklerinde toga göğüsün önünde dikdörtgene yakın bir formda katlanmıştır. Daha sonrasında ise; bu oluşum göğüsün önünde üçgen formludur. Üçgen formlu düzenlemenin en erken formu İstanbul'dan Obelisk'in kaidesinde yer alan kabartmalarda takip edilebilmektedir[49]. Bu nedenle İstanbul Obelisk'i kaidesinde betimlenen togalı heykellerden tarihlendirme önerilerinde sıkça yararlanılmıştır. H. R. Goette'nin tip adlandırması ve tarihlendirme önerisi H. Wrede tarafından kabul görmüştür[50]. Ancak U. Gehn ve F. Havé-Nikolaus tarafından magistat tipinde togada belirtilen bazı bölümlerin hatalı olduğu öne sürülmektedir[51]. Togalı heykeller üzerine yapılan araştırmalarda bu yeni tip toganın bölümlerinin tanımlamalarında fikir ayrılıkları olduğu da görülmektedir[52].

[48] Arcadius heykeli için bkz. Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14. II. Valentinian heykeli için bkz. Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan – Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237, 243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.

[49] Goette 1990, 62; Gehn 2016, 93. Obelisk ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz. Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.

[50] Wrede 1995, 544.

[51] Havé-Nikolaus 1998, 3; Gehn 2012, 182, dpn. 886.

[52] Söz konusu fikir ayrılıklarından en önemlisi sağ koltuk altından sol omuza genişleyen ve orada yayılım gösteren üçgen kıvrım demetinin tanımlamasıdır. H. R. Goette tarafından göğüs bölümü üzerinde yayılım gösteren şema'nın formu "Magistrat Tipi" olarak isimlendirilen tipoloji kapsamında üçgen *umbo* olarak değerlendirilmiştir: Goette 1990, 62, Liste E. Söz konusu tipoloji H. Wrede tarafından kabul görmüştür. Wrede 1995, 544. Son dönemde elbiseyle ilgili yayın çalışmalarında bulunan U. Gehn, H. R. Goette tarafından yapılan ve H. Wrede tarafından desteklenen tipoloji kapsamında listelenen "Magistrat Tipi" bölümünün hatalı olduğunu öne sürmüştür: Gehn 2012, 182, dn. 886. U. Gehn tarafından katalog çalışmasında yer alan bütün örneklerde görülen üçgen kıvrım düzenlemesi *balteus* olarak adlandırılmıştır: Gehn 2012, 349-450. Toga ile ilgili erken dönem araştırmalarında bulunan R. Delbrueck tarafından yapılan yayın çalışmasında da söz konusu bölümün *balteus* olarak tanımlaması gerçekleştirilmiştir: Delbrueck 1929, 45. H. R. Goette'nin tarihlendirme önerilerinin güçlü olduğu ancak; sınıflandırmalarının tam olarak kabul görmediğine toga konusunda çalışan önemli isimlerden birisi olan F. Havé-Nikolaus tarafından da ayrıca vurgu yapılmıştır: Havé-Nikolaus 1998, 3. A. Filges, bu tipin geleneksel toga dökümünden uzaklaştığını ve çok farklı bir dökümün varlığının bu dönem içerisinde olduğunu vurgulamaktadır(A. Filges ile kişisel görüşme, Frankfurt: 2015). A. Filges, göğüs bölümünün önünde üçgen formda açılan yapının ne *umbo* ne de *balteus* olarak isimlendirilemeyeceğine vurgu yapmaktadır. R. R. R. Smith, toga konusunda önemli araştırmalarda bulunan bir diğer araştırmacıdır. R. R. R. Smith tarafından bu dönemde yeni bir toga düzenlemesinin var olduğu ortaya konmuştur: Smith 1999, 178. R. R. R. Smith tarafından aynı zamanda sağ koltuk altından sol omuza doğru göğüs bölümü boyunca genişleyen kıvrım düzenlemesi ile eski toga dökümünde izlenilen *balteus* ve *umbo* şemasının terk edilmiş olduğu vurgulanmıştır: Smith 1999, 160, 178. Araştırmacı tarafından gerçekleştirmiş olduğu yayın çalışmasında da bu dönem örnekleri için *balteus* ve *umbo* isimlendirilmesi kullanılmaksızın, genellikle üçgen kıvrım demeti olarak söz konusu bölümün tanımlaması yapılmıştır: Smith 1999, 178. R. R. R. Smtih söz konusu bölümle ilgili olarak gerçekleştirmiş olduğu çalışmalarda *balteus* ya da *umbo* olarak bir isimlendirmede bulunmamış olmasıyla dolaylı yoldan A. Filges'in düşüncesini desteklemektedir.

2.1. Araştırma Tarihi

Toga ile ilgili en erken araştırmalar Rubeni ve Pauli tarafından antik kaynaklardan alıntılar ışığında toga giysi dökümü ve bölümlerinin tanımlanmasıyla başlar[53]. Bu tanımlamalar ışığında toganın Erken ve Orta İmparatorluk Dönemi'ndeki kullanımına yönelik modellendirme sunulur. Diğer bir çalışma ise; Marquardt tarafından antik ve modern kaynaklar ışığında gerçekleştirilmiş olup Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemi togası ve bölümlerinin tanımlanması yapılır[54].

Weiss'ın toga konusunda bilgi verdiği çalışmada öncelikli olarak toga giysisinin dairesel formu ile Yunan himation formundan ayrımına vurgu yapılır[55]. Weiss'ın çalışmasında İmparatorluk Dönemi içerisinde giysinin bölümleri, formunda görülen değişimler ve toga altına giyilen tunik türlerine değinilir.

Hula antik, modern kaynaklar ve somut heykeltıraşlık eserleri yardımıyla toga ile ilgili bilgi verir[56]. İlk izlenimde sadece Geç İmparatorluk Dönemi toga düzenlemesi hakkında bilgi verildiği düşünülebilse de sadece Geç İmparatorluk Dönemi değil, aynı zamanda Erken ve Orta İmparatorluk Döneminde toganın bölümleri ve düzenlemesi hakkında da bilgi sunulur. Çalışmada MS 4. yüzyılda ortaya çıkan yeni toga formunun erken dönem örneklerinden almış olduğu özelliklere ayrıntılı bir biçimde değinilir.

Heuzey, MS 4. yüzyıl sonunda ortaya çıkan yeni toga da Erken ve Orta İmparatorluk Dönemi örneklerinden alınan en temel özelliğin statü temsiline işaret eden yaka hattı olduğuna dikkat çeker[57]. Statü temsiline işaret eden yaka hattında aynı zamanda üst düzey yetkililerin elbiselerinde altın ya da değerli taşlardan oluşan bir süslemenin varlığı ile bunun giysi üzerinde konumlandırılmasında farklı bir

[53] Rubeni – Pauli 1665, 168 v.d. "F. De Re Vestiaria Veterum, Praecipue De Lato Clavo Libri Duo: Et alia eiudem Opuscula posthuma, quorum seriem adversa pagina exhibet".
[54] Marquardt 1879, 536 v.d. "Handbuch der römischen Alterthümer: Das Privatleben der Römer I".
[55] Weis 1881, 432 v.d. "Kostümkunde, Geschichte der Tracht und des Geräths der Völker des Alterthums I".
[56] Hula 1895, 1 v.d. "Die Toga der späteren Kaiserzeit".
[57] Heuzey 1897, 296 v.d. "La Toge romaine étudiéesur le modèle vivant".

düzenlemenin uygulandığını belirtir[58]. Heuzey'e göre elbisenin giyiminde erken dönem uygulamaları devam ettirilmektedir[59]. Son olarak Heuzey bu toga dökümüne eklenen kılınç kuşağı yardımıyla çeşitli savaş aletlerinin taşındığını da aktarır[60]. Heuzey'in bir diğer çalışmasında antik kaynaklar, anıtlarda yer alan kabartma heykeltıraşlık eserleri, bağımsız heykeller ve duvar resimleri yardımıyla toga giysi dökümüne ilişkin restitüsyon denemeleri gerçekleştirilir[61]. Söz konusu çalışmanın kitap kritiğini Wilson yapar[62].

Wilpert Konstantin Dönemi sonrası toga ve pallium elbiselerinin önceki dönem örneklerinden ayrılan yönlerine değinir[63].

Toga Cumhuriyet Dönemi'ndeki Yunan *himation* formuyla oldukça benzerdir[64]. Bu benzerliğe Humann, Watzinger ve Kohte değinir[65]. Magnesia ad Maeandrum togalı heykeli ışığında toga ve himation arasındaki farklılıklar açıklanır[66].

Ross giysinin kökeninin Etrüskler'den geldiğini ve yarı dairesel bir kesime sahip olduğunu ileri sürmektedir[67]. Çalışmanın genelinde elbisenin MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinden MS 4. yüzyıla kadar olan süreçteki gelişimi ayrıntılı bir şekilde özetlenmiştir[68].

Albizzati sikke örnekleri ışığında toga giysi dökümüne yönelik yaklaşımlarda bulunur[69]. MS 4. yüzyılda ortaya çıkan toga tiplerinden dördüncü tipin tanımlanmasını sikkeler aracılığıyla yapar.

---

[58] age. 300.
[59] age. 297.
[60] age. 298, 304.
[61] Heuzey 1922, 228 v.d. "Histoire du costume antique d'après des études sur le modèle vivant".
[62] Wilson 1923, 273 v.d. "L. Heuzey, Histoire du costume antique".
[63] Wilpert 1899, 490 v.d. "Der Parallelismus in der Entwicklung der toga und des pallium".
[64] Bieber 1967, 42; Zankler 1990, 167; Kockel 1993, 15; Fejfer 2008, 186.
[65] Humann ve diğ. 1904, 1 v.d. "Magnesia am Mäander, Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen der Jahre 1891-1893".
[66] age. 209-210, Res. 212.
[67] Ross 1911. "The Reconstruction of the later Toga".
[68] age. 24-31.
[69] Albizzati 1922, 69 v.d. "L' Ultima Toga".

Togalı heykellerin Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemi içerisindeki gelişimine yönelik yapılan çalışmalardan birisi de Wilson'a aittir[70]. Wilson, togalı heykellerin Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemi içerisinde görülen gelişimine değinmesine karşın; togaları tipolojik olarak ele almamıştır.

Delbrueck elbiseyle birlikte resmedilen bileşenler ile ilgili kısa tanımlamalar yapar[71]. Tanımlaması yapılan bileşenler; tunik, *calceus, sceptre* ve *mappa*'dır[72]. Giysi ile birlikte resmedilen bileşenlerinin açıklanmasının ardından Geç Antik Dönem togasının taşınma biçimi anlatılır ve bölümleri tanıtılır[73]. Delbrueck Geç Antik Dönem togasının dökümünün oldukça karmaşık bir yapıda olduğuna dikkat çeker[74]. Wilpert, Heuzey, Albizzati ve Wilson tarafından gerçekleştirilen yayınlarında bu karmaşıklığın açıklanmasında yetersiz kaldığını vurgular[75]. Elbisenin bölümleri ve birlikte resmedilen bileşenlerin tanımlamasının ardından ise, *toga praetexta* ve *trabea* çeşitleri hakkında açıklama da bulunur[76]. Son olarak ise, başlangıçta kısa bir bilgilendirmeyle sunulan *sceptre* ve *mappa* ikonografik unsurlarının kendi içerisinde bilinen anlamları ve çeşitleri kapsamlı bir şekilde açıklanır[77].

Goethert antik kaynaklar, sikkeler ve somut heykeltıraşlık örnekleri ışığında *toga exigua* konusunda görüşler bildirir[78]. Araştırmacı söz konusu yayının yanı sıra, *Real Encyclopädie* içerisinde "toga" başlığı adı altında konuya açıklık getirir[79]. Söz konusu çalışmada toga konusuna antik kaynaklardan alıntılar yapılarak değinilmiş olup, Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemi'ndeki gelişim şeması ortaya konulur. Bir diğer

[70] Wilson 1924."The Roman Toga".
[71] Delbrueck 1929, 43 v.d. "Die Consulardiptychen und verwandte Denkmäler".
[72] age. 43-44.
[73] age. 44-51.
[74] age. 44.
[75] age. 44; Delbrueck tarafından bahsedilen araştırmacıların yayınları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Wilpert 1899, 490 v.d.; Heuzey 1897, 295 v.d.; Albizzati 1922, 69 v.d.; Wilson 1924.
[76] Delbrueck 1929, 52 v.d.
[77] age. 59-63.
[78] Goethert 1931, 15 v.d. "Zur Kunst der römischen Republik".
[79] Goethert 1937, 1651 v.d.

çalışmada ise; Goethert elbisenin tarihi süreç içerisindeki gelişimine yer verir[80]. Yunan imajı ile kıyaslandığında toga ile birlikte yeni bir ideal heykel modelinin ortaya çıkmasına vurgu yapılır[81]. Ara Pacis Augustae sunağı frizindeki figürler ile elbisenin zengin malzemeyle temsil edildiğine değinilir[82]. Friz üzerinde yer alan heykeltıraşlık eserlerinin stilistik tarihlendirmelerde öncü bir çalışma olduğuna dikkat çekilir[83]. Aynı zamanda sunak da yer alan figürlerde görülen kısa *sinus* ve küçük *umbo* formunun Erken İmparatorluk Döneminin ayırt edilebilen bir özelliği olduğu vurgulanır[84]. Sunak da güney frizde yer alan figürlerin oluşumunda kullanılan işçilik "Geç Cumhuriyet Dönemi kabartma teknolojisini hatırlatmaktadır" şeklinde yorumlanır[85]. Sunak da yer alan *capite velato* ile sergilenen örneklerin *pontifex maximus* özelliğine işaret ettiğine değinilmiş olup, başörtüsü şeklinde kullanımı açıklanır[86]. Hadrian Dönemi'nde *umbo*'suz toga temsillerine dikkat çekilir[87]. Goethert aynı zamanda toga *contabulatio*'nun oluşumuna da açıklık getirir[88]. MS 2. yüzyılda sol bacağın diz kapağından itibaren *lacinia*'nın büyük bir bölümünün görünebilir hale gelmesi yüzyılın spesifik bir özelliği olarak yorumlanır[89].

West toga konusunda bilgi veren bir diğer araştırmacıdır[90]. Öncelikli olarak toga'nın kökeninin Etrüskler'den geldiği öne sürülür[91]. Sonrasında dairesel formu ile giysi geleneğinin Yunan formlarından ayrımına dikkat çekilir[92]. Son olarak ise, MÖ 1. yüzyıl içerisine tarihlendirilen bir grup somut heykeltıraşlık eseri ışığında Cumhuriyet Dönemi toga dökümüne yönelik yaklaşımlarda bulunulur[93].

[80] Goethert 1939, 176 v.d. "Studien zur Kopienforschung I".
[81] age. 178.
[82] age. 178.
[83] age. 178.
[84] age.178.
[85] age. 180.
[86] age. 181.
[87] age. 211.
[88] age. 211.
[89] age. 214.
[90] West 1933, 41 v.d. "Römische Porträt-Plastik I".
[91] age. 41.
[92] age. 42.
[93] age. 42-44.

Kollwitz Anadolu'da özellikle İstanbul ve İzmir illerinde ele geçen togalı heykellere katalog çalışmasında yer verir[94]. Anadolu'dan togalı heykellere değinilmesi bu konuda sınırlı sayıda olan araştırmalara öncülük eder. Heykellerin katalog bazında değerlendirilmesi yapılmış olup, araştırmacı tarafından togalı heykellerin tipolojik ve kronolojik olarak gelişimine yönelik herhangi bir yaklaşım getirilmemiştir.

Bieber, Yunan *himation* geleneğinin Roma içerisinde devam ettirildiğini ve *toga exigua* olarak adlandırıldığını belirtir[95]. Bieber yanı sıra bir diğer çalışmasında Yunan ve Roma giysi formları arasında görülen farklılıkları maddeler halinde açıklar[96]. Belirtilen farklılıklar arasında ayrıma işaret eden en belirgin özelliğin kumaş kesiminde görülen dairesel hat olmasına dikkat çekilir[97]. Aynı zamanda bir başka madde içerisinde Yunanların giysi düzenlemesinin bireyselliğe dayanıyorken; buna karşın Roma da ise, yönetime özgü bir düzenlemenin var olduğu belirtilir[98]. Yanı sıra sadece toga ve altına giyilen tunik'in değil, aynı zamanda giyilen botun da kişinin toplum içerisindeki statüsüne göre farklılık gösterdiği belirtilir[99]. Belirtilen bir diğer önemli özellik, Yunan giysi formunun bütün yaşlar için aynı olduğu şeklindedir. Ancak bu durumun Romalılarda yaş kriterlerine göre farklılık gösterdiğidir[100]. Bu duruma örnek olarak yetişkin kadınların artık toga taşımamaları ve *toga praetexta* tipinin çocuklar çevresindeki kullanımı verilir. Farklılık çerçevesinde son olarak; giysinin mekânsal kapsamda kullanımına değinilir. Yunan elbiseleri bütün alanlarda temel bir şekilde aynıdır. Sadece taşıyıcısının bir düzenlemesi söz konusudur. Buna karşın Romalıların giysilerinde konuma göre bir değişim söz konusudur. Bu çeşitlilik törenlerde, halk alanlarında, savaşlarda ve kazanılan bir zaferin ardından kayda değer bir biçimde takip

[94] Kollwitz 1941: "Oströmische Plastik der theodosianischen Zeit".
[95] Bieber 1959, 374 v.d. "Roman Men in Greek Himation (Romani Palliati) a Contribution to the History of Copying".
[96] Bieber 1967, 40 v.d. "Entwicklungsgeschichte der griechischen Tracht: von der vorgriechischen Zeit bis zum Ausgang der Antike".
[97] age. 40.
[98] age. 41.
[99] age. 41.
[100] age. 41.

edilebilmektedir[101]. Söz konusu iki yayının yanı sıra Bieber toga ve himation ayrımına değinir[102]. MÖ 1. yüzyıl içerisinde *toga exigua* tipinde sergilenen örneklerin bir grup yayın içerisinde manto-toga olarak bir adlandırmaya sahip olduğunu belirtir[103]. Bieber bu adlandırmanın hatalı olduğunu öne sürer[104]. *Himation*'un Cumhuriyet Dönemi'nde Romalılar tarafından genel klasik modele uyum sağlanarak elbise kapsamında bir adaptasyonunun gerçekleştirildiği; ancak tam anlamıyla Yunan Dönemi idealinin sürdürülemediği belirtilir[105]. MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen Aulus Metellus'un bronz togalı heykeli ışığında toga'nın dikdörtgen bir kesime sahip olan Yunan *himation* formu karşısında dairesel bir döküme sahip olduğuna dikkat çekilir[106].

Niemeyer[107] öncelikli olarak elbisenin kökeninin Etrüsklerden geldiğini öne sürer[108]. Sonrasında toga'nın kendi içerisinde bilinen çeşitlerine değinir. Bu kapsamda Aulus Metellus'un bronz togalı heykel örneği ışığında MÖ 1. yüzyıl içerisindeki giysi dökümünü açıklar[109]. MÖ 1. yüzyıl içerisinde görülen giysi modellendirilmesinin açıklanmasının ardından, Ara Pacis Augustae sunağı kabartmaları ışığında İmparatorluk Dönemiyle birlikte izlenilen yeni toga dökümünün bölümleri tanımlanır[110]. Niemeyer çalışmasında Anadolu'dan Nysa ad Maeandrum[111] ve II. Valentinian[112] togalı heykellerine yer verir. Söz konusu örneklerin yanı sıra; bölüm içerisinde Mısır'dan oturan togalı heykel örneği ile İstanbul Arkeoloji Müzesi içerisinde sergilenen oturan togalı torso örneği arasında da metin içerisinde bağlantı kurar[113]. Nysa ad Maeandrum

[101] age. 41.
[102] Bieber 1977, 129 v.d. "Ancient Copies".
[103] Goethert 1931, 15 v.d.; West 1933, 41 v.d.
[104] Bieber 1977, 130.
[105] age. 130.
[106] age. 134.
[107] Niemeyer 1968, 40 v.d. "Studien zur statuarischen Darstellung der römischen Kaiser": Niemeyer 1968.
[108] age. 40.
[109] age. 41.
[110] age. 41.
[111] Niemeyer 1968, 42, 85, Kat. No. 17. Ayrıca bkz. Kadıoğlu 2011, 130-133, Res. 17; 2014, 106-108, Lev. 58, 4-8; 59,1.
[112] Niemeyer 1968, 89, Kat. No. 30.
[113] age. 43; Eser, giysi dökümü ve işçilik uygulaması ile Alexandria'dan oturan togalı heykel örneğiyle muhtemelen aynı çalışma atölyesinin ürünü olmalıdır. Araştırmacıların Mısır yönünde atıfta bulunmalarının sebebi heykelde kullanılan *Porphyre* olarak adlandırılan malzemenin kökeninde Mısır da bir dağ arasında yer alan ocaktan ele geçirilmiş olmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bergmann 1977, 166-167, dn. 684.

heykeli ışığında bacak hareketine bağlı bir istatistik ortaya koyar[114]. Sonrasında araştırmacı tarafından somut heykeltıraşlık eserleri ışığında *capite velato'*nun başörtüsü biçiminde kullanılması ve başrahip özelliği taşıması vurgulanır[115]. *Capite velato* hakkında bilgi verilmesinin ardından, togalı heykellerde boya kullanımına değinilir[116]. Duvar resimleri aracılığıyla *toga praetexta*, *picta* ve *trabea* tiplerinin renklendirilmiş örneklerine yer verilir[117]. Boyalı örneklerin ardından MS 2. yüzyıl sonu ve MS 3. yüzyılda geliştirilen *toga contabulata* tipi hakkında bilgi verilir[118].

Polaschek himation ve toga giysisi arasındaki farklılıkları açıklar[119].

Toga konusunda bilgi veren bir diğer araştırmacı Bonfante-Warren'dır[120]. Öncelikli olarak Yunan ve Roma elbiseleri arasında görülen farklılıklar maddeler halinde ortaya konulur[121]. Sonrasında kökeninin Etrüsklerden geldiğine dikkat çekilir ve yarı dairesel form ile kesin bir şekilde toga'nın Yunan *himation* formundan ayrımına değinilir[122]. Köken ve kesiminin açıklanmasının ardından, elbisenin *toga praetexta* ve *trabea* çeşitleri hakkında bilgi verilir[123].

Frenz öncelikli olarak toga altına giyilen tunik çeşitlerini açıklar[124]. Sonrasında MÖ 1. yüzyıl içerisindeki elbisenin *toga exigua* olarak adlandırıldığını belirtir[125]. *Toga exigua* örneği olarak Arringatore heykeli gösterilir[126]. Ardından Ara Pacis Augustae sunağı üzerinde sergilenen heykeltıraşlık eserleri çerçevesinde İmparatorluk Dönemi'nde togalı heykel kompozisyonunda görülen değişimler açıklanır[127]. Çalışma içerisinde Goethert tarafından antik kaynaklar ışığında oluşturulan iki yayına atıfta

[114] Niemeyer 1968, 42.
[115] age. 43.
[116] age. 46.
[117] age. 46.
[118] age. 47.
[119] Poloschek 1969, 7. "Untersuchungen zu griechischen Mantelstatuen der Himationtypus mit Armschlinge".
[120] Bonfante Warren 1973, 584 v.d. "Roman Costumes, A Glossary and Some Etruscan Derivations".
[121] age. 585-586.
[122] age. 585-586, 591.
[123] age. 591-592.
[124] Frenz 1977, 60. "Untersuchungen zu den frühen römischen Grabreliefs".
[125] age. 60.
[126] age. 60.
[127] age. 60.

bulunularak[128] kendi içerisinde tutarlı olduğuna vurgu yapılır[129]. Bilindiği üzere mezar kabartmaları üzerinde *himation* (Latin *pallium*) ya da toga giyimli çok sayıda birbirine benzer heykeltıraşlık eseri bulunmaktadır. Söz konusu formların ayrımına ilişkin olarak araştırmacı tarafından antik ve modern kaynaklar tarafından oluşturulan kriterler temel alınır. Söz konusu kriterler ışığında mezar kabartmaları üzerinde yer alan toga ve *himation* (Latin *Pallium*) giyimli figürlerin ayrımına ışık tutan en önemli kısmın dairesel oluşumu sağlayan *lacina* olduğu öne sürülür[130]. Dairesel oluşumu sağlayan *lacinia*'nın yanı sıra, sağ kol üzerinde yer alan giysi hattı ve tunik'in işlenişiyle toga-*himation* ayrımına ulaşılabileceği belirtilir[131]. Ulaşılan sonuçlar yardımıyla mezar kabartmaları üzerinde yer alan *himation*-toga giyimli örnekler yorumlanır.

D. E. E. Kleiner – F. S. Kleiner Cumhuriyet Dönemi'ndeki toga'nın *himation* ve Roma İmparatorluk Dönemi örneklerinden ayrılan yönlerini ele alır[132]. Öncelikli olarak *toga exigua* tipi açıklanır[133]. İtalya merkezli yerleşimlerde ele geçen ve Cumhuriyet Dönemi içerisine tarihlendirilen bir kısım heykeltıraşlık eserinin katalogu yapılmıştır[134]. Katalog'da eserler üzerinde izlenebilen teknik detaylar üzerinde durulur. Teknik detayları üzerinde durulan Cumhuriyet Dönemi heykelleri iki ana grupta değerlendirilir. Giysideki dikey ve diyagonal kıvrım düzenlemesine göre ayrım gerçekleşir[135]. Yanı sıra Cumhuriyet Dönemi'nde *sinus* ve *umbo* verilmeksizin; sağ kolun serbest kaldığı ve askıya alınarak verilmiş olduğu iki farklı dökümün varlığı ortaya konulur[136]. Sağ kolun askıya alındığı örnekler "manto toga" olarak isimlendirilir[137]. "Manto toga" tipinin kökeni Müze Nazionale içerisinde Aeschines'in bir kopya temsili ışığında MÖ 4.

[128] Goethert 1931; 15 v.d.; 1937, 1651 v.d.
[129] Frenz 1977, 62.
[130] age. 63.
[131] age. 63.
[132] Kleiner – Kleiner 1982, 125 v.d. "Early Roman Togate Statuary".
[133] age. 125-126.
[134] age. 128-133.
[135] age. 126, 128.
[136] age. 127.
[137] age. 127.

yüzyıla dayandırılır[138]. Aynı zamanda sağ kolu askıya alınan örnekler "Aeschines tipi" olarak da isimlendirilir[139]. Son olarak MÖ 1. yüzyıl başlarından itibaren sergilenen örneklerin Yunan ve Etrüsk örneklerinden bağımsız oldukları ve kendilerine özgü bir üretim modeline kavuşmuş olduğu belirtilir[140].

Gabelmann toga praetexta tipini açıklar[141]. Bunun yanı sıra çocukların *toga praetexta* çeşidi ile taşımış oldukları ikonografik unsurlara da ayrıntılı bir şekilde değinir. Bilgi verilen ikonografik unsurlardan birisi *bulla*'dır[142]. *Bulla*'nın Etrüsklerden gelen bir gelenek olduğuna işaret edilir[143]. Bilindiği üzere Roma vatandaşı olan özgür çocuklar 14 ile 17 yaş arasında *toga praetexta* ve bununla birlikte *bulla* ikonografik unsurunu taşırlar. Burada 14 yaş sınırının belirtilmesinin hikâyesi ayrıntılı bir biçimde açıklanır. Roma krallarından Tarquinius Priscus'un oğlu bir savaş sırasında başarı kazanır. *Bulla* ve *toga praetexta* ile konsül tarafından onurlandırılır[144]. Böylelikle *toga praetexta* ve *bulla*'nın çocuklar tarafından kullanımı başlar[145]. Burada verilen bilgiler antik kaynaklardan Plinius ve Macribius aracılığıyla desteklenir[146]. Daha sonrasında erkek çocukları tarafından kullanımının belirtilmesinin ardından kız çocuklarının *praetexta* içerisindeki temsilleri açıklanır[147]. Kız çocuklarında ise; yaş sınırı sonu yetişkinlik, evlilik çağına işaret edilir[148]. Ara Pacis sunağının güney frizinde ve Konservatoren sarayında sergilenen *toga praetexta* giyimli kız çocukları örnekleri ışığında duruma açıklık getirilir[149]. Bilindiği üzere aynı zamanda yüksek rahipler, magistrat ya da konsül rütbesine sahip kişiler *toga praetexta* taşımışlardır[150]. Böylesi statü temsiline işaret eden bir elbisenin çocuklar etrafında kullanımı oldukça ilgi

[138] age. 127.
[139] age. 127.
[140] age. 131-133.
[141] Gabelmann 1985, 497 v.d. "Römische Kinder in Toga Praetexta".
[142] age. 510-514.
[143] age. 510.
[144] age. 510-511.
[145] age. 511.
[146] age. 511.
[147] age. 517-522.
[148] age. 518.
[149] age. 517.
[150] Wilson 1924, 19; Goette 1990, 5.

uyandırıcıdır. Bu durumu Gabelmann, elbisenin elit ailelerin çocukları tarafından giyildiği ve babalarının çocuklarını ileride kendileri gibi yüksek bir liderlik pozisyonunda görme beklentisi içerisinde olduğu şeklinde yorumlar[151].

Togalı heykeller konusunda en önemli yayınlardan birisi şüphesiz Goette'ye aittir[152]. Goette gerek kabartma ve gerekse de bağımsız çok sayıda heykeltıraşlık eserini çalışma kapsamına alır. İlk olarak araştırmacı tarafından toga'nın kökeni, anlamı, ölçüsü, renk, malzeme ve genel dökümü üzerinde durulur. Sonrasında antik kaynaklardaki toga ile ilgili bilgiler bir araya toplanır. *Umbo* formu togalı heykellerin tipolojik ve kronolojik olarak sınıflandırılmasında önemli bir unsurdur. Çünkü bu ustalıkla oluşturulan söz konusu bölüm yüzyıllar içerisinde açık bir değişime işaret eder. Goette tipolojik ve kronolojik olarak *umbo* merkezli bir sınıflandırma ele alır. Bu bölümü çalışmanın en önemli kısmı olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Söz konusu bölümde stilistik kriterler ve kazanılan gelişmeler gerek bağımsız heykeltıraşlık eserleri gerekse de anıtlarda resmedilen kabartmalar üzerinde yer alan heykeltıraşlık eserlerinin yardımıyla ayrıntılı bir biçimde ele alınır. Tipolojik ve kronolojik sınıflandırmanın ardından büstler, oturan heykeller, küçük kızların heykelleri ve lahitler üzerinde yer alan kabartma heykeltıraşlık eserleri incelenir. Sonrasında araştırmacı tarafından kabartmalı değerli taşlar, tablolar, altın kaplar, duvar resimleri, mozaikler ve Geç Antik Dönem giysi formları ve renk yeniden üretimi konusunda bilgi verilir. Bu bölüme kadar olan kısım genel olarak kısa bir biçimde özetlenir[153]. Özet sonrasında ise, *toga praetexta* giyimli çocuk heykellerinde takibi yapılan *bulla* ve katalog bölümüyle çalışma tamamlanır.

[151] Gabelmann 1985, 513.
[152] Goette, 1990. "Studien zu römischen Togadarstellungen".
[153] Goette 1990, 102-103.

Goette'nin çalışması Wrede tarafından kritik edilmiştir ve övgü ile bahsedilmiştir[154]. Sonrasında çalışmanın aksayan yönleri ele alınmıştır. Wrede, yerel taşlardan yapılan eyaletlerdeki anıtlarda yer alan heykeltıraşlık eserleri, mezar ve adak kabartmaları, terrakottalar, sikkeler, madalyonlar ve seramikler üzerinde yer alan kabartmaların eksikliğine vurgu yapmıştır[155]. Eksikliğine vurgu yapmış olduğu konular ile ilgili ulaşılabilecek modern kaynaklar belirtilmiştir[156]. Modern kaynakların yanı sıra Wrede'nin eleştirdiği bir diğer husus araştırma tarihinin taslağıdır[157]. Toga ile ilgili birincil kaynaklara ulaşılmadığı ortaya konmuştur. Bunun sonucu olarak en erken toga çalışmalarına yönelik yapılan yayınlar listelenmiştir[158]. Restitüsyon denemesinde *balteus* erguvan bir renk ile renklendirilmiş durumdadır[159]. Wrede bu bölümün beyaz olması gerektiği ve gerek antik kaynaklarda gerekse de somut örnekler üzerinde böylesi bir renklendirmenin var olmadığını belirtir[160]. Bunun yanı sıra arka bölümde sonlanan *lacinia*'nın köşe bölümü de renklendirilmiştir. Bu bölümü de antik kaynaklar yoluyla takip etmenin mümkün olmadığı vurgulanmıştır[161].

Kockel, toga konusunda bilgi veren bir başka araştırmacıdır[162]. Öncelikli olarak elbisenin Yunan himation formundan ayrımına işaret eden en önemli bölümün *lacinia* olduğunu belirtir[163]. MÖ 1. yüzyıl içerisinde döküm kalıbı olarak göğüs de *balteus*'un katlanmış bir formda olduğu sağ kolun serbest kaldığı ve sağ kolun askıya alınarak verilmiş olduğu iki tipin varlığını ortaya koyar[164]. Augustus Dönemi ile birlikte geliştirilen yeni toga düzenlemesiyle Cumhuriyet Dönemi giysi formundan kesin bir

[154] Wrede 1995, 541. "H. R. Goette, Studien zu römischen Togadarstellungen".
[155] age. 542.
[156] age. 542.
[157] age. 545.
[158] age. 545.
[159] Goette 1990, Renk lev. Res. 5-6; Ek. 2, 1-6.
[160] Wrede 1945, 545.
[161] Goette 1990, 545.
[162] Kockel 1993, 15 v.d. "Porträtreliefs stadtrömischer Grabbauten: ein Beitrag zur Geschichte und zum Verständnis des spätrepublikanisch-frühkaiserzeitlichen Privatporträts".
[163] age. 15-16.
[164] age. 16-17.

şekilde elbisenin ayırt edilebildiğini açıklar[165]. Toganın MÖ 1. yüzyıl ve İmparatorluk Dönemi dökümünün açıklanmasının ardından toga'nın tarihi gelişimine değinir. Somut heykeltıraşlık eserleri ve yazılı kaynakların belirsizliği nedeniyle sözde Cumhuriyet Dönemi'nin Aulus Metellus ve Census kabartmalarında yer alan örnekler ile başlatılmış olduğunu vurgular[166]. MÖ 1. yüzyılda takip edilen dökümün Ara Pacis Augustae sunağı kuzey frizinde devamlılığı olduğu belirtir. Sonrasında ise MÖ 16 yılına tarihlendirilen iki aureus sikke örneği ışığında İmparatorluk Dönemi giysi bölümlemelerini tanımlar[167].

Stone, toganın köken problemine yönelik yaklaşımlarda bulunur[168]. Sonrasında toganın MÖ 1. yüzyıldan MS 5. yüzyıla kadar olan süreçteki gelişimini antik, modern kaynaklar ve somut heykeltıraşlık eserleri yardımıyla yorumlar.

Togalı heykeller konusunda kapsamlı araştıma sunan bir diğer araştırmacı ise, Havé-Nikolaus'dur[169]. Havé-Nikolaus, Roma'nın Yunanistan'daki eyaletlerinde ele geçen togalı heykellerini ele alır. Yunanistan'da yer alan eyaletlerdeki atölye geleneklerinden yansımalar ve Yunan sanatçıları tarafından giysiye adaptasyonu gerçekleştirilen özellikler çalışmanın ana konusunu oluşturur[170]. Toga ve beraberinde betimlenen ikonografik unsurların tanımlamaları yapılır[171]. Yunan eyaletleri içerisinde gerçekleştirilen ithalat ve üretim organizasyonu belirlenen üç ana madde ışığında incelenir[172]. Bunlar sırasıyla; üretim teknikleri, toga giysi temsilinde görülen Yunan eyaletleri yanılgıları ve eyalet konseptinden elbiseye eklenen özellikler şeklindedir[173]. Yapılan teknik detay incelemesinde togalı heykel üretim tekniklerinde görülen özelliklerle % 50' den daha fazla örneğin kökeninde Yunanistan içerisinde yer alan

[165] age. 17.
[166] age.18.
[167] age. 20.
[168] Stone 1994, 13 v.d. "The Toga: From National to Ceremonial Costume".
[169] Havé-Nikolaus 1998. "Untersuchungen zu den kaiserzeitlichen Togastatuen griechischer Proveninenz".
[170] age. 1.
[171] age. 6-7.
[172] age. 8.
[173] age. 8-9.

eyaletlerde üretildiği tespit edilir[174]. Yerel üretim olan heykellerde aynı zamanda elbisenin vücuda giyilmesi sırasında çok fazla sayıda yanlış anlaşılmanın olduğu ortaya konulur[175]. Yerel atölyeye işaret eden bir kısım somut heykeltıraşlık eserlerinde tunik'in üst bölümde sunulması belli belirsiz bir uygulama ile verilmiş olup, sağ kolun üzerinde bir düzleştirme uygulanır[176]. Söz konusu uygulama yerel üretime özgü bir özellik olarak yorumlanır; ancak tam olarak bu özelliğin eyalet üretim atölyesine özgü olduğunun saptanması için İtalya merkezli yerleşimlerde ele geçen örneklerde daha geniş kapsamlı bir araştırmanın gerekliliğine vurgu yapılır[177]. Giysi hattında görülen yanlış algılamalardan birisi *lacinia*'nın ayaklar arasında yer alan köşesinin konumlandırılmasıdır[178]. Köşe hattı zemin seviyesinde açısal bir yolla yayılım gösteren bir grup örnek verilir. Söz konusu oluşumun İtalya merkezli yerleşimlerde ele geçen togalı heykellerde sınırlı sayıda örnekte var olduğunu belirtir[179]. Atina'da Philopappos anıtında yer alan örneklerin oluşumunda kullanılan teknikler detaylı bir biçimde incelenir. Yapılan değerlendirme sonucunda teknik detayların bağımsız heykeltıraşlık eserlerinde benzer kullanımları tespit edilir[180]. Bir diğer yanlış algılama hantal yapıda işlenen *umbo-balteus* formunda tespit edilir[181]. Bu durum eyalet sanatçılarının giysi modasına tam olarak hâkim olunmaması nedeniyle oluştuğu şeklinde yorumlanır[182]. Bunun yanı sıra Yunan alanlarından motifler giysi düzenlenmesinde sunulur. Örnek olarak *capite velato* üzerinde görülen omega motifine dikkat çekilir[183]. MS 1. yüzyıl ortalarında tunik, ölçülerinde görülen artış ile daha gelişmiş bir şekilde gelmiş olup, *balteus* civarında yığıntı yapar ya da "S" çizen bir biçimde betimlenir[184]. *Balteus* civarında bloke edilen tunik kıvrımları Yunanistan'daki eyaletlerde yer alan örneklerde

[174] age. 10.
[175] age. 10.
[176] age. 11.
[177] age. 12, Kat. No. 2, Lev. 1.2; Kat. No. 6, Lev. 6.2, Kat. No. 25, Lev. 17.1.
[178] age. 12.
[179] age. 12.
[180] age. 13.
[181] age. 13, Kat. No. 35a, d, Kat. No. 23, Lev. 13.2, Kat. No. 28.
[182] age. 14.
[183] age. 15, Lev. 5.2.
[184] age. 17, Kat. No. 9, Kat. No. 14.

tipik bir şekilde olup, bu işlenme modelinin İtalya merkezli yerleşimlerde sınırlı derecede olduğu vurgulanır[185]. Sonrasında Yunanistan'da yer alan eyaletlerde ele geçen örneklere ilişkin istatistik amaçlı tablolar sunulur[186]. Eyaletlerde yazıtlar aracılığıyla imparatorlar ile ilişkilendirilen örnekler mevcuttur. Bunun yanı sıra diğer heykeltıraşlık eserleri dönemin Roma vatandaşlığı statüsünü kazanmış olan üst düzey yönetici ya da hayırseverleri ile ilişkilendirilir[187]. Örnek verecek olursak bunlar; Herodes Atticus, C. Poppaeus Sabinus, C. Iulius Eurycles, C. Iulius Laco, Philopappos, P. Aelius Hadrianus şeklinde sıralanabilir[188]. Araştırmacı tarafından daha sonra önceki bölümlerde örnekler ışığında açıklanan kısımların bir değerlendirilmesi gerçekleştirilmiş olup, Yunan eyaletlerinde toga konseptine eklenen spesifik özellikler ayrıntılı bir biçimde açıklanır[189]. Özelliklerin açıklanmasının ardından çocukların elbisesi çevresinde görülen oyun aracı olarak bir kullanım işlevi gören kuş motifleri hakkında bilgi verilir[190]. Son olarak ise *capite velato* ile temsil edilen örneklerde Yunan giysi geleneklerinden alınan yansımalar hakkında bilgi verilmiş olup[191], katalog bölümüyle çalışma tamamlanır.

López, Cordoba koleksiyonunda yer alan kadın ve erkek heykellerini kaleme alır[192]. Öncelikli olarak togalı heykel araştırmaları konusunda bilgi verilir[193]. Sonrasında togalı heykeller ile ilgili olarak katalog çalışmasına yer verilir[194]. Ardından Cordoba koleksiyonunda yer alan togalı heykeller tipolojik olarak sınıflandırılır[195]. Sınıflandırma Goette'nin tipolojisiyle örtüştürülür[196]. Cordoba togalı heykellerinin analizinin yapılmasında Goette'nin esas alındığı belirtilir[197]. López, değerlendirme kapsamına

[185] age. 17-18.
[186] age. 20, 185-188.
[187] age. 21-22.
[188] age. 22, 24, 26, 31-32, 35, 38.
[189] age. 53-55.
[190] age. 55- 58.
[191] age. 59- 65.
[192] López 1998: "Estatuas Masculinas Togadas Y Estatuas Femeninas Vestidas de Colocciones Cordobesas".
[193] age. 17-19.
[194] age. 25-64
[195] age.117-125.
[196] age. 117.
[197] age. 117.

aldığı togalı heykellerin tümünün Goette'nin "A" ve "B" grubuna girdiğini ve koleksiyonda diğer tiplere ait bir örnek bulunmadığı belirtilir[198].

Böhme-Schönberger toganın Etrüsklerden alındığını ileri sürer[199]. Cumhuriyet Dönemi dökümüne oranla Erken İmparatorluk Döneminde geliştirilen yeni tipin daha karmaşık bir formda olduğuna dikkat çeker[200]. Böhme-Schönberger, elbisenin Roma vatandaşlığı statüsünü yansıtmasının yanı sıra mahkeme giysisi olarak üst düzey yetkililer tarafından giyildiğini de vurgular[201]. Toga'nın Cumhuriyet Dönemi dökümü bilindiği üzere Yunan *himation* formu ile oldukça benzerdir. Birçok araştırmacının belirttiği gibi Böhme-Schönberger de elbisenin dairesel kesimiyle Yunan *himation* formundan ayrıldığını belirtir[202]. Augustus Dönemi'nde geliştirilen yeni dökümde izlenilen hantallığın Traian Dönemi örneklerinde biraz daha giderilmiş olduğu düşüncesini ortaya koyar[203]. Ayrıca toga ile birlikte resmedilen tunik ve *calceus* türleri hakkında bilgi verir[204].

Smith, Geç Antik Dönemde Aphrodisias'da ortaya çıkan onurlandırılmış togalı erkek heykellerine ilişkin görüşler bildirir[205]. Smith Erken ve Orta İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen çok sayıda heykeltıraşlık eserinin mimari bağlamda dikkatli bir şekilde kurulumunun gerçekleştirildiğini belirtir[206]. Buna karşın ise geç dönem heykellerinin daha çok onların bir parçası olmayıp eski anıtlarının önündeki kurulumuna dikkat çeker[207]. Makalede Aphrodisias'dan Arcadius, II. Valentinian, Pytheas ve Flavius Palmatus togalı heykellerinin yazıtlarla ilişkisine değinir[208]. Smith,

[198] age. 117.
[199] Böhme-Schönberger 1999, 156: "Kleidung in traianischer Zeit".
[200] age. 156.
[201] age. 156.
[202] age. 157.
[203] age. 157.
[204] age. 157.
[205] Smith 1999, 155 v.d. "Late Antique Portraits in a Public Context: Honorific Statuary at Aphrodisias in Caria, AD 300-600".
[206] age. 160.
[207] age. 160.
[208] age. 161-168.

MS 4. yüzyıl ile birlikte Aphrodisias da Orta İmparatorluk Dönemine oranla heykel sayısında bir azalmanın olduğuna vurgu yapar[209]. Aphrodisias da 4 alanda MS 300 ile MS 600 yılları arasına tarihlenen heykeltıraşlık eserleri yoğun şekilde ele geçmiştir. Bunlar bouleuterion, güney agora, Hadrian hamamlarının ön avlu sütunları ve tiyatro'nun önünde tetrastoon'un batı sütunlarının ön bölümü şeklinde sıralanır[210]. Aynı zamanda MS 300-600 yılları arasına tarihlenen yazıtlı heykel kaidelerinde üç farklı düzenlemenin varlığına dikkat çeker. Bunlar sırasıyla; yazının yeni stili, oluşturulan dize formatı ve garip bir şekilde bırakılan boş içerik şeklindedir[211]. Bunun yanı sıra Erken ve Orta İmparatorluk Dönemi yazıtlarının bir bütünlüğe sahip olduğu ve çok düzenli bir harf kesimi oluşumunun söz konusu olduğunu ortaya koyar[212]. MS 4. yüzyılda ise kentte ele geçen yazıtlı heykel kaideleri ışığında düzenli harf kesiminde önemli bir düşüşün yaşandığını belirtir[213]. Düşüşün yanı sıra bir diğer önemli olgu çok sayıda heykel kaidesinin ikinci kez kullanılmasıdır. Smith bu durumu ekonomik problemlerle ilişkilendirir[214]. Makalede aynı zamanda Theodosius Obelisk'i kaidesinde betimlenen figürler ışığında togalı heykel ikonografisinde sık sık karşılaşmış olduğumuz *mappa*'nın anlamı konusunda bilgi verir[215].

Tetrastoon'un batısındaki sütun sırasında MS 4. yüzyıldan MS 6. yüzyıla kadar yedi heykel anıtı kurulur[216]. Bunlardan onurlandırılmış heykel anıtı ilk Iulianus için kurulmuş ve sonrasında sırasıyla I. ve II. Theodosius için yeniden kullanılmıştır[217]. Iulian için portre anıtı ele geçen yazıtta belirtildiği üzere o dönemde vali statüsünde bulunan Antonius Tatianus'un desteğiyle kurulur[218]. Sonrasında Iulian'ın ismi yazıttan

[209] age. 171.
[210] age. 171.
[211] age. 174.
[212] age. 174.
[213] age. 174.
[214] age. 174.
[215] age. 180.
[216] Ayrıntılı bilgi için bkz. Smith 2001, 125 v.d. "A Portrait Monument for Julian and Theodosius at Aphrodisias".
[217] age. 126.
[218] age. 126.

silinmiş ve I. ve II. Theodosius için kullanılmıştır[219]. Silindirik biçimli kaideyle heykel tetrastoon' un batı bölümünde 4. ve 5. sütunlarının önünde bulunur[220]. Toga dökümünün *sinus, umbo* ve *balteus* düzenlemesiyle Erken ve Orta İmparatorluk Dönemi özelliklerini yansıttığı tespit edilir[221]. Heykelde MS 4. yüzyılda ikinci bir kullanım söz konusudur. Bunun yanı sıra yapıda yakın kontekst içerisinde kökeninde Iulius-Claudiuslar Dönemine işaret eden bir portre başı ele geçer[222]. Portre başında da MS 4. yüzyılda yeniden kullanım söz konusudur ve togalı heykelin boyun köküne sonradan açılan dübel yardımıyla tutturulur[223]. Heykelin üzerinde durduğu silindirik biçimli kaide ile Theodosius için adanan ve MS 7. yüzyıl duvarının içerisinde kullanılan yazıtlı heykel kaidesinin çapları da eşleştirilir[224]. Sonuç olarak; Smith baş, togalı heykel ile birlikte kaide ve silindirik yazıtlı heykel kaidesiyle portre anıtının MS 4. yüzyıl içerisindeki kurulumunu gösteren restitüsyon denemesini ortaya koyar[225].

Smith'in togalı heykeller konusunda yaptığı bir diğer önemli araştırma da[226] öncelikli olarak toga'ya ilişkin terminolojiye yer verilir. Terminoloji içerisinde toga dökümünün bölümleri ayrıntılı bir biçimde ele alınır. Öncelikli olarak toganın *lacinia* ve *ima toga* hattı ile Yunan himation formundan ayrılan yönlerine değinilir. Daha sonra kentte bulunan 4 tüm'e yakın ve 9 parçanın katalogu yapılır.

Smith, Hadrian Dönemi'nden MS 600 yıllarına kadar ele geçen heykeltıraşlık eserlerini bir başka çalışmasında değerlendirir [227]. Hamam, MS 600 yıllarına kadar onarım ve dekorasyonla yeniden kullanılır[228]. Geç Antik Dönemde hamamda kurulan

[219] age. 126.
[220] age. 128.
[221] age. 129.
[222] age.129.
[223] age. 135.
[224] age. 129.
[225] age. 135.
[226] Smith 2006, 100 v.d. "Roman Portrait Statuary from Aphrodisias: Aphrodisias II".
[227] Smith 2007, 203 v.d. "Statue Life in the Hadrianic Baths at Aphrodisias".
[228] age. 208.

portre anıtlarından en erken tarihli örnekler; Theodosius aile gurubuna aittir[229]. Bunlar sırasıyla; II. Valentinian, Arcadius ve Honorius şeklindedir[230]. Bunlardan II. Valentinian ve Arcadius heykelleri toga giyimlidir. Theodosius Dönemi aile gurubu örneklerinin, vali Fl. Eutolmius Tatianus aracılığıyla kurulumu gerçekleşir[231]. Palestra içerisinde Fl. Eutolmius Tatianus'un onurlandırılmış heykeli de ele geçer[232]. Smith Geç Antik Dönemde portre anıtlarının sık kurulumunun altında yatan sebebi popüler bir olgu haline geldiği şeklinde açıklar[233].

Filges, toga'nın Yunan *himation* formundan ayrılan yönlerini ele alır[234]. Dairesel bir hatta sahip olan toganın *lacinia* bölümüne dikkat çeker. Filges, *lacinia* ve kumaşın dairesel formuna göre toga – himation ayrımının yapılabileceğini belirtir[235].

Fejfer, Cumhuriyet Dönemi sonlarından MS 5. yüzyıla kadar kabartma ve bağımsız bir biçimde resmedilen togalı heykel örnekleri ışığında gelişim şeması ortaya koyar[236]. Beraberinde betimlenen ikonografik unsurların bir dil ve fonksiyona işaret ettiğini belirtir[237]. Sonrasında toganın kökeninin belirsizliğini koruduğu ve Cumhuriyet Dönemi'nde Yunan *himation* formuna oldukça benzer bir döküme sahip olduğuna değinir[238]. Geç Cumhuriyet-Erken İmparatorluk Dönemi'nde *sinus* ve *umbo* formuyla toganın net ayrımının yapılabildiğine dikkat çeker[239]. Fejfer MÖ geç 1. yüzyıldan MS geç 2. yüzyıla kadar elbise de görülen değişimin minimum düzeyde olduğunu belirtir[240]. Elbise dökümünde MS geç 2. yüzyılda *contabulata* temsilinin oluşumu ile köklü bir değişimin yaşandığını vurgular[241]. Toga da böyle bir köklü değişimin görülmesi yabancı

[229] Smith 2007, 218.
[230] age. 218.
[231] age. 218.
[232] age. 218.
[233] age. 206.
[234] Filges 2000, 95 v.d. "Himationträger, Palliaten und Togaten. Der männliche Mantel-Normaltypus und seine regionalen Varianten in Rundplastik und Relief".
[235] age. 99.
[236] Fejfer 2008, 183 v.d. "Roman Portraits in Context".
[237] age. 185.
[238] age. 185.
[239] age. 186.
[240] Fejfer 2008, 186.
[241] age. 188.

moda kaynaklı gelişmeler ile ilişkilendirilir. Fejfer, toga'nın bu dökümünü MS 1. yüzyılda Mısırlı rahiplerin giydiğini ve Romalılar tarafından adaptasyonunun gerçekleştirildiğini ileri sürer[242]. Değişimin altında yatan muhtemel sebep olarak imparator Caracalla Dönemi'nde yayınlanan *Constitutio Antoniniana* ile bağlantı kurar[243]. Roma sınırları içerisinde yaşayan tüm özgür bireylere vatandaşlık hakkının sunulmasıyla oldukça yüksek bir sayıya ulaşılır. Resmi yetkililerin ayrımına ulaşmak için muhtemelen toga'nın tipinin değiştirildiği savını ileri sürer[244]. Toganın Geç Antik Dönem tipinin MS 4. yüzyılda ortaya çıktığını vurgular[245]. Yanı sıra toga-*himation* arasında görülen farklılıklara yer verir[246]. Son olarak ise; Goette'nin tipolojisine eleştirel yeni bir yaklaşım getirir[247].

Edmondson ve Keith'in editörlüğünde yayına hazırlanan kitapta birden fazla yazar toga konusunda görüşler bildirir[248]. Kitap içerisinde Edmondson'ın kaleme aldığı çalışmada antik kaynaklara yapılan atıflar ışığında halk alanlarında toga'nın politik, sivil yaşam, yargı ve dini durumlardaki kullanıma dikkat çekilir[249]. Bilindiği üzere toga kendi içerisinde çeşitlilik göstermektedir. Bu kapsamda toga praetexta, toga pura, toga virilis, toga trabea, toga candida ve toga pulla çeşitleri açıklanır[250]. Edmondson aynı zamanda toga ile birlikte giyilen bot çeşitlerini tanımlar[251]. Bilindiği üzere çocuklar yetişkinlik çağına gelinceye kadar toga'nın *praetexta* çeşidini giyerler. Dolansky toga *praetexta* konusunda görüşler bildirir[252]. Koortbojian ise elbise ve birlikte betimlenen sembolik objelerin kişinin toplum içerisindeki statüsüne ne gibi anlamlar yüklediği

[242] age. 190.
[243] age. 190.
[244] age. 190.
[245] age. 190.
[246] age. 196-197.
[247] Fejfer 2008, 198-200.
[248] "Roman Dress and the Fabrics of Roman Culture": 2008.
[249] Edmondson 2008, 23: "Public Dress and Social Control in Late Republican and Early Imperial Roma".
[250] age. 26-27.
[251] age. 2008, 27.
[252] Dolansky 2008, 47 v.d. "Togam virilem sumere: Coming of Age in the Roman World".

konusuna değinir[253]. Fantham ise *capite velatio* ile kült ritüelleri ilişkisi hakkında görüşler sunar[254].

Sperti, kaleme aldığı çalışmada Grumentum'dan togalı heykel ışığında görüşler bildirir[255]. Grumentum örneğinin Iulius-Claudiuslar Dönemi portre ve giysi özellikleri sergilediğini belirtir[256]. Sperti, toga da verilen küçük *umbo* ve kısa *sinus*'un Erken İmparatorluk Döneminin karakteristik özellikleri olduğunu belirtir[257].

Gehn, Anadolu'dan bir grup Geç Antik Dönem togalı heykelini çalışma kapsamına alır[258]. Çalışmada antik kaynaklar ışığında giysi dökümünü tanımlar[259]. Sonrasında giysi bölümlerini ayrıntılı bir biçimde ele alır[260]. Giysi bölümlerinin tanımlamasının yanı sıra iç giysi tunik ve *calceus* hakkında bilgi verir[261]. İtalya merkezli Roma kentleri ve Yunanistan üzerinde ele geçen örneklerin yanı sıra; Anadolu'dan Konstantinopolis, Sardeis, Ephesos ve Aphrodisias da ele geçen Geç Antik Dönem togalı heykellerinin katoloğuna yer verir[262]. Katalog çalışması sadece günümüze kadar yayınlarda saptanan togalı heykelleri kapsar. Gehn, İmparatorluğun Yunanistan ve Anadolu'daki eyaletlerinde ele geçen togalı heykelleri kronolojik olarak sınıflandırır[263].

Laurance, sikkeler aracılığıyla elbise hakkında bilgi verir[264].

Goette, bir başka makalesinde öncelikli olarak çok sayıda antik kaynak ile elbisenin sadece Roma vatandaşlarına özgü olduğunun kanıtlandığına ve giysi de verilen renklerle kişinin sosyal statüsüne anlam kazandırıldığına değinir[265]. Günümüz resmi kurum yetkililerinden hareketle toplumsal statünün belirlenmesinde elbisenin

[253]Koortbojian 2008, 73 v.d. "The Double Identity of Roman Portrait Statues: Costumes and Their Symbolism at Rome".
[254]Fantham 2008, 158 v.d. "Covering the Head at Rome: Ritual and Gender".
[255]Sperti 2009, 315 v.d. "Un togato velata capite da Grumentum".
[256] age. 317.
[257] age. 317.
[258] Gehn 2012: U. Gehn tarafından yayınlanan çalışma 2008 yılında Humbolt Üniversitesi'nde tamamlamış olduğu doktora tezidir. Söz konusu çalışma 2012 yılında kitap olarak basılmıştır: "Ehrenstatuen in der Spätantike: Chlamydati und Togati".
[259] age. 43-44.
[260] age. 58-75.
[261] Gehn 2012, 59.
[262] age. 349-450.
[263] age. 133-159.
[264] Laurance 2012, 69 v.d. "Investigating the Emperors toga: privileging images on Roman Coins".
[265] Goette 2013a, 39: "Die römische Toga, Tunica ve Calcei".

evrensel bir boyut kazandığını belirtir. Bu duruma örnek olarak; günümüz asker, polis, hâkim ve öğretim üyelerinin elbiselerine dikkat çeker[266]. Toga altında verilen iç giysi bilindiği üzere tunik'tir. Tunik'in kendi içerisinde çeşitlere ayrıldığı ve bunların toplumsal statüye işaret ettiği belirtilir[267]. Toga'nın dökümünün Cumhuriyet Döneminde Yunan *himation* formundan yarı dairesel kesimiyle ayrıldığına ve İmparator Augustus Döneminde ise tam dairesel bir kesime sahip olduğunu vurgular[268]. Toga'nın köken probleminin günümüzde halen çözülemediği varsayımların kesin kanıt olmaksızın Etrüskler üzerinde yoğunlaştığına değinir[269]. Çalışmada aynı zamanda elbisenin her iki köşesi arasındaki mesafenin 5 metreye ulaştığını ve 2,5 metrelik bir yarıçapa sahip olduğunu belirtir[270]. Toga'nın kendi içerisinde ayrıldığı çeşitlerine ayrıca değinir[271]. Elbise ile birlikte bilindiği üzere giyilen bot türü *calceus*'dur. *Calceus*'un statü temsili içerisinde nasıl taşındığı ve kendi içerisinde ayrıldığı çeşitlerini ele alır[272]. Yukarıda değinilen özelliklere ek olarak elbisenin Cumhuriyet Dönemi dökümünden MS 4. yüzyıla kadar olan süreçteki değişimi ortaya konulur[273]. Aynı yayında kaleme alınan bir diğer makale de[274] Yunan heykel sanatının birçok yönünün Roma uygarlığı içerisinde devam ettirildiğine ancak İmparator Augustus Döneminde oluşumu izlenilen yeni toga elbisesiyle büyük bir yeniliğe adım atıldığı vurgulanır[275].

Karanastasi, toplumsal statüye işaret eden elbisenin İmparator Augustus Döneminde Cumhuriyet Dönemi formunun değiştirilmiş olduğuna ve *capite velatio* ile temsil edilen imparatorların *pontifex maximus* özelliğine değinilir[276].

[266] age. 39.
[267] age. 40.
[268] age. 41.
[269] Goette 2013a, 42.
[270] age. 43.
[271] age. 47-49.
[272] age. 49.
[273] age. 41-47.
[274] Goette 2013b, 83 v.d. "Das antike Griechenland und die römische Kleidung".
[275] age. 86.
[276] Karanastasi 2013, 94. "Die statuarische Repräsentation der römischen Kaiser im östlichen Imperium".

Spathi'nin kaleme aldığı çalışma da[277] toga'nın Romalıların ulusal elbisesi olduğuna ve MS 3. yüzyılda izlenilen değişimin Mısır rahiplerine bir öykünme sonucunda tasarlandığına değinilir[278].

Larson-Loven toga konusunda görüşler bildirir[279]. Roma vatandaşlığını temsil eden elbisenin Geç Cumhuriyet Döneminde takip edilen formunun aksine; Erken İmparatorluk Döneminde geliştirilen formunun daha zengin bir dökümle temsil edildiğini belirtir[280]. Toga başlığı adı altına oluşturulan bölümde elbisenin kendi içinde ayrılan çeşitlerine de yer verir[281]. Mezar kabartmalarındaki togalı figür temsillerine ayrıca değinir[282].

Smith ve Ward-Perkins'in editörlüğünde sunulan çalışma birden fazla yazarın bir araya gelerek oluşturduğu bir projenin eseridir[283]. Proje LSA (The Last Statues of Antiquity) olarak adlandırılmıştır[284]. Proje kapsamında araştırmacılar tarafından öncelikli olarak bir database oluşturulmuştur. Database içerisinde MS 280 yılından MS 650 yılına kadar olan süreçten 876 heykel kayıt altına alınmıştır[285]. Kitapta bölgeler, kentler, kronoloji, onurlandırmalar ve stil başlıkları adı altında bölümler oluşturulmuştur[286]. Bölgeler içerisinde Anadolu, Lenaghan tarafından kaleme alınır[287]. Lenaghan, Geç Antik Dönemde heykel onurlandırmaları bakımından Küçük Asya'nın önemli bir rol oynadığını vurgular[288]. Lenaghan, hipotezlerini epigrafik kayıtlarla destekler[289]. 128 adet yazıtlı heykel kaidesini çalışma kapsamına alır[290]. LSA database

[277] Spathi 2013, 110 v.d. "Die Kleidung der Figuren auf Grabstelen der römischen Zeit in Griechenland und Kleinasien".
[278] age. 112.
[279] Larson-Loven 2014, 429 v.d. "Clothes, Body Language and Visual Communication in Ancient Roma".
[280] age. 431.
[281] age. 431-432.
[282] age. 432.
[283] 2016: "*The Last Statues of Antiquity*".
[284] Smith 2016a, 1.
[285] age. 1.
[286] Bkz. İçindekiler.
[287] Lenaghan 2016a, 98 v.d. "Asia Minor".
[288] age. 98.
[289] age. 98.
[290] age. 98.

sistemine 147, 198, 697, 698, 707 ve 1098 kod ile kayıt altına alınan heykellerin toga giyimli olduğunu belirtir[291]. Lenaghan çalışma sonucunda Konstantinapolis, Ephesos ve Aphrodisias'ın Geç Antik Dönem heykellerinin teknik ve alışkanlıklarının tespit edilmesinde öncü yerleşimler olduğunu belirtir[292]. Lenaghan yanı sıra teknik ve heykel alışkanlıkları ile ilgili daha kapsamlı bilgiye Gehn – Ward-Perkins[293], Smith[294] ve Auinger – Sokalicek[295] isimli araştırmacıların kitap içerisindeki makalelerinde ulaşılabileceğini vurgular[296]. Konstantinapolis, Aphrodisias ve Ephesos kentleri Geç Antik Dönem heykeltıraşlığı kitap içerisinde Anadolu araştırmaları olarak yer alır. Konstantinapolis'i Gehn ve Ward-Perkins değerlendirir. LSA database'ine Konstantinapolis'den 26 heykeltraşlık eseri, 13 heykel kaidesi ve 160 adet yazıt eklenir[297]. Makale de, Roma da MS 6. yüzyılda heykel alışkanlıklarının büyük oranda son bulmasına rağmen, Konstantinapolis de halen bu dönemde heykel anıtlarının kurulmasına neden olan şey nedir ? Sorusuna cevap aranır[298]. Kitapta Aphrodisias'ı Smith kaleme alır[299]. Öncelikli olarak araştırmacı Aphrodisias'ın yerel atölye geleneklerini yansıtan önemli bir heykel üretim merkezi olduğuna değinir. Yapılan istatistik sonucunda kentte Geç Antik Dönemde heykel üretiminde daha erken dönemlere oranla 5/1 oranında bir azalmanın yaşandığı ortaya konulur[300]. Smith aynı zamanda Geç Antik Dönem heykeltıraşlık eserlerinin mekânsal kontekst ve dağılımlarını inceler[301]. Tetrastoon, Bouleuterion ve Hadrian hamamları kentte bu kapsama alınan mekânlardır[302]. Aphrodisias'dan toga giyimli olan Iulian, Flavius Palmatus ve I. ya da II. Theodosius heykellerinin tetrastoon içerisindeki kontekst'i; II.

[291] Lenaghan 2016a, 107.
[292] age. 107.
[293] Gehn – Ward-Perkins 2016, 136.
[294] Smith 2016b, 145.
[295] Auinger – Sokalicek 2016, 160.
[296] Lenaghan 2016a, 108.
[297] Gehn – Ward-Perkins 2016, 136.
[298] age. 138.
[299] Smith 2016b, 145 v.d. "Aphrodisias".
[300] age. 146.
[301] age. 146.
[302] Smith 2016b, 155 v.d.

Valentinian ve Arcadius'un togalı heykellerinin ise; Hadrian hamamları içerisindeki kontekst'e kurulumunun nasıl olabileceği teorisi üzerine görüşler bildirilir[303]. Bir diğer toga giyimli Pytheas'ın ise, Bouleuterion'a kurulumu değerlendirilir[304]. Smith, Geç Antik Dönemde her üç mekânda yeni onurlandırma galerilerinin açıldığı, erken dönem örneklerinin ikincil bir kez yeniden kullanıldığı ve geç dönem örnekleriyle birlikte sergilendiğini vurgular[305]. Araştırmacı buradan yola çıkarak erken dönem örneklerinin hala sembolik anlamını yitirmediğine dikkat çeker[306]. Toganın son tipinin gerek Aphrodisias gerekse de Anadolu'nun başka antik kentlerinden örneklerden yola çıkılarak MS 360-380 yıllarında geliştirilmiş olduğunu belirtir[307]. Auinger ve Sokolicek Ephesos'u kaleme alır[308]. Ephesos'un heykellerinin ve yazıtlı heykel kaidelerinin bugüne kadar bütününün analizinin yapılmadığı ve bu durumun büyük bir eksiklik olduğuna dikkat çekilir[309]. LSA projesine Ephesos heykeltıraşlık malzemesinin bütününün işlenmesi ve burada analizinin yapılarak değerlendirmesiyle büyük bir eksikliğin giderilmiş olduğu ortaya konulur[310].

Türk bilim insanları tarafından sınırlı sayıda da olsa Anadolu'dan togalı heykellerinin tanıtıldığı yayınlar mevcuttur. İnan ve Rosenbaum'un iki yayınında Anadolu'dan togalı heykellere katalog çalışmasında yer verilir[311].

1950'li yıllardan 1992 yılına kadar kazı başkanlığı görevini yürütmüş olan Erim döneminde çok sayıda heykeltıraşlık eseri Aphrodisias'da gün yüzüne çıkarılır. Bunlardan önemli bir grubu da togalı heykeller oluşturur. Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan togalı heykellerin tanımlama ve tarihlendirme çalışmaları gerek kazı sonuçları gerekse de makale ya da kitap çalışmaları içerisinde yayınlanır. Aphrodisias

[303] age. 150-151.
[304] age. 151.
[305] age. 158.
[306] age. 158.
[307] age. 159.
[308] Auinger – Sokolicek 2016, 160.
[309] age. 160.
[310] age. 160.
[311] İnan – Rosenbaum 1966; 1979.

tiyatrosunda ortaya çıkan togalı genç erkek heykelini araştırmacı Domitian'a ithaf edilen yazıtlı heykel kaidesiyle aynı kontekst de bulunması sebebiyle imparatorun kendisiyle ilişkilendirir[312]. İnan ve Rosenbaum da söz konusu düşünceyi destekler ve heykeli Domitian olarak yorumlar[313]. Ancak Goette ve Smtih, togalı genç erkek heykelinin son dönem araştırmalarında teknik, stilistik ve ikonografik ölçütler ışığında imparator Domitian ile ilişkilendirilemeyeceğini belirtir[314]. Kentin agora kapısında ortaya çıkarılan bir diğer 83-64 envanter numaralı togalı genç heykeli MS 2. yüzyıla tarihlendirilir[315]. Eserin tarihini Erim, MS 2. yüzyıla verir. Smith, Hadrian - Erken Antoninler Dönemine indirger[316]. Aphrodisias Tetrastoon'unun batıda konumlandırılan 4. ve. 5. sütunlarının önünde ortaya çıkarılan MS 2. yüzyıl ortasına tarihlendirilen bir diğer örnek 72-131 envanter numaralı togalı heykeldir[317]. 67-181 envanter numaralı bir diğer örnek; tiyatronun arka kısmındaki Bizans Döneminde inşa edilen duvarda devşirme olarak ele geçer[318]. MS 4. yüzyıl sonunda ortaya çıkan yeni ve son toga tipinin tarihlendirilmesinde Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius heykelleri yazıtlı kaideleriyle ele geçmesi nedeniyle önemli birer ölçüttür. Bunlardan 75-248 envanter numaralı Arcadius olarak tanımlanan örnek ile ilgili bilgi verilir[319]. Odeion ile Aphrodite Temenos'u arasındaki çalışma atölyesinde ortaya çıkarılan bir diğer 69-425 envanter numaralı örnek tamamen işlenilmeden yarım bırakılmıştır[320]. Erim kontekst içerisinde ele geçen sikkeler, portre ve giysi özellikleri ışığında tarihlendirme önerisi getirir[321]. Erim'in kaleme aldığı ve Geç Antik Dönem heykellerinin tarihlendirilmesinde yazıtlı bir örnek olarak referans gösterilen önemli heykellerden bir diğeri 63-72

[312] Erim 1968, 70, Res. 8; 1973a, 64, 1973b, 135-142, Res. 1-9.
[313] İnan – Rosenbaum 1979, 89.
[314] Goette 1990, 41, 128, No. Ba 314; Smith 2006, 104, No. 2, Lev. 6-7.
[315] Erim 1986, 128-9; 1989, 76-77, Res. 110; 1990b, 48, Res. 65.
[316] Smith 2006, 108-111, Lev. 8-10
[317] Erim 1974, 38, Res. 13.
[318] Erim 1975, 73, Res. 3; Smith – Erim 1991, 95, No. 37-38, Res. 33-34.
[319] Erim 1976, 29.
[320] Erim 1970, 90-91.
[321] age. 90-91.

envanter numaralı Bouleuterion'da ortaya çıkarılan Pytheas'ın togalı heykelidir[322]. Yazıtlı olarak ele geçen ve tarihlendirme önerilerinde gerek portre özellikleri gerekse de kullanılan teknik anlamında karşılaştırılmalarda sık sık atıf yapılan bir diğer örnek; Flavius Palmatus'a ait onurlandırmadır[323]. Katalog çalışmalarında Erken İmparatorluk Dönemlerine tarihlendirilen bağımsız togalı heykellerin tarihlendirilmesinde şüphesiz Aphrodisias Sebasteion ve C. Zoilos yapıları oldukça önem arz etmektedir. Sebasteion[324] ve C. Zoilos Anıtı[325] yapıları ve heykeltıraşlık eserleriyle ilgili bilgilere de Erim'in yayınlarında yer verilir.

Özgan, Stratonikeia, Aphrodisias, Ephesos ve İstanbul 'dan togalı örneklerden karşılaştırma amaçlı yararlanır[326]. Söz konusu yayının yanı sıra Afyon Arkeoloji Müzesinde sergilenen togalı heykeli Özgan Traian Dönemine tarihlendirir[327]. Özgan, bir başka çalışmasında togalı heykellerde sık sık karşılaşmış olduğumuz ikonografik unsurlardan *mappa* ve kitap rulosunu ayrıntılı olarak tanımlar[328].

Nysa ad Maeandrum antik kentinde Yunan kazıları sırasında 1921 yılında ortaya çıkarılan togalı erkek heykeli ilk olarak Marcus Aurelius ile ilişkilendirilir[329]. Togalı erkek heykelini Kadıoğlu mimari bağlamda değerlendirir ve Sextus Iulius Maior olarak yorumlar[330].

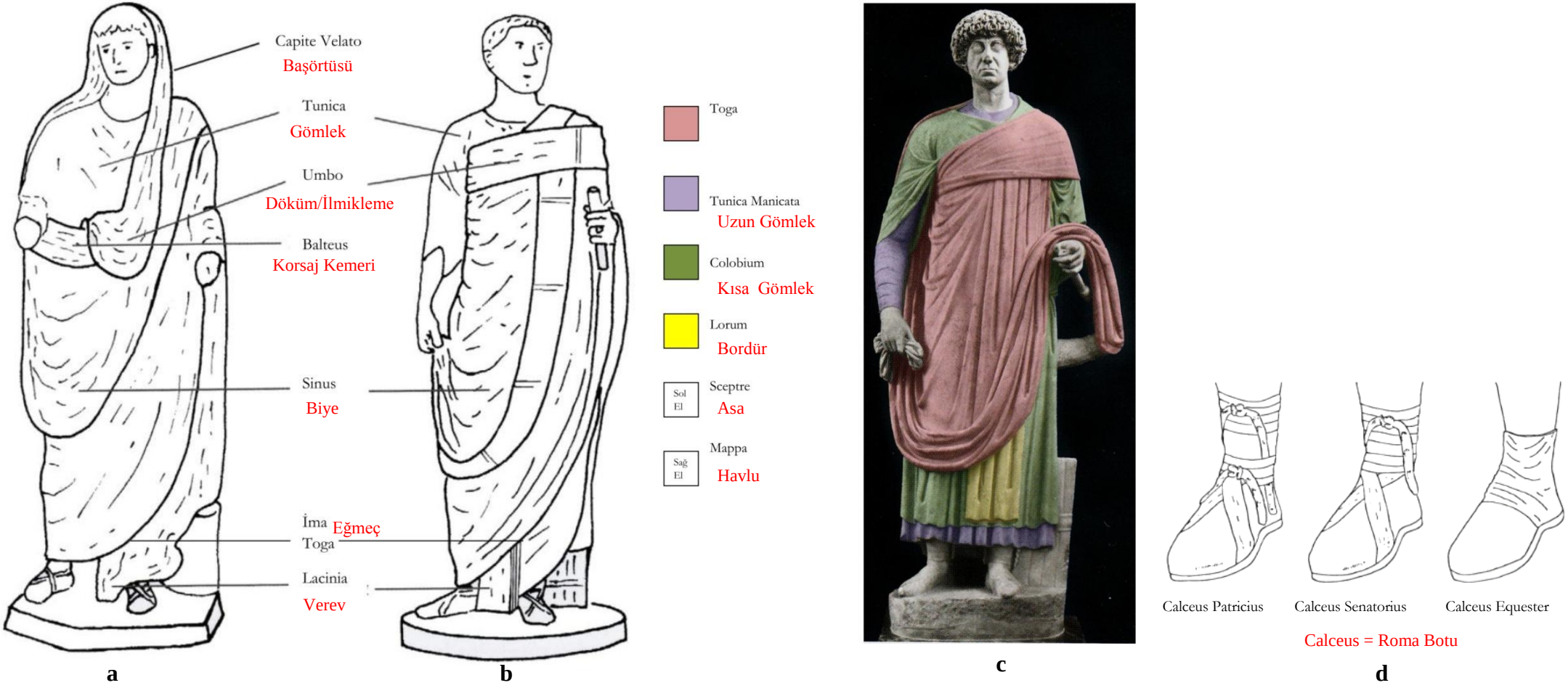
[322] Erim 1963, 13.
[323] Erim 1974, 38, Res. 10.
[324] Erim 1981, 23; 1986, 116, 1990b, 61.
[325] Erim 1974a, 162 v.d.
[326] Özgan – Stutzinger 1985, 237 v.d. "Untersuchungen zur Porträtplastik des 5. Jhs. n. Chr. anhand zweier neugefundener Porträts aus Stratonikeia".
[327] Özgan 2013b, 82-83, Res. 75a.b.c: "Roma Porte Sanatı II".
[328] Özgan 2003, 1-2. "Die kaiserzeitlichen Sarkophage in Konya und Umgebung".
[329] Kourouniotis 1921/22, 73, Res. 59.
[330] Kadıoğlu 2011, 130-133, Res. 17; 2014, 106-108, Lev. 58, 4-8, 59,1.

Aybek Metropolis örnekleri ışığında toga-*himation* ayrımını ele alır[331]. Toga, *himation* ve *pallium* terimlerinin genelde manto anlamı taşıdığına, ancak bu konuda literatürde bir uyuşmazlık olduğuna vurgu yapar[332]. Bunun yanı sıra aynı heykelin taşımış olduğu kıyafetin bazı yayınlarda "*himation"* bazı yayınlarda ise "toga ya da "Pallium tipi Toga" olarak yer aldığına değinir[333]. Eserlerin isimlendirilmesinde birçok yayında manto teriminin kullanıldığına dikkat çeker[334]. Metropolis'deki heykellerin çoğunluğunun Hellenistik Döneme ait olması sebebiyle himation teriminin çelişkisiz kullanıldığını belirtir[335].

Korkut *himation* (Latin *pallium*) ve toga konusunda bilgi veren bir diğer araştırmacıdır[336]. Korkut, pallium tipi toga modellendirilmesini Hellenistik Dönem giysi geleneklerinin devamlılığı olarak nitelendirir[337].

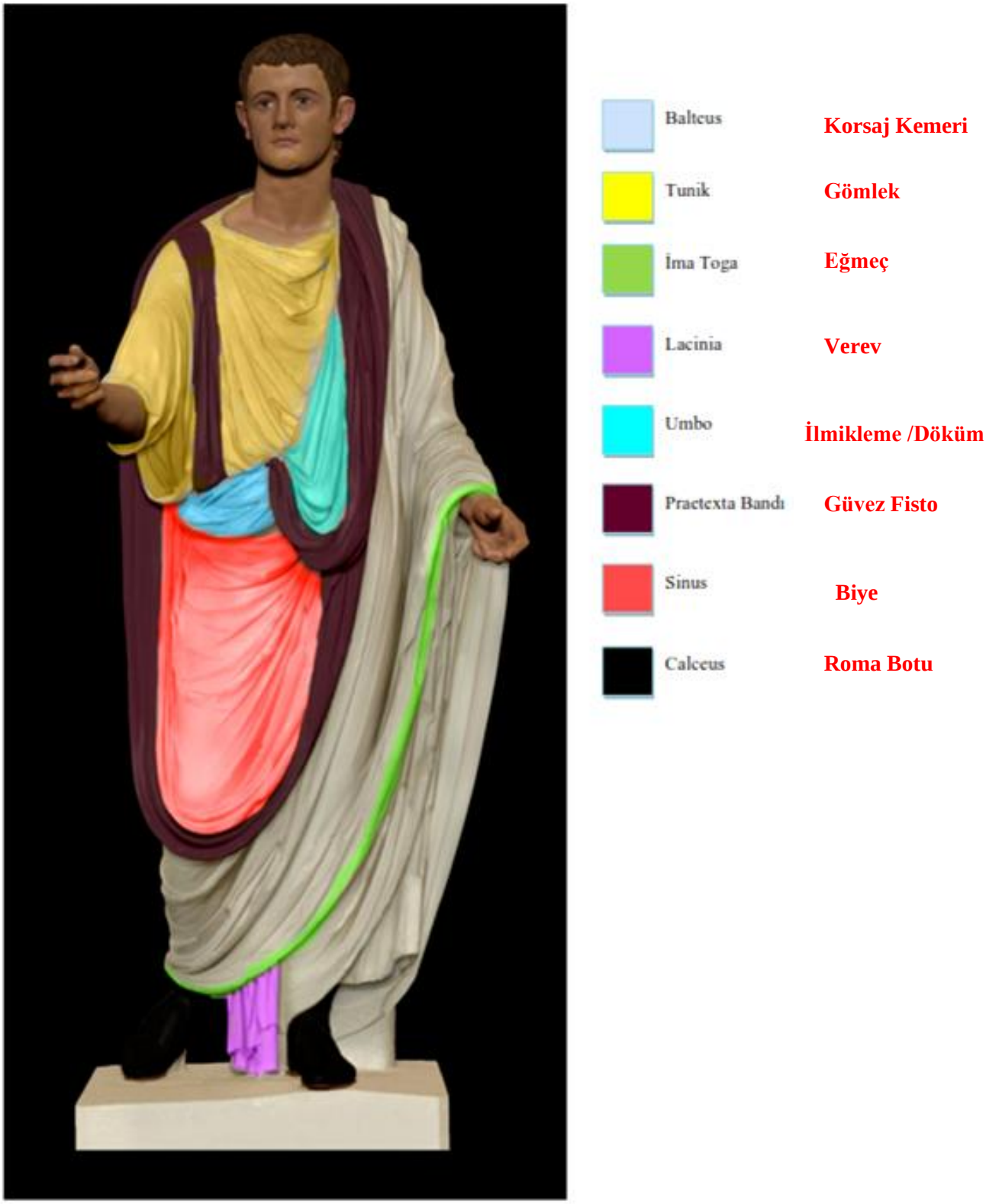
Çalık-Ross Silifke-Taşucunda ele geçen ve bugün 871 Envanter numarasıyla Adana Arkeoloji Müzesinde sergilenen togalı heykele katalog çalışmasında yeni bir tarihlendirme önerisi getirir[338].

[331] Aybek 2009, 55, dnp. 194: "Metropolis Ionia I Heykel: Metropolis'de Hellenistik ve Roma Dönemi Heykeltraşlığı".
[332] age. 55, dnp. 194.
[333] age. 55, dnp. 194.
[334] age 55, dnp. 194.
[335] age. 55, dnp. 194.
[336] Korkut 2000, 186-187. "Überlegungen zum Aufkommen der Halbfiguren auf kleinasiatischen Grabstelen vom Hellenismus bis zur römischen Kaiserzeit".
[337] Korkut 2000, 187.
[338] Çalık-Ross 1997, 215-216: "Roman Imperial Sculpture from Clicia".

Çizim 2a-b-c. Erken İmparatorluk Döneminden MS 5. yüzyıl sonlarına kadar toga elbisesi ve birlikte resmedilen ikonografik unsurların gösterimi (Buradaki renkler orijinal renkler değildir. Sadece U. Gehn tarafından elbise bölümlerini ayırmak amacıyla heykel renklendirilmiştir. Bkz. Gehn 2012, Renk Levhası).

Çizim 2d. Toga altına giyilen bot çeşitleri (Bkz. Goette 1988, 449; 2013, 49).

Çizim 3: Toga bölümlerini gösteren canlandırma

2.2. Terminoloji

Roma vatandaşlığının karakteristik bir işareti olan toga'nın düz kenarı arka taraftan sol omuz üstüne yerleştirilir, uzunluğunun üçte biri kadarıyla sol kolla tutulacak biçimde toga'yı giyenin önüne sarkmasına özen gösterilirdi. Sonrasında toga'nın düz kenarının sırt tarafında kalan bölümü yukarı gelecek, yuvarlak bölümü sağ bacağa kadar inecek biçimde sırta dolanır, sağ kol altından geçirilip yine sol omuz üstünden geri atılır ve oradan aşağı sarkıtılarak giyimi gerçekleştirilirdi[339]. Sadece özgür Roma vatandaşları tarafından giyilebilen elbise heykel kompozisyonunda çeşitli ikonografik unsurlar ile birlikte tasvir edilmiştir. Somut örneklerden yola çıkılarak terminoloji içerisinde hem elbisenin bölümlerine hem de togalı heykel kompozisyonu içerisinde betimlenen ikonografik unsurlara yer verilmiştir (**Resim 2a-b-c-d**)[340].

***Balteus*:** Korsaj Kemeri

Elbisenin merkezinde bir kemer özelliği ile toplanan kumaş, *balteus* olarak adlandırılmıştır[341]. Kumaşın düz kenarı ile oluşturulan *balteus* sağ kolun altından sol omuza doğru katlanmış bir biçimde uzanmıştır[342]. *Balteus*, *lacinia* ve *umbo* bölümlerini tutan bir işleve sahiptir[343].

***Umbo*:** Döküm / İlmikleme

Balteus'un üzerine dökülen ve kabartı biçiminde yığın oluşturan elbisenin bölümü ise, *umbo*'dur[344]. *Lacinia*'nın önde uzanan parçasının bir kısmının *balteus* üzerine çekilmesiyle *umbo* formu oluşturulmuştur[345]. *Lacinia*'nın kayması *umbo*

[339] Smith ve diğ. 1891, 847; Hula 1895, 5; Wilson 1924, 25; Weiss 1933, 42; Felicitas 1998, 6; Croom 2000, 41; Hurschmann 2002a, 654.
[340] Bkz. Togalı Heykellerin Kökeni ve Gelişimi Bölümü: Çizim 1-2.
[341] Bieber 1959, 415; Goette 1990, 3; 2013, 43; Felicitas 1998, 6; Stone 2001, 24; Hurschmann 2002a, 654; Smith 2006, 100; Cleland ve diğ. 2007, 192.
[342] Hula 1895, 7; Goethert 1937, 1655; Stone 2001, 23; Hurschmann 2002a, 654; Smith 2006, 100.
[343] Felicitas 1998, 6.
[344] Goethert 1937, 1656; Bieber 1977, 139; Goette 1990, 4; 2013, 43; Hornblower – Spawforth 1996, 1533; Felicitas 1998, 6; Smith 2006, 100.
[345] Goette 1990, 102.

yardımıyla engellenmiştir[346]. MS geç 2. yüzyılda *umbo* sağ omuz ve göğüs bölümünü kapsayan bir biçimde katlanmıştır. Elbisenin katlanan kısmı *contabulata* olarak isimlendirilmiştir[347]. *Contabulata'*nın MS 3. yüzyıl içerisinde yer alan örnekleri katlanmış ve göğüsün ön bölümünü kapsayan geniş bir band şeklindedir[348].

Sinus: Biye

Elbisenin vücuda ilk sarılması sırasında giyen kişinin arka bölümüne sarkıtılan kumaş, sağ koltuk altından ön bölüme alınır ve sol omuza doğru çekilir. Sol omuza çekilen bölüm oradan sağ omuzun üzerine doğru hareketlendirilir. Omuz üzerine hareketlendirilen kısım oradan sağ bacağın orta bölümüne uygun bir genişlik de düşürülür ve sol omuza doğru tekrar yükselmiştir. Sağ bacağın üzerine uygun genişlikte düşürülen ve sonrasında sol omuza doğru tekrar yükselen bölüm *sinus'* dur[349].

Lacinia: Verev

Toga'nın giyimi sırasında ilk olarak sol omuz ve sol kolu kapsayan biçimde kumaş vücudun ön bölümüne yerleştirilir. Yerleştirilen kumaşın düşey iç kenarının sol kol üzerindeki fazlalığı bacaklar arasında kaidenin üzerine dökümlenir. Bacaklar arasına kumaşın dökümlenen bölümü *lacinia* olarak adlandırılmıştır[350]. *Lacinia* dairesel bir forma sahip olan toga kumaşının her iki köşesini oluşturmaktadır[351].

İma Toga: Eğmeç

Elbise kenarının daha düşük alt bölümü sıkı bir şekilde sağ ayak bileğine çekilmiştir ve buradan sol kolun ön bölümüne doğru diyagonal bir biçimde

[346] Felicitas 1998, 6.
[347] Goethert 1937, 1658-1659; Goette 1990, 58; Wrede 1995, 544, 547; Stone 2001, 25; Fejfer 2008, 188.
[348] Hula 1895, 7; Goethert 1937, 1658-1659; Niemeyer 1968, 47; Wrede 1995, 544.
[349] Hula 1895, 2, 5; Goethert 1937, 1656; Bieber 1959, 415; 1977, 139; Goette 1990, 4; Hornblower – Spawforth 1996, 1533; Felicitas 1998, 7; Smith 2006, 100.
[350] West 1933, 43; Goethert 1937, 1657; Goette 1990, 3; 2013, 43; Felicitas 1998, 6; Hurschmann 2002a, 654; Smith 2006, 101.
[351] Goette 1990, 3-4, Abb. 1-3; 2013, 43; Fejfer 2008, 197.

yükselmiştir. Bu hat *ima toga* olarak adlandırılmıştır[352]. *İma toga*, elbisenin Yunan himation formundan ayrımına işaret eden bölümdür[353].

***Tunica* (Tunik):** Yakasız Gömlek

Toga altında verilen iç giysi tunik' dir[354]. Türkçe terminoloji içerisinde yakasız gömlek olarak adlandırdığımız giysi, togalı heykel kompozisyonunda kullanılan görsel unsurlardandır. Tunik, yünden ya da keten kumaşından dokunan bir gömlektir[355]. Mor yakası bulunan (*clavi*) tunikler senato ya da atlı sınıfın üyelerine işaret etmektedir[356]. Senatörlerin giymiş olduğu tuniklerin (*clavus latus*) yakaları daha kalın oluyorken, atlı sınıfın üyelerinin giymiş oldukları tuniklerin (*clavus angustus*) yakaları daha ince olarak verilmiştir[357]. Geniş ya da ince olarak verilen yaka, giyen kişinin statü durumuna işaret etmektedir[358]. Plinius'a göre bu ayrıştırma Tullus Hostilius tarafından Roma'ya getirilmiştir[359]. Toga altında gösterilen tunik'in kendi içerisinde bilinen türleri mevcuttur[360]. Bunlardan birisi *dalmatica*'dır[361]. *Dalmatica* Diocletian'ın fiyat listesinde tunik olarak tanımlanmıştır[362]. Fiyat listesinde *dalmatica*, aynı zamada "*colobium*" ile eş değer gösterilmiştir[363]. *Dalmatica* (=*colobium*) orta genişlikte kollu ya da kolsuz olarak giyilebilen bir tunik'dir[364]. *Historia Augusta* içerisinde; İmparator Commodus'un halk oyunları içerisinde togası altında *dalmatica* giymiş olduğu ve elbise temsili altında giyiminin başlatıldığı belirtilmiştir[365]. Böylelikle elbise temsilinde kesin bir şekilde MS 2. yüzyıldan itibaren toga altında iç giysi olarak *dalmatica'*nın kullanımı

[352] Goethert 1939, 193; Felicitas 1998, 7, 15; López 1998, 119; Smith 2006, 101.
[353] Goethert 1939, 193; Smith 2006, 101.
[354] Frenz 1977, 60; Borchardt 2002, 25; Hurschmann 2002b, 920; Aybek 2009, 138.
[355] Hurschmann 2002b, 920.
[356] Goette 1990, 8; Borchardt 2002, 25; Hurschmann 2002b, 920.
[357] Goette 1990, 8; Wrede 1995, 546; Hurschmann 2002b, 920; Fejfer 2008, 186.
[358] Delbrueck 1929, 33, 51; Wrede 1995, 543; Hurschmann 2002b, 920; Fejfer 2008, 186; Gehn 2012, 61. Gabelmann 1985, 514; Goette 1990, 8.
[359] Pilinius 9.136.
[360] Hurschmann 2002b, 920.
[361] Bieber 1967, 43; Hurschmann 2002b, 920.
[362] Giacchero 1974, 295, XXVI, 39.49.59.72.
[363] age. 104, XXVI, 39.49.59.72.
[364] Delbrueck 1929, 44; Foss 1983, 197; Hurschmann 2002b, 920; Gehn 2012, 60.
[365]Delbrueck 1929, 44; Hurschmann 2002b, 920; Gehn 2012, 60.

bilinmektedir[366]. R. Delbrueck tarafından aynı zamanda *colobium*'un MS 3. yüzyıl ile birlikte toga altında sıklıkla giyilen bir tunik türü haline geldiğinden bahsedilmiştir[367]. İmparatorların giymiş oldukları *colobium*'lar sağ omuz ve alt bölümü üzerinde yer alan altın bir süsleme ile senatör ve atlı sınıfın üyelerinin giymiş oldukları tuniklerden ayrılmaktaydı[368]. Toga altına giyilen bir diğer gömlek türü ise, *tunica manicata*'dır[369]. *Tunica manicata* ayak bileğine kadar uzanır[370]. Altta ayak bileği civarına kadar uzanan *tunica talaris* bir diğer gömlek türünü oluşturmaktadır[371]. Kazanılan bir zaferin ardından ise, toga altına giyimi tercih edilen tunik türü ise *tunica palmata*'dır[372].

Calceus: Roma Botu

Toga'ya eşlik eden en önemli ikonografik unsurlardan birisi ise, kuşkusuz *calceus* (**Roma botu**)' dur. *Calceus* Roma vatandaşlarının karakteristik bir işaretidir[373]. *Calceus* kendi içerisinde *patricius, senatorius* ve *equester* olmak üzere üç türe ayrılmıştır[374]. Giyimi kişinin toplum içerisindeki statüsüne göre değişim göstermiştir[375]. *Calceus Paticius*, Patrici sınıfı üyeleri tarafından giyilebilen yüksek konçlu bot türüdür[376]. Diğer iki türe göre en büyük boyutta temsil edilen *calceus patricius*, dört adet bağcığa sahip olup, bağcık çiftinin biri ayak bileği civarından diğeri ise, botun üst bölümünden olmak üzere iki kez düğümlenmiştir[377]. Üst bölümde düğümlenen bölüm aynı zamanda hilal şeklinde fildişinden yapılan bir *lunulae* ile tutturulmuştur[378]. Patrici sınıfından olmayanların ayak giyimlerinde de *lunulae* kullanımına yönelik uygulamalar

[366] *SHA* Commodus 8.8.
[367] Delbrueck 1929, 44.
[368] Alföldi 1935, 57; Gehn 2012, 60.
[369] Weis 1881, 436; Hurschmann 2002b, 920; Gehn 2012, 59-60.
[370] Hurschmann 2002b, 920; Gehn 2012, 59-60.
[371] Weis 1881, 435; Houston 1947; Hurschmann 2002b, 920.
[372] Borchardt 2002, 25; Hurschmann 2002b, 920.
[373] Smith *ve diğ.* 1891, 845; Goette 1988, 449; Hurschmann 2003, 934; Smith 2006, 100.
[374] Goette 1988, 449; 2013, 49; Goldman 1994, 119; Felicitas 1998, 7; Borchardt 2002, 27-29; Hurschmann 2003, 934; Smith 2006, 100-101.
[375] Goette 1988, 449; 2013, 49; Goldman 1994, 119; Goette 2013, 49; Hurschmann 2003, 934.
[376] Petersen 1902, 85, Fig. 32; Goette 1988, 452; 2013, 49.
[377] Goette 1988, 451; 2013, 49; Felicitas 1998, 7; Hurschmann 2003, 934; Sperti 2009, 317.
[378] Bieber 1967, 41; Goette 1988, 450; Hurschmann 2003, 934.

bilinmekte olup, sadece *calceus patricus*'a özgü bir özellik değildir[379]. Bunun yanı sıra üst bölümden düğümlenen bağcıkların uç bölümleri bot üzerine serbest bir şekilde sarkıtılmamıştır[380]. Onlar alt bölümde yer alan ve ayak bileği civarından itibaren bacağın etrafına dolanan ilk bağcık çiftinin yan bölümlerinin altına geçirilmiştir[381]. *Calceus patricius*, siyah renkte bir bağcığa sahipti[382]. Bir diğer tipi oluşturan ve senato çevresinden kişiler tarafından giyilebilen *calceus senatorius*, iki adet bağcığa sahiptir ve ayak bileğinin üst bölümünden itibaren bir kez düğümlenmiştir[383]. *Calceus equester* ise, ayak bileği civarında tozluk şeklinde bir kabartı ile verilmiş olup, bağı olmaksızın düz verilen ve atlı sınıfın üyeleri tarafından giyilebilen bot çeşididir[384]. Üç *calceus* türünün malzemesi de deridir[385]. Boyutlarına göre kullanılan malzeme miktarının artışı nedeniyle üç tür arasında en pahalı olanı *calceus patricius*'dur[386].

Capite Velato: Başörtüsü

Capite velato, toga etek ucunun bir bölümünün başın üzerine çekilmesiyle oluşturulan başörtüsü gibi bölümdür[387]. *Capite velato* ile temsil edilen togalı heykellerde genel olarak sol kol ağır elbise kıvrımını destekliyorken, sağ el bir libasyona işaret eder gibi betimlenmiştir[388]. Söz konusu kompozisyonda *capite velato* giyimli heykellerde libasyon sahnesi içerisinde tutulan bir *patera* (*phiale*) da togalı heykel kompozisyonunda somut heykeltıraşlık eserleri yardımıyla takip edilebilmektedir[389]. *Capite velato* giyimli togalı heykellerde bir kısım örnek de baş üzerinde orta bölümde yer alan kısımda omega harfine benzer bir motifi yer

[379] Bieber 1967, 41; Goette 1988, 450; Hurschmann 2003, 934.
[380] Hurschmann 2003, 934; Goette 2013, 49.
[381] Hurschmann 2003, 934; Goette 2013, 49.
[382] Bieber 1967, 41; Goette 1988, 450; 2013, 49.
[383] Goette 1988, 457, 464; 2013, 49; Felicitas 1998, 7.
[384] Goldman 1994, 119; Felicitas 1998, 7; Hurschmann 2003, 934; Smith 2006, 100.
[385] Goette 1988, 452; 2013, 49.
[386] Goette 1988, 452; 2013, 49.
[387] Niemeyer 1968, 43; Bonfante Warren 1973, 606; Felicitas 1998, 7; Smith 2006, 101; Özgan 2013a, 14; Sperti 2009, 317.
[388] Niemeyer 1968, 45; Smith 2006, 101; Fejfer 2008, 106.
[389] Ryberg 1955, 133; Kockel 1993, 17; Smith 2001, 128; Fejfer 2008, 186.

almaktadır[390]. Söz konusu motif giyimli kadın heykelleri ile araştırılmış ve *saufenia* tipinin temsillerinde örnekleri tespit edilmiştir[391]. *Capite velato* ile *Pontifex Maximus* (**Başrahip**) özelliği vurgulanmıştır[392]. *Pontifex Maximus*, Roma'da din kurumlarından Pontifler kurulunun başrahibidir[393]. Geleneksel kurucusu Numa Pompilius'tur[394]. Orta Cumhuriyet Dönemi'nde kurulun görevi genel olarak Roma dini yaşamını denetlemekti[395]. Kurulun Roma içerisinde bütün dini sorunlardaki sorumluluğu açık bir şekilde belirlenememiştir[396]. Söz konusu kurulun düzenli üyeleri olmakla birlikte tam olarak kaç kişiden oluştuğu bilinmemektedir[397]. *Pontifex Maximus*'un geleneksel ikamet yeri Roma'da Palatin tepesinin yamacında yer alan bir *domus*'dur[398]. Söz konusu *domus* içerisinde başrahibin yardımcıları için hazırlanan odalar da mevcuttur[399]. Kurulun üyelerinin toplantı yeri ise Roma forum alanındadır[400]. Kurulun başlıca görevi yetkililer ya da şahısların talepleri ve resmi kararları hakkında genel olarak kült aksiyonlarının etkisinde ve doğruluğunda değer takdirinde bulunarak onlara öğütler vermekti[401]. Bunun yanı sıra, günlük yaşam içerisinde gerçekleşen önemli olayların notları *annales maximi*'ler, *Pontifex Maximus'*un kontrolünde onun kâtipleri tarafından tutulmuştur[402]. MÖ 300 yılına kadar kurul sadece partici sınıfından kişilere açıktı[403]. Pontifler kuruluna MÖ 300 yılında 4 plebin eklenmesiyle partici sınıfının tek etki otoritesi kırılmıştır[404]. Kurul, MÖ 44 yılında senatonun kararı ile Iulius Caesar ailesinin makamının kapsamına dâhil edilmiştir[405]. M. Aemilius Lepidus'un ölümünden sonra Augustus'un resmi olarak

[390] Ridgway 1981, 433; Felicitas 1998, 15.
[391] Felicitas 1998, 15-16, Lev. 5,1.
[392] Niemeyer 1968, 43; Richmond 1969, 213; Draper 1988, 68; Cornell 1995, 234; Wrede 1995, 546; Gordon 2001, 135; Özgan 2013a, 14; Karanastasi 2013, 94.
[393] Beard ve dig. 1998, 103; Gordon 2001, 135.
[394] Gordon 2001, 135.
[395] John Smith 1999, 202; Gordon 2001, 135.
[396] Gordon 2001, 135.
[397] age. 135.
[398] Cornell 1995, 234; Gordon 2001, 135.
[399] Gordon 2001, 135.
[400] Cornell 1995, 234; Gordon 2001, 135.
[401] Gordon 2001, 136.
[402] Gordon 2001, 136; *Annales maximi* ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kierdorf 2002, 709.
[403] Gordon 2001, 137.
[404] age. 137.
[405] Cassius Dio 44, 5.1.3; Draper 1988, 302-303.

almış olduğu unvan MÖ 12 yılından MS 382/3 Gratiaunus Dönemine kadar imparatorluğun itibarlı parçası olarak sabit bir şekilde kalmıştır[406].

Mappa: Havlu

Togalı heykel kompozisyonunda resmedilen görsel unsurlardan birisi de *mappa* (havlu)'dır[407]. *Mappa* keten kumaşından dokunan ter ya da yüz havlusudur[408]. İkonografik unsur birden fazla işleve ve kullanım alanına sahiptir. Lydus tarafından konsüllerin işareti olarak *mappa* konusuna değinilmiştir[409]. Bir işaret aracı olarak kullanılan fonksiyonunun yanı sıra üzerine arazi kayıtlarının tutulduğu bir taşıyıcı materyal olarak da kullanılmıştır[410]. Yazılı kaynaklar aracılığıyla *mappa*'nın aynı zamanda yemek masalarında peçete olarak kullanılan bir işleve sahip olduğu da bilinmektedir[411]. Bunun yanı sıra söz konusu ikonografik unsur, Nero Dönemi' nden itibaren, sirk alanı içerisindeki oyunları başlatmak için bir işaret aracı olarak da kullanılmıştır[412]. Genel görüşe göre *mappa*, sirk alanında bir konsülü gösterir ve ikonografik unsur ile verilen işaretin ardından oyunlar başlatılırdı[413]. Lydus tarafından bahsedilen şekilde konsüllerin işareti olarak ikonografik unsuru togalı heykel kompozisyonunda görmemiz mümkündür. Ancak bunun yanı sıra Theodosius Obelisk'inde altlığın güney batı kenarında 5 *paenula* giyimli figür elinde *mappa* tutar biçimde resmedilmiştir[414]. Söz konusu figürlerin R. R. R. Smith tarafından *paenula* giyimli oldukları ve senato ya da konsüllere ilişkin kişileri temsil etmedikleri doğrulanmıştır[415]. R. R. R. Smith tarafından onların ellerinde tutmuş oldukları *mappa*

[406] Niemeyer 1968, 44-45; Gordon 2001, 137. İmparatorların *Pontifex Maximus* unvanına sahip oldukları dönemleri D. Kienast'ın "Römische Kaisertabelle" adlı çalışmasında takip etmemiz mümkündür: Kienast 1996.
[407] Strocka 1985, 230; Hurschmann 1999, 829; Özgan 2003, 2; Köse 2005, 99; Cameron 2015, 258.
[408] Hurschmann 1999, 829; Özgan 2003, 2; Köse 2005, 99.
[409] Lydus I, c32; Özgan 2003, 2.
[410] Özgan 2003, 2.
[411] Hurschmann 1999, 829.
[412] Delbrueck 1929, 44; Suetonius, Nero 22; Foss 1983, 197; Goette 1990, 62; Smith 1990, 180; Hurschmann 1999, 829; Bergmann 1999, 32; Cameron 2015, 260.
[413] Foss 1983, 204, 207, dn. 41; Smith 1999, 180.
[414] Bruns 1935, 53-61, Res. 62, 68-69; Wrede 1995, 548; Smith 1999, 180.
[415] Smith 1999, 180.

oyunlara coşkulu katılımı yansıtmak adına bir işleve sahip olduğu şeklinde yorumlanmıştır[416]. MS 4. ve 5. yüzyıl için somut örnekler ışığında kesin bir biçimde ikonografik unsurun sadece toga giyimli konsüller için kullanımı söz konusu değildir[417]. *Mappa*, R. R. R. Smith ve A. Cameron tarafından aynı zamanda MS 4. yüzyılda oluşumu gözlenilen yeni toga dökümü ile birlikte elbisenin bir parçası durumuna gelmiştir şeklinde yorumlanmıştır[418].

Sceptre: Asa

Togalı heykellerde görülen ikonografik unsurlardan bir diğeri ise, *sceptre* (**asa**)' dir[419]. *Sceptre* temsil edildiği kompozisyon içerisinde silindir şeklinde bir gövde, altta kavranmak üzere oluşturulan bir sap ve üst bölümde yuvarlatılmış bir kısım ile verilmektedir[420]. Gerek Yunan gerekse de Roma Döneminde *sceptre*'nin varlığı bilinmektedir[421]. *Sceptre*'nin kendi içerisinde bilinen çeşitleri mevcuttur[422]. Bilinen çeşitlerden ilki topuz *sceptre'*dir[423]. Bu tip *sceptre*'nin Roma Uygarlığı içerisinde Erken Dönemde krallar, sonrasında ise, imparatorlar tarafından kullanımı bilinmektedir[424]. Bir diğer bilinen çeşit kartal *sceptre* olarak adlandırılmıştır[425]. Halikarnassoslu Dionysios tarafından Yunan Dönemi içerisinde kartal *sceptre*'den krallığın işareti olarak bahsedilmektedir[426]. Bu türün Roma Devletinde erken dönemde krallar, sonrasında *ise*, imparatorlar ve konsüller tarafından kullanımına ilişkin temsilleri mevcuttur[427]. Kartal *sceptre*'nin tören alaylarında savaşı kazanan komutan ile aynı zamanda temsilleri

[416] Smith 1999, 180.
[417] Smith 1999, 180; Bühl 2001, 198; Cameron 2015, 260.
[418] Smith 1999, 180; Cameron 2015, 260.
[419] Bugüne kadar yapılan çalışmalarda araştırmacılar tarafından almanca terminoloji kapsamında *sceptre* çeşitleri Knaufszepter, Adlerszepter ve Büstenszepter olarak adlandırılmıştır. Metin içerisinde söz konusu adlandırmaların Türkçe terminoloji içerisindeki karşılıkları kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Delbrueck 1921, 61-62; Ryberg 1955, 133; Alföldi 1980, XII; Schäfer 1989, 186-188; Gehn 2012, 110, dn. 505, 111, dn. 511, 142; Cameron 2015, 258.
[420] Schäfer 1989, 184; Delbrueck 1929, 61.
[421] Hug 1921, 370; Schäfer 1989, 184.
[422] Hug 1921, 370-372; Delbrueck 1929, 59-62; Alföldi 1935, 110-117; Schäfer 1989, 184-188.
[423] Delbrueck 1929, 61; Alföldi 1935, 116; Schäfer 1989, 184, Lev. 9.7.
[424] Alföldi 1935, 117; Schäfer 1989, 184.
[425] Schäfer 1989, 185.
[426] Halikarnasosslu Dionysos 3.61.2.
[427] Delbrueck 1929, 61; Schäfer 1989, 185.

mevcuttur[428]. Söz konusu temsilde *quadriga* içerisinde askeri elbise giyimli komutan elinde kartal *sceptre* tutmaktadır[429]. Savaşı kazanan kumandan ordusuyla eve dönüşünde şehre girerken zafer alayı ile onurlandırılmış olup; sonrasında askerler, tutsaklar ve ganimetlerin kentin sokaklarından geçirilmiştir[430]. Şahıslardaki görünümün yanı sıra kartal *sceptre*'nin Roma Uygarlığı içerisinde tanrı temsillerinde kullanımı bilinmektedir[431]. Söz konusu temsiller tanrının desteğiyle kazanılan bir zafer vurgusuna işaret etmesi anlamı taşımaktadır[432]. Bunun yanı sıra hem topuz hem de kartal *sceptre* çeşidi çoğunlukla askeri elbise giyimli imparatorların elinde sikke temsillerinde görülmektedir[433]. Bu durum da *sceptre*'lerin kazanılan bir zafer ile ilişkili olması anlamını desteklemektedir. Son tipi büst *sceptre* oluşturmaktadır[434]. Büst *sceptre* İmparatorluk Dönemi'nin en ayrıcalıklı formudur[435]. Büst *sceptre*'nin imparatorluk ailesi çevresinde kullanımı bilinmektedir[436]. İmparatorluk ailesinin yanı sıra dönemin magistratları ya da konsül rütbesine sahip kişiler tarafından da kullanılmıştır[437]. Büst *sceptre*'nin bazı örneklerinde kartal motifi ile imparatorun büstü bir arada betimlenmiştir[438]. Bu tür *sceptre*'ler imparatorun mührü niteliğini taşımakta olup, özel durumlarda konsüllere yetki vermek amacıyla kullanılmıştır[439]. Sonuç olarak *sceptre* örneklerinin bilinen çeşitleri ya kazanılan bir zafer temsiline ya da elinde bulundurulan kişinin toplum içerisindeki statüsüne işaret etmesi anlamı taşımaktadır[440].

[428] Schäfer 1989, 185.
[429] age. 185.
[430] age. 185.
[431] Hug 1921, 370-371; Alföldi 1935, 114; Schäfer 1989, 184.
[432] Hug 1921, 371; Alföldi 1935, 112.
[433] Alföldi 1935, 371; Schäfer 1989, 184-185.
[434] Delbrueck 1929, 61-62; Alföldi 1935, 117; Schäfer 1989, 185.
[435] Schäfer 1989, 185.
[436] Hug 1921, 371; Delbrueck 1929, 61; Schäfer 1989, 185.
[437] Alföldi 1935, 117; Schäfer 1989, 186.
[438] Schäfer 1989, 186.
[439] Hug 1921, 371; Delbrueck 1929, 61-62; Schäfer 1989, 186.
[440] Delbrueck 1929, 61-62; Alföldi 1935, 110, 112; Foss 1983, 206, 208; Schäfer 1989, 184-185.

Kitap Rulosu:

Togalı heykel kompozisyonundaki görsel unsurlardan birisi de kitap rulosudur. Kitap rulosu yazı aracı olarak kullanılan papirüs ve parşömenin yansımasıdır[441]. Papirüs ve parşömenin üzerine kolayca sıvı yardımıyla metinler yazılabilmiştir[442]. Kitap rulolarının uzunluğu 12 metre'den daha büyük ya da nadiren 2,5 metre'den daha küçük oluyorken, 12 cm den 35 cm'ye kadar olan daha kısa örnekleri de mevcuttur[443]. G. Camassa ve F. Hild tarafından kitap rulosunun temsil edilen formları içerisinde farklı tiplerinin olduğundan bahsedilmiştir[444]. Ancak araştırmacılar söz konusu tipleri ayrıntılı ele almamışlardır. R. Özgan tarafından İmparatorluk Dönemi lahitleri üzerinde kitap rulosu ile sergilenen örnekler ışığında tipler açıklanmıştır[445]. Söz konusu ikonografik unsurun heykel kompozisyonunda geleneksel bir şekilde görmeye alışık olduğumuz tiplerinden birisi silindirik formda verilen biçimidir[446]. Silindirik formda doğrudan katlanarak verilen örneklerin yanı sıra rulonun alt ve üst bölümünün bir araya getirilerek katlandıktan sonra bükülmesiyle kabarık bir biçimde oluşturulan örnekleri de mevcuttur[447]. Bir diğer temsilde ise, kitap rulosu el içerisinde sıkılmış bir şekilde dikdörtgen bir forma yakın bir biçimde verilmiştir[448]. İkonografik unsurun bir diğer tipinde ise, kitap rulosu yarı açık bir şekilde verilmektedir[449]. Bu tipte verilen kitap ruloları kısmen açık olup, büyük bir kısmı figürün eli içerisinde kalan silindirik şekilli bölümde yer almaktadır[450]. Yarı açık bir biçimde verilen kitap rulosunun ayrıntılı bir örneğini Roma'da Konservatoren Palast'ta bir niş içerisinde yer alan toga giyimli Q. Sulpicius Maximus'un sol elinde görmemiz mümkündür[451]. Nişin her iki kenarında yer alan ve heykele atfedilen yazıtlar yardımıyla söz konusu şahsın MS 94 yılında

[441] Camassa – Hild 1997, 811; Özgan 2003, 1.
[442] Özgan 2003, 1; Camassa – Hild 1997, 811.
[443] Cavallo – Hild, 2001, 1048.
[444] Camassa – Hild 1997, 811.
[445] Özgan 2003, 1.
[446] Goette 1990, Lev. 12; Özgan 2003, 1; Lev. 4.1; Işık 2007, Lev. 78, 1,2.
[447] Özgan 2003, 1
[448] age. 1.
[449] Goethert 1939, 209-210, Res. 4; Özgan 2003, 1.
[450] Özgan 2003, 1.
[451] Goethert 1939, 209, Res. 4.

gerçekleştirilen *agon*'larda şiir yarışmasında ödül kazandığı tespit edilmiştir[452]. Heykel ile betimlenen yarı açık bir şekilde verilen kitap rulosu F. W. Goethert kazanmış olduğu zaferin ardından Q. Sulipcius Maximus'a onurlandırma amacıyla verilen yazılı metin olarak yorumlamıştır[453]. Kitap ruloları onurlandırma anlamı dışında kişinin eğitim ve öğretim durumuna bir ipucu niteliği de taşımaktadır[454]. Bu özelliğiyle elinde bulundurulan kişinin okumayı seven kültür seviyesi yüksek ve entelektüel bir kişi olmasına vurgu yapılmıştır. Bunun yanı sıra toplum içerisinde devlet idaresinden sorumlu toga giyimli kişilerin temsillerinde de çok sayıda kitap rulosu örneği onların vazifelerinin gereği olarak elleri içerisinde mevcuttur[455].

Scrinium: Kapaklı Kutu

Togalı heykel ikonografisinde karşımıza çıkan bir diğer atribüt *scrinium*'dur. Kitap rulosu çok fazla sayıda olduğunda *scrinium* adı verilen silindirik bir şekle sahip genellikle ahşaptan yapılan ve bir kayış yardımıyla bağlanan kapaklı kutuların içerisine yerleştirilmiştir[456]. Söz konusu ikonografik unsur belgelerin arşivlerinin tutulması ya da belgelerin bir yerden bir yere taşınması amacıyla kullanılmıştır[457]. Bunun yanı sıra kitap koleksiyonlarının kütüphane içerisinde ya da kitapçılarda depolanması amacıyla da kullanımı bilinmektedir[458].

Mürekkep Hokkası:

Togalı heykel kompozisyonunda yorumlanması şüpheli olarak kalan ikonografik unsur mürekkep hokkasıdır. U. Gehn, mürekkep hokkasının geleneksel bir şekilde togalı

[452] Goethert 1939, 209.
[453] Goethert 1939, 209-210.
[454] Bieber 1959, 413; 1977, 138; Özgan 2003, 1; Fejfer 2008, 192; Goette 2013, 51.
[455] Heuzey 1897, 303; Fejfer 2008, 186, 200.
[456] Bieber 1959, 412, Res. 47-49; Felicitas 1998, 7; Gizewski 2001, 306; Özgan 2003, 1, Kat. No. 14-15; Aybek 2009, 53, dnp. 178, 138; Köse 2005, 99.
[457] Mau 1899, 1553; Mondin 2001, 306.
[458] Mondin 2001, 307.

heykel ikonografisi içerisinde yer alan bir unsur olmadığını belirtmiştir[459]. Ancak togalı heykel kompozisyonunda örnekleri mevcuttur. P. C. Berger, H. Wrede ve U. Gehn tarafından ikonografik unsurun işlevi *theca* etrafında yorumlanmıştır[460]. Mürekkep hokkası geleneksel bir şekilde yazı aracı olarak kullanılan bir işleve sahiptir[461]. Yazı aracı olarak kullanılan işlevinin yanı sıra, mürekkep hokkaları imparatorların portreleriyle birlikte üst düzey yetkililerin makamlarında arka bölümde panel içerisinde resmedilmiştir[462]. Söz konusu temsil ile üst düzey yetkililerin sahip olduğu yargı yetkinliğine işaret edilmiştir[463]. Söz konusu kullanım örneği ışığında mürekkep hokkası bir statü temsiline işaret etmektedir[464].

Lorum: Bordür

Toga pratexta örnekleri çevresinde tunik de yer alan *clavus* yakasının haricinde elbiseye statü temsili olarak eklenen mor renkte yaka bileşeninin varlığı antik kaynaklar aracılığıyla kesin bir şekilde bilinmektedir[465]. Söz konusu yaka bileşeninin varlığını antik kaynakların yanı sıra mor bir renklendirme ile Pompei Vetti evinin *lararium* bölümünde duvar resimlerinde de takip etmemiz mümkündür[466]. Bunun yanı sıra elbiseye statü temsili olarak Geç Antik Dönemde tunik de yer alan *clavus* yakasının haricinde *lorum* adı verilen bir yaka bileşeninin eklendiği araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır[467]. *Lorum*'un Konstantinus'un tören kitabı içerisinde yaka bileşeni olarak tanımlaması yer almaktadır[468]. Bunun yanı sıra H. Gabelmann tarafından, Macrobius'dan yapmış olduğu alıntı içerisinde *toga praetexta* giyimli çocuk heykellerinde *bulla*'nın boyuna asılmasında kullanılan deriden ip *lorum* olarak

[459] Gehn 2012, 408.
[460] Theca, yazı aracı olarak kullanılan objelerin konulduğu kutulardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Neudecker 2002, 298; Berger 1981, 184-190; Wrede 2001, 86; Gehn 2012, 408; Cameron 2015, 253.
[461] Delbrueck 1929, 255; Wrede 2001, 85; Smith 2009, 111.
[462] Wrede 2001, 85-86, Lev. 22, 1.2; Gehn 2012, 408, dn. 2028.
[463] Berger 1981, 187, 284; Wrede 2001, 85-86; Gehn 2012, 408.
[464] Wrede 2001, 86; Gehn 2012, 408.
[465] Wilson 1924, 19; Goette 1990, 2, 5.
[466] Fröhlich 1991, 93, Lev. 7; Goette 1990, Lev. Ek 2, 1-6; Stone 2001, 15.
[467] Wilpert 1889, 490; Delbrueck 1929, 45; Gehn 2012, 63.
[468] *Constantini Porphyrogeniti Imperatoris De Cerimoniis Aulae Byzantinae* II, 637.

adlandırılmıştır[469]. Terim ile ilgili böyle bir adlandırma da söz konusudur. Bunun yanı sıra R. Delbrueck ve L. Heuzey tarafından isimlendirme yapılmaksızın, Geç Antik Dönem örneklerinde bacaklar arasında bir geniş band şeklinde uzanan yaka hattının statü işlevine sahip olduğu vurgulanmıştır[470]. Elbiseye eklenen yaka bileşeninin varlığı aynı zamanda erken dönem araştırmalarında bulunan E. Hula tarafından da doğrulanmaktadır[471]. E. Hula, MS 4. yüzyıl togalı heykel kompozisyonunda görülen söz konusu yaka hattının MS 3. yüzyıl bandlı toga örneklerinde katlanmış kumaş yapısının altından bacaklar arasına uzanan dikey kıvrım hattının bir uyarlaması olduğunu belirtmiştir[472]. *Lorum* bölümü aynı zamanda doktora çalışması kapsamında U. Gehn tarafından yapılan çalışmada Konstantinus'un tören kitabına atıfta bulunularak terminoloji içerisinde togalı heykel kapsamında yer alan bir elbise yaka bileşeni olarak değerlendirilmiştir[473]. Söz konusu bölüm aynı zamanda Bizans Döneminde *loros* olarak bir adlandırmaya da sahiptir[474].

Bulla: Kolye

Romalı çocukların elbise etrafında *bulla* ile resmedilmiş örnekleri mevcuttur[475]. *Bulla* da togalı heykel kompozisyonunda resmedilen görsel unsurlardandır[476]. Bulla takılması Etrüskler' den gelen bir gelenektir[477]. Etrüsklere ait bağımsız heykeller, duvar resimleri, mezar kabartmalarında; erkek, kadın ve çocuk figürlerinde *bulla* örnekleri takip edilebilmektedir[478]. *Bulla*'nın anlamı erken dönemlerde kazanılan bir zaferle ilişkilendirilmiştir[479]. Cumhuriyet Dönemi krallarından Tarquinius Priscus'un 14 yaşındaki oğlu savaş sırasında başarı kazanmıştır ve kazanmış olduğu zaferin ardından

[469] Gabelmann 1985, 511.
[470] Delbrueck 1929, 45; Heuzey 1897, 298.
[471] Hula 1895, 11, 14.
[472] age. 11, 16.
[473] Gehn 2012, 63-76.
[474] Kazhdan ve diğ. 1991, 1251-1252.
[475] Niemeyer 1968, 41; Gabelmann 1985, 510-514; Goette 1990, 5, Lev. 9.3, 4.
[476] Hula 1895, 6; Goette 1990, 5.
[477] Mau 1897, 1048; Gabelmann 1985, 510.
[478] Mau 1897, 1048.
[479] Gabelmann 1985, 510.

törenle senato üyeleri tarafından *bulla* ile onurlandırılmıştır[480]. Bu örnekle birlikte başlangıçta kazanılan bir zaferin temsili çevresinde ikonografik unsurun sonrasında özgür doğan çocuklar tarafından Roma vatandaşlığını karakterize etmesi amacıyla kullanımı sürdürülmüştür[481]. *Bulla*'nın malzemesi kişinin toplumsal statüsüne göre değişmektedir[482]. Patrici, senatör ve atlı sınıfından olan kişilerin çocukları altın'dan yapılmış bulla taşırken, daha düşük alt kademedeki ailelerin çocukları bronzdan ya da deriden yapılmış bir bulla taşımaktadır[483]. Anadolu da Afyon Arkeoloji Müzesi'nde Roma Dönemi altın *bulla* örneği mevcuttur[484]. Bunun dışında Şam'da Emessa Nekropolü'nden üç adet bilinen bulla örneği vardır[485]. Söz konusu örnekler ışığında *bulla*'nın nasıl bir forma sahip olduğundan burada bahsedilmesi ikonografik unsuru daha anlaşılır kılacaktır. İki iç bükey tabaka birbirine birleştirilmiş ve buna bir kopça eklenmiştir. Sonrasında kopçaya bağlanan bir iple boyuna asılmıştır[486]. Dışa dönük iç bükey tabakanın üzerine değerli taşların eklenmiş olduğu da var olan örneklerde görülmektedir[487]. *Bulla*'nın kötülüklerden korunulması karşısında takıldığı anlamı da bilinmektedir[488].

Kuş Motifi:

Romalı çocuklarda toga ile birlikte resmedilen bir diğer ikonografik unsur kuş motifidir[489]. Söz konusu ikonografik unsur, oyun aracı olarak kullanılan bir işleve sahiptir[490]. Yunan Dönemi içerisinde de oyun aracı olarak kuş motifinin çocukların çevresindeki kullanımı bilinmektedir[491].

[480] Gabelmann 1985, 510-511.
[481] age. 511-512.
[482] Gabelmann 1985, 512; Goette 1990, 104; Binder – Saiko 1999, 1210.
[483] Mau 1897, 1049; Gabelmann 1985, 512-513; Binder – Saiko 1999, 1210.
[484] Goette 1990, 104, dn. 494.
[485] Seyrig 1953, Lev. A; Goette 1990, 104, dn. 459.
[486] Seyrig 1953, Lev. A; Goette 1990, 104.
[487] y.dn.
[488] Mau 1897, 1048; Goette 1990, 104.
[489] Gabelmann 1985, 515; Felicitas 1998, 55.
[490] Gabelmann 1985, 515; Felicitas 1998, 58.
[491] Gabelmann 1985, 515; Felicitas 1998, 58.

3. ANADOLU'DA TOGALI HEYKELLERİN TİPOLOJİ VE STİL GELİŞİMİ

3.1. Geç Cumhuriyet Döneminden İmparatorluk Dönemi Sonlarına Kadar Anadolu'da Togalı Heykel Tipolojisi ve Stil Gelişimi

3.1.1. *Pallium* Tipinde Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

Pallium, Yunanların *himation*'unun Latince adıdır[492]. Romalıların Cumhuriyet Dönemi togası, Yunanların *himation* elbisesiyle oldukça benzerdir. Bu benzerlikten yola çıkan araştırmacılar dönemin örneklerini "*Pallium* Tipinde Togalı Heykeller" başlığı adı altında değerlendirilmiştir[493]. *Pallium* tipindeki togalı heykeller *toga exiqua* olarak isimlendirilmiştir[494]. *Toga exigua* için aynı zamanda "manto toga" terimi de kullanılmıştır[495]. *Pallium* tipindeki toga yarı dairesel kesimiyle Yunanlıların *himation*'undan açık bir biçimde ayrılmıştır (**Çizim 1a**)[496]. Giyside yarı dairesel kesimi sağlayan bölüm *lacinia*'dır[497]. Kumaşın her iki köşesini oluşturan *lacinia*'nın yanı sıra toga'nın Cumhuriyet Dönemi formunda oluşumu takip edilebilen bir diğer bölüm *balteus*'dur[498]. Yunan *himation* formundan ayrımına ışık tutan bir diğer önemli bölüm ise; *ima toga*'dır[499]. *İma toga*, sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine yükselen diyagonal hattır.

---

[492] Hurschmann 2003/12, 202.

493 Goette 1990, 24; Kockel 1993, 15; Wrede 1995, 543; Korkut 2000, 187; Aybek 2009, 55, dnp. 194.

494 Goethert 1931, 16; 1936, 16; Bieber 1959, 398; 1977, 129; Niemeyer 1968, 41; Frenz 1977, 60; Kleiner – Kleiner 1982, 125; Gabelmann 1985, 517; Goette 1990, 20, 22, 102; 2013a, 41; Kockel 1993, 18; Wrede 1995, 542; Felicitas 1998, 5-6, 11.

495 Goethert 1931, 15-22; West 1933, 41-44; Kleiner – Kleiner 1982, 127. Pallium tipindeki togalı heykeller için "Sophokles Tipi", "Filozof Tipi" ve Aischines Tipi" olarak adlandırmalar da yapılmıştır. Söz konusu adlandırmalarda bulunan araştırmacılar tarafından Romalıların söz konusu modellendirmelerden esinlenildiğine dikkat çekilmiştir ve bu nedenle böylesi adlandırmalar yapılmıştır: Strygowski 1901, 58-59, Res. 22; Morey 1924, 12; Buschor 1949, 8.

496 Weiss 1881, 432; Smith ve diğ. 1891, 846; Heuzey 1897, 303; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 275; Delbrueck 1929, 45; Goethert 1931, 16; Bieber 1959, 375, 412; 1967, 40; 1977, 134, 137; West 1933, 42; Bonfante-Warren 1973, 585; Frenz 1977, 63; Goethert 1937, 1657; Gabelmann 1985, 517; Goette 1990, 2-3; 2009, 23; 2013a, 41; Kockel 1993, 17; Res. 1; Felicitas 1998, 11; Wilson 1924, 18; Böhme-Schönberger 1999, 157; Filges 2000, 95; Stone 2001, 13; Smith 2006, 100; Fejfer 2008, 186.

497 *Lacinia* için bkz. Terminoloji.

498 *Balteus* için bkz. Terminoloji.

[499] Goethert 1939, 193; Felicitas 1998, 15; López 1998, 119; Smith 2006, 101.

Araştırmacılar tarafından "*Pallium* Tipinde Togalı Heykeller" için Yunanların *himation*'unun Romalılar tarafından model olarak alındığı ve formunda farklılığa gidilerek elbise repertuarına dâhil edildiği fikri öne sürülmüştür[500]. Toga vücuda iki kez sarılarak giyilen bir elbisedir. Himation, Roma Devletinde de popülerliğini sürdürmüştür ve giyimi oldukça basittir. Rahat ve popüler bir elbise olması himation formunun model olarak alınmasındaki muhtemel sebep olarak gösterilmiştir[501]. M. Bieber, elbisenin popülerliğini yüksek yetkililer, senatörler ve imparatorların *himation* tercihleriyle açıklamıştır[502].

Pallium tipindeki togalı heykellerin iki temsili vardır. Birinci temsilde göğüs bölümünde *balteus* katlanmıştır ve sağ kol serbest kalmıştır[503]. Bu düzenleme de *balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde hareket etmiştir ve rulo şeklinde katlanmıştır[504]. İkinci temsilde ise; sağ kol dirsekten bükülmüştür ve elbise ile askıya alınmıştır[505]. Katalog da "*Pallium* Tipinde Togalı Heykeller" grubunda 6 örnek yer almaktadır (**01-06**, Levha 1, 1-6).

Birinci temsildeki tip ile ilgili sıkça atıfta bulunan örneklerden birisi Aulus Metellus'un bronz togalı heykelidir[506]. Aulus Metellus heykelinde *balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır ve sağ kol ise yukarı doğru elbiseden serbest bir şekilde hareket etmiştir. Anadolu'da *balteus*'un göğüste diyagonal uzandığı ve sağ kolun giysiden bağımsız bir biçimde hareket ettiği Aulus Metellus benzeri bir örnek tespit edilememiştir. Grup da değerlendirilmeye alınan 6 örnek de ikinci tip de temsil edilmiştir.

500 Bieber 1959, 378; 1967, 41-44; Goette 1990, 3, 24; Filges 2000, 108.
501 Weiss 1881, 435; Hula 1895, 2; Bieber 1959, 415; Goette 1990, 24, 102.
502 Bieber 1959, 399, 415; 1977, 139.
503 Goette 1990, 24.
504 Birinci temsildeki örnekler için bkz. Goette 1990, 106, No. Aa1-6.
505 Goette 1990, 24; Filges 2000, 97.
506 Ross 1911, 24; Dohrn 1968, Niemeyer 1968, 41; Frenz 1977, 60; Hölscher 1979, 341; Goette 1990, 20-21, Lev. 1,1.

İkinci temsildeki Magnesia ad Maeandrum Prytaneion'u *pallium* tipindeki togalı erkek heykeli Erken İmparatorluk Dönemi'ne (Augustus Dönemi) tarihlendirilmiştir (**01,** Lev. 1, 1)[507]. A. Linfert, Prytaneion'da bulunan bugün İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bir diğer togalı heykel ile eseri karşılaştırmıştır ve teknik olarak aynı çalışma atölyesinin ürünü olduğunu belirtmiştir[508]. D. Kreikenbom tarafından A. Linfert'in düşüncesinin gerçeği yansıtmadığı teknik ve stilistik olarak her iki eserin aralarında büyük farklılıklar olduğu belirtilmiştir[509]. H. R. Goette, *pallium* tipinde betimlenen togalı heykellerin MÖ 1. yüzyılın 1. çeyreğinden Augustus Dönemine kadar anıtlar da sergilenen heykeltıraşlık eserleri ile paralel bir şekilde takip edilebildiğini vurgulamıştır[510]. Bu ilişki ışığında Ephesos Memmius anıtı togalı erkek heykeliyle (**93**, Lev. 21, 1) Magnesia ad Maeandrum, Prytaneion togalısı araştırmacı tarafından aynı grup da değerlendirilmiştir[511]. Magnesia ad Maeandrum heykeli tipolojik ve stilistik olarak Ephesos Memmius anıtı togalı kabartmasıyla benzer özellikler sergilemektedir. Sol bacağın sabit; buna karşın sağın hareketli olduğu dönemin örneklerinde ayak hareketine bağlı olarak elbise gerilmiştir. Bu gerilmeye bağlı olarak vücudun alt kısmından gövdenin ortasına doğru birbirine yay çizen kıvrımlar oluşmuştur. Her iki togalı heykelde söz konusu kıvrım düzenlemesi oldukça birbirine yakın formdadır. Anadolu dışında İtalya Bergamo'dan togalı erkek heykeli (Erken Augustus Dönemi)[512] vücut hareketine bağlı kıvrım düzenlemesi bakımından eser ile benzer özellikler sergilemektedir.

İkinci temsildeki bir diğer örnek olan Thyateira togalı erkek heykelinin buluntu yeri bilinmemektedir (**02,** Lev. 1, 2). Togalı heykel de *sinus* ve *umbo* yoktur. Bu iki özelliğin bulunmaması sebebiyle giysi yarı dairesel formludur. Himation elbisesinden

[507] Humann ve diğ. 1904, 210; Linfert 1976, 38, dnp. 84; Kreikenbom 1992, 144.
[508] Linfert 1976, 38, dnp. 84, Lev. 10.
[509] Kreikenbom 1992, 144.
[510] Goette 1990, 24.
[511] age. 112, No. 118, Lev. 3,6.
[512] Linfert 1976, dnp. 577, Lev. 66, Res. 365; Goette 1990, 112, No. 117.

toga'nın ayrımına ışık tutan form yarı daireselliktir[513]. Yarı dairesel formuyla eser Hellenistik Dönemin himation formundan ayrılmıştır. Bu nedenle eser, Geç Cumhuriyet-Erken İmparatorluk Dönemi özelliği sergilemektedir. Eserde görülen giysi dökümü, Ephesos Gaius Memmius anıtı togalı[514] kabartmasıyla benzer özellikler sergilemektedir (**93**, Lev. 21, 1). Anadolu dışında İtalya'nın Lombardiya bölgesinde bulunan Civico Arkeoloji Müzesi togalı erkek heykeliyle (Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemi)[515] eser arasında benzerlik kurulabilir. *Balteus*'da birbirini paralel takip eden kıvrım düzenlemesi, sağ bacak hareketine bağlı olarak sağ ayak bileği yüksekliğinden gövdenin orta bölümüne kadar bir noktada başlayan ve kesintisiz devam eden kıvrım hatları oldukça benzerdir. Yanı sıra sol bacağın taşıyıcı buna karşın; sağ bacağın hareketli oluşu ve sağ kolun elbise ile askıya alınması her iki eser arasındaki diğer ortak yönlerdir.

Bu gruba alınan Sardeis togalı heykelinin hangi yapı kontekstinde sergilendiğine yönelik bir bilgi bulunmamaktadır (**03,** Lev. 1, 3). Elbise de daireselliği sağlayan *lacinia* alt kısmın eksik olması nedeniyle takip edilememektedir. Buna karşın ise; himation elbisesinden toga'yı ayıran bir diğer bölüm *ima toga* işlenmiştir. Bu bölüm ile kesin bir şekilde eser toga giyimlidir. Togalı heykelde vücut ağırlığı sol bacak üzerinde konumlandırılıyorken; sağ bacak ise; hafif yana ve geriye hareketlenmiştir. Harekete bağlı olarak vücudun alt kısmından gövdenin üst bölümüne uzanan derin kanallı bir kıvrım demeti oluşmuştur. Söz konusu kıvrım düzenlemesini pallium tipinde sergilenen togalı örneklerde takip etmemiz mümkündür. Grupta verilen Thyateira (**02**, Lev. 1, 2) togalı erkek heykelinde benzer şema takip edilebilmektedir. Ancak toga'nın alt bölümünde Thyateira örneğinin aksine daha derin kanallı bir işçilik uygulanmıştır.

[513] Weiss 1881, 432; Smith ve diğ. 1891, 846; Heuzey 1897, 303; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 275; Delbrueck 1929, 45; Goethert 1931, 16; Bieber 1959, 375, 412; 1967, 40; 1977, 134, 137; West 1933, 42; Bonfante-Warren 1973, 585; Frenz 1977, 63; Goethert 1937, 1657; Gabelmann 1985, 517; Goette 1990, 2-3; 2009, 23; 2013a, 41; Kockel 1993, 17; Res. 1; Felicitas 1998, 11; Wilson 1924, 18; Böhme-Schönberger 1999, 157; López 1998, 117; Filges 2000, 95; Stone 2001, 13; Smith 2006, 100; Fejfer 2008, 186.
[514] Anıt ile ilgili bkz. Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, 112, No. 118, Lev. 3.6.
[515] Linfert 1976, 145, dnp. 577, Lev. 66, Res. 365; Goette 1990, 112, No. 117, Lev. 3.4.

Sardes togalı erkek heykeli kıvrım düzenlemesi bakımından kentte ele geçirilen pallium giyimli örnekle (MS 1. yüzyılın ilk yarısı)[516] yakın özellikler sergilemektedir. Toga'nın derin kanallı işçiliği Geç Tiberius – Erken Claudius Dönemine tarihlendirilen örneklerle uyumludur[517].

Bu grupta Metropolis'den çalışma kapsamına üç örnek dâhil edilmiştir. Metropolis togalı örneklerini S. Aybek değerlendirmiştir[518]. Örneklerden ilki Metropolis, Bizans kalesi alt yamacında ortaya çıkarılmıştır (**04**, Lev. 1, 4). S. Aybek, himation geleneğini sürdüren toga olarak eseri tanımlamıştır ve bu durumu sol yandan sarkan elbise demeti ile desteklemiştir[519]. Buna karşın araştırmacı İmparatorluk Dönemi heykellerinde sıkça karşılaşılan togada genelde sağ omuz açıkta kalacak şekilde kumaşın serbest biçimde sağ diz kapağına kadar ulaştığı belirtilmiştir[520]. Eserde araştırmacı bu duruma ilişkin bir iz bulunmaması sebebiyle pallium tipinin desteklendiğini ortaya koymuştur. Metropolis'den bir grup örnekle teknik ve işleniş bakımından benzerlik kurulan örnek MÖ 1. yüzyıl içerisine yerleştirilmiştir[521]. Sağ bacak hareketine bağlı olarak elbisenin vücutta gerilmesi ve buna bağlı olarak oluşan kıvrım düzenlemesi Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemi örneklerinde sıklıkla görmeye alışık olduğumuz bir düzenlemedir. Grupta verilen Thyateira (**02**, Lev. 1, 2) togalı erkek heykelinde benzer şema takip edilebilmektedir.

Metropolis'den bir diğer örnek; şehrin orta yamacı olarak adlandırılan noktada ortaya çıkarılan togalı figürün alt kısmıdır (**05**, Lev. 1, 5). Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sol bacak ise; serbesttir. Bu durum ön yüz sol bacak üstünde, düzleştirilmiş ve murçla işlenmiş yüzeye diz kapağı ve bacağın bir bölümüne

[516]Hanfmann – Ramage 1978, 91, No. 67, Fig. 182.
[517] Goette 1990, 118, No. 100-107.
[518] Bkz. Aybek 2009, Kat. No. 26, 32-33.
[519] Aybek 2009, 58.
[520] age. 58.
[521]age. 58.

ait parçanın ekleneceği göz önünde bulundurularak açıklanmıştır[522]. S. Aybek, ayrı işlenmiş parçalardan hareketle eseri, MÖ 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirmiştir[523]. Diğer Metropolis örneğiyle (**04**, Lev. 1, 4) toga şeması örtüşen eserin MÖ 1. yüzyıl sonları tarihi uygun bir döneme işaret etmektedir.

Değerlendirmeye alınan grubun son örneği Metropolis Latrina'da ortaya çıkarılmıştır (**06**, Lev. 1, 6). S. Aybek, kıvrımların silindirik çubuklar biçimli şematik tasvirinin Metropolis'deki himation'lu diğer heykellere göre daha geç bir dönemi düşündürdüğünü belirtmiştir[524]. Giysi tarzı bakımından eserin Metropolis'den 23 numaralı örnek (MÖ 1. yüzyıl başları veya ortaları) ile yakın olduğu belirtilmiştir; ancak mantonun işlenişi bakımından biraz daha geç özellikler sergilediği vurgulanmıştır[525]. Eser, MÖ 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir. Sağ kolun askıya alınması uygulamaları bu grupta verilen (**01-02**, Lev. 1, 1-2) togalı heykeller ile yakın özellikler sergilemektedir.

3.1.1.1. *Sinus*'lu *Pallium* Tipinde Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

Erken İmparatorluk Döneminde Cumhuriyet Dönemi togasına *umbo* ve *sinus* olarak adlandırılan iki yeni bölüm eklenmiştir. *Umbo* ve *sinus*'un elbiseye eklenmesiyle Cumhuriyet Dönemi örneklerinden farklı yeni bir toga tipi ortaya çıkmıştır[526]. Yeni oluşturulan tipin yanı sıra *pallium* geleneği halen bu dönemde de devam etmiştir. Erken İmparatorluk Döneminde *pallium* tipindeki togalı heykellerin *umbo* olmaksızın *sinus*'un eklenmesiyle oluşturulan bir düzenlemesi de vardır. Bu düzenlemedeki togalı heykeller

[522] age. 57.
[523] age. 57-58, Kat. No. 32.
[524] age. 56.
[525] age. 56.
[526] Toga'nın ikinci tipi ile ilgili bilgiler için ayrıca bkz. Weiss 1881, 435; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 277; 1924, 61; Goette 1990, 29; Wrede 1995, Zankler 1990, 167-168; Croom 2000, 41-44; Stone 2001, 17; Laurance 2012; Larson-Loven 2014, 431; López 1998, 117-118.

H. R. Goette tarafından "*Sinus*'lu *Pallium* Tipinde Togalı Heykeller" başlığı adı altında değerlendirilmiştir ve tarihlendirilmesi Augustus Dönemiyle başlatılmıştır[527].

Bu tip de togalı heykellerde *balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır ve sağ kol *sinus*'la askıya alınmıştır. *Sinus* ve *umbo'*nun toga formuna Erken İmparatorluk Döneminde dâhil edilmiş olması nedeniyle kesin bir biçimde grup kapsamına alınan örnekler Cumhuriyet Dönemi içerisine yerleştirilemez. Bu nedenle dökümün tarihlendirilmesi Augustus Dönemiyle başlatılmıştır.

Çalışma kapsamına 5 adet togalı heykeltıraşlık eseri dâhil edilmiştir. Bunlardan Metropolis (**07**, Lev. 2, 1) ve Nikomedia togalı erkek heykeli (**09**, Lev. 2, 3) bugüne kadar yapılan çalışmalarda değerlendirilmiştir. Bursa (**08**, Lev. 2, 2), İzmir (**10**, Lev. 2, 4) ve Turgut Tokuş (**11**, Lev. 2, 5) togalı erkek heykelleri ise; bulundukları müze ve koleksiyonlardan kayıt altına alınmıştır.

Metropolis togalı erkek heykeli (**07**, Lev. 2, 1) kentin Bouleuterion'unda ele geçmiştir. S. Aybek, benzer örneklerin daha çok Roma İmparatorluk Döneminde bulunduğunu, eser yapım tekniğinin de bu devre ait bir izlenim uyandırdığını belirtmiştir[528]. Heykele ait başka parça bulunmamasıyla eserin tarihlendirilmesinin güç olduğuna değinilmiştir[529]. MÖ 1. yüzyılın pallium tipindeki togalı erkek heykellerine baktığımızda kolun askıya alınarak ya da serbest bırakılarak verilen iki temsili mevcuttur[530]. Sağ kolun üzerinin elbiseyle örtülmesi ve serbest oluşu nedeniyle toga, bu iki temsilden ayrılmaktadır. Bu yönüyle S. Aybek tarafından getirilen İmparatorluk Dönemi önerisi yerinde bir tespittir. *Sinus* ve *umbo* formları elbiseye Augustus Dönemi başlarında uyarlanmıştır[531]. Burada sağ omuz üzerinde verilen elbiseden omzun *sinus* ile örtüldüğü görülmektedir. Gövdenin ortasından sol omuza yükselen kıvrım

[527] Goette 1990, 27.
[528] Aybek 2009, 56.
[529] age. 56.
[530] Temsiller için bkz. "Pallium Tipindeki Togalı Heykellerin Tipoloji ve Stil Gelişimi".
[531] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.

düzenlemesinden eserde *umbo*'nun işlenmediği açıktır. Bu formlardan hareketle eser; grup kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. Ancak grupta yer alan *sinus*'lu togalı örneklere baktığımızda sağ kol genel olarak gövdenin orta kısmına yerleştirilmiştir. Ancak burada söz konusu kol pozisyonu grubun örneklerinden farklıdır. Sol kol serbest bir şekilde hareket etmiştir. Heykelin duruş pozisyonuyla ilgili olarak S. Aybek tarafından H. R. Goette'nin yayınına atıf yapılmıştır ve paralel örnekler gösterilmiştir[532]. Toga formu Erken İmparatorluk Dönemi başlarına tarihlendirilen örnekler çevresinden özellikler sergilemektedir.

Bursa Müzesi'nde sergilenen, buluntu yeri bilinmeyen togalı erkek heykeli, H. R. Goette tarafından istisnai olarak değerlendirilmiştir ve *himation* – toga karışımıyla oluşturulan ender bir örnek olarak yorumlanmıştır (**08,** Lev. 2, 2)[533]. Eser ile benzer örnekler H. R. Goette tarafından *sinus* ile birlikte verilen *pallium* tipi toga grubunda incelenmiştir[534]. Toga elbisesine *sinus,* MÖ geç 1. yüzyılda eklenmiştir[535]. Eser, söz konusu oluşumu barındırması nedeniyle kesin bir şekilde MÖ geç 1. yüzyıldan önceki bir tarihe ait değildir. *Sinus*'un yer aldığı *pallium* tipinde togalı heykellerin H. R. Goette tarafından Erken Augustus Dönemi ile başlatılarak tipolojik ve kronolojik olarak değerlendirilmesi yapılmıştır[536]. Eser, H. R. Goette tarafından sınıflandırılan heykel grubu içerisinde yer alan örnekler ile toga'nın veriliş pozisyonu ve giysi hattı üzerinde yer alan kıvrımlarıyla Augustus ve Tiberius Dönemi örnekleriyle[537] yakın benzerlik göstermektedir. Bu grupta verilen örneklerin ortak özelliği pallium tipindeki toga elbisesine *sinus*'un eklenmesidir. Bu yönüyle eserin toga tipolojisi Erken İmparatorluk

[532] Aybek 2009, 56, dnp. 197.
[533] H. R. Goette ile kişisel görüşme Berlin *DAI*, Kasım 2017. Yanılsamalar bölümünde Bursa Müzesi togalı heykeli kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır ve olasılıklar dâhilinde değerlendirilmiştir. Bkz. 4.3. Yanılsamalar.
[534] Goette 1990, 27.
[535] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.
[536] Goette 1990, 27.
[537] Goette 1990, 112, Lev. 4.1, 4,3.

Dönemi örnekleriyle paralel özellikler sergilemektedir. Benzer toga şemasının verildiği örnekler Roma da mevcuttur[538].

Anadolu'da Ephesos Memmius anıtı togalı heykeliyle **(93,** Lev. 21, 1**)**[539] eser arasında benzerlik kurulabilir. Her iki örnek de *pallium* tipindedir. Ephesos örneğinde *sinus* yoktur. Buna karşın Bursa Müzesi örneğinde *sinus* işlenmiştir. Bu yönüyle her iki örnek ayrılmaktadır. Her iki örnekte de sağ kol giysi ile askıya alınmıştır. Sağ bacak dizden bükülmüştür ve hafif yana hareket etmiştir. Vücudun alt bölümüne oranla üst kısmında da her iki örnek de daha detaylı bir işçilik uygulanmıştır. Heykel Ephesos Memmius anıtı togalı figürünün yanı sıra duruş pozisyonu, sağ kolun elbiseyle askıya alınması ve gövdenin üst bölümünde birbirini paralel takip eden kıvrım düzenlemesiyle verilmesi bakımından İzmir Arkeoloji Müzesi *pallium* tipi togalı (**01,** Lev. 1, 1) örneğiyle yakın özellikler sergilemektedir.

Nikomedia merkez yolda ele geçen togalı heykelin buluntu yeri bilinmemektedir (**09,** Lev. 2, 3). *Sinus*, toga elbisesine Erken İmparatorluk Döneminde eklenmiştir. Bu yönüyle eser, Cumhuriyet Dönemi örneklerinden ayrılmaktadır. Eser, tipolojik ve stilistik olarak Roma Nazionale[540] ve Collegio Nazareno'dan[541] togalı erkek heykelleriyle benzerdir. Sol bacağın taşıyıcı buna karşın; sağın serbest oluşu, kolların hareketi, toga'nın vücuda sarılışı ve kıvrım düzenlemesi takip edilebilen benzer özelliklerdir. Hem Nikomedia hem de Roma örneklerinin ortak özelliği pallium tipinde olmaları ve sol diz kapağına kadar çekilen *sinus* formudur. Söz konusu karşılaştırmalar ışığında heykel, Erken İmparatorluk Döneminin (Augustus - Tiberius Dönemi) başına tarihlendirilir.

[538] Benzer örnekler için bkz. Goette 1990, Lev. 4, 1-3.
[539] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, Lev. 3.5.
[540] Felletti Maj 1955, 205, Fig. 1; Frenz 1977, 238, Env. No. 126296, Ek. 1.17; Goette 1990, 112, No. 12, Lev. 4.2; Kockel 1993, Lev. 83c.
[541] Goette 1990, 112, No. 14, Lev. 4.3.

Gruba dâhil edilen ve buluntu yeri bilinmeyen bir diğer örnek; İzmir Arkeoloji Müzesi togalı heykelidir (**10,** Lev. 2, 4). Toga'nın vücuda yerleştirilişi bakımından Frascati[542] Roma Nazionale[543] ve Collegio Nazareno'dan[544] örneklerle heykel arasında bağlantı kurulabilir. Sol bacağın taşıyıcı buna karşın sağ bacağın serbest oluşu, *ima toga*'nın diyagonal bir biçimde sol kolun ön bölümünün üzerine yükselmesi ve *sinus*'un altta diz kapağı yüksekliğine kadar indirilmesi sonrasında sol omuza dik bir biçimde yükselmesi uygulamaları örtüşmektedir. Ancak İzmir örneğinde giysi kıvrımları oldukça yüzeysel verilmesine rağmen; Roma örneklerinde oldukça belirgin ve hareketli kıvrımlar verilmiştir. Teknik ve işçilik olarak Roma örnekleri biraz daha ileri özellikler sergilemektedir. Sol bacağın taşıyıcı buna karşın sağ bacağın serbest oluşu, giysinin sol kol üzerindeki katlanışı, *ima toga*'nın diyagonal açısı, elbise kıvrımlarının yüzeysel işlenişi özellikleri ışığında Anadolu'da Ephesos Memmius anıtı togalı heykeli **(93,** Lev. 21, 1**)**[545] ile eser yakın özellikler sergilemektedir. Heykel, Erken İmparatorluk Dönemi başlarına tarihlendirilir.

Grubun son örneğini; Turgut Tokuş koleksiyonu toga giyimli heykeli oluşturmaktadır (**11,** Lev. 2, 5). Satın alma yoluyla eser koleksiyona kazandırıldığı için buluntu yeri bilinmemektedir. Togalı heykel tipolojik ve stilistik olarak bu grupta verilen Nikomedia (**8,** Lev. 2, 2) örneğiyle yakın özellikler gösterir. Her iki örnekte sağ el *balteus*'u tutmuştur ve *sinus* altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve devamında dike yakın bir açıyla sol omuza yükselmiştir. Yanı sıra duruş pozisyonu bakımında da her iki örnek uyumludur. Sağ kolun gövdenin ortasına; sol kolun ise dirsekten bükülerek öne uzanması, vücut ağırlığını sol bacak taşıyorken; sağ bacağın ise yana ve hafif geriye doğru hareket etmesi söz konusu uyumun açık kanıtıdır. *Sinus*

[542] Goette 1990, 112, No. Lev. 4.1; Kockel 1993, Lev. 128a.
[543] Felletti Maj 1955, 205, Fig. 1; Frenz 1977, 238, Env. No. 126296, Ek. 1.17; Goette 1990, 112, No. 12, Lev. 4.2; Kockel 1993, Lev. 83c.
[544] Goette 1990, 112, No. 14, Lev. 4.3.
[545] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, Lev. 3.5.

köşeleri her iki örnekte kendi içerisinde üç bölüm halinde kıvrımlarla şekillendirilmiştir orta kısımları ise; her iki örnekte hiçbir boşluk bırakılmadan gövdenin ortasına kadar doldurulmuştur. Nikomedia togalısında olduğu gibi elbise tipolojik ve stilistik olarak Frascati[546] Roma Nazionale[547] ve Collegio Nazareno'dan[548] örneklerle paralel özellikler sergilemektedir.

Çizim 4. Umbo formlarını Gösteren Çizimler

[546] Goette 1990, 112, No. Lev. 4.1; Kockel 1993, Lev. 128a.
[547] Felletti Maj 1955, 205, Fig. 1; Frenz 1977, 238, Env. No. 126296, Ek. 1.17; Goette 1990, 112, No. 12, Lev. 4.2; Kockel 1993, Lev. 83c.
[548] Goette 1990, 112, No. 14, Lev. 4.3.

3.1.2. *Umbo* Formuna Göre Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

3.1.2.1. Küçük *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

Cumhuriyet Dönemi'nde toga elbisesinde iki bölümün varlığı bilinmektedir. Bunlar sırasıyla *balteus* ve *lacinia*'dır. Buna karşın Erken İmparatorluk Dönemi'nde (Augustus Dönemi) *umbo* ve *sinus* olarak isimlendirilen iki yeni bölüm eklenmiştir[549]. Bu düzenlemeyle toga, Cumhuriyet Dönemindeki yarı dairesel kesiminin aksine tam dairesel kesime sahiptir (**Çizim 1b**)[550]. Augustus Dönemi'ndeki yeni düzenlemede *umbo, balteus* üzerine küçük bir biçimde yerleştirilmiştir ve *sinus* kısa tutulmuştur. H. R. Goette tarafından Yunan heykel sanatının birçok yönünün Roma uygarlığı içerisinde devam ettirildiğine; ancak İmparator Augustus Dönemi'nde oluşumu izlenilen yeni toga elbisesiyle büyük bir yeniliğe adım atıldığı vurgulanmıştır[551]. Bu grupta 5 adet togalı heykel katalog çalışmasına alınmıştır (**12-16,** Lev. 3, 1-5). Grupta yer alan örneklerin ortak özelliği Erken İmparatorluk Döneminin genel karakteristiğini yansıtan *umbo*'nun merkeze kapalı *balteus* üzerine küçük bir formda yerleştirilmesidir. Araştırmacılar tarafından *balteus* üzerine merkeze kapalı yerleştirilen küçük *umbo* Erken İmparatorluk Döneminde giysinin takip edilebilen karakteristik özelliği olarak belirtilmiştir[552]. Bu özellik ışığında grup "Küçük *Umbo*'lu Togalı Heykeller" olarak isimlendirilmiştir.

Grupta 5 adet bağımsız togalı heykeltıraşlık eseri değerlendirilmiştir. Bunlardan Magnesia ad Maeandrum (**12-13**, Lev.3, 1-2), Aphrodisias (**15**, Lev. 3, 4) ve Kremna (? **16**, Lev. 3, 5) togalı örnekleri yayımlanmış olup Ephesos togalısı (**14**, Lev. 3, 3) ise; henüz yayımlanmamıştır.

[549] *Umbo* ve *sinus* terimleri için bkz. Terminoloji.
[550] Weiss 1881, 435; Smith ve diğ. 1891, 846; Ross 1911, 26; Wilson 1924, 61, 63; Bieber 1967, 40; Goette 1990, 3, 20, 25, 102; 2009, 23; 2013a, 41; Kockel 1993, 17; Böhme-Schönberger 1999, 157.
[551] Goette 2013b, 86.
[552] Goethert 1939, 178; Goette 1990, 30; Kreikenbom 1992, 144; Smith 2006, 106; Sperti 2009, 317; Romeo ve diğ. 2014, 243.

Levha 3, 1-4 numaralı örneklerde *sinus* olmaksızın *balteus* üzerine merkeze kapalı yerleştirilen küçük *umbo* formu takip edilebilmektedir. Buna karşın İmparatorluğun İtalya merkezli kentlerinde sergilenen togalı heykelleri incelendiğinde *sinus*'un varlığının gerek anıtlarda gerekse de bağımsız örneklerde devam ettirildiği görülmektedir. Ara Pacis Augustae sunağı heykeltıraşlık eserlerinde küçük *umbo* ve beraberinde işlenen *sinus* formu açık bir biçimde takip edilebilmektedir[553]. Örnek olarak güney frizde panel 5 de yer alan Marcus Vipsanius Agrippa ve panel 4 de imparator Augustus'a eşlik eden senatör figürü[554] verilebilir. *Sinus* olmaksızın verilen söz konusu togalı örnekler araştırmacılar tarafından imparatorluğun doğu eyaletlerine özgü bir işleniş olarak yorumlanmıştır[555]. Ancak Anadolu'da istisnai örnekler de mevcuttur. Anadolu'da kabartma sanatında Erken İmparatorluk Döneminde İtalya merkezli yerleşimlerde olduğu gibi küçük *umbo* ve bununla birlikte *sinus*'un işlendiği örneklerin varlığı Limyra'da MS 4 yılında ölmüş olan Augustus'un varisi ve torunu Gaius Iulius Caesar Vipsanius adına dikilen Kenotaph mezar anıtında (**94**, Lev. 21, 2)[556] takip edilebilmektedir. J. Borchhardt, *Cassio Dio*'nun eserinde *55. 10a. 9* numaralı bölümde Gaius Caesar'ın Limyra da öldüğünü okumuştur ve buradan hareketle anıtı şahısla ilişkilendirmiştir[557]. İmparatorluk Dönemi'nin başlarında inşa edilen Kenotaph mezar

[553] Sunak ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Petersen 1894, 171-228; 1895, 138-145; 1902; Studniczka 1909; Buren 1913, 134-141; Sieveking 1917, 90-93; Momigliano 1942, 228-231; Castriota 1950, 124-169; Moretti 1948; Kähler 1954; Brendel 1957, 301-307; Weinstock 1960, 44-58; Toynbee 1961, 153-156; Simon 1967; Richmond 1969, 205-217; Stampini 1970; Buchner 1976, 319-365, Lev. 108-117; Vermeule 1982, 242-244; Koeppel 1983, 61-144; Bertolotti 1985, 221-236; Elsner 1991, 50-61; Galinsky 1992, 457-475; Conlin 1997; Pollini 2012, 204-247.

[554] Studniczka 1909, 13-14, Lev. 2, 3-4; Sieveking 1917, 90; Kähler 1954, 74-77, Res. 3-5; Weinstock 1960, 55, Lev. 7, Res.2; Simon 1967, 17-19, Lev. 13-14; Stampini 1970, 6; Vermeule 1982, 242-244, Fig. 3; Elsner 1991, 51, Lev. 1; Conlin 1997, 7; Rossini 2006, 50-51. Panel 4 de imparator Augustus'un gövdesinin büyük bir bölümü eksiktir. Bu nedenle *sinus* ve *umbo* takip edilememektedir. Ancak muhtemelen Augustus'un togası da kısa *sinus* ve küçük *umbo*'luydu.

[555] Goette 1990, 30; Smith 2006, 106.

[556] Ganzert ve diğ. 1984, 119; Borchhardt 1993; 2002. J. Borchhardt, Gaius Caesar için bir anıt mezar hakkında ne yazılı kaynaklarda ne yazıtlarda bir bilgi bulunmadığına; buna ilişkin olarak onun böyle bir anıtının varlığının düşüncesi fikri araştırmacı da uyanmıştır. 1965 yılında Myra'dan hareketle Lykia içerisinde bir yüzey araştırmasına başlamıştır. Bir grup ekiple öncelikli olarak 1966 yılında Limyra Heroon bulunmuştur. 29.10.1967 yılında öncelikli olarak herhangi bir fonksiyonu belirtilemeyen *opus caementicium* tekniğinde inşa edilmiş bir yapı kalıntısıyla karşılaşılmıştır. Yapının kuzeydoğusunda yaklaşık olarak 20 metre uzağında H. Borchhardt, bir mermer blok keşfetmiştir. Blok üzerinde yer alan kabartma başları E. Simon'la birlikte değerlendirilmiştir ve Augustus etrafında olduğu belirtilmiştir. Anıtın keşfi bu şekilde gerçekleştirilmiştir: Borchhardt 2002, 11-14.

[557] Borchhardt 2002, 12. Kazı çalışmaları zorlu koşullarda bataklık bir alanda devam ettirilmiştir ve çok az sayıda friz parçaları ele geçirilmiştir. Az sayıda bir kabartma olması durumu araştırmacı tarafından Orta Çağ da kabartmaların kireç yapımında kullanılması şeklinde açıklanmıştır: Borchhardt 1993, 96; 2002, 13.

anıtı batılı ikonografi de doğu stilinde Anadolu'dan sanatçılar tarafından inşa edilmiş olan bir başyapıt olarak nitelendirilmiştir[558]. Söz konusu ustaların da büyük bir olasılıkla Aphrodisias ve Ephesos'dan geldiği belirtilmiştir[559]. Anadolu örneklerinin aksine *sinus*'un buradaki varlığı büyük bir olasılıkla batılı ikonografide inşa edilen bir örnek olarak yapının öykünme sonucunda inşa edilmesinden kaynaklanmıştır. W. Prochaska – M. Seyer ve G. A. Plattner tarafından 2013 yılında anıttan 4 adet numune alınmıştır ve mermer analizi gerçekleştirilmiştir[560]. Anıtta kullanılan malzemenin Aphrodisias'ın yüksek kalitedeki orta grenli beyaz mermeri olduğu yapılan kimyasal analiz neticesinde tespit edilmiştir[561]. Karşılaştırmada Aphrodisias numunesi Sebasteion'dan alınmıştır ve mermer analizi eşleşmiştir.

Küçük *umbo* ikonografisinin takip edilebildiği ve *sinus*'un işlenmediği tarihlendirme kapsamında sıkça yararlanılan diğer yapılar; Aphrodisias C. Zoilos ve Hierapolis Tomba Bella Mezar anıtlarıdır[562]. Zoilos, öncesinde azatlı köle; sonrasında ise zengin bir hayırseverdir. Kentte ortaya çıkarılan yazıtlar yardımıyla Zoilos'un köle ve hayırsever kimliği öne çıkmıştır[563]. Mezar anıtında Zoilos'un togası *sinus* olmaksızın küçük *umbo*'ludur (**95,** Lev. 21, 3)[564]. Tomba Bella mezar anıtında togalı figür "A yüzü" olarak adlandırılan uzun kenarında sahnenin sol köşesinde betimlenmiştir (**96, Lev. 21, 4**)[565]. Figür, *sinus* olmaksızın küçük *umbo*'lu toga giyimlidir. Togalı kabartmanın Romalı bir demos olduğu yönünde görüş bildirilmiştir[566]. Anıtta yer alan

[558] Prochaska ve diğ. 2014, 236.
[559] age. 236.
[560] age. 236.
[561] age. 236.
[562] Zoilos Anıtı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Erim 1974a, 162 v.d.; Strocka 1978, 903; Erim 1986, 5, 137-138; Smith 1993; 2006, 43-44, Fig. 9; 2009, 238; 2015, 803 v.d.; 2013, 4; Yılmaz 1995, Taf. 54; Romeo ve diğ. 2014, 206, 242. Tomba Bella mezar anıtı için bkz. Verzone 1961-62, 633 v.d; Strocka 1978, 900 v.d. Res. 12-18; Waelkens 1982, 17; Pülz 1989, 100, Lev. 30, 1-4; Berns 2003, 127 v.d.; Köster 2004, 151, dpn. 1135; Gliwitzky 2005, 97 v.d.; Romeo 2011, 193 v.d.; Romeo ve diğ. 2014, 242 v.d.
[563] Weaver 1972, 22, dn. 3; Erim 1974a, 165; Reynolds 1982, 161-162; Fig. 7; Smith 1993, 14-15, Lev. 2b-2c; 2006, 43-44, Fig. 9; 2009, 238; Romeo ve diğ. 2014, 206, 242. Zoilos friz içerisinde yer alan yazıtlarla kesin bir şekilde tanımlanmış olup; Aion, Andreia, Arete, Demos, Mneme, Pistis, Polis, Roma ve Timé ona eşlik eden diğer figürlerdir: Smith 1993, 1.
[564] Smith 1993, Lev. 7; 2006, 43-44, Fig. 9.
[565] Romeo ve diğ. 2014, 242-243, Res. 205, 220-221; Smith 2015, 806-807.
[566] Romeo ve diğ. 2014, 243; Smith 2015, 806.

kabartma heykeltıraşlık eserlerinde Iulius-Claudiuslar Dönemi portre özelliklerinin takip edildiği belirtilmiştir[567]. Anıt bir grup araştırmacı tarafından portre özellikleri ve işçilik uygulamalarıyla Erken İmparatorluk Dönemine (MS 1. yüzyılın ortalarının erken dönemi) tarihlendirilmiştir[568]. S. Pülz tarafından anıt Traian-Hadrian Dönemine tarihlendirilmiştir[569]. R. Köster ise; anıt için Flaviuslar Döneminine işaret etmiştir[570].

Tomba Bella mezar anıtı MS 60 yılındaki depremden sonra dükkânların ve Frontinus caddesinin yapılmasıyla kullanılmaya başlanan kayaya oyulmuş mezarların da bulunduğu, kentin ileri gelenleri için kullanılan nekropolis'de yer almaktadır[571]. Hierapolis Tomba Bella mezar anıtı hakkında herhangi bir yazılı belge bulunmadığı için kimin adına yapılmış olduğu bilinmemektedir[572]. Hierapolis de MS 53-54 yıllarında C. Suillius Antiochos'a Roma vatandaşlığı bahşedildiği belirtilmiştir[573]. Anıtın söz konusu tarihe karşılık gelmesi nedeniyle belki de bu kişiyle ilişkili olabileceğine değinilmiştir[574].

Aphrodisias Zoilos ve Hierapolis Tomba Bella gibi mezar anıtları, İmparatorluğun Yunanistan ve Anadolu'daki eyaletlerinde yer alan aristokratların biyografilerini bizlere aktarmıştır[575]. Söz konusu anıtlarda betimlenen kompozisyonlarda Roma vatandaşı olarak resmedilmenin yanı sıra, doğulu krallara da yer verilmiştir[576]. Tomba Bella için bu durum anıtın "Muhtemelen Seleukos soyundan gelmekten gurur duyan bir kişi adına yapıldığı" şeklinde yorumlanmıştır[577]. Konu

[567] Strocka 1978, 903; Romeo ve diğ. 2014, 245; Smith 2015, 804.
[568] Strocka 1978, 903; Waelkens 1982, 17; Berns 2003, 215; Gliwitzky 2005, 97-106; Smith 2015, 803, 805.
[569] Pülz 1989, 100-102.
[570] Köster 2004, 151, dnp. 1135.
[571].Romeo ve diğ. 2014, 242-245
[572] Romeo ve diğ. 2014, 242-245; Smith 2015, 803.
[573] Romeo ve diğ. 2014, 274; Smith 2015, 809.
[574] Smith 2015, 809; Romeo ve diğ. 2014, 274.
[575] Romeo ve diğ. 2014, 274; Smith 2015, 809.
[576] Romeo ve diğ. 2014, 274; Smith 2015, 809.
[577] Romeo ve diğ. 2014, 274; Smith 2015, 809.

anlatımı yönünden Tomba Bella'nın mezar anıtları içerisindeki yakın benzeri Atina'daki ünlü Philopappos Heroon'u gösterilmiştir[578].

Aphrodisias'daki C. Zoilos mezar anıtında, Octavianus tarafından özgürlüğüne kavuşturulan şahıs onurlandırılmıştır. Aphrodisias örneğinde olduğu gibi Hierapolis Tomba Bella mezar anıtında da benzer bir konuya yer verilmiştir. Araştırmacılar, bu yakınlıktan hareketle sipariş veren veya yapan kişilerin Aphrodisias modelini iyi tanıyor olabileceğini belirtmişlerdir[579]. Bu bağlamda C. Zoilos anıtı üzerinde yer alan figürler ile Tomba Bella anıtı arasında benzerlik kurulmuştur[580].

Magnesia ad Maeandrum Prytaneion'unda ortaya çıkarılan ve bugün birisi İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde (**12,** Lev. 3, 1) diğeri ise; İzmir Arkeoloji Müzesi'nde (**13,** Lev. 3, 2) sergilenen iki togalı erkek heykeli küçük *umbo* formuyla bu gruba dâhil edilen örneklerdir. Magnesia ad Maeandrum togalı erkek heykeliyle Ara Pacis sunağı toga giyimli figürleri arasında J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından benzerlik kurulmuştur[581]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından toga formunun Ara Pacis sunağı figürlerinden biraz daha erken özellikler sergilediği belirtilmiştir[582]. Bu ilişki ışığında togalı erkek heykeli MÖ 25 yılına tarihlendirilmiştir[583]. A. Linfert, J. İnan ve E. A. Rosenbaum'un tarihlendirme önerisini desteklemiştir[584]. *Umbo* formu toga elbisesinde Erken İmparatorluk Dönemi'nden itibaren takip edilebilmektedir. Bu nedenle eser, kesin bir biçimde Cumhuriyet Dönemine tarihlendirilemez. Eserin toga şeması Anadolu'da Aphrodisias'dan Zoilos'un elbisesiyle benzerdir. Roma'da ise; Ara Pacis Sunağı kabartmalarıyla yakın özellikler sergilemektedir. Bu bağlamda eser Erken İmparatorluk Dönemi başlarına tarihlendirilir.

[578] Smith 2015, 810; Romeo ve diğ. 2014, 268, 274, Fiğ. 266.
[579] Romeo ve diğ. 2014, 242.
[580] Strocka 1978, 903; Waelkens 1982, 17; Smith 2015, 806.
[581] İnan – Rosenbaum 1966, 169.
[582] age. 169.
[583] age. 169.
[584] Linfert 1976, 39.

Magnesia ad Maeandrum Prytaneion'unda ortaya çıkarılan ve İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen toga giyimli erkek heykeli (**13,** Lev. 3, 2**)** C. Watzinger tarafından Vatikan'dan togalı figür ile çağdaş olarak değerlendirilmiştir[585]. Araştırmacılar tarafından aynı zamanda *capite velato* uygulamasının Magnesia Prytaneion'unda ele geçen giyimli kadın heykelleriyle büyük benzerlik içerisinde olduğu belirtilmiştir[586]. H. R. Goette tarafından İmparatorluğun doğu eyaletleri ilişkisi ışığında heykel, *umbo* formuna dikkat çekilerek Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir[587]. Bir diğer araştırmacı D. Kreikenbom, *sinus* olmaksızın verilen küçük *umbo* ile eserin Cumhuriyet Dönemi örneklerinden ayrıldığını ortaya koymuştur ve Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirmiştir[588]. Kolossal ölçüsü, *pontifex maximus* (başrahip) özelliğine işaret eden *capite velato*'su ve ayağında taşımış olduğu *calceus patricus* ile eser muhtemelen üst düzey bir şahıs için onurlandırma amacıyla yapılmıştır. Portre ve yazıtın eksik olması nedeniyle dönemin imparatorları ya da üst düzey yöneticileri arasında herhangi bir bağlantı kurulması oldukça zordur. Diyagonal *balteus* üzerine küçük bir biçimde dökümlenen *umbo* uygulaması Anadolu'da Zoilos, Limyra Kenotaph ve Tomba Bella mezar anıtlarında betimlenen kabartmalarda takip edilebilmektedir. Toga tipolojisi heykelin Erken İmparatorluk Dönemi tarihini desteklemektedir.

Küçük *umbo* uygulamasının takip edilebildiği ve bu gruba dâhil edilen bir diğer örnek; Ephesos togalı erkek heykelidir (**14,** Lev. 3, 3). İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Ephesos togalı heykelinin kentteki buluntu konteksti bilinmemektedir. Augustus Döneminde oluşumu gözlenen, kullanımı devam ettirilen toga formunun MS 2. yüzyılda daha fazla hacim kazandığı, giysinin derin kanallı ve hareketli plastik kıvrımlarla resmedildiği ve hem önde hem de her iki yanda detaylı bir işçilik

[585] age. 211-212, Res. 215.
[586] Humann ve diğ. 1904, 207, Res. 209. Ayrıca bkz. Mendel 1914b, 25, No. 823; Bieber 1959, 385, Res. 15.
[587] Goette 1990, 129, No. Gr. 2.
[588] Kreikenbom 1992, 144.

uygulandığı H. R. Goette tarafından ortaya konulan özelliklerdendir[589]. Yanı sıra *lacinia* uygulamasına baktığımızda sadece *ima toga'*nın altında küçük bir kısmı takip edilebilmektedir. Oysaki MS 2. yüzyıl örneklerinde sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren *lacinia*'nın büyük bir kısmı yüzyılın neredeyse bütün örneklerinde takip edilebildiği belirtilmiştir[590]. Bu yönlerin takip edilemediği heykel; MS 2. yüzyıl öncesi bir döneme aittir. MÖ geç 1. yüzyıl ve MS 1. yüzyıl sonu arasındaki gerek bağımsız gerekse de kabartma heykeltıraşlık örneklerine bakılarak tarihlendirme yoluna gidilirse; heykelin Erken İmparatorluk çevresinden örneklerle çağdaş olduğu görülmektedir. *Balteus* ve *umbo*'nun formu tipolojik ve stilistik olarak Anadolu'da Hierapolis Tomba Bella ve Aphrodisias Zolios mezar anıtlarında resmedilen togalı erkek heykelleriyle benzerdir. *Umbo* formunun devamında birbirine paralel devam eden kıvrımlarla sol omuza yükselmesi; sol bacağın taşıyıcı buna karşın sağın serbest oluşu, diyagonal *balteus*, gövdenin sağ üst kısmında tunik'in kıvrımları ve giysinin alt kısımda birbirine paralel hareket eden kıvrım düzenlemesi özellikleri bakımından heykel, Aphrodisias'dan Zoilos'un togalı figürüyle yakın özellikler sergilemektedir. Roma da ise; *umbo* formuna paralel örnek olarak; Ara Pacis Augustae sunağı güney frizinde panel 4 de resmedilen ve imparator Augustus'a eşlik eden senatör[591] figürü verilebilir. Toga'nın form şeması örtüşmesine rağmen; Ara Pacis Augustae sunağı örneğinde giysi kıvrımları daha plastik ve hareketlidir. Söz konusu benzerlikler ışığında heykel, Erken İmparatorluk Dönemine (Augustus Dönemi) tarihlendirilir.

[589] Goette 1990, 49.
[590] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[591] Studniczka 1909, 13-14, Lev. 2, 3-4; Sieveking 1917, 90; Kähler 1954, 74 v.d., Res. 3-5; Weinstock 1960, 55, Lev. 7, Res.2; Simon 1967, 17-19, Lev. 13-14; Stampini 1970, 6; Vermeule 1982, 242-244, Fig. 3; Elsner 1991, 51, Lev. 1; Conlin 1997, 7; Rossini 2006, 50-51.

Aphrodisias'dan togalı genç erkek heykeli Domitian'a ithaf edilen yazıtlı kaide ile yakın bir kontekst içerisinde bulunması nedeniyle ilk olarak K. T. Erim tarafından imparatorla ilişkilendirilmiştir (**15,** Lev. 3, 4)[592]. İlişkilendirilmenin akabinde K. T. Erim tarafından heykel 1979 yılında Domitian'a ithaf edilen yazıtlı kaideye yerleştirilmiştir. J. İnan ve E. A. Rosenbaum da K. T. Erim'in görüşünü desteklemişler ve heykeli imparator Domitian olarak yorumlamışlardır[593]. H. R. Goette ve R. R. R. Simth tarafından heykelin Domitian tipi konteksti içerisinde değerlendirilmesi uygun bulunmamıştır[594]. R. R. R. Smith tarafından heykelin imparator Domitian olarak yorumlanmasına karşın, tiyatro da ele geçirilen heykeltıraşlık eserleri ve yazıtların birbirine karışmış olduğu ortaya konmuştur[595]. Heykelin Domitian'a ait olması için somut bir delil olmadığı bunun aksine heykelin imparatorla ilişkilendirilemeyeceğine dair biri teknik diğeri ikonografik iki bağımsız kanıt olduğunu R. R. R. Smith vurgulamıştır[596]. Araştırmacı ilk olarak kaide üzerinde heykelin sabitlenmesi için ayak bölümünün sol yanında yüzeysel bir kenet izi korunduğu ancak ayak da kenete dair hiçbir iz tespit edilemediğini belirtmiştir[597]. İkinci olarak; heykelin düz *calceus* giyimli olduğu ve bu nedenle imparator ya da üst düzey bir yetkiliyle ilişkilendirilemeyeceğini ortaya koymuştur[598]. R. R. R. Smith, çene hizasına kadar uzatılan ancak bıyık ile birleştirilmeden bırakılan sakal biçiminin Hellenistik Dönemde özellikle genç yöneticilerin portrelerinde görüldüğüne dikkat çekmiştir[599]. Söz konusu sakal biçiminin Tiberius'un yönetimi yıllarında moda olarak yeniden görüldüğü, Claudiuslar ve Nero Dönemi içerisinde onların gençlere özgü bir moda olarak yaygın bir şekilde geldiği araştırmacı tarafından belirtilmiştir[600]. Sakal biçiminin MS 1. yüzyıl ortasındaki Roma

[592] Erim 1968, 70, Res. 8; 1973a, 64; 1973b, 135-142, Res. 1-9.
[593] İnan – Rosenbaum 1979, 89.
[594] Goette 1990, 41, 128; Smith 2006, 104.
[595] Smith 2006, 104.
[596] age. 104.
[597] age. 104.
[598] age. 104.
[599] age. 104.
[600] age. 104.

portrelerinde çoğunlukla sık sık görüldüğü ifade edilmiştir[601]. Araştırmacı tarafından heykelin Agora Kapısı'ndan genç togalı heykelden (**45,** Lev. 10, 2) bir yüzyıl kadar daha erken olduğu vurgulanmıştır[602]. R. R. R. Smith, tiyatroların onurlandırmalar için yüksek prestijli geleneksel bir yer olduğu ve burada önde gelen bir ailenin erken vatandaşlık hakkına sahip olan genç bir heykelinin görüldüğünü belirtmiştir[603]**.** Ancak buna karşın ele geçen yazıtlara rağmen figürün ismi ya da görevinin ne olduğu henüz tespit edilememiştir[604]. Söz konusu özellikler ışığında eser MS erken 1. yüzyıl ya da 1. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir. İmparator Domitian Döneminin portre özelliklerini eserin taşımadığı açıktır. R. R. R. Smith tarafından getirilen öneri yerinde bir tespittir. Toga elbisesi de tipolojik ve stilistik olarak Domitian Dönemine tarihlendirilen eserler ile örtüşmemektedir. Toga elbisesi tipolojik ve stilistik olarak MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen örnekler ile paralel özellikler sergilemektedir.

Genç Nero heykeli bu grupta değerlendirilmeye alınan son örnektir (**16,** Lev. 3, 5). J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından heykelin Iulius-Claudiuslar Dönemi portre özellikleri barındırdığı belirtilmiştir ve Nero'nun gençlik dönemini yansıttığı vurgulanmıştır[605]. Yanı sıra araştırmacılar toga'nın formunun oldukça sıra dışı olduğuna, bu nedenle de paralellerini bulmanın zorluğuna değinmişlerdir ve heykel giysi pile düzenlemesinin Claudius Dönemi stilini yansıttığı ortaya konulmuştur[606]**.** Heykelin Nero'nun 14 yaşındaki gençlik yıllarına ait olduğu belirtilmiştir ve buradan hareketle büyük bir olasılıkla Nero'nun *toga virilis* giydiği ve Claudius tarafından *princeps iuventutis*'e atandığı zamana yani MS 51 yılı civarına karşılık geldiği fikri ortaya konulmuştur[607]. Eserin Anadolu'daki buluntu yeri tam olarak bilinmemektedir. Araştırmacılar eserin konumuna ilişkin de bir tahmin yürütmüşlerdir: "Eğer eser

[601] age. 104.
[602] age. 104.
[603] age. 104.
[604] age. 104.
[605] İnan – Rosenbaum 1979, 87.
[606] age. 87.
[607] age. 87.

Anadolu'nun güney merkezi içerisinde Roma kolonisi ile ilgili olursa, heykel için Pisidia'dan Kremna (?) seçeneğinin oldukça cazip olduğu" vurgulanmıştır[608]. Araştırmacılar bu grubun üyelerine ilişkin heykellerin ve yazıtların bölge içerisindeki varlığına dikkat çekmişlerdir[609]. H. R. Goette tarafından heykelin Genç Nero'ya ait olabileceğini belirtmiş ve eser Geç Claudius – Nero Dönemine tarihlendirilmiştir[610]. Portre özelliklerinin aksine H. R. Goette Roma İmparatorluğunun Yunanistan ve Anadolu'daki eyaletlerinde Flaviuslar Döneminde özel bir grubun varlığına dikkat çekmiştir ve toga elbisesinin de söz konusu dönem modasıyla yakın özellikler sergilediğini belirtmiştir[611]. Bu kapsamda araştırmacı sadece giysi dökümü bazında bir değerlendirme yapıldığında Flaviuslar Dönemi olasılığının da ele alınabileceğinden bahsetmiştir[612]. Araştırmacı aynı zamanda *umbo*'nun çok küçük bir bölümünün *balteus* üzerine düşürüldüğüne ve devamında diyagonal bir biçimde sağ omuza çekildiğine bu durumun Augustus Dönemi stil modasını da anımsattığını belirtmiştir[613]. Yanı sıra *umbo*'nun burada sanki yuvarlatılmış gibi bir izlenim vermesinin aynı zamanda Hadrian Dönemi özelliğini anımsattığı da belirtilmiştir[614]. İtalya'nın Parma kentindeki Veleia Bazilikası'nda bulunan ve bugün Parma Müzesi'nde sergilenen çocuk Nero portresiyle[615] eser arasında bağlantı kurulabilir. R. Özgan tarafından verilen Parma'daki çocuk Nero portresi için belirtilen "yuvarlak dolgun yanaklar, aralıklı yerleştirilmiş gözler, öne çekilmiş yuvarlak çene, deriye yapıştırılmış gibi yüzeysel fakat muntazam ve temiz taranmış uzun yarım ay biçimli saç bukleleri ve özellikle de alnın ortasındaki

[608] age. 87.
[609] age. 87.
[610] Goette 1990, 41, 125.
[611] age. 41.
[612] age. 41.
[613] Goette 1990, 41.
[614] age. 41.
[615] Özgan 2013a, 259, Res. 174.

çatal motifi"[616] özellikleri eser ile örtüşen uygulamadır. Stratonikeia'dan Nero portresi[617] Anadolu'dan benzer özelliklerin takip edilebildiği bir diğer örnektir.

3.1.2.2. "U" Biçimli *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

Erken İmparatorluk Döneminde oluşumu gözlenen "U Biçimli *Umbo*'lu togalı heykeller" MS geç 2. yüzyıl sonlarına kadar aktif olarak heykel sanatında varlık göstermiştir. Söz konusu formda *balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir ve *umbo* onun üzerine "U" formunda dökümlenmiştir.

Grupta 7 adet bağımsız togalı heykeltıraşlık eseri değerlendirilmiştir. İstanbul'dan (**18**, Lev. 4, 2) Claudius (?) togalı erkek heykeli yayımlanmıştır. Teos (**17**, Lev. 4, 1), Ephesos (**19-20**, Lev. 4, 3-4), Perge (**21**, Lev. 4, 5), Ödemiş (**22**, Lev. 5, 1) ve Konya (**23**, Lev. 5, 2) togalı eserleri ise; yayımlanmamıştır.

Teos tiyatrosu togalı erkek heykeli (**17, Lev. 4, 1**) "U" formlu *umbo*'su ışığında bu gruba dâhil edilmiştir. *Scaenae frons* ile *proskenion* cephesine ait birçok bezemeli mimari blok ve yazıtlı heykel kaidelerinin MS 1. yüzyıl sonu yapı faaliyetlerine işaret ettiği vurgulanmıştır[618]. Teos togalı erkek heykeli yayımlanmamıştır. H. R. Goette ile yaptığım kişisel görüşme de heykel araştırmacı tarafından Erken İmparatorluk Dönemi başlarına tarihlendirilmiştir[619]. Mimari bağlamda değerlendirildiğinde tiyatrodaki yapı faaliyetleriyle eserin dönemi uyuşmamaktadır.

Sinus ve *umbo* toga'ya İmparator Augustus Döneminde eklenmiştir[620]. Teos togalı heykelinde *umbo* işlenmiştir; ancak *sinus* işlenmemiştir. Bu şema Erken İmparatorluk Dönemi çevresinden Aphrodisias Zoilos[621] ve Hierapolis Tomba Bella[622] mezar anıtlarında betimlenen togalı kabartmalarda bilinmektedir. Araştırmacılar

[616] age. 259.
[617] Özgan 2013a, 265, Res. 180a,b,c,d. Nero portresi R. Özgan tarafından İmparator Nero'nun tartışmalı portreleri kapsamına alınmıştır: Özgan 2013a, 267.
[618] Kadıoğlu – Özbil 2015, 11; Kadıoğlu ve diğ. 2016, 495. Tiyatro ile ilgili ayrıca bkz. Kadıoğlu 2012.
[619] H. R. Goette ile kişisel görüşme, *DAI*, BERLİN, Kasım 2017.
[620] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 25, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.
[621] Smith 1993, Lev. 2-3; 2006, 43-44, Fig. 9; 2009, 238; 2015, 803-809; 2013, 4.
[622] Romeo ve diğ. 2014, 243, Res. 205, 220-221; Smith 2015, 806-807.

tarafından *sinus* işlenilmeden *balteus* üzerine küçük formlu *umbo*'nun dökümlenmesi Erken İmparatorluk Döneminde imparatorluğun doğu eyaletlerine özgü bir özellik olarak belirtilmiştir[623]. Ancak Teos togalı erkek heykelini bu kapsamın dışına taşıyan farklılık *umbo*'nun ölçüsüdür. "U" formlu *umbo* oldukça büyüktür. Heykel, Ephesos Memmius anıtı togalı kabartması[624] ile yakın özellikler sergilemektedir. Her iki örnek de sağ bacağın hareketi sonrası ayak bileğinden gövdenin ortasına ve sol kolun ön bölümünün üzerine yükselen kıvrım düzenlemesi örtüşen özelliklerdir. Benzer şema Metropolis togalı erkek heykelinde (MÖ 1. yüzyıl sonları) de takip edilebilmektedir (**92**, Lev. 20, 5). S. Aybek, Metropolis örneği için benzer toga şemasının Roma'nın Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk Dönemi'nde sıklıkla tercih edilen formunu akla getirdiğini belirtmiştir[625]. Teos togalısı ve Ephesos Memmius anıtı örneklerinde altta bacaklar arasında *ima toga*'nın hemen altında *lacinia*'nın konumlandırılması ve *ima toga*'nın sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmesi uygulamaları diğer benzer özelliklerdir. Anadolu dışında İtalya'nın Lombardiya bölgesinde bulunan Civico Arkeoloji müzesi örneğiyle (Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemi)[626] gövdenin alt bölüm düzenlenmesi benzerdir. MS 1. yüzyıl sonundaki (Flaviuslar Dönemi) yapı faaliyetleriyle eserin dönemi örtüşmemektedir. Bu durum heykelin tiyatroya devşirme usulü getirildiği olasılığını akla getirmektedir.

"U" formlu *umbo*'lu togalı heykellerde boyunda düzleştirilmeden bırakılan "V" formlu tunik yakası ve gömleğin *balteus* üzerinde katlanması uygulamalarının Geç Claudius – Nero Dönemi'nin birer özelliği olduğu belirtilmiştir[627]. Aphrodisias Sebasteion'unda yapının üçüncü katında C5 (**97,** Lev. 22, 1)[628] ve C18 (**98,** Lev. 22,

[623] Goette 1990, 41, 129; Smith 2006, 106.
[624] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, 112, No. 118, Lev. 3.6.
[625] Aybek 2009, 54.
[626] Linfert 1976, 145, dnp. 577, Lev. 66, Res. 365; Goette 1990, 112, No. 117, Lev. 3.4.
[627] Goette 1990, 38; Have-Nikolaus 1998, 17-18.
[628] Erim 1981, 23, Lev. 8, Res. 4; 1986, 116; 1990b, 61, Res. 85; Smith 1987, 134-135, Lev. 8, No. 3; 2013, 134-138, Fig. 85, Lev. 52-3; Ilgım 2008, 44-45; Rose 2015, 788.

2)[629] olarak adlandırılan panellerde resmedilen togalı erkek heykelleriyle Geç Claudius – Nero Dönemi togalı örneklerinin tarihlendirme önerileri desteklenmiştir.

Aphrodisias gerek Anadolu dışından sipariş aşan sanatçılarıyla gerekse de heykel atölyeleriyle Antik Dönemde önemli bir üretim merkezi olmuştur. Aphrodisias'lı heykeltıraşlara ait eserler ve imzaları M. F. Squarciapino *La Scuola di Afrodisias* adlı kitapta kaleme almıştır[630]. Aphrodisias'lı heykeltıraşların özellikle Orta İtalya bölgesinden pahalı siparişler aldıkları bilinmektedir[631]. Orta İtalya Bölgesinin yanı sıra, Aphrodisias'lı ustaların Konstantinepol ve Fransa da çalışıp eserler verdikleri ortaya konulmuştur[632].

C5 numaralı panelde senatör İmparator Claudius ile birlikte betimlenmiştir. C18 numaralı panel de ise; merkeze bir imparator yerleştirilmiştir ve sağındaki togalı figür onu taçlandırmıştır. R. R. R. Smith tarafından togalı figür ya bir senatör ya da sivil bir Roma vatandaşı olarak yorumlanmıştır[633]. Araştırmacı burada taçlandırılan imparatorun ya Claudius ya da Nero olabileceği yönünde görüş sunmuştur ve gençlik portresi olması nedeniyle bunlardan Nero'nun desteklenebileceğini belirtmiştir[634]. Benzer örnek olarak Sebasteion C23 numaralı panelde resmedilen genç Nero figürü verilmiştir[635]. R. R. R. Smith ayrıca saç stilinin Iulius-Claudiuslar Dönemiyle uyumlu olmasına rağmen; portre özelliklerinin tam olarak eşleştirilemediğini ortaya koymuştur[636]. Toga'nın kıvrımlarının C5 örneğine oranla derinlik içerisinde verildiği belirtilmiştir[637]. R. R. R. Smith togalı figürün Romalı demos Theos Synkletos olabileceğini ileri sürmüştür[638]. Alexandria demos'unun sikkelerde toga giyimli olduğu; bunun yanı sıra eyalet sikkelerinde Theos Synkletos'un da toga giyimli olarak temsillerinin varlığı

[629] Smith 2013, 156 v.d. No. C. 18, Fig. 99, Lev. 72-73.
[630] Squarciapino 1943.
[631] Smith 2009, 103.
[632] Smith 2009, 103; Bergmann 1999.
[633] Smith 2013, 157.
[634] Smith 2013, 157.
[635] age. 158, 168, No: C23.
[636] age. 158.
[637] age. 158.
[638] age. 158.

belirtilmiştir[639]. Bu ilişki ışığında R. R. R. Smith, Theos Synkletos'la togalı figürün eşleştirilebilmesi olasılığı üzerinde durmuştur[640].

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden Claudius (**18,** Lev. 4, 2), Ephesos (**19,** Lev. 4, 3**),** Perge (**20,** Lev. 4, 4) togalı erkek heykelleri Sebasteion panelleriyle tipolojik ve stilistik olarak paralel örnekler olarak değerlendirilmiştir[641].

İstanbul Arkeoloji Müzesi togalı Claudius (?) heykeli (**18,** Lev. 4, 2) J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından özel bir portre olarak yorumlanmıştır ve üst düzey bir Roma yetkilisi olarak değerlendirilmiştir[642]. Araştırmacılar saçta verilen çatal motifi ve "U" biçimli *umbo*'su ışığında eseri Iulius-Claudiuslar Dönemine tarihlendirmiştir[643]. Bunun yanı sıra J. İnan ve E. A. Rosenbaum ne baş düzenlemesinin ne de saç düzenlemesinin imparator Claudius'un temsilleriyle uyuştuğunu belirtmiştir[644]. N. Fıratlı heykeli Claudius olarak yorumlamıştır[645]. H. R. Goette heykeli Claudius Dönemi toga modasının takip edilebilmesi için öncü bir çalışma olarak nitelendirmiştir[646]. H. R. Goette eseri Anadolu'da Aphrodisias Sebasteion'unda yapının güney bölümünün üçüncü katında imparator Claudius ile birlikte resmedilen senatör heykeliyle[647] tip ve üslup bakımından aynı grupta değerlendirmiştir[648]. Yanı sıra Sebasteion da üçüncü katta C18 olarak adlandırılan panelde yer alan toga giyimli figür de[649] yine *balteus*'un üzerinde tunik kıvrımlarının toplanması, *balteus* işlenişi, *umbo*'nun "U" formu ve tunik'in "V" formlu yakasının işlenişiyle İmparator Claudius ile resmedilen togalı senatör figürü ile uyumludur. Anadolu dışında tipolojik ve stilistik olarak toga

[639] age.158.
[640] age. 158.
[641] C5 ve C18 numaralı Sebasteion panellerinde betimlenen togalı figürler benzerlik kurulan kabartmalardır. C5 numaralı panel için ayrıntılı bilgi için bkz. Erim 1981, 23, Lev. 8, Res. 4; 1986, 116; 1990b, 61, Res. 85; Smith 1987, 134-135, Lev. 8, No. 3; 2013, 134-138, Fig. 85, Lev. 52-3; Ilgım 2008, 44-45; Rose 2015, 788. C18 numaralı panellerdeki kabartmalar için ayrıca bkz. Smith 2013, 156-158, No. C. 18, Fig. 99, Lev. 72-73.
[642] İnan – Rosenbaum 1979, 288.
[643] age. 288.
[644] age. 288.
[645] Fıratlı 1979, 442.
[646] Goette 1990, 35.
[647] Erim 1981, 23, Lev. 8, Res. 4; 1986, 116; 1990b, 61, Res. 85; Smith 1987, 134-135, Lev. 8, No. 3; Ilgım 2008, 44-45; 2013, 135, Res. 85, 156-157, Lev. 72, Res. 99, No. C 18; Rose 2015, 788.
[648] Goette 1990, 122, No. 166.
[649] Smith 2013, 157-158, No. C. 5, 18.

şemasının örtüştüğü benzer bir uygulama İmparator Claudius'un Eleusis'teki togalı heykelinde[650] takip edilebilmektedir. Hem toga giysisi hem de portre özellikleriyle eser Vatikan togalı erkek heykeliyle (Claudius Dönemi)[651] çağdaş özelikler sergilemektedir.

"Yuvarlağımsı kafatasından genişçe, dörtgenimsi deri kırışıklıklarıyla dolu bir alın ve bulunduğu yaşın gereği gevşek yağlı yüz derisi, hafifçe içe çekik yanaklar, yumuşak orbital, iyi belirtilmiş göz çukuru ve gözyaşı torbaları, dolgun, yumuşak ve sarkık gerdan" imparatorun geç dönemde resmedilen gerçek fizyonomik özellikleri olarak belirtilmiştir[652]. Belirtilen özellikler togalı heykelle örtüşmektedir. Heykele atfedilen bir yazıt var olmadığı için onurlandırmanın kimin adına olduğunun tespiti imkânsızdır. Eserin Claudius olup olmadığı tartışmaya açık olup, gerek porte özellikleri gerekse de toga dökümüyle kesin bir şekilde Iulius – Claudius Dönemi hanedanlığı içerisindendir.

Ephesos togalı erkek heykeliyle (**19,** Lev. 4, 3**)** Roma da Forum Romanum'dan Claudius Dönemine tarihlendirilen eser[653] arasında bağlantı kurulabilir. Her iki örnek de *balteus,* rulo yapmıştır ve diyagonal bir biçimde sol omuza yükselmiştir. *Umbo* her iki örnek de "U" formlu büyük bir yapıda *balteus* üzerine asılmıştır ve *umbo*'nun kalça sınırına olan mesafeleri hemen hemen yakındır. *Balteus*'un altından sağ diz kapağı yüksekliğine kadar olan bölümde *sinus* kıvrımları yayçizer biçimde birbirlerini takip etmiştir. *Sinus*'un altta diz kapağı yüksekliğinden sol omuza diyagonal bir biçimde uzanması, sol kolun ön bölümünün üzerine iki kat elbisenin asılması ve sağ bacağın taşıyıcı, sol bacağın hareketli olması her iki eser arasındaki diğer benzerliklerdir.

[650] Vermeule 1968, 183-184, Fig. 113-115; Niemeyer 1968, 83, No. 7; Goette 1990, 37, 125, No. Ba 248, Lev. 11.1; Have-Nikolaus 1998, 17-18. K. G. Kanta tarafından heykel, katalog çalışmasında Tiberius olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bkz.: Kanta 1979: 91, Fig. 37.
[651] Özgan 2013a, 251, Res. 167a-b.
[652] age. 250.
[653] Goette 1986, 151, dnp. 57, 158, No. 45; 1990, 122, No. 177, Lev. 9.4.

Gruba dâhil edilen bir diğer örnek Ephesos togalı heykelidir **(20, Lev. 4, 4**). Eser de tunik'in yüzeyi işlenmiştir. Buna karşın ise; tunik yakası boyunda düzleştirilmemiştir. *Balteus*'un diyagonal formu ve "U" formlu *umbo* ve *sinus*'un işlenişi bakımından Aphrodisias Sebasteion'u C5 (**97,** Lev. 22, 1) ve C18 (**98,** Lev. 22, 2) numaralı panellerinde resmedilen togalı figürlerle yakın özellikler sergilemektedir. Anadolu dışında tipolojik ve stilistik olarak toga şemasının örtüştüğü benzer bir uygulama imparator Claudius'un Eleusis'teki togalı heykelinde[654] takip edilebilmektedir. Benzer örnekler ışığında togalı erkek heykeli MS 1. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir.

Perge tiyatrosu togalı erkek heykeli *scaenae frons* kazı çalışmalarında 1992 yılında açığa çıkartılmıştır (**21,** Lev. 4, 5)[655]. *Scaenae frons'*un 1.yapı evresi Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemiyle başlatılmıştır[656]. Ancak Nero Dönemine tarihlendirilen bir yazıt parçasının varlığı tiyatronun kökenine ilişkin kuşkular yaratmıştır[657]. H. R. Goette, togalı heykelin MS 2. yüzyıl konseptin de değerlendirmenin mümkün olamayacağını; MS 1. yüzyıl ortalarından bir döneme ait özellikler yansıttığını belirtmiştir[658]. Bu durum birden fazla ihtimali doğurmaktadır. Birinci ihtimal olarak ya taşıma yoluyla başka bir yapı kontekstinden getirilip MS 2. yüzyılda ya da Geç Antik Dönemde tekrar yapı içerisinde kurulumu gerçekleştirilmiştir. İkinci ihtimal; yapının kuruluş evresinin daha erken bir döneme tarihlendirilmesidir[659]. Bir diğer ihtimal heykelin tiyatro da ortaya çıkarılan bir yazıtla ilişkilendirilmesidir.

[654] Vermeule 1968, 183-184, Fig. 113-115; Niemeyer 1968, 83, No. 7; Goette 1990, 37, 125, No. Ba 248, Lev. 11.1; Have-Nikolaus 1998, 17-18. K. G. Kanta tarafından heykel, katalog çalışmasında Tiberius olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bkz.: Kanta 1979: 91, Fig. 37.

[655] Kazı raporunda heykel hakkında herhangi bir değerlendirilmede bulunulmamıştır. Sadece giyimli erkek heykeli olarak tanımlaması yapılmıştır: İnan ve diğ. 1996, 72.

[656] İnan ve diğ. 1996, 68-69; 2000, 299; Öztürk 2009, 17-18; Akçay-Güven 2014, 273. Ayrıca bkz. Kadıoğlu 2006, 378.

[657] Bernardi Ferrero 1970, 155; Şahin 1999, 63-64; 2000, 202; İnan ve diğ. 2000, 298; Abbasoğlu 2000, 245.

[658] Hans Rupprecht Goette ile *kişisel görüşme*, DAI Berlin, 20 Kasım 2017.

[659] Söz konusu olasılıktan A. Öztürk ve N. Atik tarafından bahsedilmiştir. Bkz. İnan ve diğ. 2000, 298.

Tiyatro'da en yüksekliği 1,03 metre olan, 4 satırlık yazıtlı kireçtaşından bir arşitrav parçasının varlığı köken konusunda tarihlendirme sorunsalına neden olmuştur[660]. Yazıtın harf yüksekliği 18 cm'dir ve S. Şahin tarafından çözümlenmiştir[661]. Yazıt "[Pont]us ve [Bithynia'nın] *quaestor*'u ve *propraetor*'u [M]arcus [Pl]a[n]cius Ru[tili]us Var[us]" şeklinde çözümlenmiştir[662]. Yazıtta geçen ismin, "Vespasianus Döneminde senatör olan, ünlü Plancia Magna'nın babası Marcus Plancius Varus ile aynı kişi olduğu" ileri sürülmüştür[663]. M. Plancia Varus, "MS 70-72 yıllarında aynı eyaletin *proconsul*'ü olmuştur ve aynı eyaletin MS 60'lı yıllarında *quaestor*'luğunu" yapmıştır[664]. Bu durumda yazıt için de MS 60 yılları *terminus post quem* (Geç Nero Dönemi) olarak kabul edilmiştir[665]. S. Şahin bu yazıtlı bloktan hareketle tiyatronun bir kısmının ya da tümünün M. Plancius Varus tarafından yaptırılmış olabileceği ve yazıtın sahne binasının 2. ya da 3. katındaki kapıların üzerinde yer alabileceği belirtilmiştir[666]. Ancak bu durum *scaenae frons*'la ilgili yapılan çalışmalarda doğrulanamamıştır[667]. Yazıtın sahne binasına ait olmadığı yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur[668].

Perge togalı heykeli *scaenae frons* da bulunmuştur[669]. Togalı heykelin dönemi yazıtta belirtilen senatörün dönemiyle uyumludur. Togalı heykelin senatörlük rütbesini ayağında giymiş olduğu *calceus senatorius* botu doğrulamaktadır. Belki de bu heykel S. Şahin'in okuduğu yazıtta belirtilen M. Plancius Varus ile ilişkiliydi. Eğer hem yazıt hem de heykel devşirme olarak kentin başka bir yapısından buraya taşındıysa bu durum daha önce sergilenmiş oldukları yapı kontekstinin de aynı olma ihtimalini doğurmaktadır. Ya da eğer burası hem heykelin hem de yazıtın ilk konumlandırıldığı

[660] İnan ve diğ. 1996, 73; 2000, 298, dnp. 35; Şahin 1999, 64; 2000, 203; Özdizbay 2012, 77.
[661] Şahin 1999, 62, No. 49; 2000, 200-205, No. 1; İnan ve diğ. 2000, 298, dnp. 35; Özdizbay 2012, 77.
[662] Şahin 1999, 62, No. 49; 2000, 200-202; İnan ve diğ. 2000, 334; Abbasoğlu 2000, 245; Özdizbay 2012, 77.
[663] İnan ve diğ. 1996, 73; Şahin 1999, 63-64; 2000, 202; Özdizbay 2012, 77.
[664] İnan ve diğ. 1996, 73; 2000, 334; Şahin 1999, 64; Özdizbay 2012, 77.
[665] İnan ve diğ. 1996, 73; Şahin 1999, 63-64; 2000, 203; Özdizbay 2012, 77.
[666] Şahin 2000, 202; Özdizbay 2012, 77.
[667] İnan ve diğ. 2000, 298, dnp. 35; Kadıoğlu 2006, 378; Öztürk 2009; Özdizbay 2012, 77.
[668] İnan ve diğ. 2000, 298, dnp. 35; Özdizbay 2012, 77.
[669] Kazı raporunda heykel hakkında herhangi bir değerlendirilmede bulunulmamıştır. Sadece giyimli erkek heykeli olarak tanımlaması yapılmıştır: İnan ve diğ. 1996, 72.

noktaysa tiyatronun kökeninin MS 60'lı yıllara dayandırılması ihtimalini desteklemektedir.

Scaenae frons çalışmaları sonucunda tarihlendirme önerisi olarak yukarıda bahsedildiği üzere; Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine ulaşılmıştır. Bu dönemin toga tipolojisinin takip edilebildiği Anadolu'dan Hierapolis tiyatrosu Septimius Severus Dönemi tiyatro frizi kabartmaları[670], Ephesos Parth Anıtı[671] ve Yamaç ev 2 de ortaya çıkartılan tiyatro frizli salon örneklerine[672]; Roma da ise, Marcus Aurelius sütunu[673] kabartmalarına baktığımızda açık bir biçimde gerek teknik gerekse de stilistik olarak Perge togalı heykelinin bu dönem modasından çok uzak olduğu görülmektedir. Gerek *umbo*, *balteus* ve *sinus* formu gerekse de elbisenin hacim kazanması, derin kanallı işçilik ve hem önde hem de her iki yanda uygulanan ayrıntılı işçilikle bu ayrım açık bir biçimde yapılabilmektedir. Yanı sıra togalı heykellerde yüzyılın ayrımına ulaşılmasında araştırmacılar tarafından dikkat çekilen uygulamalardan bir diğeri ise; *lacinia*'nın sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün izlenilmesi MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamına yakınında görünen bir şema olduğudur[674]. *Lacinia* şeması bakımdan da MS 2. yüzyıl örnekleriyle eser uyuşmamaktadır.

Togalı heykel, tunik'in gövdenin sağ üst bölümünde birbirini takip eden "V" formlu kıvrımlarla işlenmesi, altta tunik'in *balteus* üzerine bol bir biçimde dökümlenmesi, diyagonal *balteus*, "U" formlu *umbo*'nun sağ omuza yükselmesi ve hem

[670] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[671] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102 v.d.; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619 v.d. Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149 v.d.; 1985, 79 v.d.; 2005, 171 v.d.; Ganschow 1986, 209 v.d.; Stähler 1987, 107 v.d.; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153 v.d.; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103 v.d.; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[672] Dawid 1980, 95 v.d.; 2003.
[673] Petersen ve diğ. 1896; Wegner 1931, 61 v.d.; Hamberg 1945, 149 v.d.; Morris 1952, 33 v.d.; Caprino ve diğ. 1955; Pirson 1996, 139 v.d.; Jung 1984, 74 v.d.; Elsner 2000, 251 v.d.; Dillon 2006, 244 v.d.; Beckmann 2002, 348 v.d.; 2005/06, 225 v.d.; 2011.
[674] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.

umbo da hem de *balteus* da resmedilen kıvrım düzenlemesiyle Antalya Müzesi'nden A 926 envanter numaralı Perge'den sütunlu lahit üzerinde yer alan toga giyimli figürle (Geç Claudius – Nero Dönemi)[675] benzerdir. İtalya'dan Parma örneğiyle (Geç Tiberius – Erken Claudius)[676] Perge togalı erkek heykeli arasında bağlantı kurulabilir. Her iki örnekte *umbo*'nun *balteus* üzerine asılması, *sinus*'un hacimli yapısı, *ima toga*'nın sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanması, sağ bacağın taşıyıcı buna karşın sol bacağın hareketli oluşu ve onun hemen altına *lacinia*'nın yerleştirilmesi uygulamaları her iki örnek de oldukça benzerdir. İşçilik bazında her iki örnek arasındaki benzerlikler; *balteus* da işlenen paralel kıvrım hatları; *sinus*'un birbirine yay çizen kıvrımları, sağ bacak hareketine bağlı olarak *sinus*'un hemen altında şekillenen kıvrım kümesi, *ima toga*'nın hemen altında *lacinia*'nın birbirine paralel üç kıvrım halinde bölünmesi şeklindedir.

Gruba dâhil edilen Ödemiş Arkeoloji Müzesi togalı erkek heykelinin[677] buluntu yeri bilinmemektedir (**22,** Lev. 5, 1). H. R. Goette tarafından *ima toga*'nın sağ ayak bileği üzerindeki köşesinin sivriltilmesi Erken Antoninler Dönemi grubu örneklerinde rastlanılan bir özellik olarak belirtilmiştir[678]. Altta bacaklar arasına yerleştirilen giysi köşesi *lacinia*'nın sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün takip edilebilmesi araştırmacılar tarafından MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamına yakınında takip edilebilen bir şema olduğu belirtilmiştir[679]. Söz konusu verilen özellikler ışığında eser; MS 2. yüzyıl kapsamına alınmıştır. Heykel de sağ kolun *balteus* ile askıya alınmasıyla Yunan *himation* geleneğindeki gibi toga vücuda sarılmıştır. Hadrian çevresinde verilen heykellerde izlenilen bu durum araştırmacılar

[675] Koch – Sichtermann 1982, 503, Res. 488; Goette 1990, 126.
[676] Goette 1990, Lev. 7, No. Ba 104.
[677] Eser 1986 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi'nden devir ile müzeye getirilmiştir. İzmir Arkeoloji Müzesi eski envanter numarası 567'dir.
[678] Goette 1990, 49.
[679] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.

tarafından imparator Hadrian'ın Yunan kültürüne hayranlığı şeklinde yorumlanmıştır[680]. Hadrian Dönemi'ne çalışmaya dâhil edilen ve öykünme sonucunda yontulan örneklerden bir diğeri ise; Aphrodisias'dan togalı genç erkek heykelidir (**45,** Lev. 10, 2). Anadolu dışında Roma Kapitol Müzesi'nden Hadrian'ın togalı heykeli[681] öykünme sonucunda yontulduğu bilinen bir örnektir. Hadrian heykelinde *sinus* ve *umbo* bulunmamaktadır. *Pallium* tipinde toga şeması çizer tarzda bir modelleme yapılmıştır. Bu durum da yukarıda bahsedildiği üzere Hadrian'ın Yunan kültürüne hayranlığı şeklinde açıklanır. Hadrian örneklerinde takip edilen erken dönem yansımalarını H. R. Goette yayınında net bir biçimde açıklamıştır[682]. Yanı sıra kolun erken dönem örneklerindeki gibi elbiseyle askıya alınması, *lacinia*'nın konumlandırılması, *ima toga*'nın yükselişi, sağ bacağın taşıyıcı; buna karşın sol bacağın hareketli oluş şemasıyla Venedik togalı heykeliyle de (Hadrian Dönemi)[683] örtüşmektedir. Diyagonal bir biçimde sağ kalçadan sol omuza kendi içerisinde birbirini paralel takip eden *balteus*'un kıvrım düzenlemesi, *sinus*'un konumlandırılması, kıvrım düzenlemesi ve diyagonal bir biçimde sol omuza yükselmesi, *ima toga'*nın formu ve sağ bacağın taşıyıcı; buna karşın solun hareketli oluşu bakımından eser, Philopappos anıtında betimlenen senatör figürleriyle[684] benzerdir. Atina'daki Philopappos Anıtı "U" biçimli *umbo*'lu togalı heykellere tarihlendirme önerileri getirilmesinde yararlanılan anıtlardan birisidir[685]. Anıtın cephesindeki frizde Quadriga içerisinde Philopapos ve onun karşısında 6 toga giyimli senatör[686] resmedilmiştir. Philopappos ve senatörlerin giymiş oldukları togaları "U" biçimli *umbo*'ludur ve *balteus*'a düğüm şeklinde asılmıştır. Anıt Traian - Erken Antoninler Dönemine(MS 114-116) tarihlendirilmiştir[687]. Philopappos anıtı, Hellenistik

[680] Goette 1990, 49; Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 133.
[681] Wegner 1956, Lev. 16b; Niemeyer 1968; 85, No. 16, Lev. 6,1; Goette 1990, 29, 135, No. 56, Lev. 19.3.
[682] Goette 1990, 49.
[683] age. 135, No. 97, Lev. 22.1.
[684] Vermeule 1968, Res. 26; Kleiner 1983, 81, Lev. 14-21; Goette 1990, 131, Lev. 14, 4.5.
[685] Vermeule 1968, 80-81, Res. 26; Kruse 1975, 109; Kleiner 1983; Goette 1990, 131, No. 17, Lev. 17, 4.5.
[686] Vermeule 1968, Res. 26; Kleiner 1983, 81, Lev. 14-21; Goette 1990, 131, Lev. 17, 4.5.
[687] Vermeule 1968, 80; Kruse 1975, 109, Kleiner 1983, 14-15; Goette 1990, 130-131, No. 17, Lev. 17, 4.5, 94.4.

ve Roma Dönemi mimari ve heykel özelliklerini bir arada barındırmaktadır[688]. Bu durum Kommagene ve Seleukos hanedanlıklarını yâd etme amaçlıdır[689]. Benzer konu uygulaması önceki dönemlerde Anadolu'da Hierapolis Tomba Bella mezar anıtında bilinmektedir[690].

Konya Arkeoloji Müzesi togalı heykeli, gruba dâhil edilen son örnektir (**23,** Lev. 5, 2) . Heykelin buluntu yeri bilinmemektedir. F. W. Goethert tarafından eser ile Viyana Müzesi'nde sergilenen Ephesos Parth anıtı örnekleri arasında stilistik ve tipolojik olarak bağlantı kurulmuştur[691]. Ancak bakıldığı zaman Ephesos Parth anıtı kabartmalarında (MS 2. yüzyılın 60'lı ve 70'li yılları) resmedilen imparatorluk ailesi üyeleriyle Konya Müzesi togalı örneği tipolojik ve stilistik olarak uyumlu değildir. Konya Arkeoloji Müzesi örneği Ephesos grubu örneğine oranla daha erken özellikler sergilemektedir. Ephesos Parth anıtı örneklerinde izlenilen giysinin hacimli yapısı, derin kanallı plastik kıvrımlar, *umbo, balteus, lacinia, ima toga* formları, hem önde hem de her iki yanda uygulanan özenli işçilik örtüşmeyen uygulamalardır. Togalı heykellerde MS 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl arasındaki heykellerin ayrımına ulaşılmasında araştırmacılar tarafından dikkat çekilen uygulamalardan birisi *lacinia*'nın sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün izlenilmesidir[692]. Heykel bu yönüyle MS 1. yüzyıl örneklerinden ayrılmaktadır. H. R. Goette, *ima toga*'nın sağ ayak bileği üzerindeki köşesinin sivriltilmesi uygulamasının Erken Antoninler Dönemi grubu örneklerinde rastlanılan bir özellik olduğunu belirtilmiştir[693]. U formlu *umbo* köşelerinde dik bir açıyla verilmiştir. *Umbo*'nun söz konusu formunun bu grupta yer alan ya da katalog da kayıt altına alınan diğer örneklerle benzerliği bulunmamaktadır. *Umbo* formu

[688] Vermeule 1968, 80-83; Kleiner 1983, 15.
[689] Vermeule 1968, 80-83; Kleiner 1983, 15.
[690] Tomba Bella mezar anıtı için bkz. Verzone 1961-62, 633 v.d.; Strocka 1978, 900 v.d. Res. 12-18; Waelkens 1982, 17; Pülz 1989, 100, Lev. 30, 1-4; Berns 2003, 127 v.d.; Köster 2004, 151, dpn. 1135; Gliwitzky 2005, 97 v.d.; Romeo 2011, 193 v.d.; Romeo ve diğ. 2014, 242 v.d.
[691] Goethert 1939, 27. F. W. Goethert eserin yayınlanmamış olduğunu belirtmiştir ve sadece tip olarak bu seserin Ephesos grubu çevresinden örneklerle benzer olduğuna değinmiştir.
[692] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[693] Goette 1990, 49.

örtüşmemesine rağmen toga altına giyilen bol kesimli tunik'in sağda *balteus* üzerinde yığıntı yapması, sağ bacağın taşıyıcı buna karşın solun hareketli oluşu, *sinus*'un sol omuza dike yakın bir açıyla yükselmesi, *lacinia*'nın önde bacaklar arasında konumlandırılması, *ima toga* köşesinin sivriltilmesi ve sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal yükselmesi uygulamalarıyla eser ile Bursa Müzesi'nden (**26**, Lev. 6, 1) Erken Antoninler (Hadrian) Dönemine tarihlendirilen eser ile yakın özellikler sergilemektedir.

3.1.2.3. Yuvarlatılmış *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

Umbo'sunun yuvarlatılarak *balteus*'da askıya alınan örnekler kapsamında burada 9 adet bağımsız togalı heykeltıraşlık eseri değerlendirilmiştir. Afyon (**24**, Lev. 5, 3), Bursa (**25**, Lev. 5, 4; **26**, Lev. 6, 1), Tarsus (**31**, Lev. 7, 2), Nysa ad Maeandrum (**27**, Lev. 6, 2) ve Ephesos (**29**, Lev. 6, 4) togalı heykelleri yayımlanmıştır. Bursa (**28**, Lev. 6, 3), Ephesos (**30**, Lev. 7, 1) ve Turgut Tokuş koleksiyonu (**32**, Lev. 7, 3) togalı heykeltıraşlık eserleri ise yayımlanmamıştır. Yayımlanmış togalı erkek heykellerinin Erken Antoninler grubu etrafında stilistik olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Tarihlendirme önerilerinde sıklıkla portre özelliklerinden de yararlanılır. Grup kapsamında incelenen 9 örnekten sadece ikisinde portre korunmuştur. Afyon (**24**, Lev. 5, 3) ve Bursa Müzesi (**25**, Lev. 5, 4) togalı heykelleri portreleriyle korunagelen örneklerdir. Portre özellikleri elbiselere verilen Erken Antoninler Dönemi'yle örtüşmektedir.

Erken Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilen bir grup örnek de "U" biçimli *umbo* yuvarlatılmıştır. Bu tip de örneklerde yuvarlatılan *umbo*, *balteus*'a yakınlaşmıştır. Söz konusu şema araştırmacılar tarafından tarihlendirme önerilerinde belirleyici ölçüt olarak kullanılmıştır[694]. Bu grubun togalı heykeltıraşlık eserlerinde *umbo* düğüm şeklinde *balteus*'a asılmıştır ve yuvarlatılmıştır. Düğüm şeklinde *balteus*'a asılan ve "U" formlu *umbo*'nun yuvarlatılması özelliğinden hareketle bu grup "Yuvarlatılmış Umbo'lu Togalı

[694] Goette 1990, 41; 2013a, 43; Kadıoğlu 2014, 107.

Heykeller" olarak isimlendirilmiştir. Bu grubun en erken tarihli örneği Traian Dönemine tarihlendirilen Sandıklı togalı erkek heykelidir (**24**, Lev. 5, 3).

Sandıklı da bulunan ve Afyon Müzesi'nde sergilenen togalı erkek heykeli düğüm şeklinde *balteus*'a asılan ve "U" formlu *umbo*'sunun yuvarlatılması bakımından H. R. Goette tarafından değerlendirilmiştir[695]. Togalı erkek heykelinin Antik Dönem'de hangi kentte ya da ne tür bir yapı kontekstinde sergilendiğine yönelik bir bilgi bulunmamaktadır. H. R. Goette tarafından portre özellikleri ışığında heykel, Traian Dönemi'ne tarihlendirilmiştir[696]. H. R. Goette Erken Antoninler grubu içerisinde değerlendirdiği Sandıklı togalı heykeliyle Bursa Müzesi'nden iki togalı erkek heykelini (**25-26,** Lev. 5, 4; 6, 1) tipolojik ve stlistik olarak bir arada değerlendirmiştir[697]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından da togalı erkek heykelinin portre özelliklerinin Traian Dönemi örnekleriyle uyuştuğu belirtilmiştir[698]. Araştırmacılar tarafından M. Bernhart'a atıfta bulunularak[699] çok az sikke örneğinde imparator Traian'ın portrelerinde bu tipi görmemizin mümkün olduğu ortaya konulmuştur[700]. R. Özgan, "saç buklelerinin uzun, sakin ve yüzeysel işlenmiş olduğunu ve düzgün taranmış buklelerin alının ortasında geçmişe ait bir moda olan çatal motifini" oluşturduğunu vurgulamıştır[701]. "Saç buklelerinin yüzeysel işlenişinin aksine yüz hatlarının oldukça hareketli olduğu, plastik ve canlı verildiği" belirtilmiştir[702]. "Derin alın kırışıklıklarının yanı sıra kuvvetli naso-labial deri hattı, etli, gevşek ve sarkık dudaklar, çökük yanaklar ve şişkin gözyaşı torbalarının" portre sahibinin ilerlemiş yaşlardaki gerçek fizyonomik özellikleri olduğu

[695] Goette 1984, 100, e, a; 1990, 133, Bb, No. 60.
[696] Goette 1990, 44.
[697] Goette 1990, 133, No. 60, 135, No. 89-90.
[698] İnan – Rosenbaum 1966, 183.
[699] Bernhart 1926, 3, Lev. 8.3.
[700] Bernhart 1926, 3, Lev. 8.3.
[701] Özgan 2013b, 82.
[702] age. 82.

ortaya konulmuştur[703]. Söz konusu özellikler ışığında R. Özgan stil ve portre modası ışığında imparator Traian'ın son dönemlerine ait olduğu olasılığını ileri sürmüştür[704].

Sandıklı togalı erkek heykeli tipolojik ve stilistik olarak H. R. Goette tarafından aynı grupta değerlendirilen Genua örneğiyle[705] oldukça yakın özellikler sergilemektedir. Gövdenin sağ üst kısmında tunik kıvrımlarının yüzeysel işlenişi, kalçanın sol kısmına yakın yerleştirilen *umbo*'nun *balteus* üzerine düğüm şekilli asılarak yuvarlatılması, duruş pozisyonu, *ima toga*'nın sağ ayak bileğinde sivriltilmesi ve *lacinia*'nın altta bacaklar arasında diz kapağı yüksekliğinden itibaren konumlandırılması her iki eser arasındaki benzer özelliklerdir. Bunların yanı sıra elbisenin hacimli yapısı, *sinus* kıvrımlarının birbirine paralel bir şekilde takip etmesi ve *umbo* kıvrımlarının sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmesi uygulamalarıyla her iki örnek arasında bağlantı kurulabilir. Yanı sıra toga tipolojisi aynı grupta verilen Bursa (**25**, Lev. 5, 4; **26**, Lev. 6, 1), Nysa ad Maeandrum (**27**, Lev. 6, 2) ve Turgut Tokuş koleksiyonu (**32**, Lev. 7, 3) toga giyimli örnekleriyle çağdaştır.

Yukarıda değinildiği üzere Bursa Müzesi togalı erkek heykeli Sandıklı örneğiyle aynı grup da değerlendirilmiştir[706]. Bursa Müzesi togalı erkek heykeli de Afyon'un Bolvadin ilçesinde bulunmuştur (**25,** Lev. 5, 4). Tipolojik ve stilistik olarak aralarındaki benzerlik Afyon çevresinden bir atölyenin ürünü olduklarının muhtemel işaretidir. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından Kopenhag da sergilenen Trebonianus Gallus portresi ile benzerlik kurulmuştur ve heykel MS 3. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir[707]. R. Özgan, imparator Trebonianus Gallus'un ad ve portrelerini içeren sikkelerin Anadolu'da basıldığı merkezin Antiocheia olduğunu belirtmiştir[708]. R. Özgan, Antiocheia sikkelerinin hemen hemen tümünde imparatorun aynı profille

[703] age. 82.
[704] age. 82.
[705] Goette 1990, 135, No. 87, Lev. 20,5.
[706] Goette 1990: 49, 135, Bb 89.
[707] İnan – Rosenbaum 1966, No. 254.
[708] Özgan 2015, 211.

portrelendiğini vurgulamıştır[709]. "Başın yüksekliği ve genişliğinin neredeyse eşit oluşu, kısa saç bukleleri, alın üzerinde düz saç kesimi, alnın yüksek ve hafif geriye çekilişi, iki yatay deri kırışıklığı, burun kökünün hafif çökük, hafif kalkık, ucu sivri ve düz konturlu oluşu, dolgun dudaklar ve küçük çene"[710], R. Özgan tarafından belirtilen ortak özelliklerdir. Bunların yanı sıra "kalkık kaşlar, yanakların geniş ve düz oluşu" belirtilen diğer özelliklerdir[711]. R. Özgan tarafından verilen dönemsel portre uygulamaları Bursa Müzesi örneğinde açık bir biçimde takip edilebilmektedir. Toga açık bir şekilde Hadrian – Erken Antoninler Dönemi çevresinden özellikler sergilemektedir. Portre de ise MS 3. yüzyıl ortalarında bir yeniden kullanım söz konusudur. Sonradan şekillendirilen saç, yarım bırakılmış düzensiz şekillendirilen diadem ve yüz özelliklerinden bu durum açık bir biçimde takip edilebilmektedir. Bolvadin togalı heykelinde bu grubun diğer örneklerden farklı olarak *sinus* aşağı indirilirken sağ omuzu örtmüştür. Bu durum *umbo*'suz togalı heykeller de olduğu gibi Hadrian Dönemi'nde görülen erken dönem yansımasıdır.

Eskişehir ilinin Mihalıççık ilçesinde bulunan ve Bursa Müzesine sergilenmek üzere getirilen bu gruba dâhil edilen togalı erkek heykelinin de kökeninde hangi yapı kontekstinde sergilendiğine yönelik bir bilgi bulunmamaktadır (**26,** Lev. 6, 1). H. R. Goette tarafından heykel Hadrian-Erken Antoninler grubunda değerlendirilmiştir[712]. Diyagonal *balteus*, yuvarlatılmış *umbo, lacinia, ima toga*'nın sol kolun ön bölümünün üzerine yükselişi, gerek tunik gerekse de elbise kıvrımlarının verilişi bakımından Bursa örneği Nysa ad Maeandrum togalı heykeliyle (**27,** Lev. 6, 2) yakın özellikler sergilemektedir.

Nysa ad Maeandrum togalı erkek heykeli Gerontikon da *scaenae frons*'un 3. podyumun önünde ortaya çıkartılmıştır (**27,** Lev. 6, 2). Heykel, 1921 yılında K.

[709] age. 211.
[710] age. 211.
[711] Özgan 2015, 212.
[712] Goette 1990, 135, No. 89.

Kourouniotis tarafından bulunmuştur[713]. Diğer heykeller ve yazıtlar ile birlikte İzmir'e gönderilmiştir. 3. podyumun önünde yer alan Marcus Aurelius yazıtlı heykel kaidesi nedeniyle eser, ilk olarak imparatorla ilişkilendirilmiştir[714]. M. Kadıoğlu, önerdiği cephe restitüsyonunda, eserin buluntu durumu nedeniyle muhtemelen cephenin 2. katında olduğunu ileri sürmüştür[715]. M. Kadıoğlu düşüncesini eserin 3. podyumun önünde yaklaşık 1,30 m yükseklikte bir moloz kalıntısı üzerinde bulunmasıyla desteklemiştir[716]. Araştırmacı tarafından buluntu konumu ışığında eserin üst katta konumlanmış olmasının yüksek bir olasılık gösterdiği belirtilmiştir. Buluntu konumunun yanı sıra, gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda Sextus Iulius Maior ismine ithaf edilen bir yazıtlı heykel kaidesi de bulunmuştur[717]. Buluntu konumu ve yazıtlı heykel kaidesi ışığında M. Kadıoğlu tarafından eserin muhtemel kimliği yapıyı yaptıran hayırseverin babası Sextus Iulius Maior olarak yorumlanmıştır[718]. Sextus Iulius Maior'un kontekst içerisinde ele geçirilen yazıtlı heykel kaidesi, buluntu konumu ve restitüsyon denemeleriyle M. Kadıoğlu, heykelin ikinci kattaki konumunun yüksek bir olasılık gösterdiğini ileri sürmüştür.

H. R. Goette tarafından eser, Antoninler Dönemine MS 140-160 yıllarına tarihlendirilmiştir[719]. R. Bol "İmparatorluk ailesinin erkek üyeleri belkide zırh içerisinde gösteriliyorken; elit aile fertleri toga ile betimlenmiştir" savını ileri sürmüştür[720]. M. Kadıoğlu, toga'nın zengin malzeme içerisinde gelmesi, derin bir şekilde verilen geniş pile düzenlemesi ve derin matkap kanallarının dönemin özellikleriyle uyuştuğunu ortaya koymuştur[721]. M. Kadıoğlu tarafından eser, Bursa Müzesi'nde sergilenen

[713] Kourouniotis 1921/22, 73, Res. 59.
[714] Kourouniotis 1921/22, 73, Res. 59; Kadıoğlu 2011, 130; 2014, 106.
[715] Kadıoğlu 2011, 130-131; 2014, 107.
[716] Kadıoğlu 2014, 107.
[717] Kadıoğlu 2011, 130; 2014, 107.
[718] Kadıoğlu 2014, 107.
[719] Goette 1990, 135, No. 102.
[720] Bol 1984, 23-24, dnp. 83. R. Bol'a yapılan atıflar ışığında buradaki düşünceye M. Kadıoğlu tarafından da değinilmiştir. Ayrıca bkz. Kadıoğlu 2011, 131-132; 2014, 107.
[721] Kadıoğlu 2014, 107.

Bolvadin'den[722] (Hadrian-Erken Antoninler), Aphrodisias Tetrastoon'dan[723] (MS 2. yüzyıl ortaları) ve Leptis Magna[724] (Hadrian Dönemi)' dan togalı heykeller ile karşılaştırılmıştır[725]. Yapılan karşılaştırmalar ve stilistik değerlendirmeler ışığında eser; Erken Antoninler Dönemi ya da MS 2. yüzyılın 40 lı yılların sonuna tarihlendirilmiştir.

Nysa ad Maeandrum togalı erkek heykeli başlangıçta belirtildiği üzere Marcus Aurelius olarak yorumlanmıştır. Marcus Aurelius Dönemi stilini yansıtan örnekler çalışma kapsamında "V" formlu *umbo*'lu togalı heykeller grubunda değerlendirilmiştir[726]. Grubun örnekleri Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemi tarihsel çerçevesinde incelenmiştir. Ephesos Parth Anıtı, Hierapolis tiyatrosu sahne binası Septimius Severus Dönemi frizi, Marcus Aurelius Sütunu ve Ephesos Yamaç Ev 2, SR 18 numaralı odada yer alan fildişi tiyatro kabartmalarıyla grubun togalı heykelleri desteklenmiştir. Nysa ad Maeandrum togalı erkek heykelini tipolojik ve stilistik açıdan burada belirtilen kabartmalarla eşleştirmek mümkün değildir. Ephesos Parth anıtı kabartmaları perspektifinde söz konusu durum açıklığa kavuşturulabilir. Matkabın kullanılış biçimi ve giysi kıvrımlarındaki yüksek plastik gelişim açısından Ephesos Parth anıtı kabartmaları biraz daha gelişmiş özellikler sergilemektedir. Yanı sıra *umbo* ve *sinus* formları da Ephesos Parth anıtı togalı kabartmalarıyla örtüşmemektedir. Diğer taraftan yuvarlatılmış *umbo*'lu togalı heykeller grubunda değerlendirilen Afyon (**24**, Lev. 5, 3) ve Bursa (**25**, Lev. 5, 4) Müzesi örnekleri açısından bir yaklaşımda bulunulabilir. Her iki örneğin gerek portre gerekse de elbisenin stil gelişimi ışığında Erken Antoninler Dönemi tarihi desteklenmiştir. Nysa ad Maeandrum togalı erkek heykelinin tipolojisi Geç Antoninler – Erken Severuslar Döneminin aksine bu grubun

[722] Mendel 1909, 267-268, No. 14, Res. 9; Goette 1990, 49, 135, No. Bb 90, Lev. 21.2; İnan – Rosenbaum 1966, No. 254, Lev. 136.2.
[723] Erim 1974, 38, Res. 13; Goette 1990, 136, No. 116; Erim – Smith 1989, 95-96, No. 38, Res. 34; Smith 2001, 127-129; Smith 2006, 113-114, No. 5, Lev. 12; Gehn 2012, 389-398.
[724] Kadıoğlu 2014, 108, dn. 124.
[725] age. 108.
[726] Bkz. "V" Biçimli *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Tipoloji ve Stil Gelişimi" Bölümü.

örnekleriyle örtüşmektedir. Burada yapılan karşılaştırmalar da eserin Erken Antoninler Dönemi tarihini desteklemektedir.

Bursa Müzesi'nden bu gruba dâhil edilen bir diğer togalı erkek heykeli de (**28,** Lev. 6, 3) tipolojik ve stilistik olarak hem Bursa Müsesinden iki örnekle (**25-26,** Lev. 5, 4; 6, 1) hem de Nysa ad Maeandrum togalı erkek heykeliyle (**27,** Lev. 6, 2) yakın özellikler sergilemektedir. Burada belirtilen bütün togalı heykellerin genel özelliği *umbo*'sunun düğüm biçiminde yuvarlatılarak *balteus*'a asılması konseptinde olmasıdır.

Günümüzde Viyana Ephesos Müzesi'nde sergilenen ve kentin tiyatrosunda ortaya çıkarılan togalı erkek heykeli, H. R. Goette tarafından Hadrian – Erken Antoninler Dönemi grubu[727] içerisinde değerlendirilmiştir (**29,** Lev. 6, 4). W. Oberleitner – K. Gschwantler – A. Bernhard-Walcher – A. Bammer tarafından da eser; MS 2. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmiştir[728]. S. Ladstätter ve F. Daim tarafından Oberleitner ve ekibi tarafından 1978 yılında yapılan yayına atıfta bulunulmuştur ve yeni bir tarihlendirme önerisi getirilmemiştir[729]. Toga tipolojik ve stilistik olarak grubun örneklerinden Turgut Tokuş koleksiyonu heykeliyle (**32**, Lev. 7, 3) çağdaş özellikler sergilemektedir.

Ephesos'dan tipolojik ve stilistik olarak bu grupta verilen heykeltıraşlık eserleriyle çağdaş olan bir diğer örnek St. Paul tepesinde yüzey buluntusu olarak ele geçen togalı heykeldir (**30,** Lev. 7, 1). St. Paul tepesi togalı erkek heykelinin kentte kökeninde hangi yapı kontekstinde sergilenmiş olduğuna yönelik bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle her iki örnekte yapısal kontekst de bir bağlantı kurulması mümkün değildir. Eserin *umbo, lacinia, balteus, sinus* uygulamaları Ephesos'dan (**29,** Lev. 6, 4) Hadrian Dönemine tarihlendirilen heykel ile paralel özellikler

[727] Goette 1990, 135, No. 88.
[728] Oberleitner ve diğ. 1978, 116.
[729] Ladstätter - Daim 2011, 181.

sergilemektedir. Anadolu dışında ise; Londra British[730] ve Oxford Ashmolean[731] togalı erkek heykelleriyle benzerdir.

Tarsus Arkeoloji Müzesi togalı erkek heykeli (**31,** Lev. 7, 2) S. Durugönül, M. Dinç ve U. Tepebaş tarafından değerlendirilmiştir[732]. U. Tepebaş tarafından eser, Bursa Müzesi'nden 289 ve 1/555 envanter numaralı örneklerle karşılaştırılmıştır ve MS 2. yüzyılın "ortalarına tarihlendirilmiştir[733]. S. Durugönül – M. Dinç ve U. Tepebaş tarafından 2017 yılında yapılan çalışmada da heykelin MS 2. yüzyıl ortası tarihi desteklenmiştir[734]. MS 2. yüzyılda togalı heykellerde her iki yanda olduğu gibi ön bölümde de özenli bir işçilik uygulanmıştır[735]. MS 2. yüzyılda takip edilen bir diğer özellik *lacinia*'nın altta bacaklar arasında sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren köşesinin büyük oranda takip edilmesidir[736]. Söz konusu uygulamalar ile heykel, MS 1. yüzyıl örneklerinden ayrılmıştır. Giysi pile düzenlemesi kendi içerisinde paraleldir. Elbise de vücut hareketine bağlı olarak uzun ve kısa kıvrım demetleri oluşmuştur. Bu uygulama ile elbise altından vücut formu belirginleşmiştir. Burada belirtilen uygulamalar ile *umbo, sinus* ve *ima toga* formları Hadrian - Erken Antoninler grubundan togalı örneklerde takip edilmektedir[737]. Eserin MS 2. yüzyıl ortası tarihi H. R. Goette tarafından da desteklenmiştir[738]. S. Durugönül, M. Dinç ve U. Tepebaş tarafından getirilen tarihlendirme önerisi dönemin örnekleriyle örtüşmektedir. Ancak araştırmacılar eserin ayağında giymiş olduğu *calceus senatorius* botuyla bir senatörü betimlediğini belirtmişlerdir[739]. Ancak heykel, *calceus patricius* giyimlidir. Heykelin giydiği bot dört adet bağcığa sahiptir. Alttan ve üstten birer kez düğümlenmiştir. Buna karşın *calceus senatorius* botu iki adet bağcığa sahiptir ve bir kez düğümlenmiştir. Bu

[730] Goethert 1939, 217, dnp. 4; Goette 1983, 243, dnp. 22b; 1990, No. 93, Lev. 21.4.
[731] Haynes 1975, 19, Lev. 2; Goette 1983, 243, dnp. 22c; 1990, 135, No. 94.
[732] Tepebaş 2016, 57-80; Durugönül ve diğ. 2017, 88-97.
[733] Tepebaş 2016, 77.
[734] Durugönül ve diğ. 2017, 93.
[735] Goette 1990, 49.
[736] age. 49.
[737] Bu grubun örnekleri için bkz. Goette 1990, 135-136, No. Bb 101-107.
[738] H. R. Goette ile kişisel görüşme, *DAI BERLİN*, 18.12.2017.
[739] Tepebaş 2016, 76; Durugönül ve diğ. 2017, 93.

yönüyle bot kesin bir şekilde *calceus senatorius* tipinde değildir. Aynı zamanda heykelin sağ omzunda *capite velatio*(başörtüsü)'nun bir bölümü korunmuştur. Başörütüsü heykelin *Pontifex Maximus* özelliğine işaret etmektedir. Bu durum da *calceus patricus* botunu doğrulamaktadır.

Bu guruba dâhil edilen son togalı erkek heykeli Turgut Tokuş'un özel koleksiyonunda sergilenen eserdir (**32,** Lev. 7, 3). H. R. Goette tarafından "U" biçimli *umbo*'nun düğüm şeklinde *balteus*'a asılması ve yuvarlatılarak sağ kalçaya yaklaştırılmasının Hadrian-Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinin bir özelliği olduğu ortaya konulmuştur[740]. Bunun yanı sıra H. R. Goette tarafından dikkat çekilen bir diğer nokta ise, *ima toga*'nın köşesinin sol ayak bileği üzerinde sivriltilmesinin Hadrian-Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinde izlenilen bir başka uygulama olduğudur[741]. MS 2. yüzyılda hem önde hem de her iki yanda özenli bir işçilik uygulanması ve önde bacaklar arasında *lacinia*'nın büyük bir kısmının görünebilir olması yüzyılın ayrımına ulaşılmasında togalı heykellerde takip edilen uygulamalar olarak belirtilmiştir[742]. Toga elbisesi ışığında eser; Erken Antoninler Dönemi gurubu çevresinden özellikler sergilemektedir. *Balteus*'un formu, *umbo*'nun *balteus* üzerine düğüm şekilli asılarak yuvarlatılması, *ima toga* köşesinin sağ ayak bileği civarında sivriltilmesi, *sinus*'un sol omuza diyagonal yükselişi, vücudun duruş pozisyonu ve *lacinia*'nın sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün takip edilebilmesi uygulamalarıyla Turgut Tokuş koleksiyonu togalı heykeli Afyon Müzesi 3240 envanter numaralı heykel (**24,** Lev. 5, 3) ve Nysa ad Maeandrum Sextus Iulius Maior (**27**, Lev. 6, 2)'un toga giyimli heykeliyle yakın özellikler sergilemektedir. Palazzo della Signoria[743]; Londra British[744], Oxford Ashmolean[745], Vatikan Sala della

[740] Goette 1990, 49.
[741] age. 49.
[742] Goette 1990, 49; Goethert 1939, 214.
[743] Goette 1983, 244, dnp. 22f; 1990, 135, No. 91, Lev. 21.3.
[744] Goethert 1939, 217, dnp. 4; Goette 1983, 243, dnp. 22b; 1990, No. 93, Lev. 21.4.
[745] Haynes 1975, 19, Lev. 2; Goette 1983, 243, dnp. 22c; 1990, 135, No. 94.

biga[746] ve Paris Louvre[747] müzeleri togalı örnekleri toga şeması bakımından Anadolu dışında yakın özelliklerin takip edilebildiği bağımsız heykeltıraşlık eserleridir.

3.1.2.4. "V" Biçimli *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

Çalışma kapsamında bu grupta 8 adet togalı erkek heykeli değerlendirilmiştir. Aphrodisias (**33**, Lev. 7, 4; **36**, Lev. 8, 1), Adana (**34**, Lev. 7, 5) ve İstanbul'dan (**40**, Lev. 9, 1) togalı erkek heykelleri yayımlanmıştır. Perge (**35**, Lev. 7, 6), Ankara (**37**, Lev. 8, 2), Ephesos (**38-39**, Lev. 8, 3-4) eserleri ise yayımlanmamıştır. Yayımlanmış olan Aphrodisias örneği (MS 2. yüzyıl ortası) dışında kalan togalı heykeller, Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilmiştir. Yanı sıra yayımlanmayan örneklerinin tamamı tipolojik ve stilistik bağlantılar ışığında Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemi grubu kapsamına alınmıştır. Bu grubun en erken tarihli örneği MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen Aphrodisias Tetrastoon'u togalı erkek heykelidir(**33,** Lev. 7, 4).

Grubun togalı heykellerinin mimariye bağlı heykeltraşlık programı çerçevesinde tipolojik ve stilistik olarak tarihlendirme önerileri Ephesos Parth Anıtı[748], Hierapolis tiyatrosu Sahne Binası Septimius Severus Dönemi frizi[749], Marcus Aurelius Sütunu[750] ve Ephesos Yamaç Ev 2 içerisinde yer alan SR 18 numaralı odada yer alan fildişi tiyatro kabartmalarıyla[751] desteklenmiştir.

[746] Hekler 1912, Lev. 129c; Goette 1983, 243, 22a; 1990, 135, No. 96, Lev. 21.6;
[747] Bernoulli 1886, 36, No. 53; Hekler 1912, 164; Goethert 1939, 217, dnp. 5; Goette 1983, 243, dnp. 22d; 1990, 135, No. 95, Lev. 21.5
[748] Deubner 1912, 14 v.d.; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102 v.d.; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619 v.d. Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149 v.d.; 1985, 79 v.d.; 2005, 171 v.d.; Ganschow 1986, 209 v.d.; Stähler 1987, 107 v.d.; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153 v.d; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103 v.d.; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[749] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[750] Sütun ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bkz. Petersen ve diğ. 1896; Wegner 1931, 61 v.d; Hamberg 1945, 149 v.d.; Morris 1952, 33 v.d.; Caprino ve diğ. 1955; Pirson 1996, 139 v.d.; Jung 1984, 74 v.d.; Elsner 2000, 251 v.d.; Dillon 2006, 244 v.d.; Beckmann 2002, 348 v.d.; 2005/06, 225 v.d.; 2011.
[751] 1968 yılı kazılarında ortaya çıkartılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dawid 1980, 95 v.d.; 2003.

Antoninler-Erken Severuslar Dönemi içerisinde togalı heykellerin tipolojik ve kronolojik olarak sınıflandırılmasında H. R. Goette tarafından saptanan unsurlardan birisi de *umbo*'nun sık sık "V" formlu bir keskinliğe sahip olmasıdır[752]. *Umbo*'nun "V" formundan hareketle bu grup isimlendirilmiştir. Yanı sıra Antoninler-Erken Severuslar Dönemi togalı heykellerinde s*inus* bölümünün altta diz kapağı yüksekliğine indirilmesinde köşesinin vücudun sağ sınırından uzak tasarlanmış olduğu da tespit edilen başka bir uygulamadır[753]. Bu gruba dâhil edilen ve *sinus*'u takip edilebilen bütün örneklerde bölümün sonu gövdenin sağ kısmından uzak tasarlanmıştır. *Sinus* bölümünün burada uzak tasarlanan yapısının bütün Antoninler Dönemi örneklerinin tamamında izlenebilen bir uygulama olmadığına da ayrıca değinilmiştir[754].

Grupta yer alan örneklere mimariye bağlı heykeltraşlık programı çerçevesinde tarihlendirme önerisi getirilmesinde yararlanılan anıtlardan birisi Ephesos Parth anıtı kabartma heykeltıraşlık eserleridir (**99, Lev. 23, 1**)[755]. Anıtın korunan bölümleri 18 metre uzunluğa sahip olup, 2 metre yüksekliğindedir[756]. Panelde iki figürün *pontifex maximus* (başrahip) özelliğine işaret eder bir biçimde başları örtülmüştür. Yanlarında togalı bir figür daha yer almaktadır ve söz konusu figür capite velato'suzdur. İki rahiplikle ilgili figür MS 166 yılı takibinde Parthlara karşı kazanılan zafer ilişkisinde başlangıç da Lucius Verus ve Marcus Aurelius olarak yorumlanmıştır[757]. Ancak figürlerin portre özellikleri dikkate alındığında kesin olarak Hadrian ve Antoninus Pius olduğu ortaya konmuştur[758]. Panelde figürler soldan sağa doğru Marcus Aurelius,

[752] Goette 1990, 50, 137, No. Bb 136-148.
[753] age. 50.
[754] age. 50.
[755] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102 v.d.; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619 v.d. Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149 v.d.; 1985, 79 v.d.; 2005, 171 v.d.; Ganschow 1986, 209 v.d.; Stähler 1987, 107 v.d.; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153 v.d.; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103 v.d.; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[756] Ryberg 1955, 133; Oberleitner ve diğ. 1978, 66.
[757] Ryberg 1955, 133.
[758] Ryberg 1955, 133; Wegner 1956, 38; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Oberleitner ve diğ. 1978, 78; 1999, 623; Fittschen 2006, 71, Fig. 1.

Antoninus Pius, Lucius Verus ve Hadrian olarak sıralanmaktadır[759]. Antoninus Pius'u bilindiği üzere Hadrian evlatlığı Aelius Verus'un erken ölümünden sonra MS Şubat 138 yılında evlat edinmiştir[760]. Anıt da yer alan kabartma panel bu nedenle Hadrian'ın katılımında Antoninus Pius'un tahta çıkışına işaret ederek imparatoru yâd etme amacı gütmektedir[761]. İmparator Hadrian'ın posthumus portrelerinin varlığı Anadolu'da da bilinmektedir. Örnek olarak; Perge'den (Orta Antoninler Dönemi) Hadrian portresi verilebilir[762].

Bütün figürler tunik üzerine toga giyimlidir ve ayağında *calceus* taşımaktadır. Soldan birinci figür 17 yaşındaki Marcus Aurelius'dur. Onun solunda duran ikinci figür olan Antoninus Pius elini solundaki 8 yaşındaki Lucius Verus'un omuzuna atmıştır. Soldan 4. figür Hadrian olup onun sağ eli de Lucius Verus'un sol omzunun üzerindedir. Hadrian ve Antoninus Pius arasında ve Lucius Verus'un arkasında bir *sceptre* betimlenmiştir. Ne Antoninus Pius ne de Hadrian'ın *sceptre*'ye bir teması vardır. Geride en sonda sakalsız bir baş ile bir erkek figürü betimlenmiştir. Bu figür Lucius Verus'un babası Aelius Verus olarak yorumlanmıştır[763]. K. Fittschen böyle bir tanımlamanın Aelius Verus temsilleriyle uyuşmadığını belirtmiştir[764]. Bu durumu son dönem araştırmacıları da desteklemiştir[765]. Figür aynı zamanda M. Fuchs tarafından Pedanius Fuscus olarak yorumlanmıştır[766]. Ancak bu yorumlama W. Oberleitner tarafından ikna edici bulunmamıştır[767]. W. Oberleitner Pedanius Fuscus'un evlat edinme ve yâd etme olaylarıyla bir temsilinin düşünülmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir ve belki de

[759] Ryberg 1955, 133; Wegner 1956, 38; Oberleitner ve diğ. 1978, 78; 1999, 623; 2006, 17; 2009, 215; Fittschen 2006, 71, Fig. 1, 11-12; Chausson 2006, 55.
[760] Oberleitner ve diğ. 1978, 78; 1999, 623; 2006, 17; 2009, 215-216; Fittschen 2006, 71-72; Fuchs 2006, 89.
[761] Ryberg 1955, 134; Wegner 1956, 38; Oberleitner ve diğ. 1978, 78; 1999, 623; 2006, 17.
[762] Akçay-Güven 2014, 39-40.
[763] Wegner 1956, 38; Vermeule 1968, 96-97; Eichler 1971, 115; Oberleitner 1978, 78.
[764] Fittschen 1999, 72.
[765] Oberleitner 2009, 216.
[766] Fuchs 2006, 93.
[767] Oberleitner 2009, 216.

bu kişinin *Populus Romanus*'un bir kişileştirilmesini yansıttığını ortaya koymuştur[768]. K. Fittschen ayrıca figürün bir *honos* olabileceğini de ileri sürmüştür[769]. Bu önerinin W. Oberleitner oldukça mantıklı bir çıkarım olduğunu belirtmiştir[770].

Soldan 1, 3 ve 5 numaralı figürlerin başları vücutları ile "S" çizer biçimde resmedilmiştir. Soldan ikinci ve dördüncü figürlerde bu durum takip edilememektedir. Elbise pile kanallarının oluşumunda matkap kullanımı açık bir şekilde takip edilebilmektedir. *Sinus* kıvrımları birbirine paraleldir. Figürlerde *balteus* ve "V" formlu *umbo* vücudun ortasına yerleştirilmiştir ve kendi içerisinde kıvrımlıdır. Soldan 1, 2, 3 ve 4 numaralı figürlerde *lacinia* altta bacaklar arasında benzer pozisyondadır. Figürlerin yüzleri detaylı bir şekilde çalışılmamıştır. Yüzlerde çok az matkap kullanılmıştır. Figürlerin yüzlerinde pupil ve iris işlenmemiştir. Soldan birinci ve üçüncü figürlerin saçlarında matkap kullanımı tespit edilmiştir. Yanaklar keskin sınırlı değildir. Kaşların sadece Antoninus Pius'da açık bir biçimde sınırları takip edilebilmektedir[771].

Hadrian panelde 179 cm boyuyla en büyük figürdür. Bu durum W. Oberleitner tarafından rütbe ile ilişkilendirilmiştir[772]. Bunun yanı sıra aynı zamanda imparatoriçe figürleri için de bu durumun geçerli olduğu araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur. W. Oberleitner, Faustina Maior ile bu durumu örneklendirmiştir[773].

Parth kabartmalarının tarihlendirilmesi için iki öneri vardır. C. C. C. Vermeule, Erken tarih önerisinde bulunan araştırmacılardandır. Araştırmacı anıtı MS 140 yılına tarihlendirmiştir[774]. P. Liverani, Erken Antoninler Dönemine tarihlendiren bir diğer araştırmacıdır[775]. K. Stähler, C. Schneider ve J. Nollé anıtı Orta Antoninler Dönemine

[768] Oberleitner 2009, 216. Oberleitner metin içerisinde bu fikri öncelikli olarak Ryberg'in öne sürdüğünü belirtmiştir. Bkz. Ryberg 1955, 133-134.
[769] Fittschen 2006, 78. Honos ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Schaller 1998, 713.
[770] Oberleitner 2009, 216.
[771] Bu paragrafta verilen detay özellikleri için bkz. Oberleitner 2009, 56-57.
[772] Oberleitner 2009, 215.
[773] age. 215-216, 303, No. FR6, Res. 100, 450.
[774] Vermeule 1968, 96-97.
[775] Liverani 1996, 233.

tarihlendiren araştırmacılardır[776]. Geç tarih olarak ise; MS 2. yüzyılın 60'lı ya da 70'li yılları verilmiştir[777].

W. Oberleitner üç tür araştırma sonucunda belirtilen geç tarih aralığının uygunluğunu ortaya koymuştur[778]: Bunlardan ilki stil'dir. Araştırmacı figürlü frizin Erken Antoninler Dönemine oranla daha geç özellik sergilediği ve Anadolu'daki geç dönem sütunlu lahitleriyle uyumlu olduğunu belirtmiştir[779]. İkinci olarak araştırmacı detaylardaki teknik ve stilistik karaktere dikkat çekmiştir[780]. Burada matkabın kullanımı ve onun saç ve sakal üzerindeki işlenişi, ayak geçişleri, giysi kıvrımlarındaki yüksek plastik gelişim ve figürlerin propagandalarının paralelliği sunulmuştur[781]. Ayrıca araştırmacı gözlerde pupil ve iris'in işlenişi bakımından da bir değerlendirme yapmıştır. Son olarak tarihlendirme kıstasında üçüncü özellik ise; tarihsel çerçevede değerlendirmedir. Bu incelemeler ışığında W. Oberleitner erken tarihin pek mümkün olamayacağını belirtmiştir[782].

Böylesi bir kontekst içerisinde savaş sahneleri sembolik bir anlam taşımaktadır. Söz konusu tutum, Roma'nın sınırları dışındaki barbarların Roma'ya itaat etmesiyle ilişkilidir[783]. H. R. Goette tarafından Antoninler Dönemi için tespit edilen *umbo*'nun "U" formunun "V" formuna dönüşümü düşüncesi burada söz konusu kabartma ile desteklenmektedir[784].

Antoninler Dönemine tarihlendirilen Roma[785] ve Ostia'dan[786] mezar kabartmaları ile Ephesos Parth anıtı örnekleri üzerindeki togalı figürlerde giysi formları

[776] Stähler 1987, 108; Schneider 1999, 72, dn. 80. Nollé 2003, 478.
[777] Heberdey 1904, 158-159; 1905, 68; Wegner 1939, 38; Eichler 1971, 131-134; Oberleitner ve diğ. 1978, 92; Oberleitner 2009, 267.
[778] Oberleitner 2009, 267-268.
[779] age. 267.
[780] Oberleitner 2009, 268.
[781] age. 268.
[782] age. 268.
[783] Bammer 2004, 11; Oberleitner 1999, 625.
[784] Goette 1990, 50.
[785] Zanker 1975, 271, dnp. 12; Frenz 1977, 24; Goette 1990, 136, No. 110, Lev. 23.3.

oldukça yakındır. *Sinus*'un sağ omuzdan geniş bir biçimde altta diz kapağı yüksekliğine indirilmesi, birbirine yay çizen kıvrımları, "V" formlu *umbo*, diyagonal bir biçimde sol kolun ön bölümünün üzerine uzanan *ima toga*, altta bacaklar arasına konumlandırılan *lacinia* ve derin kanallı giysi kıvrımlarının verilişi benzer uygulamalardır.

Mimariye bağlı heykeltıraşlık eserleri çerçevesinde tarihlendirme önerilerinde sıkça yararlanılan bir diğer yapı Hierapolis Tiyatrosu sahne binasında yer verilen Septimius Severus Dönemi kabartmalarıdır (**100,** Lev. 23, 2). Tiyatro'da sahnedeki *porta regia* üzerine denk gelen frizde "U" biçiminde düzenlenmiş üç büyük blokta İmparator Septimius Severus ve ailesi tanrılar arasında betimlenmiştir[787]. Birinci katın baştabanının üzerinde bu olayı anlatan uzunca bir yazıt yer almaktadır[788]. I. kata ait arşitrav bloğu üzerinde yer alan yazıtta: Sahne binasında bulunan bir yazıt, heykeltıraşlık süslemelerinin bir kısmının Dokimeion mermerinden yapıldığını ve giderlerinin erguvan rengi boyacıları loncası tarafından karşılandığından söz etmektedir[789].

Frizde imparatorluk ailesi üyeleri betimlenmiştir. Orta da Septimius Severus Nike tarafından taçlandırılmıştır. Onun solunda sırayla oğlu Geta, karısı Iulia Domna, Tykhe ve Roma kentinin simgesi tanrıça Roma figürlerine yer verilmiştir[790]. Septimius Severus'un sağında ise; sırayla oğlu Caracalla, masa üzerinde yarışmalarda birinci olanlara verilecek olan taç ve onun altında yere uzanmış nehir tanrısı, aralarında amphora bulunan iki Nymphe ve Apollon (?) figürleri görülmektedir[791]. Septimius Severus'un giymiş olduğu togası "V" formludur. Yanı sıra *sinus* köşesi gövdenin sağ kısmından uzaktır. Frizde Caracalla ise; elbisenin *contabulata* tipinde giyimlidir. Bu

[786] Goette 1990, 136, No. 111, Lev. 23.4.
[787] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[788] Ritti 1985, 108; Çubuk 2008, 13.
[789] D'Andria – Ritti 1985, 200.
[790] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13, 72-73, Res. 5.1.
[791] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13, 72-73, Res. 5.1.

nedenle Caracalla'nın togası "Bandlı Togalı Heykellerin Tipoloji ve Stil Gelişimi" başlıklı bölümde değerlendirilmiştir. Elbisenin iki çeşidine aynı frizde yer verilmesi dönemin toga tipolojisi ve stil gelişiminin takip edilebilmesi adına önem arz eder. Bu nedenle çalışmada friz kabartmalarına tarihlendirme önerilerinde sıkça atıf yapılmıştır.

Hierapolis tiyatrosu kabartmalarında yazıtlarla birlikte heykeltıraşlık eserleri şehrin en parlak zamanında politik, dini, kültürel yaşamın belli başlı konularının analizini ortaya koyan uyumlu ikonografik sunuş içerisinde organize edilmiştir[792].

Anadolu'da "V" formlu *umbo*'lu heykellerin tarihlendirilmesini destekleyen bir diğer önemli yapı Ephesos Yamaç Ev 2 içerisinde yer alan SR 18 numaralı odadır (**101-108, Lev. 24-1; 25, 4**)[793]. Oda içerisinde fildişinden tiyatro frizlerine yer verilmiştir[794]. Toga'nın tiyatro çerçevesinde oyuncular tarafından kullanımı bilinmektedir[795]. Burada yer alan iki frizde de togalı figürler oyuncu rolündedirler[796]. Fildişi kabartmaların tiyatro frizi çıkarımının yapılmasında Kabartma 1 oldukça önemlidir. Kabartma 1'deki iki kanatlı bir kapıya sahip olan kare planlı bir yapının solunda renkli bir sahneye yer verilmiştir[797]. Bunun yanı sıra 4 sıra oturan izleyici kitlesi, *cavea*'nın eğimli duvarı, önde sahne ve dış cephede yivli plasterler resmedilmiştir[798]. M. Dawid bu resimsel anlatımlardan hareketle kabartmaları bir tiyatronun şematik gösterimi olarak yorumlamıştır[799]. Araştırmacı 4 sıra oturan izleyici sırasıyla Atina'daki Sophilos vazosu üzerinde yer alan figürlerin şematik olarak benzerliğine dikkat çekmiştir[800]. 1 numaralı kabartma da en sağda yer alan togalı figürün sağ kolu selamlamak üzere yükselmiştir ve

[792] D'Andria – Ritti 1985, 199.
[793] 1968 yılı kazılarında ortaya çıkartılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dawid 1980, 95 v.d.; 2003.
[794] Fildişi kabartmaların işçiliği M. Dawid tarafından incelenmiştir ve bunların ithal olmadığı Ephesos çalışma atölyesinin ürünü olduğu belirtilmiştir: Dawid 2003, 69.
[795] Bieber 1967, 42.
[796] İlk kabartma frizi 29,7 cm uzunluğa sahipken; ikinci kabartma frizi 28 cm uzunluğa sahiptir: Dawid 1980, 95; 2003, 67.
[797] Dawid 1980, 95-96, Lev. 15; 2003, 67, Lev. 33.172.
[798] Dawid 1980, 95-96, Lev. 15; 2003, 67, Lev. 33.172.
[799] Dawid 1980, 96; 2003, 67.
[800] Dawid 1980, 96, dnp. 5; Dawid 2003, 67. Sophilos vazosu ayrıntısı için ayrıca bkz. Bieber 1961, 54, Fig. 220. Yanı sıra M. Dawid, çift kanatlı kapı ve sahne binası temsilleri için bir kez daha M. Bieber'e atıf yapmıştır ve vazolar üzerindeki temsillerle buradaki konu uyumu eşleştirmiştir. Ayrıntılı bilgi ve görseller için ayrıca bkz. Bieber 1961, 139-141, Fig. 509, 511, 514.

sağ ayağı adım atar biçimde resmedilmiştir[801]. M. Dawid, bu resimsel anlatımın muhtemelen sahneden ayrılma anı olduğu şeklinde yorumlamıştır[802]. Elbise de bu grupta yer alan diğer örneklerde olduğu gibi *umbo* "V" formludur. Bir diğer "V" formlu *umbo*'lu toga giyimli figür ikinci kabartma sahnesinde yine en sağda resmedilmiştir[803]. M. Dawid, en erken tarih olarak Erken Severuslar Dönemine tiyatro frizlerini tarihlendirmiştir[804]. Tiyatro frizleri de bu grubun tarihlendirme önerilerini desteklemektedir.

Anadolu dışında bu grupta yer alan örneklerin tipolojik ve stilistik olarak sınıflandırılmasında yararlanılan anıtlardan birisi Roma'daki Marcus Aurelius sütunudur[805]. 30 numaralı sahne de toga giyimli Marcus Aurelius *pontifex maximus* görünümdedir[806]. Burada Marcus Aurelius elinde patera ile kutsama sahnesinde, ordudan bir grup asker ise bir teknenin güvertesinde nehri geçerken betimlenmiştir[807]. Marcus Aurelius'un giymiş olduğu toga'sının *umbo*'su "V" formludur. Ephesos'dan Parth anıtı ve Hierapolis tiyatrosu Septimius Severus Dönemi sahne binası frizi kabartmalarıyla toga formu yakındır.

Sütunun tarihlendirilmesinde ortaya konulan önemli arkeolojik veri MS 193 tarihini veren Adrastus yazıtıdır[808]. Sütun ile ilgili tarihlendirme önerilerinden ilki Adrastus'un yaşamı çevresinde sütunun tamamlandığı yönündedir[809]. Sütunun inşasının başlangıç tarihinin saptanmasının araştırmacılar tarafından önemli bir sorun teşkil ettiği

[801]Dawid 2003, Lev. 33, Fig. 173.
[802] Dawid 1980, 96, Lev 16.3; 2003, 67, Lev. 33, Fig. 173.
[803] Dawid 1980, 97, Lev. 17.6; 2003, 67-68, Lev. 34, Fig. 178.
[804] Dawid 1980, 101; 2003, 69.
[805] Sütun ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bkz. Petersen ve diğ. 1896; Wegner 1931, 61 v.d.; Hamberg 1945, 149 v.d.; Morris 1952, 33 v.d.; Caprino ve diğ. 1955; Pirson 1996, 139 v.d.; Jung 1984, 74 v.d.; Elsner 2000, 251 v.d.; Dillon 2006, 244 v.d.; Beckmann 2002, 348 v.d.; 2005/06, 225 v.d.; 2011.
[806] Petersen ve diğ. 1896, 67, Lev. 39; Caprino ve diğ. 1955, 93, No: 30; Goette 1990, 137, No. 128, Lev. 24,4.
[807]Petersen ve diğ. 1896, 67; Caprino ve diğ. 1955, 93.
[808] Petersen ve diğ. 1896, 1; Daguet-Gagey 1998, 893 v.d.; Beckmann 2002, 351; 2011, 19; Moore 2012, 221 v.d. Adrastus öncesinde bir esirdi ve sonrasında özgürlüğünü almıştır. O Marcus Aurelius sütununun sorumlusuydu. Onun evi sütun yakınında 1777 yılında C. Féa tarafından yapılan kazı çalışmalarında bulunmuştur. Adrastus'un eviyle ilgili çok sayıda bilgi mevcuttur. Çünkü onun evi bir çift yazıtla inşa edilmiştir: Caprino ve diğ. 1955, 31-32; Daguet-Gagey 1998, 902; Beckmann 2011, 19, dnp. 1, 216.
[809] Morris 1952, 33; Beckmann 2011, 22.

belirtilmiştir[810]. MS 180 yılı Marcus Aurelius'un ölümü ya da MS 176 yılı Germen, Sarmatlar zaferleri sonrası imparatorun Roma'ya geri döndüğü tarihler üzerinde durulmuştur[811]. Adrastus yazıtından başka atıf yapılan kaynaklardan bir diğeri; imparatorluğun biyografi yazarı Sextus Aerelius Victor'dur[812]. M. Beckmann, Sextus Aerelius Victor'un yazmış olduğu "*Liber de Cesaribus"* içerisinde büyük çelişkiler bulunduğunu belirtmiştir[813]. Bu nedenle Marcus Aurelius sütununun tarihlendirme önerisinde değerlendirme kapsamına alınmasının uygun olmadığı konusunda görüş bildirilmiştir[814].

Yeterli sayıda yazıt bulunmaması nedeniyle tarihlendirme önerileri getirilmesinde yararlanılan unsurlardan bir diğeri ise; anıt üzerindeki heykeltıraşlık eserleridir. Sütun frizinde betimlenen Tuna Nehri geçişi, zafer ve yağmur mucizesi sahnelerinin verilişinde kronolojik düzende bir devamlılığın olmadığına dikkat çekilmiştir[815]. Araştırmacılar Tuna ve zafer sahnelerinin Traian sütununda öykülenilerek alınan sahneler olduğuna dikkat çekmiştir ve tarihi olayların bu nedenle kronolojik bir düzende takip edilemeyeceği yönünde görüş bildirmiştir[816]. Tarihlendirme kapsamında değerlendirilmeye alınan unsurlardan birisi de Commodus'un varlığı ya da sütun üzerinde bulunmayışıdır[817]. Birley 50 numaralı örnek de Marcus Aurelius'un arkasında

[810] Beckmann 2011, 22.
[811] Petersen ve diğ. 1896, 1; Hamberg 1945, 149; Morris 1952, 37-38; Beckmann 2011, 22.
[812] Sextus Aurelius Victor ile ilgili ayrıntılı bilgi için bknz: Bird 1984, 6 v.d. M. Beckmann, Sextus Aurelius Victor'un Marcus Aurelius parağrafında vermiş olduğu "denique, qui, seiuncti in aliis, patres ac vulgus soli omnia decrevere, templa columnas sacerdotes" bölüme alıntı yapmıştır. Araştırmacı ilk başta bu referansın Marcus Aurelius sütununun Roma insanları ve senatonun kararıyla onun ölümünden sonra dikildiği konusunda yorumlandığına dikkat çekmiştir. Ancak araştırmacı burada problemlerin olduğuna değinmiştir. Burada dikkat çekilen sorun sütunlar teriminin neden çoğul kullanıldığıdır. Bundan hareketle araştırmacı Bugün Marcus Aurelius için dikilen başka sütunlarda mı var sorusuna ? Dikkat çekmiştir: Beckmann 2011, 22-23.
[813] M. Beckmann şu şekilde bilgi vermiştir: Sextus Aerelius Victor, MS 320 de Kuzey Afrika'da doğmuştur. Afrika'dan Roma'ya gelmiş ve imparatorluk kayıtlarını tutmuştur. O daha sonra Sirmium'a taşınmıştır. Daha sonra o imparator Iulian tarafından Pannonia'nın valisi yapılmıştır. Sirmium'da MS 358-360 yıllarında Liber de Cesaribus'u yazmıştır. Victor'un pozisyonu Roma'nın kent görevlisidir; ancak o Roma da çok fazla bulunmamıştır. Bunun yanı sıra Roma'ya gelip de bir sütun okuma olasılığı oldukça düşük bir ihtimaldir. Bu nedenle Marcus Aurelius sütununun tarihlendirilmesinde bu bilgiden yararlanılmamıştır şeklinde araştırmacı açıklamada bulunmuştur: Beckmann 2011, 23.
[814] Beckmann 2011, 23.
[815] Morris 1952, 33; Beckmann 2011, 28.
[816] Hamberg 1945, 149; Morris 1952, 37-38; Pirson 1996, 139; Beckmann 2011, 28.
[817] Beckmann 2011, 29-34; Moore 2012, 226.

solda duran figürü Commodus olarak tanımlamıştır[818]. M. Beckmann, söz konusu figürün sakallı olduğu ve Marcus Aurelius'tan da daha genç gözükmediğini belirtmiştir[819]. Bunun yanı sıra M. Beckmann sikke örnekleri ışığında Commodus'un tam sakallı halinin ilk olarak MS 185 yılında görüldüğüne değinmiştir[820]. Commodus'un *damnatio memoriae* sonrasında sütun kabartmalarından silindiği ihtimali üzerinde durulmuştur[821]. J. Morris ise; bu düzenlemeyi Rönesans Dönemi ekleri olarak yorumlamıştır[822].

Yukarıda da değinildiği üzere bu grubun en erken tarihli örneği Aphrodisias Tetrastoon'u togalı erkek heykelidir (**33,** Lev. 7, 4). MS 4. yüzyılda yeniden kullanım gören togalı erkek heykelinin yazıtlı kaidesi Tetrastoon'un arkasında MS 7. yüzyılda inşa edilen duvarda devşirme olarak kullanılmıştır[823]. Devşirme olarak duvarda kullanılan yazıtlı kaide üç kez kullanım görmüştür[824]. Yazıtlı heykel kaidesinde korunan metal izlerinden erken dönemlerde bir bronz heykel taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır[825]. Yazıtlı kaidenin sonrasında Iulianus için kullanılmış olduğu ve vali Antonius Tatianus tarafından MS 360 yılları civarında adandığı tespit edilmiştir[826]. Son kullanımında ise; Iulianus'un ismi yazıtlı heykel kaidesinden silinmiştir ve Theodosius I ve II'nin yeniden onurlandırılması için kullanılmıştır[827]. Heykelin gövdesiyle yakın kontekst de Iulius-Claudiuslar Dönemine tarihlendirilen bir portre başı da bulunmuştur[828]. Portre başı MS 4. yüzyılda ikincil olarak kullanılmıştır[829]. Muhtemelen MS 4. yüzyılda portre özelliklerinde değişikliğe gidilerek MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen togalı heykele

[818] Birley 1993, 267.
[819] Beckmann 2011, 29.
[820] age. 29.
[821] Moore 2012, 226.
[822] Morris 1952, 43-44.
[823] Smith 2001, 125.
[824] age. 125-126.
[825] age. 126.
[826] age. 126.
[827] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.
[828] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.
[829] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.

eklendiği ve Tetrastoon'da sergilenmiş olduğu ileri sürülmüştür[830]. R. R. R. Smith tarafından togalı heykelin MS 4. yüzyıl etrafındaki temsili de restitüsyon denemesiyle gösterilmiştir[831]. R. R. R. Smith tarafından H. R. Goette'ye atıfta bulunularak toga şeması, yerel kontekst içerisindeki işçiliği, bitirilmiş yüzey ve kaidesiyle heykel MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir[832]. Araştırmacı heykelin hükümdarlık soyundan bir kişiyi temsil ettiğini vurgulamıştır[833]. R. R. R. Smith, temsilin yerel bir senatör'ün genç oğlu olduğu yönünde bir olasılık belirtmiştir[834].

Adana Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Silifke Taşucu/Holmoi togalı erkek heykelini H. R. Goette Antoninler – Erken Severuslar Dönemi grubu içerisinde değerlendirmiştir (**34, Lev. 7, 5**)[835]. Heykelin kökeninde sergilenmiş olduğu yapı konteksti bilinmemektedir. A. Çalık, H. R. Goette'ye atıfta bulunarak togalı erkek heykelini MS 170-200 yılları arasına tarihlendirmiştir[836]. Her iki araştırmacının tarihleme önerisi bu bakımdan örtüşmektedir. *Umbo*'nun "V" formu, *balteus*, *lacinia*'nın sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün takip edilebilmesi, *sinus*'un işlenişi ve derin kanallı kıvrım düzenlemesi uygulamalarıyla Ephesos Parth Anıtı panelinde betimlenen Marcus Aurelius, Antonius Pius ve Hadrian figürleriyle[837] Adana Müzesi togalı heykeli arasında bağlantı kurulabilir. *Sinus*'un kalça civarında köşesinin vücuttan uzak tasarlanan formu Marcus Aurelius ve Antoninus Pius heykelleriyle benzerdir. Bu benzerliklerin yanı sıra Adana Müzesi örneğiyle Ephesos Parth anıtında yer alan Lucius Verus ve Hadrian figürleriyle (**99,** Lev. 23, 1) *ima toga*

[830] Smith 2001, 136.
[831] Smith 2001, 136, Res. 34, Lev. 31.1; 2006, 113.
[832] Smith 2006, 114.
[833] Smith 2006, 114.
[834] age. 114.
[835] Goette 1990, 138, No. 148.
[836] Çalık 1997, 215, 216, Lev. 63b.
[837] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102 v.d.; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619 v.d. Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16 v.d. Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149 v.d.; 1985, 79 v.d.; 2005, 171 v.d.; Ganschow 1986, 209 v.d.; Stähler 1987, 107 v.d.; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153 v.d.; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103 v.d.; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.

ve her iki ayak hareketi şeması paralellik göstermektedir. Anadolu dışında Marcus Aurelius sütununda betimlenen imparatorun toga giyimli figürüyle[838] heykel, "V" formlu *umbo*, diyagonal *balteus*, köşesi vücuttan uzak tasarlanan ve derin kanallı işlenen *sinus* uygulamalarıyla benzerdir.

Perge antik kenti Geç Dönem kapısında ele geçen togalı erkek heykeli, Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilmiştir (**35,** Lev. 7, 6)[839]. Geç Dönem kapısında 2014 yılı öncesinde ortaya çıkarılan heykeltıraşlık eserleri B. Akçay-Güven tarafından doktora tezinde kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır[840]. Geç Dönem kapısı ile Hellenistik Döneme tarihlendirilen kuleler arasına inşa edilen duvarda nişli bir düzenlemenin yapıldığı ve heykeltıraşlık eserlerinin bu noktalara yerleştirildiği B. Akçay-Güven tarafından söz konusu çalışma da ortaya konulmuştur[841]. Eserin buluntu konumuyla MS 2. yüzyılda bu nişlerden birinde sergilenmesi büyük bir olasılık göstermektedir. İlerleyen yüzyıllarda duvarda yeni bir düzenlemenin olduğu belirtilmiştir ve söz konusu değişikliklerin yapıldığı muhtemel tarihin MS 4. ve 5. yüzyıl olduğu ortaya konulmuştur[842]. Buradan hareketle bir diğer olasılık; Geç Antik Dönemde heykel ya eski yerinde tekrar sergilenmiştir ya da başka bir yerden taşınarak burada ikincil olarak kullanılmıştır. B. Akçay-Güven'in 2014 yılına kadar çalışma kapsamına aldığı heykellerin hemen hemen hepsi dış cepheden önceye tarihlendirilmiştir[843]. Bu durum araştırmacı tarafından heykellerin devşirme usulü getirildiği şeklinde açıklanmıştır[844]. Heykel grubu içerisinde yer alan örneklerin belirli bir kronolojik düzende olmadığı ve aralarındaki üslup farklılıklarının bu düşünceyi desteklediği belirtilir[845]. Perge togalı heykeli 2015 yılında Antalya Müzesi

[838] Petersen ve diğ. 1896, 67, Lev. 39; Caprino ve diğ. 1955, 93, No: 30; Goette 1990, 137, No. 128, Lev. 24,4.
[839] H. R. Goette ile *kişisel görüşme* Kasım 2017, DAI, BERLİN.
[840] Ayrıntılı bilgi için bkz. Akçay-Güven 2014.
[841] Akçay-Güven 2014, 227.
[842] age. 227.
[843] age. 227.
[844] age. 227.
[845] age. 227.

Müdürlüğünün kazı çalışmalarında B. Akçay-Güven'in incelemiş olduğu grupla yakın kontekst de bulunmuştur. Anadolu'da Hierapolis antik kenti tiyatrosunda sahnedeki *porta regia* üzerine denk gelen orta frizde "U" biçiminde düzenlenmiş üç büyük blokta[846] İmparator Septimius Severus ve ailesi tanrılar arasında betimlenmiştir. Bu blokta ortada oturmuş pozisyonda betimlenen Septimius Severus'un elbisesi Perge togalı heykeliyle benzerdir. Bunun yanı sıra *balteus, sinus* ve *umbo* işlenişi bakımından Ephesos Parth anıtında yad etme sahnesinde betimlenen figürlerle[847] benzerlik kurulabilir. Hem Parth anıtı Marcus Aurelius, Antoninus Pius ve Hadrian örneklerinde hem de Perge togalı örneğinde *balteus* rulo yapar bir biçimde diyagonal yükselmiş, *umbo* "V" formludur, *sinus* sağ omuzun bir kısmını örterek aşağı indirilmiştir. Marcus Aurelius ve Antoninus Pius örneklerinde olduğu gibi Perge togalı heykelinde de *sinus*'un köşesi kalça bölümünde vücuttan uzak tasarlanmıştır. Yanı sıra hem Perge örneğinde hem de Parth anıtı Marcus Aurelius, Antonius Pius ve Hadrian örneklerinde *sinus* bölümü giysi kıvrımları derin kanallıdır. *Balteus, umbo* ve *sinus* uygulamalarının örtüştüğü Anadolu'dan bir diğer örnek; Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilen Epheos da Yamaç Ev 2 de SR 18 olarak adlandırılan salonda resmedilen tiyatro frizinde[848] yer alan toga giyimli figürdür. Anadolu dışında benzer toga şeması Roma da Marcus Aurelius sütununda betimlenen imparatorun toga giyimli figüründe[849] takip edilebilmektedir. Marcus Aurelius figürünün yanı sıra Antoninler Dönemine tarihlendirilen Roma[850] ve Ostia'dan[851] mezar kabartmalarıyla toga şeması benzerlik göstermektedir.

[846] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[847] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102 v.d.; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619 v.d. Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149 v.d.; 1985, 79 v.d; 2005, 171 v.d.; Ganschow 1986, 209 v.d.; Stähler 1987, 107 v.d.; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153 v.d.; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103 v.d.; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[848] Dawid 1980, 97, Lev. 17.6; 2003, 67-68, Lev. 34, Fig. 178.
[849] Petersen ve diğ. 1896, 67, Lev. 39; Caprino ve diğ. 1955, 93, No: 30; Goette 1990, 137, No. 128, Lev. 24,4.
[850] Zanker 1975, 271, dnp. 12; Frenz 1977, 24; Goette 1990, 136, No. 110, Lev. 23.3.

Aphrodisias tiyatrosunun sahne binasının arka kısmında ele geçen togalı heykel ile ilgili R. R. R. Smith, Geç Antik Dönemde tiyatroya çok sayıda heykeltıraşlık eserinin getirildiği ve Bizans Döneminde inşa edilen duvarda kullanılması nedeniyle bu heykelin kökeninde doğrudan tiyatroyla ilişkilendirilemeyeceğini belirtmiştir (**36,** Lev. 8, 1)[852]. Duvarda aynı zamanda Tetrastoon'un batı sütunları arasına Geç Antik Dönem de dikilen heykeltıraşlık eserlerine ait kaidelerin varlığı da ortaya konulmuştur[853]**.** Toga kompozsiyonu ışığında eser R. R. R. Smith tarafından MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir[854]. Togalı heykellerde araştırmacılar tarafından sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren *lacinia*'nın büyük bir bölümünün izlenilmesi MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamında görülen bir şema olduğu belirtilmiştir[855]. Bunun yanı sıra "U" formlu *umbo*'nun Geç Antoninler – Erken Severuslar Döneminde "V" biçimli forma dönüşmesi togalı heykellerin tarihlendirilmesinde H. R. Goette tarafından tespit edilen bir başka analizdir[856]**.** Hem *lacinia* hem de *umbo* formu eserin R. R. R. Smith'in önerdiği gibi MS 2. yüzyıl içerisinden bir döneme ait olduğunu doğrulayan uygulamalardır. Heykeli MS 2. yüzyılın spesifik bir dönemine yerleştirmek gerekirse gerek *umbo* formu gerekse de teknik ve stilistik olarak MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen örneklerden uzaktır. Anadolu'da Hierapolis tiyatrosu sahne binası frizlerinde betimlenen Septimius Severus'un elbisesiyle[857] togalı heykel arasında benzerlik kurulabilir. Bunun yanı sıra *balteus*, *ima toga*, *lacinia* ve *umbo* işlenişi bakımından Ephesos Parth anıtında adoption sahnesinde betimlenen Antoninus Pius kabartması (**99,** Lev. 23, 1) diğer bir yakın özellikler sergilenen örnektir.

[851] Goette 1990, 136, No. 111, Lev. 23.4.
[852] Smith 2006, 112.
[853] age. 112.
[854] age. 112.
[855] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[856] Goette 1990, 50.
[857] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen ve bu gruba dâhil edilen togalı erkek heykelinin kökeninde sergilenmiş olduğu yapı konteksti bilinmemektedir (**37,** Lev. 8, 2). Hem ön bölümde hem de her iki yanında heykelde özenli bir işçilik uygulanması, sol bacağın dizden bükülmesi ve *lacinia*'nın sol diz kapağından itibaren büyük bir kısmının görünebilir olmasının MS 2. yüzyıl heykellerinin neredeyse tamamına yakınında takip edilebilen bir şema olduğu belirtilmiştir[858]. Bu bakımdan togalı erkek figürü tipolojik ve stilistik olarak MS 1. yüzyıl örneklerinden ayrılmaktadır. Toga işlenişi Anadolu'da Ephesos antik kenti Parth anıtı kabartmaları üzerinde evlat edinme sahnesinde betimlenen figürlerle[859] benzerdir. Toga şemasının benzer olduğu bir diğer örnek Hierapolis tiyatrosu sahne binası frizinde yer alan Septimius Severus kabartmasıdır[860]. Bunun yanı sıra toga şemasının örtüştüğü bir başka örnek; Ephesos Yamaç Ev 2 de SR 18 olarak adlandırılan salonda ele geçirilen fildişi tiyatro frizlerinde yer alan ve Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilen toga giyimli figürdür[861]. *Lacinia*'nın altta bacaklar arasında konumlandırılması, *ima toga*'nın sol kolun ön bölümünün üzerine yükselişi, sağ bacağın taşıyıcı buna karşın solun hareketli oluşu, *sinus* kıvrımlarının sol bacak üzerinde verilişi ve sonunun sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmesi uygulamalarıyla eser ile Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen 10061 envanter numaralı sütunlu lahitte yer alan togalı figür ile (Severuslar Dönemi)[862] yakın özellikler sergilemektedir.

Ephesos togalı heykelinin de kent içerisinde hangi yapı kontekstinde sergilendiği bilinmemektedir (**38,** Lev. 8, 3). *Balteus*'un konumlandırılması ve onun üzerine

[858] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[859] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102 v.d.; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619 v.d. Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149 v.d.; 1985, 79 v.d.; 2005, 171 v.d.; Ganschow 1986, 209 v.d.; Stähler 1987, 107 v.d.; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153 v.d.; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103 v.d.; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[860] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[861] Dawid 1980, 97, Lev. 17.6; 2003, 67-68, Lev. 34, Fig. 178.
[862] Wiegartz 1965, 29, 130, Lev. 17e; Goette 1990, 89, No. 68.

dökümlenen "V" formlu *umbo, sinus*'da birbirini yayçizer biçimde takip eden kıvrım düzenlenmesi, *ima toga*'nın formu, sol ayağın taşıyıcı; buna karşın sağın hareketli oluşu, matkap kullanılarak oluşturulan giysi detayları ışığında Ephesos Parth Anıtında resmedilen Antonius Pius (**99,** Lev. 23, 1) togalı kabartmasıyla benzerlik gösterir. Tipolojik ve stilistik olarak heykelin benzer özellikler sergilediği bir diğer örnek; Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilen Aphrodisias'dan togalı genç heykelidir (**36**, Lev. 8, 1). Ephesos'dan yapısı bilinmeyen bir diğer togalı heykel (**39,** Lev. 8, 4) de tipolojik ve stilistik olarak eser ile çağdaş özellikler sergilemektedir. Tralleis'den Geç Antoninler Dönemine tarihlendirilen[863] ve Paris Louvre Müzesi'ndeki kurban sahnesine yer verilen lahit parçası üzerindeki togalı heykel[864] ile tipolojik ve stilistik olarak bağlantı kurulabilir. Burada bir hizmetkâr ve tunik üzerine toga giyimli görevli (Lictor) arasında bir boğa betimlenmiştir[865].

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen oturan togalı torso'nun malzemesi *mons porfiri'*dir (**40,** Lev. 9, 1)[866]. Eser malzeme yönüyle grubun diğer örneklerinden ayrılmaktadır. Eser, araştırmacılar tarafından ithal bir heykeltıraşlık eseri olarak yorumlanmıştır ve çağdaş örnek olarak Alexandria Müzesi'nde sergilenen oturan togalı heykel gösterilmiştir[867]. Alexandria togalı heykeli ışığında heykel, MS 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir[868].

[863] R. Özgan, geniş pileli dolgun kıvrım düzenlemesiyle TR 54 numaralı Demeter torsosuyla bağlantı kurulmuştur. Boğanın yanı sıra başların matkapla oluşturulan küçük bukleleri, göz ilenişleriyle Tralleis den TR 40 numaralı Herakles başıyla bağlantı kurulmuştur ve lahit parçası Geç Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir: Özgan 1995, 110.
[864] Özgan 1995, 109-110, No. TR 67, Lev. 31.2. R. Özgan lahit parçasının muhtemelen Tralleis'den olduğunu belirtmiştir : Özgan 1995, 109.
[865] Özgan 1995, 109, No. TR 67, Lev. 31.2.
[866] Mendel 1914a, 423, No. 652; Delbrueck 1932, 98-99, Res. 36; Niemeyer 1968, 43, dn. 318, Øystein Hjort 1972, 73, Res. 16; Bergmann 1977, 166-167, dn. 684; Goette 1990, 156, No. 36, Lev. 27.3; Gehn 2012, 327-328, Lev. 33, No. P 2.
[867] Mendel 1914a, 423, No. 652; Strzygowski 1904, 3-4, Lev. 1, Res. 1, No. 7256; Goette 1990, 155, No. 35.
[868] y.dn.

3.1.2.5. Katlanmış *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişmi

Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin kabartma sanatında en erken örneğinin Titus Zafer Tak'ında resmedilen figürlerde görülebildiği H. R. Goette tarafından belirtilmiştir[869]. 3 Adet togalı erkek heykeli bu gruba dâhil edilmiştir (**41-43,** Lev. 9, 2-4). İstanbul Arkeoloji Müzesi togalı erkek heykeli (43, Lev. 9, 4) grubun yayımlanan tek örneğidir. Diğer iki togalı heykeltıraşlık eseri ise yayımlanmamıştır.

Bursa Müzesi'nde sergilenen ve Kyzikos'da ortaya çıkarılan katlanmış *umbo*'lu togalı erkek heykelinin kentte hangi yapıda sergilenmiş olduğuna yönelik bir bilgi müze envanter defterinde bulunmamaktadır (**41,** Lev. 9, 2). Bu tipin en erken örneği olarak Titus Zafer Tak'ı kabartmalarına işaret edildiği için; togalı heykel MS 81 yılı sonrası bir tarihe aittir. Titus Zafer Tak'ının tarihlendirilmesi konusunda çok sayıda öneri vardır. Önerilerden birisi; Titus zamanında inşa çalışmalarına başlandığı Domitian'ın hüküm yıllarında tamamlandığı yönündedir[870]. Bir başka araştırmacı grup Domitian Dönemine doğrudan işaret etmiştir[871]. Yanı sıra Nerva ve Traian Dönemlerine işaret edilmiştir[872]. M. Pfanner, Titus Zafer Tak'ı ile ilgili kapsamlı araştırmalar sunmuştur[873]. Araştırmacı *terminus post quem* olarak Titus'un *divus* olarak kutsanmasının gerçekleştiği MS 13 Eylül 81 tarihini vermiştir[874]. M. Pfanner, Titus'un MS 81/82 yılının sikkelerinde bir *divus* olarak resmedildiği ve yapının kökeninde bu tarihlerde inşa edilmeye başlanmış olabileceğine değinmiştir[875]. *Terminus ante quem* olarak ise M. Pfanner tarafından av kabartmalarına dikkat çekilmiştir[876]. Titus ve Vespasian sahnesinde Domitian'ın quadria içerisinde var olan temsilinden hareketle *terminus ante quem* olarak; Domitian'ın

[869] Goette 1990, 55, No. Ca 17, Lev. 32, 1.2. Zafer tak'ı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Lehman-Hartleben 1934, v.d.; Blake 1959, 111 v.d.; Kähler 1960, 252 v.d., Lev. 160-161; Kleiner 1962, 42 v.d.; Boëthius – Ward-Perkins, 1970, 224 v.d.; Bonanno 1976, 62 v.d.; Gjødesen 1976, 76 v.d.; Pfanner 1981, 519 v.d.; 1983; Norman 2009, 41 v.d.
[870] Toynbee 1947, 190 v.d.; Blake 1959, 111 v.d.; Boëthius – Ward-Perkins, 1970, 227; Spannagel 1979, 377.
[871] Blanckenhagen 1940, 62; Kähler 1960, 252 v.d.; Hassel 1966, 24; Andrea 1982, No. 395.
[872] McFayden 1915, 131; Magi 1945, 160; Bonanno 1976, 62, dnp. 319; Jucker 1978, 94, dnp. 7.
[873] Pfanner 1983.
[874] age. 91.
[875] age. 91.
[876] age. 91, Lev. 56, 4.5.

yönetim yıllarına dikkat çekilmiştir[877]. M. Pfanner, Domitian'ın saltanatının başlangıcının muhtemel gözüktüğü ancak bu durumun tam olarak ispatlanamayacağı belki de daha ileri bir tarihin mümkün olacağını belirtmiştir[878].

Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin Roma da kabartma sanatında takip edilebildiği bir diğer yapı İmparator Traian'ın sütunudur[879]. 23 numaralı sahnede imparator Traian katlanmış *umbo*'lu toga giyimlidir[880] ve *pontifex maximus* görünümündedir. Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin tespit edilebildiği bir diğer yapı Benevent Traian Zafer Tak'ıdır[881]. Zafer tak'ında şehir yönünde sol ve sağ ayağın en altındaki panellerindeki karşılıklı sahneler birbirleriyle uyumludur[882]. Sağdaki ayağın en alt panelinde imparator Traian'ın Roma'ya girişi betimlenirken; soldaki panelde en altta onu karşılayan senato ve Roma vatandaşları resmedilmiştir[883]. Burada Traian'ın elbisesi yine katlanmış *umbo*'ludur. Bursa örneğiyle imparator Traian'ın her iki anıtındaki toga şeması birbirleriyle benzerdir. Ancak Bursa Müzesi örneği teknik ve işçilik olarak biraz daha ileri özellikler sergilemektedir. Bunda en önemli etki yoğun matkap kullanımıdır.

Kyzikos togalısında *sinus*, sağ omuzun büyük bir bölümünü aşağı indirilmesi sırasında örtmüştür (**41**, Lev. 9, 2). Bu oluşum Yunan *himation* geleneğini anımsatmaktadır. MS 2. yüzyıldaki geriye dönük elbisedeki yansıma imparator Hadrian'ın Yunan kültürüne hayranlığının dönem sanatına yansıması olarak yorumlanmıştır[884]. Bunun yanı sıra elbise genelindeki yoğun matkap kullanımı da Hadrian Dönemi tarihini güçlendirmektedir. H. R. Goette tarafından yayınlanan Roma

[877] age. 91-92.
[878] age. 92.
[879] Sütun hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cichorius 1896; Boni 1907; Stuart Jones 1910, 435 v.d.; Davies 1920, 1 v.d.; Lehmann-Hartleben 1926; Richmond 1935, 1 v.d.; Florescu 1969; Rossi 1971; Gauer 1977; Strobel 1984; Lepper – Frere 1988; Lancaster 1999, 419 v.d.; Charles 2002, 666 v.d.; Speidel 2005/06, 189 v.d.; Seelentag 2006, 401 v.d.; Stevenson 2008, 43 v.d.
[880] Lehmann-Hartleben 1926, 26, Lev. 8, Res. 8; Florescu 1969, Lev. 8; Lepper – Frere 1988, 58, Lev. 10; Seelentag 2006, 406, Res. 53.
[881] Anıt ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Nolli 1770; Petersen 1892, 239 v.d.; Merrill 1901, 43 v.d.; Snijder 1926, 94 v.d.; Hassel 1966; Fittschen 1972, 71 v.d; Rotili 1972; Garger 1892; Strobel 1984, 34.
[882] Hassel 1966, 12-13; Fittschen 1972, 767.
[883] Hassel 1966, 12-16, Lev. 7,1; 7.2; Fittschen 1972, 767-770, Res. 21-22.
[884] Goette 1990, 49; Smith 2006, 109, 111, dpn. 3; Özgan 2013b, 133.

da Vatikan dan Hadrian Dönemine tarihlendirilen iki örnek[885] katlanmış *umbo*'ludur. Uygulanan yoğun matkap kullanımı nedeniyle her iki örnek araştırmacı tarafından Hadrian Dönemine tarihlendirilmiştir[886]. Aphrodisias'dan togalı genç heykelinde (MS 2. yüzyıl başı) elbise *pallium* geleneğinde olduğu gibi sağ omuzu örtmüştür[887]. Aphrodisias örneğinde de elbise Yunan *himation* geleneğindeki gibi resmedilmiştir. Bu durum da yine öncesinde bahsedildiği gibi R. R. R. Smith tarafından Hadrian Döneminde görülen erken dönem yansıması olarak yorumlanmıştır[888]. Yanı sıra tip ve üslup bakımındanVenedik'den togalı heykelle (Hadrian-Erken Antoninler)[889] eser yakın özellikler sergiler.

Bu gruba dâhil edilen bir diğer örnek; Tekirdağ Arkeoloji Müzesi togalı erkek heykelidir (**42,** Lev. 9, 3). Eserin buluntu yeri bilinmemektedir. Togalı heykelin MS 1, 2 veyahut MS 3. yüzyıl örnekleriyle tipolojik ve stilistik analizinin yapılması mümkün değildir. *Sinus*'un vücudun ön kısmında şal biçimli verilişi, sol kolun ön bölümünün üzerine toga'nın sonunun atılması, giysi genelinde birbirine yay çizen kıvrımlara yer verilişi, elbise altındaki her iki gömleğin verilişi ve *lorum*'un konumlandırılması bakımından eser; Aphrodisias'dan Arcadius (**48**, Lev. 11,1) ve II. Valentinian (**49**, Lev. 11,2) heykelleriyle yakın özellikler sergilemektedir.

[885] Goette 1990, 55, No. Ca 2.3, Lev. 30, 1.2.
[886] age. 55.
[887] Erim 1986, 128-9; Erim 1989, 76-77, Res. 110; Erim 1990b, 48, Res. 65; Roueché – Erim 1990a, 152, Res. 1; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; Smith – Ratté 1997, 20-22, Res. 16-18; Bergmann 1999, 41, 64; Bergmann 2001, 65; Hannestad 2001, 145, Lev. 35.3; Hannestad 2002, 638-639, Res. 5a-b; Smith 2006, 108-111, Lev. 8-10; Borg 2007, 586.
[888] Smith 2006, 109, 116.
[889] Goette 1990, 135, No. 97, Lev. 22.1.

Katlanmış *umbo*'lu togalı heykeller grubunun son örneği G. Mendel ve H. R. Goette tarafından değerlendirilmiştir (**43,** Lev. 9, 4)[890]. Togalı erkek heykelinin üretim merkezinin Grit olduğu belirtilmiştir[891]. Eser Geç Severuslar Dönemine tarihlendirilmiştir[892].

3.1.3. *Umbo*'suz Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

Umbo'suz togalı heykeller grubuna iki örnek alınmıştır (**44-45,** Lev. 10, 1-2). Örneklerden ilki; Prusias ad Hypium antik kenti togalı erkek heykelidir (**44,** Lev. 10, 1). Prusias ad Hypium togalı heykelinde *balteus* ve *sinus* verilmesine karşın *umbo* işlenmemiştir. *Sinus* ve *umbo* formunun toga elbisesine formüle edilerek uygulanması MÖ geç. 1. yüzyıla denk gelmektedir[893]. Burada *sinus*'un verilip *umbo*'nun işlenmemesi ilk aşamada eserin Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemi arasında bir geçiş aşaması örneği olduğuna işaret etmektedir. MS 2. yüzyıl örneklerini göz önüne aldığımızda daha canlı, derin kanallı kıvrım düzenlemesi, elbisenin hacim kazanması, hem önde hem de her iki yanda uygulanan özenli işçilik, *sinus*'un sağ kalça bölümünden uzak tasarlanması, *balteus*'un detaylı işçiliği gibi özellikler toga elbisesinde takip edilebilen tipolojik özelliklerdendir. Sayılan özelliklerin hiçbirisi Prusias ad Hypium togalı heykelinde takip edilememektedir. Bunun yanı sıra *umbo* olmaksızın togalı heykellerin *balteus* ve *sinus* uygulamalarıyla Yunan *pallium* geleneğindeki gibi vücuda sarılmasının heykel sanatındaki kullanımı Hadrian Dönemi örneklerinde bilinmektedir[894]. Anadolu'da Aphrodisias'dan togalı genç heykeli (**45, Lev. 10, 2**)[895]; Roma da; ise Hadrian'ın heykeli[896] bu kapsamda değerlendirilen örneklerdir. Bu kapsamda değerlendirilen örneklerle de elbise düzenlemesi

[890] Mendel 1914b, 34, Nr. 1107; Goette 1990, 57, 141, No. 8, Lev. 30.6.
[891] Y.dn.
[892] Goette 1990, 57.
[893] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 25, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.
[894] Goette 1990, 49; Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 133.
[895] Erim 1986, 128-9; Erim 1989, 76-77, Res. 110; Erim 1990b, 48, Res. 65; Roueché – Erim 1990a, 152, Res. 1; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; Smith – Ratté 1997, 20 v.d. Res. 16-18; Bergmann 1999, 41, 64; Bergmann 2001, 65; Hannestad 2001, 145, Lev. 35.3; Hannestad 2002, 638-639, Res. 5a-b; Smith 2006, 108 v.d. Lev. 8-10; Borg 2007, 586.
[896] Wegner 1956, Lev. 16b; Niemeyer 1968; 85, No. 16, Lev. 6,1; Goette 1990, 29, 135, No. 56, Lev. 19.3.

uyuşmamaktadır. Bu nedenle eserin tipolojik ve stilistik özellikleri MS 2. yüzyıl öncesi bir döneme işaret etmektedir. Elbisenin genelinde kıvrımlar düzenli olarak başlatılmış ve kesilmeden birbirini paralel bir biçimde takip etmiştir. Bu yönüyle heykel, İzmir Arkeoloji Müzesi togalı erkek heykeliyle (Erken İmparatorluk Dönemi)[897] yakın özellikler sergilemektedir (**01,** Lev. 1, 1). Bunun yanı sıra sağ bacağın üzerinde birbirlerine "V" çizer biçimde devam eden kıvrım şeması, *ima toga* köşesinin sağ ayak bileği üzerinde konumlandırılması ve tunik'in yaka formu da her iki örnek arasındaki diğer benzer yönlerdir. Sağ bacak üzerindeki kıvrım düzenlemesi bakımından togalı heykelle Limyra Gaius Caesar Kenotaph mezar anıtı (Erken İmparatorluk Dönemi)[898] togalı figürü benzerlik gösterir. Roma da Porta del Palazzo Simonetti Müzesi'nde Erken Augustus Dönemine tarihlendirilen örnekle[899] togalı erkek heykeli arasında bağlantı kurulabilir. Tunik'in gövdenin sağ üst bölümündeki görünümü, *balteus*'un konumlandırılması ve işlenişi her iki örnek arasında benzerdir. Bunun yanı sıra; elbisenin geneline yayılan ve diyagonal bir biçimde birbirini takip eden boydan boya uzanan kıvrım şeması her iki örnek arasındaki benzer diğer bir yöndür.

Hadrian-Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen bir grup togalı heykelde Cumhuriyet Dönemi örneklerinde olduğu gibi *umbo* olmaksızın *balteus* diyagonal bir biçimde katlanmıştır ve *sinus* omuzdan aşağı indirilirken sağ kolu büyük oranda örtmüştür. Bu tip de verilen *umbo*'suz togalı heykeller, Cumhuriyet Dönemi temsilleriyle oldukça benzerdir. Hadrian Dönemi'nde *umbo* olmaksızın Yunan *himation* geleneğine çok benzer togalı heykeltraşlık eserlerinin varlığı bilinmektedir[900]. Hadrian Dönemi'nde takip edilebilen bu imaj Yunan himation geleneğini anımsatmaktadır. Araştırmacılar tarafından söz konusu modellendirme "Hadrian'ın Yunan kültürüyle özel

[897] Humann ve diğ. 1904, 209, Res. 212; Polaschek 1969, 208, 18a; Linfert 1976, 38, dn. 84, Lev. 10, Goette 1990, 112, No. 116; Lev. 3,5; Kreikenbom 1992, 143-144, No. 2.11.
[898] Borchhardt 2002,124, Kat. No. 34, Lev. 50,3.
[899] Leunissen 1985, 70, Lev. 20, No. D1; Goette 1990, 107.
[900] Goette 1990, 133, No. 56, Lev. 19.3; Smith 2006, 111.

bir şekilde ilgilenmesi ve bu durumun heykel sanatına yansımasıdır" şeklinde yorumlanmıştır[901].

Aphrodisias antik kenti agora kapısında ortaya çıkarılan togalı genç erkek heykelinde söz konusu oluşum açık bir biçimde takip edilebilmektedir (**45,** Lev. 10, 2). K. T. Erim heykeli MS 2. yüzyıla tarihlendirmiştir[902]. N. Hannestad ve M. Bergmann ise heykeli MS 5. yüzyıla tarihlendirmişlerdir[903]. R. R. R. Smith tarafından *umbo* olmaksızın verilen elbisenin çağdaş çağrışım yapan heykellere giydirilmiş olduğu ve herhangi bir işlem görmeden düz bir şekilde bırakılan saç yüzeyinin sıra dışı olduğuna değinilmiştir[904]. Araştırmacı tarafından heykelde arkada taranmış kısa bir bukleyle verilen saç stilinin MS geç 1. yüzyıl ve erken 2. yüzyıl Roma portrelerinde görülen genel bir moda olduğu belirtilmiştir[905]. Saç stili bu nedenle Hadrian portreleriyle ilişkilendirilmiştir[906]. Toga'nın formu uzun, düz ve *umbo* olmaksızın derin ve geniş *balteus* ile verilmiştir. Düşük *sinus*'un MS 2. yüzyılın ortalarının erken dönemine ait olabileceğine değinilmiştir[907]. Doğu'daki vilayete ait atölyelerde normal pratik olarak gözlerde matkap uygulaması başlamadan önce, teknik ve stilistik esasta, heykel açık bir şekilde MS 2. yüzyıl etrafında olduğu ortaya konmuştur[908].

R. R. R. Smith tarafından H. Meyer'in kitabına atıfta bulunularak[909] başta Antinoos'un portreleriyle benzerlik kurulmuştur[910]. Antinoos portrelerinde takip edilebilen bu özelliğin Hadrian'ın tercihi olduğu, Antinoos'un portrelerinde görülen Hellenistik ideal imajın imparatorun saltanatı ve sonraki yıllarında çoğunlukla moda

[901] Goette 1990, 49; Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 133.
[902] Erim 1986, 128-9; 1989, 76-77, Res. 110; 1990a 152; 1990b, 48, Res. 65.
[903] Bergmann 1999, 41, 64; 2001, 65; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; 2001, 145, Lev. 35.3; 2002, 638-639.
[904] Smith 2006, 111.
[905] age. 111.
[906] age. 111.
[907] age. 111.
[908] age. 111.
[909] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Meyer 1991.
[910] Smith 2006, 111. Antinoos, Roma arkeolojisinde imparator Hadrian ve Hadrian Dönemi kültür politikasından bahsedilirken ilk akla gelecek isimlerden birisidir. İmparator Hadrian'ın genç sevgilisi, yani oğlanı olan Antinoos MS 110-115 yılları arasında 27 Kasım günü Bithynia bölgesinin merkezi sayılan Bithynion-Claudiopolis olarak bilinen bugünkü Bolu'da doğmuştur. Son araştırma sonuçlarına göre de Antinoos 30 Ekim 130 tarihinde Nil nehrinde yüzerken boğulmuştur: Özgan 2013b, 170.

olduğu belirtilmiştir[911]. Bu benzerlikten yola çıkan araştırmacı portre özellikleri ışığında eserin MS 120-40 yıllarından daha sonraki bir döneme tarihlendirilemeyeceğini ortaya koymuştur[912]. Yanı sıra benzer genç portrelerinin Atina'da takip edilebildiğini vurgulamıştır[913]. Benzer saç stili ve porte özellikleri Perge'den Antinoos büstünde[914] de (Geç Hadrian Dönemi) takip edilebilmektedir.

R. Özgan, Antinoos portrelerinde takip edilebilen portre anlayışını Hadrian'ın Grek kültür politikasıyla ilişkili olduğu şeklinde yorumlamıştır[915]. "Yüz hafif dolgun, yuvarlağımsı, yanaklar yumuşak, dudaklar iyice etli ve çekici, bakışlar dalgın ve melankolik, zengin ve dolgun saçlar bakımlı, birbirlerinden keskin hatlarla ayrılmış hareketli, orak biçimli buklelerden oluşan saç" özelliklerinin Antinoos portrelerinin takip edilebilen fizyonomik özellikleri olduğu belirtilmiştir[916]. R. Özgan tarafından belirtilen Antinoos'un portre özellikleri de Aphrodisias örneğiyle örtüşmektedir.

3.1.4. Bandlı Togalı (*Toga Contabulata*) Heykellerin Stil Gelişimi

Roma Uygarlığında *toga contabulata* temsilleri heykel sanatında MS geç 2. yüzyılda ortaya çıkmıştır[917]. Tabula *Latince* "tahta" anlamına gelmektedir. Elbisenin giyilmesinde tahtalar kullanılmıştır ve klipslerle giysi onun üzerine tutturulmuştur. Elbise giyildikten sonra tahtalar alınmıştır ve elbiseye olağan şekli verilmiştir. *Toga contabulata* temsillerinde başlangıçta Geç Antoninler Döneminde *umbo* sıkılaştırılmış bir biçimde omuza çekilmiş olup, gergin *balteus* göğüs bölümünün önüne yerleştirilmiştir[918]. MS 3. yüzyıl içerisinde yer alan örneklerde ise; elbise sağ kolun üst

[911] Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 172.
[912] Smith 2006, 111.
[913] age. 111. dn. 10.
[914] Delemen 2010, 183-194, Res. 4-9; Akçay-Güven 2014, 34, No. PE 5, Lev. 9. Perge 1990 yılı kazılarının kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddenin doğu kesimindeki Y1 kodlu sokakta büst açığa çıkartılmıştır. 1992 yılı temizlik çalışmasında sokağın güneyindeki *insula*'dan elde edilen sol göğüs ve kol parçası ile büst tamamlanmıştır: Delemen 2010, 190. Ayrıca sütunlu cadde kazı çalışmaları için bkz. Abbasoğlu 1995, 598.
[915] Özgan 2013b, 172.
[916] Özgan 2013b, 172.
[917] Hula 1895, 5; Goethert 1937, 1658-1659; Niemeyer 1968, 41; Goette 1990, 58, 102; Wrede 1995, 544, 547; Stone 2001, 25; Fejfer 2008, 188.
[918] Goette 1990, 57, Ek. 2, Res. 4-6.

bölümü ve göğüsün ön kısmını kapsayan tam geniş bir banda sahiptir[919]. Bu nedenle yazarlar tarafından "Bandlı Toga" ya da "Katlanmış *Umbo*'lu Toga" olarak da isimlendirilmiştir[920]. H. R. Goette ve J. Fejfer, Mısır da MS 1. yüzyıl başlarında İsis rahiplerinin katlanmış elbiseli temsillerinin varlığına vurgu yapmıştır[921]. Bu temsillerden hareketle elbisenin söz konusu tipinin Romalılar tarafından Mısır'dan repertuara alınmış ve kullanılmış olduğu belirtilmiştir[922].

C. F. Ross, J. Wilpert, H. Wrede ve J. Fejfer tarafından toga'nın bu dökümünün üst düzey rütbe sahibi yetkililerin ayrımına ışık tutması amacıyla geliştirilmiş olabileceği olasılığı üzerinde durulmuştur[923]. Araştırmacılar bu olasılığı *toga contabulata* giyimli heykellerin sayıca az olmasından hareketle ortaya atmışlardır[924]. Diğer üç araştırmacının aksine J. Fejfer, olasılıkları biraz daha ileriye götürmüştür ve değişimi nüfus araştırmalarıyla da ilişkilendirmiştir[925]. Nüfus araştırmalarında Erken İmparatorluk Döneminde 4, 5 ile 6 milyon arasında bir Roma vatandaşı sayısı belirtilmiştir[926]. Tanrısal Augustus'un başarılarının anlatıldığı *Res Gestae Divi Augusti* adlı eserin 8. paragrafında nüfus sayımına ilişkin bilgiler sunulmuştur[927]. Kitabe de 8. paragraf da MÖ 28 yılında 4.063.000; MÖ 8 yılında 4.233.000; MS 14 yılında ise; 4.937.000 Roma vatandaşının varlığı ortaya konulmuştur[928]. Dönemin Roma vatandaşı sayıları bu bakımdan örtüşmektedir. Yanı sıra Caracalla Dönemi'nde MS 212 yılında *Constitutio Antoniniana* ile imparatorluğun sınırları üzerinde yaşayan bütün özgür bireylere vatandaşlık bahşedilmiştir[929]. Caracalla Döneminde yayınlanan *Constitutio Antoniniana* ile ulusal giysi temsili vatandaşlık hakkı kazanan bireylerin sayıca büyük

[919] Goethert 1937, 1658-1659; Niemeyer 1968, 47; Goette 1990, 59, 102; Wrede 1995, 544.
[920] Stone 2001, 25; Fejfer 2008, 188.
[921] Goette 1990, 102; Fejfer 2008, 190.
[922] Goette 1990, 102; Fejfer 2008, 190.
[923] Wilpert 1899, 490; Ross 1911, 30; Wrede 1995, 547; Fejfer 2008, 192.
[924] Wilpert 1899, 490; Ross 1911, 30; Wrede 1995, 547; Fejfer 2008, 192.
[925] Fejfer 2008, 190.
[926] age. 190.
[927] Kadıoğlu ve diğ. 2011, 101, 8. Paragraf.
[928] Türkçe çeviri Turhan Kaçar tarafından yapılmış olup; ayrıntılı bilgi için bkz. Kadıoğlu ve diğ. 2011, 101, 8. Paragraf.
[929] Kienast 1996, 162; Borg – Witschel 2001, 107-108; Liebeschuetz 2001, 342-350; Fejfer 2008, 190.

bir orana ulaştığına değinilmiştir[930]. Araştırmacı bu durumun üst düzey yetkililer için geliştirildiği olasılığını desteklediğini vurgulamıştır[931]. MS 3. yüzyıl ortasına tarihlendirilen Kardeşler Lahdi[932] üzerinde yer alan kabartmalarda takip edilebilen *toga contabulata* temsilinden hareketle söz konusu ihtimal değerlendirme kapsamına alınmıştır. Lahit üzerinde yer alan muhtemelen ölen figür üç farklı toga düzenlemesi içerisinde dört farklı rolde resmedilmiştir. Burada muhtemelen kişinin lahit üzerinde ölmeden önceki biyografisi sunulmak istenmiştir. Sağ bölümde iki kadın arasında figür Erken ve Orta İmparatorluk Dönemi togası ile görülmektedir. Figür, burada bir kadınla el sıkışıyorken, diğer kadın arkasında beklemektedir. Bu eş ve koca arasındaki uyumu sembolize etmektedir. Aynı figür ileride *contabulatio umbo*'nun erken oluşumu içerisinde resmedilmiştir. Sonrasında figür *pallium* giyimlidir. Burada muhtemelen figürün entelektüel bir kişi olduğuna işaret edilmek istenmiştir. Son olarak figürün tam *contabulatio* giyimli togası ve elinde tutmuş olduğu kitap rulosuyla muhtemelen senatör sınıfına yükseldiği vurgulanmak istenmiştir[933]. Kitap rulosunun yanı sıra, bandlı toga giyimli figürün çevresinde bulunan kişiler onun giysisinin *sinus* bölümüne dokunur bir biçimde resmedilmişlerdir. Bilindiği üzere statü temsiline vurgu yapan yaka düzenlemesi Erken ve Orta İmparatorluk Dönemi'nde *sinus* kenarına iliştirilmiştir. Burada figürün çevresindeki şahısların *sinus* kenarında düzenlenen yaka hattına dokunur bir biçimde resmedilmesi de muhtemelen statü temsiline bir gönderi amacını taşımaktadır.

Türkiye genelinde çok sayıda Arkeoloji Müzesi'nde heykeller üzerinde bilimsel çalışma ve gözlemde bulunulmuştur. Bu grup kapsamına alınabilecek Anadolu'dan bağımsız tek bir örnek tespit edilmiştir. Bağımsız tek örnek'de Ephesos Traian Çeşmesi

[930] Fejfer 2008, 190.
[931] age. 190.
[932] Lahit ile ilgili kapsamlı bilgi için ayrıca bkz. Fittschen 1970, 547; Himmelmann 1973, 9, Lev.3; Bergmann 1977, 64, Lev. 19.1; Goette 1990, 161, No. 32, Lev. 73.4, 74.2; Smith 1999, 179; Wrede 2001, 63, Lev. 17.1; Fejfer 2008, 192, Res. 116-119.
[933] Bu bölüme kadar olan yorumlar S. Stone ve J. Fejfer'e aittir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stone 2001, 25; Fejfer 2008, 192.

toga contabulata giyimli erkek büstüdür (**46, Lev. 10, 3**). Ephesos Traian Çeşmesi *toga contabulata* giyimli erkek büstü, J. İnan – E. A. Rosenbaum tarafından portre özellikleri ışığında Roma'dan Gallienus portresiyle çağdaş olarak değerlendirilmiştir[934]. Bunun yanı sıra araştırmacılar tarafından Berlin Pergamon Müzesi'nde sergilenen ve aynı döneme tarihlendirilen Miletopolis'den bir portre başında saç stilinde kullanılan matkap uygulamasında bir benzerlik tespit edilmiştir[935]. Söz konusu benzerlikler ışığında eser Gallienus Dönemine tarihlendirilmiştir[936]. K. Fittschen – P. Zanker tarafından Gallienus portreleri iki tip başlık altında incelenmiştir[937]. R. Özgan, Gallienus'un portrelerinde araştırmacılar tarafından verilen iki tipi doğrulamıştır ve buna ek olarak imparatorun portrelerinde üçüncü bir tipinin varlığını da ortaya koymuştur[938]. Gallienus'un birinci tip portreleri MS 253-260 yıllarına; ikinci tip portreleri ise; MS 261-268 yıllarına tarihlendirilmiştir[939]. R. Özgan, "orak şeklindeki saç, ortasında hafif bir deri kırışıklığıyla verilen yüksek alın, hafif kemerli uzun burun, kenarlarına doğru hafif düşürülen kaşlar, hafif düşük elmacık kemikleri, yorgun ve sağına bakan sakin gözler ve üst dudağın biraz daha ön plana çıkarılarak ortasının üçgenimsi yapısının"[940] imparator'un tüm portrelerinde takip edilebilen fizyonomik özelikler olarak belirtmiştir. Ephesos toga giyimli büst de araştırmacı tarafından belirtilen özellikler açık bir biçimde takip edilebilmektedir. Portre özellikleriyle eser, Gallienus'un ikinci tip portrelerine daha yakındır[941]. İmparatorun ikinci tip portrelerini R. Özgan "İlk tipin biraz daha geliştirilmiş halidir" şeklinde yorumlamıştır[942]. Anadolu'da benzer portre özellikleri Perge'den erkek başında (Gallienus Dönemi – MS 261-268) takip edilebilmektedir[943].

[934] İnan – Rosenbaum 1966, 139, No. 173.
[935] İnan – Rosenbaum 1966, 138, No. 173. Berlin Pergamon Müzesinde sergilenen portre için ayrıca bkz. Özgan 2015, 240, Res. 249a-b.
[936] İnan – Rosenbaum 1966, 138, No. 173.
[937] Fittschen – Zanker 1985, 136-137.
[938] Özgan 2015, 228-234.
[939] Fittschen – Zanker 1985, 136-137; Özgan 2015, 228, 230-231.
[940] Özgan 2015, 228, Res. 234-242.
[941] Fittschen – Zanker 1985, 137, No. 114, Lev. 142; Özgan 2015, 230, Res. 239a-b.
[942] Özgan 2015, 230.
[943] Akçay-Güven 2014, 78-79.

Mimariye bağlı kabartma heykeltıraşlık eserlerinde Hierapolis Tiyatrosu Septimius Severus Dönemi frizinde betimlenen Caracalla figürü de bu tip de toga giyimlidir. Caracalla kabartması grubun tespit edilen en erken örneğidir (**100,** Lev. 23, 2). Septimius Severus'un sağında betimlenen Caracalla figürü *toga contabulata* giyimlidir. Kabartma bazında bir diğer örnek; Perge antik kenti portiko sütunlarında betimlenmiştir[944]. Sütunda togalı figür sunak etrafındadır ve elinde tutmuş olduğu *patera*'sıyla resmedilmiştir (**110,** Lev. 26, 2). Çocuk tunik üzerine *toga contabulata* giyimlidir. Togalı figürün yakınında yer alan sütunlarda tanrı ve tanrıçaya yer verilmiştir (**109,** Lev. 26, 1)"[945]. Bunlar Tyche ve Helios'dur[946]. İki mitolojik figür togalı figürden iki kat daha büyüktür[947]. Yakın sütun bağlantısı içerisinde mitolojik figürlerin çocuğu kutsamakta olduğu yönünde görüşler sunulmuştur[948]. H. R. Goette togalı figürün sütunların kurulması için belki de finansal destek sağlayan bir hayırsever olabileceği yönünde görüş bildirmiştir[949]. Araştırmacı yanı sıra bir çocuğun böylesi temsille verilmesini eşsiz olarak yorumlamıştır[950]. Figür boynunda bir *bulla* taşımaktadır. *Bulla* normal kompozisyonda çocuklar tarafından taşınmıştır[951]. Ancak *bulla*'nın yetişkinler tarafından da taşınabildiğini kanıtlayan örnekler H. R. Goette tarafından sunulmuştur[952]. Yapılan değerlendirmeler neticesinde Perge togalı erkek kabartması MS 3. yüzyılın ikinci yarısına (dönem sonuna) tarihlendirilmiştir[953].

Bandlı togalı heykellerin tarihlendirilmesinde yararlanılan kaynaklardan birisi Konstantin Zafer Takı'dır[954]. MS 312 yılında Maxentius'un ordusunu bozguna uğratan Konstantin Batı Roma İmparatorluğunun yöneticisi olmuştur ve anıtta bu durum yazıtla

[944]Bordenache 1969, 84, Lev. 32; Goette 1986, 147, Res. 16; 1990, 61, No. D.14.
[945] Bordenache 1969, Lev. 32; Goette 1986, 147; 1990, 61.
[946] Bordenache 1969, 84; Goette 1990, 61.
[947] Goette 1990, 61.
[948]Bordenache 1969, 84; Goette 1990, 61.
[949] Goette 1986, 147; 1990, 61.
[950] Goette 1986, 147.
[951] Ayrıntılı bilgi için bkz. Terminoloji.
[952] Goette 1986, 147, 164, No. 2.C; 2C1; 1990, 61, No. Bb 175-177; Cb 26, 27.
[953] Goette 1990, 61.
[954] Anıt ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Frothingham 1912; 1913; 1915; Lehmann-Hartleben 1920, 143 v.d.; Walton 1924, 169 v.d.; Blümel 1932; L'Orange – von Gerkan 1939; Berenson 1954; Holloway 1985; Rohmann 1998; Elsner 2000a; Jones 2000.

belirtilmiştir[955]. Yağmalama ile oluşturulan anıt MS 315 yılında tamamlanmıştır. Zafer Takı'nın kuzey yüzündeki küçük frizde Forum Romanum da Konstantin'in senatörlerinin giymiş olduğu bandlı togalarındaki katlanmış *umbo* ve *lorum* uygulamaları Perge togalı figürüyle[956] yakın özellikler sergilemektedir.

3.1.5. Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

MS 4. yüzyıl sonunda toga yeni bir tasarımla sunulmuştur. Toga altında en altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerinde ise; daha kısa olan *colobium* giyilmiştir[957]. Toga altına giyilen tuniklerden hareketle grup isimlendirilmiştir. H. R. Goette, toga elbisesini "Magistat Tipi" başlığı adı altında değerlendirmeye almış ve bu tipin kökenini Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius heykelleriyle başlatmıştır[958]. R. R. R. Smith, U. Gehn ve B. Ward-Perkins tarafından da yeni toga dökümünün daima *calceus senatorius* botuyla giyilmesi nedeniyle üst düzey yetkililer için geliştirildiği fikri belirtilmiştir[959]. Bu durum da H. R. Goette'nin "Magistrat Tipi" adlandırmasını desteklemektedir. Bu gruba çalışma kapsamında **25** adet togalı heykel (**48-72,** Lev. 11, 1 – 16, 1-4) alınmıştır. Bu örneklerde ayakları ya da bilek bölümleri korunan tüm heykeller istisnasız bir şekilde *calceus senatorius* botu giyimlidir. Anadolu'dan örneklerle de üst düzey yetkililer tarafından giyilmiş olduğu fikri desteklenmektedir.

E. Hula, toga kumaşının önceki dönem örneklerine oranla daha kısa olduğunu belirtmiştir[960]. *Sinus* aşağı sağ bacağın alt ya da üst bölümüne indirildikten sonra sol omuza yükselmektedir. Ancak bu dökümde *sinus*'un sonu sol kolun ön bölümünün üzerine alınmıştır. Bu durumunun istisnai olarak Erken Dönem örneklerinde olduğu gibi *sinus*'un sonunun sol omuzdan arkaya atıldığı örnekleri de mevcuttur. U. Gehn, doktora

[955] Elsner 2000, 152.
[956] Walton 1924, Lev. 63; Berenson 1954, Lev. 40; Goette 1990, 140, No. 187, Lev. 29, 1-5. Jones 2000, 54, Fig. 6.
[957] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.
[958] Goette 1990, 62.
[959] Smith 2016a, 16; Gehn – Ward-Perkins 2016, 138.
[960] Hula 1895, 12.

tezi kapsamında Geç Antik Dönem togalı heykellerini incelemiştir[961]. Araştırmacı MS 4. yüzyıl sonunda ortaya çıkan toga dökümünde *sinus*'un önlük ve şal biçiminde iki farklı biçimde modellendirilmesine dikkat çekmiştir[962]. Önlük biçiminde sergilenen örneklerin Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius heykelleri çevresinden olduğunu belirtmiştir[963]. Şal biçiminde şekillendirilen *sinus* oluşumunda ise; İtalya merkezli Roma kentleri ve Anadolu yerleşimlerinden ele geçirilen örnekler arasında farklılıklar olduğunu belirtmiştir[964]. Şal biçiminde şekillendirilen *sinus* yapısıyla izlediğimiz örnekler; Roma içerisinde sergilenen konsül heykellerinde MS 400 yıllarından sonra takip edilebiliyorken[965]; Anadolu'da ise, MS 5. yüzyılın ortalarından itibaren takip edilmiştir[966]. Anadolu'da söz konusu toga dökümü kabartma sanatında İstanbul Theodosius Obelisk'i kaidesi kabartmaları (**111-112**, Lev. 27, 1-2)[967] ve sadece gravürleriyle günümüze ulaşan Arcadius Sütunu'nda **(113,** Lev. 28, 1**)**[968] takip edilir.

Geç Antik Dönem portre heykelleri realistik detayların eksikliği içerisinde cepheden kaba bir biçimde, abartılı özelliklerle şematik olarak karakterize edilmeye eğilim göstermektedir[969]. Aynı zamanda Geç Antik Dönem içerisinde heykel üretim teknikleri ve alışkanlıklarda belirli bir azalmanın olduğuna P. Stewart ve R. Coates-Stephens vurgu yapmıştır[970].

MS geç 3. yüzyıldan MS 7. yüzyıla kadar olan süreç de çok sayıda yazıtlı heykel kaidesinde ve bağımsız heykellerde ikincil bir kullanım söz konusudur[971].

[961] Gehn 2012.
[962] age. 365.
[963] age. 365.
[964] Goette 1990, 146, Lev. 46, Res. 1-2; Gehn 2012, 362, 367, Lev. 39, Kat. No. W 9; Lev. 40, W 10.
[965] Gehn 2012, 367.
[966] age. 367.
[967] Goette 1990, 62; Gehn 2016, 93. Obelisk ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.
[968] Kollwitz 1941, Ek 3-4; Goette 1990, 147, No. 18.
[969] Stewart 2007, 27, Fig. 1.
[970] Stewart 2007, 27-28; Coates-Stephens 2007, 183.
[971] Bassett 2007, 192; Stewart 2007, 27; Coates-Stephens 2007, 176.

Araştırmacılar tarafından söz konusu ikincil kullanımın altında yatan muhtemel sebepler arasında ekonomik-finansal problemler olabileceğine vurgu yapılmıştır[972].

Geç Antik Dönem içerisinde imparatorlar için dahi ikincil kullanımların söz konusu olduğu durumlarda mevcuttur. Dikkat çekici olan uygulamalardan birisi bir senatörün heykeli tamamen ilk kez yontuluyorken; bir imparatorun heykeli erken örneklerden yararlanılarak başın ya da gövdenin yeniden kullanımı ile anıtlarda görülmektedir. Bir imparatorun neden ikincil malzeme kullanılarak anıtlara yerleştirilmiş olduğu önemli bir sorunsaldır. P. Stewart ve R. Coates-Stephens tarafından bu konuda Pagan elitlerine dikkat çekilmiştir[973]. Söz konusu araştırmacılar pagan elitlerinin kendilerine erken dönem örneklerini kültürel miras olarak kabul ettikleri görüşüne göndermede bulunmuşlardır. R. Coates-Stephens tarafından İtalya üzerinde yer alan kentlerde bilimsel çalışmaların gerçekleştirildiği pagan elitlerinin villalarında ve kamu yapılarında korunmuş halde ele geçen Erken İmparatorluk Dönemi heykel örneklerine de kapsamlı bir biçimde değinilmiştir[974].

Çoğu antik kentte yeni inşa edilen anıtlar eskisi ile bir aradadır. Böylelikle Geç Antik Dönem heykelleri ile erken yüzyıllarda var olan örnekler ister istemez bir arada kullanılmıştır. Erken yüzyıllarda var olan örneklerin genellikle ya devşirme olarak bir duvar inşasında ya da yeni yapıda portre anıtı olarak kurulumu gerçekleştirilmiştir. Bu duruma en iyi örnek Aphrodisias'tır.

Çift tunik giyimli togalı heykeller *sinus* düzenlemesi bakımından kendi içerisinde iki farklı biçimde olması nedeniyle alt başlıklar altında incelenmiştir. **48**, Lev. 11,1 den; **59,** Lev. 13, 3'e kadar olan örnekler önlük biçimli *sinus*'lu togalı heykel kapsamındadır. **60**, Lev. 13, 4'den **72**, Lev. 16, 4'e kadar olan örnekler ise; şal biçimli *sinus*'lu togalı heykeller kapsamına alınmıştır.

[972] Bassett 2007, 192-193; Stewart 2007, 27.
[973] Stewart 2007, 29; Coates-Stephens 2007, 174.
[974] Coates-Stephens 2007, 171 v.d.

3.1.5.1. Önlük Biçimli *Sinus*'lu Çift Katlı *Balteus'* lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

Aphrodisias'dan II. Valentinian (**48**, Lev. 11,1) ve Arcadius (**49**, Lev. 11, 2) heykelleri Hadrian hamamlarının kuzeydoğu girişinde ortaya çıkarılmıştır. Heykeller ile aynı kontekst içerisinde iki yazıtlı kaide bulunmuştur. Yazıtlı heykel kaidelerine göre biri Arcadius'a diğeri ise II. Valentinian'a ithaf edilmiştir. Heykelin II. Valentinian'a ait olan yazıtlı kaideye daha yakın bir kontekst içerisinde ele geçmiş olması nedeniyle ilk olarak G. Mendel tarafından imparatorla ilişkilendirilmiştir[975]. Sonraki dönemlerde çok sayıda yazar, eseri doğrudan II. Valentinian olarak tanıtmışlardır[976].

Son dönem araştırmalarında her iki heykel "sözde" ya da "veya" kelimeleri adı altında R. R. R. Smith[977] ve U. Gehn[978] tarafından değerlendirilmiştir. İsimlendirilmelerde fikir birliğine varılamamasına karşın; iki imparatorluk ailesi üyelerinin aktif olarak yönetimde bulundukları yıllar MS 4. yüzyıl sonlarıdır[979]. Bu nedenle heykellerin muhtemel tarihleri MS 387 veya 390 yıllarıdır[980]. R. Özgan ve D. Stutzinger tarafından her iki heykel MS 4. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir[981]. Her iki

[975] Mendel 1914a, 199.

[976] M. Schede sikke temsilleriyle imparatorun temsillerinin benzer olduğunu belirtmiştir: Schede 1928, 22. H. P. L'Orange tarafından da eser portre özellikleri ışığında II. Valentinian ile ilişkilendirilmiştir: L'Orange 1933, 140. J. Kollwitz, buluntu pozisyonu ve resmedilen fizyonomik özelliklerin muhtemelen heykelin II. Valentinian ile ilişkili olduğunu, heykelin bir konsül olarak resmedildiğini belirtmiştir: Kollwitz 1941, 83. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından da heykelin II. Valentinian'a ait olabileceğinin Arcadius'a oranla daha yüksek ihtimal gösterdiğine değinilmiştir: İnan – Rosenbaum 1966, 89. Belki de II. Valentian'ın heykelinin Arcadius'un heykeliyle aynı zamanda dikilmiş olabileceği belirtilmiştir. J. İnan ve E. A. Rosenbaum bu ihtimal doğrultusunda heykeli J. Kollwitz'e göndermede bulunarak MS 387 ya da 390 tarihleri arasına yerleştirmişlerdir: İnan – Rosenbaum 1966, 89. H. Manderscheid tarafından heykel, katalog çalışması içerisinde doğrudan II. Valentinian olarak tanımlanmıştır: Mandersched 1981, 97. Heykeli katalog çalışması içerisinde doğrudan II. Valentinian olarak tanımlayan bir diğer araştırmacı H. G. Niemeyer'dir: Niemeyer 1968, 89. R. H. W. Stichel tarafından da heykel II. Valentinian olarak tanımlanmıştır ve imparatorun yönetimde etkin olduğu 375-392 yılları arasına tarihlendirilmiştir: Stichel 1982, 45. W. Sydow da heykeli II. Valentinian olarak tanımlamıştır ve yaklaşık tarihinin MS 390 yılları olduğunu belirtmiştir: Sydow 1969, 74. Heykeli II. Valentinian olarak tanımlayan bir başka araştırmacı T. Kraus'dur ve araştırmacı eseri MS 383 – 392 yılları arasına yerleştirmiştir: Kraus 1967, Res. 335. R. Özgan ve D. Stutzinger buluntu konteksti, dönemin portre stili ve var olan yazıtlar ışığında heykeli MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirmişlerdir. Araştırmacılar heykeli II. Valentinian olarak tanımlamışlardır: Özgan – Stutzinger 1985, 243.

[977] Smith 1999, 162.

[978] Gehn 2012, 403.

[979] Kollwitz 1941, 83.

[980] age. 83.

[981] Özgan – Stutzinger 1985, 243.

heykelin teknik ve stilistik olarak farklı sanatçılar tarafından yapılmış olduğu belirtilmiştir[982]. II. Valentinian ve Arcadius heykelleri elbisenin bilinen son tipinde giyimlidir. Elbisenin son tipi heykel sanatında MS 4. yüzyıl sonunda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tipolojik ve stilistik olarak MS 4. yüzyıl sonlarından önceki bir dönemle eserler arasında bağlantı kurulması imkansızdır. Obelisk'in kaidesinde betimlenen figürler bu dönemin tarihlendirilmesinde sıkça referans gösterilmektedir. Her iki heykel elbisesiyle İstanbul Theodosius Obelisk'i kaidesinin kuzeybatı yüzünde betimlenen togalı figürlerle (**111**, Lev. 27, 1) yakın özellikler sergilemektedir.

Aphrodisias Müzesi'nde sergilenen Odeion ve Aphrodite Temenos'u arasındaki heykel atölyesinde ortaya çıkarılan togalı erkek heykeli tamamen bitirilmemiştir (**50,** Lev. 11, 3). Önlük biçimli *sinus*'lu togalı heykelin portresi yarım bırakılmıştır. Heykelin atölyede ele geçmiş ve portresinin henüz tamamlanmamış olması yeni alınan bir sipariş olasılığına işaret etmektedir. K. T. Erim tarafından kontekst içerisinde ele geçirilen sikkeler, portre ve elbise özellikleri ışığında heykel, MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir[983]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum heykel ile II. Valentinian örneği arasında teknik ve stilistik olarak benzerlik kurmuştur[984]. Toga dökümü ve buluntu konteksti içerisinde ele geçen sikkeler ışığında eser, MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir[985]. R. R. R. Smith tarafından MS 4. yüzyıl sonlarına tarihlendirilen II. Valentinian ve Arcadius heykelleriyle elbise özellikleri ışığında tarihlendirme önerisi için bağlantı kurulmuştur[986]. Tipolojik ve Stilistik olarak togalı erkek heykeli II. Valentinian (**48**, Lev. 11, 1) ve Arcadius (**49**, Lev. 11, 2) örnekleriyle çağdaştır. Gövdenin ortasındaki dikdörtgen formdaki *balteus*, önlük biçimli *sinus* ve elbisesinin sonunun sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılması bakımından paralel

[982] age. 243.
[983] Erim 1970, 90-91.
[984] İnan – Rosenbaum 1979, 225.
[985] age. 225.
[986] Smith 1999, 162.

özellikler sergilemektedir. Yanı sıra gövdenin alt ve üst bölümündeki kıvrım düzenlemesi de her üç örnek de oldukça yakındır. Araştırmacılar tarafından getirilen tarihlendirme önerileri eserin dönemi ile örtüşmektedir.

Önlük biçimli *sinus*'lu togalı heykel grubuna Kastamonu Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen iki örnek dâhil edilmiştir. Togalı erkek heykellerinin birisi Samsun (**51,** Lev. 11, 4) diğeri ise; Kastamonu Taşköprü ırmak kenarında (**52,** Lev. 11, 5) bulunmuştur. Her iki togalı erkek heykelinin de antik dönemde sergilenmiş olduğu kentler bilinmemektedir. Samsun togalı erkek heykeli tipolojik ve stilistik olarak II. Valentinian (**48**, Lev. 11, 1) ve Arcadius (**49**, Lev. 11, 2) heykelleri çevresinden özellikler sergilemektedir. Yanı sıra İstanbul Theodosius Obelisk'i kaidesinde yer alan toga giyimli figürlerle de benzerlik kurulabilir. Samsun örneğinin aksine; Taşköprü togalı erkek heykeli tipolojik ve stilistik olarak daha geç özellikler sergilemektedir. Daha geç özellikler sergilemesinin en önemli nedenlerinden birisi oldukça yüzeysel biçimde işlenen kıvrım düzenlemesidir. Eserin kıvrım düzenlemesi Pytheas (**63**, Lev. 14, 3) ve Flavius Palmatus (**64**, Lev. 14, 4) örnekleriyle benzerdir. Bu durum önlük biçimli olmasına rağmen eserin tarihini MS 5. yüzyılın sonu – MS 6. yüzyıl başlarına taşımıştır.

İstanbul Tahtakale togalı erkek heykelinin yapı kontekstine ilişkin bilgi bulunmamaktadır (**53,** Lev. 12, 1). Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[987]. U. Gehn toga'nın işlenişi, her iki iç giysi ve kıvrım düzenlemesiyle Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius heykelleriyle benzerlik kurmuştur[988]. U. Gehn, II. Valentinian ve Arcadius heykellerinin göğsünde var olan dikdörtgene yakın kıvrım bandıyla biraz daha erken özellikler sergilediğini belirtmiştir[989]. U. Gehn, aynı zamanda önlük biçiminde yerleştirilen *sinus* uygulamasıyla Tahtakale örneğiyle Ephesos'dan togalı heykeller

[987] Goette 1990, 146, No. 5.
[988] Gehn 2012, 352.
[989] age. 352.

arasında benzerlik kurmuştur[990]. U. Gehn, heykeli stilistik ve tipolojik açıdan Ephesos örnekleri ile aynı grupta değerlendirmiştir[991]. Tahtakale togalı erkek heykeli II. Valentinian ve Arcadius heykellerinde olduğu gibi gövdenin alt bölümünde önlük biçimli bir *sinus* ile betimlenmiştir. Ancak gövdenin üst bölümünde katlanan *balteus* formu Aphrodisias örneklerinin aksine üçgen bir formdadır. *Balteus*'un üçgen formu İstanbul Obelisk'inin kaidesinde betimlenen figürler ile yakındır. Yanı sıra İstanbul Obelisk'i kaidesinde betimlenen togalı figürlerde *sinus* önlük biçimlidir. Bu bakımdan eser MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilen örnekler ile yakın özellikler sergilemektedir. Eser tipolojik ve stilistik açıdan bu grupta betimlenen örnekler etrafından bir döneme aittir. Kıvrım düzenlemesi bakımından eser gerek II. Valentinian ve Arcadius gerekse de İstanbul Obelisk'i kaidesinde betimlenen figürlerden biraz daha geç özellikler sergilemektedir. Bu bağlamda eser; MS 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilir.

Ephesos sütunlu cadde de ortaya çıkarılan togalı erkek heykeli W. Oberleitner tarafından MS 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir (**54,** Lev. 12, 2)[992]. J. Kollwitz tarafından heykel, MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir[993]. A. Bammer – R. Fleischer ve D. Knibbe eser için yeni bir tarihleme önerisi getirmemiştir[994]. Araştırmacılar, W. Oberleitner ve J. Kollwitz'in tarihlendirme önerilerini olduğu gibi metin içerisinde vermiştir[995]. H. R. Goette eseri, "Magistrat Tipi" adı altında değerlendirmiştir[996]. U. Gehn, toga tipolojisini İstanbul Theodosius Obelisk'inin kaidesinde yer alan figürlerle çağdaş olarak değerlendirmiştir[997]. Theodosius Obelisk'inin yanı sıra U. Gehn, giysinin ön bölümde ve her iki yanda

[990] Gehn 2012, 352.
[991] Gehn 2012, 352.
[992] Oberleitner 1959, 97.
[993] Kollwitz 1941, 87.
[994] Bammer ve diğ. 1974, 85.
[995] age. 85.
[996] Goette 1990, 147, No. 12, Lev. 45,2.
[997] Gehn 2012, 362.

komplike bir şekilde çalışıldığını belirtmiştir[998]. U. Gehn, Aphrodisias'dan sözde Arcadius togalı heykeli ile sabit bacak üzerindeki giysi kıvrım düzenlemesinin uyuştuğunu belirtmiştir[999]. Araştırmacı heykelde resmedilen şemanın Anadolu atölyelerinin teknik ve alışkanlıklarına işaret ettiğini ortaya koymuştur[1000]. U. Gehn, vücudun duruş pozisyonunun Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius imparator heykelleri ile paralellik içerisinde olduğunu belirtmiştir ve stilistik buluntular ile doğrulanan heykelin tipolojisi incelendiğinde Obelisk örneklerine yakın bir yapıda olduğunu belirtmiştir[1001]. Elbise toga'nın MS 4. yüzyıl sonunda ortaya çıkan dördüncü tipindedir. Bu nedenle eserin MS 4. yüzyıl öncesi bir tarihle tipolojik ve stilistik analizi yapılamaz. Heykelin tipolojik ve stilistik olarak MS 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen örneklerle eşleştirilmesi de mümkün değildir. Çünkü MS 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen örneklerde *sinus* şal biçimlidir. Buradaki örnekte ise; önlük biçimlidir. Heykel tip ve üslup bakımından İstanbul Theodosius Obelisk'i kaidesinde betimlenen figürler ile yakın özellikler sergilemektedir.

Ephesos antik kenti Celcus Kütüphanesi togalı erkek heykeli (**55,** Lev. 12, 3) W. Oberleitner ve J. Kollwitz tarafından MS 4. yüzyıl sonu – MS 5. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir[1002]. A. Bammer – R. Fleischer ve D. Knibbe tarafından yapılan yayında togalı erkek heykeli MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir[1003]. Eser, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1004]. U. Gehn, heykelde izlenilen "S" biçimli hareketin Ephesos da ele geçirilen togalı heykellerde görmeye alışık olmadığımız bir duruş pozisyonu olduğunu belirtmiştir[1005]. U. Gehn, duruş pozisyonunun Aphrodisias'dan II.

[998] age. 362.
[999] Gehn 2012, 362.
[1000] age. 362.
[1001] Gehn 2012, 362.
[1002] Kollwitz 1941, 85; Oberleitner 1959, 96.
[1003] Bammer ve diğ. 1974, 178.
[1004] Goette 1990, 147, No. 10.
[1005] Gehn 2012, 364.

Valentinian ve Arcadius heykellerinde takip edilebildiğini ortaya koymuştur[1006]. Anadolu örneklerinin dışında araştırmacı Roma da ele geçirilen konsül heykellerinde benzer uygulamaların var olduğunu belirtmiştir[1007]. Giysi kıvrımlarının verilişi bakımından U. Gehn togalı heykelin Ephesos örnekleriyle uyumlu olduğunu ve Erken ya da Orta Theodosius Dönemi özellikleri barındırdığını vurgulamıştır[1008]. Kütüphane kökeninde MS 2. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir. Tipolojik ve stilistik olarak eserin bu dönem örnekleriyle eşleştirilmesi mümkün değildir. Çünkü elbise 4. tiptedir. Elbisenin 4. tipi MS 4. yüzyıl sonunda ortaya çıkmıştır. Heykel ile yakın bir kontekst de herhangi bir yazıta rastlanmamıştır. Bu ilişki ışığında heykelin olası kimliğine yönelik bir çıkarım da yapılamamıştır.

Ephesos Kuretler Caddesi kazısında Celsus Kütüphanesi ve Oktogon arasında ortaya çıkarılan togalı erkek heykeli W. Oberleitner ve J. Kollwitz tarafından MS 5. yüzyıl sonu MS 6. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir (**56,** Lev. 12, 4)[1009]. A. Bammer – R. Fleischer ve D. Knibbe tarafından yapılan yayında MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine eser tarihlendirilmiştir[1010]. U. Gehn, İstanbul Theodosius Obelisk'inin kaidesinde yer alan figürlerle togalı heykelin çağdaş olduğunu belirtmiştir[1011]. Araştırmacı aynı zamanda İstanbul Laleli cami togalı erkek heykeliyle *sinus* formunun benzerliğine dikkat çekmiştir[1012]. U. Gen, İstanbul Theodosius Obelisk'i ve Laleli Cami örnekleri düşünüldüğünde eserin tarihinin yüzyılın ortalarından önce bir tarihe ait olması gerekliliğine vurgu yapmıştır ve MS 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirmiştir[1013]. Togalı heykel Ephesos'dan bir diğer örnekle (**55,** Lev. 12, 3) yakın bir kontekst de ele geçirilmiştir. Her iki örnekte uygulanan teknik ve işçilik aynı çalışma atölyesinin birer

[1006] Gehn 2012, 364.
[1007] age. 364.
[1008] Gehn 2012, 364.
[1009] Kollwitz 1941, 87; Oberleitner 1959, 97.
[1010] Bammer ve diğ. 1974, 173.
[1011] Gehn 2012, 365.
[1012] Gehn 2012, 365.
[1013] age. 365.

ürünü olduklarına işaret etmektedir. Heykel tipolojik ve stilistik olarak İstanbul Theodosius Obelisk'i kaidesinde betimlenen figürler ile yakın özellikler sergilemektedir.

Önlük biçimli *sinus*'lu togalı heykellerin tarihlendirilmesinde II. Valentinian ve Arcadius heykellerine bu bölümde sıkça atıf yapılmıştır. Aphrodisias'dan her iki örnek yazıtlı olarak ele geçmiştir. Tipolojik ve stilistik olarak tarihlendirme önerilerini desteklemek adına her iki örnek bu bakımdan oldukça önemlidir. Ephesos'dan (**54-56**, Lev. 12, 2-4) üç örnek tip ve üslup bakımından Aphrodisias örnekleriyle benzer şemadadır. Ancak üç örnek üçgen formlu *balteus*'u ile Aphrodisias örneklerinden ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra elbisenin vücudun ön kısmına önlük biçimli yerleştirilmesi bakımından benzer şema söz konusudur. Üç togalı erkek heykelinin elbise şeması tam anlamıyla Theodosius Obelisk'i kaidesinde betimlenen figürler ile örtüşmektedir.

Ephesos'dan sergilenmiş olduğu yapı konteksti bilinmeyen togalı erkek heykeli (**57,** Lev. 13, 1**)** de tipolojik ve stilistik olarak II. Valentinian ve Arcadius örnekleriyle yakın özellikler sergilemektedir. Hem Aphrodisias örneklerinde hem de Ephesos örneğinde *balteus*, gövdenin üst bölümünde dikdörtgen formludur. Yanı sıra elbise vücudun alt bölümünde önlük biçimlidir. Önlük biçimli *sinus* kıvrımları ve *lorum* düzenlemesi eserler arasında örtüşen uygulamalardır. Bu bağlamda eser, MS 4. sonuna tarihlendirilir.

Ephesos'dan bir diğer **(58,** Lev. 13, 2) togalı erkek heykelinde gövdenin üst bölümü takip edilememektedir. Bu nedenle *balteus* formuna ilişkin bir çıkarım yapılamamaktadır. Buna karşın alt bölümde *sinus*, Aphrodisias ve Theodosius Obelisk'i kaidesinde betimlenen figürlerde olduğu gibi önlük biçimlidir. Önlük biçimli *sinus* düzenlemesinde birbirine yay çizen kıvrımlar mevcuttur. Benzer kıvrım şeması her iki

Aphrodisias örneğiyle örtüşmektedir. Bu bağlamda eser; MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilir.

Grubun son örneği Aphrodisias kazı deposunda (mavi depo) korunan togalı heykeldir (**59,** Lev. 13, 3). MS 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen örneklerle eser, tipolojik ve stilistik olarak eşleştirilemez. Bu dönemin tarihlendirilmesinde yazıtlı kaideleri sebebiyle Flavius Palmatus (**64**, Lev. 14, 4) ve Pytheus (**63**, Lev. 14, 3) heykellerinden sıkça yararlanılmaktadır. Elbise formu ve kıvrım işlenişi bakımından eser MS 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen örneklerle örtüşmemektedir. Heykel, Aphrodisias'dan diğer bir togalı heykelle (**50,** Lev. 11, 3) tipolojik ve stilistik olarak benzerdir. Dikdörtgen *balteus*, önlük biçimli *sinus, lorum*'un konumlandırılması ve elbise kıvrımlarının verilişi her iki örnek de örtüşen uygulamalardır. Yanı sıra toga tipolojisi II. Valentinian ve Arcadius'un togalı heykelleriyle örtüşmektedir. Bu bağlamda eser; MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilir.

3.1.5.2. Şal Biçimli *Sinus*'lu Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi

"Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi" başlığı altında değerlendirilen grubun örnekleri *sinus*'un şal formlu bir biçimde vücudun alt kısmına yerleştirilmesinden dolayı söz konusu başlık altında değerlendirilmiştir. U. Gehn şal biçiminde şekillendirilen *sinus* oluşumunda İtalya merkezli Roma kentleri ve Anadolu yerleşimlerinden ele geçen örnekler arasında farklılıklar olduğunu belirtmiştir[1014]. Şal biçiminde şekillendirilen *sinus* yapısıyla izlediğimiz örnekler; Roma içerisinde sergilenen konsül heykellerinde MS 400 yıllarından sonra takip edilebiliyorken[1015]; Anadolu da ise, yüzyılın ortalarından itibaren bu oluşumu takip etmemizin mümkün

[1014] Goette 1990, 146, Lev. 46, Res. 1-2; Gehn 2012, 362, 367, Lev. 39, Kat. No. W 9; Lev. 40, W 10.
[1015] Gehn 2012, 367.

olabildiği U. Gehn tarafından vurgulanmıştır[1016]. Katalog da **60**, Lev. 13, 4'den **72,** Lev. 16, 4'e kadar olan örnekler şal biçimli *sinus*'ludur.

Önlük biçimli togalı erkek heykellerine tarihlendirme önerileri getirilmesinde sıkça başvurulan anıtlar İstanbul Theodosius Obelisk'i ve şuan da sadece gravürleriyle varlık gösteren Arcadius Sütun'udur. II. Valentinian ve Arcadius'a ithaf edilen yazıtlı heykel kaidelerin varlığıyla da yüzyılın örnekleri tarihlendirme kapsamında desteklenmiştir. Şal biçimli *sinus*'lu togalı erkek heykellerine tarihlenlendirme önerileri getirilmesinde sıkça başvurulan yazıtlı heykel kaideleri Pytheas (**63,** Lev. 14, 3), Flavius Palmatus (**64,** Lev. 14, 4) ve Stephanus'a (**67,** Lev. 15, 3) ait onurlandırmalardır. Bu gruba dâhil edilen diğer yazıtsız ele geçirilen örnekler bu üç togalı erkek heykeli etrafından özellikler sergilemektedir.

Ephesos'dan Kütüphane ve Oktogon arasında Kuretler Caddesi kazısında ortaya çıkarılan togalı erkek heykeli MS 5. yüzyılın ortasına tarihlendirilmiştir (**60,** Lev. 13, 4). Bu nedenle Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1017]. U. Gehn, heykelin tarihini belirlemek için bir form analizi yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır[1018]. Vücudun sol alt bölümünde konturların sınırlandırılması uygulamasıyla eser Aphrodisias'dan *khylamis* giyimli senatör heykelleri ile benzerdir[1019]. Aynı zamanda şal biçiminde *sinus* ile İzmir'den togalı heykel ile benzerdir[1020]. Araştırmacı *sinus*'un şal biçimli formunun Roma da MS 400 den sonra kullanıldığını buna karşın Anadolu da ise; muhtemel tarihin MS 5. yüzyılın ortaları olduğunu belirtmiştir[1021]. U. Gehn, İstanbul'dan Laleli Camii[1022] ve

[1016] age. 367.
[1017] Goette 1990, 146, No. 6.
[1018] Gehn 2012, 369.
[1019] age. 369, 425-430, Lev. 18, Kat. No. O 27-28.
[1020] age. 369, Kat. No. O 12.
[1021] age. 369.
[1022] Mendel 1914b, 350-351, No. 1112; Wilson 1924, 104, Res. 65a-c; Johnson 1924, 258, dn. 1; Schede 1928, 22, Lev. 50; L'Orange 1933, 90, dn. 8; Kollwitz 1941, 85, No. 5, Lev. 26; Özgan – Stutzinger 1985, 253, Taf. 53.1; Goette 1990, 146, No. 4; Gehn 2012, 353-355, No. O 5, Lev. 3,4.

Ephesos[1023] togalı heykelleriyle *sinus* formunun çağdaş olduğunu ortaya koymuştur[1024]. U. Gehn aynı zamanda giysi kıvrımlarının daha geç olan Palmatus grubu çevresinden örneklere göre daha çeşitli ve hareketli olduğunu belirtmiştir[1025]. U. Gehn şal biçiminde verilen *sinus* formuyla heykelin yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen örneklerden ayrıldığına dikkat çekmiştir[1026]. Toga tipolojisi MS 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen örneklerden ayrılmaktadır. MS 5. yüzyılın sonlarına atfedilen örneklerin tarihlendirilmesinde Aphrodisias'dan Flavius Palmatus ve Pytheas grubu heykellerine sıkça değinilmektedir. Gerek şal biçimli *sinus* gerekse de gövdenin üst bölümündeki üçgen *balteus* söz konusu örneklerde benzer şemadadır. Ancak sinus'da ve elbise genelinde verilen kıvrım düzenlemesi Flavius Palmatus ve Pytheas grubu örneklerinden biraz daha erken özellikler sergilemektedir. Eser aynı grupta verilen togalı heykelle (**62**, Lev. 14, 2) elbise kıvrımlarının işlenişi ışığında örtüşmektedir. Bu bağlamda eser MS 5. yüzyılın ortalarına tarihlenir.

Ephesos sütunlu cadde de ele geçen togalı erkek heykelini W. Oberleitner MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirmiştir (**61,** Lev. 14, 1)[1027]. Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1028]. R. Özgan ve D. Stutzinger tarafından togalı heykel ile Aphrodisas Flavius Palmatus heykeli arasında benzerlik kurulmuştur[1029]. Araştırmacılar tarafından yazıt ve toga elbisesi ışığında Aphrodisias Flavius Palmatus heykeli için MS 460-535 tarihi verilmiştir[1030]. Araştırmacılar eserin bu tarih aralığında olduğunu

[1023] Kollwitz 1941, 86, No. 7, Lev. 24-25; Oberleitner 1959, 97; Bammer ve diğ. 1974, 84; Özgan – Stutzinger 1985, 252, dn. 47; Goette 1990, 147, No. E 11; Gehn 2012, 366-368, No. O 12, Lev. 8.
[1024] Gehn 2012, 369.
[1025] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1026] Gehn 2012, 369.
[1027] Oberleitner 1959, 97.
[1028] Goette 1990, 147, No.11.
[1029] Özgan – Stutzinger 1985, 252.
[1030] age. 251.

belirtmişlerdir[1031]. U. Gehn, *sinus'*un şal biçimli formunun gelişiminde İtalya merkezli Roma kentleri ve Anadolu kentleri arasında farklılık olduğunu ortaya koymuştur[1032]. Söz konusu özelliğin Roma içerisindeki konsül heykellerinde MS 400 yıllarından sonra görülüyorken Anadolu'da ise; Aphrodisias da Flavius Palmatus anıtı çevresinde yer alan örneklerde şal formlu *sinus'*un yüzyılın ortalarından itibaren takip edilebildiğini belirtmiştir[1033]. U. Gehn, yüzyılın ortasında sol ayağın hareketine bağlı olarak sol kalçanın "S" formu kazanması ve heykelin sol yanında dikey ve aynı zamanda yuvarlatılmış bir biçimde verilen kıvrımlara "geç stil" olarak atıf yapmıştır[1034] ve söz konusu özelliğin yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen örneklerde izlenemediğini ortaya koymuştur[1035]. U. Gehn, giysi üzerinde verilen kıvrım hatlarının yüzyılın ilk çeyreğinin örneklerine oranla daha yüzeysel verildiğini belirtmiştir[1036]. Şal biçimli *sinus*'u ve giysi pile düzenlemesi ışığında eser MS 5. yüzyılın ortasına tarihlendirilmiştir.

İstanbul Laleli Cami togalı erkek heykelinin sergilenmiş olduğu yapı konteksti bilinmemektedir (**62,** Lev. 14, 2). R. Özgan ve D. Stutzinger tarafından togalı heykel ile Aphrodisas Flavius Palmatus heykeli arasında benzerlik kurulmuştur[1037]. Araştırmacılar tarafından Flavius Palmatus togalı heykeli için MS 460-535 tarihi verilmiştir[1038]. Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1039]. U. Gehn giysi üzerinde verilen kıvrım hatlarının Ephesos'dan togalı heykelde takip edilebileceğini belirtmiştir[1040]. U. Gehn, şal formlu *sinus* ve kıvrım hatlarıyla togalı heykel'in Orta Theodosius Dönemi örneklerinden bir aşama daha geç özellikler sergilediğini belirtmiştir[1041]. Araştırmacı dikey biçimde

[1031] age. 251-252.
[1032] Gehn 2012, 367.
[1033] age. 367.
[1034] Geç stil ile ilgili araştırmacı H. P. L'Orange'ın eserine atıf yapmıştır: L'Orange 1961, 68 v.d.
[1035] Gehn 2012, 367.
[1036] age. 367.
[1037] Özgan – Stutzinger 1985, 253-254.
[1038] age. 251.
[1039] Goette 1990, 146, No.4.
[1040] Gehn 2012, 354, Kat. No. O 14, Lev. 9.
[1041] age. 354.

verilen kıvrım konturları ve şal biçiminde verilen derin kanallı *sinus* ile heykelin Flavius Palmatus örneği ile yakın özelikler sergilediğini belirtmiştir[1042]. U. Gehn tarafından ayrıca Aphrodisias da *khylamis* giyimli magistat heykeli ile giysi pile düzenlemesi bakımından paralel özellikler sergilediği ortaya konmuştur[1043]. Togalı heykel, MS 5. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Yukarıda da değinildiği üzere bu grupta yer alan togalı heykellere tarihlendirme önerileri getirilmesinde sıkça yararlanılan heykellerden birisi Aphrodisias Bouleuterion'unda ortaya çıkarılan Pytheas'ın togalı heykelidir (**63,** Lev. 14, 3). J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından heykel, MS 5. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilmiştir[1044]. Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1045]. R. R. R. Smith yazıt ışığında Pytheas'ın "*vir illustris*" olarak tanımlamış ve senatör rütbesine sahip olduğu belirtmiştir[1046]. Bunun yanı sıra Pytheas'ın hayırseverlik faaliyetlerinde bulunduğuna ve senatör rütbesine sahip olduğuna dair kentte birden çok yazıtın varlığından da bahsedilmiştir[1047]. Yazıt, portre ve elbise özellikleri ışığında Pytheas'ın heykeli MS 5. yüzyıl sonu, MS 6. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir[1048]. U. Gehn gözler ve saç stili ışığında Aphrodisias'dan *khylamis* giyimli magistrat heykeli ile bağlantı kurmuştur[1049]. U. Gehn, sağda kalçaya yakın bölümde verilen giysi kıvrımlarının Konsül Stephanus heykeli ile benzer kompozisyonda verildiğini belirtmiştir[1050]. Heykelin elbise düzenlemesini araştırmacı Flavius Palmatus örneğine yakın olarak değerlendirmiştir[1051]. U. Gehn tarafından yazıt ve elbise bağlantısı ışığında eser, MS 5. yüzyılın 3. çeyreğinin

[1042] age. 355, Kat. No. O 31, Lev. 20.
[1043] age. 355, Kat. No. O 28, Lev. 18.
[1044] İnan – Rosenbaum 1966, 181.
[1045] Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45,4.
[1046] Smith 1999, 168.
[1047] age. 168.
[1048] age. 167.
[1049] Gehn 2012, 446.
[1050] age. 448.
[1051] age. 449.

sonlarına tarihlendirilmiştir[1052]. Pytheas'ın yaşamış olduğu dönem yazıtlı heykel kaideleriyle desteklenmiştir. Bu nedenle MS 5. yüzyıl sonu – MS 6. yüzyıl başı senatörün yaşamış olduğu dönemle örtüşmektedir. Yanı sıra heykel tipolojik ve stilistik olarak Flavius Palmatus (**64,** Lev. 14, 4) örneğiyle çağdaştır.

Aphrodisias Tetrastoon'un batı sütunlarının önünde ortaya çıkarılan Flavius Palmatus togalı heykeli yazıtlı kaidesiyle MS 5. yüzyıl sonu – MS 6. yüzyıl başlarından örneklerin tarihlendirilmesinde sıkça referans gösterilen bir örnektir (**64**, Lev. 14, 4). J. İnan ve E. A. Rosenbaum, irisin işlenişi ve saç stili ışığında Aphrodisias da ele geçen ve bugün Boston'da sergilenen portreyle benzerlik kurmuştur[1053]. Flavius Palmatus heykelinde uygulanan teknik ve işçilik ile büyük bir ilerlemenin olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmiştir[1054]. Kirli sakal ve çentiklenmiş kaşlar ile Flavius Palmatus'un Boston'dan bir portreyle yakın özelikler sergilediği belirtilmiştir[1055]. Boston örneği MS 475 yılına tarihlendirilmiştir[1056]. Saç stili ve yüzde uygulanan işçilik uygulamalarıyla Flavius Palmatus heykeli, U. Gehn tarafından Ephesos'dan iki örnekle karşılaştırılmıştır[1057]. Araştırmacı tarafından her iki başın Flavius Palmatus örneğiyle paralel olduğu belirtilmiştir[1058]. Aphrodisias örneğindeki yoğun matkap kullanımının ise, iki örnekte de bulunmadığına değinilmiştir[1059]. U. Gehn, bu durumun farklı çalışma atölyelerinin stili ile açıklanabileceğini belirtmiştir[1060]. U. Gehn, aynı zamanda gözlerin düzleştirilmiş disk şeklinde verilişini ve bunun yüze mutlu bir tebessüm şeklinde yansıması özellikleri ışığında Aphrodisias ve Ephesos'dan iki örnek arasında önemli benzerlikler olduğuna değinmiştir[1061]. J. Meischner, Ephesos da ele geçen iki portre

[1052] age. 446.
[1053] İnan – Rosenbaum 1979, 235-236, Lev. 263, Res. 1-2.
[1054] age. 235.
[1055] age. 235-236.
[1056] age. 235-236.
[1057] Gehn 2012, 385-387, Lev. 11, O 19; 387-389, Lev. 12, O 20.
[1058] age. 445.
[1059] age. 445.
[1060] age. 445.
[1061] Gehn 2012, 445.

büstünü Flavius Palmatus heykeli etrafından örnekler olarak değerlendirmiştir[1062]. Portre başlarının Flavius Palmatus heykeliyle stilistik olarak uyuştuğu belirtilmiştir[1063]. Bu nedenle J. Meischner bu grup da yer alan örnekleri Palmatus grubu olarak biraraya toplamıştır ve MS 475 yıllarına tarihlendirmiştir[1064]. R. R. R. Smith de Ephesos da benzer portrelerin varlığına dikkat çekmiştir ve Flavius Palmatus heykelini yazıt, portre ve elbise özellikleri ışığında MS 5. yüzyıl sonu, MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirmiştir[1065]. Araştırmacı Flavius Palmatus heykelindeki yoğun matkap kullanımının Ephesos örneklerinde bulunmadığına dikkat çekmiştir[1066]. R. Özgan ve D. Stutzinger, yazıt ve toganın stilistik özelliklerine göre MS 460-535 yıllarına eseri tarihlendirmiştir[1067]. Flavius Palmatus togalı heykeli yazıt, "çelenk biçimli" saç stili, portre ve elbise özellikleri ışığında MS 5. yüzyıl sonu – MS 6. yüzyıl başına tarihlenir. Pytheas'ın togalı heykeli (**63,** Lev. 14, 3) eser ile çağdaştır.

Flavius Palmatus çevresine tarihlendirilen bir diğer örnek; Philadelphia (Alaşehir) togalı heykelidir (**65,** Lev. 15, 1). Heykelin sergilenmiş olduğu yapı kontekstine ilişkin bilgi yoktur. M. Dinç, heykelin MS 3. yüzyılın ortalarından itibaren yaygınlaşan togalı bir erkek tipi olduğunu belirtmiştir[1068]. M. Dinç, heykel ile Aphrodisias'tan Flavius Palmatus örneği arasında bağlantı kurmuştur[1069]. Araştırmacı Ephesos'tan Basilica Thermarum'dan erkek büstüyle elbise formunun uyuştuğu belirtilmiştir[1070]. M. Dinç tarafından eser, söz konusu karşılaştırmalar ışığında MS geç 5. yüzyıl – erken 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir[1071]. Geç Antik Dönem toga tipolojisinde *sinus*'un şal biçiminde vücudun alt bölümüne yerleştirilmesi Anadolu'da MS 5. yüzyılın

[1062] Meischner 1981, 162.
[1063] age. 162
[1064] age. 162.
[1065] Smith 1999, 168.
[1066] age. 168.
[1067] Özgan – Stutzinger 1985, 251.
[1068] Dinç 2015, 83.
[1069] age. 83.
[1070] age. 83.
[1071] Dinç 2015, 83.

ortalarından sonraki heykel temsillerinde takip edilebilmektedir[1072]. Bu yönüyle eser; MS 5. yüzyılın ortalarından daha erken döneme ait bir örnek olarak değerlendirilemez. H. R. Goette tarafından bu toga tipinin en erken örnekleri kapsamında Aphrodisias'dan Arcadius ve II. Valentinian Heykelleri; İstanbul'dan Theodosius anıtı kaidesinde yer alan kabartmalara dikkat çekilmiştir[1073]. Bu örnekler yazıtlar yardımıyla tam olarak tarihlendirilmişlerdir. Bu nedenle Manisa Müzesi togalı heykeli bu grup da yer alan örneklerden toga'nın işlenişi bakımından oldukça uzaktır. M. Dinç, tarafından getirilen tarihlendirme önerisi eser için uygun bir döneme karşılık gelmektedir; ancak burada bahsedilen toga'lı erkek tipinin MS 3. yüzyıl ortalarından itibaren yaygınlaşan bir tür olduğu konusu oldukça çelişkilidir[1074]. Çünkü araştırmacılar söz konusu toga tipini MS 4. yüzyıl sonuna yerleştirmektedir[1075]. Heykelin togası M. Dinç'inde bahsettiği üzere Aphrodisias Flavius Palmatus heykeliyle çevresinden özellikler sergilemektedir. *Colobium*'un *balteus*'la askıya alınması, gergin bir biçimde üçgen formda gövdenin orta bölümüne yerleştirilmesi, *lorum*'un konumlandırılması ve *sinus*'un gövdenin alt bölümüne asılması her iki heykel arasındaki paralel özelliklerdir. Yanı sıra her iki örnek arasındaki elbise kıvrımlarının düzenlemesi oldukça yakındır. Böylece söz konusu heykeli MS 5. yüzyıl sonu, MS 6. yüzyıl başlarına tarihlemek daha uygun olur.

Ephesos Agora'nın doğu bölümünde ortaya çıkarılan togalı erkek heykeli (**66,** Lev. 15, 2) H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1076]. O. Feld tarafından heykel, MS 500 civarına tarihlendirilmiştir[1077]. U. Gehn giysi düzenlemesi bakımından Roma'dan togalı heykeller ile benzerlik kurmuştur[1078]. Stilistik ve tipolojik olarak İzmir'den togalı

[1072] Gehn 2012, 365, 369.
[1073] Goette 1990, 62.
[1074] Dinç 2015, 83.
[1075] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.
[1076] Goette 1990, 146, No.E7.
[1077] Feld 1977, 171, No. 145.
[1078] Gehn 2012, 371, 362, Lev. 39, Kat. No. W 9; Lev. 40, W 10.

heykeller ile kıyaslandığında arada daha az benzerliğin olduğu vurgulanmıştır[1079]. Özellikle giysi üzerinde verilen pile uygulamalarının İzmir'de ele geçen örneklerle örtüşmediği U. Gehn tarafından belirtilmiştir[1080]. U. Gehn, şal biçiminde verilen *sinus* ve eserin hantal bir yapıda oluşu nedeniyle torso'nun MS 5. yüzyılın ortası ve öncesine tarihlendirilen örneklerden uzak özellikler sergilediğini belirtmiştir[1081]. U. Gehn, Stephanus ve Flavius Palmatus togalı heykelleriyle kıvrım düzenlemesi bakımından benzerlik kurmuştur[1082]. Eser tip ve üslup bakımından Flavius Palmatus ve Stephanus heykelleriyle çağdaştır. Bu bağlamda togalı erkek heykeli MS 5. yüzyıl sonu – MS 6. yüzyıl başına tarihlenir.

Ephesos, Skolastika Hamamı yakınları Kuretler Caddesi hafriyatında ortaya çıkarılan Konsül Stephanus'un togalı heykeli yazıtlı kaidesiyle tarihlendirme önerilerinde referans gösterilen bir diğer örnektir (**67,** Lev. 15, 3). F. Miltner tarafından eser, Geç Antik Dönem içerisinde değerlendirilmiştir[1083]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından, F. Miltner'in görüşü desteklenmiştir, saç biçimi ve göz yapısıyla Ephesos'dan diğer Iustinian Dönemi portreleri ile bağlantılı olduğu ortaya konmuştur[1084]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum, heykeli Geç Iustinian Dönemine tarihlemişlerdir[1085]. C. Foss, portre ve elbise özellikleri ışığında heykeli MS 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirmiştir[1086]. U. Gehn tarafından da yazıt, portre ve dönemin elbise özellikleri ışığında heykel, MS 500 civarına tarihlendirilmiştir[1087]. U. Gehn, Stephanus'un konsüllük yıllarının I. Iustinian Dönemi'ne denk geldiğini ortaya koymuştur[1088]. U. Gehn tarafından Konsül Stephanus ile Pytheas[1089] ve Flavius

[1079] age. 371.
[1080] age. 371.
[1081] age. 371.
[1082] age. 371.
[1083] Miltner 1957, 23
[1084] İnan – Rosenbaum 1966, No. 202.
[1085] age. 157.
[1086] Foss 1983, 215.
[1087] Gehn 2012, 374-383.
[1088] age. 378.

Palmatus[1090] heykelleri arasında elbise özellikleri ışığında bağlantı kurulmuştur[1091]. U. Gehn, heykelin Erken ve Orta Theodosius sanatı ile stilistik analizinin yapılamayacağını belirtmiştir[1092]. H. R. Goette, heykeli "Magistrat Tipi" olarak adlandırdığı "E" grubu içerisinde değerlendirmiştir ve Geç Iustinian Dönemine tarihlendirmiştir[1093]. Heykel tip ve üslup bakımından aynı kentte ortaya çıkarılan togalı erkek heykeliyle (**66,** Lev. 15, 2) çağdaştır. Yazıtlı heykel kaidesi Stephanus'un MS 5. yüzyıl sonu, MS 6. yüzyıl başı tarihini desteklemektedir. Yanı sıra Stephanus, tipolojik ve stilistik olarak Aphrodisias'dan Pytheas (**63**, Lev. 14, 3) ve Flavius Palmatus (**64**, Lev. 14, 4) heykelleriyle çağdaş özellikler sergilemektedir.

Tripolis ad Maeandrum antik kentinde bulunan togalı heykeller[1094] bu grupta yer alan örneklerle çağdaş özellikler sergilemektedir (**68-70, Lev. 15, 4; Lev. 16, 1-2**). Tripolis togalı heykelleri şal biçimli *sinus* formundan hareketle bu grupta değerlendirilmiştir.

Tripolis togalı heykeli (**68**, Lev. 15, 4) Aphrodisias Flavius Palmatus (**64**, Lev. 14, 4) ve Pytheas (**63**, Lev. 14, 3) örnekleriyle paralel özellikler sergilemektedir. *Balteus*'un üçgen formu, *colobium*'un sağ koltuk altında *balteus*'la sıkılaştırılması, *lorum'*un yerleştirilmesi, *sinus*'un sağ omuzdan aşağı alınışı ve şal biçimli asılması uygulamalarıyla Tripolis ad Maeandrum togalı heykeli Aphrodisias örnekleriyle benzerdir. Hem Aphrodisias örneklerinde hem de Tripolis ad Maeandrum togalı heykelinde kıvrımların veriliş şeması da birbirleriyle oldukça uyumludur. Söz konusu

[1089] Erim 1963, 13; İnan – Rosenbaum 1966, 181, No. 244, Lev. 177, 7-8, 178,3; Foss 1983, 212, dn. 63; Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45.4; Smith 1999, 169, Res. 8, Lev. 4.
[1090] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1091] Gehn 2012, 378.
[1092] Gehn 2012, 378.
[1093] Goette 1990, 147, No. 13.
[1094] Kazı Başkanlığının yazılı izni olmadığı için Tripolis örnekleri ile ilgili sadece bugüne kadar yayımlanmış eserler aracılığıyla kısıtlı bilgi toplanabilmiştir. Bu bilgiler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Duman 2015a, 60 v.d.; 2015b, 563 v.d.; 2016, 78 v.d.

benzerlikler ışığında Tripolis ad Maeandrum togalı heykeli MS 5. yüzyıl sonu MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilir.

Tripolis'den oturan togalı erkek heykeli (**69**, Lev. 16, 1) değerlendirilmeye alınan bir diğer örnektir. Toga'nın Antik Dönem içerisindeki son formudur. Bu formun oluşumunun başlangıç tarihini araştırmacılar MS 4. yüzyıl sonu olarak belirtilmişlerdir[1095]. Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius heykellerini bu grubun öncü örnekleridir. Yanı sıra kabartma bazında İstanbul Thedosius Obelisk'i kaidesinde betimlenen toga giyimli figürler bu grubun tarihlendirilmesinde yararlanılan erken dönem örnekleridir. Tripolis ad Maeandrum örneği bu grup da yer alan örneklerden tipolojik ve stilistik olarak biraz daha geç özellikler sergilemektedir. *Colobim*'un *balteus* ile askıya alınması, *balteus*'un üçgen formda gövdenin üst bölümüne yerleştirilmesi, her iki kolun duruş pozisyonu, *lorum*'un konumu, *sinus*'un sağ omuzun hemen arkasından alt bölüme alınması ve şal biçiminde asılması uygulamalarıyla Ephesos'dan konsül Stephanus (**67**, Lev. 15, 3) heykeliyle Tripolis ad Maeandrum örneği oldukça benzerdir. Yanı sıra heykel, tipolojik ve stilistik olarak Aphrodisias'dan Flavius Palmatus (**64**, Lev. 14, 4) ve Pytheas (**63**, Lev. 14, 3) heykelleriyle de benzerdir. Heykel, MS 5. yüzyıl sonu, 6. yüzyıl başına tarihlendirilir. Tripolis ad Maeandrum'un son togalı örneği de (**70**, Lev. 16, 2) tipolojik ve stilistik olarak Aphrodisias'dan Flavius Palmatus (**64**, Lev. 14, 4) ve Pytheas (**63**, Lev. 14, 3) heykelleriyle çağdaş özellikler sergilemektedir.

Aphrodisias antik kenti togalı erkek heykelinin buluntu konteksti bilinmemektedir (**71**, Lev. 16, 3). Sol omuzdan aşağı hareketlenen *lorum*, *balteus* ve *sinus* altından geçirilerek aşağı alınmıştır. *Lorum*'un sonu altta *colobium*'un bitiminin biraz üzerinde konumlandırılmıştır. Sol omuzun üzerinde korunan *sceptre* desteği,

[1095] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.

lorum'un varlığı ve ayağına giymiş olduğu *calceus senatorius* botu eserin senatör kimliğini doğrulamaktadır. Ancak herhangi bir yazılı belge bulunmadığı için heykelin kimin adına dikilmiş olabileceği yönünde bir çıkarım yapılamamıştır. U. Gehn *sinus*'un önlük biçimde vücudun önüne yerleştirilen formunun yeni toga elbisesinde MS 4. yüzyıl sonunda oluşumunun gözlendiğini belirtmiştir[1096]. Anadolu'da MS 5. yüzyılın ortalarında ise; bu formun şal biçimine dönüştüğü araştırmacı tarafından yapılan teknik ve stilistik analiz sonucunda ortaya konulmuştur[1097]. Bu nedenle yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen örneklerle togalı heykelin teknik ve stilistik analizinin yapılması mümkün değildir. Eser aynı kentte ortaya çıkarılan Flavius Palmatus heykeliyle (**64**, Lev. 14, 4) tipolojik ve stilistik olarak yakın özellikler sergilemektedir. Togalı heykel MS 5. yüzyıl sonu 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilir.

Aphrodisias'dan bir diğer togalı erkek heykeli (**72**, Lev. 16, 4) bu grubun değerlendirilmeye alınan son örneğidir. Aphrodisias'dan Pytheas (**63**, Lev. 14, 3) ve Flavius Palmatus (**64**, Lev. 14, 4) togalı heykelleriyle tipolojik ve stilistik olarak çağdaş özellikler sergilemektedir. Benzer örnekler ışığında eser, MS 5. yüzyıl sonu 6. yüzyıl başlarına tarihlenir.

3.2. Gruplandırılamayan Parçalar

20 adet heykeltıraşlık eserinde toga'ya yönelik çok fazla bir ayrıntı takip edilememektedir. Bu nedenle Katalog numarası **73-92 (Lev. 17, 1 - 20, 5)** arasında olan örnekler "Gruplandırılamayan Parçalar" başlığı altında değerlendirilmiştir.

İlk 9 adet togalı heykeltıraşlık eserinde ait parçalar Aphrodisias antik kenti buluntularıdır. Katalog numarası **73-81**, Lev. 17,1'den 18, 5'e kadar grupta değerlendirilmeye alınan örneklerin büyük çoğunluğunun sadece küçük birer bölümlerinin korunması sebebiyle eserler ile ilgili tipolojik bir sınıflandırma yapmak

[1096] Gehn 2012, 365.
[1097] age. 365, 369.

mümkün değildir. R. R. R. Smith kentte sergilenen mevcut heykeller ile karşılaştırmalar ışığında eserleri tarihlemiştir[1098].

Aphrodisias'dan Örtülü Romalı olarak adlandırılan *capite velato* giyimli portre öncesinde bir köle sonrsında ise; hayırsever bir Roma vatandaşı olan Zoilos ile ilişkilendirilmiştir (**81,** Lev. 18, 5)[1099]. R. R. R. Smith, *capite velato* giyimli portrenin kırışık boyun, süzgün çehre özellikleriyle Iulius Caesar'a özgü bir imaj barındırmasına karşın; bir yandan da baş ve geniş yüz yapısının Iulius Caesar'in portrelerinden ayrıldığını vurgulamıştır[1100]. Portre burada görüldüğü üzere Iulius Caesar Dönemi çevresinden özellikler sergilemektedir. Yanı sıra araştırmacı portrede sergilenen özelliklerin MÖ 1. yüzyılda kölelikten azat edilmiş şahısların mezar kabartmalarında işlendiğini belirtmiştir[1101]. Aphrodisias'dan Zoilos'un bu statüyü yazıtlarla destekli bir biçimde taşıyan en önemli aday olduğu vurgulanmıştır[1102]. Söz konusu özellikler ışığında *Capite velato* giyimli Romalı, MÖ 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir[1103].

Grupta sergilenen bir diğer *capite velato* giyimli portre Bergama Asklepieion'da bulunmuştur ve imparator Caracalla'ya aittir (**82,** Lev. 18, 6). Portre imparator Caracalla'ya adanan yazıtlı kaideyle aynı kontekst de ele geçmiştir[1104]. Saçda kaba bir matkap işçiliği uygulanmıştır. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından saç uygulamasının imparatorun diğer portreleriyle eşleştirilmesinin zor olduğuna ve Pergamonlu sanatçıların atölye alışkanlıklarına işaret ettiğini vurgulanmışlardır[1105]. Buradan yola çıkılarak eserin yerel atölye üretimi olduğu ortaya konulmuştur[1106]. Yüz imparatorun portre özellikleriyle örtüşmektedir. İmparator sakallı olarak işlenmiştir. Sakal yanlarda

[1098] Bkz. Katalog No: 69-76.
[1099] Smith 2009, 13, 238.
[1100] age. 238.
[1101] age. 238.
[1102] age. 238.
[1103] age. 238.
[1104] İnan – Rosenbaum 1966, 84-85, No. 60, Lev. 38, 1.2; Ohlemutz 1968, 150; Vermeule 1968, 299, Res. 161; Wiggers – Wegner 1971, 57, Lev. 12a-b.
[1105] İnan – Rosenbaum 1966, 85.
[1106] age. 85.

saç ile birleştirilmiştir. E. Ohlemutz tarafından *capite velato* giyimli baş ile Asklepion'da imparator Caracalla kültüne işaret edilmiştir[1107].

Gruba dâhil edilen *capite velato* giyimli son portre örneği; Ephesos Traian çeşmesinin doğusunda bulunmuştur (**83,** Lev. 18, 7). J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından saç özellikleri ve genel stili bakımından eser, Atina'dan bir portreyle kıyaslanmıştır[1108]. Araştırmacılar L'Orange'e atıfta bulunmuşlardır ve portreyi Gallienus'un Dönemine tarihlendirmişlerdir[1109].

Side sütunlu cadde kazısında ortaya çıkarılan togalı heykelciğin çok küçük bir bölümü korunmuştur. Bu nedenle tarihlendirme konusunda sadece *lacinia* ikonografisinden faydalanılarak öneri getirilebilmiştir. *Lacinia*'nın altta bacaklar arasına konumlandırılması bakımından togalı heykelcik MS 2. yüzyıl örnekleriyle çağdaş özellikler sergilemektedir. Daha kesin tarihlemek mümkün değildir. Togalı heykelcik MS 2. yüzyıla tarihlendirilir.

Limyra Gaius Caesar Kenotaph mezar anıtından günümze ulaşan 5 adet togalı heykeltıraşlık eseri değerlendirilmeye alınmıştır. Limyra Kenotaph mezar anıtı kabartmalarından en iyi korunan örneklerden birisi; togalı erkek heykelinin sağ bacağıdır (**85,** Lev. 19, 1). J. Borchhardt tarafından Ara Pacis Augustae sunağında resmedilen toga giyimli figürlerle bacak hareketi ve giysi kıvrımlarının verilişi bakımından bağlantı kurulmuştur[1110]. Ayak parmaklarının zemine temas etmesi, bacağın dizden kolay bir biçimde bükülmesi ve sağ bacağın geriye doğru hareket eder bir biçimde verilmesi araştırmacı tarafından belirtilen paralel özelliklerdir[1111]. Togalı heykel orijinalinde, gerek Ara Pacis Sunağı gerekse de Hierapolis Tomba Bella ve Aphrodisias Zoilos mezar anıtlarından kabartmalar göz önüne alındığında muhtemelen

[1107] Ohlemutz 1968, 150.
[1108] İnan – Rosenbaum 1966, 141.
[1109] age. 141.
[1110] Borchhardt 2002, 124, dnp. 765.
[1111] age. 124.

küçük umbo'lu togalı giyimliydi. Korunan erkek heykelinin korunan sağ bacağının yanı sıra; diğer Limyra örnekleri oldukça küçük çaptadır (**86-89, Lev. 19, 2 - 3; Lev. 20, 1-2**).

Konya Arkeoloji Müzesi'nden togalı erkek heykelinin korunan alt bölümünün ait olduğu kente dair bir bilgi bulunmamaktadır (**90**, Lev. 20, 3). *Lacinia*'nın alt bölümde sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün izlenilmesinin MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamında görülen bir şema olduğu belirtilmiştir[1112]. Yanı sıra altta sağ ayak bileğinde *ima toga* köşesi sivriltilmiştir. Bu uygulama H. R. Goette tarafından Hadrian-Erken Antoninler Dönemi çevresinde takip edilebilen bir uygulama olarak belirtilmiştir[1113]. Bu uygulamalarla eser MS 2. yüzyıl öncesi bir döneme ait değildir. *Lacinia* ve *ima toga* şeması Bursa Müzesi'nden Hadrian – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen Bolvadin (**25,** Lev. 5, 4) ve Mihalıççık (**26,** Lev. 6, 1) togalı örnekleriyle benzerdir. Eser, Hadrian – Erken Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilir.

Aphrodisias antik kenti togalı heykel üst gövde parçası (**91,** Lev. 20, 4) toga tipolojisi bakımından dördüncü tiptedir. MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilen bu tipin en erken tarihli örnekleri Aphrodisias'dan II. Valentinian (**48,** Lev. 11, 1) ve Arcadius (**49,** Lev. 11, 2) heykelleridir. Her iki örneğe göre *balteus* formu biraz daha geç özellikler sergilemektedir. Geç Antik Dönem heykellerinin tarihlendirilmesinde *sinus* formu yüzyılın ayrımına ulaşılmasında belirleyici bir kriterdir. Korunan gövde parçasının oldukça küçük boyutlu olması *sinus*'un bulunmayışı sebebiyle MS 5. yüzyılın daha kesin bir dönemine tarihlemek oldukça zordur. Bu nedenle eser, MS 5. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

[1112] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1113] Goette 1990, 49.

Gruplandırılamayan parçalar kapsamında değerlendirilen son örnek; Metropolis Bouleuterion'u togalı erkek heykelinin korunan alt kısmına aittir (**92**, Lev. 20, 5). S. Aybek elbisedeki kıvrım düzenlemesinden hareketle eserin pallium tipinden ziyade Roma'nın Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk Dönemi'nde sıklıkla tercih edilen formunu akla getirdiğini belirtmiştir[1114]. Togalı parça Magnesia ad Maeandrum (MÖ 70), Tralleis (MÖ 2. yüzyıl ortası) ve Kos (MÖ 2. yüzyılın ilk çeyreği) örnekleriyle karşılaştırılmıştır[1115]. Yapılan değerlendirme ışığında Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen eserlerden cephedeki derin kumaş kıvrımı ve togasıyla daha geç bir tarihe MÖ 1. yüzyıl sonlarına ait olması gerektiği belirtilmiştir[1116]. Bunun yanı sıra parçaların dubel tekniğiyle yapılmasından dolayı Hellenistik geleneklerin eser üzerinde etkili olduğuna değinilmiştir[1117]. Elbise de *ima toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümüne uzanmıştır. *İma toga* hattı ile elbise kesin bir şekilde togadır. Sol bacağın sabit; buna karşın sağ bacağın hareket ettiği örneklerde alt kısımdan gövdenin üst bölümüne doğru derin kanallı kıvrım demetinin oluşumu Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilen örneklerde görmeye alışık olduğumuz bir şemadır. Ephesos Memmius anıtı togalı kabartmasında (**93**, Levha 21, 1) söz konusu şema takip edilebilmektedir.

[1114] Aybek 2009, 54.
[1115] age. 54, a-b-c-d.
[1116] age. 54.
[1117] age. 54.

4. ANADOLU'DA TOGALI HEYKELLERDE TAKİP EDİLEN YANILSAMALAR

4.1. Tipolojik Gelişim

MÖ 1. yüzyıldan MS 6. yüzyıl sonlarına kadar 4 farklı toga heykel sanatında varlık göstermiştir. 4 farklı toga tipoloji ve stil gelişimi kapsamında 6 ana başlık, 8 alt başlık altında değerlendirmeye alınmıştır. Toga'nın ilk tipi Cumhuriyet Döneminden[1118]; ikinci tipi imparator Augustus Döneminden[1119]; üçüncü tipi MS geç 2. yüzyıldan[1120] ve son çeşidi ise; MS 4. yüzyıl sonundan[1121] itibaren heykel sanatında temsil edilmiştir (**Çizim 5**).

Togalı heykeller ile ilgili bugüne kadar yapılan en temel ve kapsamlı çalışma H. R. Goette tarafından 1990 yılında yayınlanan "*Studien zu römischen Togadarstellungen*" başlıklı yapıttır. Tipolojik değerlendirmeler Goette'ye göre tasniflendirilmiştir.

Toga'nın Cumhuriyet Döneminden itibaren bilinen ilk tipi Yunan *himation* elbisesine olan benzerliğinden dolayı "Pallium Tipinde Toga" olarak isimlendirilmiştir[1122]. Ancak yarı dairesel kesimiyle bu tip de toga formu Yunanların elbisesinden açık bir biçimde ayrılmıştır[1123]. Pallium tipinde togalı heykeller H. R. Goette tarafından "Ab" tipolojisi başlığı altında incelenmiştir ve 119 adet togalı heykel

[1118] Goethert 1931, 16; 1936, 16; Bieber 1959, 398; 1977, 129; Niemeyer 1968, 41; Frenz 1977, 60; Kleiner – Kleiner 1982, 125; Gabelmann 1985, 517; Goette 1990, 20, 22, 102; 2013a, 41; Kockel 1993, 18; Wrede 1995, 542; Felicitas 1998, 5-6, 11; López 1998, 117.
[1119] Weiss 1881, 435; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 277; 1924, 61; Goette 1990, 29; Wrede 1995, Zankler 1990, 167-168; Croom 2000, 41-44; Stone 2001, 17; Laurance 2012; Larson-Loven 2014, 431; López 1998, 117-118.
[1120] Hula 1895, 5, 8; Wilpert 1899, 490; Goethert 1937, 1658-1659; 1939, 211; Niemeyer 1968, 41, 47; Goette 1990, 58, 102; 2009, 30; 2013a, 43; Wrede 1995, 544, 547; Felicitas 1998, 35; Croom 2000, 41-43; Stone 2001, 25; Fejfer 2008, 188; Koortbojian 2008, 73.
[1121] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.
[1122] Goette 1990, 24; Kockel 1993, 15; Wrede 1995, 543; Korkut 2000, 187.
[1123] Weiss 1881, 432; Smith ve diğ. 1891, 846; Heuzey 1897, 303; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 275; Delbrueck 1929, 45; Goethert 1931, 16; Bieber 1959, 375, 412; 1967, 40; 1977, 134, 137; West 1933, 42; Bonfante-Warren 1973, 585; Frenz 1977, 63; Goethert 1937, 1657; Gabelmann 1985, 517; Goette 1990, 2-3; 2009, 23; 2013a, 41; Kockel 1993, 17; Res. 1; Felicitas 1998, 11; Wilson 1924, 18; Böhme-Schönberger 1999, 157; López 1998, 117; Filges 2000, 95; Stone 2001, 13; Smith 2006, 100; Fejfer 2008, 186.

çalışma kapsamına alınmıştır[1124]. Katalog da **01-06** (Lev. 1, 1-6) numaralı örnekler H. R. Goette tarafından verilen örneklerle tipolojik ve stilistik olarak çağdaş özellikler sergilemektedir. İmparator Augustus Dönemi'nde toga formunda değişikliğe gidilmiştir[1125]. Değişiklik ile yarı dairesel kesime sahip toga'ya *sinus* ve *umbo* olarak adlandırılan iki bölümün eklenmesiyle elbise tam dairesel formludur[1126]. İki bölümün eklenmesiyle oluşturulan elbisenin formuna bakıldığında *pallium* tipindeki togalı heykellerden çok farklı bir modellendirilmeyle karşılaşılmıştır. Erken İmparatorluk Dönemi başlarındaki tamamen farklı yeni tipteki toga elbisesinin aksine Cumhuriyet Dönemi'ndeki pallium tipine sadece *sinus* bölümünün eklenmesiyle oluşturulan örneklerde heykel sanatında varlık göstermiştir. Bu durum Cumhuriyet Dönemi'ndeki toga formundan Erken İmparatorluk Dönemi'nde de bir kopuşun olmadığının açık göstergesidir. Söz konusu örnekler H. R. Goette tarafından "Ac - *Sinus*'lu Pallium Tipinde Toga" başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır[1127]. Katalog da bu formu destekleyen örnekler H. R. Goette tarafından getirilen isimlendirilme adı altında "*Sinus*'lu Pallium Tipinde Togalı Heykellerin Stil Gelişim" alt başlığıyla değerlendirmeye alınmıştır (**07-11**, Levha 2, 1-5). H. R. Goette tarafından "Ac" başlığı altında değerlendirilen **14** adet togalı erkek heykeli Erken Augustus ve Tiberius Dönemine tarihlendirilmiştir[1128]. **07-08** (Lev. 2, 1-2) ve **10 (**Lev. 2, 4) numaralı togalı erkek heykellerinde Roma'daki stilin tam olarak yakalanamadığı *himation* formuna yakın bir görünümden uzaklaşılamadığı açık bir biçimde görülmektedir. Ancak bu durumun aksine Nikomedia (**09,** Lev. 2, 3) ve Turgut Tokuş koleksiyonu (**11,** Lev. 2, 5) togalı heykelleri tipolojik ve stilistik olarak "Ac" başlığı altında verilen Frascati[1129]

[1124] Goette 1990, 107-112, No. Ab 1-119.
[1125] Weiss 1881, 435; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 277; 1924, 61; Goette 1990, 29; Wrede 1995, Zankler 1990, 167-168; Croom 2000, 41-44; Stone 2001, 17; Laurance 2012; Larson-Loven 2014, 431; López 1998, 117-118.
[1126] Weiss 1881, 435; Smith ve diğ. 1891, 846; Ross 1911, 26; Wilson 1924, 61, 63; Bieber 1967, 40; Goette 1990, 3, 20, 25, 102; 2009, 23; 2013a, 41; Kockel 1993, 17; Böhme-Schönberger 1999, 157.
[1127] Goette 1990, 112, No. Ac 1-14.
[1128] Goette 1990, 112.
[1129] Goette 1990, 112, No. Lev. 4.1; Kockel 1993, Lev. 128a.

Roma Nazionale[1130] ve Collegio Nazareno'dan[1131] örneklerle çağdaş özellikler sergilemektedir.

İkinci tip elbise kesintiye uğramaksızın MS 2. yüzyıl sonlarına kadar heykel sanatında aktif bir biçimde varlığını sürdürmüştür. Erken İmparatorluk Döneminde elbiseye eklenen *umbo* ve *sinus*'un gerek ölçülerinde gerekse de formlarında dönemsel olarak farklılıklar yaşanmıştır. Bu nedenle eserlerin tipolojik olarak değerlendirilmesinde *umbo*'nun formuna göre bir düzenlemeye ağırlık verilmiştir. *Umbo* formuna göre togalı heykeller 5 alt başlıkta incelenmiştir. Bunlardan ilki "Küçük *Umbo*'lu Togalı Heykeller"dir. Ara Pacis sunağında betimlenen togalı erkek kabartmalarında *balteus* üzerine merkeze kapalı yerleştirilen küçük *umbo* elbisenin karakteristik özelliği olarak belirtilmiştir[1132] ve söz konusu özelliğe tarihlendirme önerilerinde sıkça atıfta bulunulmuştur. Bu özellikten ötürü böyle bir isimlendirmeye gidilmiştir (**12-16**, Lev. 3, 1-5). "Küçük *Umbo*'lu Togalı Heykeller" grubuna dâhil edilen togalı erkek heykelleri tipolojik olarak Aphrodisias Zoilos[1133], Hierapolis Tomba Bella[1134] ve Limyra Kenotaph[1135] Mezar anıtlarında betimlenen kabartmalarla desteklenmektedir.

Umbo formuna göre değerlendirilen "U" Formlu *Umbo*'lu Togalı Erkek Heykelleri" bir diğer alt kategoridir (**17-21**, Lev. 4, 1-5; **22-23**, Lev. 5, 1-2). Katalog da bu gruba dahil edilen örneklerin tipolojik ve stilistik olarak tarihlendirilmesinde sıkça

[1130] Felletti Maj 1955, 205, Fig. 1; Frenz 1977, 238, Env. No. 126296, Ek. 1.17; Goette 1990, 112, No. 12, Lev. 4.2; Kockel 1993, Lev. 83c.
[1131] Goette 1990, 112, No. 14, Lev. 4.3.
[1132] Goethert 1939, 178; Goette 1990, 30; Kreikenbom 1992, 144; Smith 2006, 106; Sperti 2009, 317; Romeo ve diğ. 2014, 243.
[1133] Zoilos anıtı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Erim 1974a, 162-166; Strocka 1978, 903; Erim 1986, 5, 137 v.d.; Smith 1993; 2006, 43-44, Fig. 9; 2009, 238; 2015, 803 v.d.; 2013, 4; Yılmaz 1995, Taf. 54; Romeo ve diğ. 2014, 206, 242.
[1134] Tomba Bella mezar anıtı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Verzone 1961-62, 633 v.d.; Strocka 1978, 900 v.d. Res. 12-18; Waelkens 1982, 17; Pülz 1989, 100, Lev. 30, 1-4; Berns 2003, 127-128, 215; Köster 2004, 151, dpn. 1135; Gliwitzky 2005, 97 v.d.; D'Andria 2003, 86-87; Romeo 2011, 193 v.d.; Romeo ve diğ. 2014, 242 v.d.
[1135] Ganzert ve diğ. 1984, 119; Borchhardt 1993; 2002.

yararlanılan anıtlardan birisi Aphrodisias Sebasteion'dur. Sebasteion'da C5[1136], C18[1137] ve C23[1138] olarak isimlendirilen panellerde betimlenen togalı senatör kabartmaları benzerlik kurulan örneklerdir. Claudius **(18,** Lev. 4, 2**)**, Ephesos (**19-20,** Lev. 4, 3-4), Perge (**21,** Lev. 4, 5) togalı erkek heykelleri Sebasteion panelleriyle tipolojik ve stilistik olarak uyumludur. Ödemiş togalı erkek heykelinde (**22,** Lev. 5, 1) elbisenin İmparatorluk Döneminde temsil edilen bütün bölümleri takip edilebilmektedir. Ancak elbise de *balteus* ile sağ kol askıya alınmıştır ve *pallium* geleneğindeki gibi bir modellendirilme sunulmuştur. Benzer durum Hadrian Dönemine tarihlendirilen Aphrodisias togalı genç heykelinde bilinmektedir(**45,** Lev. 10, 2). "U" formlu *umbo* kategorisinde değerlendirilen son örnek Konya Arkeoloji Müzesi togalı erkek heykelidir (**23,** Lev. 5, 2). Hadrian-Erken Antoninler Dönemi çevresinden özellikler sergilemektedir.

Umbo formuna göre kategorize edilen bir alt başlık "Yuvarlatılmış *Umbo*'lu Togalı Heykeller"dir. Bu kapsamda Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen bir grup örnek de *umbo*'nun "U" biçimli formu yuvarlatılmıştır. Söz konusu özellikten yola çıkılarak tarihlendirme önerileri getirilmiştir[1139]. **24**'den **32**'e kadar **9** adet togalı erkek heykeli bu formdadır ve tamamı Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir (**24-25**, Lev. 5, 3-4; **26-29**, Lev. 6, 1-4; **30-32**, Lev. 7, 1-3).

H. R. Goette, Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilen bir grup örnek de *umbo*'nun "V" biçimli formu ışığında tarihlendirme önerilerini desteklemiştir[1140]. Bu gruba dâhil edilen örnekler bu nedenle "'V' Formlu *Umbo*'lu Togalı Heykeller" alt başlığı altında değerlendirilmiştir (**33-35**, Lev. 7, 4-6; **36-39**, Lev.

[1136] Erim 1981, 23, Lev. 8, Res. 4; 1986, 116; 1990b, 61, Res. 85; Smith 1987, 134-135, Lev. 8, No. 3; 2013, 134-138, Fig. 85, Lev. 52-3; Ilgım 2008, 44-45; Rose 2015, 788.
[1137] Smith 2013, 156-158, No. C. 18, Fig. 99, Lev. 72-73.
[1138] Smith 2013, 158, 168, No: C23.
[1139] Goette 1990, 41; 2013a, 43. M. Kadıoğlu tarafından *umbo*'nun *balteus* üzerine düğüm şeklinde asılması ve "U" formunun yuvarlatılması uygulamaları bakımından Nysa ad Maeandrum togalı erkek heykeli ışığında atıfta bulunulmuştur: Kadıoğlu 2014, 107.
[1140] Goette 1990, 50; 2013a, 43.

8, 1-4; **40**, Lev. 9, 1). Grubun bütün örnekleri Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemi aralığına yerleştirilmiştir. Grubun örnekleri tipoloji ve stilistik olarak Ephesos Parth Anıtı[1141], Hierapolis tiyatrosu Sahne Binası Septimius Severus Dönemi frizi[1142], Marcus Aurelius Sütunu[1143] ve Ephesos Yamaç Ev 2 içerisinde yer alan SR 18 numaralı odada yer alan fildişi tiyatro kabartmalarıyla[1144] desteklenmiştir[1145].

Umbo formuna göre gruplandırılan heykellerin sınıflandırılmasında çalışma kapsamına alınan son alt başlık "Katlanmış *Umbo*'lu Togalı Heykeller"dir. Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin Roma da kabartma sanatında en erken örneğinin Titus Zafer Tak'ında resmedilen figürlerde görülebildiği H. R. Goette tarafından belirtilmiştir[1146]. MS 79 yılı araştırmacı tarafından bu tipin tarihlendirilmesinde *terminus post quem* olarak verilmiştir[1147]. **41-43** (Lev. 9, 2-4) numaralı örnekler bu tip de giyimlidir. Çalışma kapsamına alınan her üç örneğin MS 79 yılı sonrasına tarihlendirilmesi H. R. Goette'nin tarihlendirme ölçütünü desteklemektedir. Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin tipolojik ve stilistik olarak tarihlendirilmesi Traian sütunu[1148] ve Benevent Zafer Tak'ı[1149] üzerinde yontulan kabartmalarla desteklenmiştir. Sütunda imparator

[1141] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102 v.d.; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619 v.d. Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149 v.d.; 1985, 79 v.d.; 2005, 171 v.d.; Ganschow 1986, 209 v.d.; Stähler 1987, 107 v.d.; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153 v.d.; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103 v.d.; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.

[1142] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.

[1143] Sütun ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bkz. Petersen ve diğ. 1896; Wegner 1931, 61 v.d; Hamberg 1945, 149 v.d.; Morris 1952, 33 v.d.; Caprino ve diğ. 1955; Pirson 1996, 139 v.d.; Jung 1984, 74 v.d.; Elsner 2000, 251 v.d.; Dillon 2006, 244; Beckmann 2002, 348 v.d.; 2005/06, 225 v.d.; 2011.

[1144] 1968 yılı kazılarında ortaya çıkartılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dawid 1980, 95 v.d.; 2003.

[1145] Ayrıntılı bilgi için bkz. " 'V' Biçimli Umbo'lu Togalı Heykeller" bölümü.

[1146] Goette 1990, 55, No. Ca 17, Lev. 32, 1.2. Zafer tak'ı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Lehman-Hartleben 1934, 89 v.d.; Blake 1959, 111 v.d.; Kähler 1960, 252 v.d. Lev. 160-161; Kleiner 1962, 42 v.d.; Boëthius – Ward-Perkins, 1970, 224 v.d.; Bonanno 1976, 62 v.d.; Gjødesen 1976, 76 v.d.; Pfanner 1981, 519 v.d.; 1983; Norman 2009, 41 v.d.

[1147] Goette 1990, 55.

[1148] Sütun hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cichorius 1896; Boni 1907; Stuart Jones 1910, 435 v.d.; Davies 1920, 1 v.d.; Lehmann-Hartleben 1926; Richmond 1935, 1 v.d.; Florescu 1969; Rossi 1971; Gauer 1977; Strobel 1984; Lepper – Frere 1988; Lancaster 1999, 419 v.d.; Charles 2002, 666 v.d.; Speidel 2005/06, 189 v.d.; Seelentag 2006, 401 v.d.; Stevenson 2008, 43 v.d.

[1149] Anıt ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Nolli 1770; Petersen 1892, 239 v.d.; Merrill 1901, 43 v.d.; Snijder 1926, 94 v.d.; Hassel 1966; Fittschen 1972, 71 v.d.; Rotili 1972; Garger 1892; Strobel 1984, 34.

Traian'ın 23 numaralı[1150]; Zafer Tak'ında ise; şehir yönünde sağdaki ayağın en alt panelinde betimlenen kabartması[1151] katlanmış *umbo*'lu toga giyimlidir.

İmparator Hadrian Dönemi çevresinde gerek Roma'dan gerekse de eyaletlerde yontulan bir grup heykeltıraşlık eserlerinde erken dönemlerde olduğu gibi *balteus* ve *sinus*'un verildiği buna karşın ise; *umbo*'nun işlenmediği örnekler mevcuttur[1152]. Hadrian Dönemi'nde heykel sanatında takip edilen bu uygulama Yunan kültürüne olan öykünmeyle ilişkilendirilmiştir[1153]. Öykünme sonucunda yontulan **45** (Lev. 10, 2) numaralı Aphrodisias'dan togalı genç erkek heykeli "*Umbo*'suz Togalı Heykeller" ana başlığı altında tipolojik olarak değerlendirilmiştir. Gruba alınan **44** (Lev. 10, 1) numaralı örnek ise; *umbo*'suz toga giyimlidir ancak Hadrian Dönemi değil; Augustus Dönemine tarihlendirilmiştir. Aphrodisias'dan togalı genç heykeli **45** (Lev. 10, 2) tıpkı **44** (Lev. 10, 1) numaralı örnek de olduğu gibi erken tip de görünümlüdür.

Tipoloji kapsamında değerlendirmeye alınan bir diğer grubu *toga contabulata* formu oluşturmaktadır. Bu grup kapsamına alınan tek bağımsız örnek Ephesos togalı büstüdür (**46**, Lev. 10, 3). Ephesos togalı büstü "Bandlı Togalı(*Toga Contabulata*) Heykellerin Tipoloji ve Stil Gelişim" başlığı adı altında değerlendirilmiştir. Bu tip de giyimli togalı heykeller sayısal olarak azlığı ve Roma vatandaşı sayıları dikkate alınarak üst düzey yönetici grubuyla ilişkilendirilmiştir[1154]. Elbise Roma heykel sanatında MS geç 2. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır[1155]. Mısırdan elbise repertuarına

[1150] Lehmann-Hartleben 1926, 26 v.d. Lev. 8, Res. 8; Florescu 1969, Lev. 8; Lepper – Frere 1988, 58 v.d. Lev. 10; Seelentag 2006, 406 v.d. Res. 53.
[1151] Hassel 1966, 12 v.d. Lev. 7,1; 7.2; Fittschen 1972, 767 v.d. Res. 21-22.
[1152] Roma'dan Hadrian heykeli bu tiptedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Wegner 1956, Lev. 16b; Niemeyer 1968; 85, No. 16, Lev. 6,1; Goette 1990, 29, 135, No. 56, Lev. 19.3. Anadolu'da ise; Aphrodisias'dan togalı genç erkek heykeli bu tip de giyimlidir. Bkz. Erim 1986, 128-9; Erim 1989, 76-77, Res. 110; Erim 1990b, 48, Res. 65; Roueché – Erim 1990a, 152, Res. 1; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; Smith – Ratté 1997, 20 v.d. Res. 16-18; Bergmann 1999, 41 v.d.; Bergmann 2001, 65; Hannestad 2001, 145, Lev. 35.3; Hannestad 2002, 638-639, Res. 5a-b; Smith 2006, 108 v.d., Lev. 8-10; Borg 2007, 586.
[1153] Goette 1990, 49; Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 133.
[1154] Roma vatandaşlığı sayıları ve sayısal olarak azlıkla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. 3.1.4. Bandlı Togalı (Toga Contabulata) Heykellerin Tipoloji ve Stil Gelişimi Bölümü.
[1155] Hula 1895, 5; Goethert 1937, 1658; Niemeyer 1968, 41; Goette 1990, 58, 102; Wrede 1995, 544, 547; Stone 2001, 25; Fejfer 2008, 188.

alınan elbise MS 1. yüzyıl başlarında İsis rahipleri tarafından giyilmiştir[1156]. Ephesos örneğinin yanı sıra mimariye bağımlı kabartma sanatında Hierapolis tiyatrosu Septimius Severus Dönemi kabartmalarında betimlenen Caracalla figürü bu tip de toga giyimlidir[1157]. Caracalla kabartması Anadolu'da tespit edilen en erken tarihli örnektir. Kabartma bazında tespiti yapılan bir diğer örnek; Perge antik kentinde sütunda resmedilen Tyche ve Helios arasında betimlenen ve hayırsever olarak yorumlanan togalı erkek figürüdür[1158].

MS 4. yüzyıl sonunda toga repertuarına yeni bir form daha katılmıştır. Elbise altına giyilen çift tunik'den hareketle grup kapsamına alınan örnekler "Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi" başlığı altında değerlendirilmiştir. **25** adet togalı heykel çalışma kapsamına alınmıştır(**48-72**). Bunlardan **48** (Lev. 11, 1)'den **59** (Lev. 13, 3)'a kadar olan heykeller Önlük Biçimli *Sinus*'lu Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Tipoloji ve Stil Gelişimi"; **60** (Lev. 13, 4)'dan **72** (Lev. 16, 4)'e kadar olan örnekler ise; "Şal Biçimli *Sinus*'lu Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi" alt başlıkları adı altında gruplandırılmıştır. Önlük biçimli giyimli togalı heykeller İstanbul Theodosius Obelisk'i kaidesi[1159] ve gravürleriyle bilinen Arcadius sütununda[1160] betimlenen kabartmalarla gruba dâhil edilen bağımsız örnekler tipolojik olarak desteklenmiştir. Yanı sıra önlük biçimli togalı heykeller yazıtlı heykel kaidesiyle aynı kontekste ele geçen örneklerle de desteklenmiştir. Bunlar Aphrodisias'dan II. Valentinian (**48, Lev.** 11, 1) ve Arcadius (**49,** Lev. 11, 2) heykelleridir. Şal biçimli *sinus*'lu togalı heykeller ise; yazıtlı heykel kaideleriyle ortaya çıkarılan Pytheas (**63,** Lev. 14, 3), Flavius Palmatus (**64,** Lev. 14, 4) ve Stephanus (**67, Lev. 15, 3**)'a ait onurlandırmalardır.

[1156] Goette 1990, 102; Fejfer 2008, 190.
[1157] Friz ile ilgil ayrıntılı bilgi için bkz. Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[1158] Bordenache 1969, Lev. 32; Goette 1986, 147; 1990, 61.
[1159] Goette 1990, 62; Gehn 2016, 93. Obelisk ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.
[1160] Kollwitz 1941, Ek 3-4; Goette 1990, 147, No. 18.

1. Tip

2. Tip

3. Tip

4. Tip

Çizim 5: Toga'nın dört tipinin gösterimi

4.2. Yanılsamalar

"Sinus'lu Pallium Tipinde Togalı Heykellerin Stil Gelişimi" başlıklı grupta değerlendirilmeye alınan Bursa Müzesi togalı heykelinde tam olarak toga formu yakalanamamıştır(**08**, Lev. 2, 2). Bursa Müzesi togalı heykeli H. R. Goette tarafından ilginç olarak değerlendirilmiştir ve himation – toga karışımıyla oluşturulan ender bir örnek olarak yorumlanmıştır[1161]. Eser de *ima toga,* sağ ayak bileğinden sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Toga elbisesinde *ima toga* olağan konumunda sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Bu örnekte ise; Yunan *himation*'u gibi sol omuza uzanmıştır. Bu uygulama togalı heykellerle uyuşmamaktadır. Ancak *balteus* ve *sinus* işlenişiyle eser, toga görünümündedir. Muhtemelen sağ kolun elbiseyle tamamen örtülmesi ve heykelin kalça kısmından itibaren sağ alt bölümünün işlenilmeden bırakılması nedeniyle *ima toga*'nın formunda değişikliğe gidilmiş olabilir. Çünkü togalı heykellerde olağan pozisyonda sol kol dirsekten bükülür ve *ima toga* sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselir. Burada muhtemelen sol kolun aynı şemada verilmemesi nedeniyle *ima toga*'nın işlenişinde farklılığa gidilmiş olabilir. Bu durum; atölye farklılığından kaynaklı bir olasılık olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak; *himation* (Roma Pallium) günlük yaşam içerisinde oldukça popüler bir giysidir. Anadolu atölyelerinde çalışan ustalar *himation* elbisesi yontmaya günlük yaşam içerisindeki kullanımı nedeniyle oldukça aşinadır. Bunun aksine ise; toga sadece Roma vatandaşları tarafından giyilebilen bir elbisedir. Bu nedenle Anadolulu sanatçılar tarafından sıklıkla sipariş alınan bir elbise değildir. Elbisenin bazı bölümlerindeki farklılıklar olasılıkla bu durumdan kaynaklanmıştır. Belki de heykelin atfedildiği kişi sonradan vatandaşlık hakkı kazandı. Bu kişi kitap rulosundan hareketle belki de onurlandırılmış bir yarışmacı, senatör ya da hayırsever olarak tasvir edilmek istenmiştir. Senatörler, hayırseverler ya da yarışmacıların bu çerçevede kitap rulosu temsillerinin

[1161] H. R. Goette ile kişisel görüşme Berlin *DAI*, Kasım 2017.

kullanımı bilinmektedir[1162]. Toga altına giyilen Roma botu (*calceus*) da kişinin sahip olduğu rütbesinin tespit edilmesinde önemli bir ikonografik unsurdur. Ancak her iki ayağın eksik olması ve ayak bileklerinde herhangi bir korunmuş bağcık izi olmaması nedeniyle eserin sahip olduğu rütbesinin tespiti imkânsızdır.

Toga konseptinde genellikle ön kısımda *lacinia* altta ayak bilekleri arasına dik bir açıyla indirilmiştir. Katalog da verilen **10** (Lev. 2, 4), **18, 21** (Lev. 4, 2-5)**, 31** (Lev. 7, 2) numaralı togalı heykellerde *lacinia* açısal bir yolla zemine yayılmıştır. Benzer uygulamanın takip edilebildiği togalı heykeller Roma'nın Yunanistan üzerindeki eyaletlerinde mevcuttur. Bu durum togalı heykel araştırmalarında bulunan Felicitas Havé-Nikolaus tarafından yapılan çalışma da ele alınmış ve araştırmacı tarafından Roma'nın aksine eyaletlerde görülen sanatçı yanılsamaları olarak yorumlanmıştır[1163]. Sparta, Herodes Atticus Hamamı, ve Olympia togalı heykelleri araştırmacı tarafından söz konusu *lacinia* şemasının takip edilebildiği örnekler olarak verilmiştir[1164]. Roma'nın eyalet şeklinde örgütlendiği Anadolu'da da takip edilmesi sanatçı yanılsamaları fikrini desteklemektedir.

Augustus Dönemi'nde toga'nın ikinci tipi ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan ikinci tip de İmparatorluk Dönemi'nde togalı heykellerde diyagonal *balteus* üzerine merkeze kapalı yerleştirilen küçük *umbo* elbisenin karakteristik özelliği olarak araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır[1165]. Elbisenin bu tipini desteklemek adına tarihlendirme önerilerinin de sıkça atıf yapılan anıtlardan birisi Ara Pacis sunağı kabartmalarıdır[1166]. Anadolu'dan gerek bağımsız örneklere gerekse de mimariye bağlı kabartma

[1162] Bkz. Terminoloji.
[1163] Havé-Nikolaus 1998, 12.
[1164] Sparta togalı heykeli: Kat. No. 30, Lev. 22.1; Herodes Atticus Hamamı togalı heykeli: Kat. No. 25-26, Lev. 17,1.2; Olympia togalı heykeli: Kat. No. 28, Lev. 17,3. Ayrıntılı bilgi için bkz. Havé-Nikolaus 1998, 12.
[1165] Goethert 1939, 178; Goette 1990, 30; Kreikenbom 1992, 144; Smith 2006, 106; Sperti 2009, 317; Romeo ve diğ. 2014, 243.
[1166] Sunak ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Petersen 1894, 171 v.d.; 1895, 138 v.d.; 1902; Studniczka 1909; Buren 1913, 134 v.d.; Sieveking 1917, 90-93; Momigliano 1942, 228-231; Castriota 1950, 124 v.d.; Moretti 1948; Kähler 1954; Brendel 1957, 301 v.d.; Weinstock 1960, 44 v.d.; Toynbee 1961, 153 v.d.; Simon 1967; Richmond 1969, 205 v.d.; Stampini 1970; Buchner 1976, 319 v.d. Lev. 108-117; Vermeule 1982, 242 v.d.; Koeppel 1983, 61 v.d.; Bertolotti 1985, 221 v.d.; Elsner 1991, 50 v.d.; Galinsky 1992, 457 v.d.; Conlin 1997; Pollini 2012, 204 v.d.

heykeltıraşlık eserlerine bakıldığında bir grup örnek de diyagonal *balteus* üzerine dökümlenen küçük *umbo* formunun Roma ile uyumlu olduğu, ancak bunun aksine *sinus*'un elbise de eksik olduğu görülmektedir. Bu durum katalog içerisinde **12-15** (Lev. 3, 1-4)'e kadar olan örneklerle desteklenmektedir. Anıtlarda ise; söz konusu formu destekleyen örnekler Aphrodisias C. Zoilos ve Hierapolis Tomba Bella Mezar Anıtı üzerindeki togalı erkek kabartmalarıdır[1167]. *Sinus* olmaksızın *balteus* üzerine küçük bir formda yerleştirilen *umbo*'lu togalı heykeller takip edilen bu yanılsama imparatorluğun doğu eyaletlerine özgü bir özellik olarak yorumlanmıştır[1168].

Ödemiş Müzesi togalı erkek heykeli Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir (**22,** Lev. 5, 1). Erken Antoninler Dönemi'nin **24** (Lev. 5, 3)**, 26** (Lev. 6, 1)'den **32 (Lev. 7, 3)**'e kadar olan çağdaş örneklerine baktığımızda sağ kolun *balteus*'dan serbest bir şekilde aşağıya doğru hareket ettiği görülmektedir. Ancak burada togalı erkek heykelinde sağ kol *balteus*'la Yunan *himation* (Latin Pallium) geleneğinde olduğu gibi askıya alınmıştır. Bir diğer örnek olan Bolvadin togalı erkek heykelinde (**25,** Lev. 5, 4) de sağ kol *sinus*'la Yunan *himation* geleneğinde olduğu gibi örtülmüştür. Bolvadin togalı erkek heykelini çalışma kapsamına alan H. R. Goette, bu durumu Yunan *himation* geleneğine öykünme şeklinde açıklamıştır[1169]. Araştırmacı tarafından Bolvadin örneği çağdaş döneme tarihlendirilen Bb başlığı altında çalışma kapsamına aldığı **91, 93, 95, 96 ve 97** numaralı örneklerle aynı grupta değerlendirmiştir[1170].

Hem Ödemiş (**22,** Lev. 5, 1) hem de Bolvadin (**25,** Lev. 5, 4) örneklerinde yanılsamalar olmakla birlikte elbisenin bütün bölümleri tam olarak işlenmiştir. Ancak Hadrian Dönemi ve çevresine tarihlendirilen bir grup örnekte Erken İmparatorluk

[1167] Ayrıntılı bilgi için bkz. Küçük Umbo'lu Togalı Heykellerin Tipoloji ve Stil Gelişimi.
[1168] Goette 1990, 30; Smith 2006, 106.
[1169] Goette 1990, 49.
[1170] Goette 1990, 49, 135.

Dönemi başlangıcında olduğu gibi Yunan *himation* geleneğine benzer *umbo* olmaksızın sadece *sinus*'un yer aldığı togalı örnekler heykel programı çevresinde varlık göstermiştir. Aphrodisias togalı genç erkek heykeli bu tip de *umbo* olmaksızın toga giyimlidir (**45,** Lev. 10, 2). Benzer işleniş Hadrian'ın Roma Kapitol Müzesi'nde sergilenen togalı heykelinde takip edilebilmektedir[1171]. Bu durum H. R. Goette, R. R. R. Smith ve R. Özgan tarafından Hadrian Dönemi heykel programında Yunan hayranlığı şeklinde yorumlanmıştır[1172]. Bu çıkarımdan hareketle yaklaşık olarak aynı dönemde dikilen Ödemiş ve Bolvadin togalı erkek heykellerinde takip edilen yanılsamalar Hadrian'ın Yunan hayranlığının dönem sanatına yansımasıyla ilişkili olmalıdır.

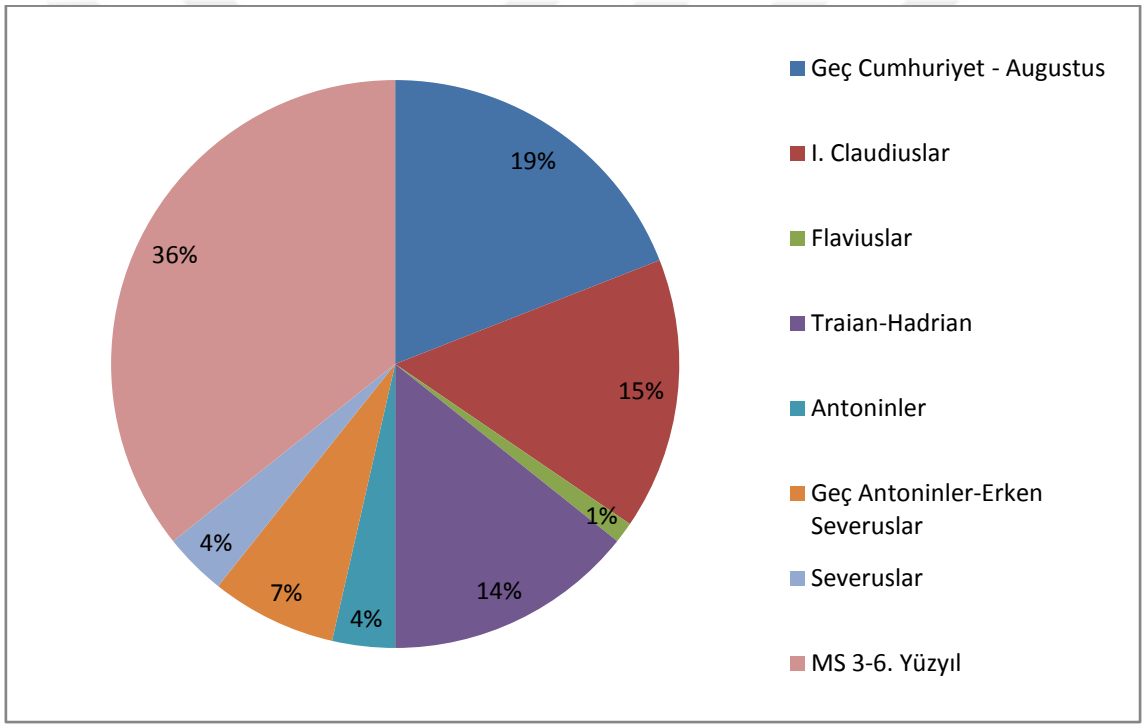
Tekirdağ Arkeoloji Müzesi togalı erkek heykeli toga altında çift tunik giyimlidir (**42,** Lev. 9, 3). Gruba dâhil edilen bütün çift tunik giyimli heykeller *umbo* olmaksızın toga giyimlidir. Tekirdağ örneğinde ise; *umbo balteus* üzerine katlanmıştır ve devamında sol omuza yükselmiştir. Grubun en erken tarihli örnekleri olan sözde II. Valentinian ve Arcadius heykelleri dışında kalan üst bölümünün korunmuş olduğu bütün örneklerde; *balteus* gövdenin üst kısmında üçgen bir formda katlanmıştır. Grubun örneklerinin aksine; *balteus* gövdenin sol kısmına önce dikdörtgene yakın bir formda uzanmıştır, devamında onun üzerine *umbo* dökümlenmiştir ve iki bölüm birlikte sol omuza yükselmiştir. Çift tunik giyimli togalı heykeller grubuna dâhil edilen bütün örneklerde *sinus*'un sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Aksine Tekirdağ togalı erkek heykelinde *sinus*'un sonu toga'nın diğer üç tipinde olduğu gibi sol omuzun üzerine uzanmıştır ve oradan arkaya atılmıştır. Heykel, bu yönüyle de dönemin örnekleriyle uyuşmamaktadır. Togalı heykel dönemin çift tunik modasına büründürülmüştür ancak daha önceki dönem geleneklerindeki yanılsamalardan kopamamıştır. Geç Antik Dönemde heykel programı çerçevesinde Erken İmparatorluk Dönemi heykelleriyle MS 4. ya da 5. yüzyılda dikilen heykellerin bir arada sergilendiği

[1171] Wegner 1956, Lev. 16b; Niemeyer 1968; 85, No. 16, Lev. 6,1; Goette 1990, 29, 135, No. 56, Lev. 19.3.
[1172] Goette 1990, 49; Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 133.

kurulumların varlığı bilinmektedir. Örnek olarak; Aphrodisias Antik Kenti Tetrastoon'da MS 2. yüzyıl ortasına tarihlendirilen (**33,** Lev. 7, 4) togalı erkek heykeliyle MS 5. yüzyıl sonu 6. yüzyıl başında dikilen Flavius Palmatus heykeli (**64,** Lev. 14, 4) aynı kontekste sergilenmiştir. Büyük olasılıkla Tekirdağ örneğinin sanatçısı diğer üç tipteki heykelleri ya böylesi bir kontekst de ya da korunan yapılarda sergilenen örneklere öykünerek yontmuştur.

5. TOGALI HEYKELLERİN KRONOLOJİK, TİPOLOJİK, MEKÂNSAL DAĞILIMLARI[1173] VE KONTEKST İLİŞKİLERİ

Çalışma kapsamına alınan **92** adet yontunun kronolojik dağılımı Grafik 1'de verilmiştir. Katalog da toplam **92** adet yontu çalışma kapsamına alınmıştır. Bunlardan gruplandırılmayan parçalar kapsamına alınan 7 adet yontunun çok küçük parçalar halinde ele geçmiş olması nedeniyle tarihlendirme önerileri yüzyıla yayılmıştır[1174]. Bu nedenle söz konusu numaralı örneklerin Grafik 1 kapsamında değerlendirilmeye alınması mümkün olmamıştır. Anadolu'da bulunmuş olan togalı heykellerin yaklaşık olarak üçte biri MS 3 – 6. yüzyıllar arasında dikilmişlerdir.

Grafik 1 – Kronolojik Dağılım

Grafik 1 de görüldüğü üzere Anadolu'da Geç Cumhuriyet Döneminden MS 6. yüzyıla kadar kesintisiz togalı heykeller dikilmiştir. Toga'nın MS 6. yüzyıl sonlarına kadar 4 farklı tipi bilinmektedir. Tipolojik ve kronolojik olarak 4 farklı tip de değişim gösterilerek kullanımı devam ettirilen Anadolu'dan togalı heykeller Roma'nın İtalya

[1173] Tipolojik, kronolojik ve mekânsal dağılımın belirlenmesinde C. Zoroğlu'nun doktora tezi temel alınmıştır ve grafik ve tablolar paralel bir şekilde hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zoroğlu 2014, 171 v.d.
[1174] Bunlar sırasıyla şu şekildedir. Bkz. Kat. No. 74-80 numaralı eserlerin tarihlendirme önerileri yüzyıla yayılmıştır.

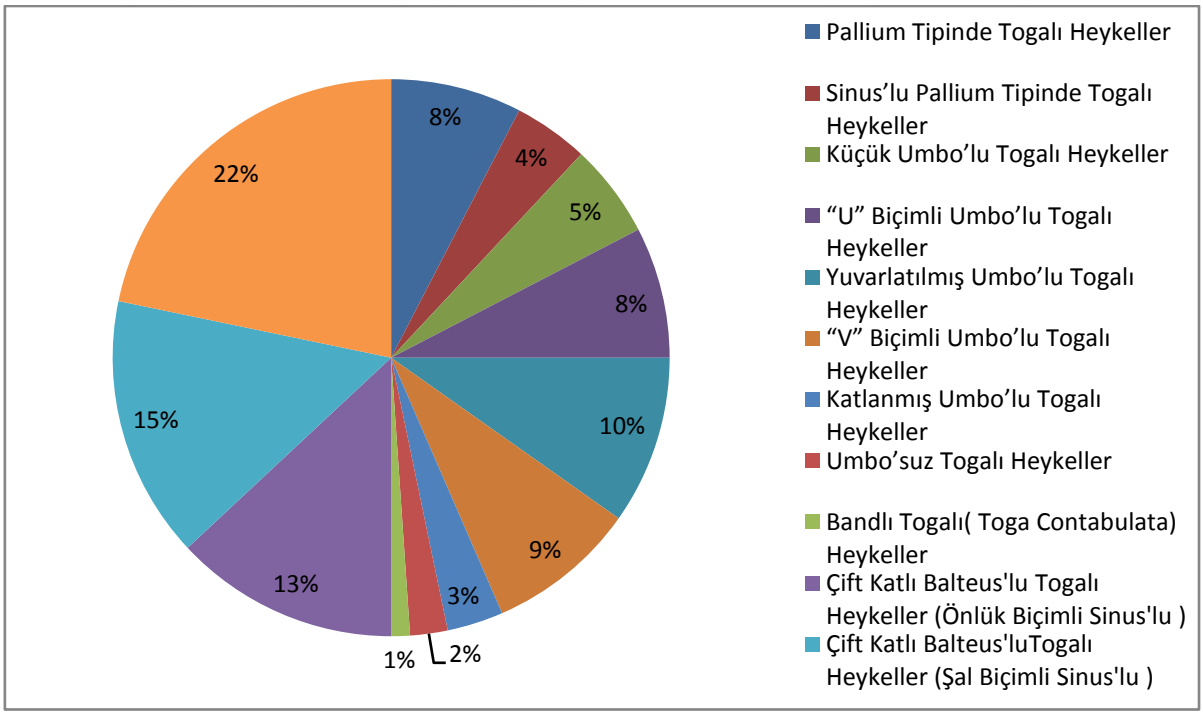
merkezli yerleşimlerinde temsil edilen örneklerle paralel bir gelişim sürdürmüştür. Anadolu örneklerine özgü yanılsamalar mevcuttur. Yanılsamalar başlığı altında tespiti yapılan üretim ve işleniş farklılıkları açıklanmıştır[1175].

Geç Cumhuriyet Döneminden Flavius Dönemine kadar olan süreçte % 34'lük bir dilime sahip olan togalı heykel üretiminde Flaviuslar Döneminde ciddi bir düşüş yaşanmıştır ve % 1'lik bir orana gerilemiştir(**Grafik 1**). Flaviuslar Dönemi kronolojik dağılım içerisinde en düşük orana sahiptir. Flaviuslar Dönemi düşüşü heykel sanatında yabancı olunmayan bir durumdur. Flaviuslar Dönemindeki düşüş Erken Antoninler Dönemiyle sonlanmıştır. İmparator Traian ve Hadrian Dönemleriyle birlikte % 14 oranında bir yükseliş yaşanmıştır. Yakalanan yükseliş Orta/Geç Antoninler-Erken Severuslar Dönemi başlarında Erken Antoninler Dönemine oranla % 4'lük bir gerilemeyle % 11'lere ulaşmıştır. Erken Severuslar Döneminin takibinde ise; Flaviuslar Döneminde olduğu gibi % 4'lük oranla ciddi anlamda bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde vatandaşlık verilmesi ve buna karşın heykel yapımında bir düşüşün yaşanması ilginçtir. Bu durum elbisenin üçüncü tipinin üst düzey yetkililer için değiştirilmesiyle ilişkili olabilir. Elbisenin üçüncü tipi yaklaşık olarak İmparator Caracalla'nın yönetim yıllarında ortaya çıkmıştır[1176]. Bu dönemde ilan edilen *Constitutio Antoniniana* ile Roma eyaletleri üzerinde yaşayan bütün özgür bireylere vatandaşlık bahşedildiğini; böylece, Roma vatandaşı sayısının çok büyük miktarda artış gösterdiğini vurgulanmıştır[1177]. Bu nedenle üst düzey yöneticilerin ayrımına varmak için elbise formunda değişikliğe gidilmesi ihtimalinin büyük bir olasılık taşıdığı J. Fejfer tarafından belirtilmiştir[1178]. Yanı sıra İmparatorluk genelinde bu tip de togalı heykellerin sayısal azlığı nedeniyle birden fazla araştırmacı da üst düzey yetkililer için geliştirilmiş

[1175] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yanılsamalar.
[1176] Wilpert 1899, 490; Ross 1911, 30; Wrede 1995, 547; Fejfer 2008, 192; Goette 2013a, 47.
[1177] Fejfer 2008, 190.
[1178] Fejfer 2008, 190.

olduğu ihtimalini ortaya koymuşlardır[1179]. Grafik oranlarındaki bu dönemdeki azalma da araştırmacılar tarafından verilen ihtimali doğrulayan istatistikî bir bilgi olmuştur.

Grafik 1 de görüldüğü üzere en düşük oran Flaviuslar Dönemine aittir. 85 örnekten sadece 1 togalı erkek heykeli Flaviuslar Dönemine tarihlendirilmiştir. Flaviuslar Döneminin bir grup örneğinde *umbo* formunun katlanmasıyla toga da ufak çapta bir değişim yaşanmıştır. Roma'da söz konusu değişimin tipolojik ve kronolojik olarak takip edilebildiği anıtlardan birisi Titus Zafer Tak'ıdır. H. R. Goette tarafından toga'nın bu tipinin tarihlendirilmesi Zafer Tak'ı üzerinde betimlenen figürler ile başlatılmıştır[1180]. Katalog da 3 adet togalı erkek heykeli "Katlanmış Umbo'lu Togalı Heykeller" kapsamına alınmıştır (**41-43**, Lev. 9, 2-4). Bunlar % 3'lük bir orana sahiplerdir (Bkz. **Grafik 2**). Bu gruba alınan üç örneğin de Titus Dönemi sonrasına tarihlendirilmesiyle H. R. Goette tarafından ortaya konulan hipotezi desteklemektedir. Anadolu'da ise; bağımsız örnekler dışında herhangi bir yapı kontekstinde katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin tespiti yapılamamıştır.

Grafik 2 – Tipolojik Dağılım

[1179] Wilpert 1899, 490; Ross 1911, 30; Wrede 1995, 547; Goette 2013a, 47.
[1180] Goette 1990, 55.

Katalog çalışmasına dâhil edilen **92** adet yontunun sadece **50**'sinin buluntu yeri ve yapısı birlikte bilinmektedir(**Tablo 1**). Mekânsal dağılımın belirlenmesi amacıyla togalı heykeller "Kentsel ve Kutsal Mekânlar" olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir. Tablo içerisinde buluntu yeri belli olan 41 adet heykel kamu binalarında, 9 adet heykel ise; kutsal mekânlarda bulunmuştur.

	Buluntu Yeri ve Yapısı	**Katalog No**	Adet	
Kentsel Mekân	Tiyatro	**15, 17, 21, 29, 36, 73, 75, 78, 79, 81, 91**	11	
	Bouleuterion, Gerontikon, Odeion	**07, 27, 50, 63, 77, 80, 92**	7	
	Agora/Tetrastoon	**33, 64, 66, 68, 70, 76**	6	
	Propylon	**35, 45**	2	**41**
	Nymphaion	**46, 83**	2	
	Hamam	**47, 48, 49, 74**	4	
	Cadde	**54, 56, 60, 61, 67, 69, 84**	7	
	Kütüphane	**55**	1	
	Latrina	**06**	1	
Kutsal Mekân	Mezar Anıtı	**85, 86, 87, 88, 89**	5	
	Prytaneion	**01, 12, 13**	3	**9**
	Asklepieion	**82**	1	

Tablo 1- Togalı Heykellerin Mekânsal Dağılımı

Tipolojik dağılıma baktığımızda en büyük dilim % 28'lik oranla "Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykeller"e aittir (**Grafik 2**). Bu durumdan Geç Antik Dönemde heykel üretiminin bir ivme kazandığı anlaşılmaktadır. Buluntu yeri ve yapısı bilinen 50 adet yontunun büyük bir çoğunluğunu Ephesos ve Aphrodisias buluntuları oluşturmaktadır(**Tablo 2**). Söz konusu her iki kent de imparatorluğun imar faaliyetlerine

önem verdiği yerleşimlerdir. Elbisenin dört farklı tipinin her birisinin takip edilebildiği tek kent Ephesos'dur. Ephesos'un söz konusu istatistik de en yakın takipçisi Aphrodisias'dır. Epheosos'un aksine Aphrodisias'da gerek bugüne kadar yapılan yayınlarda gerekse de depo ve ören yeri müzesinde üçüncü tip de bir örnek tespit edilememiştir. Her iki kentte MÖ 1. yüzyıl sonlarından MS 5. yüzyıl sonlarına kadar aktif bir biçimde heykel üretiminin varlığı somut örneklerle ortaya konulmuştur.

KENT	**KAT. NO.**	
Aphrodisias	15, 33, 36, 45, 48, 49, 50, 63, 64, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 91	19
Ephesos	29, 46, 47, 54, 55, 56, 60, 61, 66, 67, 83	11
Limyra	85, 86, 87, 88, 89	5
Magnesia	01, 12, 13	3
Tripolis	68, 69, 70	3
Perge	21, 35	2
Teos	17	1
Pergamon	82	1
Side	84	1
Nysa	27	1
Metropolis	06, 07, 92	3
Toplam		50

Tablo 2. Buluntu yeri ve yapısı bilinen örneklerin kentlere göre dağılımı

Teos togalı erkek heykeli (**17, Lev. 4, 1**) kentin tiyatrosunda bulunmuştur. Tiyatro'da *scaenae frons* ile *proskenion* cephesine ait birçok bezemeli mimari blok ve yazıtlı heykel kaidelerinin MS 1. yüzyıl sonu yapı faaliyetlerine işaret ettiği vurgulanmıştır[1181]. Togalı figür ise, Erken İmparatorluk Dönemi başlarına tarihlendirilmiştir[1182]. Mimari bağlamda tiyatrodaki yapı faaliyetleriyle eserin dönemi uyuşmamaktadır. Bu nedenle eserin kontekst içerisindeki durumuna ilişkin yorum yapmak güçtür.

Perge'den iki togalı erkek heykeli değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki, Perge tiyatrosu togalı erkek heykeli *scaenae frons'*da 1992 yılı çalışmalarında açığa çıkartılmıştır (**21,** Lev. 4, 5)[1183]. *Scaenae frons'*un 1.yapı evresi Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemiyle başlatılmıştır[1184]. Perge togalı erkek heykeli ise; MS 1. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir. Mimari bağlamda eserin sahne binasındaki buluntu kontekstine yönelik bir yorum getirilememiştir. Perge'den diğer örnek ise; Geç Dönem kapısında ortaya çıkarılmıştır (**35,** Lev. 7, 6). Togalı erkek heykeli Geç Antoninler – Erken Seveuslar Dönemine tarihlendirilmiştir. Perge'de Geç Dönem kapısıyla Hellenistik Döneme tarihlendirilen kuleler arasında MS 2. yüzyıla tarihlendirilen nişli bir mimari düzenleme mevcuttur[1185]. Yanı sıra MS 4. ve 5. yüzyıllarda duvarın dış cephesinde yeni bir düzenleme yapılmıştır[1186]. Heykelin MS 4 veyahut 5. yüzyıl örnekleriyle tipolojik ve stilistik analizinin yapılması mümkün değildir. Büyük bir olasılıkla MS 2. yüzyıl da duvardaki nişli düzenleme de heykel sergileniyordu.

[1181] Kadıoğlu – Özbil 2015, 11; Kadıoğlu ve diğ. 2016, 495. Tiyatro ile ilgili ayrıca bkz. Kadıoğlu 2012.
[1182] Getirilen tarihlendirme önerisi için bkz. Katalog No: 17.
[1183] Kazı raporunda heykel hakkında herhangi bir değerlendirilmede bulunulmamıştır. Sadece giyimli erkek heykeli olarak tanımlaması yapılmıştır: İnan ve diğ. 1996, 72.
[1184] İnan ve diğ. 1996, 68-69; Kadıoğlu 2006, 378; Öztürk 2009, 17-18; Akçay-Güven 2014, 273.
[1185] Akçay-Güven 2014, 227.
[1186] age. 227.

Metropolis'den **07** (Lev. 2, 1) ve **92** (Lev. 20, 5) numaralı togalı erkek heykelleri kentin Bouleuterion'unda ortaya çıkarılmıştır. Bouleuterion Hellenistik kökenli olup, Roma Döneminde de kullanımı devam etmiştir[1187]. Bu durumdan hareketle S. Aybek, yapıda ortaya çıkarılan heykellerin kontekste bağlı kalarak tarihlendirilmelerinin güçlüğüne değinmiştir[1188]. **06** (Lev. 1, 6) numaralı Metropolis togalı erkek heykeli ise; Latrina da ortaya çıkarılmıştır. Latrina, Hamam-Gymnasion kompleksinin içinde bulunduğu insulanın güneydoğu köşesinde bir alt terasa yerleştirilmiştir[1189]. Latrina buluntusunun S. Aybek üst kotlarda bulunduğunu ve bu noktaya taşıma yoluyla getirilmiş olduğunu belirtmiştir[1190]. Eserin MÖ 1. yüzyıl sonu tarihi bu durumu desteklemektedir.

01 (Lev. 1, 1), **12** (Lev. 3, 1) ve **13** (Lev. 3, 2) numaralı heykeller Magnesia ad Maeandrum Prytaneion'unda bulunmuştur ve Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir. Prytaneion yapısı kökeninde Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir[1191]. Bu bağlamda eserlerin kökeninde Prytaneion yapı faaliyetleriyle birlikte kurulumu gerçekleştirilmemiştir. Bunlardan **13** (Lev. 3, 2) numaralı togalı heykel *capite velato*'ludur. *Capite velato* eserin başrahip özelliğine işaret eder. Bu durum prytaneion yapısının Roma Döneminde de kutsal bir mekân olarak olası kullanımına işaret etmektedir.

Nysa ad Maeandrum togalı erkek heykeli Gerontikon'un *scaenae frons*'unda 3. podyumun önünde ortaya çıkartılmıştır (**27,** Lev. 6, 2). M. Kadıoğlu'nun önerdiği cephe restitüsyonunda, eserin buluntu durumu nedeniyle muhtemelen cephenin 2. katında olduğu ileri sürmüştür[1192]. M. Kadıoğlu düşüncesini eserin 3. podyumun önünde

[1187] Aybek 2009, 25.
[1188] age. 25.
[1189] age. 28.
[1190] age. 28.
[1191] Miller 1986, 114; Hansen – Whitehead 1994, 33. Prytaneion ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Humann ve diğ. 1904, 112.
[1192] Kadıoğlu 2011, 130-131; 2014, 107.

yaklaşık 1, 30 m yükseklikte bir moloz kalıntısı üzerinde bulunmasıyla desteklemiştir[1193]. Gerontikon da sahne binasında zırhlı heykel de ele geçmiştir[1194]. Zırhlı heykel de M. Kadıoğlu tarafından mimari bağlamda değerlendirilmiştir ve sahne binasının üst katında niş içerisinde olması gerektiği belirtilmiştir[1195]. Zırhlı heykelin muhtemel kimliği Antonius Pius olarak belirtilmiştir[1196]. Heykeller ile ilgili bu kontekstten hareketle R. Bol tarafından "İmparatorluk ailesinin erkek üyeleri belkide zırh içerisinde gösteriliyorken; ailenin kurucusu toga içerisinde betimlenmiştir" savı ileri sürmüştür[1197].

Tripolis ad Maeandrum antik kenti **69** (Lev. 16, 1) numaralı oturan togalı erkek heykeli Hierapolis Caddesinde ortaya çıkarılmıştır. Sütunlu caddeyi kuzey-güney yönünde kesen Hierapolis Caddesi, Erken İmparatorluk Dönemi'nde inşa edilmiştir[1198]. MS 4. yüzyılda ise; caddeyi doğu-batı yönünde kesen bir sur duvarı inşa edilmiştir[1199]. Heykel MS 4. yüzyılda ortaya çıkan dördüncü tip de toga giyimlidir. Bu nedenle heykelin Geç Dönem düzenlemesinde sergilendiği açıktır. Cadde de doğu kısımda Geç Dönemde 3 metre yükseklikte bir düzenleme yapılmıştır ve burada söz konusu heykel sergilenmiştir[1200]. B. Duman, benzer düzenlemenin Geç Antik Dönem'de agora'nın kuzeyinde yer alan oturma platformunda tespit edildiğini belirtmiştir[1201]. **68** (Lev. 15, 4) ve **70** (Lev. 16, 2) numaralı örnekler oturma platformunun önünde sergilenmiştir.

Ephesos togalı erkek heykeli (**29,** Lev. 6, 4**)** tiyatronun batı ön kısmında bulunmuştur. Tiyatronun Hellenistik Döneme tarihlendirilen kökeni ve Roma Dönemindeki yapı faaliyetleri bilinmektedir. Ephesos togalı erkek heykeli Erken

[1193] Kadıoğlu 2014, 107.
[1194] Kadıoğlu 2011, 130, Res. 18; 2014, 95, Lev. 57, 5-6; 58, 1-3. Ayrıca bkz. Zoroğlu 2014, 246, No. 48, Lev. 17, 2.
[1195] Kadıoğlu 2014, 94. Ayrıca bkz. Zoroğlu 2014, 247.
[1196] Kadıoğlu 2014, 94. Ayrıca bkz. Zoroğlu 2014, 247.
[1197] Bol 1984, 23-24, dnp. 83. R. Bol'a yapılan atıflar ışığında buradaki düşünceye M. Kadıoğlu tarafından da değinilmiştir. Ayrıca bkz. Kadıoğlu 2011, 131-132; 2014, 107.
[1198] Duman 2015b, 565.
[1199] age. 565.
[1200] age. 566.
[1201] age. 566.

Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir. Tiyatro'da heykelin o dönemde sergilendiği ya da taşıma yoluyla getirildiği olasıdır.

Ephesos togalı büstü (**46**, Lev. 10, 3) Traian çeşmesinde bulunmuştur. Togalı erkek büstü elbisenin üçüncü tipinde giyimlidir. Bu nedenle Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen eserlerle tipolojik ve stilistik olarak eşleştirilmesi mümkün değildir. Eser, Gallienus Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Mimari bağlamda da anıtın dönemiyle eserin tarihi örtüşmemektedir. Bu durumda togalı erkek büstünün devşirme usulü kullanımı olasıdır. Çeşmenin doğusunda bulunan bir diğer örnek Gallienus Dönemine tarihlendirilen başörtülü (**83**, Lev. 18, 7) portredir. Bu eserde büyük bir olasılıkla taşıma yoluyla gelmiştir.

Ephesos'dan **54**, **56**, **60**, **61**, **67** katalog numaralı eserler cadde buluntularıdır. Geç Antik Dönemde senatör ya da üst düzey yöneticilerin caddelerde onurlandırma ya da propaganda amacıyla heykellerinin kurulumları bilinmektedir. Tripolis ad Maeandrum'da Hieropolis caddesindeki (**69,** Lev. 16, 1) heykel bu duruma örnektir. Ephesos heykellerinin benzer kompozisyonda cadde de sergilenmesi olasıdır.

Ephesos'dan MS 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen togalı erkek heykeli (**55**, Lev. 12, 3) Celsus kütüphanesinde bulunmuştur. Heykel, elbisenin dördüncü tipindedir. Elbisenin bu tipi MS 4. yüzyıl sonundan itibaren heykel sanatında kullanılmıştır. Bu nedenle eserin kütüphanedeki yapı faaliyetleriyle mimari bağlamda ilişkilendirilmesi imkânsızdır.

Tetrastoon'un batısındaki sütun sırası boyunca MS 4. yüzyıldan MS 6. yüzyıla kadar heykeller dikilmiştir[1202]. Yontulan togalı genç heykeli **33** (Lev. 7, 4) batıda konumlandırılan 4. ve 5. sütunların ön kısmında ele geçmiştir. Heykel MS 2. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir. Heykel ikinci kez kullanılmıştır. Heykel ile ilişkilendirilen

[1202] Ayrıntılı bilgi için bkz. Smith 2001, 125 v.d.

yazıtlı kaide Tetrastoon'un arkasında MS 7. yüzyılda inşa edilen duvarda devşirme olarak kullanılmıştır[1203]. Yazıtlı kaide üç kez kullanım görmüştür. R. R. R. Smith tarafından üç kez kullanım gören yazıtlı heykel kaidesinin korunan metal izlerinden erken dönemlerde bir bronz heykel taşıdığı tespit edilmiştir[1204]. Sonrasında yazıtlı kaidenin Iulianus için kullanılmış olduğu ve vali Antonius Tatianus tarafından MS 360 yılları civarında adandığı tespit edilmiştir[1205]. Daha sonraki süreçte ise Iulianus'un ismi yazıtlı heykel kaidesinden silinmiş olup, Theodosius I ve II'nin yeniden onurlandırılması için kullanım görmüştür[1206]. Bunun yanı sıra Tetrastoon'un batı stoa'sında kuzeyden sayıldığı zaman 5. ve 6. sütunlar arasında Iulius-Claudiuslar Dönemi özellikleri yansıtan bir portre baş bulunmuştur[1207]. Portre baş da MS 4. yüzyılda ikinci kez kullanım görmüştür[1208]. MS 4. yüzyılda heykelin başına bir diadem eklenmiştir. Diadem eklenen ve portre özellikleri yeniden şekillendirilen başın yakın kontekst içerisinde bulunduğu için alçıdan kalıbı alınarak gövdeye eklenmiştir ve bu kurulumla R. R. R. Smith tarafından togalı heykelin MS 4. yüzyıl etrafındaki temsili gösterilmiştir[1209]. Tetrastoon'da batı sütunlarının önünde ele geçen bir diğer togalı erkek heykeli Flavius Palmatus'a **64** (Lev. 14, 4) ait onurlandırmadır. Heykellerden birisi imparatorlar için ikinci kez kullanılmıştır. Bir diğeri ise; Karia valisi Flavius Palmatus için ilk kez yontulmuştur. Geç Antik Dönem'de yaşanan bu durum oldukça ilgi çekicidir. Bu konuda yapılan araştırmalarda pagan elitlerine dikkat çekilmiştir[1210]. Söz konusu araştırmacılar pagan elitlerinin kendilerine erken dönem örneklerini kültürel miras olarak kabul ettikleri görüşüne göndermede bulunmuşlardır. R. Coates-Stephens tarafından İtalya üzerinde yer alan kentlerde bilimsel çalışmaların gerçekleştirildiği pagan elitlerinin villalarında ve kamu yapılarında korunmuş halde ele geçen Erken

[1203] age. 125.
[1204] age. 126.
[1205] age. 126.
[1206] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.
[1207] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.
[1208] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.
[1209] Smith 2001, 136, Res. 34, Lev. 31.1; 2006, 113.
[1210] Stewart 2007, 29; Coates-Stephens 2007, 174.

İmparatorluk Dönemi heykel örneklerine de kapsamlı bir biçimde değinilmiştir[1211]. Her iki heykelin tetrastoon'daki olası yerleri restitüsyon denemesiyle ortaya konulmuştur[1212]. Tetrastoon'un MS 4. yüzyıldan MS 6. yüzyıla kadar olan durumu göz önüne alındığında Flavius Palmatus heykelinin kökeninde batıda konumlandırılan sütunlarda sergilenmesi olasıdır.

R. R. R. Smith tarafından tiyatroların onurlandırmalar için yüksek prestije sahip geleneksel bir yer olduğu ve bu bağlamda kentte ele geçen togalı örneğin **15** (Lev. 3, 4) önde gelen bir ailenin erken vatandaşlık hakkına sahip olan genç bir üyesi olduğu belirtilmiştir[1213]. Togalı heykelin ele geçen yazıtlara rağmen ismi ya da görevinin ne olduğu belirsizdir[1214]. Tiyatronun sahne binasının arkasında Bizans Dönemi'nde bir duvar inşa edilmiştir. İnşa edilen duvarda ele geçen togalı erkek heykeli **36** (Lev. 8, 1) ile ilgili olarak R. R. R. Smith Geç Antik Dönemde tiyatroya çok sayıda heykeltıraşlık eserinin getirildiği ve Bizans Döneminde inşa edilen duvarda kullanılması nedeniyle bu heykelin kökeninde doğrudan tiyatroyla ilişkilendirilemeyeceğini belirtmiştir[1215]. Bu nedenle tiyatro da heykelin kontekstine ilişkin bir çıkarımda bulunmak güçtür.

Pytheas'ın togalı heykeli **63** (Lev. 14, 3) Bouleuterion'da ele geçmiştir. Heykel, dördüncü tip de toga giyimlidir. Elbisenin bu tipi MS 4. yüzyıl sonunda heykel sanatında varlık göstermiştir. Heykel orkestra ve sahne binasında ele geçmiştir. Geç Antik Dönem'de sahne binasında bir düzenleme yapılmıştır. Eserin bu düzenleme de sergilendiği olasıdır. II. Valentinian ya da Arcadius **48-49** (Lev. 11, 1-2) heykelleri Hadrian Hamamları'nın kuzeydoğu girişine Geç Antik Dönemde dikilmiştir. **73-81** ve **91** numaralı 10 adet Aphrodisias örneğinin parçalar halinde korunması sebebiyle anıtlardaki mevcut kurulumlarına ilişkin bir çıkarım yapılması mümkün olmamıştır.

[1211] Coates-Stephens 2007, 171 v.d.
[1212] Smith 2001, 125 v.d.
[1213] age. 104.
[1214] age. 104.
[1215] Smith 2006, 112.

Aphrodisias'dan Odeion ve Aphrodite Temenos'u arasındaki çalışma atölyesinde ele geçen togalı erkek heykeli (**50**, Lev. 11, 3) yarım bırakılmıştır. Tam olarak bitirilmese de heykelde *lorum*'un varlığı eserin statü sahibi bir kişiye sipariş olarak hazırlanmış olduğuna işaret etmektedir. Sikkeler, portre ve elbise özellikleri ışığında heykel, MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir[1216]. Heykelin kökeninde burada şekillendirildiği kuvvetle muhtemeldir.

Limyra Kenotaph Mezar anıtından ele geçen togalı heykel parçalarının Aphrodisias'ın orta grenli mermerinden yontulduğu yapılan analizle ortaya konulmuştur[1217]. Anıtta çalışan sanatçı grubunun da olasılıkla Ephesos ve Aphrodisias'dan geldikleri belirtilmiştir[1218]. Limyra Kenotaph tarihsel çerçevesinde değerlendirilen önemli örneklerden birisi Aphrodisias Zoilos mezar anıtıdır. Limyra togalı kabartmalarında Anadolu örneklerinin aksine Roma ile çağdaş bir gelişim söz konusudur. Bu durum anıtın batılı ikonografi de doğulu stilde Anadolu'dan sanatçılar tarafından inşa edilmiş olan bir başyapıt olmasından kaynaklı olarak yorumlanmıştır[1219]. J. Borchhardt tarafından Ara Pacis sunağı kabartmaları perspektifinde restitüsyon denemeleri ortaya konulmuştur[1220]. Kat. No. **85** (Lev. 19, 1) numaralı örnek kuzey frize yerleştirilmiştir. **88** (Lev. 20, 1) ve **94** (Lev. 21, 2) numaralı örnek güney frize yerleştirilmiştir ve Roma'da geçit törenine yer verildiği belirtilmiştir. **87** (Lev. 19, 3) ve **89** (Lev. 20, 2) numaralı togalı kabartma doğu frize yerleştirilmiştir ve tanrılara bağlılık sahnesinde betimlenmişlerdir.

[1216] Erim 1970, 90-91.
[1217] Prochaska ve diğ. 2014, 236.
[1218] age. 236.
[1219] age. 236.
[1220] Buradaki yerleştirmeler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Borchhardt 2002, Ek 1.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Toga'nın kökeni hem antik kaynaklarda hem de modern kaynaklarda belirsizliğini günümüzde halen korumaktadır. Köken konusundaki varsayımlar Persler, Pelasglar, Lydia'lılar ve Etrüskler üzerinedir[1221]. Son dönemin modern araştırmalarında köken konusundaki varsayımlarda da Etrüskler üzerine ağırlıklı olarak yoğunlaşılmıştır[1222]. Katalog da değerlendirilen 92 adet bağımsız heykeltıraşlık eserinden hiçbirisinin MÖ 1. yüzyıl öncesi bir tarihe ait olmaması sebebiyle köken konusuna yeni bir yaklaşım getirilememiştir.

MÖ 1. yüzyıldan MS 6. yüzyıl sonlarına kadar elbisenin 4 farklı tipi bilinmektedir. Tipolojik olarak togalı heykeller 6 ana başlık, 8 alt başlık altında değerlendirmeye alınmıştır. Elbisenin gerek antik kaynaklarca gerekse de modern kaynaklar aracılığıyla bilinen 4 farklı tipi Roma'nın İtalya merkezli kentleri ve Yunanistan üzerindeki eyaletlerinde olduğu gibi Anadolu'da da tipolojik ve stilistik olarak paralel bir biçimde takip edilebilmektedir. Ancak tipolojik ve stilistik olarak paralel bir gelişim olmasına rağmen; Anadolu'ya özgü şekillenen atölye bazlı işlenişten kaynaklanan yanılsamalarla heykellerde tipolojik farklar oluşur[1223]. Örnek olarak; Ara Pacis sunağı tipolojik farklılıkları açıklayacak önemli bir başyapıttır. Ara Pacis sunağı togalı heykeltıraşlık eserlerinde küçük *umbo*'lu elbisenin bütün bölümleri (*umbo*, *balteus*, *sinus*, *lacinia*, *ima toga*) işlenmiştir. Ancak Erken İmparatorluk Döneminde Anadolu'da inşa edilen yapılarda betimlenen kabartmalara baktığımızda bu bölümlerden *sinus*'un eksik olduğu görülmektedir. Aphrodisias Zoilos ve Hierapolis Tomba Bella mezar anıtlarında betimlenen togalı kabartmalar *sinus*'un eksik olduğu örneklerdir. Bu durumun sadece İmparatorluğun doğu eyaletlerine özgü bir modellendirme olduğu

[1221] Bkz. Ayrıntılı bilgi "Togalı Heykellerin Kökeni ve Gelişimi" bölümünde verilmiştir.
[1222] Ross 1911, 24; West 1933, 41; Bieber 1967, 43; Niemeyer 1968, 40; Bonfante Warren 1973, 590; Goette 1990, 2-3, 22, 24; 2009, 23; 2013a, 40, 42; Böhme-Schönberger 1999, 156; Fejfer 2008, 186.
[1223] Burada sadece sınırlı örnekle açıklamada bulunulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bknz. Yanılsamalar.

araştırmacılar tarafından belirtilmiştir[1224]. Ancak Anadolu'da istisnai olarak küçük *umbo*'lu togalı heykeller de Roma'daki işleniş ile paralel örnekler de mevcuttur. Limyra Kenotaph mezar anıtı togalı heykeltıraşlık eserlerinde Roma'daki işlenişle paralel bir gelişim söz konusudur. Küçük *umbo* ile *sinus* bölümü Kenotaph mezar anıtında takip edilmektedir. Bu durum anıtın batılı ikonografide doğulu stilde yapılmasıyla açıklanmıştır[1225]. *Sinus*'un buradaki varlığı büyük bir olasılıkla batılı ikonografide inşa edilen bir örnek olarak yapının öykünme sonucunda inşa edilmesinden kaynaklanmıştır.

Toga'nın dört farklı tipinin olmasının yanı sıra elbisenin kendi içerisinde birden fazla bölümü de bulunmaktadır. Burada verilen terminolojiyle elbise bölümlerinin Türkçe karşılıkları açıklanmıştır. Ayrıca togalı heykellerde birlikte resmedilen ikonografik unsurlardan *calceus, capite velato, mappa, sceptre,* kitap rulosu, *scrinium,* mürekkep hokkası, *bulla* ve kuş motiflerinin ne gibi anlamlar çağrıştırdıkları kapsamlı bir şekilde sunulmuştur.

Araştırma tarihi bölümünde 1665 yılından[1226] günümüze kadar olan süreçte toga ile ilgili ortaya konulan yayınlar özetlenmiştir. Burada yapılan özetlerle toga konusunun bilimsel platformlarda bugüne kadar hangi kapsamlarda ele alındığı açık bir biçimde ortaya konulmuştur.

Toga'nın bilinen ilk tipi olan "Pallium Tipinde Togalı Heykeller" bugüne kadar yapılan kimi yayınlarda himation/pallium kimi yayınlarda ise; toga olarak adlandırılmıştır. Burada sunulan çalışmayla *lacinia* ve *ima toga* ikonografisiyle her iki elbisenin farkı ayrıntılı bir biçimde ortaya konulmuştur. Elbisenin Yunanların himation'undan ayrımının açıklanmasıyla bu konudaki belirsizlikleri ortadan kaldırmıştır.

[1224] Goette 1990, 30; Smith 2006, 106.
[1225] Prochaska ve diğ. 2014, 236.
[1226] Bkz. Rubeni – Pauli 1665, 168 v.d.

Geç Cumhuriyet Dönemi'nden Flaviuslar Dönemi'ne kadar olan süreçte Anadolu'da togalı heykel üretimi % 34'lük bir orana sahiptir (**Grafik 1**). Ancak bu ilerlemede Flaviuslar Döneminde bir gerileme yaşanmıştır ve söz konusu oran % 1'e düşmüştür (**Grafik 1**). Bu orandan Anadolu'da togalı heykel üretiminin en az olduğu dönemin Flaviuslar Dönemi olduğu anlaşılmıştır. Heykel üretimi Erken Antoninler Dönemiyle birlikte tekrar yükselişe geçmiştir. Devamında Orta/Geç Antoninler-Erken Severuslar Hanedanlığında da Erken Antoninler Dönemine oranla azalış yaşansa da düşüş çok hissedilir seviyelerde değildir (**Grafik 1**). MS 3. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren ise; oran bir kez daha % 4 civarına gerilemiştir. Togalı heykellerin 3. tipi olarak bilinen *toga contabulata* örnekleri Geç 2. yüzyıl – MS 3. yüzyılda heykel sanatında varlık göstermiştir. Bu dönemde bu tip de togalı heykellerde sadece Anadolu temelli değil Roma İmparatorluğunun her karesinde sayısal olarak önemli derecede bir azalmanın olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmiştir[1227]. Dönemin örneklerinin sayısal olarak az olması muhtemelen bu tipin üst düzey yetkililer için geliştirildiği ihtimali kaynaklı olarak yorumlanmıştır[1228]. Katalog da bu tip de tek bağımsız örnek Gallienus Dönemine tarihlendirilen Ephesos togalı büstüdür (**46,** Lev. 10, 3). Anadolu'da kabartma bazında ise; bu tipin en erken örneği Hierapolis tiyatrosu Septimius Severus Dönemi frizinde betimlenen Caracalla kabartmasıyla (**100,** Lev. 23, 2) temsil edilmektedir. Grubun son örneği ise; Perge antik kentinde sütunlu portiko'daki togalı kabartmadır (**110,** Lev. 26, 2). Anadolu'da da *toga contabulata* örneklerinin bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar sayıca az olması bu tipin üst düzey yetkililer için geliştirilmiş olduğu ihtimalini desteklemiştir.

Toga'nın bilinen son tipi MS 4. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve bu dönemle birlikte üretimde tekrardan önemli bir hareketlenme yaşanmıştır. Son tipe ait 25 örnek kataloga eklenmiştir. Botu korunan bütün örnekler *calceus senatorius* giyimlidir. Bu tipin daima

[1227] Wilpert 1899, 490; Ross 1911, 30; Wrede 1995, 547; Fejfer 2008, 192; Goette 2013a, 47.
[1228] Wilpert 1899, 490; Ross 1911, 30; Wrede 1995, 547; Fejfer 2008, 192; Goette 2013a, 47.

calceus senatorius botu ile giyilmesinden hareketle "Magistrat Tipi" olarak adlandırılmıştır. Senatör botu ile korunan bütün örnekler kamu alanlarına dikilmiştir. Bu durum muhtemelen senatörlerin ya da başka bir deyişle yerel aristokratların propagandalarıyla ilişkilidir.

U. Gehn, Geç Antik Dönemin heykeltıraşlık eserlerini "Önlük" ve "Şal" biçimli togalı örnekler adı altında iki başlık altında değerlendirmiştir[1229]. Roma ile çağdaş olarak önlük biçimli bağımsız örneklerde II. Valentinian (**48,** Lev. 11, 1) ve Arcadius (**49,** Lev. 11, 2); mimariye bağlı kabartma heykeltıraşlık eserlerinde ise; İstanbul Theodosius Obelisk'i (**111-112,** Lev. 27, 1-2) ve sadece gravürleriyle bilinen Arcadius sütunu (**113,** Lev. 28, 1) kabartmalarında paralel bir gelişim süreci takip edilmektedir. Ancak şal biçimli betimlenen togalı heykeltıraşlık eserlerinde paralel bir gelişimin olmadığı İtalya merkezli Roma kentleri ve Anadolu yerleşimlerinden ele geçen örnekler arasında farklılıklar olduğu belirtilmiştir[1230]. Araştırmacı Roma'da sergilenen konsül heykellerinde MS 400 yıllarından sonra takip edilebiliyorken; Anadolu da ise, yüzyılın ortalarından itibaren bu oluşumu takip etmemizin mümkün olabildiği vurgulanmıştır[1231]. Katalog da değerlendirilen ve "Şal Biçimli *Sinus*'lu Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi" başlığı altında toplanan örneklerin bütünü MS 5. yüzyıl ortası veyahut sonrasına tarihlendirilmiştir. Böylece Anadolu'dan örneklerle de U. Gehn'in teorisi desteklenmiştir.

R. R. R. Smith, U. Gehn ve B. Ward-Perkins tarafından toga'nın dördüncü tipinin daima *calceus senatorius* botuyla giyilmesi nedeniyle üst düzey yetkililer için geliştirildiğini belirtmiştir[1232]. Çalışma kapsamına alınan 4. tipteki botu korunan tüm

[1229] Gehn 2012, 365.
[1230] Goette 1990, 146, Lev. 46, Res. 1-2; Gehn 2012, 362, 367, Lev. 39, Kat. No. W 9; Lev. 40, W 10.
[1231] Gehn 2012, 367.
[1232] Smith 2016a, 16; Gehn – Ward-Perkins 2016, 138.

heykeller istisnasız bir şekilde *calceus senatorius* giyimlidir. Anadolu'dan örneklerle de üst düzey yetkililer tarafından giyilmiş olduğu fikri desteklenmiştir.

"Katlanmış *Umbo*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi" başlığı adı altında üç örnek değerlendirilmiştir (**41-43,** Lev. 9, 2-4). Söz konusu üç örnekten en erken olanı Hadrian Dönemine tarihlendirilmiştir (**41,** Lev. 9, 2). Bu tip de togalı heykellerin köken başlangıcı H. R. Goette tarafından yapılan tipolojik ve stilistik değerlendirme de Titus Zafer Tak'ı kabartmalarıyla ilişkilendirilmiştir[1233]. Katalog da değerlendirilen her üç örneğinde MS 81 yılı sonrası tarihe sahip olmaları H. R. Goette'nin teorisini desteklemiştir.

Buluntu yeri ve yapısı bilinen togalı heykellerden 41'i kamu binalarında sergileniyorken; 9' u kutsal mekânlara dikilmiştir[1234]. Kamu binaları kutsal yapılara göre sayısal olarak çoğunluktadır. Bu durum muhtemelen kentin ileri gelenlerinin bulunduğu alanlarda Roma vatandaşlığı vurgusunu yücelten bir propaganda aracı olmasının yanı sıra üst düzey yetkililerin ya da sonradan vatandaşlık hakkı elde eden bireylerin onurlandırılmasının topluma aktarılmak istenmesiyle ilişkilidir. Yanı sıra heykellerin mekânlarda hangi kontekst de sergilendiğine yönelik olası kurulumları da yapılan çalışmayla ortaya konulmuştur[1235]. Yapılan değerlendirme sonucunda buluntu yeri bilinen örneklerin büyük bir kısmının taşıma yoluyla ya da devşirme usulü sonradan mekânlarda kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda büyük bir grubun belirli bir düzende kontekst ile bağlantısı saptanamamıştır.

[1233] Goette 1990, 55.
[1234] 92 adet bağımsız örnekten sadece 50'sinin buluntu yeri ve yapısı bilinmektedir. Burada yapılan yorumlama maalesef ki şu an için ihtimalden öteye gidememektedir.
[1235] Heykellerin sergilenmiş oldukları kontekstlerdeki olası kurulumları için bkz. Togalı Heykellerin Tipolojik, Kronolojik ve Mekânsal Dağılımı.

Aphrodisias, Dokimeion ve Prokonnesos'un olası üretim yerleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır[1236].

Togalı heykellerin ikonografik temsilinde en belirleyici kıstas *umbo*'nun formu ve ölçüsüdür. Goette ağırlıklı olarak *umbo* merkezli bir gelişime yönelik yaklaşım önerir. MS 4. yüzyıla kadar olan örnekler Goette'nin tipolojisine göre tasniflendirilmiştir[1237]. MS 4. yüzyıl sonrası örneklerde ise; U. Gehn'in *sinus* ikonografisinden faydalanılmıştır[1238]. Her iki araştırmacı tarafından verilen *umbo* ve *sinus* ölçütlerine göre tipolojik ve stilistik gruplandırma yapılmıştır. Yenilik olarak toga'nın dördüncü tipi için "Çift Katlı *Balteus*'lu Togalı Heykellerin Stil Gelişimi" başlığı ilk kez burada kullanılmıştır. Söz konusu isimlendirme ile tipolojiye yenilik katılmıştır.

Buluntu yeri bilinen heykellerin büyük bir kısmı Aphrodisias ve Ephesos buluntularıdır (**Tablo 2**). Eldeki veriler neticesinde toga'nın heykel sanatında takip edilebilen dört farklı tipin hepsinin takip edilebildiği tek kent şu an için elde edilen istatistikler sonucunda Ephesos olmuştur. Aphrodisias'da üçüncü tip de bandlı togalı bir örneğin tespiti yapılamamıştır (**Tablo 2**). Katalog da değerlendirmeye alınan heykellerden sayısal en büyük grubu Aphrodisias ve Ephesos örnekleri oluşturmuştur. Bu durum araştırma olanaklarıyla ilgilidir.

[1236] Erim ve Smith tarafından Aphrodisias'da ne türden mermer heykellerin yapıldığını anlamak adına başlatılan çalışmalarla fazlasıyla amacına ulaşılmıştır. Aphrodisias'daki heykeltıraşlara ait eserler ve imzaların varlığı bilinmektedir: Squarciapino 1943. Kentte mevcut kabartmalardaki teknik ve işçilik bağımsız örneklerde de takip edilebilmektedir. Değerlendirilen heykellerin büyük çoğunluğu Aphrodisias'a özgü orta grenli kaliteli beyaz mermerdir. Aphrodisias'ın üretim yeri oluşu bu ilişkiler ışığında kuvvetle muhtemeldir. Perge örnekleri açısından durum değerlendirildiğinde olası üretim yeri Dokimeion olarak düşünülebilir. Perge de yerel bir heykeltıraşlık okulunun varlığı savı paralellerinin takip edilemediği üslup farklılıklarından ötürü öne sürülmektedir: Alanyalı 2013: 88 v.d. Yanı sıra Perge çevresinde heykeltıraşlık üretimini destekleyecek arkeolojik ve epigrafik bir bilgi bulunmamaktadır. Mermerlerin fiziksel özellikleri ve Dokimeion'un coğrafi konumu nedeniyle olası ithalat organizasyonuna dikkat çekilir: Akçay-Güven 2014, 372 v.d. Yanı sıra Afyon çevresinde ele geçen iki togalı heykel de (**24**, Lev. 5, 3; **25**, Lev. 5, 4) Dokimeion'un olası atölye durumunu destekler. Kyzikos (41, Lev. 9, 2) togalı heykeli ince grenli krem rengi beyaz mermerden yontulmuştur. Buluntu konumu ve mermer cinsi eserin Prokonnessos'a ait bir atölyenin ürünü olduğu olasılığını düşündürür. Prokonnesos tipi heykel üretimleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Zoroğlu 2014, 77 v.d.

[1237] Ayrıntılı bilgi için bknz. Goette 1990.

[1238] Gehn 2012, 365.

Togalı heykellerin tipoloji ve stil gelişimi 6 ana başlık 8 alt başlık altında incelenmiştir. Gruplandırılamayan örnekler haricinde tipolojik dağılıma baktığımızda en büyük dilim % 28'lik oranla "Çift Katlı Balteus'lu Togalı Heykeller"e aittir (**Grafik 2**). Bu durumdan Geç Antik Dönem'de heykel üretiminde bir azalmanın aksine ivme kazandığı anlaşılmaktadır.

TİP	**KAMU BİNALARI**	**DİNİ MEKANLAR**
ZIRHLI HEYKELLER	43	14
TOGALI HEYKELLER	41	9

Tablo 3. Zırhlı ve Togalı Heykellerin Mekânsal Dağılım Tablosu

C. Zoroğlu tarafından zırhlı heykeller doktora tezi kapsamında incelenmiştir[1239]. Bağımsız örnekler sayıca birbiriyle yaklaşık orandadır[1240]. Burada her iki çalışmanın ortak ve ayrılan yönlerine yönelik çıkarımlardan bahsetmek togalı heykel ikonografisini daha anlaşılır kılacaktır. İlk olarak her iki heykel grubu örneklerinin kentsel ve kutsal merkezli dağılımlarına baktığımızda oranlar birbirine yakındır[1241]. Her iki heykel grubunda da kentlerin ileri gelenlerinin bulunduğu anıtsal binalar ve yoğun insan sirkülâsyonunun olduğu mekânlara yerleştirilmiştir. Buna karşın kutsal mekânlar sayısal olarak küçük bir oranla temsil edilmiştir. Zırhlı heykeller üzerlerine aksesuar olarak işlenen objelerle sınırların toprakların ve bereketin koruyucusu olarak gösterilmiştir[1242]. Böylelikle imparatorun bu durumda koruyucu bir statüde propaganda amacıyla zırhlı heykeli dikilmiştir. Toga ise; sadece Roma vatandaşları tarafından giyilebilen ulusal bir elbisedir. Roma vatandaşları bu elbiseyle ayrıcalıklı bir statü de temsil edilmiştir. Bu temsille Roma vatandaşları yerel roma vatandaşı olmayan halktan üstün bir ırk konumundadır. Bu durumda toga elbisesi de bir propaganda amacı gütmektedir. Bu

[1239] Söz konusu oranlardaki üstünlük ile ilgili ayrıntılı bilgi için bknz. Zoroğlu 2014.
[1240] Bknz. Zoroğlu 2014, Katalog Bölümü.
[1241] Oranlar için bknz. Zoroğlu 2014, 174.
[1242] Zoroğlu 2014, 181.

yönüyle de her iki heykel grubu arasında bir bağ bulunmaktadır. Her iki heykel grubunun en ilginç yönlerinden birisi de kronolojik dağılımda en az örneğin Flaviuslar Dönemine ait olmasıdır[1243]. Iulius Claudiuslar Döneminde her iki grubun örneklerinin sayısal dağılımı hemen hemen yakındır. Her iki grubun örnekleri de Traian-Hadrian ve Geç Antik Dönemde bir yükseliş ivmesi yakalamıştır.

Sayısal ilişkinin yanı sıra mekân içerisindeki bağlantılarına da değinmek konunun daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Sebasteion panelleri ışığında bu duruma açıklık getirilebilir. **C5** (97, Lev. 22, 1) ve **C18** (98, Lev. 22, 2) numaralı her iki panelde senatörler, İmparatorlara eşlik etmektedirler ve toga giyimlidirler. Taçlandırılan her iki İmparator figürü ise her iki panelde yarı çıplak olarak betimlenmiştir. Bir başka panelde İmparator Nero'nun[1244] zırhlı kabartması mevcuttur. Sebasteion panellerinde yanı sıra Dioskur[1245], Aeneas[1246] ve Roma[1247] kabartmaları zırh giyimlidir. Bunlardan tanrıça Roma temsili C. Zoroğlu tarafından muhtemelen üretim esnasında ortaya çıkan bir sorunun ürünü olarak yorumlanmıştır[1248]. Buradaki panellerde istinasız bir şekilde senatörler toga ile betimlenmiştir. İmparatorlar ise; ya çıplak ya da zırhlı betimlenmiştir. Bu ilişki toga ve zırhlı heykellerin bir arada verildiği kompozisyonlarda imparator ve senatörlerin büyük bir olasılıkla şablon ayrımına işaret etmektedir. Buradan mekânsal bağlamda imparatorlar sadece zırhlı giyimli olacak gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Çünkü Hierapolis tiyatrosu Septimius Severus Dönemi kabartmalarında imparatorluk ailesi üyelerinin hemen hepsi toga giyimli betimlenmiştir. Ancak burada zırhlı bir betim yoktur. Bu durum acaba toga ile zırhlı kabartmaların bir arada betimlendiği şablonlarda mı? Uygulandığı olasılığını düşündürmektedir. Bu bağlamda Parth anıtı kabartmalarına göz atılmıştır. Parth anıtı kabartmalarında da hem zırhlı hem de toga giyimli figürler

[1243] Zoroğlu 2014, 43, Grafik 1.
[1244] age. 201, No. 16, Lev. 7, 3-4; 32, 1.
[1245] age. 203, No. 17-18.
[1246] age. 204, No. 19.
[1247] age. 205, No. 20.
[1248] age. 205.

takip edilebilmektedir (Levha 23, 1). Bir tarafta imparatorluk ailesinin üyelerinin hepsi togalı betimlenmiştir (Lev. 23, 1). Ancak burada rütbe ilişkisi eserlerin boy yükseklikleriyle sağlanmıştır. Hadrian ailenin kurucusu olarak boyu en yüksek iken; sırasıyla onu Antoninus Pius, Marcus Aurelius ve Lucius Verus takip etmiştir. Diğer taraftan Marcus Aurelius (?) olarak tanımlanan figür[1249] zırh giyimlidir. Benzer durumla Nysa ad Maeandrum togalısında karşılaşılmıştır. Kadıoğlu Nysa ad Maendrum Gerontikon'unda ihtimal dâhilinde imparatorluk ailesinin erkek üyeleri zırh içerisinde; buna karşın ailenin kurucusu toga ile mi? betimlendi acaba sorusunu cevaplamıştır. Hadrian'ın toga giyimli temsilinden hareketle Nysa ad Maeandrum da olan durum Parth anıtı için geçerli değildir. Burada Hadrian yâd edilmektedir. Durumun örtüşmesi için ailenin en yaşlı üyesi olarak Hadrian'ın zırhlı bir şekilde betimlenmesi gerekirdi. Yanı sıra Hierapolis tiyatrosu frizlerinde de durum benzerdir. Hierapolis de de hem Caracalla hem de Septimius Severus togalı betimlenmiştir.

Toplanan eserlerin değerlendirilmesiyle Anadolu temelli togalı heykellerin tipoloji ve stil gelişimi incelenmiştir. Kayıt altına alınan bağımsız togalı heykeltıraşlık eserleri gerek Roma gerekse de Yunanistan ve Anadolu'daki anıtlarda betimlenen kabartmalarla stilistik bağlantılar kurularak nasıl bir gelişim şeması çizildiği ortaya konulmuştur.

Tez kapsamında Türkiye genelinde 52 Arkeoloji Müzesi ziyaret edilmiştir. Burada yapılan çalışmayla yayınlarda, müzelerde, koleksiyonlarda veya depolarda korunan 92 adet bağımsız togalı heykeltıraşlık eseri bir araya toplanmıştır. Bunlardan 59'u yayımlanmış 33'ü ise yayımlanmamıştır. Anadolu'dan togalı heykeller bugüne kadar yapılan çalışmalarda kataloglama bölümlerinden öteye geçememiştir. Roma heykeltıraşlığının önemli bir simgesi olan elbisenin heykel temsillerindeki gösteriminin burada sunulmasıyla konunun bilinmeyen yönlerine ışık tutulmuştur.

[1249] Oberleitner 2009, Lev. 20, Res. 26.

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

Abbasoğlu 1995 — H. Abbasoğlu, "Perge Kazısı 1991 Yılı Ön Raporu", *KST* 15.2, 1995, 597-611.

Abbasoğlu 2000 — H. Abbasoğlu, "Perge Kazıları", içinde: O. Belli(Ed.) *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi* (2000) 241-247.

Adıgüzel – Kolancı 2017 — G. Adıgüzel – B. Y. Kolancı, "Antik Çağda Statünün Rengi Mor", *Cedrus* 5, 2017, 261-285.

Akçay-Güven 2014 — B. Akçay-Güven, *Pamphylia Bölgesi Roma Dönemi Portreciliği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi (2014).

Alanyalı — H. S. Alanyalı, *Der Kentauromachie und der Gigantomachiefries im Theater von Perge* (2013).

Albizzati 1922 — C. Albizzati, "L' Ultima Toga", *RItNum* 2.5, 1922, 69-92.

Alföldi 1934 — A. Alföldi, "Die Ausgestaltung des monarchischen Zeremoniells am römischen Kaiserhofe", *RM* 49, 1934, 1-118.

Alföldi 1935 — A. Alföldi, "Insignien und Tracht der römischen Kaiser", *RM* 50, 1935, 1-158.

Alföldi 1980 — A. Alföldi, *Die monarchische Repräsentation im römischen Kaiserreiche* (1980).

Andreae 1982 — B. Andreae, *Römische Kunst* (1982).

Auinger 2003 — J. Auinger, "Eine spätantike Togabüste aus Balçova", *Öjh* 72, 2003, 15-28.

Auinger 2010 — C. L. Auinger, "Terrakotten", içinde: F. Krinzinger (Ed.) Hanghaus 2 in Ephesos, *Forschungen in Ephesos* 8, 2010, 343-352.

Auinger – Sokolicek 2016 — J. Auinger – A. Sokolicek, "Ephesus", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 160-173.

Aurenhammer – Sokolicek 2011 — M. Aurenhammer – A. Sokolicek, "The Remains of the Centuries. Sculptures and Statue Bases in Late Antique Ephesus: The Evidence of the Upper Agora", içinde: O. Dally – C. Rattè (Ed.) *Kelsey Museum Publication* 6, 2011, 43-66.

Aybek 2009	S. Aybek, *Metropolis Ionia I Heykel: Metropolis'de Hellenistik ve Roma Dönemi Heykeltraşlığı* (2009).
Bammer – Alzinger 1971	A. Bammer – W. Alzinger, Das Monument des C. Memmius, *Forschungen in Ephesos* 7 (1971).
Bammer ve diğ. 1974	A. Bammer – R. Fleischer – D. Knibbe, *Führer durch das Archäologische Museum in Selçuk-Ephesos* (1974).
Bardill 2010	J. Bardill, "Konstantinopolis Hippodromu'nun Mimarisi ve Arkeolojisi/The Monuments and Decoration of the Hippodrome in Constantinople", içinde: B. Pitarakis (Ed.) *Hippodrom/At Meydanı İstanbul'un Tarih Sahnesi/Hippodrome-At Meydanı A Stage for Istanbul's History* (2010) 149-184.
Bayatlı 1954	O. Bayatlı, *Bergama Tarihinde Asklepion* (1954).
Beard ve dig. 1998	M. Beard – J. North – S. Price, *Religions of Rome* (1998).
Beckmann 2002	"The 'Columnae Coc(h)lides' of Trajan and Marcus Aurelius", *Phoenix* 56, 3.4, 2002, 348-357.
Beckmann 2005/2006	M. Beckmann, "The Direction of Carving of the Columns of Trajan and Marcus Aurelius", *RM* 112, 2005/2006, 225-236.
Beckmann 2011	M. Beckmann, *The Column of Marcus Aurelius, the Genesis & Meaning of a Roman Imperial Monument* (2011).
Berenson 1954	B. Berenson, *The Arch of Constantine or the Decline of form* (1954).
Berger 1981	P. C. Berger, *The Insignia of the Notita Dignitatum* (1981).
Bergmann 1977	M. Bergmann, *Studien zum römischen Porträt des 3. Jahrhunderts n. Chr.* (1977).
Bergmann – Zankler 1981	M. Bergmann – P. Zankler, " 'Damnatio Memoriae' Umgearbeitete Nero und Domitiansporträts", *JdI* 96, 1981, 317-412.
Bergmann 1999	M. Bergmann, *Chiragen, Aphrodisias, Konstantinopel: zur mythologischen Skulptur der Spätantike* (1999).
Bergmann 2001	M. Bergmann, "N. Hannestad, Tradition in late antique sculpture. Conservation, modernization, production", *Gnomon* 73, 2001, 56-66.

Bergmann – Kovacs 2016	M. Bergmann – M. Kovacs, "Portrait styles", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 280-294.
Bernardi Ferrero 1966	D. De. B. Ferrero, *Teatri Classici in Asia Minore I: Cybria – Selge – Hierapolis* (1966).
Bernardi Ferrero 1970	D. De. B. Ferrero, *Teatri Classici in Asia Minore 3: Cittä della Troade alla Pamfilia* (1970).
Bernhart 1926	M. Bernhart, *Handbuch zur Münzkunde der römischen Kaiserzeit Band II*(1926).
Bernoulli 1886	J. J. Bernoulli, *Römische Ikonographie 2.1, Das Julisch – Claudische Kaiserhaus* (1886).
Berns 2003	C. Berns, Untersuchungen zu den Grabbauten der frühen Kaiserzeit in Kleinasien, *AMS* 51 (2003).
Bertolotti 1985	A. Bertolotti, "Romana de Rom, Materiali dell'Ara Pacis presso il Museo Nazionale Romano", *RM* 92, 1985, 221-236.
Bieber 1959	M. Bieber, "Roman Men in Greek Himation (Roman Palliati) a Contribution to the History of Copying", *TransactAmPhilosSoc* 103.3, 1959, 374-417.
Bieber 1961	M. Bieber, *The Sculpture of the Hellenistic Age* (1961).
Bieber 1961a	M. Bieber, *The History of the Greek and Roman Theater* (1961).
Bieber 1967	M. Bieber, *Entwicklungsgeschichte der griechischen Tracht: von der vorgriechischen Zeit bis zum Ausgang der Antike* (1967).
Bieber 1977	M. Bieber, *Ancient Copies: Contributions to the History of Greek and Roman Art* (1977).
Bindler – Saiko 1999	G. Bindler – M. Saiko, "Lebensalter", *DNP* 6, 1999, 1207-1212.
Bird 1984	H. W. Bird, *Sextus Aurelius Victor. A historiographical study* (1984).
Blake 1959	M. E. Blake, *Roman Contruction in Italy from Tiberius through the Flavians* (1959).
Blanckenhagen 1940	P. H. V. Blanckenhagen, *Flavische Architektur und ihre Dekoration, untersucht am Nervaforum* (1940).

Blümel 1932	C. Blümel, Ein Porträt des Antoninus Pius aus einem der Rundreliefs vom Konstantinsbogen", *JdI* 47, 1932, 90-96.
Boëthius – Ward-Perkins	A. Boëthius – J. B. Ward-Perkins, *Etruscan and Roman Architecture* (1970).
Bonanno 1976	A. Bonanno, *Portraits and other Heads on Roman Historical Relief up to the Age of Septimius Severus, BAR Ek Seri 6* (1976).
Bonfante-Warren 1973	L. Bonfante-Warren, "Roman Costumes. A Glossary and Some Etruscan Derivations", *ANRW* 1.4, 1973, 584-614.
Bonfante 1975	L. Bonfante, *Etruscan Dress* (1975).
Boni 1907	G. Boni, *Trajan's Column* (1907).
Bol 1984	R. Bol, Das Statuenprogramm des Herodes Atticus-Nymphäums, *OF* 15 (1984).
Borchhardt 1977	J. Borchardt, "Limyra: Bericht über die Abschlusskampagne 1974", *TAD* 24.1, 1977, 85-110.
Borchhardt 1993	J. Borchardt, *Die Steine von Zemuri* (1993).
Borchhardt 2002	J. Borchardt, *Der Fries vom Kenotaph für Gaius Caesar in Limyra, Forschungen in Limyra 2* (2002).
Bordenache 1969	G. Bordenache, "Colonne di un portico tomitano", içinde: J. Bibauw (Ed.) *Hommages à Marcel Renard* (1969) 79-86.
Borg – Witschel 2001	B. Borg – C. Witschel, "Veränderungen im Repräsentationsverhalten der römischen Eliten während des 3. Jhs. n. Chr.", içinde: G. Alföldy – S. Panciera (Ed.) *Inschriftliche Denkmäler als Medien der Selbstdarstellung in der römischen Welt* (2001) 47-120.
Borg 2007	B. E. Borg, "Aphrodisians on display: the public image of a local élite", *JRA* 2007, 583-588.
Böhme-Schönberger 1999	A. Böhme-Schönberger, "Kleidung in traianischer Zeit", içinde: E. Schallmayer (Ed.) *Traian in Germanien: Taian im Reich* (1999) 155-167.
Brendel 1957	O. J. Brendel, "Rites of the State Religion in Roman Art by Inez Scott Ryberg", *The American Journal of Philology* 78.3, 1957, 301-307.
Brenk 1977	B. Brenk, *Spätantike und frühes Christentum* (1977).

Bruns 1935	G. Bruns, *Der Obelisk und seine Basis auf dem Hipodrum zu Konstantinopel* (1935).
Buchner 1976	E. Buchner, "Solarium Augusti und Ara Pacis", *RM* 83, 1976, 319-365.
Bühl 2001	G. Bühl, "Eastern or western ? – that is the question. Some notes on the new evidence concerning the eastern origin of the Halberstadt diptych", *Acta ad archaeologiam et artium historian pertinentia* 15, 2001, 193-203.
Camassa – Hild 1997	G. Camassa – F. Hild, "Buch", *DNP* 2, 1997, 809-815.
Cameron 2015	A. Cameran, "City Personificationsand Consular Diptychs", *JRS* 105, 2015, 250-287.
Caprino ve diğ. 1955	C. Caprino – A. M. Colini – G. Gatti – M. Pallottino – P. Romanelli, *La Colonna di Marco Aurelio* (1955).
Castriota 1950	D. Castriota, *The Ara Pacis Augustae and the imagery of abunden in later Greek and Early Roman Imperial Art* (1950).
Cavallo – Hild 2001	G. Cavallo – F. Hild, "Rolle", *DNP* 10, 2001, 1047-1050.
Charles 2002	M. B. Charles, "The Flavio-Trajanic miles: the Appearance of Citizen Infantry on Trajan's Column", *Société d' Études Latines de Bruxelles* 61.3, 2002, 666-695.
Chausson 2006	F. Chausson, "Antonin le Pieux, Éphèse et les Parthes", içinde: W. Seipel (Ed.) *Das Partherdenkmal von Ephesos, Akten des Kolloquiums Wien, 27-28 April 2003* (2006) 33-70.
Cichorius 1896	C. Cichorius, *Die Reliefs der Traianssäule* (1896).
Cleland ve diğ. 2007	L. Cleland – G. Davies – L. L. Jones, *Greek and Roman Dress from A to Z* (2007).
Coates-Stephens 2007	R. Coates-Stephens, "The Reuse of Ancient Statuary in Late Antique Rome and the End of the Statue Habit", içinde: F. A. Bauer – C. Witschel (Ed.) *Statuen in der Spätantike* (2007) 171-189.
Conlin 1997	D. A. Conlin, *The artists of the Ara Pacis, the Process of Hellenization in Roman Relief Sculpture* (1997).
Cornell 1995	T. J. Cornell, *The Beginnings of Rome* (1995).
Croom 2000	A. T. Croom, *Roman Clothing and Fashion* (2000).

Çalık-Ross 1997 — A. Çalık, *Roma Imperial Sculpture from Clicia*, Londra Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora tezi (1997).

Çekilmez 2014 — M. Çekilmez, *Tralleis Güney Nekropolü Terrakotta Figürinleri*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi (2014).

Çubuk 2008 — N. Çubuk, *Hierapolis Tiyatro Kabartmaları* (2008).

D' Andria – Ritti 1985 — F. D' Andria – T. Ritti, *Hierapolis Scavi E Ricerche II: Le Sculture Del Teatro, I Rilievi Con I Cicli Di Apollo E Artemide* (1985).

Daguet-Gagey 1998 — A. Daguet-Gagey, "Adrastus et la colonne Antonine. L'administration des travaux publies à Rome en 193 ap. J.-C.", *MEFRA* 110, 1998, 893-915.

Daremberg ve diğ. 1919 — C. Daremberg – E. Saglio – E. Pottier – G. L. Lafaye, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines* (1919).

Davies 1920 — G. A. T. Davies, "Topography and the Trajan Column", *JRS* 10, 1920, 1-28.

Dawid 1980 — M. Dawid, "Bemerkungen zu zwei Relieffriesen aus dem ephesischen Elfenbeinfund", içinde: F. Krinzinger – B. Otto – E. Walde-Psenner (Ed.) *Forschungen und Funde Festschrift Bernhard Neutsch* (1980) 95-102.

Dawid 2003 — M. Dawid, *Die Elfenbeinplastiken aus dem Hanghaus 2 in Ephesos, Forschungen in Ephesos 8.5* (2003).

Delbrueck 1929 — R. Delbrueck, *Die Consulardiptychen und verwandte Denkmäler* (1929).

Delbrueck 1932 — R. Delbrueck, *Antike Porphyrwerke* (1932).

Delemen 2010 — İ. Delemen, "A Bust of Antinous from Perge", *Adalya* 13, 2010, 183-194.

Deppmeyer 2008 — K. Deppmeyer, *Kaisergruppen von Vespasian bis Konstantin: eine Untersuchung zu Aufstellungskontexten und Intentionen der statuarischen Präsentation kaiserlicher Familien* (2008).

Deubner 1912 — L. Deubner, "Die Apotheose des Antoninus", *RM* 27, 1912, 1-20.

Dillon 2006 — S. Dillon, "Women on the Columns of Trajan and Marcus Aurelius and the Visual Language of Roman Victory"

içinde: S. Dillon – K. E. Welch (Ed.) *Representations of War in Ancient Rome* (2006) 244-271.

Dinç 2015 — M. Dinç, "Manisa Müzesi'ndeki Hellenistik – Roma Dönemi Heykelleri", içinde: S. Durugönül (Ed.) *Manisa Müzesi Heykeltraşlık Eserleri* (2015) 27-98.

Dohrn 1968 — T. Dohrn, *Der Arringatore* (1968).

Dolansky 2008 — F. Dolansky, "Togam virilem sumere: Coming of Age in the Roman World", içinde: J. Edmonson – A. Keith (Ed.) *Roman Dress and the Fabrics of Roman Culture* (2008) 47-70.

Draper 1988 — R. D. Draper, *The Role of the Pontifex Maximus and its Influence in Roman Religion and Politics* (1988).

Duman 2015a — B. Duman, "Tripolis ad Maeandrum", *Aktüel Arkeoloji* 43, 2015, 60-63.

Duman 2015b — B. Duman, "Tripolis ad Maeandrum 2014 yılı Kazı, Onarım ve Koruma Çalışmaları", *KST* 37.1, 2015, 563-584.

Duman 2016 — B. Duman, "Tripolis'te Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmaların Özeti(2012-2015)", *Geçmişten Günümüze Denizli* 47, 2016, 78-87.

Durugönül ve diğ. 2017 — S. Durugönül – M. Dinç – U. Tepebaş, "Kilikia Bölgesi Roma Dönemi Heykeltraşlığı", *Arkhe* 4, 2017, 88-97.

Edmondson 2008 — J. Edmondson, "Public Dress and Social Control in Late Republican and Early Imperial Rome", içinde: J. Edmonson – A. Keith (Ed.) *Roman Dress and the Fabrics of Roman Culture* (2008) 21-46.

Eichler 1971 — F. Eichler, "Zum Partherdenkmal von Ephesos", *Öjh* 49, 2. Band, 1971, 102-136.

Elsner 1991 — J. Elsner, "Cult and Sculpture: Sacrifice in the Ara Pacis Augustae", *JRS* 81, 1991, 50-61.

Elsner 2000 — J. Elsner, "Frontality in the column of Marcus Aurelius", içinde: J. Scheid – V. Huet (Ed.) *La Colonne Aurélienne, Autour de la Colonne Aurélienne. Geste et Image sur la Colonne de Marc Auréle a Rome* (2000) 251-264.

Elsner 2000a — J. Elsner, "From the Culture of Spolia to the Cult of Relics: The Arch of Constantine and the Genesis of Late Antique Forms", *BSR* 68, 2000, 149-184.

Erdemgil ve diğ. 1989	S. Erdemgil – A. Evran – D. Tüzün – M. Büyükkolancı – C. İçten – E. Üçbaylar – Ü. Yüğrük, *Katalog des Ephesos Museums* (1989).
Erim 1968	K. T. Erim, "Aphrodisias Results of the 1967 Campaign", *TAD* 16.1, 1968, 67-70.
Erim 1970	K. T. Erim, "The ninth Campaign of Excavation at Aphrodisias in Caria 1969", *TAD* 18.2, 1970, 87-110.
Erim 1972	K. T. Erim, "The ninth Campaign of Excavation at Aphrodisias in Caria", *TTKY* 7.1, 1972, 150-160.
Erim 1973a	K. T. Erim, "1971 Excavations at Aphrodisias in Caria", *TAD* 20.1, 1973, 63-87.
Erim 1973b	K. T. Erim, "A Portrait Statue of Domitian from Aphrodisias", *OpRom* 1973, 135-142.
Erim 1974	K. T. Erim, "Aphrodisias in Caria. The 1972 Campaign of Excavations", *TAD* 21.1, 1974, 37-57.
Erim 1974a	K. T. Erim, "Aphrodisias", *Teatri Classici in Asia Minore* 4 (1974) 162-166.
Erim 1975	K. T. Erim, "Aphrodisias in Caria. The 1973 Campaign", *TAD* 22.2, 1975, 73-92.
Erim 1976	K. T. Erim, "Aphrodisias 1975", *AnSt* 26, 1976, 24-30.
Erim 1981	K. T. Erim, "Aphrodisias 1980", *KST* 3, 1981, 21-24.
Erim 1986	K. T. Erim, *Aphrodisias: City of Venüs Aphrodite* (1986).
Erim 1990a	K. T. Erim, "Portrait sculpture of Aphrodisias", içinde: J. H. Humphrey (Ed.), *JRA* Suppl. 1, 1990, 152-160.
Erim 1990b	K. T. Erim, *Aphrodisias: A Guide to the Site and its Museum* (1990).
Erim 1997	K. T. Erim, *Aphrodisias* (1997).
Ersun 2017a	D. Ersun, "Development of Toga Statues in Anatolia", içinde: Z. Gölen – İ. Serbestoğlu (Ed.) *New Trend in Social and Liberal Sciences-2* (2017) 341-352.
Ersun 2017b	D. Ersun, "Anadolu'da Togalı Heykellerin Gelişimi Projesi Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü 2016 Yılı Ali Dinçol Bursu", *TEBE Haberler Dergisi* 43, 2017, 74-82.

Fantham 2008 — E. Fantham, "Covering the Head at Rome: Ritual and Gender", içinde: J. Edmonson – A. Keith (Ed.) *Roman Dress and the Fabrics of Roman Culture* (2008) 158-171.

Fejfer 2008 — J. Fejfer, *Roman Portraits in Context*, içinde: F. Lissarrague – R. M. Schneider – R. R. R. Smith (Ed.) (2008).

Feld 1977 — O. Feld, "Kleinasien", içinde: B. Brenk (Ed.) *Spätantike und frühes Christentum* (1977) 155-172.

Felletti Maj 1977 — B. M. Felletti Maj, *La Tradizione Italica Nell'Arte Romana* (1977).

Fıratlı 1979 — N. Fıratlı, "Trakya'dan Bazı Yeni Buluntular", *TTKY* 8.1, 1979, 439-445.

Filges 2000 — A. Filges, "Himationträger, Palliaten und Togaten. Der männliche Mantel-Normaltypus und seine regionalen Varianten in Rundplastik und Relief", içinde: T. Mattern – D. Korol (Ed.), *Munus Festschrift für Hans Wiegartz* (2000) 95-110.

Fittschen 1970 — K. Fittschen, "Rez. zu: Studien zur statuarischen Darstellung der römischen Kaiser", *BJb* 170, 1970, 541-551.

Fittschen 1972 — K. Fittschen, "Das Bildprogramm des Trajansbogens zu Benevent" *AA* 87, 1972, 742-788.

Fittschen – Zanker 1985 — K. Fittschen – P. Zanker, *Katalog der römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und den anderen kommunalen Sammlungen der Stadt Rom, Band I – II* (1985).

Fittschen 1999 — K. Fittschen, *Prinzenbildnisse antoninischer Zeit* (1999).

Fittschen 2006 — K. Fittschen, "Die Porträts am sogenannten Parthermonument. Vorbildung und Datierung", içinde: W. Seipel (Ed.) *Das Partherdenkmal von Ephesos, Akten des Kolloquiums Wien, 27-28 April 2003* (2006) 71-88.

Florescu 1969 — F. B. Florescu, *Die Trajanssäule* (1969).

Foss 1983 — C. Foss, "Proconsul of Asia, and Related Statues", *Harvard Ukrainian Studies* 7, 1983, 196-219.

Fowler 1896 — W. W. Fowler, "On the Toga Praetexta of Roman Children", *The Classical Review* 10.7, 1896, 317-319.

Frothingham 1912 — A. L. Frothingham, “Who Built the Arch of Constantine? Its History from Domitian to Constantine”, *AJA* 16.3, 1912, 368-386.

Frothingham 1913 — A. L. Frothingham, “Who Built the Arch of Constantine? II: The Frieze”, *AJA* 17.4, 1913, 487-503.

Frothingham 1915 — A. L. Frothingham, “Who Built the Arch of Constantine? IV. The Eight Medallions of Domitian”, *AJA* 19.4, 1915, 367-384.

Fröhlich 1991 — T. Fröhlich, *Lararien und Fassadenbilder in den Vesuvstädten* (1991).

Frenz 1977 — H. G. Frenz, *Untersuchungen zu den frühen römischen Grabreliefs* (1977).

Friederichs – Wolters 1885 — C. Friederichs – P. Wolters, *Die Gipsabgüsse Antike Bildwerke in Historischer Folge Erklärt* (1885).

Fuchs 2006 — M. Fuchs, “Ein unbequemer Verwandter im Kalkül dynastischer Planung: Pedanius Fuscus am Parthermonument”, içinde: W. Seipel (Ed.) *Das Partherdenkmal von Ephesos, Akten des Kolloquiums Wien, 27-28 April 2003* (2006) 89-102.

Gabellone 2012 — F. Gabellone, “La scansione laser terrestre per lo studio di reperti archeologici: ambiti di applicazione e operatività sul campo”, içinde: F. D’Andria – M. P. Caggia – T. Ismaelli (Ed.) *Hierapolis di Frigia V: Le Attività Delle Campagne di Scavo e Restauro 2004-2006* (2012) 61-68.

Gabelmann 1984 — H. Gabelmann, *Antike Audienz und Tribunalszenen* (1984).

Gabelmann 1985 — H. Gabelmann, “Römische Kinder in Toga Praetexta”, *JdI* 100, 1985, 497-541.

Galinsky 1992 — K. Galinsky, “Venus, Polysemy and the Ara Pacis Augustae”, *AJA* 96.3, 1992, 457-475.

Ganschow 1986 — Th. Ganschow, “Überlegungen zum Parthermonument von Ephesos”, *AA* 1986, 209-221.

Ganzert ve diğ. 1984 — J. Ganzert – M. Grünewald – P. Herz, Das Kenotaph für Gaius Caesar in Limyra, *IstForsch* 35 (1984).

Garger 1892 — E. von Garger, *Der Trajansbogen in Benevent* (1892).

Gauer 1977 — W. Gauer, Untersuchungen zur Trajanssäule (1977).

Gehn 2012 — U. Gehn, *Ehrenstatuen in der Spätantike: Chlamydati und Togati* (2012).

Gehn 2016 — U. Gehn, "Greek mainland and islands", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward-Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 87-97.

Gehn – B. Ward-Perkins 2016 — U. Gehn – B. Ward-Perkins, "Constantinople", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward-Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 136-144.

Giacchero 1974 — M. Giacchero, *Edictum Diocletiani et Collegarum de pretiis rerum venalium I* (1974).

Gjødesen 1976 — M. Gjødesen, "A Fragment of the Arch of Titus", *Studia Romana in Honorem Petri Krarup Septuagenarii* (1976) 76-87.

Goethert 1931 — F. W. Goethert, *Zur Kunst der römischen Republik* (1931).

Goethert 1936 — F. W. Goethert, "Trajanische Friese", *JdI* 51, 1936, 72-81.

Goethert 1937 — F. W. Goethert, "Toga", *RE* 12, 1937, 1651-1659.

Goethert 1939 — F. W. Goethert, "Studien zur Kopienforschung I", *RM* 54, 1939, 176-219.

Goette 1983 — H. R. Goette, "Disiecta membra eines traianischen Frieses", *AA* 1983, 239-246.

Goette 1984 — H. R. Goette, "Das Bildnis des Marcus Vilonius Varro in Kopenhagen Zu den Basen von Portraitbüsten und zum Realismus flavisch-traianischer Bildnisse", *Boreas* 7, 1984, 89-104.

Goette 1986 — H. R. Goette, "Die Bulla", *Bjb* 186, 1986, 133-164.

Goette 1988 — H. R. Goette, "Mulleus – Embas – Calceus. Ikonografische Studien zu römischem Schuhwerk", *JdI* 103, 1988, 449-464.

Goette 1990 — H. R. Goette, *Studien zu römischen Togadarstellungen* (1990).

Goette 2009 — H. R. Goette, "Zur Darstellung von religiöser Tracht in Griechenland und Rom", içinde: H. Wiegand – A. Wieczorek (Ed.) *Kleidung und Identität in religiösen Kontexten der römischen Kaiserzeit* (2009) 20-34.

Goette 2013a — H. R. Goette, “Die römische ‘Staatstracht’ toga, tunica und calcei”, içinde: M. Tellenbach – R. Schulz – A. Wieczorek (Ed.) *Die Macht der Toga Dresscode im römischen Weltreich* (2013) 39-52.

Goette 2013b — H. R. Goette, “Das antike Griechenland und die römische Kleidung”, içinde: M. Tellenbach – R. Schulz – A. Wieczorek (Ed.) *Die Macht der Toga Dresscode im römischen Weltreich* (2013) 83-93.

Goldman 1994 — N. Goldman, “Roman Footwear”, içinde: J. L. Sebaste – L. Bonfante (Ed.) *The World of Roman Costume* (1994) 101-129.

Gordon 2001 — R. L. Gordon, “Pontifex”, *DNP* 10, 2001, 135-138.

Griebel 2013 — J. Griebel, *Der Kaiser im Krieg, Die Bilder der Säule des Marc Aurel* (2013).

Grueber 1910 — H. A. Grueber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum 1* (1910).

Hallett 1998 — C. H. Hallett, “A Group of Portrait Statues from the Civic Center of Aphrodisias”, *AJA* 102.1, 1998, 59-89.

Hallet 2005 — C. H. Hallet, *The Roman Nude, Heroic Portrait Statuary BC-AD 300* (2005).

Hamberg 1945 — P. G. Hamberg, *Studies in Roman Imperial Art* (1945).

Hanfmann – Ramage 1975 — M. A. Hanfmann – H. Ramage *Sculpture from Sardis: The Finds through 1975* (1975).

Hannestad 1988 — N. Hannestad, *Roman Art and Imperial Policy* (1988).

Hannestad 1994 — N. Hannestad, *Tradition in Late Antique Sculpture: Conservation, modernization, production* (1994).

Hannestad 2001 — N. Hannestad, “Sculptural Genres in Late Antiquity – Continuity or Discontinuity?”, içinde: C. Reusser (Ed.), *Griechenland in der Kaiserzeit: Neue Funde und Forschungen zu Skulptur, Architektur und Topographie Kolloquium zum sechzigsten Geburtstag von Prof. Dietrich Willers Bern, 12. – 13. Juni 1998* (2001) 137-145.

Hannestad 2002 — N. Hannestad, “Das Ende der antiken Idealstatue”, *AW* 33, 2002, 635-650.

Hansen – Whitehead 1994	M. H. Hansen – D. Whitehead, *From Political Architecture to Stephanus Byzantius: Sources for the Ancient Greek Polis* (1994).
Hassel 1966	F. J. Hassel, *Der Tajansbogen in Benevent* (1966).
Hausmann 1996	U. Hausmann, "Überlegungen zum Germanicus-Porträt", *RM* 103, 1996, 139-164.
Havé-Nikolaus 1998	F. Havé-Nikolaus, *Untersuchungen zu den kaiserzeitlichen Togastatuen griechischer Provenienz* (1998).
Haynes 1975	D. E. L. Haynes, *The Arundel Marbles* (1975).
Heberdey 1904	R. Heberdey, "Nachtrag zum ephesischen Berichte für 1902/3" *Öjh* 7. Beiblatt, 1904, 158-159.
Heberdey 1905	R. Heberdey, "Vorläufiger Bericht über die Grabungen in Ephesos 1904" *Öjh* 8. Beiblatt, 1905, 61-80.
Hekler 1912	A. Hekler, *Die Bildniskunst der Griechen – Römer* (1912).
Heuzey 1897	L. Heuzey, "La Toge romaine étudiéesur le modèle vivant", içinde: J. A. Comte – J. Foville – A. Dezarrois (Ed.), *Revue de l'art ancien et moderne II* (1897) 295-304.
Heuzey 1922	L. Heuzey, *Histoire du costume antique d'après des études sur le Modèle vivant* (1922).
Himmelmann 1973	N. Himmelmann, *Typologische Untersuchungen an römischen Sarkophagreliefs des 3. und 4. Jahrhunderts n. Chr.* (1973).
Hjort 1972	Øystein Hjort, "Noger af en Kejser", *MeddelGlypt* 29, 1972, 57-82.
Hollowey 1985	R. R. Hollowey, "The Spolia of the Arch of Constantine", *Numismatica E Antichita Classiche* 14, 1985, 261-273.
Hornblower – Spawforth 1996	S. Hornblower – A. Spawforth, *The Oxford Classical Dictionary* (1996).
Horster 2016	M. Horster, "Provincial governors and senatorial office-holders", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 239-248.
Houston 1947	M. G. Houstan, *Ancient Greek, Roman and Byzantine Costume and Decoration* (1947).

Howatson 2013	M. C. Howatson, *Oxford Antikçağ Sözlüğü*, (Çev. Faruk Ersöz) (2013).
Hölscher 1978	T. Hölscher, "Die Anfänge römischer Repräsentationskunst", *RM* 85, 1978, 315-357.
Hölscher 1979	T. Hölscher, "Beobachtungen zu römischen historischen Denkmälern", *AA* 1979, 337-348.
Hula 1895	E. Hula, "Die Toga der späteren Kaiserzeit", *Jahres-Bericht des k. k. zweiten deutschen Obergymnasiums in Brünn* 24, 1895, 1-17.
Humann ve diğ. 1904	C. Humann – J. Kohte – C. Watzinger, *Magnesia am Maeander: Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen der Jahre 1891-1893* (1904).
Hurschmann 1997	R. Hurschmann, "Calceus", *DNP* 2, 1997, 934.
Hurschmann 1999	R. Hurschmann, "Mantele", *DNP* 7, 1999, 829.
Hurschmann 2002a	R. Hurschmann, "Toga", *DNP* 12.1, 2002, 654-655.
Hurschmann 2002b	R. Hurschmann, "Tunica", *DNP* 12.1, 2002, 920-921.
Hurschmann 2003/12	R. Hurschmann, "Pallium", *DNP* 9, 2003/12, 202.
Ilgım 2008	M. Ilgım, *Afrodisyas Sebasteion Sevgi Gönül Salonu/Aphrodisias Sebasteion Sevgi Gönül Hall* (2008).
Işık 2007	F. Işık, *Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias* (2007).
İdil ve diğ. 2008	V. İdil – M. Kadıoğlu – M. Beckmann – C. Özbil – R. T. Polat, "2008 Yılı Nysa Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", *KST* 32.2, 2009, 271-295.
İnan – Rosenbaum 1966	J. İnan – E. A. Rosenbaum, *Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor* (1966).
İnan – Rosenbaum 1979	J. İnan – E. A. Rosenbaum, *Römische und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei neue Funde* (1979).
İnan ve diğ. 1996	J. İnan – A. Öztürk – N. Atik – H. S. Alanyalı – G. Ateş – S. Şahin, "Perge Tiyatrosu Yayın Çalışmalarının Ön Raporu", *KST* 18.2, 1996, 65-84.
İnan ve diğ. 2000	J. İnan – N. Atik – A. Öztürk – H. S. Alanyalı – G. Ateş, "Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge", *AA* 2000, 285-340.

Jobst 1983 W. Jobst, "I. Archäologische Untersuchungen östlich der Celsusbibliothek in Ephesos", *Öjh* 54, 1983, 149-242.

Jobst 1985 W. Jobst, "Zur Standortbestimmung und Rekonstruktion des Parthersiegaltares von Ephesos", *Öjh* 56, 1985, 79-82.

Jobst 2005 W. Jobst, "Parthermonument und Pergamonaltar – Hellenistische und römische Triumphhalkunst in Kleinasien", içinde: T. Ganschow – M. Steinhart (Ed.) *OTIUM Festschrift für Volker Michael Strocka* (2005) 171-180.

Johanning 2003 G. Johanning, "Stilgeschichte des spätantiken Porträts", *Antiquitates* 24, 2003, 1-182.

John Simth 1999 C. J. Smith, *Early Rome and Latium* (1999).

Johnson 1924 F. P. Johnson, "Byzantine Sculptures at Corinth", *AJA* 28, 1924, 253-265.

Jones 2000 M. W. Jones, "Genesis and Mimesis: The Design of the Arch of Constantine in Rome", *Journal of the Society of Architectural Historians* 59.1, 2000, 50-77.

Jucker 1978 H. Jucker, "Ipse suos Genius adsit visurus honores", içinde: G. Schwarz – E. Pochmarski (Ed.*) Classica et Provincialia Festschrift Erna Diez* (1978) 93-96.

Jung 1984 H. Jung, "Zur Vorgeschichte des spätantoninischen Stilwandels", içinde: B. Andreae (Ed.) *Symposium über die Antiken Sarkophage MarbWPr* 1984, 59-104.

Kadıoğlu 2006 M. Kadıoğlu, *Die Scaenae frons des Theaters von Nysa am Mäander. Forschungen in Nysa am Mäander Band 1* (2006).

Kadıoğlu 2011 M. Kadıoğlu, "Vorbericht über die Arbeiten im Gerontikon von Nysa am Mäander (2006-2009)", *JdI* 126, 2011, 107-154.

Kadıoğlu 2012 M. Kadıoğlu, "Teos (1962-1966, 2010-)", içinde: O. Bingöl – A. Öztan – H. Taşkıran (Ed.) DTCF Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011) Anadolu/Anatolia Ek Dizi III.2. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı (2012) 505-522.

Kadıoğlu 2014 M. Kadıoğlu, *Das Gerontikon von Nysa am Mäander. Forschungen in Nysa am Mäander Band 3* (2014).

Kadıoğlu ve diğ. 2011 — M. Kadıoğlu – K. Görkay – S. Mitchell, *Roma Dönemi'nde Ankyra* (2011).

Kadıoğlu ve diğ. 2016 — M. Kadıoğlu – C. Özbil – M. Adak – Ç. Gençler-Güray – Y. Polat – H. Ergin – R. Tamsü-Polat – G. Yenice – C. Pala, "2015 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (6. Sezon)", *KST* 38. 2, 2016, 485-508.

Kähler 1954 — H. Kähler, "Die Ara Pacis und die augusteische Friedensidee", *JdI* 69, 1954, 67-100.

Kähler 1958 — H. Kähler, *Rom und seine Welt* (1958).

Kanta 1979 — K. G. Kanta, *Eleusis, Myth, Mysteries, History, Museum* (1979).

Karanastasi 2013 — P. Karanastasi, "Die statuarische Repräsentation der römischen Kaiser im östlichen Imperium", içinde: M. Tellenbach – R. Schulz – A. Wieczorek (Ed.) *Die Macht der Toga Dresscode im römischen Weltreich* (2013) 94-97.

Kazhdan ve diğ. 1991 — A. P. Kazhdan – A. M. Talbot – A. Cutler – T. E. Gregory – N. P. Sevcenko, *The Oxford Dictionary of Byzantium 2* (1991).

Kent ve diğ. 1973 — J. P. C. Kent – B. Overbeck – A. U. Stylow, *Die römische Münze* (1973).

Kienast 1996 — D. Kienast, *Römische Kaisertabelle* (1996).

Kierdorf 1996 — W. Kierdorf, "Annales Maximi", *DNP* 1, 1996, 709.

Kleiner 1962 — G. Kleiner, "Der Triumph des Titus", içinde: D. Ahrens (Ed.) *Festschrift Max Wegner zum sechzigsten Geburstag* (1962) 42-43.

Kleiner 1977 — D. E. E. Kleiner, *Roman Group Portraiture* (1977).

Kleiner – Kleiner 1982 — D. E. E. Kleiner – F. S. Kleiner, "Early Roman Togate Statuary", *BCom* 87, 1982, 125-133.

Kleiner 1983 — D. E. E. Kleiner, *The Monument of Philopappos in Athens* (1983).

Kleiner 1992 — D. E. E. Kleiner, *Roman Sculpture* (1992).

Koch – Sichtermann 1982 — G. Koch – H. Sichtermann, *Römische Sarkophage* (1982).

Koch 2001 — G. Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, Z. Zühre İlkgelen (Çev),(2001).

Koch 2010 — G. Koch, *Türkiye'deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri/Sarkophage der römischen Kaiserzeit in der Türkei* ,Burhan Varkıvanç (Çev.),(2010).

Kockel 1993 — V. Kockel, *Poträtreliefs stadrömischer Grabbauten: ein Beitrag zur Geschicte und zum Verständnis des spätrepublikanisch-frühkaiserzeitlichen Privatporträts* (1993).

Kollwitz 1941 — J. Kollwitz, *Oströmische Plastik der theodosianischen Zeit* (1941).

Koeppel 1983 — G. M. Koeppel, "Die historischen Reliefs der römischen Kaiserzeit I Stadtrömische Denkmäler unbekannter Bauzugehörigkeit aus augusteischer und julisch-claudischer Zeit", *Bjb* 183, 1983, 61-144.

Koortbojian 2008 — M. Koortbojian, "The Double Identity of Roman Portrait Statues: Costumes and Their Symbolism at Rome", içinde: J. Edmonson – A. Keith (Ed.) *Roman Dress and the Fabrics of Roman Culture* (2008) 71-93.

Korkut 2000 — T. Korkut, "Überlegungen zum Aufkommen der Halbfiguren auf kleinasiatischen Grabstelen vom Hellenismus bis zur römischen Kaiserzeit", *Adalya* 4, 2000, 181-194.

Kourouniotis 1921/22 — K. Kuruniotis, "Ἀνασκαφαί□ἐν□ Νύφῃ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ", *ADelt* 7, 1921/22, 1-88.

Kovacs 2014 — M. Kovacs, *Kaiser, Senatoren und Gelehrte* (2014).

Köse 2005 — V. Köse, "Nekropolen und Grabdenkmäler von Sagalassos in Psidien in hellenistischer und römischer Zeit", içinde: M. Waelkens (Ed.), *SEMA* 7, 2005.

Köster 2004 — R. Köster, *Die Bauerornamentik der frühen und mittleren Kaiserzeit Milet Band 7.2* (2004).

Kraus 1967 — T. Kraus, *Das Römische Weltreich* (1967).

Kreikenbom 1992 — D. Kreikenbom, *Griechische und römische Kolossalporträts bis zum späten ersten Jahrhundert nach Christus* (1992).

Kruse 1975 — H. J. Kruse, *Römische weibliche Gewandstatuen des zweiten Jahrhunderts n. Chr.* (1975).

Ladstätter – Daim 2011 S. Ladstätter – F. Daim, *Ephesos in byzantinischer Zeit* (2011).

Lancaster 1999 L. Lancaster, "Building Trajan's Column", *AJA* 103.3, 419-439

Landskron 2006 A. Landskron, "Repräsentantinnen des orbis Romanus auf dem sog. Partherdenkmal von Ephesos", içinde: W. Seipel (Ed.) *Das Partherdenkmal von Ephesos, Akten des Kolloquiums Wien, 27-28 April 2003* (2006) 103-128.

Larson-Loven 2014 L. Larson-Loven, "Clothes, Body Language and Visual Communication in Ancient Roma", *Gothenburg Archaeological Studies* 5, 2014, 429-441.

Launitz 1865 V. D. Launitz, *Ueber die Toga der Römer und die Palla der Römerinnen* (1865).

Laurance 2012 R. Laurance, "Investigating the Emperor's toga: privileging images on Roman Coins", *BAR International Series* 2356, 2012, 69-79.

Lehmann-Hartleben 1920 K. Lehman-Hartleben, "Zum Reliefschmuck des Konstantinsbogen", *RM* 35, 1920, 143-151.

Lehmann-Hartleben 1926 K. Lehman-Hartleben, *Die Trajanssäule, ein römisches Kunstwerk zu Beginn der Spätantike Band 1-2* (1926).

Lehmann-Hartleben 1934 K. Lehman-Hartleben, "L'Arco di Tito", *BCom* 63, 1934, 89-122.

Lenaghan 2016a J. Lenaghan, "Asia Minor", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 98-108.

Lenaghan 2016b J. Lenaghan, "Re-use in fourth-century portrait statues", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 267-279.

Lepper – Frere 1988 F. Lepper – S. Frere, *Trajan's Column, A New Edition of the Cichorius Plates, Introduction, Commentary and Notes* (1988).

Lersch 1839 L. Lersch, "De Fabula togata, palliata et praetexta", *Rheinisches Museum für Philologie* 6, 1839, 509-521.

Leunissen 1985 — P. M. M. Leunissen, "Die drei römischen Statuen in der städtischen KLM-Dienstelle in Rom", *MededRom* 46, 1985, 57-86.

Liebeschuetz 2007 — J. H. W. G. Liebeschuetz, *The Decline and Fall of the Roman City* (2007).

Lim 2015 — R. Lim, "The hippodrome of Constantinople: shaping Byzantine civilization and its cultural imagination", *JRA* 28.2, 2015, 931-935.

Linfert 1976 — A. Linfert, *Kunstzentren hellenistischer Zeit* (1976).

Liverani 1995 — P. Liverani, "Nationes e Civitates nella propaganda imperiale", *RM* 102, 1995, 219-249.

Liverani 1996/97 — P. Liverani, "Il monumento antonino di Efeso", *RIA* 3.19-20, 1996-1997, 153-174.

López 1998 — I. M. L. López, *Estatuas Masculinas Togadas Y Estatuas Femeninas Vestidas de Colocciones Cordobesas* (1998).

L'Orange 1933 — H. P. L'Orange, *Studien zur Geschichte des spätantiken Porträts* (1933).

L'Orange – Gerkan 1939 — H. P. L'Orange, *Der spätantike Bildschmuck des Konstantinsbogens* (1939).

L'Orange 1961 — H. P. L'Orange, "Der Subtile Stil. Eine Kunstströmung aus der um 400 nach Christus", *Antike Kunst* 4.2, 1961, 68-75.

Magi 1945 — F. Magi, *I rilievi Flavi del palazzo della Cancelleria* (1945).

Manderscheid 1981 — H. Manderscheid, *Die Skulpturennausstattung der kaiserzeitlichen Thermenanlagen* (1981).

Masino – Sobrà 2012 — F. Masino – G. Sobrà, "L'Altare del Dodekatheon di Hierapolis", içinde: F. D'Andria – M. P. Caggia – T. Ismaelli (Ed.) *Hierapolis di Frigia V: Le Attività Delle Campagne di Scavo e Restauro 2004-2006* (2012) 259-292.

Marichal 1992 — R. Marichal, "Les Tablettes À Écrire Dans Le Monde Romain", içinde: É. Lalou (ed.) *Les Tablettes à l' Époque Moderne, Bibliologia* 12, 1992, 165-185.

Marquardt 1879 — J. Marquardt, *Handbuch der römischen Alterthümer: Das Privatleben der Römer I* (1879).

Mau 1897 — A. Mau, “Bulla”, *RE* 3.1, 1897, 1047-1051.

Mau 1899 — A. Mau, “Capsa”, *RE* 3.2, 1899, 1553-1554.

Meyer 1991 — H. Meyer, *Antinoos. Die archäologischen Denkmäler unter Einbeziehung des numismatischen und epigraphischen Materials sowie der literarischen Nachrichten. Ein Beitrag zur Kunst- und Kulturgeschichte der hadrianisch-frühantoninischen Zeit* (1991).

McFayden 1915 — D. McFayden, “The Date of the Arch of Titus”, *The Classical Journal* 11.3, 1915, 131-141.

Meischner 1981 — J. Meischner, “Fragen zur römischen Porträtgeschichte”, *BJb* 181, 1981, 143-168.

Meischner 1986 — J. Meischner, “Die Porträtkunst der ersten und zweiten Tetrarchie bis zur Alleinherrschaft Konstantins: 293 bis 324 n. Chr”, *AA* 1986, 223- 250.

Meischner 1996 — J. Meischner, “Das Missorium des Theodosius in Madrid”, *JdI* 1996, 111, 389-432.

Mellink 1973 — M. J. Mellink, “Archaeology in Asia Minor”, *AJA* 77, 1973, 169-193.

Mendel 1909 — G. Mendel, “Catalogue des monuments grecs, romains et byzantins du Musée Impérial Ottoman de Brousse”, *BCH* 33, 1909, 245-435.

Mendel 1912 — G. Mendel, *Catologue des sculptures grecques, romaines et byzantines, Band I* (1912).

Mendel 1914a — G. Mendel, *Catologue des sculptures grecques, romaines et byzantines, Band II* (1914).

Mendel 1914b — G. Mendel, *Catologue des sculptures grecques, romaines et byzantines, Band III* (1914).

Merrill 1901 — E. T. Merril, “Some Observations on the Arch of Trajan at Beneventum”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 32, 1901, 43-63.

Miller 1986 — S. G. Miller, *The Prytaneion: Its Function and Architectural Form* (1986).

Miltner 1957 — F. Miltner, “Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos 1956”, *TAD* 7.1, 1957, 20-25.

Miltner 1958	F. Miltner, "Bericht über die Österreichischen Ausgrabungen in Ephesos im Jahre 1957", *TAD* 8.1, 1958, 19-25.
Miltner 1958a	F. Miltner, *Ephesos* (1958).
Miltner 1959	F. Miltner, "XXIII. Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos", *ÖJh* 44, 1959, 315-379.
Momigliano 1942	A. Momigliano, "The Peace of the Ara Pacis", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 5, 1942, 228-231.
Mondin 2001	L. Mondin, "Scrinium", *DNP* 11, 2001, 306-307.
Moore 2012	D. W. Moore, "A Note on CIL VI. 1585a-b and the Role of Adrastus, procurator of the Column of Marcus Aurelius", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 181, 2012, 221-229.
Moretti 1948	G. Moretti, *Ara Pacis Augustae* (1948).
Morey 1924	C. R. Morey, *The sarcophagus of Claudia Antonia Sabina and the Asiatic Sarcophagi, Sardis 5* (1924).
Morris 1952	J. Morris, "The Dating of the Column of Marcus Aurelius", *JWCI* 15, 1.2, 1952, 33-47.
Neudecker 2002	R. Neudecker, "Theke", *DNP* 12.1, 2002, 298.
Niemeyer 1968	H. G. Niemeyer, *Studien zur statuarischen Darstellung der römische Kaiser* (1968).
Nolle 2003	J. Nollé, "Ein ephesischer Kult der -Victoria Romanum- und das sogenannte Parthermonument", *Chiron* 33, 2003, 459-484.
Nolli 1770	C. Nolli, *Dell'arco Traiano in Benevento* (1770).
Norman 2009	N. J. Norman, "Imperial Triumph and Apotheosis: The Arch of Titus in Rome", içinde: D. B. Counts – A. S. Tuck (Ed.) *Koine Mediterranean Studies in Honor of R. Ross Holloway* (2009) 41-53.
Oberleitner 1964/65	W. Oberleitner, "Beiträge zur Geschichte der spätantiken Porträtplastik aus Ephesos", *ÖJh* 47, 1964/65, 5-35.
Oberleitner ve diğ. 1978	W. Oberleitner – K. Gschwantler – A. Bernhard-Walcher – A. Bammer, *Funde aus Ephesos und Samothrake* (1978).

Oberleitner 1999 — W. Oberleitner, "Das Partherdenkmal von Ephesos", içinde: H. Friesinger – F. Krinzinger (Ed.) *100 Jahre Osterreichische Forschungen in Ephesos* (1978) 619-632.

Oberleitner 2006 — W. Oberleitner, "Zum Partherdenkmal: drei Problemkreise", içinde: W. Seipel (Ed.) *Das Partherdenkmal von Ephesos, Schriften des Kunsthistorischen Museums* 10, 2006, 13-24.

Oberleitner 2009 — W. Oberleitner, *Das Partherdenkmal von Ephesos: Ein Siegesmonument für Lucius Verus und Marcus Aurelius*, *Schriften des Kunsthistorischen Museums* 11A-B (2009).

Ohlemutz 1968 — E. Ohlemutz, *Die Kulte und Heiligtümer der Götter in Pergamon* (1968).

Özdizbay 2012 — A. Özdizbay, *Perge'nin MS 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi/Die Stadtentwicklung von Perge im 1.-2. Jh. n. Chr., Adalya Ek Seri 10* (2012).

Özgan – Stutzinger 1985 — R. Özgan – D. Stutzinger, "Untersuchungen zur Porträtplastik des 5. Jhs. n. Chr. anhand zweier neugefundener Porträts aus Stratonikeia", *IstMitt* 35, 1985, 237-274.

Özgan 1995 — R. Özgan, "Die griechischen und römischen Skulpturen aus Tralleis", *AMS* 15, 1995.

Özgan 2003 — R. Özgan, "Die kaiserzeitlichen Sarkophage in Konya und Umgebung", *AMS* 46, 2003.

Özgan 2013a — R. Özgan, *Roma Portre Sanatı I* (2013).

Özgan 2013b — R. Özgan, *Roma Portre Sanatı II* (2013).

Öztürk 2009 — A. Öztürk, *Die Architektur der Scaenae Frons des Theaters in Perge* (2009).

Pasinli 1995 — A. Pasinli, *Istanbul Archaeological Museum* (1995).

Petersen 1892 — E. Petersen, "L'Arco di Traiano a Benevento", *RM* 7, 1892, 239-264.

Petersen 1894 — E. Petersen, "L' Ara Pacis Augustae", *RM* 9, 1894, 171-228 (1894).

Petersen 1895 — E. Petersen, "Il fregio dell'Ara Pacis", *RM* 10, 1895, 138-145 (1895).

Petersen ve diğ. 1896 — E. Petersen – A. V. Domaszweski – G. Calderini, *Die Marcus-Säule auf Piazza Colonna in Rom* (1896).

Petersen 1902 — E. Petersen, *Ara Pacis Augustae* (1902).

Pirson 1996 — F. Pirson, "Style and Message on the Column of Marcus Aurelius", *BSR* 64, 1996, 139-179.

Polaschek 1969 — K. Polaschek, *Untersuchungen zu griechischen Mantelstatuen, der Himationtypus mit Armschlinge* (1969).

Pollini 2012 — J. Pollini, *From Republic to Empire: Rhetoric, Religion and Power in the Visual Culture of Ancient Rome* (2012).

Prochaska 2014 — W. Prochaska – M. Seyer – G. A. Plattner, "Aphrodisischer Marmor am Kenotaph des Gaius Caesar in Limyra in Lykien", *Öjh* 83, 2014, 223-236.

Pfanner 1981 — M. Pfanner, "Die verlorene Inschrift des Titusbogen, oder die Geschichte vom Baukrieg zwischen Kaiser und Senat", *AA* 1981, 519-521.

Pfanner 1983 — M. Pfanner, *Der Titusbogen* (1983).

Pülz 1989 — R. Pülz, *Untersuchungen zur Kaiserzeitlichen Bauornamentik von Didyma* (1989).

Raeck 1998 — W. Raeck, "Doctissimus Imperator – Ein Aspekt des Herrscherideals in der spätantiken Kunst", *AA* 1998, 509-522.

Reynolds 1982 — J. Reynolds, *Aphrodisias and Rome* (1982).

Richmond 1935 — I. A. Richmond, "Trajan's Army on Trajan's Column", *Papers of the British School at Rome* 13, 1935, 1-40.

Richmond 1969 — I. Richmond, *Roman Archaeology and Art* (1969).

Ridgway 1981 — B. S. Ridgway, "Sculpture from Corinth", *Hesperia* 50, 1981, 422-448.

Ritti 1985 — T. Ritti, *Hierapolis Scavi E Ricerche I: Fonti Letterarie Ed Epigrafiche* (1985).

Robert – Broughton 1968 — T. Robert – S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic 2* (1968).

Rockwell 1991 — P. Rockwell, "Unfinished statuary associated with a sculptor's studio", *Aphrodisias Papers* 2, 1991, 127-143.

Rohmann 1998 — J. Rohmann, "Die spätantiken Kaiserporträts am Konstantinsbogen in Rom", *RM* 105, 1998, 259-282.

Romeo 2011 — I. Romeo, "The 'Beautiful Tomb' and civic identity in Julio-Claudian Hierapolis", içinde: F. D'Andria – I. Romeo (Ed.) *Roman Sculpture in Asia Minor, Proceedings of the International Conference to celebrate the 50th anniversary of the Italian excavations at Hierapolis in Phrygia, held on May 24-26, 2007, JRA* Ek Dizi 8, 2011, 193-210.

Romeo ve diğ. 2014 — I. Romeo – D. Panariti – R. Ungaro, *Hierapolis di Frigia VI: La Tomba Bella, Un heroon giulio-claudio e il suo sarcofago* (2014).

Rose 2015 — C. B. Rose, "The reliefs from the Julio-Claudian Sebasteion at Aphrodisias" *JRA* 28.2, 2015, 787-791.

Ross 1911 — C. F. Ross, "The Reconstruction of the Later Toga", *AJA* 15, 1911, 24-31.

Rossi 1971 — L. Rossi, *Trajan's Column and the Dacian Wars*, J. M. C. Toynbee (Çev.) (1971).

Rossini 2006 — O. Rossini, *Ara Pacis* (2006).

Rothfus 2010 — M. A. Rothfus, "The Gens Togata: Changing Styles and Changing Identities", *AJPh* 131.3, 2010, 425-452.

Rotili 1972 — M. Rotili, *L'Arco di Traiano a Benevento* (1972).

Roueché 1979 — C. Roueché, "A New Inscription from Aphrodisias and the Title pater tes poleos", *GrRomByzSt* 20, 1979, 173-185.

Rubeni – Pauli 1665 — A. Rubeni – P. Pauli, *F. De Re Vestiaria Veterum, Praecipue De Lato Clavo Libri Duo: Et alia eiudem Opuscula posthuma, quorum seriem adversa pagina exhibet* (1665).

Ryberg 1955 — I. S. Ryberg, "Rites of the State Religion in Roman Art", *Memoirs of the American Academy in Roma* 22 (1955).

Saletti 1968 — C. Saletti, *Il Ciclo Statuario Della Basilica di Velleia* (1968).

Seelentag 2006 — G. Seelentag, "Die Traianssäule – Bilder des Sieges", içinde: E. Stein-Hölkeskamp und Karl-Joachim Hölkeskamp (Ed*.) Die römische Welt* (2006) 401-418.

Schaller 1998 — B. Schaller, "Honos", *DNP* 5, 1998, 713.

Schäfer 1989 — Th. Schäfer, *Imperii insignia Sella curulis und Fasces 2* (1989).

Schede 1928	M. Schede, *Griechische und römische Skulpturen des Antikenmuseums* (1928).
Scheid 1999	J. Scheid, "Auguste et le Grand pontificat", *Revue historique de droit français et étranger* 77, 1999, 1-19.
Schneider 1999	C. Schneider, *Die Musengruppe von Milet*, *MilForsch I* (1999).
Schollmeyer 2005	P. Schollmeyer, *Römische Plastik* (2005).
Schröder 1993	S. F. Schröder, *Katalog der antiken Skulpturen des Museo del Prado in Madrid* (1993).
Seyrig 1953	H. Seyrig, "Antiquités de la nécropole d' Émèse", *Syria* 30, 1.2, 1953, 12-50.
Sieveking 1917	J. Sieveking, "Die kaiserliche Familie auf der Ara Pacis" *RM* 32, 1917, 90-93.
Simon 1967	E. Simon, *Ara Pacis Augustae, 1.Band* (1967).
Smith ve dig. 1891	W. Smith – W. Wayte – G. E. Marindin, *A Dictionary of Greek And Roman Antiquities* (1891).
Smith 1987	R. R. R. Smith, "The Imperial Relief's from the Sebasteion at Aphrodisias", *JRS* 77, 1987, 88-138.
Smith – Erim 1991	R. R. R. Smith – K. T. Erim, "Sculpture from the Theatre: A Preliminary Report", in: R. R. R. Smith – K. T. Erim (Ed.), *Aphrodisias Papers* 2, 1991, 88-89.
Smith 1993	R. R. R. Smith, *Aphrodisias I, The Monument of C. Julius Zoilos* (1993).
Smith 1995	R. R. R. Smith, "Archaeological Research at Aphrodisias in Caria", *JRA* 99.1, 1995, 33-58.
Smith – Ratté 1997	R. R. R. Smith, "Archaeological Research at Aphrodisias in Caria", *JRA* 101.1, 1997, 1-22.
Smith 1999	R. R. R. Smith, "Late Antique Portraits in a Public Context: Honorific Statuary at Aphrodisias in Caria, A.D. 300-600", *JRS* 89, 1999, 155-189.
Smith 2001	R. R. R. Smith, "A Portrait Monument for Julian and Theodosius at Aphrodisias", içinde: C. Reusser (Ed.), *Griechenland in der Kaiserzeit: Neue Funde und Forschungen zu Skulptur, Architektur und Topographie Kolloquium zum sechzigsten Geburtstag von Prof.*

Dietrich Willers Bern, 12. – 13. Juni 1998 (2001) 125-136.

Smith 2006 — R. R. R. Smith, *Roman Portrait Statuary from Aphrodisias: Aphrodisias II* (2006).

Smith 2007 — R. R. R. Smtih, "Statue Life in the Hadrianic Baths at Aphrodisias", içinde: F. A. Bauer – C. Witschel (Ed.) *Statuen in der Spätantike* (2007) 203-235.

Smith 2008 — R. R. R. Smith, "Roman Portraits and Marble Production at Aphrodisias", içinde: R. R. R. Smith – L. Lenaghan (Ed.), *Roman Portraits from Aphrodisias* (2009) 9-34.

Smith 2009 — R. R. R. Smith, "Yazıtlar, Tasvirler ve Arkeolojik Veriler Işığında Heykel Atölyeleri", içinde: R. R. R. Smith – L. Lenaghan (Ed.), *Roman Portraits from Aphrodisias* (2009) 103-119.

Smith 2011 — R. R. R. Smith, "Marble workshops at Aphrodisias", içinde: F. D'Andria – I .Romeo (Ed.) *Roman Sculpture in Asia Minor, Proceedings of the International Conference to celebrate the 50th anniversary of the Italian excavations at Hierapolis in Phrygia, held on May 24-26, 2007*, *JRA* Ek Dizi 8, 2011, 62-76.

Smith 2013 — R. R. R. Smith, *The Marble Relief from the Julio-Claudian Sebasteion* (2013).

Smith 2015 — R. R. R. Smith, "Citizens and kings in the Tomba Bella at Hierapolis", *JRA* 28.2, 2015, 803-809.

Smith 2016a — R. R. R. Smith, "Statue practice in the late Roman empire: numbers, costumes, and style", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 1-27.

Smith 2016b — R. R. R. Smith, "Aphrodisias", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 145-159.

Snijder 1926 — G. A. S. Snijder, "Der Trajansbogen in Benevent", *JdI* 41, 1926, 94-128.

Spannagel 1979 — M. Spannagel, "Wiedergefundene Antiken. Zu vier Dal – Pozzo-Zeichnungen in Winsdor Caste", *AA* 1979, 348-377.

Spathi 2013 — M. G. Spathi, "Die Kleidung der Figuren auf Grabstelen der römischen Zeit in Griechenland und Kleinasien",

içinde: M. Tellenbach – R. Schulz – A. Wieczorek (Ed.) *Die Macht der Toga Dresscode im römischen Weltreich* (2013) 110-114.

Speidel 2005/6 — M. P. Speidel, "Trajan's Column and the Arch at Benevento", *RM* 112, 2005/6, 189-206.

Sperti 2009 — L. Sperti, "Un togata velata capite da Grumentum" *Grumentum Romana* 2009, 315-321.

Stampini 1970 — P. Stampini, *Ara Pacis Augustae* (1970).

Stähler 1987 — K. Stähler, "Lucius Verus Parthicus Medicus Zum Partherschlachtfries aus Ephesos", *Boreas* 10, 1987, 107-116.

Stevenson 2008 — T. Stevenson, "On Dating the Frieze of Trajan's Column", *Mediterranean Archaeology* 21, 2008, 43-58.

Stewart 2007 — P. Stewart, "Continuity and Tradition in Late Antique Perceptions of Portrait Statuary",, içinde: F. A. Bauer – C. Witschel (Ed.) *Statuen in der Spätantike* (2007) 27-42.

Stuart Jones 1910 — H. Stuart Jones, "The Historical Interpretation of the Reliefs of Trajan's Column", *Papers of the British School at Rome* 5.7, 1910, 435-459.

Studniczka 1909 — F. Studniczka, *Zur Ara Pacis* (1909).

Squarciapino 1943 — M. Squarciapino, *La Scuola di Afrodisia* (1943).

Stähler 1987 — K. Stähler, "Lucius Verus Parthicus Medicus Zum Partherschlachtfries aus Ephesos", *Boreas* 10, 1987, 107-116.

Stichel 1982 — R. H. W. Stichel, *Die römische Kaiserstatue am Ausgang der Antike* (1982).

Stone 1994 — S. Stone, "The Toga: From National to Ceremonial Costume", içinde: J. L. Sebaste – L. Bonfante (Ed.), *The World of Roman Costume* (1994) 13-45.

Strobel 1984 — K. Strobel, *Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans: Studien zur Geschichte des mittleren und unteren Donauraumes in der Hohen Kaiserzeit* (1984).

Strocka 1978 — V. M. Strocka, "Die frühesten Girlandensarkophage. Zur Kontinuität der Reliefsarkophage in Kleinasien während des Hellenismus und der frühen Kaiserzeit", içinde: S. Şahin – E. Schwertheim – J. Wagner (Ed.) *Studien zur*

Religion und Kultur Kleinasiens: Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburstag am 28. Februar 1976 (1978) 882-913.

Strocka 1985 — V. M. Strocka, "Zuviel Ehre für Scholastikia", içinde: E. Ag Plöckinger – M. Bietak – G. Dobesch – K. Holter – H. Hunger –M. Kandler – S. Karwiese – H. Kenner – R. Noll – G. Piccottini –R. Pillinger – J. B. Trentini – E. Zöllner (Eds.), *Lebendige Altertumswissenschaft: Festgabe zur Vollendung des 70. Lebensjahres von Hermann Vetters* (1985) 229-232.

Strong 1992 — D. Strong, *Roman Art* (1992).

Studniczka 1909 — F. Studniczka, *Zur Ara Pacis* (1909).

Strzygowski 1901 — J. Strzygowski, *Orient oder Rom Beiträge zur Geschichte der spätantiken und frühchristlichen Kunst* (1901).

Strzygowski 1904 — J. Strzygowski, *Catalogue général des antiquités égyptiennes du Musée du Caire* (1904).

Sydow 1969 — W. V. Sydow, *Zur Kunstgeschichte des spätantiken Porträts im 4. Jahrhundert n. Chr.* (1969).

Şahin 1973 — S. Şahin, *Neufunde von antiken Inschriften in Nikomedeia (Izmit) und in der Umgebung der Stadt* (1979).

Şahin 1979 — S. Şahin, *Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) I/İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu I* (1979).

Şahin 1999 — S. Şahin, "Die Inschriften von Perge", *IK* 54 (1999).

Şahin 2000 — S. Şahin, "Bauhistorisch – epigraphische Zeugnisse aus dem Theater von Perge", *Olba* 3, 2000, 199-210.

Taeuber 2006 — H. Taeuber, "Das Parthermonument – historische Grundlagen", içinde: W. Seipel (Ed.) *Das Partherdenkmal von Ephesos, Akten des Kolloquiums Wien, 27-28 April 2003* (2006) 25-32.

Tepebaş 2016 — U. Tepebaş, "Tarsus Müzesi'ndeki Hellenistik – Roma Dönemi Tanrı ve Erkek Heykelleri", içinde: S. Durugönül (Ed.) *Tarsus Müzesi Taş Eserleri, Heykeltraşlık ve Mimari Plastik Eserler* (2016) 57-80.

Toynbee 1947 — J. M. C. Toynbee, "Review and Discussions", *JRS* 37, 1947, 190-191.

Toynbee 1961	J. M. C. Toynbee, "The Ara Pacis Augustae", *JRS* 51, 153-156.
Trillmich ve diğ. 2009	W. Trillmich – H. R. Goette – F. Beuthan – P. Governale – D. Attanasio, "Der Togatus Vogel in Berlin – Togastatue und Bildnis Traians", *JdI* 123, 2008, 239-276.
Turak 2011	Ö. Turak, *Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu*, İçinde: Haluk Abbasoğlu (Danışman) İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi (2011).
Ulugün ve diğ. 2007	F. Yavuz Ulugün – M. Bakan – T. Aksoy, *Kocaeli ve Çevresi Tarihi II: Roma Dönemi Bithynia* (2007).
Van Buren 1913	A. W. V. Buren, "The Ara Pacis Augustae", *JRS* 3.1, 1913, 134-141.
Vermeule 1968	C. C. C. Vermeule, *Roman Imperial Art in Greece and Asia Minor* (1968).
Vermeule 1982	C. C. C. Vermeule, "The Ara Pacis and the Child Nero: Julio- Claudian Commemorative Reliefs in Italy and Elsewhere", *AJA* 86.2, 242-244.
Vetters 1968-71	H. Vetters, "Ephesos", *ÖJh* 49, 1968-71, 1-54.
Vetters 1970	H. Vetters, "Ephesos: Vorläufiger Grabungsbericht 1969", *AnzWien* 107, 1970, 1-19.
Vout 1996	C. Vout, "The Myth of the Toga: Understanding the History of Roman Dress", *Greece & Rome* 43.2, 1996, 204-220.
Yılmaz 1995	H. Yılmaz, "Demos – Zur späten Typologie einer klassischen Personifikation", RM 102, 1995, 211-218.
Yonah 1970	M. A. Yonah, "The Caesarea Porphyry Statue", *Israel Exploration Journal* 20.3,4, 1970, 203-208.
Zanker 1975	P. Zanker, "Grabreliefs römischer Freigelassener", *JdI* 90, 1975, 267-315.
Zanker 1990a	P. Zankler, *The Power of Images in the Age of Augustus* (1990).
Zanker 1990b	P. Zankler, *Augustus und die Macht der Bilder* (1990).
Zimmermann – Ladstätter	N. Zimmermann – S. Ladstätter, *Ephesos Duvar*

2011	*Resimleri, Hellenistik Dönemden Bizans Dönemine Kadar* (2011).
Zoroğlu 2014	C. Zoroğlu, *Anadolu'da Roma Dönemi Zırhlı Heykelleri*, (Danışman: M. Kadıoğlu) Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi (2014).
Waelkens 1982	M. Waelkens, *Dokimeion die Werkstatt der repräsentativen kleinasiatischen Sarkophage* (1982).
Ward-Perkins 2016	B. Ward-Perkins, "The end of the statue habit, AD 284-620", içinde: R. R. R. Smith – B. Ward Perkins (Ed.) *The Last Statues of Antiquity* (2016) 98-108.
Warren 1971	L. B. Warren, "Etruscan Dress as Historical Source: Some Problems and Examples", *AJA* 75.3, 1971, 277-284.
Walton 1924	A. Walton, "The Date of the Arch of Constantine", *Memoirs of the American Academy in Rome* 4, 1924, 169-180.
Weaver 1972	P. R. C. Weaver, *Familia Caesaris: A Social Study of the Emperor's Freedmen and Slaves* (1972).
Wegner 1931	M. Wegner, "Die kunstgeschichtliche Stellung der Marcussäule", *JdI* 46, 1931, 61-174.
Wegner 1939	M. Wegner, *Die Herrscherbildnisse in antoninischer Zeit* (1939).
Wegner 1956	M. Wegner, *Hadrian, Plotina, Marciana, Matidia, Sabina* (1956).
Weinstock 1960	S. Weinstock, "Pax and the Ara Pacis", *JRS* 50.1-2, 1960, 44-58.
Weiss 1881	H. Weiss, *Kostümkunde, Geschichte der Tracht und des Geräths der Völker des Alterthums I* (1881).
West 1933	R. West, *Römische Porträt-Plastik I* (1933).
Wiegartz 1965	H. Wiegartz, *Kleinasiatische Säulensarkophage: Untersuchungen zum Sarkophagtypus und zu den figürlichen Darstellungen, IstForsch 26* (1965).
Wiggers – Wegner 1971	H. B. Wiggers – M. Wegner, *Das Römische Herrscherbild III, Band I* (1971).
Wilpert 1899	J. Wilpert, "Der Parallelismus in der Entwicklung der toga und des pallium", *ByzZ* 8, 1899, 490-492.

Wilson 1923	L. M. Wilson, "Histoire du costume antique", *ClPhil* 18.3, 1923, 273-277.
Wilson 1924	L. M. Wilson, *The Roman Toga* (1924).
Wrede 1972	H. Wrede, *Die spätantike Hermengalerie von Welschbillig* (1972).
Wrede 1995	H. Wrede, "Rez. zu: Studien zu römischen Togadarstellungen", *Gnomon* 67, 1995, 541-550.
Wrede 2001	H. Wrede, *Senatorische Sarkophage Roms, Der Beitrag des Senatorenstandes zur römischen Kunst der hohen und späten Kaiserzeit* (2001).

ANTİK KAYNAKLAR

Halikarnassoslu Dionysios	*The Roman antiquities of Dionysius of Halicarnassus* 3 Çev. E. Cary – E. Spelman, 1940.
Lydus	Johannes Lydus, *Des magistratures de I'État romain* M. Dubuisson – J. Schamp (Ed.), (2006).
Plinius	*Natural History* XI, Çev. H. Rackham, Harvard Üniversitesi Yayınları 1962.
Tertullian	*De Pallio*, Çev. V. Hunink, 2005.
Vergilius	*Aeneas* I, Çev. O. Akşit, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları* 1143, 1965.

Kullanılan Diğer Kısaltmalar

Bkz. **:** Bakınız

Cm. **:** Santimetre

M. : Metre

Çiz. : Çizim

Fig. : Figür

D. : Derinlik

Dnp. : Dipnot

G. : Genişlik

Kat. No. : Katalog Numarası

Lev. : Levha

Res. : Resim

Y. : Yükseklik

Ve diğ. : Ve diğerleri

Y. dn. : Yukarı dipnot

Env. No : Envanter Numarası

Foto. : Fotoğraf

age. : Adı geçen eser

v.d. : ve devamındakiler

ÖZET

Toga, Roma vatandaşlarına özgü bir elbisedir. Elbisenin kökeni hem antik kaynaklarda hem de günümüz modern kaynaklarında belirsizliğini halen korumaktadır. Antik kaynaklara araştırmacılar tarafından yapılan atıflar sonucunda varsayımlar Etrüskler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Günümüz araştırmacıları var olan somut heykeltıraşlık eserleri ışığında elbisenin gelişimini MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinden başlatmışlardır. MÖ 1. yüzyıldaki elbise Yunanların himation'u ile oldukça benzerdir. Toga, yarı dairesel formuyla bu dönemde Yunanların himation'undan ayrılmıştır. Elbise formunda Augustus Döneminde köklü bir değişim yaşanmıştır. Köklü değişimle elbise tam dairesel formludur ve giysiye birden fazla bölüm eklenmiştir. Elbise de ikinci değişim MS 2. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başında yaşanmıştır. Bu tarih aralığında Augustus Dönemi formundan çok farklı bir modelleme ile karşılaşılmıştır. Karşılaşılan modellendirmenin kökeni olarak Mısır rahiplerinin elbiselerine işaret edilmiştir. Bunun yanı sıra bu değişimin altında yatan sebepler nüfus araştırmalarıyla ilişkilendirilmiştir. Elbise de son değişiklik ise; MS 4. yüzyıl sonunda yapılmıştır. Roma'nın İtalya merkezli kentlerinde ele geçen togalı heykelleri H. R. Goette tarafından "*Studien zu römischen Togadarstellungen*" başlıklı çalışma ile bilim dünyasına sunulmuştur. F. Havé-Nikolaus ise, "*Untersuchungen zu den kaiserzeitlichen Togastatuen griechischer Provenienz"* başlıklı çalışma ile Roma'nın Yunanistan üzerindeki eyaletlerinde yer alan togalı heykellerinin değerlendirmesini yapmıştır. Anadolu'da togalı heykellerin gelişimine yönelik genel bir çalışma henüz günümüzde yapılmış değildir. Çalışma kapsamında 52 Arkeoloji Müzesinde bilimsel inceleme ve gözlemlerde bulunulmuştur. Arkeoloji Müzelerinden 33 adet yayımlanmamış eser kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan eserlerin tanımlama ve tarihlendirme çalışmaları 59 yayımlanan eserle birlikte yapılmıştır. Eserlere getirmiş olduğum tarihlendirme önerileri ARIT'in George Maxim Anossov Hanfmann bursu desteğiyle Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsünde Hans

Rupprecht Goette ile kişisel görüşme yapılarak desteklenmiştir. Bilindiği üzere togalı heykeller konusu Hans Rupprecht Goette'nin uzmanlık alanını oluşturmaktadır. Gerek kişisel çabalarım gerekse de Hans Rupprecht Goette ile yaptığım görüşme neticesinde stil kritiği yapılan heykeller bundan sonraki araştırmalara öncülük edecektir. Sonrasında kataloga eklenen eserler ait oldukları gruplara yerleştirilmiştir. Burada yapılan çalışmayla elbisenin dört farklı tipi tipoloji ve stil gelişimi kapsamında 6 ana başlık, 8 alt başlık altında değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma da toplam 92 adet yontu incelenmiştir. Eserler arasında Anadolu'ya özgü yanılsamaların olduğu örnekler ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Sonrasında heykellerin tipolojik, kronolojik ve mekânsal dağılımları ortaya konulmuştur. Böylelikle ortaya konulan çalışma ile Roma heykeltıraşlığı konusunda Anadolu'da bir bilinmezlik daha gün yüzüne çıkarılmıştır.

Abstract

Toga is defined as an outer garment of Roman citizens and its origin remains uncertain in both ancient and modern sources despite the references ofancient period historians indicate that its origin may went back to Etruscan period. Solid proofs as sculptural remains from ancient era helped scholars to date the origin of toga in the first quarter of the first century BC and it was similar to Greek *himation*. Nevertheless, toga had a semicircular form that differed it from the Greek *himation*. Its features had radically changed during the age of Augustus. Now it took a circular form and multiple sections had added to it. The second change was also fundamental and dated to the end of the 2nd century to the beginning of the 3rd century. Its origins went back to 1st century and was similar to the clothes of the Egyptian Monks. This change was also correlated with the census. The number of Roman citizens had vastly increased, therefore, the people who wore toga wanted to separate themselves from ordinary citizens. The last change in toga was taken place in the 4th century AD. At present time, the interest in toga sculptures have resulted in some outstanding works. On one hand, H.R. Goette analyzed toga sculptures in Rome and central Italy and presented "*Studien zu römischen Togadarstellungen*". On the other hand, F. Havé Nikolaus studied toga sculptures in Greece and presented his work "*Untersuchungen zu den kaiserzeitlichen Togastatuen griechischer Provenienz*". There, the toga sculptures in Asia Minor remain vacant despite there is pertinent evidence to carry such study. For this study, 52 archaeology museum are visited and 33 unpublished toga sculptures are documented. Their identification and chronology are determined with 59 published sculptures. I have given an ARIT's George Maxim Anossov Hanfmann scholarship to date the unpublished sculptures and with the help of Hans RupprechtGoette I have made a proposal. These sculptures are placed to their groups right after they are identified. Their typological and stylistic developments are analyzed under 6 major and 8 minor headings. Here, 92 toga

sculptures are evaluated for the study. Some sculptures have shown Anatolian features thus they are analyzed under a different heading. This study tried to explain the sculptures' typology, chronology and their distribution in the areas. In that way, another obscurity about the Anatolian sculpture have come to light.

KATALOG

01. Togalı Heykel **Levha 1, 1**

İzmir Arkeoloji Müzesi, Env. No. 10

Buluntu Yeri ve Yapısı: Magnesia Ad Maeandrum, Prytaneion.

Ölçüler: Y. 202 cm; G. 62 cm; D. 48 cm.

Malzemesi: İnce grenli beyaz mermer

Tanım: *Pallium* tipinde toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ el ve sağ ayağın ön kısmı heykelden eksik parçalardır. Heykel, baş kısmı dışında bir bloktan yontulmuştur. Arka kısım kabaca işlenmiştir. Eserin sol yanı işlenmemiştir ve düz bırakılmıştır. İşlenmeden bırakılan düzleştirilmiş alanda 4 adet kare biçimli zıvana deliği mevcuttur. Kare biçiminde açılan zıvana delikleri muhtemelen heykelin mimari yapı programı çerçevesinde kullanımına işaret etmektedir. Elbise altına tunik giyilmiştir. Vücuda yaslanan sol kol giysi ile tamamen kaplanmıştır. Bu nedenle sol kolun anatomik ayrıntısı elbise yüzeyine yansımamıştır. Sağ kol dirsekten bükülmüştür ve *balteus* ile askıya alınmıştır. *Umbo* ve *sinus* işlenmemiştir. *Lacinia*'nın bir köşesi altta ayaklar arasında diğer köşesi ise; arkada sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. *İma toga*, sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümüne diyagonal bir biçimde uzanmıştır.

Elbise altına giyilen tunik'in yaka hattı işlenmiştir. *Balteus* kıvrımları birbirini paraleldir. Sol bacaktan en alttan başlayıp üstte gövdenin orta bölümüne kadar boydan boya diyagonal bir biçimde birbirini takip eden kıvrımlarla giysi verilmiştir. Bunun yanı sıra hareketli sağ bacak üzerinde "V" formlu kıvrımlar ayak bileğinden kalça bölümüne kadar düzenli aralıklarla birbirini izlemiştir. Vücut ağırlığı elbise ile tamamen örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise, dizden bükülmüştür ve ayak dışa dönük yerleştirilmiştir. Ayak hareketine bağlı olarak sol kalça hareketlenmiştir ve sağ bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Togalı heykel ayağında *calceus senatorius*

taşımaktadır. Eserde kaidenin sadece üst bölümü korunmuş olup, sol bacağın bitişiğinde 31x20 cm ölçülerinde bir destek yer almaktadır.

Tarihleme: C. Watzinger tarafından heykel, Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir[1250]. A. Linfert eser için, MÖ 70 tarihini belirtmiştir[1251]. D. Kreikenbom tarafından toga dökümünün Erken Augustus Dönemi özelliğini yansıttığı vurgulanmıştır[1252]. A. Linfert, Prytaneion'da bulunan bugün İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bir diğer togalı heykel ile eseri karşılaştırmıştır ve teknik olarak aynı çalışma atölyesinin ürünü olduğunu belirtmiştir[1253]. D. Kreikenbom tarafından A. Linfert'in düşüncesinin gerçeği yansıtmadığı teknik ve stilistik olarak her iki eserin aralarında büyük farklılıklar olduğu ortaya konmuştur[1254]. Bir diğer araştırmacı H. R. Goette tarafından *pallium* tipinde verilen togalı heykellerin MÖ 1. yüzyıl'ın 1. çeyreğinden Augustus Dönemine kadar anıtlar da sergilenen heykeltıraşlık eserleri ile paralel bir şekilde takip edilebildiği vurgulanmıştır[1255]. Bu nedenle eser, H. R. Goette tarafından Ephesos Memmius anıtı togalı heykeliyle aynı grup da değerlendirilmiştir[1256]. Ephesos Memmius anıtı örneğinde izlenilen elbise kıvrımlarının verilişi, ayak hareketi ve *lacinia*'nın konumlandırılması araştırmacı tarafından tespit edilen paralel özelliklerdir[1257]. Ephesos Memmius anıtı togalı heykeli ile olan yakın benzerliği ışığında eser Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir[1258].

Kaynakça: Humann ve diğ. 1904, 209, Res. 212; Polaschek 1969, 208, 18a; Linfert 1976, 38, dnp. 84, 50, Lev. 10, Goette 1990, 112, No. 116; Lev. 3,5; Kreikenbom 1992, 143-144, No. 2.11.

[1250] Humann ve diğ. 1904, 210.
[1251] Linfert 1976, 38, dnp. 84.
[1252] Kreikenbom 1992, 144.
[1253] Linfert 1976, 38, dnp. 84, Lev. 10.
[1254] Kreikenbom 1992, 144.
[1255] Goette 1990, 24.
[1256] age. 112, No. 118, Lev. 3,6.
[1257] age. 24.
[1258] age. 24.

02. Togalı Heykel **Levha 1, 2**

İzmir Arkeoloji Müzesi, Env. No. 3

Buluntu Yeri ve Yapısı: Akhisar (Thyateira).

Ölçüler: Y. 185 cm; G. 80 cm; D. 40 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: *Pallium* tipinde toga giyimli erkek heykelidir. Baş, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Baş ve sol el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan eklenmiştir. Eserde arka bölüm kabaca işlenmiştir. Kabaca işlenmesi eserin muhtemelen bir niş ya da sütunlu düzenlemede mimari yapı programı çerçevesinde kullanıldığına işaret etmektedir.

Toga altında tunik giyilmiştir. Tunik yakasının sınırı belirtilmiştir. Sağ kol *balteus* ile askıya alınmıştır. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Her iki elin eksik olması nedeniyle heykelin ikonografik bir obje taşıyıp taşımadığına yönelik bir tespit yapılamamıştır. *Umbo* ve *sinus* işlenmemiştir. *İma toga*, sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Lacinia'*nın bir köşesi altta ayaklar arasında diğer köşesi ise; sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif sağa doğru hareket etmiştir. Bu harekete bağlı olarak giysi gerilmiştir ve boydan boya elbise kıvrımları vücudun geneline yayılmıştır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle heykelin ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: Eserde *sinus* ve *umbo* yoktur. Bu iki özelliğin bulunmaması sebebiyle giysi yarı dairesel formludur[1259]. Yarı dairesel formuyla eser Geç Cumhuriyet Dönemi özelliği sergilemektedir. H. R. Goette, *pallium* tipinde bağımsız togalı heykellerin, MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinden Augustus Dönemine kadar anıtlarda sergilenen heykeltıraşlık eserleri ile paralel bir şekilde takip edilebildiğini belirtmiştir[1260]. Eserde görülen giysi dökümü, Anadolu da Ephesos Memmius anıtında yer alan togalı heykel ile[1261] benzer özellikler sergilemektedir. Ephesos Memmius anıtında yer alan togalı heykel ile elbisenin kıvrım düzenlemesi, sağ ayağın taşıyıcı; buna karşın sol bacağın hareketli oluşu, *ima toga*'nın sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal yükselişi ve ayaklar arasında betimlenen *lacinia* köşesinin konumlandırılması uygulamalarıyla benzerlik gösterir. Anadolu dışında İtalya'nın Lombardiya bölgesinde bulunan Civico Arkeoloji müzesi örneğiyle[1262] (Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemi) heykel arasında benzerlik kurulabilir. *Balteus*'da birbirini paralel takip eden kıvrım düzenlemesi, sağ bacak hareketine bağlı olarak sağ ayak bileği yüksekliğinden gövdenin orta bölümüne kadar bir noktada başlayan ve kesintisiz devam eden kıvrım hatları oldukça benzerdir. Yanı sıra sol bacağın taşıyıcı buna karşın; sağ bacağın hareketli oluşu ve sağ kolun elbise ile askıya alınması her iki eser arasındaki diğer ortak yönlerdir. İtalya Civico örneğiyle Ephesos Memmius anıtı togalı heykeli H. R. Goette tarafından aynı grup da değerlendirilmiştir[1263]. Eser, giysi formu ve benzer örnekler ışığında Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilir[1264].

[1259] Weiss 1881, 432; Smith ve diğ. 1891, 846; Heuzey 1897, 303; Ross 1911, 24; Wilson 1923, 275; Delbrueck 1929, 45; Goethert 1931, 16; Bieber 1959, 375, 412; 1967, 40; 1977, 134, 137; West 1933, 42; Bonfante-Warren 1973, 585; Frenz 1977, 63; Goethert 1937, 1657; Gabelmann 1985, 517; Goette 1990, 2-3; 2009, 23; 2013a, 41; Kockel 1993, 17; Res. 1; Felicitas 1998, 11; Wilson 1924, 18; Böhme-Schönberger 1999, 157; López 1998, 117; Filges 2000, 95; Stone 2001, 13; Smith 2006, 100; Fejfer 2008, 186.
[1260] Kleiner – Kleiner 1982, 127; Goette 1990, 24.
[1261] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, 112, No. 118, Lev. 3.6.
[1262] Linfert 1976, 145, dnp. 577, Lev. 66, Res. 365; Goette 1990, 112, No. 117, Lev. 3.4.
[1263] Goette 1990, 111-112. Liste Ab.
[1264] H. R. Goette ile *kişisel görüşme,* DAI, BERLİN.

03. Togalı Heykelin Korunan Alt Bölümü **Levha 1, 3**

Sardes Kazı Deposu, Envanter No. B-1[1265].

Buluntu Yeri ve Yapısı: Sardes; Yapısı bilinmiyor.

Ölçüler: Y. 144 cm; G. 80 cm; D. 50 cm.

Malzemesi: İri grenli yerel beyaz mermer

Tanım: Eser, *pallium* tipinde toga giyimlidir. Togalı heykelin sadece alt kısmı korunmuştur. Elbise kıvrımları matkap kullanılarak oluşturulmuştur. Bacaklar arasından üstte göbek kısmına hareketlendirilen kıvrım hattı derin kanallıdır. Elbise de izlenilen büyük ve derin bir şekilde verilen matkap hatları dikkatli bir şekilde planlanmıştır ve izler parlatma işlemiyle neredeyse tamamen yok edilmiştir. Heykelde arka bölüm kabaca çalışılmıştır. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümüne doğru diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise, dizden bükülmüştür ve hafif geriye doğru hareket etmiştir. Söz konusu harekete bağlı olarak sağ bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Figürün sol ayağında korunan bağcıktan *calceus* giyimli olduğu görülmektedir. *Calceus*'un korunan bağcığı ayak bileğinden uzak konumlandırılmıştır. Ayak bileğinden uzak konumlandırılan bağcıktan hariç altta eksik olan ayak bileği civarında bir bağcık hattı daha muhtemelen mevcuttu. Figür ayağında yüksek bir olasılıkla *calceus patricius* taşımaktaydı.

Tarihlendirme: M. A. Hanfmann ve N. H. Ramage tarafından kentte ortaya çıkarılan heykeltıraşlık eserleri, işçilik ve dönem stili ışığında heykel, MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir[1266].

Kaynakça: Hanfmann – Ramage 1978, 92, No. 68, Res. 183.

[1265] H. C. Butler tarafından 1971 yılında yapılan kazı çalışmaları sırasında bulunmuştur.
[1266] Hanfmann – Ramage 1978, 92, No. 68.

04. Togalı Heykel Gövde Alt Parçası **Levha 1, 4**

Metropolis, Env. No. MTR 1407

Buluntu Yeri ve Yapısı: Metropolis; Bizans Kalesi Alt Yamacı[1267]

Ölçüler: Y. 90 cm; G. 50 cm; D. 26 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

Tanım: Pallium tipinde togalı erkek heykelinin korunan alt kısmına ait parçadır. S. Aybek, himation geleneğini sürdüren toga olarak eseri tanımlamıştır ve bu durumu sol yandan sarkan elbise demeti ile desteklemiştir[1268]. Sağ bacak kasıktan bileğe kadar, sol bacak ise; kasıktan diz kapağına kadar korunmuştur. Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır.

Tarihleme: S. Aybek tarafından eser, Metropolis'den bir grup örnekle[1269] teknik ve işleniş bakımından da benzerlik içerisinde değerlendirilerek tarihlendirilmiştir. Söz konusu benzerlik ışığında toga giyimli parça MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Aybek 2009, 58, Lev. 22, Kat No. 33.

05. Togalı Figür: Gövde Alt Parçası **Levha 1, 5**

Metropolis, Env. No. MTR 1406

Buluntu Yeri ve Yapısı: Metropolis; Şehrin orta yamacı[1270]

Ölçüler: Y. 95 cm; G. 53 cm; D. 25 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

[1267] 1970'li yıllarda bulunmuştur. Bkz. Aybek 2009, 58.
[1268] Aybek 2009, 58.
[1269] Benzerlik kurulan örnekler için bkz. Aybek 2009, 58, Kat. No. 24, 25, 26, 32, 34.
[1270] 1972 yılında bulunmuş ve köy ilkokuluna getirilmiştir. Bkz. Aybek 2009, 57.

Tanım: Toga giyimli erkek heykelinin korunan alt kısmıdır. Gövdenin sol yanından sarkan kumaş demetinden hareketle elbisenin himation geleneğindeki erken tipe uyduğu belirtilmiştir[1271]. Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sol bacak ise; serbesttir. Bu durum ön yüz sol bacak üstünde, düzleştirilmiş ve murçla işlenmiş yüzeye diz kapağı ve bacağın bir bölümüne ait parçanın ekleneceği göz önünde bulundurularak açıklanmıştır[1272]. Korunan bölümden hareketle ayağında Roma botu (calceus patricius) giyimlidir.

Tarihleme: S. Aybek, ayrı işlenmiş parçalardan hareketle eseri, MÖ 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirmiştir.

Kaynakça: Aybek 2009, 57-58, Kat. No. 32.

06. Pallium Tipinde Togalı Heykelin Korunan Gövdesi **Levha 1, 6**

Metropolis Env. No. MTR 6407/LT 00-51

Buluntu Yeri ve Yapısı: Metropolis; Latrina

Ölçüler: Y. 48 cm; G. 65 cm; D. 30 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

Tanım: Pallium tipinde togalı erkek heykelinin korunan gövde parçasıdır. Vücut hafif kendi soluna dönüktür. Sol kol geride kalça üzerinde konumlandırılmıştır. Sağ kol ise; *balteus* ile askıya alınmıştır. *Balteus* rulo yapar bir biçimde sol omuza yükselmiştir.

Tarihleme: S. Aybek, kıvrımların silindirik çubuklar biçimli şematik tasvirinin Metropolis'deki himation'lu diğer heykellere göre daha geç bir dönemi düşündürdüğünü belirtmiştir[1273]. Giysi tarzı bakımından eserin Metropolis'den 23

[1271] Aybek 2009, 57.
[1272] age. 57.
[1273] age. 56.

numaralı örnek(MÖ 1. yüzyıl başları veya ortaları) ile yakın olduğu belirtilmiştir; ancak mantonun işlenişi bakımından biraz daha geç özellikler sergilediği belirtilmiştir[1274]. Eser, MÖ 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Aybek 2009, 55-56, Lev. 20, No. 26.

07. Togalı Figür Gövde Üst Parçası **Levha 2, 1**

Metropolis, Env. No. MTR 4697 / BUL. K. 99-27

Buluntu Yeri ve Yapısı: Metropolis; Bouleuterion

Ölçüler: Y. 44 cm; G. 68 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

Tanım: Normal boyutların üzerinde toga giyimli erkek heykelinin gögüs bölümünün korunan kısmıdır. Eser, elbise altında tunik giyimlidir. Sağ kol serbet bir biçimde görünüş itibariyle aşağıya doğru uzanmıştır. Bu tip de heykellerde sağ kol serbest kalan örneklerde genelde elbiseyle askıya alınmıştır. Ancak burada aynı zamanda sağ omuzun bir kısmı toga ile örtülmüştür.

Tarihleme: S. Aybek, benzer örneklerin daha çok Roma İmparatorluk Döneminde bulunduğunu, eser yapım tekniğinin de bu devre ait bir izlenim uyandırdığını belirtmiştir[1275]. Heykele ait başka parça bulunmamasıyla eserin tarihlendirilmesinin güç olduğuna değinilmiştir[1276].

Kaynakça: Aybek 2009, 56, Kat. No. 28.

[1274] age. 56.
[1275] age. 56.
[1276] age. 56.

08. Togalı Heykel **Levha 2, 2**

Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. No. 2508

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor

Ölçüler: Y. 86 cm; G. 82 cm; D. 40 cm.

Malzemesi: İnce grenli beyaz mermer

Tanım: Heykel, tunik üzerine *sinus*'lu pallium tipinde toga giyimlidir. Baş, sol bacağın kaval kemiğinden itibaren alt kısmı, her iki ayak ve yatay düzlemde her iki omuz başı heykelden eksik parçalardır. Heykelde sadece ön bölümün üst kısmında özenli bir işçilik uygulanmıştır. Bunun yanı sıra ön bölümün altı, her iki yan ve arka kısım kabaca şekillendirilmiştir. Heykelde sol alt bölüm düzleştirilmiştir ve sol bacak ve ayak işlenmemiştir.

Her iki kol elbiseyle tamamen örtülmüştür. Sol el gövdenin ortasına yerleştirilmiştir ve kitap rulosu tutmuştur. Sağ kol ise; *sinus*'la askıya alınmıştır. Sağ el göğüsün ortasında sağ kalçadan sol omuza doğru diyagonal bir biçimde uzanan *balteus*'u tutmuştur. Sağ omuzdan *sinus* altta kalça hizasına kadar indirilmiştir ve oradan sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Sol omuza yükselen giysinin sonu oradan arkaya atılmıştır. *Sinus* kıvrımları derin kanallıdır. Heykelin alt bölümde yer alan kıvrım düzenlemesi ise; oldukça belli belirsizdir. Sağ bacak dizden bükülmüştür ve hafif yana hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak çok az da olsa bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle heykelin ayağında ne tür bir bot taşımış olduğuna yönelik yorum yapılamamaktadır.

Eser de *ima toga* sağ ayak bileğinden sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Toga elbisesinde *ima toga* olağan konumunda sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Bu örnekte ise; Yunan *himation*'u gibi sol omuza uzanmıştır.

Bu uygulama togalı heykellerle uyuşmamaktadır. Ancak *balteus* ve *sinus* işlenişiyle eser, toga görünümündedir. Eser, H. R. Goette tarafından ilginç olarak değerlendirilmiştir ve himation – toga karışımıyla oluşturulan ender bir örnek olarak yorumlanmıştır[1277]. Muhtemelen sağ kolun elbiseyle tamamen örtülmesi ve heykelin kalça kısmından itibaren sağ alt bölümünün işlenilmeden bırakılması nedeniyle *ima toga*'nın formunda değişikliğe gidilmiş olabilir. Çünkü togalı heykellerde olağan pozisyonda sol kol dirsekten bükülür ve *ima toga* sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselir. Burada muhtemelen sol kolun aynı şemada verilmemesi nedeniyle *ima toga*'nın işlenişinde farklılığa gidilmiş olabilir. Bu durum; atölye farklılığından kaynaklı bir olasılık olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak; *himation* (Roma Pallium) günlük yaşam içerisinde oldukça popüler bir giysidir. Anadolu eyaletlerindeki atölyelerde çalışan ustaların *himation* konusundaki tecrübesi; buna karşın sadece vatandaşların giyebildiği toga konusundaki deneyimsizlikleri bu duruma neden olmuş olabilir. Belki de heykelin atfedildiği kişi sonradan vatandaşlık hakkı kazanımı elde etti. Bu kişi kitap rulosundan hareketle belki de bir onurlandırılmış bir yarışmacı, senatör ya da hayırsever olarak tasvir edilmek istenmiştir. Senatörler, hayırseverler ya da yarışmacıların bu çerçevede kitap rulosu temsillerinin kullanımı bilinmektedir[1278]. Toga altına giyilen Roma botu (*calceus*) da kişinin sahip olduğu rütbesinin tespit edilmesinde önemli bir ikonografik unsurdur. Ancak her iki ayağın eksik olması ve ayak bileklerinde herhangi bir korunmuş bağcık izi olmaması nedeniyle eserin sahip olduğu rütbesi de saptanamamıştır.

Tarihleme: Eser ile benzer örnekler H. R. Goette tarafından *sinus* ile birlikte verilen pallium tipi toga grubunda incelenmiştir[1279]. *Sinus* MÖ geç 1. yüzyıl ile karşılaşmış

[1277] H. R. Goette ile kişisel görüşme Berlin *DAI*, Kasım 2017.
[1278] Bkz. Terminoloji.
[1279] Goette 1990, 27.

olduğumuz bir oluşumdur[1280]. Eser, söz konusu oluşumu barındırması nedeniyle kesin bir şekilde MÖ geç 1. yüzyıldan önceki bir tarihe ait değildir. *Sinus*'un yer aldığı pallium tipinde togalı heykellerin H. R. Goette tarafından Erken Augustus Dönemi ile başlatılarak tipolojik ve kronolojik olarak değerlendirilmesi yapılmıştır[1281]. Eser, H. R. Goette tarafından sınıflandırılması gerçekleştirilen heykel grubu içerisinde yer alan örnekler ile toga'nın veriliş pozisyonu ve giysi hattı üzerinde yer alan kıvrımlar ile Augustus ve Tiberius Dönemi örnekleriyle yakın benzerlik göstermektedir[1282]. Anadolu'da Ephesos Memmius anıtı togalı heykeliyle eser arasında benzerlik kurulabilir[1283]. Her iki örnek de Pallium tipindedir. Ephesos örneğinde *sinus* yoktur. Buna karşın Bursa müzesi örneğinde *sinus* işlenmiştir. Bu yönüyle her iki örnek ayrılmaktadır. Her iki örnekte de sağ kol giysi ile askıya alınmıştır ve sağ bacak dirsekten bükülmüştür ve hafif yana hareket etmiştir. Vücudun alt bölümüne oranla üst kısmında da her iki örnek de daha detaylı bir işçilik uygulanmıştır. Heykel Ephesos Memmius anıtı togalı figürünün yanı sıra duruş pozisyonu, sağ kolun elbiseyle askıya alınması ve gövdenin üst bölümünde birbirini paralel takip eden kıvrım düzenlemesiyle İzmir Arkeoloji Müzesi pallium tipi togalı örneğiyle benzerdir[1284]. Söz konusu benzerlikler ışığında eser; Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir.

09. Togalı Heykel **Levha 2, 3**

İzmit Arkeoloji Müzesi, Env. No[1285].

Buluntu Yeri ve Yapısı: Nikomedia; Merkez Yol

[1280] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.
[1281] Goette 1990, 27.
[1282] age. 112, Lev. 4.1, 4,3.
[1283] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, Lev. 3.5.
[1284] Humann ve diğ. 1904, 209, Res. 212; Polaschek 1969, 208, 18a; Linfert 1976, 38, dn. 84, Lev. 10, Goette 1990, 112, No. 116; Lev. 3,5; Kreikenbom 1992, 143-144, No. 2.11.
[1285] Eser mahkemelik olduğu için İzmit Arkeoloji Müzesi tarafından envanter kaydı yapılamamıştır ve bekletilmektedir.

Ölçüler: Y. 195 cm; G. 57 cm; D. 50 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

Tanım: *Sinus*'lu *pallium* tipinde toga giyimlidir. Eser, toga altında tunik giyimlidir. Baş, her iki omuz ve ayak heykelden eksik parçalardır. Sağ kol dirsekten bükülmüştür ve el gövdenin ortasına yerleştirilmiştir. Sağ el orada sol omuza diyagonal bir biçimde uzanan *balteus*'u tutmuştur. Sol kol aşağıya doğru hareketlendirilmiştir ve elbise sonu sol kolun ön bölümünün üzerine atılmıştır. Böylece elbisenin yere düşmesi önlenmiştir. *Sinus* sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Sağ elin hemen altında "V" formlu iç içe geçen kıvrımlar atta *sinus* hattı üst sınırına kadar birbirini takip etmiştir. *İma toga*, sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif geriye doğru hareket etmiştir. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle heykelin ne tür bir bot giyimli olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: Eser ile benzer örnekler H. R. Goette tarafından *sinus* ile birlikte verilen pallium tipi toga grubunda değerlendirilmiştir[1286]. Bu grubun tarihlendirilmesi araştırmacı tarafından Erken İmparatorluk Dönemiyle başlatılmıştır[1287]. Heykel ile tip ve üslup bakımından Roma Nazionale[1288] ve Collegio Nazareno'dan[1289] togalı heykelleri arasında benzerlik kurulabilir. Sol bacağın taşıyıcı buna karşın; sağın serbest oluşu, kolların hareketi, toga'nın vücuda sarılışı ve kıvrım düzenlemesi eserler arasındaki benzer özelliklerdir. Heykel ile İzmir Arkeoloji Müzesi pallium tipi togalı

[1286] Goette 1990, 27.
[1287] age. 27.
[1288] Felletti Maj 1955, 205, Fig. 1; Frenz 1977, 238, Env. No. 126296, Ek. 1.17; Goette 1990, 112, No. 12, Lev. 4.2; Kockel 1993, Lev. 83c.
[1289] Goette 1990, 112, No. 14, Lev. 4.3.

örneği arasında benzerlik kurulabilir[1290]. Her iki örnekte de tunik yakasının işlenişi, boyun altında tunik'in üzerinde "V" formlu birbirini *balteus*'a kadar takip eden kıvrım düzenlemesi, sol bacağın taşıyıcı buna karşın sağın serbest oluşu, *lacinia*'nın *ima toga*'nın hemen altındaki konumlandırılması iki örnek arasında örtüşen uygulamalardır. Söz konusu karşılaştırmalar ışığında heykel, Erken İmparatorluk Döneminin (Augustus - Tiberius Dönemi) başına tarihlendirilir.

10. Togalı Heykel **Levha 2, 4**

İzmir Arkeoloji Müzesi, Env. No. 581

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor[1291]

Ölçüler: Y. 104 cm; G. 39 cm; D. 21 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: *Sinus'*lu *pallium* tipinde toga giyimlidir. Baş, sağ kol, her iki el, kaidenin sağ ve sol ön bölümü, sağ ayağın ucu ve gövdenin sağ üst kısmı heykelden eksik parçalardır. Baş, ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan gövdeye eklenmiştir. Eserin her iki yan ve arka bölümü kabaca şekillendirilmiştir. Sol kol görmeye alışık olduğumuz bir biçimde dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Eksik olan sağ kol muhtemelen dönemin çağdaş örneklerinde olduğu gibi giysi ile askıya alınmış olmalıydı.

Toga altında tunik giyimlidir. *Sinus*, altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan dik bir açıyla sol omuza yükselmiştir. *Lacinia*'nın ön bölümdeki kenarı togalı heykellerde genel şema da ağırlıklı olarak dik bir açıyla kaideye indirilmiştir. *Lacinia*, burada alışık olduğumuz şekilde altta kaideye dik bir açıyla

[1290] Humann ve diğ. 1904, 209, Res. 212; Polaschek 1969, 208, 18a; Linfert 1976, 38, dn. 84, Lev. 10, Goette 1990, 112, No. 116; Lev. 3,5; Kreikenbom 1992, 143-144, No. 2.11.
[1291] 1940 yılında müze envanterine kaydı yapılmıştır ve buluntu yeri bilinmemektedir.

indirilmemiştir. *Lacinia*'nın ucu açı yapmıştır ve kaideye dökümlenmiştir. Benzer uygulama Roma'nın Yunanistan üzerindeki eyaletlerindeki togalı heykellerinde de tespit edilmiştir. Togalı heykel araştırmalarında bulunan F. Havé-Nikolaus tarafından yapılan çalışma da bu durum eyaletlerde görülen sanatçı yanılsamaları olarak yorumlanmıştır[1292]. Sparta, Herodes Atticus Hamamı, ve Olympia togalı heykelleri araştırmacı tarafından örnek olarak verilmiştir[1293]. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sağ bacak ise; dizden bükülmüştür. Sağ ayak hafif yana doğru hareket etmiştir. Eser ayağında düz *calceus* giyimlidir.

Tarihleme: Eser ile benzer örnekler H. R. Goette tarafından *sinus*'lu *pallium* tipi toga grubunda değerlendirilmiştir[1294]. *Sinus*'un yer aldığı *pallium* tipinde togalı heykellerin H. R. Goette tarafından Erken Augustus Dönemi ile başlatılarak tipolojik ve kronolojik olarak değerlendirilmesi yapılmıştır[1295]. Toga'nın vücuda yerleştirilmesi uygulaması bakımından H. R. Goette tarafından bu grup da verilen Frascati[1296] Roma Nazionale[1297] ve Collegio Nazareno'dan[1298] örneklerle togalı heykel arasında bağlantı kurulabilir. Sol bacağın taşıyıcı buna karşın sağın serbest oluşu, *ima toga*'nın diyagonal bir biçimde sol kolun ön bölümünün üzerine yükselmesi ve *sinus*'un altta diz kapağı yüksekliğine indirilmesi sonrasında sol omuza dik bir biçimde yükselmesi uygulamaları örtüşmektedir. Ancak İzmir örneğinde giysi kıvrımları oldukça yüzeysel verilmesine rağmen; Roma örneklerinde oldukça belirgin ve hareketli kıvrımlar verilmiştir. Teknik ve işçilik olarak Roma örnekleri biraz daha ileri özellikler sergilemektedir. Sol bacağın

[1292] Havé-Nikolaus 1998, 12.
[1293] Sparta togalı heykeli: Kat. No. 30, Lev. 22.1; Herodes Atticus Hamamı togalı heykeli: Kat. No. 25-26, Lev. 17,1.2; Olympia togalı heykeli: Kat. No. 28, Lev. 17,3. Ayrıntılı bilgi için bkz. Havé-Nikolaus 1998, 12.
[1294] Goette 1990, 27.
[1295] age. 27.
[1296] Goette 1990, 112, No. Lev. 4.1; Kockel 1993, Lev. 128a.
[1297] Felletti Maj 1955, 205, Fig. 1; Frenz 1977, 238, Env. No. 126296, Ek. 1.17; Goette 1990, 112, No. 12, Lev. 4.2; Kockel 1993, Lev. 83c.
[1298] Goette 1990, 112, No. 14, Lev. 4.3.

taşıyıcı buna karşın sağın serbest oluşu, giysinin sol kol üzerindeki katlanışı, *ima toga*'nın diyagonal açısı, elbise kıvrımlarının yüzeysel işlenişi özellikleri ışığında Anadolu'da Ephesos Memmius anıtı togalı heykeliyle eser arasında benzerlik kurulabilir[1299]. Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilir.

11. Togalı Heykel **Levha 2, 5**

Turgut Tokuş Koleksiyonu

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor[1300].

Ölçüler: Y. 81 cm; G. 46 cm; D. 23 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, iki bacağın alt bölümü, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Heykelde arka bölüm kabaca şekillendirilmiştir. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Elbiseyle askıya alınan sağ kol ise; dirsekten bükülmüştür ve ön bölümü göğüsün ortasında konumlandırılmıştır.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus*, sağ kalça kısmından sol omuza rulo yapar bir biçimde yükselmiştir ve devamında giysi sağ omuza çekilmiştir. Bu yapıdan başın *capite velatio* ile örtülü olmadığı anlaşılmaktadır. Giysi sağ omuzdan altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve devamında dik bir biçimde sol omuza yükselmiştir. Oluşumu gözlenilen bölüm *sinus*'dur. *İma toga* sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Elbise köşesi *lacinia*'nın bir ucu sol omuzdan arkaya atılmıştır. Bilindiği üzere toga giysisi iki köşelidir ve diğer ucu altta bacaklar arasında konumlandırılmıştır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir *calceus* giyimli olduğu tespit edilememiştir. Ancak başın örtülü olmaması

[1299] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, Lev. 3.5.
[1300] Heykel, satın alma yoluyla koleksiyona kazandırılmıştır.

calceus patricus giyilme olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle heykel sergilendiği noktada ya *calceus senatorius* ya da düz calceus giyimli olmalıydı. Üstte gövdenin ortasında tunik kıvrımları oldukça yüzeyseldir. Gövdenin alt bölümünde önlük biçiminde açılan *sinus* kıvrımları ise; birbirini yayçizer bir biçimde takip etmiştir. Heykelin her iki yanında kıvrım düzenlemesi ön bölüme oranla daha yüzeyseldir.

Tarihleme: Eser ile benzer örnekler H. R. Goette tarafından *sinus* ile birlikte verilen *pallium* tipi toga grubunda değerlendirilmiştir[1301]. *Sinus*'un yer aldığı *pallium* tipinde togalı heykellerin H. R. Goette tarafından Erken Augustus Dönemi ile başlatılarak tipolojik ve kronolojik olarak değerlendirilmesi yapılmıştır[1302]. Toga'nın vücuda yerleştirilmesi uygulaması bakımından H. R. Goette tarafından bu grup da verilen Frascati[1303] Roma Nazionale[1304] ve Collegio Nazareno'dan[1305] örneklerle togalı heykel arasında bağlantı kurulabilir. Heykel, Erken İmparatorluk Dönemine (Augustus-Tiberius) tarihlendirilir.

12. Togalı Genç Heykeli **Levha 3, 1**

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Env. No. 609

Buluntu Yeri ve Yapısı: Magnesia Ad Maeandrum; Prytaneion

Ölçüler: Y. 135 cm; G. 38,5 cm.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Sol el, sağ kolun ön kısmı ve sağ ayak parmakları eksiktir. Heykelde baş ve eksik olan sol el ayrı bir şekilde çalışılmıştır. Heykelde arka bölüm kabaca işlenmiştir. Baş hafif sola dönüktür. Saç kalın buklelidir.

[1301] Goette 1990, 27.
[1302] age. 27.
[1303] Goette 1990, 112, No. Lev. 4.1; Kockel 1993, Lev. 128a.
[1304] Felletti Maj 1955, 205, Fig. 1; Frenz 1977, 238, Env. No. 126296, Ek. 1.17; Goette 1990, 112, No. 12, Lev. 4.2; Kockel 1993, Lev. 83c.
[1305] Goette 1990, 112, No. 14, Lev. 4.3.

Alın geniştir. Üstte göz kapakları belirgindir. Ağız çok hafif açılmıştır. Burnun ucu küçük oranda tahrip olmuştur. Yüz dik açılı bir çene ile tamamlanmıştır.

Toga altında tunik giyimlidir ve Elbise Cumhuriyet Dönemi örneklerinden daha zengindir. Cumhuriyet Dönemi örneklerinden farklı olarak mevcut olan bölüm *balteus* üzerine konumlandırılan küçük *umbo*'dur. Rulo yapılarak katlanan *balteus* sağ koltuk altından sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Küçük *umbo, balteus*'un ufak bir kısmını örtmüştür. Elbise de *sinus* işlenmemiştir. Araştırmacılar tarafından "Erken İmparatorluk Döneminde küçük *umbo* ve eksik olan *sinus* toga'nın Yunan doğu eyaletleri içerisinde görülen tipik erken formudur" şeklinde yorumlanmıştır[1306]. Sağ bölümde kalça'nın altında kıvrım hatları belirli aralıklarla birbirine yay çizmiştir. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Her iki elin eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir ikonografik obje tutup tutmadığına yönelik yorum getirilememiştir. Toga'nın sonu sol kolun ön bölümünün üzerine asılmıştır. Böylelikle elbisenin yere düşmesi önlenmiştir. Sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümüne uzanan *ima toga*'nın kıvrım düzenlemesi derin kanallıdır. Elbisenin her iki köşesini oluşturan *lacinia'*nın bir ucu önde her iki ayağın ortasında kaideye temas etmiştir. *Lacinia*'nın kaideye temas eden bölümü küçük oranda tahrip olmuştur. *Lacinia*'nın diğer köşesi ise; sol omuzdan arkaya atılmıştır.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana doğru hareket etmiştir. Sol ayağın topuğu havadadır ve sadece parmak uçları kaideye temas etmiştir. Heykel ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Kaide de büyük oranda bir tahribat söz konusudur. Kaide üzerinde heykelin sağ bölümünde diz kapağı yüksekliği kadar uzanan bir destek bulunmaktadır.

[1306] Goette 1990, 41, 129; Smith 2006, 106.

Tarihleme: C. Watzinger tarafından heykel, *umbo*'nun formu ışığında Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir[1307]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından eser ile Ara Pacis sunağı toga giyimli figürleri arasında benzerlik kurulmuştur[1308]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından toga formunun Ara Pacis sunağı figürlerinden biraz daha erken özellikler sergilediği belirtilmiştir[1309]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından eser, MÖ 25 yıllarına tarihlendirilmiştir[1310]. A. Linfert tarafından, J. İnan ve E. A. Rosenbaum'un tarihlendirme önerisine destekler nitelikte atıfta bulunulmuştur[1311].

Balteus üzerine küçük bir biçimde konumlandırılan *umbo* Erken İmparatorluk Döneminin karakteristik özelliğidir[1312]. Roma da Ara Pacis Augustae sunağı, togalı heykeltıraşlık eserleriyle belirtilen karakteristik özelliğinin takip edilebildiği öncü bir yapıdır[1313]. Paralel örnekler olarak; güney frizde panel 5 de resmedilen Marcus Vipsanius Agrippa ve panel 4 de imparator Augustus'a eşlik eden senatör figürü verilebilir[1314]. Anadolu'da ise; küçük *umbo*'lu togalı heykeller Roma vatandaşlığı statüsü kazanmış kişiler ile ilişkilendirilen Aphrodisias Zoilos ve Hierapolis Tomba Bella mezar anıtlarında takip edilebilmektedir[1315]. Tomba Bella mezar anıtının "A yüzü" olarak adlandırılan uzun kenarında sahnenin sol köşesinde betimlenen togalı erkek kabartması Magnesia Ad Maeandrum antik kenti Prytaneion örneğinde olduğu

[1307] Humann ve diğ. 1904, 211.
[1308] İnan – Rosenbaum 1966, 169.
[1309] age. 169.
[1310] age. 169.
[1311] Linfert 1976, 39.
[1312] Goethert 1939, 178; Goette 1990, 30; Kreikenbom 1992, 144; Smith 2006, 106; Sperti 2009, 317; Romeo ve diğ. 2014, 243.
[1313] Sunak ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Petersen 1894, 171-228; 1895, 138-145; 1902; Studniczka 1909; Buren 1913, 134-141; Sieveking 1917, 90-93; Momigliano 1942, 228-231; Castriota 1950, 124-169; Moretti 1948; Kähler 1954; Brendel 1957, 301-307; Weinstock 1960, 44-58; Toynbee 1961, 153-156; Simon 1967; Richmond 1969, 205-217; Stampini 1970; Buchner 1976, 319-365, Lev. 108-117; Vermeule 1982, 242-244; Koeppel 1983, 61-144; Bertolotti 1985, 221-236; Elsner 1991, 50-61; Galinsky 1992, 457-475; Conlin 1997; Pollini 2012, 204-247.
[1314] Studniczka 1909, 13-14, Lev. 2, 3-4; Sieveking 1917, 90; Kähler 1954, 74-77, Res. 3-5; Weinstock 1960, 55, Lev. 7, Res.2; Simon 1967, 17-19, Lev. 13-14; Stampini 1970, 6; Vermeule 1982, 242-244, Fig. 3; Elsner 1991, 51, Lev. 1; Conlin 1997, 7; Rossini 2006, 50-51.
[1315] Zoilos Anıtı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Erim 1974a, 162-166; Strocka 1978, 903; Erim 1986, 5, 137-138; Smith 1993; 2006, 43-44, Fig. 9; 2009, 238; 2015, 803-809; 2013, 4; Yılmaz 1995, Taf. 54; Romeo ve diğ. 2014, 206, 242. Tomba Bella mezar anıtı için bkz. Verzone 1961-62, 633-647; Strocka 1978, 900-905, Res. 12-18; Waelkens 1982, 17; Pülz 1989, 100, Lev. 30, 1-4; Berns 2003, 127-128, 215; Köster 2004, 151, dpn. 1135; Gliwitzky 2005, 97-106; Romeo 2011, 193-210; Romeo ve diğ. 2014, 242-245.

gibi *sinus* olmaksızın küçük *umbo*'lu toga giyimlidir[1316]. Octavianus'un özgür bıraktığı ve sonrasında Roma vatandaşlığı statüsünü kazanmış olan C. Zoilos'un onurlandırma frizinin yer aldığı anıtta betimlenen şahsın togalı kabartması da bir diğer benzer örnektir[1317]. Aphrodisias Zoilos ve Hierapolis Tomba Bella mezar anıtı togalı figürlerinde Roma örneğinin aksine *sinus* yoktur. Bu durum Erken İmparatorluk Döneminde imparatorluğun doğu eyaletlerine özgü bir özellik olarak belirtilmiştir[1318]. Yanı sıra Limyra da Gaius Iulius Caesar Vipsanius adına dikilen Kenotaph mezar anıtında 1992 yılı çalışmalarında ele geçirilen figürle İzmir Müzesi örneği toga şeması örtüşmektedir[1319]. Benzer örnekler ışığında heykel, Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilir.

Kaynakça: Humann ve diğ. 1904, 211, Res. 214; İnan – Rosenbaum 1966, 168, No. 222, Lev. 122, 1,2, 124,4; Linfert 1976, 39, Goette 1990, 129, No. Ba 330, Lev. 13,1.

13. Togalı Heykel **Levha 3, 2**

İzmir Arkeoloji Müzesi, Env. No. 14

Buluntu Yeri ve Yapısı: Magnesia Ad Maeandrum; Prytaneion

Ölçüler: Y. 246 cm; G. 64 cm; D. 47 cm.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykelin ölçüsü normal insan boyutlarının üzerindedir. Baş'ın ön kısmı eksiktir ve sadece arka kısmında *capite velato* korunmuştur. Gövdenin sağ kısmı, sağ kol, her iki el ve sağ ayağın parmakları

[1316] Romeo ve diğ. 2014, 243, Res. 205, 220-221; Smith 2015, 806-807; Konunun daha iyi anlaşılmasının sağlanması amacıyla bir bütün olarak ele almak gerekirse; A yüzü olarak adlandırılan bölümde saygıdeğer yerel bir kişi ile karısını betimlemektedir. Bu önemli çifte Mneme ve Arete/Sophrosyne eşlik etmektedir ve Hierapolis Tykhe'si ile Roma Demosu'u onurlandırmaktadır, ölen kişiyle ilgili olarak, hem yerel topluluğa hem de Roma politik birliğine ait olduğu belirtilmektedir.
[1317] Smith 1993, Lev. 7; 2006, 43-44, Fig. 9.
[1318] Goette 1990, 30; Smith 2006, 106.
[1319] Borchhardt 2002, 13, dnp. 28.

heykelden eksik parçalardır. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Eksik olan sol el ayrı bir şekilde çalışılmıştır ve sonradan kolun ön bölümüne dübel yardımıyla tutturulmuştur. Heykel üstte boynun hemen altından itibaren yatay düzlemde kırılmıştır. Heykelin arka kısmı kabaca şekillendirilmiştir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. Katlanan *balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Umbo, balteus* üzerine küçük bir formda yerleştirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Sol omuza diyagonal bir biçimde yükselen *umbo* devamında başı örtmüştür. Başı örten kısım *pontifex maximus* (başrahip) özelliğine işaret eden *capite velato*'dur. *Sinus* işlenmemiştir. Elbisenin her iki köşesini oluşturan *lacinia*'nın bir ucu altta ayaklar arasında diğer ucu ise; sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal biçimde uzanmıştır. Toga vücudu olağan bir şekilde sarmıştır. Toga'nın sonu sol kolun ön bölümünün üzerine tutturulmuştur. Böylelikle giysinin yere düşmesi önlenmiştir.

Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise, dizden bükülmüştür ve yana doğru hareket etmiştir. Ayak hareketine bağlı olarak elbise vücuda gergin biçimde yerleştirilmiştir. Bu hareketle sağ ayak bileğinin hemen üstünden *balteus* civarına kadar derin kanallı bir kıvrım hattı oluşmuştur. Aynı zamanda sağ ayak hareketine bağlı olarak bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Eser ayağında *calceus patricius* giyimlidir.

Kolossal ölçüsü, *pontifex maximus* (başrahip) özelliğine işaret eden *capite velato*'su ve ayağında taşımış olduğu *calceus patricus* ile eser muhtemelen üst düzey bir şahıs için onurlandırma amacıyla yapılmıştır. Portre başının ve yazıtın eksik olması nedeniyle dönemin imparatorları ya da üst düzey yöneticileri arasında herhangi bir bağlantı kurulması oldukça zordur. Eserin sol bacağının hemen arkasında bir destek yer

almaktadır. Söz konusu destek elbisenin sol kol üzerinden sarkıtılan kumaşıyla gizlenmiştir. Sadece altta küçük bir bölümü izlenebilmektedir.

Tarihleme: C. Watzinger tarafından Vatikan'dan togalı figür ile çağdaş olarak değerlendirilmiştir[1320]. Araştırmacılar tarafından aynı zamanda *capite velato* uygulamasının Magnesia Prytaneion'unda ele geçirilen giyimli kadın heykelleriyle büyük benzerlik içerisinde olduğu belirtilmiştir[1321]. C. Watzinger tarafından benzerlik kurulan bir diğer örnek ise; Prytaneion da ele geçirilen ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen togalı heykeldir[1322]. Söz konusu örnekler ışığında eser, Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir[1323]. H. R. Goette tarafından İmparatorluğun doğu eyaletleri ilişkisi ışığında heykel, *umbo* formuna dikkat çekilerek Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir[1324]. Bir diğer araştırmacı D. Kreikenbom, *sinus* olmaksızın verilen küçük *umbo* ile eserin Cumhuriyet Dönemi örneklerinden ayrıldığını ortaya koymuştur ve Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirmiştir[1325].

Balteus üzerine küçük bir biçimde yerleştirilen *umbo* Erken İmparatorluk Döneminin karakteristik özelliğidir[1326]. Eserin toga formu Roma da Ara Pacis Augustae sunağı, güney frizde panel 4 de imparator Augustus'a eşlik eden senatör figürüyle benzerdir[1327]. Hierapolis Tomba Bella mezar anıtının "A yüzü" olarak adlandırılan uzun kenarında sahnenin sol köşesinde betimlenen togalı erkek figürü[1328] ve

[1320] Humann ve diğ. 1904, 211-212, Res. 215.
[1321] Humann ve diğ. 1904, 207, Res. 209. Ayrıca bkz. Mendel 1914b, 25, No. 823; Bieber 1959, 385, Res. 15.
[1322] Humann ve diğ. 1904, 211, Res. 214; İnan – Rosenbaum 1966, 168, No. 222, Lev. 122, 1,2, 124,4; Linfert 1976, 39, Goette 1990, 129, No. Ba 330, Lev. 13,1.
[1323] Humann ve diğ. 1904, 211-212.
[1324] Goette 1990, 129, No. Gr. 2.
[1325] Kreikenbom 1992, 144.
[1326] Goethert 1939, 178; Goette 1990, 30; Kreikenbom 1992, 144; Smith 2006, 106; Sperti 2009, 317; Romeo ve diğ. 2014, 243.
[1327] Studniczka 1909, 13-14, Lev. 2, 3-4; Sieveking 1917, 90; Kähler 1954, 74-77, Res. 3-5; Weinstock 1960, 55, Lev. 7, Res.2; Simon 1967, 17-19, Lev. 13-14; Stampini 1970, 6; Vermeule 1982, 242-244, Fig. 3; Elsner 1991, 51, Lev. 1; Conlin 1997, 7; Rossini 2006, 50-51.
[1328] Romeo ve diğ. 2014, 243, Res. 205, 220-221; Smith 2015, 806-807; Konunun daha iyi anlaşılmasının sağlanması amacıyla bir bütün olarak ele almak gerekirse; A yüzü olarak adlandırılan bölümde saygıdeğer yerel bir kişi ile karısını betimlemektedir. Bu önemli çifte Mneme ve Arete/Sophrosyne eşlik etmektedir ve Hierapolis Tykhe'si ile Roma Demosu'u onurlandırmaktadır, ölen kişiyle ilgili olarak, hem yerel topluluğa hem de Roma politik birliğine ait olduğu belirtilmektedir.

Aphrodisias'dan C. Zoilos'un togalı kabartması[1329] ve Limyra da Gaius Iulius Caesar Vipsanius adına dikilen Kenotaph mezar anıtında betimlenen togalı figür Anadolu'dan elbise formunun benzer olduğu örneklerdir[1330].

Heykel, Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilir.

Kaynakça: Humann ve diğ. 1904, 211-212, Res. 215; Linfert 1976, 38, Lev. 10, Res. 49-51; Goette 1990, 129, No. Ba Gr. 2; Kreikenbom 1992, 144, No. 2.12, Lev. 6a; Trillmich ve diğ. 2009, 264-265, Res. 27a-b.

14. Togalı Heykel **Levha 3, 3**

İzmir Arkeoloji Müzesi, Env. No. 33

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos

Ölçüler: Y. 123 cm; G. 47 cm; D. 32 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kol, sağ omuzun köşesi, sol dirsek, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan eklenmiştir. Her iki yana ve kabaca işlenen arka kısma oranla ön bölümde daha detaylı bir işçilik uygulanmıştır. Heykel de sol kol görmeye alışık olduğumuz bir biçimde dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sağ kolun eksik olması nedeniyle hangi açıda vücuda yerleştirilmiş olduğuna yönelik bir yorum getirilememiştir. Her iki elin eksik olması nedeniyle eserin ikonografik bir obje tutup tutmadığına yönelik yorum yapılamamıştır.

Eser toga altında tunik giyimlidir. *Balteus* sağ kalçadan sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Umbo*, *balteus* üzerine küçük bir formda

[1329] Smith 1993, Lev. 7; 2006, 43-44, Fig. 9.
[1330] Borchhardt 2002, 13, dnp. 28.

yerleştirilmiştir. *Sinus* sağ bölümde tahrip olmuştur ve giysiden sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine kadar olan kısmı eksiktir. *Sinus'*un korunan bölümü devamında sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *İma toga'*nın sağ ayak bileği üzerindeki köşesi eksiktir ve korunan kısmı devamında sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Elbise sol kolun ön bölümünün üzerinde iki kez katlanmıştır ve devamı aşağı sarkıtılmıştır. Elbisenin her iki köşesini oluşturan *lacinia*'nın bir ucu önde altta ayaklar arasında diğer ucu ise; arkada sağ ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; hafif dizden bükülmüştür ve ayak yana doğru hareket etmiştir. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir bot giymiş olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: *Sinus* ve *umbo*'nun yaklaşık olarak Augustus Döneminde toga'ya eklenmesiyle giysi tam dairesel bir görünüm kazanmıştır[1331]. Burada *sinus* ve *umbo* formlarının varlığıyla kesin bir şekilde heykel Augustus Dönemi ya da sonraki bir döneme aittir.

Augustus Döneminde oluşumu gözlenen, kullanımı devam ettirilen toga formunun MS 2. yüzyılda daha fazla hacim kazandığı, giysinin derin kanallı ve hareketli plastik kıvrımlarla resmedildiği ve hem önde hem de her iki yanda detaylı bir işçilik uygulandığı H. R. Goette tarafından ortaya konulan özelliklerdendir[1332]. Yanı sıra *lacinia* uygulamasına baktığımızda sadece *ima toga'*nın altında küçük bir kısmı takip edilebilmektedir. Oysaki MS 2. yüzyıl örneklerinde sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren *lacinia*'nın büyük bir kısmı yüzyılın neredeyse bütün örneklerinde takip edilebilmektedir[1333]. Bu yönlerin takip edilemediği heykel; MS 2. yüzyıla öncesi bir

[1331] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 25, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.
[1332] Goette 1990, 49.
[1333] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.

döneme aittir. MÖ geç 1. yüzyıl ve MS 1. yüzyıl sonu arasındaki gerek bağımsız gerekse de kabartma heykeltıraşlık örneklerine bakılarak tarihlendirme yoluna gidilirse; heykelin Erken İmparatorluk çevresinden örneklerle uyumlu olduğu görülmektedir. Öncelikli olarak *balteus* üzerine konumlandırılan küçük *umbo*'nun araştırmacılar tarafından Erken İmparatorluk Döneminin karakteristik özelliği olduğu belirtilmiştir[1334]. *Umbo*'nun formu Anadolu'da Hierapolis Tomba Bella[1335], Aphrodisias Zolios[1336] ve Limyra Gaius Caesar[1337] mezar anıtlarında resmedilen togalı heykellerle benzerdir. Togalı heykel de *sinus* işlenmiştir; ancak buna karşın Hierapolis Tomba Bella ve Zolios anıtı togalı heykellerinde *sinus* işlenmemiştir. İzmir örneğiyle her iki örnek bu yönüyle ayrılmıştır. *Umbo* formunun devamında birbirine paralel devam eden kıvrımlarla sol omuza yükselmesi; sol bacağın taşıyıcı buna karşın sağın serbest oluşu, diyagonal *balteus*, gövdenin sağ üst kısmında tunik'in kıvrımları ve giysinin alt kısımda birbirine paralel hareket eden kıvrım düzenlemesi özellikleri bakımından heykel, Aphrodisias Zoilos anıtı togalı figürüyle benzerdir[1338]. Sol bacağın taşıyıcı buna karşın sağın serbest oluşu, giysinin sol kolun ön bölümü üzerindeki katlanması ve *ima toga*'nın diyagonal açısı ve hemen altına *lacinia*'nın yerleştirilmesi uygulamalarıyla Anadolu'da Ephesos Memmius anıtı togalı heykeliyle eser arasında benzerlik kurulabilir[1339]. Roma da ise; *umbo* formuna paralel örnek olarak; Ara Pacis Augustae sunağı güney frizinde panel 4 de resmedilen ve imparator Augustus'a eşlik eden senatör figürü verilebilir[1340]. Toga'nın form şeması örtüşmesine rağmen; Ara Pacis Augustae sunağı örneğinde giysi kıvrımları daha plastik ve hareketlidir. Söz konusu benzerlikler ışığında heykel, Erken İmparatorluk Dönemine (Augustus Dönemi) tarihlendirilir.

[1334] Goethert 1939, 178; Goette 1990, 30; Kreikenbom 1992, 144; Smith 2006, 106; Sperti 2009, 317; Romeo ve diğ. 2014, 243.
[1335] Romeo ve diğ. 2014, 243, Res. 205, 220-221; Smith 2015, 806-807.
[1336] Smith 1993, Lev. 2-3; 2006, 43-44, Fig. 9; 2009, 238; 2015, 803-809; 2013, 4.
[1337] Borchhardt 2002, 13, dnp. 28, Lev. 2.4.
[1338] Smith 1993, Lev. 2-3; 2006, 43-44, Fig. 9; 2009, 238; 2015, 803-809; 2013, 4.
[1339] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, Lev. 3.5.
[1340] Studniczka 1909, 13-14, Lev. 2, 3-4; Sieveking 1917, 90; Kähler 1954, 74-77, Res. 3-5; Weinstock 1960, 55, Lev. 7, Res.2; Simon 1967, 17-19, Lev. 13-14; Stampini 1970, 6; Vermeule 1982, 242-244, Fig. 3; Elsner 1991, 51, Lev. 1; Conlin 1997, 7; Rossini 2006, 50-51.

15. Togalı Genç Erkek Heykeli **Levha 3, 4**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 65-365 (Sağ kolun üst bölümü); 66-27 (sol ayak, destek ve kaide); 67-283 (sağ ayak ve kaide); 67-284 (gövde); 67-285 (başın gerisi); 68-284 (sağ el); 68-286 (sağ omuz); 71-447 (yüz).

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Tiyatro[1341]

Ölçüler: Y. 213 cm; G. 77 cm; D. 57 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel 11 parça halinde bulunmuştur. Parçaların bir araya getirilmesi ile heykelin rekonstrüksiyonu tamamlanmıştır. Baş boyun kökünden kırılmıştır. Ayrı bir şekilde eklenmiş sol el; dizden topuğa kadar sağ bacak, sağ ayağın üst bölümü, sol kaval kemiği ve sol ayak bileği heykelden eksik parçalardır. Bunun yanı sıra yüzün her iki kenarı, ağız, çene ve her iki yanağın büyük bir kısmı eksiktir. Heykel, sol el dışında bir bloktan yontulmuştur. Sol el 2 x 1,5 cm ölçülerinde açılan dübel deliği yardımıyla dik bir açıyla tutturulmuştur. Heykelin arka bölümü kabaca işlenmiştir.

Heykel, genç bir adamı temsil etmektedir. Baş hafif sola dönüktür. Yüz, gençler için klasik standartlar çizen bir görünümdedir. Sakal çene hizasına kadar uzatılmıştır ve bıyık bölgesi ile birleştirilmemiştir. Saç stili ve sakal biçimi figurde açık bir şekilde gençlere özgü özellikleri yansıtmaktadır. Çene dik açılıdır. Alın basıktır ve parlak kabartılı kaslar ile modellendirilmiştir. Şakak civarında küçük çukurluklar mevcuttur. Gözler kaşlar altına yakın yerleştirilmiştir. Onlar, geniş, düz, keskin bir şekilde işlenen göz kapakları ile olagan klasik bir biçimdedir. Göz bebeği ve iris bölümü işarertlenmemiştir.

[1341] 1966-68 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

Heykel toga altında tunik giyimlidir. *Balteus,* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Heykelde *balteus* ve altında yer alan giysi kıvrımlarında büyük oranda bir tahribat söz konusudur. Toga, birkaç belirgin erken özelliğe sahiptir. Bunlar: Küçük *umbo* ve eksik bir *sinus*'dur. *Balteus* üzerine merkeze kapalı yerleştirilen küçük *umbo* toga'nın imparatorluğun doğu eyaletlerinde izlenilen tipik erken formu'dur[1342]. *İma toga*, sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Altta bacaklar arasında giysiye daireselliği kazandıran *lacinia*'nın köşesi eksiktir. Sol kol gövdeye yakınlaştırılmış ve toga'nın sonu kolun ön bölümünün üzerine tutturulmuştur. Böylelikle elbisenin yere düşmesi önlenmiştir. Sağ kol vücuttan uzaklaştırılmıştır. Ayrı bir biçimde ele geçirilen ve depoda muhafaza edilen sağ el kitap rulosu tutmaktadır. Kaide de bir *tabellae* desteği yer almaktadır. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sağ bacak ileriye hareket etmiştir. Togalı heykel ayağında senato ile ilgili olmayan düz *calceus* giyimlidir.

Tarihleme: Domitian'a ithaf edilen yazıtlı kaide ile heykelin yakın bir kontekst içerisinde bulunması nedeniyle K. T. Erim tarafından heykel imparatorla ilişkilendirilmiştir[1343]. K. T. Erim tarafından heykel 1979 yılında Domitian'a ithaf edilen yazıtlı kaideye yerleştirilmiştir. J. İnan ve E. A. Rosenbaum da K. T. Erim'in görüşünü desteklemişler ve heykeli imparator Domitian olarak yorumlamışlardır[1344]. H. R. Goette ve R. R. R. Simth tarafından heykelin Domitian tipi konteksti içerisinde değerlendirilmesi uygun bulunmamıştır[1345].

R. R. R. Smith tarafından heykelin imparator Domitian olarak yorumlanmasına karşın, tiyatro da ele geçirilen heykeltraşlık eserleri ve yazıtların birbirine karışmış olduğu ortaya konmuştur[1346]. Heykelin Domitian'a ait olması için somut bir delil

[1342] Goette 1990, 41, 129; Smith 2006, 106.
[1343] Erim 1968, 70, Res. 8; 1973a, 64; 1973b, 135-142, Res. 1-9.
[1344] İnan – Rosenbaum 1979, 89.
[1345] Goette 1990, 41, 128; Smith 2006, 104.
[1346] Smith 2006, 104.

olmadığı bunun aksine heykelin imparatorla ilişkilendirilemeyeceğine dair biri teknik diğeri ikonografik iki bağımsız kanıt olduğunu R. R. R. Smith vurgulamıştır[1347]. Araştırmacı ilk olarak kaide üzerinde heykelin sabitlenmesi için ayak bölümünün sol yanında yüzeysel bir kenet izi korunduğu ancak ayak da kenete dair hiçbir iz tespit edilemediğini belirtmiştir[1348]. İkinci olarak; heykelin düz *calceus* giyimli olduğu ve bu nedenle imparator ya da üst düzey bir yetkiliyle ilişkilendirilemeyeceğini ortaya koymuştur[1349].

R. R. R. Smith, çene hizasına kadar uzatılan ancak bıyık bölgesi ile birleştirilmeden bırakılan favori sakal biçiminin Hellenistik Dönem içerisinde özellikle genç yöneticilerin portrelerinde görüldüğüne dikkat çekmiştir[1350]. Söz konusu sakal biçiminin Tiberius'un saltanı yıllarında moda olarak yeniden görüldüğü, Claudiuslar ve Nero Dönemi içerisinde onların gençlere özgü bir moda olarak yaygın bir şekilde geldiği araştırmacı tarafından belirtilmiştir[1351]. Sakal biçiminin MS 1. yüzyıl ortasındaki Roma portrelerinde çoğunlukla sık sık görüldüğü ifade edilmiştir[1352]. Araştırmacı tarafından heykelin Agora Kapısı'ndan genç togalı heykel'den bir yüzyıl kadar daha erken olduğu vurgulanmıştır[1353].

R. R. R. Smith tarafından tiyatroların onurlandırmalar için yüksek prestij konumu olan geleneksel bir yer olduğu ve burada önde gelen bir ailenin erken vatandaşlık hakkına sahip olan genç bir heykelinin görüldüğü ortaya konmuştur[1354]. Ancak buna karşın ele geçirilmiş olan yazıtlara rağmen figürün ismi ya da görevinin ne

[1347] age. 104.
[1348] age. 104.
[1349] age. 104.
[1350] age. 104.
[1351] age. 104.
[1352] age. 104.
[1353] age. 104.
[1354] age. 104.

olduğu henüz tespit edilememiştir[1355]. Söz konusu özellikler ışığında eser MS Erken 1. yüzyıl ya da 1. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Erim 1968, 70, Res. 8; Erim, 1973, 64; Erim, 1973, 135-142, Res. 1-9; Erim – Smith 1989, 82, No. 17, Res. 19; Goette 1990, 41, 128, Nr. Ba 314; İnan –Rosenbaum 1979, 89, No. 38, Lev. 30.2; Smith 2006, 104, No. 2, Lev. 6-7.

16. Genç Nero Togalı Heykeli **Levha 3, 5**

Detroit Sanat Enstitüsü, Env. No. 69. 218

Buluntu Yeri ve Yapısı: Kremna (?)

Ölçüler: Y. 114 cm; G. 48,9 cm; D. 38,7 cm.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Sol ayağın ön kısmı ve sol el heykelden eksik parçalardır. Heykel, baş ile birlikte bir bloktan yontulmuştur. Sağ elin parmakları ve burnun ucu küçük oranda tahrip olmuştur. Ön bölümde özenli bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın arka bölüm ise; kabaca şekillendirilmiştir.

Baş hafif sola dönüktür. Yüz üçgen formludur. Saçta basamak halinde bukleler birbirini takip etmiştir. Dudağın alt ve üst kısmı birbirine baskı yapmıştır. Söz konusu baskı ile her iki ağız köşesi hareketlenmiştir. Saçın ön ve her iki yanında özenli bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın saçın arkası kabaca şekillendirilmiştir. Saç ön bölümde çatal formludur.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. Tunik yakası "V" formludur ve ayrıntılı bir işçilikle sınırı belirtilmiştir. Giysi kıvrımları derinlik içerisindedir. *Balteus*, sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Sağ kol dirsekten bükülmüştür ve

[1355] age. 104.

gövdenin ortasında el *umbo*'yu tutmuştur. "U" formlu *umbo* oldukça küçüktür, *balteus*'un bütününü değil sadece çok küçük bir bölümünü örtmüştür. *Umbo,* devamında sol omuza çekilmiştir. Sol kol ise görmeye alışık olduğumuz bir biçimde dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol kolun ön bölümünün üzerinde giysi iki kez katlanmıştır. Böylelikle elbisenin yere düşmesi önlenmiştir. Sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine indirilen *sinus* devamında diyagonal bir biçiminde sol omuza yükselmiştir. *Sinus*, kıvrımları derin kanallıdır. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Elbisenin her iki köşesini oluşturan *lacinia*'nın bir ucu altta ayaklar arasında; diğer ucu ise; sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır.

Vücut ağırlığı elbiseyle örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak sol bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel ayağında düz *calceus* giyimlidir. Heykel, kare bir kaide üzerine konumlandırılmıştır ve kaidenin sol ön kısmı eksiktir. Sol hareketli bacağın arkasında bir destek vardır ve destek büyük oranda elbiseyle örtülmüştür.

Tarihleme: J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından heykelin Iulius-Claudiuslar Dönemi portre özellikleri barındırdığı belirtilmiştir ve Nero'nun gençlik dönemini yansıttığı vurgulanmıştır[1356]. Yanı sıra araştırmacılar toga'nın formunun oldukça sıra dışı olduğuna, bu nedenle de paralellerini bulmanın zorluğuna değinmişlerdir ve heykel giysi pile düzenlemesinin Claudius Dönemi stilini yansıttığı ortaya konulmuştur[1357]. Detroit içerisindeki heykelin Nero'nun 14 yaşındaki gençlik yıllarına ait olduğu belirtilmiştir ve buradan hareketle büyük bir olasılıkla Nero'nun *toga virilis* giydiği ve Claudius tarafından *princeps iuventutis*'e atandığı zamana yani MS 51 yılı civarına

[1356] İnan – Rosenbaum 1979, 87.
[1357] age. 87.

karşılık geldiği fikri ortaya konulmuştur[1358]. Yanı sıra eserin Anadolu'daki buluntu yeri tam olarak bilinmemektedir. Araştırmacılar eserin konumuna ilişkin de bir tahmin yürütmüşlerdir: Eğer eser Anadolu'nun güney merkezi içerisinde Roma kolonisi ile ilgili olursa, heykel için Pisidia'dan Kremna seçeneğinin oldukça cazip olduğu vurgulanmıştır[1359]. Araştırmacılar bu grubun üyelerine ilişkin heykellerin ve yazıtların bölge içerisindeki varlığına dikkat çekmişlerdir[1360].

H. R. Goette tarafından heykel, muhtemelen Genç Nero'dur şeklinde yorumlanmıştır[1361]. Bu nedenle eser; portre özellikleri ışığında Geç Claudius – Nero Dönemine tarihlendirilmiştir[1362]. Ancak araştırmacı tarafından imparatorluğun Yunan doğu eyaletlerinde Flaviuslar Döneminde özel bir grubun varlığına dikkat çekilmiştir ve eserdeki toga elbisesinin de uyumlu olduğu belirtilmiştir[1363]. Burada sadece giysi dökümü bazında bir değerlendirme yapıldığında Flaviuslar Dönemi olasılığının da ele alınabileceğinden bahsedilmiştir[1364]. Araştırmacı aynı zamanda *umbo*'nun çok küçük bir bölümünün *balteus* üzerine düşürüldüğüne ve devamında diyagonal bir biçimde sağ omuza çekildiğine bu durumun Augustus Dönemi stil modasını da anımsattığına değinmiştir[1365]. Yanı sıra *umbo*'nun burada sanki yuvarlatılmış gibi bir izlenim vermesinin aynı zamanda Hadrianik karakteri anımsattığı da belirtilmiştir[1366].

Heykelin portresi ile İtalya'nın Parma kentindeki Veleia Bazilikasında bulunan ve bugün Parma müzesinde sergilenen çocuk Nero portresi arasında bağlantı kurulabilir[1367]. R. Özgan tarafından verilen Parma'daki çocuk Nero portresi için belirtilen "yuvarlak dolgun yanaklar, aralıklı yerleştirilmiş gözler, öne çekilmiş

[1358] İnan – Rosenbaum 1979, 87.
[1359] age. 87.
[1360] age. 87.
[1361] Goette 1990, 41.
[1362] age. 41, 125.
[1363] age. 41.
[1364] age. 41.
[1365] age. 41.
[1366] age. 41.
[1367] Özgan 2013a, 259, Res. 174.

yuvarlak çene, deriye yapıştırılmış gibi yüzeysel fakat muntazam ve temiz taranmış uzun yarım ay biçimli saç bukleleri ve özellikle de alnın ortasındaki çatal motifi" özellikleri Detroit örneğinde de takip edilebilmektedir[1368]. Yanı sıra Anadolu'dan benzer özelliklerin takip edilebildiği örnek Stratonikeia'dan Nero portresidir[1369].

Heykel, Geç Claudius – Erken Nero Dönemine tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: İnan – Rosenbaum 1979, 86-88, No. 35, Lev. 30.1; Goette 1990, 41, 125, Lev. 11.3, No. 249.

17. Togalı Heykel **Levha 4, 1**

İzmir Arkeoloji Müzesi Env. No: 009.256

Buluntu Yeri ve Yapısı: Teos Antik Kenti; Tiyatro[1370]

Ölçüler: Y. 142 cm; G. 63 cm; D. 33 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelinin korunan alt kısmıdır. Bel hizasından itibaren heykelin üst bölümü, kollar, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Eksik olan sol el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan kolun ön kısmına dübel yardımıyla eklenmiştir. Arka bölüm kabaca işlenmiştir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. Elbise sol kolun ön bölümünün üzerinde iki kez katlanmıştır ve oradan aşağı sarkıtılmıştır. Böylelikle elbisenin yere düşmesi önlenmiştir. *Balteus*, sağ kalçadan diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Balteus* kıvrımları birbirini kendi içerisinde paralel bir şekilde takip etmiştir. *Balteus* üzerine "U" formlu *umbo* dökümlenmiştir. "U" formlu *umbo* kendi içerisinde "V" formlu iki

[1368] age. 259.
[1369] age. 265, Res. 180a,b,c,d. Nero portresi R. Özgan tarafından İmparator Nero'nun tartışmalı portreleri kapsamına alınmıştır: Özgan 2013a, 267.
[1370] 30.07.1980 yılında ele geçirilmiştir.

derin kıvrım hattıyla kendi içerisinde bölümlenmiştir. Heykel de *sinus* işlenmemiştir. *Lacinia*'nın bir köşesi altta ayaklar arasında; diğer köşesi ise; sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif yana doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak sağ bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Yanı sıra bu hareketle elbise vücutta gerilmiştir ve kıvrımlar hareketlenmiştir. Her iki bacak üzerinde elbise kıvrımları oldukça yüzeyseldir. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle heykelin ne tür bir *calceus* giyimli olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: Eser, Geç Cumhuriyet-Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir[1371]. *Sinus* ve *umbo*'nun toga formuna eklenmesi yaklaşık olarak imparator Augustus'un yönetim yıllarına denk gelmektedir[1372]. Eser de *umbo* işlenmiştir; ancak *sinus* işlenmemiştir. Bu duruma Erken İmparatorluk Dönemi çevresinden Aphrodisias Zoilos[1373] ve Hierapolis Tomba Bella[1374] mezar anıtları togalı heykellerinde rastlanılmıştır. Araştırmacılar tarafından *sinus* işlenilmeden *balteus* üzerine *umbo*'nun dökümlenmesi Erken İmparatorluk Döneminde imparatorluğun doğu eyaletlerine özgü bir özellik olarak belirtilmiştir[1375]. Bu bakımdan her iki anıttaki elbise şeması Teos togalı figürüyle örtüşmektedir.

Heykel ile Ephesos Memmius anıtı togalı heykeli[1376] arasında bağlantı kurulabilir. Sol bacağın taşıyıcı; buna karşın sağın hareketli oluşu, bacak hareketine bağlı olarak sağ ayak bileğinden gövdenin ortasına ve sol kolun ön bölümüne uzanan elbise kıvrımlarının verilişi oldukça benzerdir. Yanı sıra *lacinia*'nın altta bacaklar

[1371] H. R. Goette ile kişisel görüşme, *DAI*, BERLİN, Kasım 2017.
[1372] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 25, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.
[1373] Smith 1993, Lev. 2-3; 2006, 43-44, Fig. 9; 2009, 238; 2015, 803-809; 2013, 4.
[1374] Romeo ve diğ. 2014, 243, Res. 205, 220-221; Smith 2015, 806-807.
[1375] Goette 1990, 41, 129; Smith 2006, 106.
[1376] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, 112, No. 118, Lev. 3.6.

arasında *ima toga*'nın hemen altında konumlandırılması ve *ima toga*'nın sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmesi uygulamalarıyla eser ile Ephesos Memmius anıtı togalı heykeli[1377] arasında benzerlik kurulabilir. Anadolu dışında H. R. Goette tarafından Ephesos Memmius anıtı togalı figürüyle aynı grup da değerlendirilen İtalya'nın Lombardiya bölgesinde bulunan Civico Arkeoloji müzesi örneğiyle (Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemi)[1378] gövdenin alt bölüm düzenlenmesi benzerdir. Eser, Geç Cumhuriyet - Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilir.

18. Togalı Claudius Heykeli (?) **Levha 4, 2**

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Env. No. 4648

Buluntu Yeri ve Yapısı: İstanbul-Edirne yolu üzerinde Silivri'den 12 km. batıda Edirne'ye giden yol ile Tekirdag'a sahilden giden yolun kavşak noktasındaki eski köprü yakınları

Ölçüler: Y. 250 cm; G. 94 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel parçalar halinde ele geçirilmiştir. Baş boyun kökünden kırılmıştır. Her iki el ve sağ ayak eksiktir. Eksik olan her iki el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan dübelle tutturulmuştur. Heykelde sağ kol dirsek kısmından kırılmıştır. Altta sağ diz kapağı yüksekliğinden itibaren diyagonal biçimde boydan boya kırılmıştır. Arka bölüm kabaca şekillendirilmiştir. Heykelin modern dolgu malzemesi kullanılarak kırık olan bölümleri onarılmıştır. Mermerin büyük bir kısmı orijinal rengini kaybetmiştir ve siyahımsı bir tabaka ile kaplanmıştır.

[1377] Bammer 1971,36, 56, Res. 51; Goette 1990, 112, No. 118, Lev. 3.6.
[1378] Linfert 1976, 145, dnp. 577, Lev. 66, Res. 365; Goette 1990, 112, No. 117, Lev. 3.4.

Alın üzerinde çatal formlu olan ve her iki yanda kısa bırakılan kulakları kapatmayan saç arkada düz bırakılmıştır. Saç telleri kısa buklelidir ve düzenli aralıklarla birbirini takip etmiştir. Saçın işlenişi Iulius-Claudius Dönemi modasını yansıtmaktadır. Alın geniştir ve üzerinde birbirine paralel iki çizgisel hat vardır. Burun kökü çizgisel olarak verilmiştir. Kaşlar keskin kavislidir. Yanaklar olağan yapısındadır. Ağız küçüktür. Dudak oldukça vurguludur.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus* olağan formunda sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Balteus* üzerine yerleştirilen *umbo* "U" formludur. "U" biçimli *umbo* devamında sol omuza dik bir açıyla yükselmiştir. *Sinus*, sağ omuzun arkasından ön bölüme çekilmiştir ve altta diz kapağı yüksekliğine kadar indirilmiştir. Diz kapağı yüksekliğine indirilen *sinus* devamında sol omuza dik bir açıyla yükselmiştir. Altta her iki ayak arasında elbise köşesi *lacinia'*nın ucu konumlandırılmıştır ve kaideye temas etmiştir. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir ve kalça bölümü civarından sonlandırılmıştır. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Her iki elin kayıp olması nedeniyle eserin elinde ikonografik bir obje tutup tutmadığına yönelik bir yorumlama getirilememiştir. Giysi kıvrımları oldukça zengindir. Boynun hemen altında tunik'in *umbo* civarına kadar "V" formlu kıvrım düzenlemesi birbirini paralel bir biçimde takip etmiştir. *Umbo, sinus* ve *balteus* kıvrımları derin kanallıdır ve kendi içerisinde uyumlu bir şekilde paralel olarak birbirlerini takip etmiştir.

Vücut ağırlığı elbiseyle tamamen örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise, dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana dönüktür. Harekete bağlı olarak bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel, ayağında *calceus patricius* giyimlidir. Sol bacağın yanında kitap rulolarının bir araya getirildiği ve ortadan bir bant

ile bağlanan bir destek yer almaktadır. Elbise sol kolun ön bölümünün üzerinde iki kat katlanmıştır. Böylelikle elbisenin yere düşmesi önlenmiştir. Kolun ön bölümünün üzerinden aşağı sarkıtılan elbisenin ucu altta desteğin üzerine temas etmiştir ve orada sonlandırılmıştır.

Heykel 2. 50 metre uzunluğa sahiptir. Ayağında sadece patrici sınıfı üyeleri tarafından giyilebilen *calceus patricius* taşımaktadır. Gerek heybetli işlenişi ve toga modellendirilmesi gerekse de *calceus patricius* taşıması büyük bir olasılıkla heykelin imparatorluk ailesinden ya da üst düzey bir kişiye ait bir onurlandırma olduğuna işaret etmektedir.

Tarihleme: J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından heykel, özel bir portre olarak yorumlanmıştır ve üst düzey bir Roma yetkilisi olarak değerlendirilmiştir[1379]. Araştırmacılar tarafından saçta verilen çatal motifi ve "U" biçimli *umbo*'su ışığında eser Iulius-Claudiuslar Dönemine tarihlendirilmiştir[1380]. Bunun yanı sıra J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından ne baş düzenlemesinin ne de saç düzenlemesinin imparator Claudius'un temsilleriyle uyuşmadığı vurgulanmıştır[1381]. N. Fıratlı tarafından heykel Claudius olarak tanımlanmıştır[1382].

Geç Claudius Dönemi togalı heykellerinin yer aldığı grup da tunik yapısının yüzeyi işlendiğini; ancak boyun yapısı altında yer alan bölümü düzleştirilmeden bırakılması H. R. Goette tarafından tarihlendirme önerilerinde yararlanılan özelliklerdendir[1383]. Bunun yanı sıra H. R. Goette tarafından tunik'in *balteus* üzerinde yığıntı yapar biçimde toplanmasının da Claudius Dönemi modasının karakteristik bir özelliği olduğu belirtilmiştir[1384]. Yukarıda belirtilen özellikler ve portre özellikleri

[1379] İnan – Rosenbaum 1979, 288.
[1380] age. 288.
[1381] age. 288.
[1382] Fıratlı 1979, 442.
[1383] Goette 1990, 38.
[1384] Goette 1990, 38; Nikolaus 1998, 17-18.

ışığında H. R. Goette tarafından heykel, Claudius Dönemine tarihlendirilmiştir[1385]. H. R. Goette tarafından söz konusu heykelin Claudius Dönemi toga modasının takip edilebilmesi için öncü bir çalışma niteliğinde olduğu da vurgulamıştır[1386]. Togalı heykel, H. R. Goette tarafından Anadolu'da Aphrodisias Sebasteion'unda binanın güney bölümünün üçüncü yapı katında imparator Claudius ile birlikte resmedilen senatör heykeliyle[1387] aynı grup da değerlendirilmiştir[1388]. Yanı sıra Sebasteion da üçüncü katta C18 olarak adlandırılan panelde yer alan toga giyimli figür de yine *balteus*'un üzerinde tunik kıvrımlarının toplanması, *balteus* işlenişi, *umbo*'nun "U" formu ve tunik'in "V" formlu yakasının işlenişiyle imparator Claudius ile resmedilen togalı senatör figürü ile uyumludur[1389]. Anadolu dışında teknik ve stilistik olarak toga şemasının örtüştüğü benzer bir uygulama imparator Claudius'un Eleusis'teki togalı heykelinde takip edilebilmektedir[1390]. Hem toga'sı hem de portre özellikleriyle eser ile Roma'da Vatikan'dan togalı heykelle (Claudius Dönemi)[1391] bağlantı kurulabilir.

"Yuvarlağımsı kafatasından genişçe, dörtgenimsi deri kırışıklıklarıyla dolu bir alın ve bulunduğu yaşın gereği gevşek yağlı yüz derisi, hafifçe içe çekik yanaklar, yumuşak orbital, iyi belirtilmiş göz çukuru ve gözyaşı torbaları, dolgun, yumuşak ve sarkık gerdan", imparatorun geç dönemde resmedilen gerçek fizyonomik özellikleri olarak R. Özgan tarafından belirtilmiştir[1392]. Araştırmacı tarafından belirtilen özellikler togalı heykelle örtüşmektedir. Heykele atfedilen bir yazıt var olmadığı için onurlandırmanın kimin adına olduğunun tespiti imkânsızdır. Eserin Claudius olup olmadığı tartışmaya açık olup, gerek porte özellikleri gerekse de toga dökümüyle kesin

[1385] Goette 1990, 35, 121.
[1386] age. 35.
[1387] Erim 1981, 23, Lev. 8, Res. 4; 1986, 116; 1990b, 61, Res. 85; Smith 1987, 134-135, Lev. 8, No. 3; Ilgım 2008, 44-45; 2013, 135, Res. 85, 156-157, Lev. 72, Res. 99, No. C 18; Rose 2015, 788.
[1388] Goette 1990, 122, No. 166.
[1389] Smith 2013, 157-158, No. C. 5, 18.
[1390] Vermeule 1968, 183-184, Fig. 113-115; Niemeyer 1968, 83, No. 7; Goette 1990, 37, 125, No. Ba 248, Lev. 11.1; Have-Nikolaus 1998, 17-18. K. G. Kanta tarafından heykel, katalog çalışmasında Tiberius olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bkz.: Kanta 1979: 91, Fig. 37.
[1391] Özgan 2013a, 251, Res. 167a-b.
[1392] Özgan 2013a, 250.

bir şekilde Iulius – Claudius Dönemi hanedanlığı içerisindendir. Bu konuda bütün araştırmacılar hemfikirdir. Eser portre ve toga giysi dökümü özellikleri ışığında Claudius Dönemine tarihlendirilir.

Kaynakça: Fıratlı 1979, 442, Res. 4-6; İnan – Rosenbaum 1979, 288, No. 278, Lev. 30, Res. 3.4, No. 278; Goette 1990, 35, 121, No. Ba 152.

19. Togalı Heykel **Levha 4, 3**

İzmir Arkeoloji Müzesi, Env. No. 578

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos

Ölçüler: Y. 68 cm; G. 41 cm; D. 20 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, her iki bacağın alt kısmı, sağ kolun ön bölümünün büyük bir kısmı eksiktir. Sağ el büyük oranda tahrip olmuştur ve sadece soldan iki parmağı korunmuştur. Sol el ise; yumruk şeklinde kapanmıştır ve avucunun içinde tutmuş olduğu kitap rulosunun küçük bir kısmı korunmuştur. *Sinus*'un sağ kalça ve altta diz kapağı yüksekliğine düşürülen kısımları, sol kolun ön bölümünün üzerine konumlandırılan elbise kıvrımlarının uç kısmı, *lacinia*'nın olağan konumunda altta bacaklar arasına yerleştirilen diğer köşesi ve *ima toga*'nın sol bacak üzerine konumlandırılan köşesi giysiden eksik olan bölümlerdir. Eserde ön bölümde her iki yana göre daha detaylı bir işçilik uygulanmıştır. Arka kısım ise; kabaca biçimlendirilmiştir. Sağ kol dirsekten bükülmüştür ve göğüsün ortasına konumlandırılmıştır. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve aşağıya doğru hareket etmiştir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus* sağ kalçadan sol omuza doğru diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Umbo, balteus* üzerine "U" formunda asılmıştır.

Sinus sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Elbisenin sonu (*lacinia*) sol omuzdan arkaya atılmıştır. *İma toga*'nın diz kapağı yüksekliğinden itibaren korunan bölümü sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür. Harekete bağlı olarak sol bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle heykelin ne tür bir bot giydiği yönünde çıkarım yapılamamıştır.

Tarihleme: *Sinus* ve *umbo*'nun elbise formuna eklenmesi yaklaşık olarak imparator Augustus'un yönetim yıllarına denk gelmektedir[1393]. Bu nedenle esere Augustus Dönemi öncesi bir tarihlendirme önerisi getirilemez. Heykelin kıvrım düzenlemesi ve sadece ağırlıklı olarak cepheden çalışılmış olması nedeniyle MS 2. yüzyıl grubunda değerlendirilmesi uygun değildir. H. R. Goette tarafından giysinin MS 2. yüzyılda oldukça hacim kazandığı ve hem önde hem de her iki yanda detaylı bir işçiliğin uygulandığı ortaya konulmuştur[1394]. Bu nedenle teknik ve işçilik olarak MS 2. yüzyılın örnekleriyle uyumlu değildir.

Heykel, Anadolu'da anıtlarla karşılaştırdığımızda Aphrodisias Sebasteion'un da üçüncü katta C18 olarak adlandırılan panelde yer alan toga giyimli figürle ilişkilendirilebilir[1395]. Her iki örnek de *balteus* rulo yapar biçimde katlanmıştır ve *umbo* büyük bir biçimde *balteus* üzerine "U" formlu dökümlenmiştir. *Umbo* ve *balteus*'un sağ kalçaya olan mesafeleri, *sinus*'un sağ omuzdan aşağıya indirilirken köşesinin vücuttan uzak tasarlanan formu ve devamında diyagonal bir biçimde birbirine takip eden paralel

[1393] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 25, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.
[1394] Goette 1990, 49.
[1395] Smith 2013, 157-158, No. C. 5, 18, Lev. 72.

kıvrımlar içerisinde yükselmesi, sağ bacağın taşıyıcı buna karşın sol bacağın hareketli yapısı her iki figür arasındaki benzerliklerdir.

Roma da Forum Romanum dan Claudius Dönemine tarihlendirilen togalı heykelle, eser arasında bağlantı kurulabilir[1396]. Her iki örnek de *balteus* rulo yapmıştır ve diyagonal bir biçimde sol omuza yükselmiştir. *Umbo* her iki örnek de "U" formlu büyük bir yapıda *balteus* üzerine asılmıştır ve *umbo*'nun kalça sınırına olan mesafeleri hemen hemen yakındır. *Balteus*'un altından sağ diz kapağı yüksekliğine kadar olan bölümde *sinus* kıvrımları yay çizer biçimde birbirlerini takip etmiştir. *Sinus*'un altta diz kapağı yüksekliğinden sol omuza diyagonal bir biçimde uzanması, sol kolun ön bölümünün üzerine iki kat elbisenin asılması ve sağ bacağın taşıyıcı, sol bacağın hareketli olması her iki eser arasındaki diğer benzerliklerdir. MS 1. yüzyıl ortasına tarihlendirilir.

20. Togalı Heykel **Levha 4, 4**

Ephesos Arkeoloji Müzesi Env. No: 1/70/89

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos

Ölçüler: Y. 161 cm; G. 34 cm; D. 63 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kolun ön bölümü, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Baş ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan gövdeye eklenmiştir. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Arka bölümde elbise kabaca detaylandırılmıştır.

[1396] Goette 1986, 151, dnp. 57, 158, No. 45; 1990, 122, No. 177, Lev. 9.4.

Heykel, bol kesimli tunik üzerine toga giyimlidir. Katlanan *balteus* önce gövdenin ortasına çekilmiştir ve sonrasında sol omuza dik bir açıyla çekilmiştir. *Balteus* üzerine "U" formlu *umbo* dökümlenmiştir. *Sinus*, altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Sinus*'un sağ kalça kısmında kalan bölümü eksiktir. *Lacinia*, önde ayak bilekleri arasına dik bir açıyla indirilmiştir. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine yükselmiştir.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür, hafif yana ve geriye hareketlenmiştir. Sağ bacağın bitişiğinde kitap rulolarının bir araya getirilerek oluşturulan destek konumlandırılmıştır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ayağında ne tür bir roma botu giyimli olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: Tunik'in yüzeyinin işlendiği buna karşın; yakasının düzleştirilmeden bırakılması ve *balteus* üzerinde yığıntı yapar biçimde toplanması uygulamaları H. R. Goette tarafından Geç Claudius grubu togalı heykellerinde takip edilebilen özellikler olarak belirtilmiştir[1397]. H. R. Goette günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzelerinde sergilenen ve Claudius olup olmadığı tartışmaya açık olan 4648 envanter numaralı togalı heykeli[1398] dönem modasının takip edilebildiği öncü bir çalışma olarak nitelendirmiştir[1399]. Anadolu'da kabartma sanatında her iki özelliğin takip edilebildiği uygulamalar Aphrodisias Sebasteion'unda C5[1400] ve C18[1401] numaralı panellerle desteklenebilmektedir. Anadolu dışında teknik ve stilistik olarak toga şemasının örtüştüğü benzer bir uygulama imparator Claudius'un Eleusis'teki togalı heykelinde

[1397] Goette 1990, 38.
[1398] Fıratlı 1979, 442, Res. 4-6; İnan – Rosenbaum 1979, 288, No. 278, Lev. 30, Res. 3.4, No. 278; Goette 1990, 35, 121, No. Ba 152.
[1399] Goette 1990, 35.
[1400] Smith 2013, 157-158, No. C. 5, 18, Lev. 72.
[1401] 2013, 135, Res. 85, 156-157, Lev. 72, Res. 99, No. C 18.

takip edilebilmektedir[1402]. F. Havé -Nikolaus'da H. R. Goette'ye atıf yaparak takip edilebilen her iki özelliğe göre togalı heykele tarihlendirme önerisi getirmiştir[1403]. MS 1. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir.

21. Togalı Heykel **Levha 4, 5**

Antalya Arkeoloji Müzesi Env. No: 32. 23. 93

Buluntu Yeri ve Yapısı: Perge; Tiyatro, Sahne Binası[1404]

Ölçüler: Y. 195 cm; G. 40 cm; D. 22 cm.

Malzemesi: İnce kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kolun ön bölümü ve her iki el heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş ve sağ kolun ön kısmı heykel ile birlikte bir bloktan yontulmuştur. Eksik olan sol el bilek bölümünün çok az gerisinden kırılmış olduğu için sonradan eklenmiş olup olmadığına yönelik bir çıkarım yapılamamıştır. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol kolun ön bölümünün üzerinde elbise iki kez katlanmıştır ve devamında aşağı sarkıtılmıştır. Sağ kolun korunan kısmından anlaşıldığı üzere muhtemelen aşağıya doğru hareket etmişti ve kalça kısmı civarında sonlandırılmıştı. Her iki elin eksik olması nedeniyle eserin ikonografik bir obje tutup tutmadığına yönelik yorum yapılamamıştır. Arka bölüm kabaca işlenmiştir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. "U" formlu büyük bir *umbo, balteus* üzerine dökümlenmiştir. *Umbo* büyük oranda tahrip olmuştur. *Umbo*'nun sol omuzda korunan yapısından başın kesin bir biçimde *capite velato* ile örtülmediği anlaşılmaktadır. *Sinus* altta sağ diz

[1402] Vermeule 1968, 183-184, Fig. 113-115; Niemeyer 1968, 83, No. 7; Goette 1990, 37, 125, No. Ba 248, Lev. 11.1; Have-Nikolaus 1998, 17-18. K. G. Kanta tarafından heykel, katalog çalışmasında Tiberius olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bkz.: Kanta 1979: 91, Fig. 37.
[1403] Nikolaus 1998, 17-18.
[1404] 1992 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir. 1992 yılı kazı çalışmalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İnan ve diğ. 1996.

kapağı yüksekliğine geniş bir açıyla indirilmiştir ve oradan sol omuza dik bir biçimde yükselmiştir. *Sinus* köşesi sağ kalça bölümünde vücuttan uzak tasarlanmıştır. *İma toga*, sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Lacinia*'nın bir köşesi altta ayaklar arasında konumlandırılmıştır. Diğer köşesi ise; arkada sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak sol bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel, ayağında *calceus senatorius* botu giyimlidir. Sol bacağın alt bölümünün bitişiğinde kare formlu bir destek yer almaktadır.

Tarihleme: Perge tiyatrosu togalı erkek heykeli *scaenae frons* da 1992 yılı çalışmalarında açığa çıkartılmıştır[1405]. *Scaenae frons'*un 1.yapı evresi Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemiyle başlatılmıştır[1406]. Ancak Nero Dönemine tarihlendirilen bir yazıt parçasının varlığı tiyatronun kökenine ilişkin kuşkular yaratmıştır[1407]. H. R. Goette, togalı heykelin MS 2. yüzyıl konseptin de değerlendirmenin mümkün olamayacağını; MS 1. yüzyıl ortalarından bir döneme ait özellikler yansıttığını belirtmiştir[1408]. Bu durum birden fazla ihtimali doğurmaktadır. Birinci ihtimal olarak ya taşıma yoluyla başka bir yapı kontekstinden getirilip MS 2. yüzyılda ya da Geç Antik Dönemde tekrar yapı içerisinde kurulumu gerçekleştirilmiştir. İkinci ihtimal; yapının kuruluş evresinin daha erken bir döneme tarihlendirilmesidir. Bir diğer ihtimal heykelin tiyatro da ortaya çıkarılan bir yazıtla ilişkilendirilmesidir.

Tiyatro'da en yüksekliği 1,03 metre olan, 4 satırlık yazıtlı kireçtaşından bir arkhitrav parçasının varlığı köken konusunda tarihlendirme sorunsalına neden

[1405] Kazı raporunda heykel hakkında herhangi bir değerlendirilmede bulunulmamıştır. Sadece giyimli erkek heykeli olarak tanımlaması yapılmıştır: İnan ve diğ. 1996, 72.
[1406] İnan ve diğ. 1996, 68-69; Kadıoğlu 2006, 378; Öztürk 2009, 17-18; Akçay-Güven 2014, 273.
[1407] Bernardi Ferrero 1970, 155; Şahin 1999, 63-64; 2000, 202; Abbasoğlu 2000, 245.
[1408] Hans Rupprecht Goette ile *kişisel görüşme*, DAI Berlin, 20 Kasım 2017.

olmuştur[1409]. Yazıtın harf yüksekliği 18 cm.dir ve S. Şahin tarafından çözümlenmiştir[1410]. Yazıt "[Pont]us ve [Bithynia'nın] *quaestor*'u ve *propraetor*'u [M]arcus [Pl]a[n]cius Ru[tili]us Var[us]" şeklinde çözümlenmiştir[1411]. Yazıtta geçen ismin, "Vespasianus Döneminde senatör olan, ünlü Plancia Magna'nın babası Marcus Plancius Varus ile aynı kişi olduğu" ileri sürülmüştür[1412]. M. Plancia Varus, "MS 70-72 yıllarında aynı eyaletin *proconsul*'ü olmuştur ve aynı eyaletin MS 60'lı yıllarında *quaestor*'luğunu" yapmıştır[1413]. Bu durumda yazıt için de MS 60 yılları *terminus post quem* (Geç Nero Dönemi) olarak kabul edilmiştir[1414]. S. Şahin tarafından bu yazıtlı blok'tan hareketle tiyatronun bir kısmının ya da tümünün M. Plancius Varus tarafından yaptırılmış olabileceği ve yazıtın sahne binasının 2. ya da 3. katındaki kapıların üzerinde yer alabileceği belirtilmiştir[1415]. Ancak bu durum *scaenae frons*'la ilgili kapsamlı yapılan çalışmalarda doğrulanamamıştır[1416]. A. Özdizbay tiyatroya, aidiyeti saptanamayan bu parçaların tiyatro da devşirme olarak kullanılmış olma ihtimalinin yüksek olduğu ve tiyatronun ilk yapım aşamasının MS 60'lar olabileceği savının tam olarak doğrulanamayacağını belirtmiştir[1417].

Perge togalı heykeli de *scaenae frons* da yapılan çalışmaları sırasında bulunmuştur[1418]. Togalı heykelin dönemi yazıtta belirtilen senatörün dönemiyle uyumludur. Togalı heykelin senatörlük rütbesini ayağında giymiş olduğu *calceus senatorius* botu doğrulamaktadır. Belki de bu heykel S. Şahin tarafından çözümlenen yazıtla belirtilen M. Plancius Varus ile ilişkiliydi. Eğer hem yazıt hem de heykel

[1409] İnan ve diğ. 1996, 73; Şahin 1999, 64; 2000, 203; Özdizbay 2012, 77.
[1410] Şahin 1999, 62, No. 49; 2000, 200-205, No. 1; Özdizbay 2012, 77.
[1411] Şahin 1999, 62, No. 49; 2000, 200-202; Abbasoğlu 2000, 245; Özdizbay 2012, 77.
[1412] İnan ve diğ. 1996, 73; Şahin 1999, 63-64; 2000, 202; Özdizbay 2012, 77.
[1413] İnan ve diğ. 1996, 73; Şahin 1999, 64; Özdizbay 2012, 77.
[1414] İnan ve diğ. 1996, 73; Şahin 1999, 63-64; 2000, 203; Özdizbay 2012, 77.
[1415] Şahin 2000, 202; Özdizbay 2012, 77.
[1416] Kadıoğlu 2006, 378; Öztürk 2009; Özdizbay 2012, 77.
[1417] Özdizbay 2012, 77.
[1418] Kazı raporunda heykel hakkında herhangi bir değerlendirilmede bulunulmamıştır. Sadece giyimli erkek heykeli olarak tanımlaması yapılmıştır: İnan ve diğ. 1996, 72.

devşirme olarak kentin başka bir yapısından buraya taşındıysa bu durum daha önce sergilenmiş oldukları yapı kontekstinin de aynı olma ihtimalini doğurmaktadır.

Scaenae frons çalışmaları sonucunda tarihlendirme önerisi olarak yukarıda bahsedildiği üzere; Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine ulaşılmıştır. Bu dönemin toga tipolojisinin takip edilebildiği Anadolu'dan Hierapolis tiyatrosu Septimius Severus Dönemi tiyatro frizi kabartmaları[1419], Ephesos Parth Anıtı[1420] ve Yamaç ev 2 de ortaya çıkartılan tiyatro frizli salon örneklerine[1421]; Roma da ise, Marcus Aurelius sütunu[1422] örneklerine baktığımızda açık bir biçimde gerek teknik gerekse de stilistik olarak Perge togalı heykelinin bu dönem modasından çok uzak olduğu görülmektedir. Gerek *umbo, balteus,* ve *sinus* formu gerekse de elbisenin hacim kazanması, derin kanallı işçilik ve hem önde hem de her iki yanda uygulanan ayrıntılı işçilikle bu ayrım açık bir biçimde yapılabilmektedir. Yanı sıra togalı heykellerde yüzyılın ayrımına ulaşılmasında araştırmacılar tarafından dikkat çekilen uygulamalardan bir diğeri ise; *lacinia*'nın sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün izlenilmesi MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamına yakınında görünen bir şema olduğudur[1423]. *Lacinia* şeması bakımdan da MS 2. yüzyıl örnekleriyle eser uyuşmamaktadır.

Heykel ile Sebasteion da üçüncü katta C18 olarak adlandırılan panelde yer alan toga giyimli senatör figürüyle (Geç Claudius – Nero Dönemi) benzerlik kurulabilir[1424]. Tunik'in giysi altında konumlandırılması, *umbo*'nun *balteus* üzerine asılması, *sinus*'un

[1419] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[1420] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102-136; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619-631, Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149-242; 1985, 79-82; 2005, 171-180; Ganschow 1986, 209-221; Stähler 1987, 107-116; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153-174; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103-128; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[1421] Dawid 1980, 95-102; 2003.
[1422] Petersen ve diğ. 1896; Wegner 1931, 61-174; Hamberg 1945, 149-158; Morris 1952, 33-47; Caprino ve diğ. 1955; Pirson 1996, 139-179; Jung 1984, 74-83; Elsner 2000, 251-264; Dillon 2006, 244-271; Beckmann 2002, 348-357; 2005/06, 225-236; 2011.
[1423] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1424] Smith 2013, 157-158, No. C. 5, 18.

hacimli yapısı, *sinus* köşesinin sağ kalçadan uzak tasarlanması ve devamında dik bir açıya yakın olarak sol omuza yükselmesi uygulamaları her iki heykel arasındaki benzer özelliklerdir. Yanı sıra sağ bacağın taşıyıcı buna karşın; sol bacağın hareketli oluşu, *ima toga*'nın sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal uzanışı ve *lacinia*'nın onun altında konumlandırılan bölümü her iki eser arasındaki diğer benzer yönlerdir. Her iki eser de ayrıca *umbo*'nun sol omuza yükseliş biçimi, tunik'in yaka hattının işlenişi, sol hareketli bacak da iç içe geçen "V" formlu kıvrımların diz yüksekliğine kadar düzenli aralıklarla birbirini takip etmesi, *lacinia*'nın altta üç kıvrım hattıyla bölünmesi ve zemine yerleştirilme uygulamaları bakımından da benzerlik kurulabilir.

Togalı heykel, tunik'in gövdenin sağ üst bölümünde birbirini takip eden "V" formlu kıvrımlarla işlenmesi, altta tunik'in *balteus* üzerine bol bir biçimde dökümlenmesi, diyagonal *balteus*, "U" formlu *umbo*'nun sağ omuza yükselmesi ve hem *umbo* da hem de *balteus* da resmedilen kıvrım düzenlemesiyle Antalya Müzesinden A 926 envanter numaralı Perge'den sütunlu lahit üzerinde yer alan toga giyimli figürle (Geç Cladius – Nero Dönemi) de benzerdir[1425].

H. R. Goette tarafından Ba başlığı altında değerlendirilen İtalya'dan Parma togalı heykeliyle (Geç Tiberius – Erken Claudius) Perge figürü arasında bağlantı kurulabilir[1426]. Her iki örnekte *umbo*'nun *balteus* üzerine asılması, *sinus*'un hacimli yapısı, *ima toga*'nın sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanması, sağ bacağın taşıyıcı buna karşın sol bacağın hareketli oluşu ve onun hemen altına *lacinia*'nın yerleştirilmesi uygulamaları her iki örnek de oldukça benzerdir. İşçilik bazında her iki örnek arasındaki benzerlikler; *balteus* da işlenen paralel kıvrım hatları; *sinus*'un birbirine yay çizen kıvrımları, sağ bacak hareketine bağlı olarak *sinus*'un hemen altında şekillenen kıvrım kümesi, *ima toga*'nın hemen altında

[1425] Koch – Sichtermann 1982, 503, Res. 488; Goette 1990, 126.
[1426] Goette 1990, Lev. 7, No. Ba 104.

lacinia'nın birbirine paralel üç kıvrım halinde bölünmesi şeklindedir. MS 1. yüzyılın ortalarına tarihlendirilir.

22. Togalı Heykel **Levha 5, 1**

Ödemiş Arkeoloji Müzesi, Env. No. 708[1427]

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor

Ölçüler: Y. 109 cm; G. 48 cm; D. 35 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş ve sağ el heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş gövde ile bir bloktan yontulmuştur. Arka bölüm heykelde kabaca işlenmiştir. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir ve kalça civarında sonlandırılmıştır. Sol kol ise dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. Toga altına giyilen tunik bol kesimlidir ve *balteus* üzerine yığılmıştır. *Balteus*, sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Balteus* üzerine "U" formlu büyük *umbo* asılmıştır. *Sinus*, altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Sinus* aşağı indirilmesi işleminde sağ omuzu örtmüştür. Bu şema Yunan *himation* geleneğini anımsatmaktadır. *Lacinia*'nın bir köşesi altta bacaklar arasına konumlandırılmıştır. Diğer köşesi ise, arkada sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. *İma toga* sağ ayak bileğinin üzerinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *İma toga*'nın köşesi sağ ayak bileği üzerinde sivriltilmiştir. Elbise vücuda iki kez sarılarak yerleştirilmiştir. Elbisenin iki katının sol kolun ön bölümünün üzerine yerleştirilmesiyle elbisenin yere düşmesi önlenmiştir.

[1427] Eser 1986 yılında İzmir Arkeoloji Müzesinden devir ile müzeye getirilmiştir. İzmir Arkeoloji Müzesi eski envanter numarası 567'dir.

Vücut ağırlığı elbise ile tamamen kaplanan sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sağ ayak hafif yana hareket etmiştir. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak sol bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel, ayağında düz *calceus* giyimlidir. Heykelin sağ kısmında diz yüksekliğine kadar uzanan 28x18 cm ölçülerinde bir destek yer almaktadır.

Tarihleme: Sağ kolun *balteus* ile askıya alınmasıyla Yunan *himation* geleneğindeki gibi toga vücuda sarılmıştır. Hadrian çevresinde verilen heykellerde izlenilen bu durum araştırmacılar tarafından imparator Hadrian'ın Yunan kültürüne hayranlığı şeklinde yorumlanmıştır[1428]. H. R. Goette tarafından *ima toga*'nın sağ ayak bileği üzerindeki köşesinin sivriltilmesi Erken Antoninler Dönemi grubu örneklerinde rastlanılan bir özellik olarak belirtilmiştir[1429]. Altta bacaklar arasına yerleştirilen giysi köşesi *lacinia*'nın sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün takip edilebilmesi araştırmacılar tarafından MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamına yakınında takip edilebilen bir şema olduğu belirtilmiştir[1430]. Söz konusu verilen özellikler ışığında eser; MS 2. yüzyıl kapsamına alınmıştır.

Balteus ile sağ kolun askıya alınması uygulamasının takip edilebildiği MS 2. yüzyıl örneklerden birisi Aphrodisias'dan togalı genç (Hadrian-Erken Antoninler) heykelidir[1431]. Aphrodisias örneğinde olduğu gibi Ödemiş müzesi figüründe de sağ kol belirtilen iki bölümle askıya alınmıştır ve kolun hareketi benzer pozisyondadır. Yanı sıra giysi içerisindeki bol kesimli tunik'in *balteus* üzerine sarkan kıvrımı benzer şekilde dökümlenmiştir. Sağ bacağın taşıyıcı, buna karşın sol bacağın hareketli olması, *sinus*'un

[1428] Goette 1990, 49; Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 133.
[1429] Goette 1990, 49.
[1430] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1431] Erim 1986, 128-9; Erim 1989, 76-77, Res. 110; Erim 1990b, 48, Res. 65; Roueché – Erim 1990a, 152, Res. 1; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; Smith – Ratté 1997, 20-22, Res. 16-18; Bergmann 1999, 41, 64; Bergmann 2001, 65; Hannestad 2001, 145, Lev. 35.3; Hannestad 2002, 638-639, Res. 5a-b; Smith 2006, 108-111, Lev. 8-10; Borg 2007, 586.

diyagonal bir biçimde sol omuza yükselmesi, *balteus*'un kıvrım düzenlemesi ve elbisenin vücuda yerleştirilme uygulamaları her iki eser arasındaki diğer benzerliklerdir.

Elbise altına giyilen tunik'in bol kesimli olması ve *balteus* üzerine taşması, her iki kol hareketi, *balteus*'un kıvrım düzenlemesi ve sol omuza yükselmesi uygulamalarının benzer olduğu bir diğer örnek Roma Capitolino müzesinde sergilenen Hadrian'ın togalı heykelidir[1432]. Hadrian heykelinde *sinus* ve *umbo* bulunmamaktadır. *Pallium* tipinde toga şeması çizer tarzda bir modelleme yapılmıştır. Bu durum da yukarıda bahsedildiği üzere Hadrian'ın Yunan kültürüne hayranlığı şeklinde açıklanır. Hadrian örneklerinde takip edilen erken dönem yansımalarını H. R. Goette yayınında net bir biçimde açıklamıştır[1433]. Yanı sıra kolun erken dönem örneklerindeki gibi elbiseyle askıya alınması, *lacinia*'nın konumlandırılması, *ima toga*'nın yükselişi, sağ bacağın taşıyıcı; buna karşın sol bacağın hareketli oluş şemasıyla Venedik togalı heykeliyle de (Hadrian Dönemi) örtüşmektedir[1434].

Diyagonal bir biçimde sağ kalçadan sol omuza kendi içerisinde birbirini paralel takip eden *balteus*'un kıvrım düzenlemesi, *sinus*'un konumlandırılması, kıvrım düzenlemesi ve diyagonal bir biçimde sol omuza yükselmesi, *ima toga'*nın formu ve sağ bacağın taşıyıcı; buna karşın solun hareketli oluşu bakımından eser, Philopappos anıtında betimlenen senatör figürleriyle benzerdir[1435].

Benzer örnekler ışığında eser, Erken Antoninler Dönemine (Traian – Hadrian) tarihlendirilir.

23. Togalı Heykel **Levha 5, 2**

Konya Arkeoloji Müzesi, Env. No. 281

[1432] Wegner 1956, Lev. 16b; Niemeyer 1968; 85, No. 16, Lev. 6,1; Goette 1990, 29, 135, No. 56, Lev. 19.3.
[1433] Goette 1990, 49.
[1434] Goette 1990, 135, No. 97, Lev. 22.1.
[1435] Vermeule 1968, Res. 26; Kleiner 1983, 81, Lev. 14-21; Goette 1990, 131, Lev. 14, 4.5.

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor

Ölçüler: Y. 148 cm; G. 62 cm; D. 50 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kolun büyük bir kısmı, sol altta yer alan desteğin büyük bir bölümü, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Boyun kökünde 5.4x6.5 cm ölçülerinde açılan kare formlu kenet deliği bulunmaktadır. Kare biçimli kenet deliğinden başın ayrı biçimde çalışıldığı ve sonradan gövdeye eklenmiş olduğu anlaşılmıştır. Eksik olan sol el de ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan kolun ön bölümüne dübel yardımıyla eklenmiştir. Arka bölüm kabaca çalışılmıştır.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Balteus* üzerine düğüm şeklinde asılan *umbo* "U" formludur. *Umbo* devamında sol omuza dik bir açıyla yükselmiştir. Giysinin vücuda ilk sarılması sırasında sol omuza hareketlendirilen kumaş oradan boynun arkasından sağ omuza çekilmiştir. Bu yapıdan başın *capite velatio* ile örtülmediği anlaşılmaktadır. Giysinin vücuda son sarılışı sırasında sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine indirilen *sinus*, sol omuza doğru diyagonal bir biçimde uzanmıştır ve sonu omuzdan arkaya atılmıştır. Elbise köşesi *lacinia*, alta bacaklar arasına konumlandırılmıştır. *İma toga*'nın köşesi sağ ayak bileğinde sivriltilmiştir. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak sağ bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir *calceus* taşımış olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: H. R. Goette tarafından eser MS 2. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir[1436]. Eser F. W. Goethert tarafından MS 2. yüzyıl gurubu içerisinde değerlendirilmiştir. F. W. Goethert tarafından eser ile Viyana Müzesinde sergilenen Ephesos Parth anıtı örnekleri arasında stilistik ve tipolojik olarak bağlantı kurulmuştur[1437]. Ancak bakıldığı zaman Ephesos Parth anıtı kabartmalarında evlat edinme sahnesinde (MS 2. yüzyılın 60'lı ve 70'li yılları) resmedilen imparatorluk ailesi üyeleriyle Konya Müzesi togalı örneği teknik ve stilistik olarak uyumlu değildir[1438]. Konya Arkeoloji Müzesi örneği Ephesos grubu örneğine oranla daha erken özellikler sergilemektedir. Ephesos Parth anıtı örneklerinde izlenilen giysinin hacimli yapısı, derin kanallı plastik kıvrımlar, *umbo, balteus, lacinia, ima toga* formları, hem önde hem de her iki yanda uygulanan özenli işçilik örtüşmeyen uygulamalardır. Togalı heykellerde MS 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl arasındaki heykellerin ayrımına ulaşılmasında araştırmacılar tarafından dikkat çekilen uygulamalardan birisi *lacinia*'nın sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün izlenilmesidir[1439]. Heykel bu yönüyle MS 1. yüzyıl örneklerinden ayrılmaktadır. H. R. Goette, *ima toga*'nın sağ ayak bileği üzerindeki köşesinin sivriltilmesi uygulamasının Erken Antoninler Dönemi grubu örneklerinde rastlanılan bir özellik olduğunu belirtilmiştir[1440]. Bu yönüyle de heykel MS 1. yüzyıl grubu örneklerinden ayrılmaktadır. U formlu *umbo* köşelerinde dik bir açıyla verilmiştir. *Umbo*'nun söz konusu formunun bu grupta yer alan ya da katalog da kayıt altına alınan diğer örneklerle benzerliği bulunmamaktadır. *Umbo* formu örtüşmemesine rağmen toga altına giyilen bol kesimli tunik'in sağda *balteus* üzerinde yığıntı yapması, sağ bacağın taşıyıcı buna karşın solun hareketli oluşu, *sinus*'un sol omuza dike yakın bir açıyla

[1436] H. R. Goette ile kişisel görüşme, *BERLİN, DAI*, 23 Kasım 2018.
[1437] Goethert 1939, 27. F. W. Goethert eserin yayınlanmamış olduğunu belirtmiştir ve sadece tip olarak bu seserin Ephesos grubu çevresinden örneklerle benzer olduğuna değinmiştir.
[1438] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102-136; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619-631, Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149-242; 1985, 79-82; 2005, 171-180; Ganschow 1986, 209-221; Stähler 1987, 107-116; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153-174; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103-128; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[1439] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1440] Goette 1990, 49.

yükselmesi, *lacinia*'nın önde bacaklar arasında konumlandırılması, *ima toga* köşesinin sivriltilmesi ve sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal yükselmesi uygulamalarıyla eser ile Bursa Müzesinden 2511 numaralı örnek[1441] (Hadrian-Erken Antoninler) yakın özellikler sergilemektedir. Eser Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Goethert 1939, 27.

24. Togalı Heykel **Levha 5, 3**

Afyon Arkeoloji Müzesi, Env. No. 3240

Buluntu Yeri ve Yapısı: Sandıklı

Ölçüler: Y. 180 cm; G. 73 cm; D. 41 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Gövde baş ile birlikte bir bloktan yontulmuştur. Baş, çenenin hemen altından kırılmıştır ve sonradan modern dolgu malzemesi kullanılarak onarılmıştır. Her iki yanda ve ön bölümde ayrıntılı bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın arka kısım kabaca şekillendirilmiştir. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Her iki el eksiktir. Eksik olan eller bilek bölümünün biraz gerisinden kırılmıştır. Bu nedenle ayrı bir biçimde işlenip sonradan dübelle eklenmiş olup olmadığına yönelik bir çıkarım yapılamamaktadır. Her iki elin eksik olması nedeniyle elinde ikonografik bir obje taşıyıp taşımadığına yönelik yorumlama da getirilememiştir.

Baş hafif kendi soluna döndürülmüştür. Saç alına doğru düz bir biçimde taranmıştır. Saç, geride oldukça uzundur. Kulaklar büyüktür. Yüz detayları kişinin olgun bir yaşta olduğuna işaret etmiştir. Şakak kısımları çöküktür. Kaş hatları oldukça

[1441] Mendel 1909: 268, No. 15, Res. 10; Goette 1990: 49, 135, Bb 89.

belirgindir. Gözler ve göz kapakları belirgindir. Burun ve dudağın üst kısmı arasında bırakılan mesafe anatomik yapıya uygun değildir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. Elbise altında betimlenen bol kesimli tunik ayrıntısı gövdenin sağ üst kısmında ve altta sol bacak üzerinde açık bir biçimde izlenebilmektedir. Takip edilebilen tunik'in kıvrımları yüzeyseldir ve boyunda yaka hattı belli belirsiz işlenmiştir. Tunik'in aksine elbise genelinde kıvrımlar derin kanallıdır.

Balteus sağ koltuk altından sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Balteus* üzerine yerleştirilen "U" formlu *umbo* yuvarlatılmıştır ve sağ kalçaya yakınlaştırılmıştır. "U" formlu yuvarlatılmış *umbo* devamında diyagonal bir açıyla sol omuza çekilmiştir. Diyagonal bir biçimde sol omuza uzanan elbise devamında boynun arkasından sağ omuza alınmıştır. Sağ omuzdan altta kaval kemiği yüksekliğine kadar indirilen elbise oradan sol omuza yükselmiştir. Elbisede oluşumu gözlenilen bu bölüm *sinus'*dur. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Lacinia*'nın bir köşesi altta ayaklar arasında diğer köşesi ise; sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. Elbisenin sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır ve oradan aşağı sarkıtılmıştır.

Vücut ağırlığı elbiseyle tamamen örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise dizden bükülmüştür ve sol ayak yana ve hafif geriye doğru hareket etmiştir. Ayak hareketine bağlı olarak sağ kalça hareketlenmiştir ve bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel, ayağında düz *calceus* giyimlidir. Sağ ayağının bitişiğinde bir *tabellae* desteği yer almaktadır.

Tarihleme: J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından heykelin portre özelliklerinin Traian Dönemi örnekleriyle uyuştuğu belirtilmiştir[1442]. Araştırmacılar tarafından M. Bernhart'a atıfta bulunularak[1443] çok az sikke örneğinde imparator Traian'ın portrelerinde bu tipi görmemizin mümkün olduğu ortaya konulmuştur[1444].

H. R. Goette tarafından portre özellikleri ışığında heykel, Traian Dönemine tarihlendirilmiştir[1445]. Araştırmacı tarafından "U" biçimli *umbo*'nun düğüm şeklinde *balteus*'a asılması ve yuvarlatılarak sağ kalçaya yaklaştırılmasının Hadrian-Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinin bir özelliği olduğu ortaya konulmuştur[1446]. Bunun yanı sıra H. R. Goette tarafından dikkat çekilen bir diğer nokta ise, *ima toga* köşesinin sol ayak bileği üzerinde sivriltilmesinin Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinde izlenilen bir başka uygulama olduğudur[1447].

R. Özgan, "saç buklelerinin uzun, sakin ve yüzeysel işlenmiş olduğunu ve düzgün taranmış buklelerin alının ortasında geçmişe ait bir moda olan çatal motifini" oluşturduğunu vurgulamıştır[1448]. Saç buklelerinin yüzeysel işlenişinin aksine yüz hatlarının oldukça hareketli olduğu, plastik ve canlı verildiği belirtilmiştir[1449]. R. Özgan tarafından "derin alın kırışıklıklarının yanı sıra kuvvetli naso-labial deri hattı, etli, gevşek ve sarkık dudaklar, çökük yanaklar ve şişkin gözyaşı torbalarının portre sahibinin ilerlemiş yaşlardaki gerçek fizyonomik" özellikleri olduğu ortaya konulmuştur[1450]. Söz konusu özellikler ışığında R. Özgan tarafından stil ve portre

[1442] İnan – Rosenbaum 1966, 183.
[1443] Bernhart 1926, 3, Lev. 8.3.
[1444] Bernhart 1926, 3, Lev. 8.3.
[1445] Goette 1990, 44.
[1446] age. 49.
[1447] age. 49.
[1448] age. 82.
[1449] age. 82.
[1450] age. 82.

modası açısından eserin, imparator Traian'ın son dönemlerine ait olduğu olasılığı ortaya konulmuştur[1451].

Elbise şeması bakımından H. R. Goette tarafından aynı grupta verilen Genua togalı heykeliyle eser arasında bağlantı kurulabilir[1452]. Gövdenin sağ üst kısmında tunik kıvrımlarının yüzeysel işlenişi, kalçanın sol kısmına yakın yerleştirilen *umbo*'nun *balteus* üzerine düğüm şekilli asılarak yuvarlatılması, duruş pozisyonu, *ima toga*'nın sağ ayak bileğinde sivriltilmesi ve *lacinia*'nın altta bacaklar arasında diz kapağı yüksekliğinden itibaren konumlandırılması her iki eser arasındaki benzer özelliklerdir. Bunların yanı sıra elbisenin hacimli yapısı, *sinus* kıvrımlarının birbirine paralel bir şekilde takip etmesi ve *umbo* kıvrımlarının sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmesi uygulamalarıyla her iki örnek arasında bağlantı kurulabilir.

Heykel, Erken Antoninler (Traian) Dönemine tarihlendirilir.

Kaynakça: İnan – Rosenbaum 1966, 183. Nr. 248; Goette 1984, 100, e, a;

Goette 1990, 133, Bb, No. 60; Özgan 2013b, 82-83.

25. Togalı Heykel **Levha 5, 4**

Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. No. 2069

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bolvadin

Ölçüler: Y. 200 cm; G. 82 cm; D. 40 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel, eksik olan sol el dışında bir bloktan yontulmuştur. Sol el ayrı çalışılmıştır ve kolun ön bölümüne dübelle tutturulmuştur. Burnun ucu, her iki el ve ayak eksiktir. Hem önde hem de her iki yanda özenlik bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın arka kısım kabaca şekillendirilmiştir. Sağ kol aşağıya

[1451] age. 82.
[1452] Goette 1990, 135, No. 87, Lev. 20,5.

doğru hareketlenmiştir ve kalça kısmında sonlandırılmıştır. Sağ kolun ön kısmı kalça bölümüne eklenen bir destekle sabitlenmiştir. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Her iki elin eksik olması nedeniyle eserin ikonografik bir obje tutup tutmadığına yönelik yorum getirilememiştir.

Hadrian Dönemi portresi MS 3. yüzyıl ortasında ikinci kez kullanım görmüştür. Baş vücuda göre oldukça küçüktür ve hafif kendi soluna döndürülmüştür. Alın geniştir. Gözlerin iris ve pupil kısımları matkap kullanılarak şekillendirilmiştir. Baş da tam işlenmeden yarım bırakılan çelenge matkap kullanılarak olağan biçimi verilmiştir.

Heykel toga altında tunik giyimlidir. Elbise altına giyilen tunik bol kesimlidir. *Balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Balteus* üzerine düğüm şeklinde asılan ve sağ kalçaya yakınlaştırılan "U" biçimli *umbo* yuvarlatılmıştır. Sağ omuzun tamamını örterek altta kaval kemiği yüksekliğine indirilen *sinus* birbirine yay çizen kıvrımlar ile modellendirilmiştir. Altta kaval kemiği yüksekliğine indirilen *sinus*'un sonu devamında sol omuza yükselmiştir ve oradan arkaya atılmıştır. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *İma toga*'nın sağ ayak bileğinin üzerine konumlandırılan köşesi sivriltilmiştir ve oradan sol kolun ön bölümünün üzerine yükselmiştir. Sol kolun ön bölümünün üzerine çift kat katlanan giysinin aşağı sarkıtılan kısmının bir bölümü eksiktir. *Lacinia*'nın bir ucu altta ayaklar arasında diğer ucu ise; arkada sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. Ayaklar arasında konumlandırılan *lacinia*'nın ucu elbiseden eksik bir diğer kısımdır. Heykelin sağ bacağının bitişiğinde dikdörtgen şeklinde 40x26x18 cm ölçülerinde bir destek yer almaktadır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle figürün ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: *Sinus*, omuzdan aşağı indirilirken sağ kolu büyük oranda örtmüştür. Hadrian Döneminde bu tip de verilen togalı heykeller, Cumhuriyet Dönemi temsillerindeki *pallium* tipini anımsatmaktadır. Hadrian Dönemindeki bu durum

imparatorun Yunan kültürüne hayranlığının dönem sanatına yansımasıyla ilişkilendirilmiştir[1453]. H. R. Goette tarafından bu grup da yer alan örnekler, *sinus*'un aşağı indirilmesinde omuzu örtmesi, "U" formlu *umbo*'nun yuvarlatılması ve *ima toga* köşesinin sağ ayak bileğinde sivriltilmesi özellikleriyle Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir[1454]. Heykel, Anadolu'da aynı müze de sergilenen 289 envanter numaralı örnekle, toga şeması bakımından örtüşmektedir[1455]. Her iki eser H. R. Goette tarafından aynı grup da değerlendirilmiştir[1456]. Yanı sıra "U" formlu *umbo*'nun *balteus* üzerine düğüm şekilli asılarak yuvarlatılması, *ima toga*'nın sağ ayak bileği civarında sivriltilmesi ve *lacinia*'nın sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün takip edilebilmesi uygulamalarıyla Afyon Müzesi 3240 envanter numaralı heykelle bağlantı kurulabilir[1457]. Afyon Müzesi örneği de hâlihazırda H. R. Goette tarafından aynı grup içerisinde değerlendirilmiştir[1458]. H. R. Goette tarafından Anadolu dışından Palazzo della Signoria[1459]; Londra British[1460], Oxford Ashmolean[1461], Vatikan Sala della biga[1462] ve Paris Louvre [1463] müzeleri örnekleri de toga şeması bakımından aynı grup da değerlendirilmiştir[1464]. Söz konusu örnekler; Anadolu dışında paralel özelliklerin takip edilebildiği heykeltıraşlık eserleridir.

J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından Kopenhag da sergilenen Trebonianus Gallus portresi ile benzerlik kurulmuştur ve heykel MS 3. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir[1465]. R. Özgan, imparator Trebonianus Gallus'un ad ve portrelerini içeren sikkelerin Anadolu'da basıldığı merkezin Antiocheia olduğunu belirtmiştir[1466]. R.

[1453] Goette 1990, 49; Smith 2006, 109, 111, dpn. 3; Özgan 2013b, 133.
[1454] Goette 1990, 49, 135, No. 90, Lev. 21.2.
[1455] Mendel 1909: 268, No. 15, Res. 10; Goette 1990: 49, 135, Bb 89.
[1456] Goette 1990, 135, No. 89, Lev. 21.1.
[1457] Mendel 1909: 268, No. 15, Res. 10; Goette 1990: 49, 135, Bb 89.
[1458] Goette 1990: 49, 135, Bb 89.
[1459] Goette 1983, 244, dnp. 22f; 1990, 135, No. 91, Lev. 21.3.
[1460] Goethert 1939, 217, dnp. 4; Goette 1983, 243, dnp. 22b; 1990, No. 93, Lev. 21.4.
[1461] Haynes 1975, 19, Lev. 2; Goette 1983, 243, dnp. 22c; 1990, 135, No. 94.
[1462]Hekler 1912, Lev. 129c; Goette 1983, 243, 22a; 1990, 135, No. 96, Lev. 21.6;
[1463] Bernoulli 1886, 36, No. 53; Hekler 1912, 164; Goethert 1939, 217, dnp. 5; Goette 1983, 243, dnp. 22d; 1990, 135, No. 95, Lev. 21.5
[1464] Goette 1990, 135.
[1465] İnan – Rosenbaum 1966, No. 254.
[1466] Özgan 2015, 211.

Özgan, Antiocheia sikkelerinin hemen hemen tümünde imparatorun aynı profille portrelendiğini vurgulamıştır[1467]. Başın yüksekliği ve genişliğinin neredeyse eşit oluşu, kısa saç bukleleri, alın üzerinde düz saç kesimi, alnın yüksek ve hafif geriye çekilişi, iki yatay deri kırışıklığı, burun kökünün hafif çökük, hafif kalkık, ucu sivri ve düz konturlu oluşu, dolgun dudaklar ve küçük çene R. Özgan tarafından belirtilen ortak özelliklerdir[1468]. Bunların yanı sıra kalkık kaşlar, yanakların geniş ve düz oluşu belirtilen diğer özelliklerdir[1469]. R. Özgan tarafından verilen dönemsel portre uygulamaları Bursa müzesi örneğinde açık bir biçimde takip edilebilmektedir. Giysi özellikleri bakımında yukarıda bahsedildiği üzere gövde açık bir biçimde Hadrian – Erken Antoninler çevresindendir. Portre de ise MS 3. yüzyıl ortalarında bir yeniden kullanım söz konusudur. Sonradan şekillendirilen saç, yarım bırakılmış düzensiz şekillendirilen diadem ve yüz özelliklerinden bu durum açık bir biçimde takip edilebilmektedir.

Heykel, Hadrian – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Mendel 1909: 267-268, No. 14, Res. 9; Goette 1990: 49, 135, No. Bb 90, Lev. 21.2; İnan – Rosenbaum 1966: No. 254, Lev. 136.2.

26. Togalı Heykel **Levha 6, 1**

Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. No. 2511

Buluntu Yeri ve Yapısı : Mihalıççık, Eskişehir

Ölçüler: Y. 180 cm; G. 72 cm; D. 41 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sol el ve sağ kolun ön bölümü dışında eser bir bloktan yontulmuştur. Heykelde sağ kolun ön bölümü, her iki el ve ayak eksiktir. Eserin her iki yanında da ön bölümde olduğu gibi özenli bir işçilik uygulanmıştır. Buna

[1467] age. 211.
[1468] age. 211.
[1469] age. 212.

karşın arka bölüm kabaca işlenmiştir. Sol kol ise dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sağ kolun korunan kısmından eksik olan ön bölümünün aşağıya doğru hareketlendiği anlaşılmaktadır. Her iki elin eksik olması nedeniyle heykelin ne tür bir ikonografik obje taşıyıp taşımadığına yönelik yorum yapılamamıştır.

Heykel toga altında bol kesimli tunik giyimlidir. Tunik ayrıntısı gövdenin sağ üst bölümü ve sol bacağın alt kısmında takip edilebilmektedir. *Balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Balteus* üzerine düğüm şekilli asılan ve sağ kalçaya yakınlaştırılan "U" biçimli *umbo* yuvarlatılmıştır. Devamında sol omuza hareketlendirilen elbise oradan ensenin hemen altından sol omuza çekilmiştir. Bu düzenlemeden anlaşıldığı üzere kesin bir şekilde eksik olan baş *capite velato* ile örtülü değildi. Sağ omuzun arkasından altta kaval kemiği yüksekliğine indirilen ve sol omuza yükselerek omuzdan geriye atılan bölüm *sinus*'dur. *Sinus* bölümü birbirine yay çizen kıvrımlar ile modellendirilmiştir. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine yükselmiştir. *İma toga*'nın sağ ayak bileğinin üzerine konumlandırılan köşesi sivriltilmiştir. *Lacinia*'nın bir ucu altta ayak bilekleri arasında diğer ucu ise; arkada sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır.

Vücut ağırlığı elbise ile tamamen örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif yana doğru hareket etmiştir. Verilen duruş pozisyonuna bağlı olarak sağ kalça dışa doğru hareketlenmiştir. Yanı sıra harekete bağlı olarak vücut anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Sol ayak bileği üzerinde botun bir bağcığı korunmuştur. Korunan bölümden anlaşıldığı üzere heykel, *calceus senatorius* giyimlidir.

Tarihleme: G. Mendel, heykeli MS 2. yüzyıl ortasına tarihlendirilen Sidamara tipi içerisinde bir lahit parçası üzerinde işlenen figür ile aynı kompozisyonda değerlendirmiştir[1470]. H. R. Goette tarafından bu grup da yer alan örnekler, *sinus*'un

[1470] Mendel 1909, 332, No. 83, Res. 42.

aşağı indirilmesinde omuzu örtmesi, "U" formlu *umbo*'nun yuvarlatılması ve *ima toga*'nın sağ ayak bileğinde köşesinin sivriltilmesi özellikleriyle Hadrian-Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir[1471]. H. R. Goette tarafından Palazzo della Signoria[1472]; Londra British[1473], Oxford Ashmolean[1474], Vatikan Sala della biga[1475] ve Paris Louvre [1476] müzeleri örnekleri toga şeması bakımından aynı grup da değerlendirilmiştir[1477]. *Sinus*'un aşağı indirilmesi sırasında sağ omuzu örtmemesi belirtilen örneklerden togalı heykelin en önemli farklılığıdır. Yanı sıra aynı grup da H. R. Goette tarafından verilen benzer örneklerden birisi de Bursa Müzesinden 2069 numaralı togalı heykeldir[1478]. Aynı müzede sergilenen 2069 envanter numaralı eserle de elbise şeması örtüşmektedir. Benzer örnekler ışığında heykel, Erken Antoninler (Hadrian) Dönemine tarihlendirilir.

Kaynakça: Mendel 1909: 268, No. 15, Res. 10; Goette 1990: 49, 135, Bb 89.

27. Sextus Iulius Maior Togalı Heykeli **Levha 6, 2**

Aydın Arkeoloji Müzesi, Env. No. 9000[1479]

Buluntu Yeri ve Yapısı: Nysa ad Maeandrum; Gerontikon Scaenae Frons yapısı Podyum 3 bölümü

Ölçüler: Y. 152 cm; G. 70 cm; D. 39 cm.

Malzemesi: İnce grenli beyaz mermer

[1471] Goette 1990, 49, 135.
[1472] Goette 1983, 244, dnp. 22f; 1990, 135, No. 91, Lev. 21.3.
[1473] Goethert 1939, 217, dnp. 4; Goette 1983, 243, dnp. 22b; 1990, No. 93, Lev. 21.4.
[1474] Haynes 1975, 19, Lev. 2; Goette 1983, 243, dnp. 22c; 1990, 135, No. 94.
[1475]Hekler 1912, Lev. 129c; Goette 1983, 243, 22a; 1990, 135, No. 96, Lev. 21.6;
[1476] Bernoulli 1886, 36, No. 53; Hekler 1912, 164; Goethert 1939, 217, dnp. 5; Goette 1983, 243, dnp. 22d; 1990, 135, No. 95, Lev. 21.5
[1477] Goette 1990, 135.
[1478] Mendel 1909: 267-268, No. 14, Res. 9; Goette 1990: 49, 135, No. Bb 90, Lev. 21.2; İnan – Rosenbaum 1966: No. 254, Lev. 136.2.

[1479] Eski Envanter Numarası: 196967.

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel, 1921 yılında K. Kourouniotis tarafından bulunmuştur. Diğer heykeller ve yazıtlar ile birlikte İzmir'e gönderilmiştir. 3. podyum da yer alan Marcus Aurelius yazıtlı heykel kaidesi nedeniyle eser, ilk olarak imparatorla ilişkilendirilmiştir[1480]. M. Kadıoğlu tarafından gerçekleştirilen cephe restitüsyonu ve buluntu konumu kriterlerinde eserin muhtemelen ön cephenin üst katında olduğu ortaya konulmuştur[1481]. M. Kadıoğlu düşüncesini eserin 3. podyumda yaklaşık 1, 30 m yükseklikte bir moloz kalıntısı üzerinde bulunmasıyla desteklemiştir[1482]. Araştırmacı tarafından buluntu konumu ışığında eserin üst katta konumlanmış olmasının yüksek bir olasılık gösterdiği belirtilmiştir. Buluntu konumunun yanı sıra, gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda Sextus Iulius Maior ismine ithaf edilen bir yazıtlı heykel kaidesi ele geçmiştir[1483]. Buluntu konumu ve yazıtlı heykel kaidesi ışığında M. Kadıoğlu tarafından eserin muhtemel kimliği hayırseverin babası Sextus Iulius Maior olarak yorumlanmıştır[1484]. Sextus Iulius Maior'un kontekst içerisinde ele geçen yazıtlı heykel kaidesi, buluntu konumu ve restitüsyon denemeleriyle M. Kadıoğlu, heykelin ikinci kattaki konumunun yüksek bir olasılık gösterdiğini belirtmiştir.

Baş kayıptır. Baş gövdeye dübel ile tutturulmamıştır. Dübel ile tutturulmuş olduğunu destekleyen bir ize rastlanılmamıştır. Ayaklar, sağ bacağın alt bölümünün yarısı, sağ el bilek bölümü civarından itibaren eksiktir. Sol el ayrı bir şekilde çalışılmıştır ve sonradan kolun ön bölümüne eklenmiştir. Sol dirsek bölümünde ufak çapta bir tahribat söz konusudur. Sağ omuz kolun üst bölümü parçasıyla birlikte 2008 yılı kazı çalışmalarında agora'nın kuzey salonunda bulunmuştur[1485]. Bulunan parça sağ omuz bölümü ile aynı olup, eserin restorasyonu M. Kadıoğlu ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. Sağ ayak ile Plinthos 2009 yılı içerisinde Gerontikon'un ön

[1480] Kourouniotis 1921/22, 73, Res. 59; Kadıoğlu 2011, 130; 2014, 106.
[1481] Kadıoğlu 2011, 130-131; 2014, 107.
[1482] Kadıoğlu 2014, 107.
[1483] Kadıoğlu 2011, 130; 2014, 107.
[1484] Kadıoğlu 2014, 107.
[1485] age. 107.

avlusunda bulunmuştur[1486]. Plinthos ile heykel bir bloktan yontulmuştur. 1921 yılı içerisinde heykelin Nysa ad Maeandrum'dan İzmir'e taşınması sırasında altta diz kapağı civarından heykel kırılmıştır ve korunan bölüm iki parça halindedir. İkiye ayrılan parçalar sonradan bir uzun demir kullanılarak dübel deliği yardımıyla tutturulmuştur. Giysi kıvrımlarında bir tahribat söz konusudur. Togalı heykel, 2008 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan izinle İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Aydın Arkeoloji Müzesi'ne getirilmiş ve yenileme çalışmalarıyla 2008 yılında ele geçirilen sağ omuz ile sağ kolun bir bölümünün eklenmesiyle heykelin restorasyonu gerçekleştirilmiştir[1487].

Normal yaşam ölçülerinden biraz daha büyüklükte bir heykel görülmektedir. Sol bacak dizden bükülmüş olup, ağırlık sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. 34x15x11 cm ölçülerinde sol alt bacağın yan bölümünde yazıt için hazırlanmış bir *tabellae* desteği yer almaktadır. Destek ortada bir bant ile bağlanmıştır ve 3 tek geniş hat ile bölümlenmiştir. Sağ bacağın sabitlenmesi ve oynayan sol bacak şemasıyla kalça bölümünde bir hareketlenme söz konusudur. Her iki kol vücut pozisyonunda aşağıya doğru sarkıtılmıştır ve sol kolun ön bölümü dirsekten bükülmüş olup, öne doğru hareket etmiştir. Muhtemelen heykel verilmiş olduğu pozisyonda kayıp olan sol eli içerisinde bir kitap rulosu tutmaktaydı. Diğer yandan sağ kol toga'nın *balteus*'una baskı uygulamıştır. *Balteus* burada sağ kalçadan sol omuza doğru uzanmıştır. Toga altında ince bir tunik yer almaktadır. Göğüs üzerinde "V" şekilli çift kat kıvrımlar yer almaktadır. Derin bir şekilde aşağı indirilen ve sonrasında dik bir biçimde sol omuza yükselen *sinus* toga için tipik bir düzenlemedir. "U" biçimli *umbo balteus*'un üzerine yuvarlatılmış bir formda dökümlenmiştir. Devamında sol omuza doğru paralel bir biçimde yükselmiştir. Bacaklar arasında önde *lacinia* konumlandırılmıştır. *Tabellae* kutusunun yüksekliğinde sol yan bölümde kaidenin sonuna kadar giyside zik zak yapan kıvrımlar yer almaktadır. Arka bölümde "Y" biçimli bir kıvrım düzenlemesi söz

[1486] age. 107.
[1487] age. 107.

konusudur. *Lacinia*'nın diğer ucu arka bölümde sol topuk yüksekliğine kadar uzanmıştır. Giysi hattı ense altında açık bir şekilde takip edilebilmektedir. Baş kesin bir şekilde *capite velato* ile örtülmemiştir. Heykelde her iki ayağın kayıp olması nedeniyle ne tarz bir bot giymiş olduğu belirlenememiştir.

Tarihleme: H. R. Goette tarafından eser, Antoninler Dönemine MS 140-160 yıllarına tarihlendirilmiştir[1488]. R. Bol "İmparatorluk ailesinin erkek üyeleri belkide zırh içerisinde gösteriliyorken; ailenin kurucusu toga içerisinde betimlenmiştir" savını ileri sürmüştür[1489]. M. Kadıoğlu, toga'nın zengin malzeme içerisinde gelmesi, derin bir şekilde verilen geniş pile düzenlemesi ve derin matkap kanallarının dönemin özellikleriyle uyuştuğunu ortaya koymuştur[1490]. M. Kadıoğlu tarafından eser, Bursa Müzesi'nde sergilenen Bolvadin'den[1491] (Hadrian-Erken Antoninler), Aphrodisias Tetrastoon'dan[1492] (MS 2. yüzyıl ortaları) ve Leptis Magna[1493] (Hadrian Dönemi)' dan togalı heykeller ile karşılaştırılmıştır[1494]. Yapılan karşılaştırmalar ve stilistik değerlendirmeler ışığında eser; Erken Antoninler Dönemi ya da MS 2. yüzyılın 40 lı yılların sonuna tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Kourouniotis 1921/22, 73, Res. 59; Goethert 1939, 218; Wegner 1939, 202; Niemeyer 1968, 42, Kat. No. 17; Fittschen 1970, 546; *BCH* 1922, 483, 552-553; Bol 1984, 23-24, dn. 83; Goette 1990, 135, No. 102; Nikolaus 1998, 126, dn. 525; İdil ve diğ. 2008, 281-282, Res. 5; Kadıoğlu 2011, 130-133, Res. 17; Kadıoğlu 2014, 106-108, Lev. 58, 4-8; 59,1.

[1488] Goette 1990, 135, No. 102.
[1489] Bol 1984, 23-24, dnp. 83. R. Bol'a yapılan atıflar ışığında buradaki düşünceye M. Kadıoğlu tarafından da değinilmiştir. Ayrıca bkz. Kadıoğlu 2011, 131-132; 2014, 107.
[1490] Kadıoğlu 2014, 107.
[1491] Mendel 1909, 267-268, No. 14, Res. 9; Goette 1990, 49, 135, No. Bb 90, Lev. 21.2; İnan – Rosenbaum 1966, No. 254, Lev. 136.2.
[1492] Erim 1974, 38, Res. 13; Goette 1990, 136, No. 116; Erim – Smith 1989, 95-96, No. 38, Res. 34; Smith 2001, 127-129; Smith 2006, 113-114, No. 5, Lev. 12; Gehn 2012, 389-398.
[1493] Kadıoğlu 2014, 108, dn. 124.
[1494] age. 108.

28. Togalı Heykel **Levha 6, 3**

Bursa Müzesi, Env. No. 2505

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor

Ölçüler: Y. 175 cm; G. 67 cm; D. 45 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, gövdenin sağ üst bölümü, sağ kol ve her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş ve sol el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan dübel yardımıyla eklenmiştir. Heykelin önünde ve her iki yanında özenli bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın arka kısmı kabaca şekillendirilmiştir. Arkada iki adet kare biçimli zıvana deliği bulunmaktadır. Söz konusu zıvana delikleriyle heykel büyük olasılıkla mimari yapı programı çerçevesinde kullanılmıştır.

Heykel, toga altında bol kesimli tunik giyimlidir. Tunik altta sol bacak üzerinde birbirini takip eden "V" formlu kıvrımlarla şekillendirilmiştir. *Balteus*, sağ kalça kısmından yukarıya doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. "U" formlu *umbo* yuvarlatılmıştır ve sağ kalça kısmına yakınlaştırılmıştır. Yuvarlatılan ve sağ kalça kısmına yakınlaştırılan *umbo*, büyük oranda tahrip olmuştur. *Sinus*, altta sağ bacağın alt bölümünün ortasına kadar indirilmiştir ve devamında sol omuza yükselmiştir. *Sinus*, birbirini takip eden yay çizen derin kanallı kıvrımlarla modellendirilmiştir. *Lacinia'*nın bir ucu altta bacaklar arasında diğer ucu ise; sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *İma toga*'nın sağ ayak bileği üzerindeki köşesi sivriltilmiştir.

Vücut ağırlığı elbiseyle tamamen kaplanan sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden hafif bükülmüştür ve kendi soluna dönüktür. Bacak hareketine bağlı olarak sağ kalça hareketlenmiştir. Yanı sıra bacak anatomisi harekete bağlı olarak elbise yüzeyine yansımıştır. Botun sol ayakta bağcık hattı korunmuştur. Korunan bağcık hattından anlaşıldığı üzere heykel, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir.

Tarihleme: *Sinus* kıvrımlarının derin kanallı işlenişi, altta kaval kemiği yüksekliğine indirilmesi ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmesi, *lacinia*'nın altta sol ayağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren izlenilebilir olması, sağ bilekte ucu sivriltilmiş *ima toga*, *umbo*'nun sağ kalça bölümüne olan uzaklığı ve yuvarlatılması uygulamalarıyla Bursa Müzesinde sergilenen 2511 envanter numaralı senatör heykeliyle benzerdir[1495]. Heykel, H. R. Goette tarafından Hadrian – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen Palazzo della Signoria[1496]; Londra British[1497], Oxford Ashmolean[1498], Vatikan Sala della biga[1499] ve Paris Louvre [1500] müzeleri örnekleri toga şeması bakımından aynı grup da değerlendirilebilir[1501]. H. R. Goette tarafından verilen grubun örneklerinde "U" formlu *umbo*'nun yuvarlatılması ve sağ kalça bölümüne yakınlaştırması, *balteus*, *ima toga, sinus'*un derin kanallı işlenişi, duruş pozisyonu ve *lacinia* uygulamaları örtüşmektedir. Roma da Traian'ın sütununda imparatorun 23 ve 272 numaralı sahnelerinde elbisenin hacimli işlenişi, *umbo* formunun yuvarlatılarak sağ kalça bölümüne yakınlaştırılması, *sinus*'un derin kanallı işlenişi, duruş pozisyonu; *ima toga*'nın sivriltilmesi ve *lacinia*'nın altta bacaklar arasında konumlandırılması

[1495] Mendel 1909: 268, No. 15, Res. 10; Goette 1990: 49, 135, Bb 89.
[1496] Goette 1983, 244, dnp. 22f; 1990, 135, No. 91, Lev. 21.3.
[1497] Goethert 1939, 217, dnp. 4; Goette 1983, 243, dnp. 22b; 1990, No. 93, Lev. 21.4.
[1498] Haynes 1975, 19, Lev. 2; Goette 1983, 243, dnp. 22c; 1990, 135, No. 94.
[1499]Hekler 1912, Lev. 129c; Goette 1983, 243, 22a; 1990, 135, No. 96, Lev. 21.6;
[1500] Bernoulli 1886, 36, No. 53; Hekler 1912, 164; Goethert 1939, 217, dnp. 5; Goette 1983, 243, dnp. 22d; 1990, 135, No. 95, Lev. 21.5
[1501] Goette 1990, 135.

uygulamaları togalı heykelle benzerdir[1502]. Benzer bir diğer uygulama Benevent'deki Traian Zafer Tak'ının şehir yönündeki sağ ayağının en alt panelinde imparator Traian'ın Roma'ya girişinde betimlenmiştir[1503]. Bahsi geçen panellerde resmedilen Traian'ın togalı heykelinde *umbo*'nun düğüm şekilli asılması, *sinus*'un derin kanallı işlenişi ve sol omuza yükselmesi uygulaması, giysinin hacimli yapısı, *lacinia* ve *ima toga* uygulamaları paralellik göstermektedir[1504]. Yapılan karşılaştırmalar ışığında eser, Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilir.

29. Togalı Heykel **Levha 6, 4**

Ephesos Viyana Müzesi, Env. No. I 916

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos; Tiyatro'nun batı, ön kısmı

Ölçüler: Y. 178 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sol el ve kare formlu kaidenin sol alt bölümü eksik parçalardır. Eksik olan baş ve sol el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan dübel yardımıyla eklenmiştir. Tunik üzerine giyilen toga ilk olarak vücudun önüne alınmıştır ve köşesi altta bacaklar arasında kaide de sonlandırılmıştır. Kaide de sonlandırılan bölüm *lacinia*'dır. *Lacinia*'nın köşesi altta sağ diz kapağı yüksekliğinden itibaren takip edilebilmektedir. Arkada kalan kısım sağ koltuk altına çekilmiş ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Diyagonal bir biçimde oluşumu gözlenen bölüm *balteus*'dur. *Balteus* üzerine "U" formlu *umbo* düğüm biçimli asılmıştır ve yuvarlatılmıştır. Sol omuza hareketlendirilen giysi ensenin hemen altından sağ omuza

[1502] Lehmann-Hartleben 1926, 26-27, Lev. 8, Res. 8; Florescu 1969, Lev. 8; Lepper – Frere 1988, 58-59, Lev. 10; Seelentag 2006, 406-407, Res. 53. 272 numaralı örnek için bknz: Lehmann-Hartleben 1926, 24-25; Lev. 48, Res. CIII; Florescu 1969, Lev. 88; Gauer 1977, Lev. 7a; Lepper – Frere 1988, 157, Lev. 76-78, Res. C3; Goette 1990, 130, No. 8, Lev. 14.5.
[1503] Hassel 1966, 12-16, Lev. 7,1; 7.2; Fittschen 1972, 767-770, Res. 21-22.
[1504] Hassel 1966, 12-13, Lev. 7.1, 7.2; Fittschen 1972, 767-771, Res. 21-22.

çekilmiştir ve oradan altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir. Oluşumu izlenilen bölüm *sinus*'dur. *Sinus* devamında sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır ve elbisenin diğer köşesi (*lacinia*) sol omuzdan geriye atılmıştır. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükseltilmiştir ve köşesi sivriltilmiştir. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir ve sağ el kalçanın hemen altında *sinus*'un köşesini tutmuştur. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol elin eksik olması nedeniyle herhangi bir ikonografik obje tutup tutmadığına yönelik çıkarım yapılamamıştır.

Vücut ağırlığı tamamen elbise ile örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak sol bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Eser, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Sağ ayağın bitişiğine destek konumlandırılmıştır ve desteğin üst bölümünün bir kısmını *sinus* örtmüştür.

Tarihleme: Heykel, H. R. Goette tarafından Hadrian – Erken Antoninler Dönemi grubu içerisinde değerlendirilmiştir[1505]. Aynı grup da Bursa Müzesinden 2069[1506] ve 2511[1507] envanter numaralı örneklerle elbise şeması bakımından benzerlik kurulmuştur[1508]. Anadolu dışında ise; Palazzo della Signoria[1509]; Londra British[1510], Oxford Ashmolean[1511], Vatikan Sala della biga[1512] ve Paris Louvre [1513] müzeleri örneklerine bu grup da yer verilmiştir[1514]. Bu grup da yer alan bütün örneklerin ortak özelliği "U" formlu *umbo*'nun *balteus* üzerine düğüm biçimli asılması ve yuvarlatılmasıdır. H. R.

[1505] Goette 1990, 135, No. 88.
[1506] Mendel 1909: 267-268, No. 14, Res. 9; Goette 1990: 49, 135, No. Bb 90, Lev. 21.2; İnan – Rosenbaum 1966: No. 254, Lev. 136.2.
[1507] Mendel 1909: 268, No. 15, Res. 10; Goette 1990: 49, 135, Bb 89.
[1508] Goette 1990, 135.
[1509] Goette 1983, 244, dnp. 22f; 1990, 135, No. 91, Lev. 21.3.
[1510] Goethert 1939, 217, dnp. 4; Goette 1983, 243, dnp. 22b; 1990, No. 93, Lev. 21.4.
[1511] Haynes 1975, 19, Lev. 2; Goette 1983, 243, dnp. 22c; 1990, 135, No. 94.
[1512]Hekler 1912, Lev. 129c; Goette 1983, 243, 22a; 1990, 135, No. 96, Lev. 21.6;
[1513] Bernoulli 1886, 36, No. 53; Hekler 1912, 164; Goethert 1939, 217, dnp. 5; Goette 1983, 243, dnp. 22d; 1990, 135, No. 95, Lev. 21.5
[1514] Goette 1990, 135.

Goette tarafından "U" biçimli *umbo*'nun düğüm şeklinde *balteus*'a asılması ve yuvarlatılarak sağ kalçaya yaklaştırılmasının Hadrian-Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinin bir özelliği olduğu ortaya konulmuştur[1515]. Bunun yanı sıra H. R. Goette tarafından bu grubun örneklerinde dikkat çekilen bir diğer nokta ise, *ima toga* köşesinin sol ayak bileği üzerinde sivriltilmesinin Hadrian-Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinde izlenilen bir başka uygulama olduğudur[1516].

W. Oberleitner – K. Gschwantler – A. Bernhard-Walcher – A. Bammer tarafından da eser; MS 2. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmiştir[1517]. S. Ladstätter ve F. Daim tarafından yapılan yayında Oberleitner ve ekibi tarafından 1978 yılında yapılan yayına atıfta bulunulmuştur ve yeni bir tarihlendirme önerisi getirilmemiştir[1518]. Aynı grup da verilen eserlerde izlenilen teknik ve stilistik özellikler ışığında eser; Hadrian – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilir.

Kaynakça: Oberleitner ve diğ. 1978, 116, Res. 11; Goette 1990, 135, No. 88; Ladstätter – Daim 2011, 181.

30. Togalı Senatör Heykeli **Levha 7, 1**

Ephesos Arkeoloji Müzesi, Env. No. 2021

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos, St. Paul Tepesi[1519]

Ölçüler: Y. 133 cm; G. 55 cm; D. 31 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş ve her iki el heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş ve her iki el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan eklenmiştir. Arka

[1515] age. 49.
[1516] age. 49.
[1517] Oberleitner ve diğ. 1978, 116.
[1518] Ladstätter - Daim 2011, 181.
[1519] Mehmet Bahar adlı vatandaşın St. Paul tepesindeki tarlasından 06.04.1969 yılında getirilmiştir.

bölümde elbise hatları kabaca detaylandırılmıştır. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir ve kalça bölümü civarında sonlandırılmıştır. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır.

Heykel, bol kesimli tunik üzerine toga giyimlidir. *Balteus*, sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Balteus* üzerine "U" formlu *umbo* yuvarlatılmıştır ve devamında sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Sinus*, sağ bacağın alt bölümünün ortasına kadar indirilmiştir ve oradan sol omuza uzanmıştır. Elbisenin sonu sol omuzdan arkaya atılmıştır. *İma toga* köşesi sağ ayak bileği üzerinde sivriltilmiştir ve sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Elbise köşesini oluşturan *lacinia*'nın sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir kısmı takip edilebilmektedir.

Togalı heykel dairesel biçimlendirilen bir kaide üzerine konumlandırılmıştır ve ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif yana hareket etmiştir. Sağ bacağın bitişiğinde 4 sıra halinde 16 kitap rulosunun bir araya getirilmesiyle oluşturulan 26x16 cm ölçülerinde destek konumlandırılmıştır.

Tarihleme: Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinde H. R. Goette tarafından tespit edilen uygulamalardan birisi "U" biçimli *umbo*'nun *balteus* üzerine yuvarlatılmış bir formda yerleştirilmesi[1520]; diğeri ise; *ima toga*'nın sağ bacak üzerinde konumlandırılan köşesinin sivriltilmesidir[1521]. Bu iki özelliğin yanı sıra Togalı heykellerde araştırmacılar tarafından tespit edilen bir diğer uygulama *lacinia*'nın ön bölümde sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün takip edilebilmesidir[1522]. Araştırmacılar söz konusu *lacinia* şemasını MS 2. yüzyıl togalı

[1520] Goette 1990, 41, 2013a, 43.
[1521] age. 49.
[1522] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.

heykellerinin neredeyse tamamına yakınında takip edilebilen bir özellik olduğuna dikkat çekmişlerdir. Burada belirtilen her üç özellik Ephesos senatör heykelinde açık bir biçimde takip edilebilmektedir. Anadolu'da benzer toga dökümü aynı grup içerisinde değerlendirilen Afyon Müzesi 3240 envanter numaralı heykel (Hadrian-Erken Antoninler Dönemi)[1523] ve Nysa ad Maeandrum Gerontikon'u Scaenae Frons'unda Podyum 3 de ortaya çıkarılan Sextus Iulius Maior (Erken Antoninler)'un[1524] örneklerinde takip edilebilmektedir. Toga dökümü ve benzer örnekler ışığında Ephesos togalı senatör heykeli Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir.

31. Togalı Heykel **Levha 7, 2**

Tarsus Arkeoloji Müzesi, Env. No. 2000-1-3.

Buluntu Yeri ve Yapısı: Tarsus, Yeşilmahalle

Ölçüler: Y. 191 cm; G. 78,5 cm; D. 48 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kolun ön bölümü, her iki el, kaidenin önde sağ ve sol bölümünün küçük bir kısmı eksik parçalardır. Eksik olan sağ kolun ön kısmı ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan kolun üst bölümüne dübelle tutturulmuştur. Heykelin yüzeyi kalker tabakası ile kaplanmıştır. Heykelin her iki yanında ön bölümde olduğu gibi özenli bir işçilik uygulanmıştır. Arka kısım kabaca işlenmiştir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus*, sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Umbo, balteus* üzerine düğüm şeklinde asılmıştır. "U" formlu *umbo* yuvarlatılmıştır. *Lacinia*'nın bir köşesi altta ayaklar arasında konumlandırılmıştır.

[1523] İnan – Rosenbaum 1966, 183. Nr. 248; Goette 1984, 100, e, a; Goette 1990, 133, Bb, No. 60; Özgan 2013, 82-83.
[1524] Kadıoğlu 2011, 130-133, Res. 17; Kadıoğlu 2014, 106-108, Lev. 58, 4-8; 59,1.

Diğer köşesi ise; sağ ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. Sol omuzda kumaşın korunan kısmından heykelin eksik olan başında *capite velatio* taşıdığı anlaşılmaktadır. *Sinus*, altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol omuza yükselmiştir. *İma toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümüne doğru diyagonal bir biçimde uzanmıştır.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif yana kendi sağına doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak sağ bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Heykelde giysi pile düzenlemesi kendi içerisinde paralel bir yapıdadır ve şematik bir görünüm söz konusudur. Bacak hareketine bağlı olarak giysi vücutta gerilmiştir ve uzun ve kısa yumuşak hatlı kıvrım kanalları oluşmuştur.

U. Tepebaş, heykelin ayağında giymiş olduğu *calceus senatorius* çizmesiyle bir senatörü betimlediğini belirtmiştir[1525]. Ancak heykel, açık bir şekilde *calceus patricus* giyimlidir. Heykelin ayağındaki bot dört bağcıklıdır ve alttan ve üstten birer kez düğümlenmiştir. Oysaki *calceus senatorius* botu iki adet bağcığa sahiptir ve ayak bileği çevresinden bir kez düğümlenmektedir. Aynı zamanda sağ omuzun üzerindeki giysinin korunan kısmından heykelin başının *capite velatio* (başörtüsü) ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Başörtüsü heykelin *pontifex maximus* özelliğine işaret etmektedir. Bu durum da ayağında giymiş olduğu *calceus patricus* botunu doğrulamaktadır.

Tarihleme: H. R. Goette tarafından MS 2. yüzyılda hem önde hem de her iki yanda özenli bir işçilik uygulanması ve önde bacaklar arasında *lacinia*'nın büyük bir kısmının görünebilir olması yüzyılın ayrımına ulaşma da togalı heykellerde takip edilen

[1525] Tepebaş 2016, 76.

uygulamalar olarak belirtilmiştir[1526]. Belirtilen özellikler açık bir biçimde Tarsus Müzesi togalı heykelinde takip edilebilmektedir.

U. Tepebaş tarafından eser, Bursa Müzesinden 289 ve 1/555 envanter numaralı örneklerle karşılaştırılmıştır ve MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir[1527]. S. Durugönül – M. Dinç ve U. Tepebaş tarafından 2017 yılında yapılan çalışmada da heykelin MS 2. yüzyıl ortası tarihi desteklenmiştir[1528]. MS 2. yüzyıl ortası tarihi H. R. Goette tarafından da desteklenmiştir[1529]. Heykel, MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilir.

Kaynakça: Tepebaş 2016, 76-77, Kat. No. 10; Durugönül ve diğ. 2017, 93, Fig. 14; Ersun 2017b, 75.

32. Togalı Heykel **Levha 7, 3**

Turgut Tokuş Koleksiyonu:

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor[1530].

Ölçüler: Y. 130 cm; G. 53 cm; D. 24 cm.

Malzemesi: İnce grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş ve her iki el heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş gövde ile bir bloktan yontulmuştur. Her iki elin bilek bölümünün biraz gerisinden itibaren eksik olması nedeniyle ayrı bir biçimde çalışılıp sonradan dübel yardımıyla tutturulup tutturulmadığına yönelik yorum yapılamamaktadır. Her iki yanında ve ön bölümde özenli bir işçilik uygulanmıştır. Arka kısımda elbise detaylandırılmıştır.

[1526] Goette 1990, 49. Lacinia uygulamasına aynı zamanda F. W. Goethert tarafından da değinilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Goethert 1939, 214.
[1527] Tepebaş 2016, 77.
[1528] Durugönül ve diğ. 2017, 93.
[1529] H. R. Goette ile kişisel görüşme, *DAI BERLİN*, 18.12.2017.
[1530] Satın alma yoluyla koleksiyona kazandırılmıştır. Buluntu yeri ve yapısı bu nedenle bilinmemektedir.

Erkek heykeli toga altında tunik giyimlidir. Elbise altına giyilen tunik bol kesimlidir ve sağ kalça kısmında *balteus* üzerinde toplanmıştır. *Balteus*, rulo şeklinde katlanmıştır ve sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. "U" formlu *umbo*, diyagonal *balteus* üzerine yuvarlatılmış bir formda yerleştirilmiştir ve sağ kalçaya yakınlaştırılmıştır. *Sinus*, sağ omuzdan altta sağ bacağın alt bölümüne kadar çekilmiştir ve oradan sol omuza yükselmiştir. *Sinus* köşesi kalça bölümünden uzak tasarlanmıştır. Elbisede *lacinia*, elbisenin her iki köşesini oluşturmaktadır. *Lacinia*'nın bir köşesi sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren altta kaideye temas ediyorken diğer köşesi ise; sol omuzdan arkaya atılmıştır ve altta sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. *İma toga* köşesi sağ ayak bileği üzerinde sivriltilmiştir ve devamında sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif yana doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak sol bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel ayağında düz *calceus* giyimlidir. Heykelin sağ bacağın bitişiğinde kitap rulolarının bir araya getirildiği ve ortasından bir bant ile bağlanan 16x25 cm ölçülerinde bir destek yer almaktadır. Desteğin büyük bir bölümü aşağı indirilen *sinus* ile örtülmüştür. Kaidenin ön bölümünde 27x8 cm ölçülerinde açılan dikdörtgen bir panel mevcuttur. Bu panelde muhtemelen yazıt sergileniyordu.

Tarihleme: H. R. Goette tarafından Turgut Tokuş koleksiyonu togalı heykeli Hadrian-Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir[1531]. H. R. Goette tarafından "U" biçimli *umbo*'nun düğüm şeklinde *balteus*'a asılması ve yuvarlatılarak sağ kalçaya yaklaştırılmasının Hadrian-Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinin bir özelliği olduğu ortaya konulmuştur[1532]. Bunun yanı sıra H. R. Goette tarafından dikkat çekilen

[1531] H. R. Goette ile kişisel görüşme, *DAI BERLİN*, 18.12.2017.
[1532] Goette 1990, 49.

bir diğer nokta ise, *ima toga*'nın köşesinin sol ayak bileği üzerinde sivriltilmesinin Hadrian-Erken Antoninler Dönemi togalı heykellerinde izlenilen bir başka uygulama olduğudur[1533]. MS 2. yüzyılda hem önde hem de her iki yanda özenli bir işçilik uygulanması ve önde bacaklar arasında *lacinia*'nın büyük bir kısmının görünebilir olması yüzyılın ayrımına ulaşılmasında togalı heykellerde takip edilen uygulamalar olarak belirtilmiştir[1534]. Eser; Erken Antoninler Dönemi gurubu çevresinden özellikler sergilemektedir.

Balteus'un formu, *umbo*'nun *balteus* üzerine düğüm şekilli asılarak yuvarlatılması, *ima toga* köşesinin sağ ayak bileği civarında sivriltilmesi, *sinus*'un sol omuza diyagonal yükselişi, vücudun duruş pozisyonu ve *lacinia*'nın sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün takip edilebilmesi uygulamalarıyla Turgut Tokuş koleksiyonu togalı heykeli Afyon Müzesi 3240 envanter numaralı heykel (Hadrian-Erken Antoninler Dönemi)[1535] ve Nysa ad Maeandrum Gerontikon'u Scaenae Frons'unda Podyum 3 de ortaya çıkarılan Sextus Iulius Maior (Erken Antoninler)'un[1536] toga giyimli heykeliyle yakın özellikler sergilemektedir. H. R. Goette hem Afyon müzesi hem de Nysa ad Maeandrum togalı heykelini "Bb" grubu başlığı adı altında "U" formlu *umbo*'nun düğüm şeklinde asılması ve yuvarlatılması uygulamaları açısından değerlendirmeye almıştır[1537].

Palazzo della Signoria[1538]; Londra British[1539], Oxford Ashmolean[1540], Vatikan Sala della biga[1541] ve Paris Louvre[1542] müzeleri togalı örnekleri toga şeması bakımından Anadolu dışında yakın özelliklerin takip edilebildiği bağımsız heykeltıraşlık eserleridir.

[1533] age. 49.
[1534] Goette 1990, 49; Goethert 1939, 214.
[1535] İnan – Rosenbaum 1966, 183. Nr. 248; Goette 1984, 100, e, a; Goette 1990, 133, Bb, No. 60; Özgan 2013, 82-83.
[1536] Kadıoğlu 2011, 130-133, Res. 17; Kadıoğlu 2014, 106-108, Lev. 58, 4-8; 59,1.
[1537] Goette 1990, 133, No. 60, 135, No. 102.
[1538] Goette 1983, 244, dnp. 22f; 1990, 135, No. 91, Lev. 21.3.
[1539] Goethert 1939, 217, dnp. 4; Goette 1983, 243, dnp. 22b; 1990, No. 93, Lev. 21.4.
[1540] Haynes 1975, 19, Lev. 2; Goette 1983, 243, dnp. 22c; 1990, 135, No. 94.

Anadolu dışında anıtlarda imparator Traian onun adına inşa edilen sütununda 23 ve 272 numaralı sahnelerde *pontifex maximus* görünümünde toga giyimlidir[1543]. İmparatorun elbisesi Turgut Tokuş koleksiyonu togalı heykeliyle tipolojik ve stilistik olarak uyumludur. Tipolojik ve stilistik olarak togalı heykeli destekleyen bir diğer örnek; Benevent'deki Traian Zafer Tak'ında şehre giriş yönünde sağ ayağın en alt panelinde resmedilen imparator Traian'ın kente girişinin betimlendiği togalı kabartmadır[1544]. Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilir.

33. Togalı Genç Heykeli **Levha 7, 4**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 72-131

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Tetrastoon'un batıda konumlandırılan 4. ve 5.sütununun ön kısmı

Ölçüler: Y. 132 cm; G. 54 cm; D. 45 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel, iki parça halinde korunmuştur. Sol el bilek bölümünden kırılmıştır. Sağ el, sol elin küçük, orta, işaret parmağı ve elinde tuttuğu kitap rulosunun alt ve üst bölümleri eksiktir. Sol kolun ön bölümünden aşağı dökümlenen giysi hattında yer alan kıvrımlarda küçük oranda bir tahribat söz konusudur. *Sinus* hattının altta diz kapağı yüksekliğinde küçük bir kısmı eksiktir.

Heykelin yüzeyi parlatılmıştır. Parlatma işleminin uygulanmasıyla yüzeydeki alet izleri yok edilmiştir. Böylelikle heykel doğa şartlarına oldukça az maruz kalmıştır.

[1541] Hekler 1912, Lev. 129c; Goette 1983, 243, 22a; 1990, 135, No. 96, Lev. 21.6;
[1542] Bernoulli 1886, 36, No. 53; Hekler 1912, 164; Goethert 1939, 217, dnp. 5; Goette 1983, 243, dnp. 22d; 1990, 135, No. 95, Lev. 21.5
[1543] 23 numaralı örnek için bknz: Lehmann-Hartleben 1926, 26-27, Lev. 8, Res. 8; Florescu 1969, Lev. 8; Lepper – Frere 1988, 58-59, Lev. 10; Seelentag 2006, 406-407, Res. 53. 272 numaralı örnek için bknz: Lehmann-Hartleben 1926, 24-25; Lev. 48, Res. CIII; Florescu 1969, Lev. 88; Gauer 1977, Lev. 7a; Lepper – Frere 1988, 157, Lev. 76-78, Res. C3; Goette 1990, 130, No. 8, Lev. 14.5.
[1544] Hassel 1966, 12-16, Lev. 7.1, 7.2; Fittschen 1972, 767-770, Res. 21-22.

Heykelin gerisi tamamen bitirilmiştir. Derin ve kabaca işlendiği görülen boyun kökü MS 4. yüzyılda heykelin yeniden kullanımı sırasında yapılmıştır. Geç Dönemde şekillendirilen boyun köküne büyük bir dikdörtgen dübel deliği vasıtasıyla baş tutturulmuştur.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. Toga'nın sonu sol kolun ön bölümünün üzerine tutturulmuştur ve oradan aşağı sarkıtılmıştır. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol elinde bir kitap rulosu tutmuştur ve soldan ikinci parmağında bir yüzük takılıdır. Sağ kol sola göre daha aşağıdadır ve ön bölümü vücuttan uzaklaştırılmıştır. Kayıp olan sağ el belki de bir işaret yapmaktaydı. Toga, derin kanallı ve hareketli kıvrımları ile karmaşıktır. *Balteus*, sağ kalçadan sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Diyagonal bir biçimde sol omuza uzanan toga oradan sağ omuza hareket ettirilmiştir ve uzantısında önde diz kapağı yüksekliğine çekilmiştir. Oluşumu izlenilen bu kısım *sinus*'dur. *Sinus* diz kapağı yüksekliğinden sol omuzun üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir ve toga'nın sonu sol omuzdan arkaya atılmıştır. Heykelde *balteus* üzerine dökümlenen *umbo* "V" formludur.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür. Sol ayak dışa dönüktür ve sadece ayağın ön bölümü kaideye temas etmiştir. Yükselen topuk dikkatli bir şekilde çalışılarak desteklenmiştir. Heykel'in kaidesi daire şeklindedir ve yazıtlıdır. Kaide de bir *tabellae* desteği yer almaktadır. *Tabellae* desteğinin dış kenarında orta yükseklikte kabaca oyulmuş bir alan bulunmaktadır ve söz konusu bölüm kurşun ile doldurulmuştur[1545]. Heykel, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir.

[1545] Tabellae ile iligili ayrıntılı bilgi için bkz. Daremberg ve diğ. 1919, 1-5; Marichal 1992, 165-185.

Tarihleme: R. R. R. Smith heykelin MS 4. yüzyılda yeniden kullanıldığını ortaya koymuştur[1546]. Heykel ile ilişkilendirilen yazıtlı kaide Tetrastoon'un arkasında MS 7. yüzyılda inşa edilen duvarda devşirme olarak kullanılmıştır[1547]. Duvar içerisinde ele geçirilen yazıtlı kaidenin üç kez kullanım görmüş olduğu tespit edilmiştir ve heykelin konumlandırıldığı silindirik şekilli kaide ile uyuştuğu belirtilmiştir[1548]. R. R. R. Smith tarafından üç kez kullanım gören yazıtlı heykel kaidesinin korunan metal izlerinden erken dönemlerde bir bronz heykel taşıdığı tespit edilmiştir[1549]. Sonrasında yazıtlı kaidenin Iulianus için kullanılmış olduğu ve vali Antonius Tatianus tarafından MS 360 yılları civarında adandığı tespit edilmiştir[1550]. Daha sonraki süreçte ise Iulianus'un ismi yazıtlı heykel kaidesinden silinmiş olup, Theodosius I ve II'nin yeniden onurlandırılması için kullanım görmüştür[1551]. Bunun yanı sıra Tetrastoon'un batı stoa'sında kuzeyden sayıldığı zaman 5 ve 6. sütunları arasında Iulius-Claudiuslar Dönemi özellikleri yansıtan bir portre başı bulunmuştur[1552]. Portre başı da MS 4. yüzyılda ikincil bir kullanım görmüştür[1553]. MS 4. yüzyılda heykelin başına bir diadem eklenmiştir. Diadem eklenen ve portre özellikleri yeniden şekillendirilen başın yakın kontekst içerisinde bulunduğu için alçıdan kalıbı alınarak gövdeye eklenmiştir ve bu kurulumla R. R. R. Smith tarafından togalı heykelin MS 4. yüzyıl etrafındaki temsili gösterilmiştir[1554]. R. R. R. Smith tarafından H. R. Goette'ye atıfta bulunularak toga şeması, yerel kontekst içerisindeki işçiliği, bitirilmiş yüzey ve kalıplanmış kaidesiyle heykel MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir[1555]. Araştırmacı aynı zamanda genç figürün vücut formu, ölçüsü, kombinasyonu ve senato ile ilgili elbisenin muhtemelen

[1546] Smith 2001, 125; 2006, 113.
[1547] age. 125.
[1548] zge. 125-126.
[1549] age. 126.
[1550] age. 126.
[1551] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.
[1552] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.
[1553] Smith 2001, 126; Smith 2006, 113.
[1554] Smith 2001, 136, Res. 34, Lev. 31.1; 2006, 113.
[1555] Smith 2006, 114.

hükümdarlık soyundan bir kişiyi temsil ettiğini vurgulamıştır[1556]. R. R. R. Smith, temsilin yerel bir senatör'ün genç oğlu olduğu olasılığını belirtmiştir[1557]. Eser, MS 2. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Erim 1974, 38, Res. 13; Goette 1990, 136, No. 116; Erim – Smith 1989, 95-96, No. 38, Res. 34; Smith 2001, 125-136; Smith 2006, 113-114, No. 5, Lev. 12; Gehn 2012, 389-398.

34. Togalı Heykel **Levha 7, 5**

Adana Arkeoloji Müzesi Env. No: 148

Buluntu Yeri ve Yapısı: Silifke – Taşucu (Holmoi).

Ölçüler: Y. 165 cm; G. 70 cm; D. 36 cm.

Malzemesi: (?)[1558]

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş ve sol el eksiktir. Eksik olan sol el ayrı bir şekilde çalışılmıştır ve sonradan kolun ön bölümüne eklenmiştir. Baş ise; heykel ile bir bloktan yontulmuştur. Heykelin önünde ve her iki yanında özenli bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın arka bölüm kabaca çalışılmıştır. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir ve kalça kısmında *sinus* kenarını tutmuştur. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus*, sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Sol omuza yükselen giysi ensenin hemen altından sağ omuza çekilmiştir. Böylelikle anlaşıldığı üzere eksik olan baş *capite velatio* ile örtülmemiştir. *Umbo, balteus* üzerine "V" formlu dökümlenmiştir ve devamında sol omuza

[1556] age. 114.
[1557] age. 114.
[1558] Yeni bina inşaatı nedeniyle müze kapalıdır. Bu nedenle heykelin malzemesine yönelik bir tanımlama yapılamamıştır.

yükselmiştir. *Sinus* sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine kadar indirilmiştir ve oradan sol omuza dike yakın bir açıyla yükselmiştir. Diz kapağı yüksekliğine kadar indirilen *sinus*'un köşesi sağ kalça bölümünden uzak tasarlanmıştır. *İma toga* köşesi sağ ayak bileğinin üzerinde sivriltilmiştir ve devamında sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Lacinia*'nın altta bacaklar arasında sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir kısmı takip edilebilmektedir.

Sol kolun ön bölümünün üzerinde elbise köşesi iki kez katlanmıştır. İki kez katlanan giysi kumaşı devamında kolun ön bölümünün üzerinden aşağı sarkıtılmıştır. Aşağı sarkıtılan elbise kıvrımları derin kanallıdır. Bu bölümün yanı sıra sağ omuzun arkasından öne doğru alınan *sinus*'un kalça bölümündeki giysi kıvrımları da derin kanallıdır ve sol omuza doğru kıvrım düzenlemesi diyagonal bir biçimde hareket ettirilmiştir. *Umbo* kıvrımları kendi içerisinde birbirine paralel bir şekilde sol omuza yükselmiştir.

Vücut ağırlığı elbise ile tamamen örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif yana doğru hareket etmiştir. Dizden bükülen ve hafif sola hareket eden bacağın anatomik yapısı elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel ayağında düz *calceus* giyimlidir. Köşeli bir kaide üzerinde betimlenen heykelin sağ bacağın alt bölümünün bitişiğinde kitap rulolarının bir araya getirildiği ve ortasından bir band ile bağlanmış bir destek yer almaktadır.

Tarihleme: H. R. Goette tarafından heykel, Antoninler – Erken Severuslar Dönemi grubu içerisinde değerlendirilmiştir[1559]. A. Çalık tarafından H. R. Goette'ye atıfta bulunulmuştur ve heykel MS 170-200 yılları arasına tarihlendirilmiştir[1560]. Her iki araştırmacının tarihleme önerisi örtüşmektedir.

[1559] Goette 1990, 138, No. 148.
[1560] Çalık 1997, 215, 216, Lev. 63b.

Umbo'nun "V" formu, *balteus, lacinia*'nın sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün takip edilebilmesi, *sinus*'un işlenişi ve derin kanallı kıvrım düzenlemesi uygulamalarıyla Ephesos Parth Anıtı kabartmalarında evlat edinme sahnesinde yer alan Marcus Aurelius, Antonius Pius ve Hadrian figürleriyle Adana Müzesi togalı heykeli arasında bağlantı kurulabilir[1561]. *Sinus*'un kalça civarında köşesinin vücuttan uzak tasarlanan formu Marcus Aurelius ve Antoninus Pius heykelleriyle benzerdir. Bu benzerliklerin yanı sıra Adana Müzesi örneğiyle Ephesos Parth anıtında yer alan Lucius Verus ve Hadrian figürleriyle *ima toga* ve her iki ayak hareketi şeması paralellik göstermektedir. Anadolu dışında Roma da Piazza Collonna da yer alan Marcus Aurelius sütununda betimlenen imparatorun toga giyimli figürüyle heykel, "V" formlu *umbo,* diyagonal *balteus*, köşesi vücuttan uzak tasarlanan ve derin kanallı işlenen *sinus* uygulamalarıyla benzerdir[1562]. MS 170 – 200 yılları arasına tarihlendirilir.

Kaynakça: Goette 1990, 138, No. 148; Çalık 1997, 215, 216, Lev. 63b.

35. Togalı Heykel **Levha 7, 6**

Antalya Arkeoloji Müzesi Env. No: 2015/189

Buluntu Yeri ve Yapısı: Perge; Geç Dönem Kapısı (C2' 15)

Ölçüler: Y. 190 cm; G. 81 cm; D. 38 cm.

Malzemesi: İnce kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş ve sol el heykelden eksik parçalardır. Baş, heykel ile birlikte bir bloktan yontulmuştur. Sol elin bilek kısmının biraz gerisinden

[1561] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102-136; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619-631, Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149-242; 1985, 79-82; 2005, 171-180; Ganschow 1986, 209-221; Stähler 1987, 107-116; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153-174; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103-128; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[1562] Petersen ve diğ. 1896, 67, Lev. 39; Caprino ve diğ. 1955, 93, No: 30; Goette 1990, 137, No. 128, Lev. 24,4.

kırılması nedeniyle sonradan işlenip dübelle tutturulduğuna yönelik bir iz yoktur. Heykelin ön bölümünde ve iki yanında özenli bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın arka bölüm kabaca işlenmiştir. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir ve kalça bölümü civarında el *sinus*'u tutmuştur. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol elin eksik olması nedeniyle heykelin elinde bir ikonografik obje tutup tutmadığına yönelik bir yorumlama getirilememiştir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus*, sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Umbo, balteus* üzerine "V" formlu dökümlenmiştir. *Sinus* altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Sinus* köşesi sağ kalçadan uzak tasarlanmıştır ve sağ kolun üst kısmının bir bölümünü aşağıya indirilmesi sırasında örtmüştür. *Lacinia*'nın bir köşesi altta bacaklar arasında olağan konumunda; diğer köşesi ise; sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. *İma toga*, sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir.

Giysi altına giyilen tunik kıvrımları oldukça belirgindir. Tunik kıvrımları göğüs bölümünde iç içe geçmiştir ve "V" formlu bir şekilde birbirini takip etmiştir. *Balteus, umbo, sinus* ve *lacinia* bölümlerinin kıvrım düzenlemesi derin kanallıdır. Yanı sıra sol kolun ön bölümünden aşağı sarkıtılan giysi kıvrımları derin kanallı işlenen bir başka bölümdür.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak elbise ile tamamen örtülmüştür ve anatomik bir ayrıntı elbise yüzeyine yansımamıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif yana doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak bacağın anatomik yapısı elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel, ayağında düz *calceus* giyimlidir. Sağ bacağın alt bölümünün bitişiğinde kare biçimli bir *tabellae* desteği yer almaktadır.

Tarihleme: H. R. Goette tarafından Perge togalı heykeli Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilmiştir[1563]. Geç Dönem kapısında 2014 yılı öncesinde ortaya çıkarılan heykeltıraşlık eserleri B. Akçay-Güven tarafından sunulan doktora tezinde kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır[1564]. Geç Dönem kapısı ile Hellenistik Döneme tarihlendirilen kuleler arasına inşa edilen duvarda nişli bir düzenlemenin yapıldığı ve heykeltıraşlık eserlerinin bu noktalara yerleştirildiği B. Akçay-Güven tarafından söz konusu çalışma da ortaya konulmuştur[1565]. Eserin buluntu konumuyla MS 2. yüzyılda bu nişlerden birinde sergilenmesi büyük bir olasılık göstermektedir. İlerleyen yüzyıllarda duvarda yeni bir düzenlemenin olduğu belirtilmiştir ve söz konusu değişikliklerin yapıldığı muhtemel tarihin MS 4. ve 5. yüzyıl olduğu ortaya konulmuştur[1566]. Buradan hareketle bir diğer olasılık; Geç Antik Dönemde heykel ya eski yerinde tekrar sergilenmiştir ya da başka bir yerden taşınarak burada ikincil bir kez kullanılmıştır. B. Akçay-Güven'in 2014 yılına kadar çalışma kapsamına aldığı heykellerin hemen hemen hepsi fasaddan önceye tarihlendirilmiştir[1567]. Bu durum araştırmacı tarafından heykellerin devşirme usulü getirildiği şeklinde açıklanmıştır[1568]. Heykel grubu içerisinde yer alan örneklerin belirli bir kronolojik düzende olmadığı ve aralarındaki üslup farklılıklarının bu düşünceyi desteklediği belirtmiştir[1569]. Perge togalı heykeli 2015 yılında Antalya Müzesi Müdürlüğünün kazı çalışmalarında B. Akçay-Güven'in daha incelemiş olduğu grupla yakın kontekst de bulunmuştur.

Togalı heykellerde araştırmacılar tarafından sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren *lacinia*'nın büyük bir bölümünün izlenilmesi MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamında görülen bir şema olduğu belirtilmiştir[1570]. Bu yapısıyla heykel;

[1563] H. R. Goette ile *kişisel görüşme* Kasım 2017, DAI, BERLİN.
[1564] Ayrıntılı bilgi için bkz. Akçay-Güven 2014.
[1565] Akçay-Güven 2014, 227.
[1566] Akçay-Güven 2014, 227.
[1567] age. 227.
[1568] age. 227.
[1569] age. 227.
[1570] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.

MS 1. yüzyılın örneklerinden ayrılmıştır. MS geç 2. ve 3. yüzyılda *toga contabulata* temsillerinin oluşumu izlenmektedir[1571]. Toga şemasıyla heykel MS 3. yüzyıl örneklerinden ayrılmaktadır ve MS 2. yüzyıl içerisinden bir dönemi temsil etmektedir.

Anadolu da Hierapolis antik kenti tiyatrosunda sahnedeki porta regia üzerine denk gelen orta frizde "U" biçiminde düzenlenmiş üç büyük blokta İmparator Septimius Severus ve ailesi tanrılar arasında betimlenmiştir[1572]. Bu blokta ortada oturmuş pozisyonda betimlenen Septimius Severus'un elbisesi Perge togalı heykeliyle benzerdir[1573]. Bunun yanı sıra *balteus*, *sinus* ve *umbo* işlenişi bakımından Ephesos Parth anıtında evlat edinme sahnesinde betimlenen figürlerle benzerlik kurulabilir[1574]. Hem Parth anıtı Marcus Aurelius, Antoninus Pius ve Hadrian örneklerinde hem de Perge togalı örneğinde *balteus* rulo yapar bir biçimde diyagonal yükselmiş, *umbo* "V" formludur, *sinus* sağ omuzun bir kısmını örterek aşağı indirilmiştir. Marcus Aurelius ve Antoninus Pius örneklerinde olduğu gibi Perge togalı heykelinde de *sinus*'un köşesi kalça bölümünde vücuttan uzak tasarlanmıştır. Yanı sıra hem Perge örneğinde hem de Parth anıtı Marcus Aurelius, Antonius Pius ve Hadrian örneklerinde *sinus* bölümü giysi kıvrımları derin kanallıdır. *Balteus*, *umbo* ve *sinus* uygulamalarının örtüştüğü Anadolu'dan bir diğer örnek; Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilen Epheos da Yamaç Ev 2 de SR 18 olarak adlandırılan salonda resmedilen tiyatro frizinde yer alan toga giyimli figürdür[1575]. Anadolu dışında benzer toga şeması Roma da Piazza Collonna da yer alan Marcus Aurelius sütununda betimlenen imparatorun toga giyimli figüründe

[1571] Hula 1895, 5, 8; Wilpert 1899, 490; Goethert 1937, 1658-1659; 1939, 211; Niemeyer 1968, 41, 47; Goette 1990, 58, 102; 2009, 30; 2013a, 43; Wrede 1995, 544, 547; Felicitas 1998, 35; Croom 2000, 41-43; Stone 2001, 25; Fejfer 2008, 188; Koortbojian 2008, 73.

[1572] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.

[1573] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.

[1574] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102-136; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619-631, Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149-242; 1985, 79-82; 2005, 171-180; Ganschow 1986, 209-221; Stähler 1987, 107-116; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153-174; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103-128; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.

[1575] Dawid 1980, 97, Lev. 17.6; 2003, 67-68, Lev. 34, Fig. 178.

takip edilebilmektedir[1576]. Marcus Aurelius figürünün yanı sıra Antoninler Dönemine tarihlendirilen Roma[1577] ve Ostia'dan[1578] mezar kabartmalarıyla toga şeması benzerlik göstermektedir. Benzer örnekler ışığında heykel, Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilir.

36. Togalı Genç Heykeli **Levha 8, 1**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 67-181

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Tiyatro'nun sahne binasının arka kısmına inşa Edilen Bizans Dönemi duvarı

Ölçüler: Üst bölüm: Y. 64 cm; G. 54 cm; D. 28 cm; Alt bölüm: Y. 60 cm; G. 37 cm; D. 24 cm. Birleştirilmiş yükseklik yaklaşık olarak 124 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel üç parça halinde bulunmuştur. Bunlar; sağ kolun üst kısmı, alt ve üst bölüm şeklindedir. Baş, sağ kolun ön bölümü, sol el ve her iki ayak eksiktir. Eksik olan baş ayrı bir şekilde çalışılmıştır ve sonradan gövdeye eklenmiştir. Sağ göğüsün üzeri kireç tabakasıyla kaplanmıştır. Heykel Bizans Dönemi savunma duvarında inşa materyali olarak kullanılmıştır. Bu nedenle heykelin yüzeyi doğa şartlarına maruz kalmıştır ve aşınmalar mevcuttur.

Derin kanallı şekillendirilen elbise kıvrımları, gövde, sağ kol arasında ve sol kolun ön bölümünde matkap kullanılmıştır. Bunların dışında diğer bölümlerde matkabın kullanımına ait herhangi bir iz tespit edilememiştir. Yapım aşamasında oluşan alet izleri yüzeyin son defa düzeltilmesi ile çıkarılmıştır. R. R. R. Simth, Aphrodisias atölyesi

[1576] Petersen ve diğ. 1896, 67, Lev. 39; Caprino ve diğ. 1955, 93, No: 30; Goette 1990, 137, No. 128, Lev. 24,4.
[1577] Zanker 1975, 271, dnp. 12; Frenz 1977, 24; Goette 1990, 136, No. 110, Lev. 23.3.
[1578] Goette 1990, 136, No. 111, Lev. 23.4.

içerisinde özellikle Erken İmparatorluk Döneminde bu özelliğin üretim de ayrılabilen bir teknik olduğuna değinmiştir[1579].

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. Toga altına giyilen tunik, sol kol üzerine bol bir biçimde dökümlenmiştir. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Eser sol elinde muhtemelen bir kitap rulosu tutmaktaydı. Sağ kol aşağıya doğru hareketlenmiştir ve vücuttan uzaklaştırılmıştır. *Sinus* güçlü bir izlenime sahip değildir. *Umbo,* kalça bölümüne yakınlaştırılmıştır. Figürün gerisinde toga'nın tasarımı tamamlanmıştır ve özenli bir şekilde çalışılmıştır. Ön bölümde elbise hattı detaylı bir şekilde çalışılmıştır. Bacaklar arasında *lacinia*'nın korunan bölümü ayrıntılı bir biçimde takip edilebilmektedir.

Vücut ağırlığı sağ bacağın üzerine konumlandırılmıştır; sol bacak ise, dizden bükülmüştür. Heykel ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Sol bacağın arkasında heykelin desteğine ilişkin küçük bir parça korunmuştur. Korunan bölümden desteğin nasıl bir forma sahip olduğu konusunda fikir sahibi olmak oldukça güçtür. Bir araya getirilen üç parça bir çocuk figürünün ölçülerinde tunik, toga ve *calceus senatorius* ile görülmektedir. Heykelin ölçüleri, dar omuzlar ve ince orantısı ile gençlik çağına işaret etmektedir.

Tarihleme: R. R. R. Smith Geç Antik Dönemde tiyatroya çok sayıda heykeltıraşlık eserinin getirildiği ve Bizans Döneminde inşa edilen duvarda kullanılması nedeniyle bu heykelin kökeninde doğrudan tiyatroyla ilişkilendirilemeyeceğini belirtmiştir[1580]. Duvarda aynı zamanda Tetrastoon'un batı sütunları arasına Geç Antik Dönem de dikilen heykeltıraşlık eserlerine ait kaidelerin varlığı da ortaya konulmuştur[1581]. Toga kompozsiyonu ışığında eser R. R. R. Smith tarafından MS 2. yüzyıla

[1579] Smith 2006, 112.
[1580] Smith 2006, 112.
[1581] age. 112.

tarihlendirilmiştir[1582]. Togalı heykellerde araştırmacılar tarafından sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren *lacinia*'nın büyük bir bölümünün izlenilmesi MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamında görülen bir şema olduğu belirtilmiştir[1583]. Bunun yanı sıra "U" formlu *umbo*'nun Geç Antoninler – Erken Severuslar Döneminde "V" biçimli forma dönüşmesi togalı heykellerin tarihlendirilmesinde H. R. Goette tarafından tespit edilen bir başka analizdir[1584]. Hem *lacinia* hem de *umbo* formu eserin R. R. R. Smith'in önerdiği gibi MS 2. yüzyıl içerisinden bir döneme ait olduğunu doğrulayan uygulamalardır.

Heykeli MS 2. yüzyılın spesifik bir dönemine yerleştirmek gerekirse gerek *umbo* formu gerekse de teknik ve stilistik olarak MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen örneklerden uzaktır. Anadolu'da Hierapolis tiyatrosu sahne binası frizlerinde betimlenen Septimius Severus'un elbisesiyle togalı heykel arasında benzerlik kurulabilir[1585]. Bunun yanı sıra *balteus*, *ima toga*, *lacinia* ve *umbo* işlenişi bakımından Ephesos Parth anıtında evlat edinme sahnesinde betimlenen Antoninus Pius heykeliyle benzerlik kurulabilir[1586]. Benzer örnekler ışığında heykel, Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilir.

Kaynakça: Erim 1975, 73, Res. 3; Simth – Erim 1991, 95, No. 37-38, Res. 33-34;

Smith 2006, 112, No. 4, Lev. 11.

[1582] age. 112.
[1583] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1584] Goette 1990, 50.
[1585] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[1586] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102-136; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619-631, Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149-242; 1985, 79-82; 2005, 171-180; Ganschow 1986, 209-221; Stähler 1987, 107-116; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153-174; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103-128; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.

37. Togalı Heykel **Levha 8, 2**

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Env. No. 19013

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ulus İşhanı, Ankara

Ölçüler: Y. 148 cm; G. 81 cm; D. 31 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sol el, sağ elin küçük bir kısmı ve kaval kemiğinin ortasından itibaren alt kısım heykelden eksik parçalardır. Baş gövde ile birlikte bir bloktan yontulmuştur. Eksik olan sol el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan kolun ön kısmına dübel yardımıyla tutturulmuştur. Sağ kol aşağı doğru hareket etmiştir. Sağ el alt kısımda *sinus*'u tutmuştur. Sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol elin eksik olması nedeniyle heykelin herhangi bir ikonografik obje tutup tutmadığına yönelik yorum yapılamamıştır. Heykel de hem önde hem de her iki yanda özenli bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın arka kısım kabaca işlenmiştir.

Toga altına tunik giyilmiştir. Tunik, gövdenin sağ üst bölümünde takip edilebilmektedir. Tunik kıvrımları *balteus* üzerinde yığıntı yapmıştır. *Balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal biçimde uzanmıştır. Diyagonal bir biçimde sol omuza uzanan kumaş oradan sağ omuza çekilmiştir. Böylelikle başın *capite velatio* ile örtülü olmadığı anlaşılmıştır. *Balteus* üzerine asılan *umbo* "V" formludur. *Sinus*, altta sağ diz yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Lacinia*'nın altta bacaklar arasında sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir kısmı takip edilebilmektedir. *Lacinia*'nın diğer köşesi ise; arkada sol bacakta kaval kemiği yüksekliğinde sonlandırılmıştır. *İma toga*, sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır.

Vücut ağırlığı üzeri elbiseyle tamamen kaplanan sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise, dizden bükülmüştür ve yana doğru hareket etmiştir. Bu hareket bağlı olarak bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir. Eserin sağ bacağının bitişiğinde 30x26x18 cm ölçülerinde bir *tabellae* desteği korunmuştur.

Tarihleme: Hem ön bölümde hem de her iki yanında heykelde özenli bir işçilik uygulanması, sol bacağın dizden bükülmesi ve *lacinia*'nın sol diz kapağından itibaren büyük bir kısmının görünebilir olmasının MS 2. yüzyıl heykellerinin neredeyse tamamına yakınında takip edilebilen bir şema olduğu belirtilmiştir[1587].

Toga işlenişi Anadolu'da Ephesos antik kenti Parth anıtı kabartmaları üzerinde evlat edinme sahnesinde betimlenen figürlerle uyumludur[1588]. Toga şemasının benzer olduğu bir diğer örnek Hierapolis tiyatrosu sahne binası frizinde yer alan Septimius Severus kabartmasıdır[1589]. Bunun yanı sıra toga şemasının örtüştüğü bir başka örnek; Ephesos Yamaç Ev 2 de SR 18 olarak adlandırılan salonda ele geçirilen fildişi tiyatro frizlerinde yer alan ve Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilen toga giyimli figürdür[1590]. *Lacinia*'nın altta bacaklar arasında konumlandırılması, *ima toga*'nın sol kolun ön bölümünün üzerine yükselişi, sağ bacağın taşıyıcı buna karşın solun hareketli oluşu, *sinus* kıvrımlarının sol bacak üzerinde verilişi ve sonunun sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmesi uygulamalarıyla eser ile Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenen 10061 envanter numaralı sütunlu lahitte yer alan togalı figür (Severuslar

[1587] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1588] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102-136; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619-631, Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149-242; 1985, 79-82; 2005, 171-180; Ganschow 1986, 209-221; Stähler 1987, 107-116; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153-174; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103-128; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[1589] Ferrero 1966, 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985, 199; Çubuk 2008, 13; Gabellone 2012, 66, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014, 244.
[1590] Dawid 1980, 97, Lev. 17.6; 2003, 67-68, Lev. 34, Fig. 178.

Dönemi) benzerdir[1591]. Anadolu dışında togalı heykel; Roma da Piazza Collonna da yer alan Marcus Aurelius sütununda betimlenen imparatorun toga giyimli figürüyle paralel özellikler sergilemektedir[1592]. Roma da Antoninler Dönemine tarihlendirilen mezar kabartmasında yer alan figürle de toga şeması örtüşmektedir[1593]. Toga şemasının yanı sıra ikonografik olarak da aralarında bir uyum vardır. Benzer örnekler ışığında heykel, Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilir.

38. Togalı Heykel **Levha 8, 3**

Ephesos Arkeoloji Müzesi Env. No: 382

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos

Ölçüler: Y. 129 cm; G. 72 cm; D. 27 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sol kol, sol bacağın alt kısmı, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Baş ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan eklenmiştir. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol kolun üst bölümünde küçük oranda bir tahribat mevcuttur. Eksik olan sağ kolun omuz yapısından olağan konumunda aşağıya doğru hareket ettiği anlaşılmaktadır. Her iki elin eksik olması nedeniyle eserin ikonografik bir obje tutup tutmadığına yönelik yorum getirilememiştir.

Eser, tunik üzerine toga giyimlidir. *Balteus*, sağ kalça kısmından sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Umbo, balteus* üzerine "V" formlu dökümlenmiştir. *Sinus*, sağ bacağın alt kısmına indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *İma toga*'nın köşesi eksiktir. *İma toga* devamında sol kolun ön bölümünün

[1591] Wiegartz 1965, 29, 130, Lev. 17e; Goette 1990, 89, No. 68.
[1592] Petersen ve diğ. 1896, 67, Lev. 39; Caprino ve diğ. 1955, 93, No: 30; Goette 1990, 137, No. 128, Lev. 24,4.
[1593] Zanker 1975, 271, dnp. 12; Frenz 1977, 24; Goette 1990, 136, No. 110, Lev. 23.3.

üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Sol bacağın alt kısmı eksiktir. Ancak *lacinia*'nın küçük bir bölümü burada takip edilebilmektedir.

Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise dizden bükülmüştür, hafif yana ve geriye doğru hareket etmiştir. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir roma botu giymiş olduğunun tespiti imkânsızdır.

Tarihleme: F. W. Goethert ve H. R. Goette tarafından ön bölümde *lacinia*'nın sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir kısmının takip edilebilmesinin MS 2. yüzyılın neredeyse tamamına yakınında izlenilen bir uygulama olduğu ortaya konulmuştur[1594]. Eser bu yönüyle MS 1. yüzyıl örneklerinden ayrılmaktadır. H. R. Goette tarafından *balteus* üzerine "V" formlu dökülen *umbo* Geç Antoninler – Erken Severuslar Döneminde togalı heykellerine tarihlendirme önerisi getirilmesinde tespit edilen uygulamalardandır[1595]. Bu yönüyle ve yanı sıra kullanılan matkap işçiliğiyle de eser MS 1. yüzyıl örneklerinden ayrılmaktadır.

Heykel, *balteus*'un konumlandırılması ve onun üzerine dökümlenen "V" formlu *umbo*, *sinus*'da birbirini yayçizer biçimde takip eden kıvrım düzenlenmesi, *ima toga*'nın yapısı, sol ayağın taşıyıcı; buna karşın sağın hareketli oluşu, matkap kullanılarak oluşturulan giysi detayları ışığında Ephesos Parth Anıtında resmedilen Antonius Pius togalı kabartmasıyla benzerlik gösterir[1596]. Tipolojik ve stilistik olarak heykelin benzer özellikler sergilediği bir diğer örnek; Aphrodisias'dan togalı genç heykelidir(Geç

[1594] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1595] Goette 1990, 50.
[1596] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102-136; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619-631, Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149-242; 1985, 79-82; 2005, 171-180; Ganschow 1986, 209-221; Stähler 1987, 107-116; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153-174; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103-128; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.

Antoninler-Erken Severuslar Dönemi)[1597]. Toga dökümü ve benzer örnekler ışığında eser; Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilir.

39. Togalı Heykel **Levha 8, 4**

Ephesos Arkeoloji Müzesi Env. No: 387

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos

Ölçüler: Y. 154 cm; G. 87cm; D. 41 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sol el ve her iki ayak heykelden eksik parçalardır. Baş ve eksik olan sol el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan dübelle eklenmiştir. Bacağın üst bölümünün ortasından itibaren heykel boydan boya kırılmıştır. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sağ kol ise; aşağıya doğru hareket ettirilmiştir ve kalça bölümünün altında *sinus* köşesini tutmuştur. Arka bölümde giysi kabaca çalışılmıştır.

Heykel tunik üzerine toga giyimlidir. *Balteus* sağ kalçadan sol omuza çekilmiştir. *Balteus* üzerine "V" formlu *umbo* dökümlenmiştir. *Sinus*, sağ omuzun arkasından altta diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Lacinia* önde diz kapağı yüksekliğinden itibaren takip edilebilmektedir. *Lacinia*'nın ayak bilekleri arasında sonlandırılan köşesi eksiktir. İma toga sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ayağında ne tür bir Roma botu giyimli olduğu tespit edilememiştir.

[1597] Erim 1975, 73, Res. 3; Smith – Erim 1991, 95, No. 37-38, Res. 33-34; Smith 2006, 112, No. 4, Lev. 11.

Tarihleme: Hem ön bölümde hem de her iki yanda uygulanan özenli işçilik ve *lacinia*'nın sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir kısmının takip edilebilmesi MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamında takip edilebilen bir uygulama olduğu belirtilmiştir[1598]. Bu yönüyle eser MS 1. yüzyıl örneklerinden ayrılmaktadır. Togalı heykelin elbisesi Ephesos antik kenti Parth anıtı kabartmalarında evlat edinme sahnesinde betimlenen figürlerle (MS 2. Yüzyılın 60 ve 70'li yılları) benzerlik gösterir[1599]. Tipolojik ve stilistik olarak heykelin benzer özellikler sergilediği bir diğer örnek; Aphrodisias'dan togalı genç heykelidir(Geç Antoninler-Erken Severuslar Dönemi)[1600]. Toga dökümü ve benzer örnekler ışığında eser; Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemine tarihlendirilir.

40. Oturan Togalı Erkek Heykeli **Levha 9, 1**

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Env. No. 1174

Buluntu Yeri ve Yapısı: Edirne

Ölçüler: Y. 91 cm; G. 86 cm; D. 39 cm.

Malzemesi: Gri granit, Mons Porfiri (Porfir Dağı'ndan elde edilen malzeme)

Tanım: Oturan togalı heykelin korunan üst gövdesidir. Korunan gövdenin özellikle sol bölümü aşınmıştır. Torso, normal yaşam ölçülerinin üzerindedir. Torso, toga altında tunik giyimlidir. Gergin *balteus* üzerine "V" formlu *umbo* dökümlenmiştir. Heykelin araştırmacılar tarafından Mısır da Alexandria müzesinden oturan togalı heykelle[1601] karşılaştırılması yapılmıştır. Giysi üzerinde verilen kıvrım düzenlemesi Alexandria

[1598] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1599] Deubner 1912, 14-15; Ryberg 1955; Wegner 1956, 38; Miltner 1958a, 58, Res. 49; Inan – Rosenbaum 1966, No. 34, Lev. 20.1, No. 38, Lev. 25.1, No. 49, Lev. 30.5; Eichler 1971, 102-136; Oberleitner ve diğ. 1978; 1999, 619-631, Lev. 154, 1-3, 156, 1; 2006, 16-17, Fig. 5; 2009, 215-216, No. 1.3. FR3, Fig. 65-79; Jobst 1983, 149-242; 1985, 79-82; 2005, 171-180; Ganschow 1986, 209-221; Stähler 1987, 107-116; Liverani 1995, 235, 242; 1996-97, 153-174; Hausmann 1996, 160, dn. 132; Bammer 2004, 11; Fittschen 2006, 71-72, Fig. 1, 2, 3; Chausson 2006, 50, 55, Fig. 11; Fuchs 2006, 89-90, Fig. 1, 3; Landskron 2006, 103-128; Tauber 2006, 25; Masino – Sobrà 2012, 281, Fig. 22c.
[1600] Erim 1975, 73, Res. 3; Smith – Erim 1991, 95, No. 37-38, Res. 33-34; Smith 2006, 112, No. 4, Lev. 11.
[1601] Mendel 1914a, 423, No. 652; Strzygowski 1904, 3-4, Lev. 1, Res. 1, No. 7256.

örneğiyle oldukça benzerdir. Araştırmacıların heykeli ithal bir heykeltıraşlık eseri olarak yorumlamaları ve Mısır yönünde atıfta bulunmalarının sebebi heykelde kullanılan *Mons Porphyrites* malzemesinin kökeninde o bölgede yer alan bir ocaktan ele geçirilmiş olmasıdır.

Tarihleme: Eser, araştırmacılar tarafından ithal bir heykeltıraşlık eseri olarak yorumlanmıştır ve çağdaş örnek olarak Alexandria müzesinde sergilenen oturan togalı heykel gösterilmiştir[1602]. Alexandria togalı heykeli ışığında heykel, MS 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Mendel 1914a, 423, No. 652; Delbrueck 1932, 98-99, Res. 36; Niemeyer 1968, 43, dn. 318, Øystein Hjort 1972, 73, Res. 16; Bergmann 1977, 166-167, dn. 684; Goette 1990, 156, No. 36, Lev. 27.3; Gehn 2012, 327-328, Lev. 33, No. P 2.

41. Togalı Heykel **Levha 9, 2**

Bursa Müzesi, Env. No. 2499

Buluntu Yeri ve Yapısı: Kyzikos

Ölçüler: Y. 1.69 cm; G. 73 cm; D. 39 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sol el, her iki ayak ve sağ kolun ön bölümü heykelden eksik parçalardır. Baş, ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan gövdeye eklenmiştir. Ayrı bir biçimde çalışılıp sonradan eklenen diğer bir kısım ise; sol eldir. Arka kısımda kare biçimli iki adet zıvana deliği bulunmaktadır. Kare biçimli zıvana delikleriyle büyük bir olasılıkla heykelin mimari yapı programı çerçevesinde kullanımı gerçekleştirilmiştir. Zıvana deliklerine heykelin günümüzde taşınması için kullanılan

[1602] Mendel 1914a, 423, No. 652; Strzygowski 1904, 3-4, Lev. 1, Res. 1, No. 7256; Goette 1990, 155, No. 35.

modern demir çubuklar yerleştirilmiştir. Eserde hem önde hem de her iki yanda ince bir işçilik uygulanmıştır. Buna karşın arka bölüm kabaca şekillendirilmiştir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus*, sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Umbo*, gövdenin ortasında katlanmıştır ve devamında sol omuza çekilmiştir. Sol omuza çekilen *umbo* sonrasında eksik olan başı örtmüştür. Kayıp olan başın *capite velatio* ile örtülü olması heykelin *pontifex maximus* (baş rahip) rütbesine sahip bir kişiye ait onurlandırma olduğuna işaret etmektedir. *Sinus*, sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve devamında sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Sinus* alta indirilmesi sırasında sağ omuzu Yunan *himation* geleneğindeki gibi sarmıştır. *Sinus*'un kalça bölümünde olan kısmı eksiktir. Köşesi sivriltilmiş *ima toga* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *Lacinia*'nın bir köşesi altta bacaklar arasında, diğer köşesi ise; arkada sağ ayağın topuk yüksekliğinde konumlandırılmıştır.

Vücut ağırlığı elbiseyle tamamen örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif geriye doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak elbise gerilmiştir ve sağ bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Her iki ayak eksiktir. Başın *capite velatio* ile örtülü olması nedeniyle eser, büyük bir olasılıkla ayağında *calceus patricius* giyimliydi.

Tarihleme: Elbisede *umbo* göğüsün ortasında katlanmıştır. Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin Roma da kabartma sanatında en erken örneğinin Titus Zafer Tak'ında resmedilen figürlerde görülebildiği H. R. Goette tarafından belirtilmiştir[1603]. MS 79 yılı araştırmacı tarafından bu tipin tarihlendirilmesinde *terminus ante quem* olarak verilmiştir[1604]. Bu nedenle heykel MS 79 yılı sonrası bir tarihe aittir. Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin Roma da kabartma sanatında takip edilebildiği bir diğer yapı

[1603] Goette 1990, 55, No. Ca 17, Lev. 32, 1.2.
[1604] Goette 1990, 55.

imparator Traian'ın sütunudur[1605]. 23 numaralı sahnede imparator Traian katlanmış *umbo*'lu toga giyimlidir ve *pontifex maximus* görünümündedir[1606]. Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin tespit edilebildiği bir diğer yapı Benevent Traian Zafer Tak'ıdır[1607]. Zafer tak'ında şehir yönünde sol ve sağ ayağın en altındaki panellerindeki karşılıklı sahneler birbirleriyle uyumludur[1608]. Sağdaki ayağın en alt panelinde imparator Traian'ın Roma'ya girişi betimlenirken; soldaki panelde en altta onu karşılayan senato ve Roma vatandaşları resmedilmiştir[1609]. Burada Traian'ın elbisesi yine katlanmış *umbo*'ludur. Bursa örneğiyle imparator Traian'ın her iki anıtındaki toga şeması birbirleriyle benzerdir. Ancak Bursa Müzesi örneği teknik ve işçilik olarak biraz daha ileri özellikler sergilemektedir. Bunda en önemli etki yoğun matkap kullanımıdır.

Sinus, sağ omuzun büyük bir bölümünü aşağı indirilmesi sırasında örtmüştür. Bu oluşum Yunan *himation* geleneğini anımsatmaktadır. MS 2. yüzyıldaki geriye dönük elbisedeki yansıma imparator Hadrian'ın Yunan kültürüne hayranlığının dönem sanatına yansıması olarak yorumlanmıştır[1610]. Bunun yanı sıra elbise genelindeki yoğun matkap kullanımı da Hadrian Dönemi tarihini güçlendirmektedir. H. R. Goette tarafından yayınlanan Roma da Vatikan dan Hadrian Dönemine tarihlendirilen iki örnek katlanmış *umbo*'ludur[1611]. Giysilerde uygulanan yoğun matkap kullanımı nedeniyle her iki örnek araştırmacı tarafından Hadrian Dönemine tarihlendirilmiştir[1612]. Aphrodisias'dan togalı genç heykelinde (MS 2. yüzyıl başı) elbise *pallium* geleneğinde

[1605] Sütun hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cichorius 1896; Boni 1907; Stuart Jones 1910, 435-459; Davies 1920, 1-28; Lehmann-Hartleben 1926; Richmond 1935, 1-40; Florescu 1969; Rossi 1971; Gauer 1977; Strobel 1984; Lepper – Frere 1988; Lancaster 1999, 419-439; Charles 2002, 666-695; Speidel 2005/06, 189-206; Seelentag 2006, 401-418; Stevenson 2008, 43-58.
[1606] Lehmann-Hartleben 1926, 26-27, Lev. 8, Res. 8; Florescu 1969, Lev. 8; Lepper – Frere 1988, 58-59, Lev. 10; Seelentag 2006, 406-407, Res. 53.
[1607] Anıt ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Nolli 1770; Petersen 1892, 239-264; Merrill 1901, 43-63; Snijder 1926, 94-128; Hassel 1966; Fittschen 1972, 71-88; Rotili 1972; Garger 1892; Strobel 1984, 34.
[1608] Hassel 1966, 12-13; Fittschen 1972, 767.
[1609] Hassel 1966, 12-16, Lev. 7,1; 7.2; Fittschen 1972, 767-770, Res. 21-22.
[1610] Goette 1990, 49; Smith 2006, 109, 111, dpn. 3; Özgan 2013b, 133.
[1611] Goette 1990, 55, No. Ca 2.3, Lev. 30, 1.2.
[1612] Goette 1990, 55.

olduğu gibi sağ omuzu örtmüştür[1613]. Aphrodisias örneğinde de elbise Yunan *himation* geleneğindeki gibi resmedilmiştir. Bu durum da yine yukarıda bahsedildiği gibi R. R. R. Smith tarafından Hadrian Döneminde görülen erken dönem yansıması olarak yorumlanmıştır[1614]. H. R. Goette tarafından Heykel, Hadrian – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen Venedig'den togalı heykelle[1615] çağdaş olarak değerlendirilmiştir[1616]. Benzer örnekler ışığında heykel Erken Antoninler Dönemine (Hadrian Dönemi) tarihlendirilir.

42. Togalı Heykel **Levha 9, 3**

Tekirdağ Arkeoloji Müzesi Env. No: 670

Buluntu Yeri ve Yapısı: Marmara Ereğlisi[1617]

Ölçüler: Y. 145 cm; G. 68 cm; D. 36 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Baş heykel ile birlikte bir bloktan yontulmuştur. Sağ kol aşağıya doğru hareketlenmiştir. Buna karşın sol kol ise; dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sağ elin ayrı bir biçimde işlenip sonradan dübelle tutturulmasına yönelik iz bilek kısmında korunmuştur. Buna karşın sol elin bilek kısmının biraz gerisinden itibaren eksik olması nedeniyle ayrı bir biçimde işlenip sonradan dübelle tutturulup tutturulmadığına yönelik bir çıkarım yapılamamıştır. Her iki elin eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir ikonografik obje taşıyıp taşımadığının tespiti mümkün değildir.

[1613] Erim 1986, 128-9; Erim 1989, 76-77, Res. 110; Erim 1990b, 48, Res. 65; Roueché – Erim 1990a, 152, Res. 1; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; Smith – Ratté 1997, 20-22, Res. 16-18; Bergmann 1999, 41, 64; Bergmann 2001, 65; Hannestad 2001, 145, Lev. 35.3; Hannestad 2002, 638-639, Res. 5a-b; Smith 2006, 108-111, Lev. 8-10; Borg 2007, 586.
[1614] Smith 2006, 109, 116.
[1615] Goette 1990, 135, No. 97, Lev. 22.1.
[1616] H. R. Goette ile kişisel görüşme, Berlin (DAI) 2017.
[1617] Hasan Özder isimli şahsın evinin bahçesinde bulunmuştur ve müzeye getirilmiştir.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerine ise; daha kısa olan *colobium* giyilmiştir. *Balteus,* gövdenin ortasında yatay bir biçimde konumlandırılmıştır ve devamında *umbo*'nun altında katlanmış bir formda sol omuza doğru dik bir açıyla yükselmiştir. *Sinus* şal biçiminde bir düzenlemeyle altta sağ bacağın alt bölümü yüksekliğine kadar indirilmiştir ve oradan bir ucu sol kolun ön bölümünün üzerine; diğer ucu ise; sol omuza dike yakın bir açıyla yükselmiştir. *Lacinia*'nın bir köşesi olağan konumunda altta ayaklar arasında *sinus* köşesinin hemen altına yerleştirilmiştir. Diğer köşesi ise; arkada sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır. Vücut ağırlığı elbiseyle tamamen örtülen her iki bacak üzerine eşit konumda konumlandırılmıştır. Her iki bacağın korunan ayak bileğinde *calceus senatorius*'un birer bağcık hattı takip edilebilmektedir.

Tarihleme: Katlanmış *umbo*'lu togalı heykellerin Roma da kabartma sanatında en erken örneğinin Titus Zafer Tak'ında resmedilen togalı figürlerde görülebildiği H. R. Goette tarafından belirtilmiştir[1618]. MS 79 yılı araştırmacı tarafından bu tipin tarihlendirilmesinde *terminus ante quem* olarak verilmiştir[1619]. Araştırmacı tarafından bu tip de sergilenen heykeller için bir *terminus post quem* tarihi belirtilmemiştir. H. R. Goette tarafından heykel ile MS 1. 2. veyahut 3. yüzyıl örnekleri arasında teknik ve stilistik olarak bir benzerlik bulunmadığı belirtilmiştir ve MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir[1620]. H. R. Goette tarafından Aphrodisias'dan Arcadius[1621] ve II. Valentinian[1622] heykelleriyle bu şemadaki Geç Antik Dönem togalı heykellerinin tarihlendirilmesi başlatılmıştır[1623].

[1618] Goette 1990, 55, No. Ca 17, Lev. 32, 1.2.
[1619] Goette 1990, 55.
[1620] H. R. Goette ile *kişisel görüşme*, DAI, Berlin 20 Kasım 2017.
[1621] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.
[1622] Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan – Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237,

43. Togalı Heykel **Levha 9, 4**

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Env. No. 273[1624]

Buluntu Yeri ve Yapısı:

Ölçüler:

Malzemesi:

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kolun ön bölümü, sol el ve her iki ayak heykelden eksik parçalardır. Heykel, tunik üzerine *toga contabulata* giyimlidir. *Balteus* sağ kalçadan sol omuza doğru rulo yapmıştır ve diyagonal olarak yükselmiştir. *Umbo*, diyagonal bir biçimde sol omuza uzanan *balteus* üzerine sıkılaştırılmıştır. *Sinus*, altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. *İma toga,* sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Altta bacaklar arasına elbise köşesi *lacinia* konumlandırılmıştır. Alt bölümde giysi kıvrımları derin kanallıdır. Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sol bacak ise, dizden bükülmüştür. Heykelde her iki ayağın eksik olması nedeniyle ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: Heykelde verilen toga modellendirilmesinin kökeni H. R. Goette tarafından şu şekilde açıklanmıştır: "MS 1. yüzyılın sonunda toga'nın temsilinde bir moda başlamıştır. Bir taraftan malzeme miktarının bir azaltılması, bir kısaltma yapılıyorken diğer bir kolay döküm noktası da dökümün daha az temsille gösterilmesi olayıdır. Malzeme parçası bir düğüm şekilli top şeklinde "B" tipi gibi *balteus* civarına düşer. Gevşek balteus tip "C" ile göğüs arkasından omuzlara doğru sıkılaştırılır. Bazı temsillerde o *balteus*'un bir parçası gibi öne çıkmaktadır. Hemen hemen bu giysi

243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.

[1623] Goette 1990, 62.

[1624] İstanbul Arkeoloji Müzelerinde bina yenileme çalışmaları nedeniyle bilimsel inceleme ve gözlemlerde bulunulamamıştır. Bu nedenle envanter bilgilerinde eksiklikler bulunmaktadır.

çıkıntısı ayırt edilemez. Yinede daha dikkatli bir şekilde bakıldığı zaman vücudun üst bölümüne uzanan toga hattı tanımlanabilir: *Umbo*'nun bu rotasyonunun hesaplanması göğüsün ortası civarında görünür, daha sonra omuzlara kadar *balteus* ile kaplanır. *Umbo* katlandığı zaman özellikle her iki parça açıktır, burada *toga contabulatio*'dan zıtlığı açık bir şekilde izlenebilir"[1625]. Bu yeni döküm iki şeye sebep olmuştur: Bir yandan *lacinia* arasında iki kez uzanan yolun daha dar bir şekilde rulo yapılması sağlanmıştır ki bu da onlar için giysi malzemesinin daha çok kullanılmış ve bütününde toga ile o kısaltılmıştır. Bu durumu Benevent kemer kabartmalarında[1626] ve Traian sütununda[1627] görebiliriz. İkinci olarak aynı zamanda vücut etrafına kararlı bir şekilde sarılmış, *umbo* ilginç bir tarzda sıkılaştırılmış ve hemen hemen daha fazla kaydırılmıştır. Eğer H. R. Goette tarafından oluşturulan tip B'nin dökümünün U şekilli topu *balteus* arkasından içeriye doğru kaymış olsaydı, *lacina*'nın önünden uzak düşecekti, böylelikle giysi yere düşmüş olacaktı. Toga diğer taraftan H. R. Goette tarafından saptanan tip C içerisinde bakıldığında dökümü içerisinde daha kısadır. Diğer yandan daha sıkı bir şekilde giydirilmiştir. Sonuç olarak giysinin rahatsız edici olduğu birçok antik kaynak tarafından bildirilmiştir. Bu dökümle toga ne iyi ne kötü bir duruma gelmiş oldu. Dökümü ile H. R. Goette tarafından oluşturulan tip C içerisinde toga daha kolay ve daha basit bir şekilde taşındı. Bu tipin en erken örneği Roma içerisinde Titus kemerinde gözlemlenmiştir[1628]. Eser Geç Severuslar Dönemine tarihlendirilmiştir[1629].

Kaynakça: Mendel 1914b, 34, Nr. 1107; Goette 1990, 57, 141, No. 8, Lev. 30.6.

[1625] Goette 1990, 54.
[1626] age. 54, 142, No. 19, Lev. 15.16.
[1627] age. 54, 142, No. 18, Lev. 32, 3.4; 33, 1.2.
[1628] Goette 1990, 55, No. 17, Lev. 32, 1.2.
[1629] age. 57.

44. Togalı Heykel **Levha 10, 1**

Düzce Konuralp Müzesi Env. No: 172

Buluntu Yeri ve Yapısı: Prusias ad Hypium

Ölçüler: Y. 148 cm; G. 65 cm; D. 41 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kolun ön bölümü ve her iki el ve ayak heykelden eksiktir. Baş ve her iki kolun ön kısmı ayrı işlenmiştir ve kenet yardımıyla sonradan eklenmiştir. Arka kısım kabaca şekillendirilmiştir.

Heykel, toga altında tunik giyimlidir. Gövdenin sağ üst bölümünde ve sol bacağın alt kısmında tunik de ince bir işçilik uygulanmıştır. Elbisede *balteus* sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır ve *umbo* işlenmemiştir. *Sinus* ise; altta bacağın alt bölümünün ortasına kadar indirilmiştir ve oradan sol omuza diyagonal bir biçimde çekilmiştir. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Togalı figür, sol elinde kitap rulosu tutmuştur. Kitap rulosunun küçük bir kısmı korunmuştur. Sağ kolun üst kısmı vücuda bitişiktir ve eksik olan alt kısmın ise; yapısından aşağıya doğru hareket etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Elbise genelinde kıvrımlar bir noktadan başlayıp belli bir noktaya kadar birbirini boydan boya takip etmiştir. *İma toga* köşesi sağ ayak bileği üzerinde sivriltilmiştir ve devamında sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Lacinia*'nın bir ucu altta ayaklar arasında diğer ucu ise; sol ayağın topuk yüksekliğinde sonlandırılmıştır.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sol bacak ise; dizden bükülmüştür. Dizden bükülen sol bacak geriye ve hafif yana hareket etmiştir. Sol ayağın arkasında silindirik şekilli bir destek konumlandırılmıştır. Heykel ayağında sandalet giyimlidir.

Tarihleme: Eser de *balteus* ve *sinus* verilmesine karşın *umbo* işlenmemiştir. *Sinus* ve *umbo* formunun elbiseye formüle edilerek uygulanması MÖ geç. 1. yüzyıla denk gelmektedir[1630]. Burada *sinus*'un verilip *umbo*'nun işlenmemesi ilk aşamada eserin Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemi arasında bir geçiş aşaması örneği olduğuna işaret etmektedir.

MS 2. yüzyıl örneklerini göz önüne aldığımızda daha canlı, derin kanallı kıvrım düzenlemesi, elbisenin hacim kazanması, hem önde hem de her iki yanda uygulanan özenli işçilik, *sinus*'un sağ kalça bölümünden uzak tasarlanması, *balteus*'un detaylı işçiliği elbisede takip edilebilen özelliklerdendir. Sayılan özelliklerin hiçbirisi Düzce Müzesi örneğinde takip edilememektedir. Bunun yanı sıra *umbo* olmaksızın togalı heykellerin *balteus* ve *sinus* uygulamalarıyla Yunan *pallium* geleneğindeki gibi vücuda sarılmasının heykel sanatındaki kullanımı Hadrian Dönemi örneklerinde bilinmektedir[1631]. Anadolu'da Aphrodisias'dan togalı genç heykeli[1632]; Roma da; ise Hadrian'ın heykeli[1633] bu kapsamda değerlendirilen örneklerdir. Bu kapsamda değerlendirilen örneklerle de elbise düzenlemesi uyuşmamaktadır. Bu nedenle eserin teknik ve stilistik özellikleri MS 2. yüzyıl öncesi bir döneme işaret etmektedir.

Elbisenin genelinde kıvrımlar düzenli olarak başlatılmış ve kesilmeden birbirini paralel bir biçimde takip etmiştir. Bu yönüyle heykel, İzmir Arkeoloji Müzesi togalı heykeliyle (Erken İmparatorluk Dönemi) uyumludur[1634]. Bunun yanı sıra sağ bacağın üzerinde birbirlerine "V" çizer biçimde devam eden kıvrım şeması, *ima toga* köşesinin sağ ayak bileği üzerinde konumlandırılması ve tunik'in yaka formu da her iki örnek arasındaki diğer benzer yönlerdir. Sağ bacak üzerindeki kıvrım düzenlemesi bakımından

[1630] Wrede 1995, 543; Goette 1990, 25, 102; Kockel 1993, 16; Fejfer 2008, 186.
[1631] Goette 1990, 49; Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 133.
[1632] Erim 1986, 128-9; Erim 1989, 76-77, Res. 110; Erim 1990b, 48, Res. 65; Roueché – Erim 1990a, 152, Res. 1; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; Smith – Ratté 1997, 20-22, Res. 16-18; Bergmann 1999, 41, 64; Bergmann 2001, 65; Hannestad 2001, 145, Lev. 35.3; Hannestad 2002, 638-639, Res. 5a-b; Smith 2006, 108-111, Lev. 8-10; Borg 2007, 586.
[1633] Wegner 1956, Lev. 16b; Niemeyer 1968; 85, No. 16, Lev. 6,1; Goette 1990, 29, 135, No. 56, Lev. 19.3.
[1634] Humann ve diğ. 1904, 209, Res. 212; Polaschek 1969, 208, 18a; Linfert 1976, 38, dn. 84, Lev. 10, Goette 1990, 112, No. 116; Lev. 3,5; Kreikenbom 1992, 143-144, No. 2.11.

togalı heykelle Limyra Gaius Caesar Kenotaph mezar anıtı (Erken İmparatorluk Dönemi) togalı figürü benzerlik gösterir[1635].

Roma da Porta del Palazzo Simonetti müzesinde Erken Augustus Dönemine tarihlendirilen örnekle; heykel arasında bağlantı kurulabilir[1636]. Tunik'in gövdenin sağ üst bölümündeki görünümü, *balteus*'un konumlandırılması ve işlenişi her iki örnek arasında benzerdir. Bunun yanı sıra; elbisenin geneline yayılan ve diyagonal bir biçimde birbirini takip eden boydan boya uzanan kıvrım şeması her iki örnek arasındaki benzer diğer bir yöndür. Benzer örnekler ışığında eser, Erken İmparatorluk Döneminin (Augustus Dönemi) başına tarihlendirilir.

45. Togalı Genç Erkek Heykeli **Levha 10, 2**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 83-64

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Agora Kapısı

Ölçüler: Y. 202,5 cm; G. 82 cm; D. 37 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel, baş, vücudun üst ve alt bölümü şeklinde üç parça halinde korunmuştur. Üç ana parçaya ek olarak vücudun eklemine ait olan 26 adet küçük parça daha mevcuttur. Baş boynun altında diyagonal bir şekilde ve gövde bel hizasından yatay olarak kırılmıştır. Heykelden eksik bölümler mevcuttur: Bunlar sırasıyla; sol ayak ve sağ ayağın tabanı, ucu, sağ elin parmakları, sol elin başparmağının ucu ve işaret parmağı şeklindedir. Baş bölümünden eksikler ise, burun ve sol kaşın büyük bir bölümü, sol kaş üzerinde saç buklelerinin ikisi, sağ şakak'ın üzerinde iki bukle ve her iki kulağın kenar parçalarıdır.

[1635] Borchhardt 2002,124, Kat. No. 34, Lev. 50,3.
[1636] Leunissen 1985, 70, Lev. 20, No. D1; Goette 1990, 107.

Heykelin arka kısmı kabaca işlenmiştir. Heykelin yüzeyi parlatılarak tarak kullanıma ilişkin alet izleri yok edilmiştir. Heykelde saç, kulak, ağız, burun, elbisenin derin kıvrımları ve sol elin parmaklarında matkap kullanılmıştır. Matkap kullanılarak biçimlendirilen dudak köşeleri aşağıya doğru yumuşak bir şekilde kavislendirilmiştir. Gözlerde pupil matkapla delinmemiştir ve iris oyulmamıştır.

Baş, heykelin soluna döndürülmüştür. Saç tasarımı sadece yüz çevresinde ayrıntılı çalışılmıştır. Saç, başın üst kısmında şapka gibi bırakılmıştır. Üstte şapka gibi bırakılan alandan enseye uzanmıştır. Saçın bazı kısa düz bukleleri her bir yanda düzleştirilmiş alan içerisinde kavislendirilmiştir. Yanaklar geniştir. Heykel uzun sivri çenelidir. Düz alın da kavislendirilen kaşlar hafifçe kazınmış yapısı ile burun köküne uzanmıştır. Çene kemikleri belirgindir. Göz yuvarlağı ve her iki göz kapağı anatomiye uygundur. Sağ göz tahrip olmuştur ve iç kısımda döndürülerek aşağıya doğru açı yapmıştır. Kırık olan burun ince ve uzundur.

Figür yapmacık bir duruşta sıra dışı bir simetriye sahiptir. Kaide eksiktir. Ağırlık sağ bacak üzerindedir ve rahatlamış sol bacak dizden bükülmüştür. Sol kalça uzunluğu normal orantının dışındadır. Figürün zarifliği ve yüksekliği önemlidir. Figür, dinamik dar eğimli omuzlara sahiptir. Sağ kol yapılan hareketle vücuttan uzaklaştırılmıştır. Sol kol dirsekten bükülmüştür. Kapalı tutulan sol el kitap rulosu tutmaktadır. Kitap rulosu tutan elin dördüncü parmağında bir yüzük takılıdır. Yüzüğün bir bölümünün üzeri düzleştirilmiştir. Muhtemelen bu bölümde yüzük üzerine değerli taş eklenmiştir. Eserin sağ el parmakları kırılmıştır. Bu nedenle elinde ne tür bir ikonografik unsur tutmuş olabileceğine yönelik varsayım yapılamamıştır.

Figür, toga altında tunik giyimlidir. Eserde sıra dışı özellikler *umbo* olmaksızın *balteus*'un biçimi ve ölçüsüdür. Sağ koltuk altından sol omuza doğru uzanan *balteus* normal yapısından daha geniştir. *Balteus*, derin kanallı kıvrımlarla işlenmiştir. Altta

bacaklar arasında dairesel hat ile verilen elbise köşesi *lacinia* izlenebilmektedir. Elbisenin bu son parçası *lacinia* sağ ayak bileğinin yanına düşürülmüştür. Heykelin arkasında elbise tasarımı kabaca çalışılmıştır. Sağ ayağın korunan parçasından takip edildiği üzere togalı heykel bağcık olmaksızın düz *calceus* (Roma botu) giymiştir.

Tarihleme: K. T. Erim tarafından heykel MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir[1637]. N. Hannestad ve M. Bergmann ise heykeli MS 5. yüzyıla tarihlendirmişlerdir[1638]. R. R. R. Smith tarafından *umbo* olmaksızın togalı heykellerin çağdaş çağrışım yapan heykellere giydirilmiş olduğu ve herhangi bir işlem görmeden düz bir şekilde bırakılan saç yüzeyinin sıra dışı olduğuna değinilmiştir[1639]. Araştırmacı tarafından heykelde arkada taranmış kısa bir bukleyle verilen saç stilinin MS geç 1. yüzyıl ve erken 2. yüzyıl Roma portrelerinde görülen genel bir moda olduğu belirtilmiştir[1640]. Saç stili bu nedenle Hadrian portreleriyle ilişkilendirilmiştir. Toga'nın formu uzun, düz ve *umbo* olmaksızın derin ve geniş *balteus* ile verilmiştir. Düşük *sinus*'un MS 2. yüzyılın ortalarının erken dönemine ait olabileceğine değinilmiştir[1641]. Doğu'daki vilayete ait atölyelerde normal pratik olarak gözlerin matkapla delinmesi gelmeden önce, teknik ve stilistik esasta, heykel açık bir şekilde MS 2. yüzyıl etrafında olduğu ortaya konmuştur[1642].

Togalar *umbo* olmaksızın MS 2. yüzyılın erken döneminde görülmektedir[1643]. Bu durum Hadrian Dönemi imajını dogrulamaktadır. Hadrian Dönemi'nde görülen bu imaj Yunan himation geleneğini yansıtmaktadır[1644]. Araştırmacılar tarafından söz konusu modellendirme "Hadrian'ın Yunan kültürüyle özel bir şekilde ilgilenmesi sonucunda oluşmuştur" şeklinde yorumlanmıştır[1645].

[1637] Erim 1986, 128-9; 1989, 76-77, Res. 110; 1990a 152; 1990b, 48, Res. 65.
[1638] Bergmann 1999, 41, 64; 2001, 65; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; 2001, 145, Lev. 35.3; 2002, 638-639.
[1639] Smith 2006, 111.
[1640] age. 111.
[1641] Smith 2006, 111.
[1642] age. 111.
[1643] Goette 1990, 133, No. 56, Lev. 19.3; Smith 2006, 111.
[1644] Goette 1990, 49, Smith 2006, 111.
[1645] Goette 1990, 49; Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 133.

R. R. R. Smith tarafından H. Meyer'in kitabına atıfta bulunularak[1646] başta Antinoos'un portreleriyle benzerlik kurulmuştur[1647]. Antinoos portrelerinde takip edilebilen bu özelliğin Hadrian'ın tercihi olduğu, Antinoos'un portrelerinde görülen Hellenistik ideal imajın imparatorun saltanatı ve sonraki yıllarında çoğunlukla moda olduğunu belirtmiştir[1648]. Bu benzerlikten yola çıkan araştırmacı portre özellikleri ışığında eserin MS 120-40 yıllarından daha sonraki bir döneme tarihlendirilemeyeceğini ortaya koymuştur[1649]. Yanı sıra benzer genç portrelerinin Atina'da takip edilebildiğini vurgulamıştır[1650]. Araştırmacı, MS 2. yüzyılda genç erkek portrelerinde takip edilebilen özellikler ve elbise formu ışığında eseri, MS 2. yüzyılın erken dönemine tarihlendirmiştir[1651]. Benzer saç stili ve porte özellikleri Perge'den Antinoos büstünde[1652] de (Geç Hadrian Dönemi) takip edilebilmektedir.

R. Özgan, "Antinoos portrelerinde takip edilebilen portre anlayışını Hadrian'ın Grek kültür politikasıyla ilişkili olduğu" şeklinde yorumlamıştır[1653]. "Yüz hafif dolgun, yuvarlağımsı, yanaklar yumuşak, dudaklar iyice etli ve çekici, bakışlar dalgın ve melankolik, zengin ve dolgun saçlar bakımlı, birbirlerinden keskin hatlarla ayrılmış hareketli, orak biçimli buklelerden oluşan saç" özelliklerinin Antinoos portrelerinin takip edilebilen fizyonomik özellikleri olduğu R. Özgan tarafından belirtilmiştir[1654]. R. Özgan tarafından belirtilen Antinoos'un portre özellikleri Aphrodisias örneğiyle örtüşmektedir. Heykel, Hadrian – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilir.

[1646] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Meyer 1991.
[1647] Smith 2006, 111. Antinoos, Roma arkeolojisinde imparator Hadrian ve Hadrian Dönemi kültür politikasından bahsedilirken ilk akla gelecek isimlerden birisidir. İmparator Hadrian'ın genç sevgilisi, yani oğlanı olan Antinoos MS 110-115 yılları arasında 27 Kasım günü Bithynia bölgesinin merkezi sayılan Bithynion-Claudiopolis olarak bilinen bugünkü Bolu'da doğmuştur. Son araştırma sonuçlarına göre de Antinoos 30 Ekim 130 tarihinde Nil nehrinde yüzerken boğulmuştur: Özgan 2013b, 170.
[1648] Smith 2006, 111; Özgan 2013b, 172.
[1649] age. 111.
[1650] age. 111. dn. 10.
[1651] age. 111.
[1652] Delemen 2010, 183-194, Res. 4-9; Akçay-Güven 2014, 34, No. PE 5, Lev. 9. Perge 1990 yılı kazılarının kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddenin doğu kesimindeki Y1 kodlu sokakta büst açığa çıkartılmıştır. 1992 yılı temizlik çalışmasında sokağın güneyindeki *insula*'dan elde edilen sol göğüs ve kol parçası ile büst tamamlanmıştır: Delemen 2010, 190. Ayrıca sütunlu cadde kazı çalışmaları için bkz. Abbasoğlu 1995, 598.
[1653] Özgan 2013b, 172.
[1654] age. 172.

Kaynakça: Erim 1986, 128-9; Erim 1989, 76-77, Res. 110; Erim 1990b, 48, Res. 65; Roueché – Erim 1990a, 152, Res. 1; Hannestad 1994, 160, Res. 103-105; Smith – Ratté 1997, 20-22, Res. 16-18; Bergmann 1999, 41, 64; Bergmann 2001, 65; Hannestad 2001, 145, Lev. 35.3; Hannestad 2002, 638-639, Res. 5a-b; Smith 2006, 108-111, Lev. 8-10; Borg 2007, 586.

46. Togalı Büst **Levha 10, 3**

Ephesos Arkeoloji Müzesi Env. No: 1037

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos; Traian Çeşmesi[1655]

Ölçüler: Y. 63 cm; G. 52 cm; D. 17 cm.

Malzemesi: Orta grenli gri Mermer

Tanım: Toga giyimli erkek büstüdür. Baş kırılmıştır ve sonradan onarım yoluyla gövdeye eklenmiştir. Portre orta yaşlarda bir erkeği temsil etmektedir. Büstün arka bölümü oyulmuş ve bir merkez desteğe sahiptir. Saç uzun ve kıvırcıktır. Bukleler matkap kullanılarak birbirinden ayrılmıştır ve önde orak biçimlidir. Matkap kullanımı aynı zamanda kısa verilen kıvırcık sakalda da mevcuttur. Bıyık, sakal bölümüyle birleştirilmemiştir. Alında iki yatay hat verilmiştir. Gözler uzun bir yapıdadır ve dar bir işlenişe sahiptir. Göz yuvarlağı çevre hattı vurguludur. Gözlerde pupil ve iris bölümleri işlenmiştir. Büstün büyük bir bölümünde mermer orijinal rengini kaybetmiştir. Söz konusu bölümler siyah bir tabaka ile kaplanmış durumdadır.

Büst, toga altında tunik giyimlidir. *Balteus*, sol omuza doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *Umbo contabulata* gövdenin ortasında *balteus* üzerinden sağ omuza çekilmiştir. Büst, alt bölümde göğüs bölümünün biraz altından itibaren oturtulmuş olduğu kaide ile birlikte eksiktir.

[1655] 1958 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

Tarihleme: J. İnan – E. A. Rosenbaum tarafından portre özellikleri ışığında Roma'dan Gallienus portresiyle benzerlik kurulmuştur[1656]. Bunun yanı sıra araştırmacılar tarafından Berlin Pergamon müzesinde sergilenen ve aynı döneme tarihlendirilen Miletopolis'den bir portre başında saç stilinde kullanılan matkap uygulamasında bir benzerlik tespit edilmiştir[1657]. Söz konusu benzerlikler ışığında eser Gallienus Dönemine tarihlendirilmiştir[1658]. K. Fittschen – P. Zanker tarafından Gallienus portreleri iki tip başlık altında incelenmiştir[1659]. R. Özgan, Gallienus'un portrelerinde araştırmacılar tarafından verilen iki tipi doğrulamıştır ve buna ek olarak imparatorun üçüncü bir tipinin varlığını da ortaya koymuştur[1660]. Gallienus'un birinci tip portreleri MS 253-260 yıllarına; ikinci tip portreleri ise; MS 261-268 yıllarına tarihlendirilmiştir[1661]. R. Özgan, "orak şeklindeki saç, ortasında hafif bir deri kırışıklığıyla verilen yüksek alın, hafif kemerli uzun burun, kenarlarına doğru hafif düşürülen kaşlar, hafif düşük elmacık kemikleri, yorgun ve sağına bakan sakin gözler ve üst dudağın biraz daha ön plana çıkarılarak ortasının üçgenimsi yapısının", imparator'un tüm portrelerinde takip edilebilen fizyonomik özelikler olarak belirtmiştir[1662]. Ephesos toga giyimli büst de araştırmacı tarafından belirtilen özellikler açık bir biçimde takip edilebilmektedir. Portre özellikleriyle eser, Gallienus'un ikinci tip portrelerine daha yakındır[1663]. İmparatorun ikinci tip portrelerini R. Özgan "İlk tipin biraz daha geliştirilmiş halidir" şeklinde yorumlamıştır[1664]. Anadolu'da benzer portre özellikleri Perge'den erkek başında (Gallienus Dönemi – MS 261-268) takip edilebilmektedir[1665]. B. Akçay-Güven de Perge portre başını Gallienus'un ikinci tip portreleri kategorisinde

[1656] İnan – Rosenbaum 1966, 139, No. 173.
[1657] age. 138, No. 173. Berlin Pergamon Müzesinde sergilenen portre için ayrıca bkz. Özgan 2015, 240, Res. 249a-b.
[1658] İnan – Rosenbaum 1966, 138, No. 173.
[1659] Fittschen – Zanker 1985, 136-137.
[1660] Özgan 2015, 228-234.
[1661] Fittschen – Zanker 1985, 136-137; Özgan 2015, 228, 230-231.
[1662] Özgan 2015, 228, Res. 234-242.
[1663] Fittschen – Zanker 1985, 137, No. 114, Lev. 142; Özgan 2015, 230, Res. 239a-b.
[1664] Özgan 2015, 230.
[1665] Akçay-Güven 2014, 78-79.

değerlendirmiştir[1666]. Heykel Gallienus Dönemine (Yaklaşık MS 261-268) tarihlendirilir.

Kaynakça: Miltner 1960, 12, Res. 8; İnan – Rosenbaum 1966, 139, No. 173, Lev. 101; Goette 1990, 150, No. 37.

47. Togalı Büst **Levha 10, 4**

Ephesos Arkeoloji Müzesi Env. No: 755

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos; Skolastika Hamamları Doğu Bölümü[1667]

Ölçüler: Y. 60 cm; G. 54 cm; D. 26 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek büstüdür. Togalı büst altı parça halinde ele geçirilmiştir. Dört parça büstün gövde bölümüne aittir. Diğer iki parça ise baş bölümündendir. Parçaların bir araya getirilmesiyle büstün rekonstrüksiyonu tamamlanmıştır. Büst parçalar halinde ele geçirilmiş olmasına rağmen, baş yapısı iyi korunmuştur. Baş ayrı bir şekilde çalışılmıştır ve sonradan eklenmiştir. Başında bir takke uygulaması görülmektedir. Baş hafif eserin soluna döndürülmüştür. Saç stili serbest bir şekilde çalışılmıştır ve alın yapısı üzerinde iki bukle halindedir. Kulakların önünde ve başın arka bölümünde saç oldukça uzundur. Alın üzerinde yatay bir şekilde devam eden birbirine paralel iki kıvrım hattı ile anatomik detay verilmeye çalışılmıştır. Kaşlar keskin kavislidir. Gözler oldukça uzun ve derin bir şekilde kavislendirilmiştir. Ayrıca göz yuvarlağı üst kapak bölümüne doğru yaslanmıştır. Ağız hafif açıktır. Büst geniş omuzlara sahiptir. Geniş omuzlara sahip olması büstün heykelden dönüştürülüp dönüştürülmediği sorusunu akla getirmektedir. Ancak bunu kanıtlayan herhangi bir ipucu tespit edilememiştir. Dudaklar dolgun bir yapıda işlenmiştir. Toga altında tunik

[1666] age. 78-79.
[1667] 1975 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

giyimlidir. Boyun hattında ve gövdenin sağ bölümünde tunik ayrıntılı bir şekilde izlenebilmektedir. Sağ koltuk altından sol omuzun üzerine uzanan dikdörtgen bir forma yakın kıvrım bandı göğüs bölümünü kaplayan bir yapıdadır.

Tarihleme: J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından Londra British Müzesi'nde sergilenen ve Büyük Konstantin Dönemine tarihlendirilen bir erkek başı ve II. Valentinian heykeli ile porte özellikleri ışığında benzerlik kurulmuştur[1668]. H. R. Goette tarafından da büst, II. Valentinian örneği ile aynı grup içerisinde değerlendirilmiştir[1669]. W. Oberleitner tarafından eser MS 4. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmiştir[1670]. F. Miltner tarafından ise eser MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir[1671].

Kaynakça: Miltner 1958, 20, Lev. 22, Res. 7; Miltner 1959, 323, Res. 167; Oberleitner 1964/65, 5-8, Res. 1-5; İnan – Rosenbaum 1966, 146-147, No. 187, 101. 2; Bammer ve diğ. 1974, 85, 193, Res. 1; Erdemgil ve diğ. 1989, 33, Goette 1990, 145, No. 11; Lev. 58.2.

48. II. Valentinian ya da Arcadius Heykeli **Levha 11, 1**

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Env. No. 2264

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Hadrian hamamlarının kuzeydoğu girişi

Ölçüler: Y. 189 cm.

Malzemesi: İri kristalli grimsi renkte mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel ile aynı kontekst içerisinde iki yazıtlı kaide bulunmuştur. Epigrafların yapmış olduğu inceleme neticesinde yazıtlı heykel kaidesinin biri Arcadius ismine diğeri ise; II. Valentinian'a ithaf edilmiştir. Heykelin II.

[1668] İnan – Rosenbaum 1966, 146-147, No. 187.
[1669] Goette 1990, 145, No. 11.
[1670] Oberleitner 1964/65, 5.
[1671] Miltner 1958, 20; 1959, 323.

Valentinian'a ait olan yazıtlı kaideye daha yakın bir kontekst içerisinde ele geçirilmiş olması nedeniyle ilk olarak G. Mendel tarafından imparatorla ilişkilendirilmiştir[1672].

Gövde ile bir bloktan yontulan baş boyun kökünden kırılmıştır. Baş modern dolgu malzemesi kullanılarak onarılmıştır. Her iki el, sağ kolun ön bölümü, sol bacağın alt kısmı heykelden eksik parçalardır. Sol kolun üstünde pazı olarak adlandırılan kaslı bölümde dikdörtgen şeklinde köstek biçimli bir alan mevcuttur.

Baş, hafif sağa döndürülmüştür. Burnun ucu küçük oranda tahrip olmuştur. Çene, küresel biçimlidir. Kulaklar saç ile kapatılmamıştır. Oval biçimli kulakların konturları belirtilmiştir. *Diadem* kulakların hemen üzerinden teğet geçmiştir. Saçlar tepeden hareketlenmiştir ve bütün yönlerde dışa doğru taranmıştır. Taranan bölümlerin uç kısımları içe doğru hafif kavislendirilmiştir. Saç ensede kısa bir biçimde sonlandırılmıştır. *Diadem* bandı olmaksızın sabit bir biçimde baş bölümüne dekore edilmiştir. *Diadem* de yer alan inci dizisi ayrı bir şekilde modellendirilmiştir. Göz kapaklarında matkap kullanılmıştır ve ince bir yapıdadır. İris ve pupil kısımları işlenmiştir. Kaşlar incedir. Burun kısadır. Ağız bölümü anatomik yapısına oldukça uygun bir biçimde işlenmiştir.

Heykel toga altında çift tunik giyimlidir. En altta yer alan gömlek *tunica manicata*'dır. Onun üzerindeki diğer gömlek ise; daha kısa olan *colobium*'dur. *Sinus*'un kalçadan altta diz kapağı yüksekliğine kadar olan kısmı eksiktir. Dirsekten bükülen ve öne doğru uzanan sol kolun ön bölümünün üzerine dairesel giysinin ikinci köşesi konumlandırılmıştır. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuza dikdörtgen bir formda uzanmıştır. İstanbul Obelisk'inin kaidesinde ve daha geç heykellerde söz konusu hat sağ koltuk altından sol omuza üçgen formda uzanmıştır. Buradaki kıvrım bandının oluşumunda tam olarak üçgen yapı yakalanamamıştır. Kabaca şekillendirilen heykelin

[1672] Mendel 1914a, 199.

arka bölümünde *sinus* ayrıntısı verilmeye çalışılmıştır ve oldukça elbise arka kısımda karmaşıktır.

Sol omuzun üzerinde köstek şeklinde oyulan korunmuş bir alan vardır. Köstek şeklindeki alandan anlaşıldığı üzere heykel muhtemelen elinde bir *sceptre* tutuyordu. Dönemin imparatorluk ailesi üyeleri ya da üst düzey yöneticilerinin çağdaş örnekleri genellikle sol elinde *sceptre*, sağ elinde ise, bir *mappa* tutmuştur. Ancak heykelin *mappa* tuttuğuna ilişkin bir ipucu tespit edilememiştir. İmparatorluk ailesi üyelerinin ve üst düzey yetkililerin ayrımına işaret eden bir diğer ikonografik temsil olan *lorum* altta bacaklar arasında *sinus* köşesinin hemen altına konumlandırılmıştır.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sağ bacak ise; dizden bükülmüş olup ayak hafif yana doğru hareket etmiştir. Heykel, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Sol ayağın bitişiğinde bir destek vardır. Yuvarlak bir formda biçimlendirilen kaidenin sağ bölümünün köşesi eksiktir.

Tarihleme: Heykelin II. Valentinian'a ait olan yazıtlı kaideye daha yakın bir kontekst içerisinde ele geçirilmiş olması nedeniyle ilk olarak G. Mendel tarafından imparatorla ilişkilendirilmiştir[1673]. M. Schede, heykelin II. Valentinian'ın sikke temsilleriyle benzer olduğunu belirtmiştir ve bu nedenle eseri imparatorla ilişkilendirmiştir[1674]. H. P. L'Orange tarafından da eser portre özellikleri ışığında II. Valentinian ile ilişkilendirilmiştir[1675]. J. Kollwitz, buluntu pozisyonu ve resmedilen fizyonomik özelliklerin muhtemelen heykelin II. Valentinian ile ilişkili olduğunu, heykelin bir konsül olarak resmedildiğini belirtmiştir[1676]. Konsüllük ilişkisi ışığında araştırmacı II. Valentinian'ın MS 376, 378, 387 ve 390 yıllarında dört kez konsüllük aldığını; buna karşın ise, Arcadius'un ise, 383 yılında söz konusu unvanı aldığını ortaya

[1673] Mendel 1914a, 199.
[1674] Schede 1928, 22.
[1675] L'Orange 1933, 140.
[1676] Kollwitz 1941, 83.

koymuştur[1677]. J. Kollwitz her iki heykelin dönemlerinin yaklaşık olarak aynı tarihe karşılık gelmesi nedeniyle belki de aynı zamanda kurulumlarının gerçekleştirildiğini vurgulamıştır[1678]. Bu nedenle heykellerin muhtemel kurulumlarının MS 387 veya 390 yıllarında karşılık geldiğini belirtilmiştir[1679]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından da heykelin II. Valentinian'a ait olabileceğinin Arcadius'a oranla daha yüksek ihtimal gösterdiğine değinilmiştir[1680]. Belki de II. Valentian'ın heykelinin Arcadius'un heykeliyle aynı zamanda dikilmiş olabileceği belirtilmiştir[1681]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum bu ihtimal doğrultusunda heykeli J. Kollwitz'e göndermede bulunarak MS 387 ya da 390 tarihleri arasına yerleştirmişlerdir[1682]. H. Manderscheid tarafından heykel, katalog çalışması içerisinde doğrudan II. Valentinian olarak tanımlanmıştır[1683]. Heykeli katalog çalışması içerisinde doğrudan II. Valentinian olarak tanımlayan bir diğer araştırmacı H. G. Niemeyer'dir[1684]. R. H. W. Stichel tarafından da heykel II. Valentinian olarak tanımlanmıştır ve imparatorun yönetimde etkin olduğu 375-392 yılları arasına tarihlendirilmiştir[1685]. W. Sydow da heykeli II. Valentinian olarak tanımlamıştır ve yaklaşık tarihinin MS 390 yılları olduğunu belirtmiştir[1686]. Heykeli II. Valentinian olarak tanımlayan bir başka araştırmacı T. Kraus'dur ve araştırmacı eseri MS 383 – 392 yılları arasına yerleştirmiştir[1687]. R. Özgan ve D. Stutzinger buluntu konteksti, dönemin portre stili ve var olan yazıtlar ışığında heykeli MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirmişlerdir[1688]. Araştırmacılar heykeli II. Valentinian olarak tanımlamışlardır. R. Özgan ve D. Stutzinger tarafından II. Valentinian'ın heykelinin Arcadius heykeliyle aynı kontekst içerisinde bulunmasına rağmen, teknik ve stilistik olarak farklı sanatçılar

[1677] age. 83.
[1678] age. 83.
[1679] age. 83.
[1680] İnan – Rosenbaum 1966, 89.
[1681] age. 89.
[1682] age. 89.
[1683] Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32.
[1684] Niemeyer 1968, 89, No. 30.
[1685] Stichel 1982, 45.
[1686] Sydow 1969, 74.
[1687] Kraus 1967, Res. 335.
[1688] Özgan – Stutzinger 1985, 243.

tarafından yapılmış olduğunun açık olduğu belirtilmiştir[1689]. Ancak araştırmacılar buna karşın kesin bir şekilde her iki eserin çağdaş olarak yaklaşık tarih aralığında çalışıldığını ortaya koymuşlardır[1690]. R. R. R. Smith yazıtlar, elbise ve portre özellikleri ışığında kesin bir şekilde her iki heykelin MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirildiğini belirtmiştir[1691]. Ancak araştırmacı tarafından isimlendirme konusunda tam olarak ayrım yapılmamıştır. R. R. R. Smith çalışmasında eserleri II. Valentinian veya Arcadius olarak tanıtmıştır ve tam olarak bir kesinlik belirtmemiştir[1692]. U. Gehn tarafından yüzde görülen şemanın Erken Theodosius Dönemi örnekleriyle çağdaş bir biçimde olduğu vurgulanmıştır[1693]. U. Gehn, *sinu*s düzenlemesi ve vücudun sol bölümünde göğüs üzerinde verilen dikey kıvrım hattının I. Theodosius Dönemi giysi harmonisiyle oldukça yakın bir biçimde olduğunu ortaya koymuştur[1694]. Kıvrım bandı göğüs üzerine tam olarak yayılım göstermemiştir. İstanbul Obelisk'inin kaidesindeki figürlerde [1695] ve daha geç heykellerde söz konusu hat sağ koltuk altından sol omuza üçgen bir formda yerleştirilmiştir[1696]. Buradaki kıvrım bandı oluşumu daha erkene giden bir yapıda verilmiştir. Eserde kıvrım bandının işlenişinin Aphrodisias'dan sözde Arcadius heykeli[1697] ile paralellik içerisinde olduğu U. Gehn tarafından vurgulanmıştır[1698]. İki imparatorluk ailesi üyelerinin aktif olarak yönetimde görevde bulundukları yıllar MS 4. yüzyıl sonlarına denk gelmektedir. Yazıtlar ve giysi düzenlemesi ışığında eser, MS. 4. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan

[1689] age. 243.
[1690] age. 243.
[1691] Smith 1999, 162.
[1692] age. 162, Lev. 1, Res. 1, Lev. 12, Res. 1-2.
[1693] Gehn 2012, 398.
[1694] Gehn 2012, 398.
[1695] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101, Lev. 40; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180.
[1696] Örnek olarak Manisa Müzesi toga giyimli heykeli verilebilir: Dinç 2015, 83.
[1697] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.
[1698] Gehn 2012, 400.

– Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237, 243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.

49. Arcadius ya da II. Valentinian'ın Togalı Heykeli **Levha 11, 2**

Aphrodisias Arkeoloji Müzesi, Env. No. 75-248(Kazı Env. No); 79.10.182 (Müze Env. No)

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Hadrian hamamlarının kuzeydoğu girişi

Ölçüler: Y. 141 cm; G. 66 cm; D. 31 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel, 1975 yılında Amerikan ve İngiliz araştırma grubu ekiplerince yapılan çalışmalarda bulunmuştur. Bugün İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenen II. Valentinian heykeli ile aynı kontekst içerisinde ele geçirilmiştir. Arcadius için ithaf edilen yazıtlı heykel kaidesi silindirik bir forma sahip olup, 1905 yılı çalışmalarında II. Valentinian heykeline ithaf edilen yazıtlı kaide ile aynı alanda bulunmuştur.

Heykel, göbek deliği yüksekliğinden itibaren yatay düzlemde kırılmıştır. Diğer kırılan bölümler, sağ kolun üst bölümünün omuz ile birleştiği noktadan ve kısa tunik katının üzerinden kalça bölümüne kadar olan kısımdır. Ele geçirilen parçalar bir araya getirilmiştir ve eserin onarımı gerçekleştirilmiştir. Boyun kökünden kırılan ve eksik olan baş gövde ile bir bloktan yontulmuştur. Her iki bacağın alt bölümü, her iki el ve sağ kolun ön bölümü heykelden eksik diğer parçalardır. Sol kolun ön bölümü alışık

olduğumuz bir biçimde dirsekten bükülmüş ve öne doğru uzanmıştır. Sağ kolun sağlam kalan parçasından yukarıya doğru hareket eden bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Vücudun sağ bölümünde toga'nın kumaş hattında büyük oranda bir tahribat söz konusu olup, bu bölüm eksiktir. Eksik olan bölümler parçalar halinde ele geçirilmiştir. Onarımla vücuda eklenemeyecek kadar küçük parçalara ayrılmıştır.

Eser, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerinde ise; daha kısa olan *colobium* giyilmiştir. *Sinus*, vücudun alt bölümünde bacaklar üzerine önlük biçimli yerleştirilmiştir. *Sinus*'un sonu devamında sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Sağ koltuk altından sol omuzun üzerine uzanan ve göğüs bölümünün önünde oluşumu izlenilen kıvrım bandı dikdörtgene yakın formdadır. Yoğun bir biçimde elbise yüzeyine yayılan kısa kıvrım hatları oldukça hareketlidir. Gövdenin sağ üst kısmında *colobium*'un kıvrım hattı dikey bölünmeler halindedir. Vücut hatları elbise yüzeyine yansımıştır. Böylesi dinamik bir durumda resmedilen heykel, bir genç imparator fikriyle bağlantı kurmaya teşvik etmektedir. İstanbul Obelisk'inde resmedilen genç figürlere oranla açık bir şekilde daha izlenimseldir ve hareketlenen yapısıyla biraz daha öne çıkmıştır[1699]. Uygulanan kıvrım bandı daha geç örneklere oranla dardır. Geç Antik dönem statü göstergesi olan *lorum* altta ayrıntılı bir şekilde takip edilebilmektedir.

Sol elinde heykel bir *sceptre* taşımaktadır. *Sceptre* taşımış olduğu, sol omuz üzerinde sağlam biçimde korunan parçasından anlaşılmaktadır. Sol elinde *sceptre* taşıyan dönemin çağdaş örnekleri sağ elinde *mappa* tutar biçimde betimlenmiştir. Muhtemelen eser sağ elinde bir *mappa* tutuyor olmalıydı. Ancak bu durumu destekleyecek bir ikonografik obje ele geçirilememiştir. İkonografik unsurların verilişi

[1699] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101, Lev. 40; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Gehn 2012, Lev. 45.

bakımından Ephesos'dan Stephanus heykeliyle eser arasında kıyaslama yapılabilir[1700]. Ephesos'dan konsül Stephanus'un heykelinde de sağ kol düz bir biçimde devam etmiştir, sonrasında dirsekten bükülerek yukarıya kaldırılmıştır ve elinde bir *mappa* tutmuştur.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise, dizden bükülmüştür ve hafif öne doğru hareket etmiştir. Her iki ayak eksiktir; fakat her iki bilek de korunan bağcıklardan eserin *calceus senatorius* giyimli olduğu anlaşılmıştır.

Tarihleme: Arcadius'a ithaf edilen yazıt, II. Valentinian'a ithaf edilen yazıtla 1905 yılında aynı kontekst içerisinde bulunmuştur. Yazıtlı heykel kaidesinin birisi II. Valentinian'a, diğeri ise, Arcadius'a ithaf edilmiştir. R. R. R. Smith tarafından yazıtlar, elbise ve portre özellikleri ışığında kesin bir şekilde her iki heykelin MS 4. yüzyıl sonunda olduğu ortaya konmuştur[1701]. Ancak araştırmacı tarafından isimlendirme konusunda tam olarak ayrım yapılmamıştır. R. R. R. Smith çalışmasında eserleri II. Valentinian veya Arcadius olarak tanıtmıştır ve tam olarak bir kesinlik belirtmemiştir[1702]. U. Gehn tarafından giysi düzenlemesinin Aphrodisias'dan sözde II. Valentinian heykeli ile paralellik içerisinde olduğu ortaya konmuştur[1703]. II. Valentinian ve Arcadius'un faaliyette oldukları dönemler dikkate alınarak heykel MS 4. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir[1704]. Hem Arcadius hem de II. Valentinian heykellerinin giymiş oldukları toga elbisenin dördüncü tipindedir. Bu yeni toga düzenlemesinin tarihlendirilmesi H. R. Goette tarafından Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius

[1700] Miltner 1957, 23, Lev. 17, Res. 8; Miltner 1959, 294, Res. 137; İnan – Rosenbaum 1966, 157, No. 202; Bammer ve diğ. 1974, 85-86, Foss 1983, 196-219; Erdemgil ve diğ. 1989, 133; Goette 1990, 147, No. 13, Lev. 45.6; Johanning 2003, 85, 110, 156; Gehn 2012, 374-383, No. O 16, Lev. 10; Kovacs 2014, 293, No. 142, Lev. 117, 4.
[1701] Smith 1999, 162.
[1702] Smith 1999, 162, Lev. 1, Res. 1, Lev. 12, Res. 1-2.
[1703] Gehn 2012, 403.
[1704] age. 403.

heykelleriyle başlatılmıştır[1705]. MS 4. yüzyıl sonundan itibaren İstanbul içerisinde Theodosius Obelisk'inin kaidesinde yer alan toga giyimli figürlerle bu tipin tarihlendirme önerileri desteklenmiştir[1706]. Yazıt, portre ve elbise özellikleri ışığında eser; MS 4.yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.

50. Togalı Heykel **Levha 11, 3**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 69-425 (Kazı Env. No); 79/10/213 (Müze Env. No)

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Odeion ve Aphrodite Temenos'u arasındaki çalışma atölyesi

Ölçüler: Y. 152 cm; G. 60; D. 22 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel, sol el dışında bir bloktan yontulmuştur. Sol elin ayrı bir şekilde çalışıldığı korunan dübel deliği yardımıyla anlaşılmaktadır. Sağ el eksiktir. Heykelin yüzeyi parlatılmıştır. Heykelde baş tamamlanmamıştır ve yarım bırakılmıştır. Baş da saç, kulaklar ve boyun çevresi işlenilmeden bırakılan kısımlardır.

Baş, heykelin sağına dönmüştür. Yüz üçgenimsidir. Gözler olağan yapısındadır ve altında küçük şişlikler görülmektedir. Kaşlar, keskin kavislidir. Çene vurguludur. Burun keskindir ve matkapla oyulmuştur. Ağızdan burun deliğine uzanan bir girinti mevcuttur. Ağız kapalıdır ve dudaklar incedir.

[1705] Goette 1990, 62.
[1706] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. Altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerinde ise, kısa gömlek *colobium* yer almaktadır. Göğse yerleştirilen dikdörtgen formlu kıvrım bandı *balteus* sağ koltuk altından sol omuza uzanmıştır. Sol omuza hareketlendirilen elbise sağ arka kısımdan öne çekilmiştir ve altta diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir. Söz konusu uygulama ile *sinus* oluşturulmuştur. *Sinus*'un sonu devamında sol kolun ön bölümünün üzerine yükselmiştir. *Sinus* önde önlük biçimindedir. Altta bacaklar arasında ortada *sinus*'un köşesinin hemen altına *lorum* konumlandırılmıştır. Yukarıda değinildiği üzere heykel tam olarak bitirilmemiştir. Tam olarak bitirilmese de heykelde *lorum*'un varlığı eserin statü sahibi bir kişiye sipariş olarak hazırlanmış olduğuna işaret etmektedir.

Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Figür, sol elin başparmağı ve işaret parmağının ortasında küçük silindirik bir kutu tutmuştur. Silindirik kutu R. R. R. Smith tarafından mürekkep hokkası olarak yorumlanmıştır[1707]. Toga burada şehir konsülü ya da magistrat karakteri ile özdeşleştirilemez. Çünkü *sceptre* ya da *mappa* gibi bir ikonografik unsur tespit edilememiştir. Ancak elinde bulundurduğu mürekkep hokkası ile statü sahibi bir kişi olduğu kesindir. Buradan yola çıkılarak, bir senato üyesi ya da resmi kurumlarda görevli bir memur statüsünde bir birey olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra, sağ ayağının yakınında kitap rulosuna ait parçalar ele geçirilmiştir. Muhtemelen figür, sağ elinde bir kitap rulosu tutmaktaydı.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise, dizden bükülmüştür ve hafif yana döndürülmüştür. Çok az da olsa bu harekete bağlı olarak sağ bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Her iki ayak yere sağlam bir şekilde basmıştır. Heykel, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir.

[1707] Mürekkep hokkası ile ilgili ayrıntılı bilgi için terminoloji bölümüne bkz.

Tarihleme: K. T. Erim tarafından kontekst içerisinde ele geçirilen sikkeler, portre ve elbise özellikleri ışığında heykel, MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir[1708]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından heykelin ele geçirildiği atölyede yapılan kazılar sırasında I. Theodosius dönemine ait sikkeler bulunduğu belirtilmiştir ve sikkeler yardımıyla I. Theodosius döneminde binanın tahrip edilmiş olduğu ortaya konulmuştur[1709]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından aynı zamanda heykel ile II. Valentinian örneği arasında teknik ve stilistik olarak benzerlik kurulmuştur[1710]. Toga dökümü ve buluntu konteksti içerisinde ele geçirilen sikkeler ışığında eser MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir[1711]. R. R. R. Smith tarafından II. Valentinian[1712] ve Arcadius[1713] heykelleriyle elbise özellikleri ışığında tarihlendirme önerisi için bağlantı kurulmuştur[1714]. Araştırmacı tarafından kurulan bağlantı ışığında heykel, MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir[1715].

Kaynakça: Erim 1970, 90, 104, Res. 23-24; Erim 1972, 156; İnan – Rosenbaum 1979, 224-226, No. 195, Lev. 138.3, 147,1; Goette 1990, 145, No. 11; Rockwell 1991, 130, Res. 6-7; Smith 1999, 162, Lev. 1.2; 2009, 111; Johanning 2003, 103, 147; Kovacs 2014, 266, No. 10, Lev. 33,1.

51. Togalı Heykel **Levha 11, 4**

Kastamonu Arkeoloji Müzesi, Env. No. 297

Buluntu Yeri ve Yapısı: Samsun

Ölçüler: Y. 130 cm; G. 54 cm; D. 19 cm.

[1708] Erim 1970, 90-91.
[1709] İnan – Rosenbaum 1979, 226.
[1710] age. 225.
[1711] age. 225.
[1712] Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan – Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237, 243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.
[1713] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.
[1714] Smith 1999, 162.
[1715] age. 162.

Malzemesi: İnce grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan eklenmiştir. Heykelde arka kısım kabaca çalışılmıştır. Heykelde arka kısımda mermer olağan rengini kaybetmiştir ve siyah bir tabaka ile kaplanmıştır.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerinde ise; daha kısa olan *colobium* giyilmiştir. *Balteus* sağ koltuk altından sol omuzun üzerine üçgen bir formda yerleştirilmiştir. Devamında *sinus*'un oluşumu için arkadan elbise vücudun önüne çekilmiştir. Sağ diz kapağı yüksekliğine kadar indirilen *sinus* önlük biçiminde vücudun önüne asılmıştır. Devamında *sinus*'un sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Eser ile çağdaş olarak yontulan bu tip toga giyimli figürlerde *sceptre* ve *mappa* sık sık karşılaşılan ikonografik unsurlardır. Burada eserin *sceptre* ve *mappa* ikonografik unsurlarını taşımasına yönelik bir ipucu tespit edilememiştir.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; hafif dizden bükülmüştür. Harekete bağlı olarak giysi kıvrımları hareketlenmiştir. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle heykelin ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir. Eserin sağ bacağının bitişiğinde bir destek konumlandırılmıştır. Desteğin korunan ölçüleri 12x6 cm.dir. Destek kitap rulolarının bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.

Tarihleme: Toga'nın Antik Dönem içerisindeki son formudur. Bu formun oluşumunun başlangıç tarihini araştırmacılar MS 4. yüzyıl sonu olarak belirtilmiştir[1716]. H. R. Goette tarafından Aphrodisias'dan Arcadius ve II. Valentinian heykelleri bu tipin öncü

[1716] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.

örnekleri olarak değerlendirilmiştir[1717]. *Sinus*'un önlük biçiminde vücudun alt bölümünde konumlandırılması, yay çizen kıvrımlarla paralel bir şekilde birbirlerini takip etmesi ve sonunun yuvarlatılarak sol kolun ön bölümünün üzerine asılması özellikleri ışığında heykel ile Aphrodisias'dan II. Valentinian[1718] ve Arcadius[1719] heykelleri arasında bağlantı kurulabilir. Yanı sıra sol bacağın taşıyıcı; buna karşın sağın hareketli oluşu, *lorum*'un altta bacaklar arasında *sinus* köşesinin hemen altında konumlandırılmasıyla II. Valentinian heykeliyle oldukça benzerdir. Geç Antik Dönem heykeltıraşlığı konusunda görüşler bildiren U. Gehn *sinus*'un önlük biçimde vücudun önüne yerleştirilen formunun yeni toga elbisesinde MS 4. yüzyıl sonunda oluşumunun gözlendiğini belirtmiştir[1720]. Anadolu'da MS 5. yüzyılın ortalarında ise; bu formun şal biçimine dönüştüğü araştırmacı tarafından yapılan teknik ve stilistik analiz sonucunda ortaya konulmuştur[1721]. Ancak burada eserde; *balteus*'un formu bakımından Arcadius ve II. Valentinian heykelleriyle bağlantı kurulamaz. *Balteus* formu İstanbul Theodosius Obelisk'inin kaidesinde yer alan toga giyimli figürlerle örtüşmektedir[1722]. Yanı sıra Obelisk de yer alan toga giyimli figürlerde de *sinus* vücudun alt bölümüne burada olduğu gibi önlük biçiminde asılmıştır. Toga teknik ve stilistik olarak hem Arcadius ya da II. Valentinian hem de Obelisk'de yer alan figürlerle oldukça uyumludur. Yanı sıra *balteus*'un kıvrım düzenlemesi, vücudun ön bölümüne konumlandırılması ve *colobium*'un gövdenin sağ üst bölümüne yerleştirilmesi bakımından İzmir Arkeoloji Müzesinden 5246 envanter numaralı Balçova togalı büstüyle(MS 5. yüzyıl başı)

[1717] Goette 1990, 62.
[1718] Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan – Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237, 243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.
[1719] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.
[1720] Gehn 2012, 365.
[1721] age. 365, 369.
[1722] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.

benzerdir[1723]. Eserin muhtemel tarihi bu örneklerin çevresindendir. Heykel, MS 4. yüzyıl sonu, 5. yüzyıl başına tarihlendirilir.

52. Togalı Heykel Alt Bölümü **Levha 11, 5**

Kastamonu Arkeoloji Müzesi, Env. No. 25

Buluntu Yeri ve Yapısı: Kastamonu, Taşköprü ırmak kenarından (1943)

Ölçüler: Y. 131 cm; G. 86 cm; D. 35 cm.

Malzemesi: İnce grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelinin korunan alt kısmıdır. Bel hizasından itibaren sadece alt bölüm korunmuştur. Korunan bölümün üzerinde birleştirme işlemi için açılan 4x4 cm ölçülerinde kare bir dübel deliği bulunmaktadır. Bu durumdan Geç Antik Dönemde heykelin alt ve üst kısmının ayrı bir biçimde işlendikten sonra birleştirilmiş olduğu anlaşılmıştır. Togalı heykelin korunan alt bölümünden her iki ayak ve sol bölümde yer alan desteğin alt kısmı eksiktir.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. Toga altına giyilen gömlekler, altta *tunica manicata* onun üzerinde ise; *colobium*'dur. *Balteus*, gövdenin üst bölümünde sıkılaştırılmıştır ve üçgen bir formdadır. *Sinus* alt bölüme önlük biçimli yerleştirilmiştir. Sol omuzdan hareketlendirilen ve altta bacaklar arasına uzanan *lorum*'un ucu sol bacağın diz kapağının biraz altında sonlandırılmıştır. Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sağ bacak ise; dizden bükülmüştür. Eserde her iki ayak eksiktir. Ancak sol ayağın bilek kısmında *calceus senatorius*'un bağcığı korunmuştur. Heykelin sol bacağının alt bölümünün

[1723] Auinger 2003, 15-19, Res. 1-4; Sezer 2009, 92, Kat. No. 47, Res.1; Gehn 2012, 355-357, Kat. No. O 6, Lev. 5.

bitişiğinde kitap rulolarının bir araya getirilmesiyle oluşan ve ortadan band ile bağlanan bir destek konumlandırılmıştır. Desteğin korunan bölümü 37x13x20 cm ölçülerindedir.

Tarihleme: Toga'nın Antik Dönem içerisindeki son formudur. Bu formun oluşumunun başlangıç tarihini araştırmacılar MS 4. yüzyıl sonu olarak belirtilmişlerdir[1724]. H. R. Goette tarafından Aphrodisias'dan Arcadius ve II. Valentinian heykelleri bu tipin öncü örnekleri olarak değerlendirilmiştir[1725]. Yanı sıra İstanbul Obelisk'i kaidesinde resmedilen toga giyimli figürler tarihlendirme önerisi getirilmesinde bu tipin öncü örneklerindendir[1726]. Geç Antik Dönem heykeltıraşlığı konusunda görüşler bildiren U. Gehn *sinus*'un önlük biçimde vücudun önüne yerleştirilen formunun yeni toga elbisesinde MS 4. yüzyıl sonunda oluşumunun gözlendiğini belirtmiştir[1727]. Anadolu'da MS 5. yüzyılın ortalarında ise; bu formun şal biçimine dönüştüğü araştırmacı tarafından yapılan teknik ve stilistik analiz sonucunda ortaya konulmuştur[1728]. Kastamonu togalı örneği teknik ve stilistik olarak bu grup da yer alan örneklere oranla daha geç özellikler sergilemektedir. MS 5. yüzyıl sonu – MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir.

53. Togalı Heykel **Levha 12, 1**

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Env. No. 4417

Buluntu Yeri ve Yapısı: İstanbul, Tahtakale.

Ölçüler: Y. 122 cm.

Malzemesi: Grimsi mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kol, her iki omuz, el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Heykelin yüzeyi iyi bir biçimde korunmuştur. Toga altına en altta

[1724] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.
[1725] Goette 1990, 62.
[1726] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101, Lev. 40; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Gehn 2012, Lev. 45.
[1727] Gehn 2012, 365.
[1728] age. 365, 369.

uzun gömlek *tunica manicata*; onun hemen üzerinde ise, kısa gömlek *colobium* giyilmiştir. Toga, sağ koltuk altından sol omuza üçgen bir formda çekilmiştir. Oluşumu gözlenilen bölüm *balteus*'dur. Sol omuza hareketlendirilen toga arkadan sarılarak uzantısında ön bölüme çekilmiştir. Ön bölümde altta diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir. Oluşumu izlenilen bölüm sinus'dur. *Sinus,* alt bölümde önlük biçiminde yerleştirilmiştir ve sonu dirsekten bükülerek öne doğru uzanan sol kolun üzerine sarılarak sonlandırılmıştır. Sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine indirilen *sinus*'un kalça kısmına kadar olan bölümü elbise de eksiktir. Sol omuzun üzerinde *sceptre* desteğinin küçük bir bölümü korunmuştur. Dönemin çağdaş örneklerinin çoğunda elinde *sceptre* taşıyan heykellerin altta statü temsiline işaret eden *lorum*'u bulunmaktadır. Heykelde *lorum* bölümü takip edilememektedir. Sağ elin eksik olması nedeniyle heykelin elinde herhangi bir ikonografik obje taşıyıp taşımadığına yönelik yorum yapılamamıştır.

Vücut ağırlığı elbiseyle örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise, dizden bükülmüştür. Dizin bükülme hareketine bağlı olarak bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir. Elindeki *sceptre*'den hareketle eser, ayağında büyük bir olasılıkla *calceus senatorius* taşımaktaydı.

Tarihleme: : Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1729]. U. Gehn toga'nın işlenişi, her iki iç giysi ve kıvrım düzenlemesiyle Aphrodisias'dan II. Valentinian[1730] ve Arcadius[1731] heykelleriyle

[1729] Goette 1990, 146, No. 5.
[1730] Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan – Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237, 243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.
[1731] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.

benzerlik kurmuştur[1732]. U. Gehn, II. Valentinian ve Arcadius heykellerinin göğsünde var olan dikdörtgene yakın kıvrım bandıyla biraz daha erken özellikler sergilediğini belirtmiştir[1733]. U. Gehn, aynı zamanda önlük biçiminde yerleştirilen *sinus* uygulamasıyla Tahtakale örneğiyle Ephesos'dan togalı heykeller[1734] arasında benzerlik kurmuştur[1735]. U. Gehn, heykeli stilistik ve tipolojik açıdan Ephesos örnekleri ile aynı grupta değerlendirmiştir ve MS 5. yüzyılın 1. çeyreğine tarihlendirmiştir[1736].

Kaynakça: Kollwitz 1941, 84, No. 4, Lev. 21-22; Goette 1990, 146, No. 5; Gehn 2012, 351-352, Lev. 2.

54. Togalı Heykel **Levha 12, 2**

Ephesos Müzesi, Env. No. 399

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos Sütunlu Cadde[1737]

Ölçüler: Y. 152 cm; G. 69 cm; D. 23 cm

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Heykel'in arka bölümü kabaca işlenmiştir. Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerinde ise kısa gömlek *colobium* giyilmiştir. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sağ kol ise; aşağıya doğru hareket etmiştir. Göğsün ön bölümüne yerleştirilen üçgen kıvrım bandı sağ koltuk altından sol omuza doğru uzanmıştır. Oluşumu izlenilen bölüm *balteus*'dur. Sağ omuzun arkasından öne çekilerek atta diz kapağı yüksekliğine indirilen *sinus'*un sonu sol kolun ön bölümünün üzerine sarılarak sonlandırılmıştır. *Sinus* alt

[1732] Gehn 2012, 352.
[1733] age. 352.
[1734] Kollwitz 1941, 85-86, No. 6, Lev. 20; 87, No. 9, Lev. 31,2; Oberleitner 1959, 97; Bammer ve diğ. 1974, 173, 178; Goette 1990, 147, No. E 10; Gehn 2012, 363-365, No. O 10-11, Lev. 7.
[1735] Gehn 2012, 352.
[1736] age. 352.
[1737] 1908 yılında ortaya çıkarılmıştır.

bölümde önlük biçimlidir ve oldukça geniştir. *Lorum'*un sonu alta bacaklar arasında *tunica manicata*'nın köşesinin hemen üzerinde sonlandırılmıştır.

Heykel, sol elinde bir *sceptre* tutuyorken; sağ elinde ise; bir *mappa* tutmuştur. *Mappa*'nın korunan kısmı sağ bacağın kalçaya yakın bölümünde izlenebilmektedir. *Sceptre* desteğinin korunan kısmı ise; sol omuzun üzerindedir.

Vücut ağırlığı tamamen elbiseyle örtülen sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise dizden bükülmüştür. Oynayan sağ bacak hareketine bağlı olarak diz yapısı ayrıntısı elbise yüzeyine yansımıştır. Her iki ayağın kayıp olması nedeniyle eserin ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir. Elinde tutmuş olduğu *mappa* ve *sceptre*'si ile heykelin verildiği komposizyon düşünüldüğünde muhtemelen eser *calceus senatorius* giymiş olmalıydı.

Tarihleme: : Heykel, W. Oberleitner tarafından MS 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir[1738]. J. Kollwitz tarafından heykel, MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir[1739]. A. Bammer – R. Fleischer ve D. Knibbe tarafından yapılan yayında eser için yeni bir tarihleme önerisi getirilmemiştir[1740]. Araştırmacılar tarafından W. Oberleitner ve J. Kollwitz tarafından getirilen tarihlendirme önerileri olduğu gibi metin içerisinde verilmiştir[1741]. İki tarihlendirmeden araştırmacılar heykel için MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğini uygun bulmuşlardır[1742]. Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1743]. U. Gehn, toga tipolojisini İstanbul Thedosius Obelisk'inin kaidesinde yer alan figürlerle[1744] çağdaş olarak değerlendirmiştir[1745]. Theodosius Obelisk'inin yanı sıra U. Gehn, giysinin

[1738] Oberleitner 1959, 97.
[1739] Kollwitz 1941, 87.
[1740] Bammer ve diğ. 1974, 85.
[1741] age. 85.
[1742] age. 85.
[1743] Goette 1990, 147, No. 12, Lev. 45,2.
[1744] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.
[1745] Gehn 2012, 362.

ön bölümde ve her iki yanda komplike bir şekilde çalışıldığını belirtmiştir[1746]. U. Gehn, Aphrodisias'dan sözde Arcadius togalı heykeli[1747] ile sabit bacak üzerindeki giysi kıvrım düzenlemesinin uyuştuğunu belirtmiştir[1748]. Araştırmacı heykelde resmedilen şemanın Anadolu atölyelerin teknik ve alışkanlıklarına işaret ettiğini ortaya koymuştur[1749]. U. Gehn, vücudun duruş pozisyonunun Aphrodisias'dan II. Valentinian[1750] ve Arcadius[1751] imparator heykelleri ile paralellik içerisinde olduğunu belirtmiştir ve stilistik buluntular ile doğrulanan heykelin tipolojisi incelendiğinde Obelisk örneklerine yakın bir yapıda olduğunu belirtmiştir[1752]. Heykel, MS 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Kollwitz 1941, 87, No. 8, Lev. 27-28. 1-2; Oberleitner 1959, 97; Bammer ve diğ. 1974, 85, Goette 1990, 147, No. E 12, Lev. 45.2; Gehn 2012, 360-363, Lev. 6, No. O 9.

55. Togalı Heykelin Korunan Alt Kısmı **Levha 12, 3**

Ephesos Müzesi, Env. No. 388

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos, Celsus Kütüphanesi(?)

Ölçüler: Y. 124 cm; G. 56 cm; D. 29 cm

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

[1746] age. 362.
[1747] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.
[1748] Gehn 2012, 362.
[1749] age. 362.
[1750] Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan – Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237, 243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.
[1751] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.
[1752] Gehn 2012, 362.

Tanım: Toga giyimli erkek heykelinin korunan alt kısmıdır. Göğüs bölümünün hemen üzerinden itibaren üst bölüm heykelden eksiktir. Kaide iyi bir şekilde korunmuştur. Heykelde arka bölüm kabaca işlenmiştir. Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerine ise; daha kısa olan *colobium* giyilmiştir. Heykelin sol yanında *colobium* bir kuşakla sarılmıştır. *Balteus* korunan bölümünde sağ koltuk altından yukarıya doğru hareket etmiştir. *Sinus* sağ bacağın diz kapağı yüksekliğine kadar indirilmiştir ve altta bacaklar üzerine önlük biçiminde yerleştirilmiştir. *Lorum* altta bacaklar arasına *colobium* köşesinin hemen üzerinde konumlandırılmıştır. Heykelde her iki elin eksik olması nedeniyle tutmuş olduğu ikonografik unsurlara yönelik yorum yapılamamaktadır. Vücut ağırlığı elbiseyle tamamen örtülen sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Dizden bükülen sol bacak ise, yana doğru hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Eser ayağında *calceus senatorius* giyimlidir.

Tarihleme: : W. Oberleitner ve J. Kollwitz tarafından heykelin MS 4. yüzyıl sonundan MS 5. yüzyıl başına kadar olan bir tarihe ait olduğu belirtilmiştir[1753]. A. Bammer – R. Fleischer ve D. Knibbe tarafından yapılan yayında MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine eser tarihlendirilmiştir[1754]. Eser, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1755]. U. Gehn, heykelde izlenilen "S" biçimli hareketin Ephesos da ele geçirilen togalı heykellerde görmeye alışık olmadığımız bir duruş pozisyonu olduğunu belirtmiştir[1756]. U. Gehn, duruş pozisyonunun Aphrodisias'dan II. Valentinian[1757] ve Arcadius[1758] heykellerinde takip

[1753] Kollwitz 1941, 85; Oberleitner 1959, 96.
[1754] Bammer ve diğ. 1974, 178.
[1755] Goette 1990, 147, No. 10.
[1756] Gehn 2012, 364.
[1757] Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan – Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237, 243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.

edilebildiğini belirtmiştir[1759]. Anadolu örneklerinin dışında araştırmacı Roma da ele geçirilen konsül heykellerinde benzer uygulamaların var olduğunu belirtmiştir[1760]. Giysi kıvrımlarının verilişi bakımından U. Gehn togalı heykelin Ephesos örnekleriyle uyumlu olduğunu ve Erken ya da Orta Theodosius Dönemi özellikleri barındırdığını vurgulamıştır[1761]. Togalı Heykel, MS 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Kollwitz 1941, 85-86, No. 6, Lev. 20; Bammer ve diğ. 1974, 178; Goette 1990, 147, No. E 10; Gehn 2012, 363-364, No. O 10, Lev. 7.

56. Togalı Heykel **Levha 12, 4**

Ephesos Müzesi, Env. No. 389

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos; Kuretler Caddesi Kazısından, Celsus Kütüphane ve oktagon arasından

Ölçüler: Y. 155 cm; G. 79 cm; D. 27 cm

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kol, sağ bacağın alt bölümü, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Heykelde göbek deliği yüksekliğinde dikdörtgen şeklinde açılan bir alan mevcuttur. Söz konusu oyulmuş alan muhtemelen ya bir uygulamadır ya da heykel zarar görmüştür ve zarar gören bölümün onarımı gerçekleştirilmiştir. Arka bölüm kabaca çalışılmıştır.

Heykel, toga altından çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerine ise; kısa gömlek *colobium* giyilmiştir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuzun üzerine üçgen bir formda yerleştirilmiştir. Sağ omuzun arkasından

[1758] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.
[1759] Gehn 2012, 364.
[1760] age. 364.
[1761] age. 364.

öne alınan altta diz kapağı yüksekliğine indirilen *sinus*, önlük biçimindedir ve devamında sol kolun ön bölümünün üzerine sarılarak sonlandırılmıştır. Statü temsiline işaret eden *lorum*'un ucu altta bacaklar arasında *colobium* köşesinin hemen üzerine konumlandırılmıştır. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Toga giyimli erkek figürü, eksik olan sol elinde bir *sceptre* taşıyordu. Sol omuzda *sceptre* desteğinin korunan parçasından ikonografik unsurun varlığı doğrulanmıştır. Sağ omuzun işlenişinden eksik olan kolun yukarıya doğru hareket ettiği anlaşılmaktadır. Söz konusu şema Aphrodisias'dan Arcadius[1762] togalı heykelinde takip edilebilmektedir. Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sol bacak ise; dizden bükülmüştür. Heykelde her iki ayağın eksik olması nedeniyle ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: W. Oberleitner ve J. Kollwitz tarafından heykelin MS 5. yüzyıl sonu MS 6. yüzyıl başlarından bir tarihe ait olduğu belirtilmiştir[1763]. A. Bammer – R. Fleischer ve D. Knibbe tarafından yapılan yayında MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine eser tarihlendirilmiştir[1764]. U. Gehn, İstanbul Theodosius Obelisk'inin kaidesinde yer alan figürlerle[1765] togalı heykelin çağdaş olduğunu belirtmiştir[1766]. Araştırmacı aynı zamanda İstanbul Laleli cami togalı heykeliyle[1767] *sinus* formunun benzerliğine dikkat çekmiştir[1768]. U. Gen, İstanbul Theodosius obelisk'i ve Laleli Cami örnekleri düşünüldüğünde eserin tarihinin yüzyılın ortalarından önce bir tarihe ait olması

[1762] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.
[1763] Kollwitz 1941, 87; Oberleitner 1959, 97.
[1764] Bammer ve diğ. 1974, 173.
[1765] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.
[1766] Gehn 2012, 365.
[1767] Mendel 1914b, 350-351, No. 1112; Wilson 1924, 104, Res. 65a-c; Johnson 1924, 258, dn. 1; Schede 1928, 22, Lev. 50; L'Orange 1933, 90, dn. 8; Kollwitz 1941, 85, No. 5, Lev. 26; Özgan – Stutzinger 1985, 253, Taf. 53.1; Goette 1990, 146, No. 4; Gehn 2012, 353-355, No. O 5, Lev. 3,4.
[1768] Gehn 2012, 365.

gerekliliğine vurgu yapmıştır[1769]. Heykel, MS 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Kollwitz 1941, 87, No. 9, Lev. 31,2; Oberleitner 1959, 97; Bammer ve diğ. 1974, 173; Gehn 2012, 364-365, No. O 11, Lev.

57. Togalı Heykel **Levha 13, 1**

Ephesos Arkeoloji Müzesi Env. No: 384

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos

Ölçüler: Y. 133 cm; G. 60 cm; D. 41 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kol, sol kolun ön bölümü ve her iki bacağın alt kısmı heykelden eksik parçalardır. Baş heykel ile birlikte bir bloktan yontulmuştur. Sağ omuzdan eksik olan sağ elin aşağıya doğru hareket ettirildiği anlaşılmaktadır. Sol kol ise; olağan durumda dirsekten bükülerek öne doğru uzanıyor olmalıydı. Arka kısımda elbise detaylandırılmamıştır ve kabaca işlenmiştir.

Heykel toga altında çift tunik giyimlidir. *Balteus* gövdenin orta bölümünde dikdörtgen bir formda katlanmıştır. *Sinus*, şal biçimli bir düzenlemeyle vücudun alt kısmına yerleştirilmiştir ve devamında eksik olan sol kolun ön bölümünün üzerine yükselmiştir. Sol omuzdan *balteus* altından aşağı çekilen *lorum* alt bölümde şal biçimli *sinus*'un altında konumlandırılmıştır. *Balteus*'un sağ kalça kısmında kalan bölümü, *sinus*'un büyük bir kısmı ve *lorum*'un köşesi elbiseden eksik kısımlardır. Her iki el ve

[1769] age. 365.

ayağın eksik olmasına rağmen; *lorum*'un varlığı heykelin üst düzey bir yöneticiye atfedildiğine işaret etmektedir[1770].

Tarihleme: Bu yeni toga düzenlemesinin tarihlendirilmesi H. R. Goette tarafından Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius heykelleriyle başlatılmıştır[1771]. Ephesos togalı örneğinde II. Valentinian ve Arcadius heykellerinde olduğu gibi *balteus* gövdenin ortasında dikdörtgen bir formdadır, *lorum*, *balteus* altından alt kısma alınmıştır ve *sinus* gövdenin alt bölümüne önlük biçiminde yerleştirilmiştir. MS 4. yüzyıl sonundan itibaren İstanbul içerisinde Theodosius Obelisk'inin kaidesinde yer alan toga giyimli figürlerle bu tipin tarihlendirme önerileri desteklenmiştir[1772]. Ancak Ephesos togalı heykelinde Obelisk kaidesinde temsil edilen balteus'un üçgen formu tam olarak yakalanamamıştır. Eser tipolojik ve stilistik olarak Aphrodisias ve Theodosius örnekleri etrafından özellikler sergilemektedir. MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilir.

58. Togalı Heykel **Levha 13, 2**

Ephesos Arkeoloji Müzesi Env. No: 1044

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos[1773].

Ölçüler: Y. 102 cm; G. 51 cm; D. 21 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Gövdenin sadece alt bölümü korunmuştur. Alt bölümde her iki ayak da eksiktir. Heykel, toga altında tunik giyimlidir. *Sinus* gövdenin alt kısmına önlük biçimli bir düzenlemeyle yerleştirilmiştir. *Sinus*'un sonu devamında sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. *Lorum*'un sonu altta ayak

[1770] Lorum ile iligili ayrıntılı bilgi için bkz. Terminoloji
[1771] Goette 1990, 62.
[1772] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.
[1773] 12.11.1958 yılında müzeye getirilmiştir.

bileklerinin arasında sonlandırılmıştır. *Lorum*'un varlığı heykelin üst düzey bir yetkiliye ait olduğuna işaret etmektedir.

Tarihleme: *Lorum* ve önlük biçimli *sinus*'un vücudun alt bölümde konumlandırılması bakımından Aphrodisias'dan Valentinian[1774] ya da Arcadius[1775] heykelleriyle benzerlik kurulabilir. Yanı sıra her iki bağımsız örnekte takip edilen özellikler Theodosius Obelisk'inin kaidesinde yer alan toga giyimli figürlerle de uyumludur[1776]. Eser, benzer örnekler ışığında MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilir.

59. Togalı Heykel **Levha 13, 3**

Aphrodisias Antik Kenti Kazı Deposu, Env. No. 85-100

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor

Ölçüler: Y. 97 cm; G. 60 cm; D. 28 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, Her iki kolun ön bölümü ve diz kapaklarının biraz üzerinden itibaren heykelin alt kısmı eksiktir. Eksik olan baş 4x3 cm ölçülerinde dübel deliği yardımıyla sonradan eklenmiştir. Gövdenin sol üst kısmı boyundan sağ kalça kısmına kadar kırılmıştır. Kırılan kısmın 10x48 cm.lik kısmı eksiktir.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta *tunica manicata*; onun üzerine ise; *colobium* giyilmiştir. *Balteus* dikdörtgen bir formda gövdenin üst kısmında

[1774] Mendel 1914a, 199-202; Schede 1928, 22, Lev. 48; L'Orange 1933, 140, No. 94, Res. 181; Kollwitz 1941, 81-82, Lev. 16; Squarciapino 1943, 73, Lev. 22; İnan – Rosenbaum 1966, 89, No. 66, 42.1,2; Vermeule 1968, 359, Res. 181; Manderscheid 1981, 97, No. 235, Lev. 32; Niemeyer 1968, 89, No. 30; Stichel 1982, 45, Lev. 7; Sydow 1969, 74, dn. 29, 120, dn. 4, 122; Kraus 1967, Res. 335; Wrede 1972, 63, dn. 138, 95, Lev. 63.2; Özgan – Stutzinger 1985, 237, 243, Lev. 54,1.2; Wrede 1995, 544; Pasinli 1995, 48; Smith 1999, 162-164, Res. 4; Bergmann 1999, 12, Lev. 52,2; Gehn 2012, 398-403, No. O 23, Lev. 13; 14; Kovacs 2014, 260, No. A7, Lev. 23, 3.4.

[1775] Erim 1976, 29; Smith 1999, 162, 164, Res. 3, Lev. 1,1; Smith 2007, 218, Lev. 63, Res. 30-31; Gehn 2012, 403-406, No. O 24, Lev. 14.

[1776] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Bassett 2007, 189, Fig. 3-4; Bardill 2010, 161, Fig. 9.12.

katlanmıştır ve 10x12 cm ölçülerinde bir bölümü eksiktir. *Sinus* gövdenin alt kısmına önlük biçimli yerleştirilmiştir. Sol omuzdan aşağı hareketlenen *lorum, balteus* ve *sinus* altından geçirilerek aşağı alınmıştır. *Lorum*'un statü temsili olarak togalı heykel repertuarında kullanımı bilinmektedir[1777]. Bu nedenle eser üst düzey bir yetkili adına onurlandırma amacıyla dikilmiş olmalıdır.

Tarihleme: Benzer toga elbisesinin başlangıç örnekleri H. R. Goette tarafından Aphrodisias'dan sözde II. Valentinian ve Arcadius heykelleriyle başlatılmıştır[1778]. Togalı heykel, her iki örnekle *balteus*'un dikdörtgen formu, önlük biçimli *sinus, lorum* ve giysi altına giyilen iki gömleğin konumlandırılması özellikleri bakımından örtüşmektedir. Yanı sıra kabartma bazında bu tipin tarihlendirilmesinde yararlanılan örneklerden birisi de İstanbul Theodosius Obelisk'i kabartmalarıdır[1779]. Obelisk kabartmalarında betimlenen togalı figürlerde konsept aynıdır ancak *balteus* dikdörtgen bir formda katlanmasının aksine; üçgen bir formda katlanmıştır. Bu ayrıntı dışında giysinin diğer kısımlarının konumlandırılması örtüşmektedir. Benzer örnekler ışığında togalı heykel MS 4. yüzyıl sonlarına tarihlendirilir.

60. Togalı Heykel **Levha 13, 4**

İzmir Arkeoloji Müzesi, Env. No. 4

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos, Kütüphane ve Oktagon arasında Kuretler Caddesi üzerinde (1904)[1780]

Ölçüler: Y. 204 cm; G. 84 cm; D. 34 cm.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

[1777] Bkz. Terminoloji.
[1778] Goette 1990, 62.
[1779] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101, Lev. 40; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180.
[1780] 1928 yılında İzmir Arkeoloji Müzesine getirilmiştir.

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykelde sadece baş ve sol kol eksiktir. Heykelin büyük bir kısmı korunmuştur. Sadece sağ bacağın altında giyside ufak bir tahribat söz konusudur. Her iki ayak, bilek bölümünden yatay düzlemde kırılmıştır. Eksik olan baş ayrı bir şekilde çalışılmıştır ve sonradan gövdeye dübelle tutturulmuştur. Arkada kürek kemiği yakınında dikdörtgen şeklinde açılan iki zıvana deliği bulunmaktadır. İçerisinde sabitleme işlemi sırasında kullanılan metal malzeme halen korunmuş durumdadır. Söz konusu dikdörtgen şeklinde açılan delikler ile büyük bir olasılıkla eser; mimari yapı programı çerçevesinde kullanım görmüştür. Eserde arka bölüm kabaca işlenmiştir.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata* yer alıyorken; onun üzerine kısa gömlek *colobium* giyilmiştir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuza uzanmıştır ve gövdenin üst bölümüne üçgen formda yerleştirilmiştir. Şal biçimli *sinus*, sağ omuzun arkasından önde diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve uzantısında sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. *Lorum*'un ucu altta bacaklar arasında *sinus*'un hemen altında sonlandırılmıştır. Heykel, sağ elinde *mappa* tutmuştur. Eksik olan sol elinde ise, *sceptre* tutmuş olduğunu omuz üzerinde izlenilen köstek şeklinde korunan parçadan anlaşılmaktadır.

Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Oynayan sağ bacak ise; hafif dışa dönüktür. Harekete bağlı olarak az da olsa sağ bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Vücudun üst kısmı ise; sola doğru döndürülmüştür. Sanatçı bu hareketle muhtemelen eserde verilen giysi pile hatlarının daha anlaşılır bir biçimde görünüm kazanmasını amaçlamıştır. Alt bölümde tunik hattının kıvrımlarında da vücudun dönüş hareketine bağlı olarak bir hareketlenme söz konusudur.

Heykel, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Bot iki bağcığa sahiptir ve bağcıkların ayak bileği civarından düğümlendiği noktaya kadar bacağın üzerine 4 kez

dolandırılmıştır ve üst bölümünden düğümlendirilmiştir. Sol bacağın bitişiğinde 44x18 cm ölçülerinde bir *tabellae* desteği yer almaktadır. *Tabellae* desteği alt bölümde kırılmıştır.

Tarihleme: Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1781]. U. Gehn, heykelin tarihini belirlemek için bir form analizi yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır[1782]. U. Gehn tarafından vücudun sol alt bölümünde konturların sınırlandırılması uygulamasıyla eser ile Aphrodisias'dan *chlamys* giyimli senatör heykelleri arasında benzerlik kurulmuştur[1783]. U. Gehn aynı zamanda şal biçiminde *sinus* ile İzmir'den togalı heykel ile benzerlik kurmuştur[1784]. Araştırmacı *sinus*'un şal biçimli formunun Roma da MS 400 den sonra kullanıldığını buna karşın Anadolu da ise; muhtemel tarihin MS 5. yüzyılın ortaları olduğunu belirtmiştir[1785]. U. Gehn, İstanbul'dan Laleli Camii[1786] ve Ephesos[1787] togalı heykelleriyle *sinus* formunun çağdaş olduğunu ortaya koymuştur[1788]. U. Gehn aynı zamanda giysi kıvrımlarının daha geç olan Palmatus grubu çevresinden örneklere göre daha çeşitli ve hareketli olduğunu belirtmiştir[1789]. U. Gehn şal biçiminde verilen *sinus* formuyla heykelin yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen örneklerden ayrıldığına dikkat çekmiştir[1790]. Heykel MS 5. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Kollwitz 1941, 88, No. 11, Lev. 32.2; Goette 1990, 146, No. 6, Lev. 45.3; Gehn 2012, 368-370, No. O 13, Lev. 9.

[1781] Goette 1990, 146, No. 6.
[1782] Gehn 2012, 369.
[1783] age. 369, 425-430, Lev. 18, Kat. No. O 27-28.
[1784] age. 369, Kat. No. O 12.
[1785] Gehn 2012, 369.
[1786] Mendel 1914b, 350-351, No. 1112; Wilson 1924, 104, Res. 65a-c; Johnson 1924, 258, dn. 1; Schede 1928, 22, Lev. 50; L'Orange 1933, 90, dn. 8; Kollwitz 1941, 85, No. 5, Lev. 26; Özgan – Stutzinger 1985, 253, Taf. 53.1; Goette 1990, 146, No. 4; Gehn 2012, 353-355, No. O 5, Lev. 3,4.
[1787] Kollwitz 1941, 86, No. 7, Lev. 24-25; Oberleitner 1959, 97; Bammer ve diğ. 1974, 84; Özgan – Stutzinger 1985, 252, dn. 47; Goette 1990, 147, No. E 11; Gehn 2012, 366-368, No. O 12, Lev. 8.
[1788] Gehn 2012, 369.
[1789] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1790] Gehn 2012, 369.

61. Togalı Heykel **Levha 14, 1**

Ephesos Müzesi, Env. No. 146

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos; Sütunlu Cadde[1791]

Ölçüler: Y. 136 cm; G. 60 cm; D. 32 cm

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, her iki ayak, sağ omuz, sağ kol, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerinde ise kısa gömlek *colobium* giyilmiştir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuza üçgen formda uzanmıştır. Arka kısımdan önde sağ diz kapağı yüksekliğine çekilen *sinus* şal biçimlidir ve sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Statü temsiline işaret eden *lorum*'un ucu altta bacaklar arasında *colobium* köşesinin hemen üzerinde sonlandırılmıştır.

Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Figür, eksik olan sol elinde *sceptre* taşımaktaydı. Heykelin sol elinde *sceptre* taşımış olduğu kolun üst bölümünde korunan destek parçasından anlaşılmaktadır. Sağ elin eksik olması ve herhangi bir destekleyici ipucu olmaması nedeniyle eserin ne tür bir ikonografik unsur taşıdığı tespit edilememiştir. Ancak dönemin çağdaş örnekleri göz önüne alındığında *mappa* taşıma olasılığı çok yüksektir.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerinde konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir. Ancak elinde tutmuş olduğu *sceptre* ve *lorum*'dan yola

[1791] 1908 yılında ele geçirilmiştir. Daha önce yapılan yayınlarda buluntu yeri agora'nın doğu bölümü olarak belirtilmiştir. Ancak Müze envanter fişinde sütunlu cadde olarak geçmektedir.

çıkılarak yorumlamak gerekirse muhtemelen ayağında eser, *calceus senatorius* taşımaktaydı.

Tarihleme: W. Oberleitner tarafından heykel, MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir[1792]. A. Bammer – R. Fleischer ve D. Knibbe tarafından yapılan çalışmada eser için yeni bir tarihlendirme önerisi getirilmemiştir ve W. Oberleitner tarafından verilen tarihin uygunluğu belirtilmiştir[1793]. Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1794]. R. Özgan ve D. Stutzinger tarafından togalı heykel ile Aphrodisas Flavius Palmatus heykeli arasında benzerlik kurulmuştur[1795]. Araştırmacılar tarafından yazıt ve toga elbisesi ışığında Aphrodisias Flavius Palmatus heykeli için MS 460-535 tarihi verilmiştir[1796]. Araştırmacılar eserin bu tarih aralığında olduğunu belirtmişlerdir[1797]. U. Gehn, *sinus'*un şal biçimli formunun gelişiminde İtalya merkezli Roma kentleri ve Anadolu kentleri arasında farklılık olduğunu ortaya koymuştur[1798]. Söz konusu özelliğin Roma içerisindeki konsül heykellerinde MS 400 yıllarından sonra görülüyorken Anadolu'da ise; Aphrodisias da Flavius Palmatus anıtı çevresinde yer alan örneklerde şal formlu *sinus'*un yüzyılın ortalarından itibaren takip edilebildiğini belirtmiştir[1799]. U. Gehn, yüzyılın ortasında sol ayağın hareketine bağlı olarak sol kalçanın "S" formu kazanması ve heykelin sol yanında dikey ve aynı zamanda yuvarlatılmış bir biçimde verilen kıvrımlara "geç stil" olarak atıf yapmıştır[1800] ve söz konusu özelliğin yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen örneklerde izlenemediğini ortaya koymuştur[1801]. U. Gehn, giysi üzerinde verilen kıvrım hatlarının yüzyılın ilk çeyreğinin örneklerine oranla daha

[1792] Oberleitner 1959, 97.
[1793] Bammer ve diğ. 1974, 84-85.
[1794] Goette 1990, 147, No.11.
[1795] Özgan – Stutzinger 1985, 252.
[1796] Özgan – Stutzinger 1985, 251.
[1797] Özgan – Stutzinger 1985, 251-252.
[1798] Gehn 2012, 367.
[1799] age. 367.
[1800] Geç stil ile ilgili araştırmacı H. P. L'Orange'ın eserine atıf yapmıştır: L'Orange 1961, 68-75.
[1801] Gehn 2012, 367.

yüzeysel verildiğini belirtmiştir[1802]. Şal biçimli *sinus*'u ve giysi pile düzenlemesi ışığında eser MS 5. yüzyılın ortasına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Kollwitz 1941, 86, No. 7, Lev. 24-25; Oberleitner 1959, 97; Bammer ve diğ. 1974, 84-85; Özgan – Stutzinger 1985, 252, dn. 47; Goette 1990, 147, No. E 11; Gehn 2012, 366-368, No. O 12, Lev. 8.

62. Togalı Heykel **Levha 14, 2**

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Env. No. 769

Buluntu Yeri ve Yapısı: İstanbul Laleli Cami

Ölçüler: Y. 129 cm; G. 60 cm.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kolun ön bölümü, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş ve sol el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve dübel yardımıyla sonradan tutturulmuştur. Arka bölüm kabaca işlenmiştir. Kabaca şekillendirilen arka kısımda dikdörtgen şeklinde açılan bir adet zıvana deliği mevcuttur. Söz konusu dikdörtgen şeklinde açılan delik ile muhtemelen heykelin mimari yapı programı çerçevesinde kullanımı gerçekleştirilmiştir.

Eser, toga altında çift tunik giyimlidir. En alta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerine ise kısa gömlek *colobium* giyilmiştir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuza üçgen formda yükselmiştir. Şal formlu *sinus* sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve devamında sonu sol kolun ön bölümünün üzerine yükselmiştir. *Sinus* kıvrımları derin kanallıdır. Statü temsiline işaret eden *lorum* altta bacaklar arasına konumlandırılmıştır. Her iki elin eksik olması nedeniyle eserin elinde

[1802] age. 367.

ne tür bir ikonografik unsur taşıdığı tespit edilememiştir. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır ve sağ bacak ise; dizden bükülmüştür. Togalı figür ayağında *calceus senatorius* giyimlidir.

Tarihleme: R. Özgan ve D. Stutzinger tarafından togalı heykel ile Aphrodisas Flavius Palmatus heykeli arasında benzerlik kurulmuştur[1803]. Araştırmacılar tarafından Flavius Palmatus togalı heykeli için MS 460-535 tarihi verilmiştir[1804]. Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1805]. U. Gehn giysi üzerinde verilen kıvrım hatlarının Ephesos'dan togalı heykelde takip edilebileceğini belirtmiştir[1806]. U. Gehn, şal formlu *sinus* ve kıvrım hatlarıyla togalı heykel'in Orta Theodosian Dönemi örneklerinden bir aşama daha geç özellikler sergilediğini belirtmiştir[1807]. Araştırmacı dikey biçimde verilen kıvrım konturları ve şal biçiminde verilen derin kanallı *sinus* ile heykelin Flavius Palmatus örneği ile yakın özelikler sergilediğini belirtmiştir[1808]. U. Gehn tarafından ayrıca Aphrodisias da *chlamy* giyimli magistat heykeli ile giysi pile düzenlemesi bakımından paralel özelikler sergilediği ortaya konmuştur[1809]. Togalı heykel, MS 5. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Mendel 1914b, 350-351, No. 1112; Wilson 1924, 104, Res. 65a-c; Johnson 1924, 258, dn. 1; Schede 1928, 22, Lev. 50; L'Orange 1933, 90, dn. 8; Kollwitz 1941, 85, No. 5, Lev. 26; Özgan – Stutzinger 1985, 253, Taf. 53.1; Goette 1990, 146, No. 4; Gehn 2012, 353-355, No. O 5, Lev. 3,4.

[1803] Özgan – Stutzinger 1985, 253-254.
[1804] Özgan – Stutzinger 1985, 251.
[1805] Goette 1990, 146, No.4.
[1806] Gehn 2012, 354, Kat. No. O 14, Lev. 9.
[1807] Gehn 2012, 354.
[1808] Gehn 2012, 355, Kat. No. O 31, Lev. 20.
[1809] age. 355., Kat. No. O 28, Lev. 18.

63. Pytheas'ın Togalı Heykeli **Levha 14, 3**

Aphrodisias Müzesi Env. No. 62-484 (Kazı Env. No); 79/10/194 (Müze Env. No.)

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Bouleuterion[1810]

Ölçüler: Y. 174 cm; G. 58 cm; D. 41 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykele ait yazıtlı kaide altı parçaya ayrılmıştır. Heykelin yazıtlı kaideden hareketle kentte senatör rütbesine sahip Pytheas için onurlandırma amacıyla dikildiği belirtilmiştir[1811]. Kaidenin alt bölümü kırılmıştır. Kırılan bölüm kayıptır. Sağ kol ve her iki el heykelden eksik parçalardır. Heykelin yüzeyinde yatay düzlemde iki kırık mevcuttur: Bunlardan birisi diz kapağı yüksekliğinde; diğeri ise, bel hizasındadır. Baş üç parça halinde ele geçirilmiştir. Baş onarılmıştır ve gövdeye eklenmiştir. Yüz, büyük oranda tahrip olmuştur. Sakal işlenmemiştir. Saç "çelenk biçimli" modellendirilmiştir ve küçük buklelidir. Kulaklar küçüktür. Başın tepesinde saç düzleştirilmiştir ve başın tepe kısmına bir takke yerleştirilmiştir. Göz kapakları şişkindir, iris ve pupil kısımları işlenmiştir.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. Toga altında en altta uzun gömlek *tunica manicata* yer alıyorken; onun üzerinde ise, kısa gömlek *colobium* giyilmiştir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuzun üzerine üçgen formda ve gergin bir biçimde yerleştirilmiştir. Şal biçimli *sinus* altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve devamında sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. *Lorum*'un ucu altta bacaklar arasında *colobium* köşesinin hemen üzerinde sonlandırılmıştır.

[1810] 1962-1964 yılları arasında yapılan çalışmalarda parça parça ele geçirilmiştir.
[1811] Smith 1999, 168.

U. Gehn tarafından atfedilen heykellerde insan vücudu temel alındığı, burada uygulanan yöntemle Aphrodisias grubunda yer alan örneklerin dışına çıkıldığı belirtilmiştir[1812]. Araştırmacı başarısız adım ve yükselen kol uygulamalarıyla erken dönemlerden beri süregelen cepheden verilme sisteminin burada uygulanmadığını belirtmiştir[1813]. U. Gehn, bu nedenle cepheden verilen örnekler ile Pytheas'ın heykeli zıtlık içerisinde olduğu; buna karşın ise; giysi dökümünün dönemin örnekleriyle paralel olduğunu vurgulamıştır[1814].

Heykelde vücut ağırlığı büyük oranda sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Ancak sağ bacağın verilişi tam olarak doğru bir yapıda değildir. Sol ayak kaidenin köşesine yerleştirilmiş olup, dışa dönük yaklaşık 90 dereceye yakın bir açıdadır. Harekete bağlı olarak bacak dizden bükülmüştür. Başarısız adım uygulaması altta elbise kıvrımlarının hareketlenmesini sağlamıştır. Söz konusu özelliklerle heykel olağan örnekler içerisinde oldukça sıra dışı bir görünüme sahiptir. Heykel, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir.

Tarihleme: J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından heykel, MS 5. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilmiştir[1815]. Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1816]. R. R. R. Smith tarafından ele geçirilen yazıt ışığında Pytheas'ın "*vir illustris*" olarak tanımlandığı ve senatör rütbesine sahip olduğu belirtilmiştir[1817]. Bunun yanı sıra Pytheas'ın hayırseverlik faaliyetlerinde bulunduğuna ve senatör rütbesine sahip olduğuna dair kentte birden çok yazıtın varlığından da bahsedilmiştir[1818]. Yazıt, portre ve elbise özellikleri ışığında

[1812] Gehn 2012, 449.
[1813] age. 449.
[1814] age. 449.
[1815] İnan – Rosenbaum 1966, 181.
[1816] Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45,4.
[1817] Smith 1999, 168.
[1818] age. 168.

Pytheas'ın heykeli MS 5. yüzyıl sonu, MS 6. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir[1819]. U. Gehn tarafından gözler ve saç stili ışığında Aphrodisias'dan *chlamys* giyimli magistrat heykeli ile bağlantı kurulmuştur[1820]. U. Gehn, sağda kalçaya yakın bölümde verilen giysi kıvrımlarının Konsül Stephanus heykeli ile benzer kompozisyonda verildiğini belirtmiştir[1821]. Heykelin elbise düzenlemesini araştırmacı Flavius Palmatus örneğine yakın olarak değerlendirmiştir[1822]. U. Gehn tarafından yazıt ve elbise bağlantısı ışığında eser, MS 5. yüzyılın 3. çeyreğinin sonlarına tarihlendirilmiştir[1823]. Heykel, MS 5. yüzyıl sonu – MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Erim 1963, 13; İnan – Rosenbaum 1966, 181, No. 244, Lev. 177, 7-8, 178,3; Foss 1983, 212, dn. 63; Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45.4; Smith 1999, 169, Res. 8, Lev. 4; Gehn 2012, 446-451.

64. Flavius Palmatus Togalı Heykeli **Levha 14, 4**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 72-49(Kazı Env. No); 79/10/187(Müze Env. No).

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Tetrastoon'un batı sütunlarının önü

Ölçüler: Y. 215 cm; G. 81 cm; D. 32 cm.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Heykel, baş ve yazıtlı heykel kaidesi aynı kontekst içerisinde ele geçirilmiştir. Yazıtta Flavius Palmatus Karia konsülü/valisi olarak tanımlanmıştır[1824]. Baş ayrı bir şekilde çalışılmıştır. Âdem elmasının hemen altından yatay düzlemde kırılmıştır. Kırılan baş onarılmıştır. Matkap kullanılarak şekillendirilen saç, çelenk biçimlidir. Alın etrafında saç kütlesi düzensiz bir şekildedir.

[1819] age.167.
[1820] Gehn 2012, 446.
[1821] age. 448.
[1822] age. 449.
[1823] age. 446.
[1824] Smith 1999, 168.

Başın arka kısmında ve üst bölümünde saç düzleştirilmiştir. Bu düzenleme günümüz papazlarının takke uygulamasını anımsatmaktadır. Yüzde mimik hareketine bağlı olarak oluşan çizgisel hatlar oldukça izlenimseldir. Üst dudaktan buruna hareketlendirilen hat oluk şeklindedir. Alt dudak şişkindir. Buna karşın üst dudak daha incedir. Dar ve şişkin bir biçimde şekillendirilen dudak yapısıyla ağız köşelerinde çizgisel hatlar oluşmuştur. Gözler badem şeklindedir. İris mutluluk ifadesi veren bir biçimdedir. Heykel kirli sakallıdır. Sakal düzenli aralıklarla altta âdem elmasına kadar devam ettirilmiştir.

Flavius Palmatus, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerine ise; kısa gömlek *colobium* giyilmiştir. Sağ omuzun arkasından altta sağ diz yüksekliğine indirilen *sinus* şal biçimindedir. Devamında *sinus*'un sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. *Lorum* altta bacaklar arasında *colobium* köşesinin hemen üzerinde sonlandırılmıştır.

Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru hareket etmiştir. Flavius Palmatus, sol elinde bir *sceptre* tutmuştur. *Sceptre*'nin üst kısmı eksiktir. Eksik olan *sceptre*'nin üst kısmı ayrı bir şekilde çalışılmıştır ve sonradan alt bölüme dübelle tutturulmuştur. Sol elin *sceptre*'yi tutan baş ve işaret parmağı, heykelden eksik diğer parçalardır. Ephesos'dan konsül Stephanus heykelinde aynı teknik uygulama takip edilebilmektedir[1825]. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir. Flavius Palmatus, sağ elinde ise; *mappa* tutmuştur. *Sceptre* ve *mappa* Flavius Palmatus'un konsül kişiliğini doğrulamaktadır. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak yana doğru hareket ettirilmiştir. Harekete bağlı olarak az da olsa sol bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Flavius Palmatus, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Sol bacağın bitişiğinde bir *tabellae* desteği yer almaktadır.

[1825] Miltner 1957, 23, Lev. 17, Res. 8; Miltner 1959, 294, Res. 137; İnan – Rosenbaum 1966, 157, No. 202; Bammer ve diğ. 1974, 85-86, Foss 1983, 196-219; Erdemgil ve diğ. 1989, 133; Goette 1990, 147, No. 13, Lev. 45.6; Johanning 2003, 85, 110, 156; Gehn 2012, 374-383, No. O 16, Lev. 10; Kovacs 2014, 293, No. 142, Lev. 117, 4.

Tarihleme: J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından irisin işlenişi ve saç stili ışığında Aphrodisias da ele geçirilen ve bugün Boston'da sergilenen portreyle benzerlik kurulmuştur[1826]. Flavius Palmatus heykelinde uygulanan teknik ve işçilik ile büyük bir ilerlemenin olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmiştir[1827]. Kirli sakal ve çentiklenmiş kaşlar ile her iki başın çok yakın özelikler sergilediği belirtilmiştir[1828]. Boston örneği MS 475 yılına tarihlendirilmiştir[1829]. Saç stili ve yüzde uygulanan işçilik uygulamalarıyla Flavius Palmatus heykeli, U. Gehn tarafından Ephesos'dan iki örnekle karşılaştırılmıştır[1830]. Araştırmacı tarafından her iki başın Flavius Palmatus örneğiyle paralel olduğu belirtilmiştir[1831]. Aphrodisias örneğindeki yoğun matkap kullanımının ise, iki örnekte de bulunmadığına değinilmiştir[1832]. U. Gehn, bu durumun farklı çalışma atölyelerinin stili ile açıklanabileceğini belirtmiştir[1833]. U. Gehn, aynı zamanda gözlerin düzleştirilmiş disk şeklinde verilişini ve bunun yüze mutlu bir tebessüm şeklinde yansıması özellikleri ışığında Aphrodisias ve Ephesos'dan iki örnek arasında önemli benzerlikler olduğuna değinmiştir[1834]. J. Meischner Ephesos da ele geçirilen iki portre büstünü Flavius Palmatus heykeli etrafından örnekler olarak değerlendirmiştir[1835]. Portre başlarının Flavius Palmatus heykeliyle stilistik olarak uyuştuğu belirtilmiştir[1836]. Bu nedenle J. Meischner tarafından da bu grup da yer alan örnekler Palmatus grubu adı altında toplanmıştır ve MS 475 çevresine yerleştirilmiştir[1837]. R. R. R. Smith de Ephesos da benzer portrelerin varlığına dikkat çekmiştir ve Flavius Palmatus heykelini yazıt, portre ve elbise özellikleri ışığında MS 5. yüzyıl sonu, MS 6. yüzyıl başlarına

[1826] İnan – Rosenbaum 1979, 235-236, Lev. 263, Res. 1-2.
[1827] age. 235.
[1828] age. 235-236.
[1829] Age. 235-236.
[1830] Gehn 2012, 385-387, Lev. 11, O 19; 387-389, Lev. 12, O 20.
[1831] age. 445.
[1832] Gehn 2012, 445.
[1833] age. 445.
[1834] age. 445.
[1835] Meischner 1981, 162.
[1836] age. 162
[1837] age. 162.

tarihlendirmiştir[1838]. Araştırmacı Flavius Palmatus heykelindeki yoğun matkap kullanımının Ephesos örneklerinde bulunmadığına dikkat çekmiştir[1839]. Flavius Palmatus heykeli, R. Özgan ve D. Stutzinger tarafından ele geçirilen yazıt ve toga elbisesi ışığında MS 460-535 yıllarına tarihlendirilmiştir[1840]. Flavius Palmatus togalı heykeli yazıt, "çelenk biçimli" saç stili, portre özellikleri ve toga elbisesi ışığında MS 5. yüzyıl sonu – MS 6. yüzyıl başına tarihlendirilir.

Kaynakça: Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 235-236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.

65. Togalı Heykel **Levha 15, 1**

Manisa Müzesi, Env. No. 349

Buluntu Yeri ve Yapısı: Philadelphia (Alaşehir)[1841]

Ölçüler: Y. 123 cm; G. 67 cm; D. 36 cm.

Malzemesi: İnce kristalli sarımsı beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sağ kol, her iki ayak ve el heykelden eksik parçalardır. Boyundan sağ koltuk altına doğru diyagonal bir şekilde kopan parça yerine eklenmiştir. Eksik olan baş heykel ile birlikte bir bloktan yontulmuştur.

[1838] Smith 1999, 168.
[1839] age. 168.
[1840] Özgan – Stutzinger 1985, 251.
[1841] 18 Şubat 1949'da Alaşehir ilçe merkezinde, Belediye'nin Kışla caddesi tesviye çalışması sırasında Kurşunlu Han'ın kuzey kenarına düşen kısımdan ele geçmiştir.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata* yer alıyorken; onun üzerine daha kısa olan *colobium* giyilmiştir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuza üçgen bir formda uzanmıştır ve gergin bir biçimde göğüsün ortasına yerleştirilmiştir. Şal biçimli *sinus,* vücudun arkasından sağ bacağın önde alt bölümüne çekilmiştir ve devamında sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Heykelin arka kısmı kabaca şekillendirilmemiş olup, *balteus* ve *sinus* hattının uzantısı işlenmiştir. *Lorum*'un göğüsün ortasından altta sağ diz kapağı yüksekliğine kadar olan uzantısı takip edilebilmektedir.

Vücudun duruşuyla şekillenen toga'nın geniş yüzeyindeki kıvrımlar, sol göğüsten dize doğru birbirine paralel dikey bir şekilde uzanırken, sağ yandaki kalça ve bacak üzerindeki toga kumaşı "V" şeklindeki keskin kenarlı kıvrımlar ile hareketlendirilmiştir. Vücut ağırlığı sağ bacak tarafından taşınmıştır. Sol bacak ise, dizden bükülmüştür ve yana doğru hareketlenmiştir.

Tarihleme: M. Dinç, Heykelin MS 3. yüzyılın ortalarından itibaren yaygınlaşan bir togalı erkek tipi olduğunu belirtmiştir[1842]. M. Dinç, heykel ile Aphrodisias'tan Flavius Palmatus örneği arasında bağlantı kurmuştur[1843]. Araştırmacı tarafından yanı sıra; Ephesos'tan Basilica Thermarum'dan erkek büstüyle elbise formunun uyuştuğu belirtilmiştir[1844]. M. Dinç tarafından eser, söz konusu karşılaştırmalar ışığında MS geç 5. yüzyıl – erken 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir[1845].

Geç Antik Dönem toga tipolojisinde *sinus*'un şal biçiminde vücudun alt bölümüne yerleştirilmesi Anadolu'da MS 5. yüzyılın ortalarından sonraki heykel temsillerinde takip edilebilmektedir[1846]. Bu yönüyle eser; MS 5. yüzyılın ortalarından daha erken döneme ait bir örnek olarak değerlendirilemez. H. R. Goette tarafından bu

[1842] Dinç 2015, 83.
[1843] age. 83.
[1844] age. 83.
[1845] age. 83.
[1846] Gehn 2012, 365, 369.

toga tipinin en erken örnekleri kapsamında Aphrodisias'dan Arcadius ve II. Valentinian Heykelleri; İstanbul'dan Theodosius anıtı kaidesinde yer alan kabartmalara dikkat çekilmiştir[1847]. Bu örnekler yazıtlar yardımıyla tam olarak tarihlendirilmişlerdir. Bu nedenle Manisa Müzesi togalı heykeli bu grup da yer alan örneklerden toga'nın işlenişi bakımından oldukça uzaktır.

M. Dinç, tarafından getirilen tarihlendirme önerisi eser için uygun bir döneme karşılık gelmektedir; ancak burada bahsedilen toga'lı erkek tipinin MS 3. yüzyıl ortalarından itibaren yaygınlaşan bir tür olduğu konusu oldukça çelişkilidir[1848]. Çünkü araştırmacılar tarafından söz konusu toga'nın dördüncü tipinin oluşumu için MS 4. yüzyıl sonuna işaret edilmiştir[1849].

Heykelin elbisesi M. Dinç'inde bahsettiği üzere Aphrodisias Flavius Palmatus heykeliyle uyumludur[1850]. *Colobium*'un *balteus*'la askıya alınması, gergin bir biçimde üçgen formda gövdenin orta bölümüne yerleştirilmesi, *lorum*'un konumlandırılması ve *sinus*'un gövdenin alt bölümüne asılması her iki heykel arasındaki paralel özelliklerdir. Yanı sıra her iki örnek arasındaki elbise kıvrımlarının düzenlemesi oldukça yakındır. Heykel, MS 5. yüzyıl sonu, MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilir.

Kaynakça: Dinç 2015, 83, Kat. No. 40.

66. Togalı Heykel **Levha 15, 2**

İzmir Arkeoloji Müzesi, Env. No. 517

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos; Agora'nın doğu bölümü

Ölçüler: Y. 135 cm; G. 78 cm; D. 33 cm.

[1847] Goette 1990, 62.
[1848] Dinç 2015, 83.
[1849] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.
[1850] Dinç 2015, 83.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Figür, diz kapağı yüksekliğinden itibaren yatay düzlemde boydan boya kırılmıştır. Baş, sağ kol, sol omuz, sol el ve her iki ayak heykelden eksik parçalardır. Eserin arka kısmı kabaca işlenmiştir. Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerine ise; daha kısa gömlek olan *colobium* giyilmiştir. *Sinus*, sağ omuzdan altta diz kapağı yüksekliğine indirilmiştir ve devamında sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Statü temsili olan *lorum*'un ucu altta bacaklar arasında *colobium* köşesinin hemen üzerinde sonlandırılmıştır. Her iki elin eksik olması nedeniyle heykelin elinde ne tür bir ikonografik obje taşıdığı tespit edilememiştir. Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif geriye hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Heykel, ayağında düz *calceus* giyimlidir. Sağ bacağın bitişiğinde 26x13 cm ölçülerinde korunan *tabellae* desteği yer almaktadır.

Tarihleme: Heykel, H. R. Goette tarafından "Magistrat Tipi" olarak adlandırılan "E" grubu kapsamında değerlendirilmiştir[1851]. O. Feld tarafından heykel, MS 500 civarına tarihlendirilmiştir[1852]. U. Gehn tarafından giysi düzenlemesi bakımından Roma'dan togalı heykeller ile bağlantı kurulmuştur[1853]. Stilistik ve tipolojik olarak İzmir'den togalı heykeller ile kıyaslandığında arada dar bir bağlantının olduğu araştırmacı tarafından vurgulanmıştır[1854]. Özellikle giysi üzerinde verilen pile uygulamalarının İzmir'de ele geçirilen örneklerle örtüşmediği U. Gehn tarafından belirtilmiştir[1855]. U. Gehn, şal biçiminde verilen *sinus* ve eserin hantal bir yapıda oluşu nedeniyle torso'nun MS 5. yüzyılın ortası ve öncesine tarihlendirilen örneklerden uzak özellikler sergilediğini

[1851] Goette 1990, 146, No.E7.
[1852] Feld 1977, 171, No. 145.
[1853] Gehn 2012, 371, 362, Lev. 39, Kat. No. W 9; Lev. 40, W 10.
[1854] age. 371.
[1855] age. 371.

belirtmiştir[1856]. U. Gehn, Stephanus [1857] ve Flavius Palmatus[1858] togalı heykelleriyle kıvrım düzenlemesi bakımından benzerlik kurmuştur[1859]. R. Özgan ve D. Stutzinger tarafından Aphrodisias Flavius Palmatus heykeli yazıt, portre ve elbise bağlantısı ışığında MS 460-535 yıllarına tarihlendirilmiştir[1860]. Ephesos'dan Konsül Stephanus'un heykeli de yazıt, portre ve elbise özellikleri yardımıyla MS 5. yüzyıl sonu – 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir[1861]. Togalı heykel paralel örnekler ışığında MS 5. yüzyılın sonu – MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilir.

Kaynakça: Kollwitz 1941, 87, No. 10, Lev. 31,1; Feld 1977, 171, No. 145, Res. 145; Goette 1990, 146, No. E 7, Lev. 45.1; Gehn 2012, 370-371, No. O 14, Lev. 9.

67. Konsül Stephanus'un Togalı Heykeli **Levha 15, 3**

Ephesos Müzesi, Env. No. 1402

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos; Skolastika Hamamı yakınları Kuretler Caddesi harfiyatından[1862]

Ölçüler: Y. 202 cm; G. 77 cm; D. 34 cm.

Malzemesi: İri grenli gri mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Stephanus heykeli, gövde, baş ve yazıtlı heykel kaidesiyle üç ayrı parça içerisinde yakın kontekst içerisinde bulunmuştur. F. Miltner

[1856] age. 371.
[1857] Miltner 1957, 23, Lev. 17, Res. 8; Miltner 1959, 294, Res. 137; İnan – Rosenbaum 1966, 157, No. 202; Bammer ve diğ. 1974, 85-86, Foss 1983, 196-219; Erdemgil ve diğ. 1989, 133; Goette 1990, 147, No. 13, Lev. 45.6; Johanning 2003, 85, 110, 156; Gehn 2012, 374-383, No. O 16, Lev. 10; Kovacs 2014, 293, No. 142, Lev. 117, 4.
[1858] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1858] Gehn 2012, 429-431, Lev. 18, O 28.
[1859] Gehn 2012, 371.
[1860] Özgan – Stutzinger 1985, 251.
[1861] Miltner 1957, 23, Lev. 17, Res. 8; Miltner 1959, 294, Res. 137; İnan – Rosenbaum 1966, 157, No. 202; Bammer ve diğ. 1974, 85-86, Foss 1983, 196-219; Erdemgil ve diğ. 1989, 133; Goette 1990, 147, No. 13, Lev. 45.6; Johanning 2003, 85, 110, 156; Gehn 2012, 374-383, No. O 16, Lev. 10; Kovacs 2014, 293, No. 142, Lev. 117, 4.
[1862] 1956 yılında Kuretler Caddesi hafriyatında ele geçirilmiştir. 10.11.1961 yılında müzeye getirilmiştir. Bugüne kadar yapılan yayınlarda buluntu yeri Embolos, Skolastika Hamamı yakınları olarak belirtilmiştir.

tarafından yazıtlı kaide ve heykelin pozisyonu dikkate alınmıştır ve aynı grup içerisinde değerlendirilmiştir. Yazıtlı kaide de ikincil bir kullanım söz konusudur. Daha erken döneme ait olan kaide de yer alan yazıt silinmiştir ve Stephanus için tekrar kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda heykelin Geç Antik Dönem magistratı Stephanus'a ait bir onurlandırma heykeli olduğu anlaşılmıştır[1863].

Heykelin yüz hatları yaşlı bir adamı temsil etmektedir. Baş ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan gövdeye eklenmiştir. Tepe noktasında boş bırakılan saç, kenarlarda ve arkada hacimlidir. Saç bukleleri oldukça karmaşıktır. Gözlerde matkap kullanılmıştır. Alın yumuşak yatay bir hat ile bölümlenmiştir. Göz kapakları kalındır. Yüz oldukça dikkatli bir şekilde biçimlendirilmiştir. Anatomik olarak yüzde kemikli bir yapı verilmiştir. Burnun önünde küçük bir tahribat söz konusudur.

Konsül Stephanus, toga altında çift tunik giyimlidir. Toga altında en altta uzun gömlek *tunica manicata*; onun üzerinde ise *colobium* yer almaktadır. Toga sağ koltuk altından sol omuza üçgen formda çekilmiştir ve oradan sağ omuza hareketlendirilmiştir. Oluşumu izlenilen bölüm *balteus*'dur. Sağ omuzun arkasından ön bölüme alta diz kapağı yüksekliğine indirilen hatla *sinus* oluşturulmuştur. *Sinus* önde şal biçimlidir. *Sinus*, diz kapağı yüksekliğinden sol kolun ön bölümünün üzerine hareketlendirilmiştir ve orada sonlandırılmıştır. Elbisenin bir diğer bölümünü oluşturan *lorum* gövdenin ortasından aşağıya doğru uzanmıştır ve sonu altta *colobium*'un köşesinin hemen üzerinde sonlandırılmıştır. Heykelin bütün bölümleri hemen hemen tam olarak ele geçirilmiştir.

Heykel sol elinde bir *sceptre*, sağ elinde ise; *mappa* tutmuştur. *Sceptre* ve *mappa* ikonografik unsurları heykelin magistrat kimliğini doğrulamaktadır. Başparmak, işaret parmağı ve *sceptre*'nin üst parçası ayrı bir şekilde çalışılmıştır. Başparmak ve işaret

[1863] Yazıtla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Gehn 2012, 374-383.

parmağı kayıp olup, üzerine birleştirme amacıyla açılan dübel delikleri korunmuştur. Benzer bir teknolojiyi Flavius Palmatus heykelinde de izlememiz mümkündür[1864]. Göğüsün solunda *sceptre* için bir destek bölümü açılmıştır. Söz konusu destek ayrıntılı bir şekilde izlenebilmektedir. *Sceptre* sıra dışı bir şekilde vücuttan uzaklaştırılmıştır. Sol elde tutmuş olduğu *sceptre*'nin alttaki bölümü korunmuştur ve alt bölümü bir destek hattıyla vücuda yaslanmıştır. Sağ kolda bir yüzeysel bir çatlak mevcuttur. Bunun yanı sıra sağ kol bileğin hemen altından kırılmıştır ve sonradan onarım yoluyla eklenmiştir.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise, dizden bükülmüştür. Hareket bağlı olarak sol bacağın formu elbise yüzeyine yansımıştır. Figür, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. *Calceus*'un bağcığı bacağa üç kez dolanmıştır. Bağcıkların geçiş hattı yanlara açılan matkap delikleriyle verilmiştir. Ek olarak kaidenin bir bölümü ve sol topuk eksiktir. Sağ bacağın hemen bitişiğinde bir destek vardır.

Tarihleme: F. Miltner tarafından eser, Geç Antik Dönem içerisinde değerlendirilmiştir[1865]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından, F. Miltner'in görüşü desteklenmiştir, saç biçimi ve göz yapısıyla Ephesos'dan diğer Justinian Dönemi portreleri ile bağlantılı olduğu ortaya konmuştur[1866]. J. İnan ve E. A. Rosenbaum, heykeli Geç Justinian Dönemine tarihlendirmiştir[1867]. C. Foss, portre ve elbise özellikleri ışığında heykeli MS 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirmiştir[1868]. U. Gehn tarafından da yazıt, portre ve dönemin elbise özellikleri ışığında heykel, MS 500 civarına tarihlendirilmiştir[1869]. U. Gehn, Stephanus'un konsüllük yıllarının I. Justianus Dönemine denk geldiğini ortaya koymuştur[1870]. U. Gehn tarafından Konsül Stephanus

[1864] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1865] Miltner 1957, 23
[1866] İnan – Rosenbaum 1966, No. 202.
[1867] age. 157.
[1868] Foss 1983, 215.
[1869] Gehn 2012, 374-383.
[1870] age. 378.

ile Pytheas[1871] ve Flavius Palmatus[1872] heykelleri arasında elbise özellikleri ışığında bağlantı kurulmuştur[1873]. U. Gehn, heykelin Erken ve Orta Theodosius sanatı ile stilistik analizinin yapılamayacağını belirtmiştir[1874]. H. R. Goette, heykeli "Magistrat Tipi" olarak adlandırdığı "E" grubu içerisinde değerlendirmiştir ve Geç Justinian Dönemine tarihlendirmiştir[1875]. Heykel, MS 5. yüzyıl sonu, MS 6. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Miltner 1957, 23, Lev. 17, Res. 8; Miltner 1959, 294, Res. 137; İnan – Rosenbaum 1966, 157, No. 202; Bammer ve diğ. 1974, 85-86, Foss 1983, 196-219; Erdemgil ve diğ. 1989, 133; Goette 1990, 147, No. 13, Lev. 45.6; Johanning 2003, 85, 110, 156; Gehn 2012, 374-383, No. O 16, Lev. 10; Kovacs 2014, 293, No. 142, Lev. 117, 4.

68. Togalı Magistrat Heykeli **Levha 15, 4**

Env. No:

Buluntu Yeri ve Yapısı: Tripolis ad Maeandrum; Agora'nın kuzeyinde yer alan oturma platformu (2014)

Ölçüler:

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Sağ kolun ön bölümü ve sağ ayağın parmakları heykelden eksik parçalardır. Sağ kolun korunan parçasının yerleştirilme pozisyonundan eksik olan ön bölümünün aşağıya doğru hareket ettiği anlaşılmaktadır. Sol kol ise;

[1871] Erim 1963, 13; İnan – Rosenbaum 1966, 181, No. 244, Lev. 177, 7-8, 178,3; Foss 1983, 212, dn. 63; Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45.4; Smith 1999, 169, Res. 8, Lev. 4.
[1872] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1873] Gehn 2012, 378.
[1874] age. 378.
[1875] Goette 1990, 147, No. 13.

dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol elinde heykel bir kitap rulosu tutmuştur.

Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. Giysi altına en altta uzun tunik *tunica manicata*; onun üzerine ise; daha kısa olan *colobium* giyilmiştir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuza doğru genişlemiştir ve gövdenin üst bölümüne üçgen formda yerleştirilmiştir. Sağ omuz arkasından ön bölüme alınan *sinus*, şal biçiminde dökümlenmiştir ve sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. *Lorum,* sol omuzdan ön bölüme alınmıştır ve altta bacaklar arasında *colobium* köşesinin hemen üzerinde sonlandırılmıştır. Heykelin magistrat karakterini yansıtan en önemli ikonografik unsurlardan birisi kuşkusuz *lorum*'dur[1876]. Bunun dışında sol elinde kitap rulosu tutan eser, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Heykelin ayağında taşımış olduğu *calceus senatorius* da eserin üst düzey bir yetkili olduğunu doğrulamaktadır. Elinde bulundurmuş olduğu kitap rulosu da muhtemelen eserin magistrat karakterine bir göndermede bulunulması amaçlıdır. Heykelin sol ayağının bitişiğinde kitap rulolarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir destek yer almaktadır. Kitap rulolarının betimlendiği destek ortadan bir band ile bağlanmıştır. Bu bölümde de yine kitap rulolarının varlığı muhtemelen eserin magistrat karakterine vurgu amaçlıdır. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana hareketlenmiştir. Harekete bağlı olarak bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır.

Tarihleme: B. Duman tarafından esere herhangi bir tarihlendirme önerisi getirilmemiştir. Toga'nın Antik Dönem içerisindeki son formudur. Bu formun oluşumunun başlangıç tarihini araştırmacılar MS 4. yüzyıl sonu olarak

[1876] Ayrıntılı bilgi için terminoloji kısmına bkz.

belirtmişlerdir[1877]. H. R. Goette tarafından Aphrodisias'dan Arcadius ve II. Valentinian heykelleri bu tipin öncü örnekleri olarak değerlendirilmiştir[1878]. Yanı sıra İstanbul Obelisk'i kaidesinde resmedilen toga giyimli figürler tarihlendirme önerisi getirilmesinde bu tipin öncü örneklerindendir[1879]. Geç Antik Dönem heykeltıraşlığı konusunda görüşler bildiren U. Gehn *sinus*'un önlük biçimde vücudun önüne yerleştirilen formunun yeni toga elbisesinin MS 4. yüzyıl sonunda oluşumunun gözlendiğini belirtmiştir[1880]. Anadolu'da MS 5. yüzyılın ortalarında ise; bu formun şal biçimine dönüştüğü araştırmacı tarafından yapılan teknik ve stilistik analiz sonucunda ortaya konulmuştur[1881]. Bu nedenle Tripolis Ad Maeandrum togalı heykeli Aphrodisias ve İstanbul örneklerinden giysi şeması bakımından biraz daha uzaktır.

Yazıt, teknik ve stilistik bağlantı içerisinde MS 5. yüzyıl sonu MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilen Aphrodisias'dan Flavius Palmatus[1882] ve Pytheas[1883] heykelleri tarihlendirme önerileri getirilmesinde Anadolu'da belirleyici örneklerdendir. Tripolis Ad Maeandrum togalı heykelinin elbise şeması bu örnekler etrafında değerlendirilebilir. *Balteus*'un üçgen formu, *colobium*'un sağ koltuk altında *balteus*'la sıkılaştırılması, *lorum'*un yerleştirilmesi, *sinus*'un sağ omuzdan aşağı alınışı ve şal biçimli asılması uygulamalarıyla Tripolis Ad Maeandrum togalı heykeli Aphrodisias örnekleriyle benzerdir. Hem Aphrodisias örneklerinde hem de Tripolis Ad Maeandrum togalı heykelinde kıvrımların veriliş şeması da birbirleriyle oldukça uyumludur. Söz konusu

[1877] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.
[1878] Goette 1990, 62.
[1879] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101, Lev. 40; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Gehn 2012, Lev. 45.
[1880] Gehn 2012, 365.
[1881] Gehn 2012, 365, 369.
[1882] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 235-236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1883] Erim 1963, 13; İnan – Rosenbaum 1966, 181, No. 244, Lev. 177, 7-8, 178,3; Foss 1983, 212, dn. 63; Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45.4; Smith 1999, 169, Res. 8, Lev. 4.

benzerlikler ışığında Tripolis Ad Maeandrum togalı heykeli MS 5. yüzyıl sonu MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilir.

Kaynakça: Duman 2015, 579; Duman 2016, 78.

69. Oturan Togalı Heykel **Levha 16, 1**

Denizli Müzesi, Env. No.

Buluntu Yeri ve Yapısı: Tripolis Ad Maeandrum; Hierapolis Caddesi

Ölçüler:

Malzemesi:

Tanım: Tahtta oturan toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sol kol, gövdenin sol üst kısmının ön bölümü, her iki el ve ayak heykelden eksik parçalardır. Eksik olan sol el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve dübel yardımıyla kolun ön bölümüne eklenmiştir. Heykel, sağ kalçadan boyun köküne kadar diyagonal biçimde kırılmıştır. Ayrıca sağ kalça kısmından alt kısımdan ayak bileğine kadar da yüzeysel bir kırılma mevcuttur. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sağ omuzdan anlaşıldığı kadarıyla eksik olan sağ kol yana doğru hareket ettirilmiş ve devamında dirsekten bükülerek yukarıda konumlandırılmıştır.

Oturan heykel, çift tunik üzerine toga giyimlidir. *Balteus*, gövdenin üst bölümüne üçgen formda yerleştirilmiştir. Arka kısımdan öne alınan şal biçimli *sinus*'un sonu sol kolun ön bölümü üzerinde sonlandırılmıştır. Arkadan boynun sağ kısmına çekilen *lorum*, *balteus* ve *sinus* altından geçirilerek aşağıya indirilmiştir. *Lorum*'un sonu altta sol ayak bileğinin hemen üzerinde sonlandırılmıştır.

Togalı heykelin oturma pozisyonuna bağlı olarak her iki bacak dirsekten bükülmüştür. Harekete bağlı olarak her iki bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır.

Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir *calceus* taşımış olduğu tespit edilememiştir. Heykelde statü temsiline işaret eden ve dönemin senatör heykellerinde sıkça görmüş olduğumuz *lorum* resmedilmiştir. Bu nedenle dönemin çağdaş örnekleri ışığında eser, büyük olasılıkla ayağında *calceus senatorius* taşımaktaydı.

Tarihleme: B. Duman tarafından esere herhangi bir tarihlendirme önerisi getirilmemiştir. Toga'nın Antik Dönem içerisindeki son formudur. Bu formun oluşumunun başlangıç tarihini araştırmacılar MS 4. yüzyıl sonu olarak belirtilmişlerdir[1884]. H. R. Goette, Aphrodisias'dan II. Valentinian ve Arcadius heykellerini bu grubun öncü örnekleri olarak tanıtmıştır[1885]. Yanı sıra kabartma bazında İstanbul Thedosius Obelisk'i kaidesinde betimlenen toga giyimli figürler bu grubun tarihlendirilmesinde yararlanılan erken dönem örnekleridir[1886]. Tripolis Ad Maeandrum örneği bu grup da yer alan örneklerden teknik ve stilistik olarak biraz daha geç özellikler sergilemektedir. *Colobim*'un *balteus* ile askıya alınması, *balteus*'un üçgen formda gövdenin üst bölümüne yerleştirilmesi, her iki kolun duruş pozisyonu, *lorum*'un konumu, *sinus*'un sağ omuzun hemen arkasından alt bölüme alınması ve şal biçiminde asılması uygulamalarıyla Ephesos'dan konsül Stephanus heykeliyle[1887] Tripolis Ad Maeandrum örneği oldukça benzerdir. Yanı sıra heykel, teknik ve stilistik olarak Aphrodisias'dan Flavius Palmatus[1888] ve Pytheas[1889] heykelleriyle de benzerdir. Heykel, MS 5. yüzyıl sonu, 6. yüzyıl başına tarihlendirilir.

Kaynakça: Duman 2015b, 566, Res. 5.

[1884] Wilson 1924, Res. 65b, 66; Hula 1895: 11-12; Goette 1990, 62; 2013a, 45; Wrede 1995, 544; Smith 1999, 178; 2006a, 18-19; 2016b, 152; Auinger – Sokolicek 2016, 164.
[1885] Goette 1990, 62.
[1886] Wilson 1924, 104, Res. 64; Orange 1933, 66, Res. 174, 180; Bruns 1935; Sydow 1969, 40, 82, 124; Gabelmann 1984, 206, No. 101, Lev. 40; Goette 1990, 62; Smith 1999, 180; Gehn 2012, Lev. 45.
[1887] Miltner 1957, 23, Lev. 17, Res. 8; Miltner 1959, 294, Res. 137; İnan – Rosenbaum 1966, 157, No. 202; Bammer ve diğ. 1974, 85-86, Foss 1983, 196-219; Erdemgil ve diğ. 1989, 133; Goette 1990, 147, No. 13, Lev. 45.6; Johanning 2003, 85, 110, 156; Gehn 2012, 374-383, No. O 16, Lev. 10; Kovacs 2014, 293, No. 142, Lev. 117, 4.
[1888] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 235-236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1889] Erim 1963, 13; İnan – Rosenbaum 1966, 181, No. 244, Lev. 177, 7-8, 178,3; Foss 1983, 212, dn. 63; Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45.4; Smith 1999, 169, Res. 8, Lev. 4.

70. Togalı Magistrat Heykeli **Levha 16, 2**

Env. No:

Buluntu Yeri ve Yapısı: Tripolis ad Maeandrum; Agora'nın kuzeyinde yer alan oturma platformu (2014)

Ölçüler:

Malzemesi:

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş ve sol el heykelden eksik parçalardır. Eksik olan parçalar ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan dübel deliği yardımıyla eklenmiştir. Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. Giysi altında en altta *tunica manicata*, onun üzerine ise; *colobium* giyilmiştir. *Balteus*, sağ koltuk altından sol omuza doğru genişlemiştir ve üçgen bir formdadır. Sağ omuz arkasından ön bölüme alınan *sinus*, şal biçiminde dökümlenmiştir ve sonu sol kolun ön bölümünün üzerinde sonlandırılmıştır. Sol omuzdan hareketlendirilen ve altta bacaklar arasına uzanan *lorum*'un ucu altta sol bacağın diz kapağının biraz altında sonlandırılmıştır. Heykelin magistrat karakterini yansıtan en önemli ikonografik unsurlardan birisi kuşkusuz *lorum*'dur[1890].

Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Sol elin eksik olması nedeniyle heykelin ne tür bir ikonografik obje taşımış olabileceğine yönelik yorum yapılamamıştır. Buna karşın sağ elinde ise; bir *mappa* tutmuştur.

Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak giysi gerilmiştir ve bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Eser, ayağında *calceus senatorius* giyimlidir. Heykelin sol ayağının bitişiğinde kitap rulolarının bir araya getirilmesiyle

[1890] Ayrıntılı bilgi için terminoloji kısmına bkz.

oluşturulan bir *tabellae* desteği de yer almaktadır. Bu bölümde kitap rulolarının varlığı muhtemelen eserin magistrat karakterine mesaj ileti amaçlıdır.

Tarihleme: B. Duman tarafından esere herhangi bir tarihlendirme önerisi getirilmemiştir. Tripolis Ad Maeandrum togalı heykeliyle teknik ve stilistik olarak Aphrodisias'dan MS 5. yüzyıl sonu 6. yüzyıl başına tarihlendirilen Flavius Palmatus[1891] ve Pytheas[1892] heykelleriyle oldukça benzerdir. *Balteus*'un üçgen formda göğüsün önüne yerleştirilmesi, *sinus*'un şal biçimli formu, her iki tunik'in giysi altına verilişi ve *lorum*'un giysi üzerine yerleştirilmesi uygulamaları eserin Aphrodisias Flavius Palmatus örneğiyle örtüşen özellikleridir. Sol bacağın taşıyıcı; buna karşın sağın hareketli oluşu, her iki kolun konumlandırılması ve her iki örnekte de sol el de bir *mappa*'nın konumlandırılması diğer örtüşen uygulamalardır. Yanı sıra *lorum*, *balteus* ve *sinus* üzerindeki kıvrımlarının işlenişi bakımından da her iki örnek birbirine oldukça yakındır. *Balteus*'un üçgen formda göğüsün önüne gergin bir biçimde yerleştirilmesi, *sinus*'un şal biçimli formu, *lorum*'un konumlandırılması ve giysi kıvrımlarının verilişi bakımından benzer olduğu diğer örnek Pytheas'ın togalı heykelidir. Benzer örnekler ışığında heykel, MS 5. yüzyıl sonu; 6. yüzyıl başına tarihlendirilir.

Kaynakça: Duman 2015, 579.

71. Togalı Heykel **Levha 16, 3**

Aphrodisias Arkeoloji Müzesi, Env. No. 183

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias

Ölçüler: Y. 133 cm; G. 59 cm; D. 31 cm.

[1891] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 235-236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1892] Erim 1963, 13; İnan – Rosenbaum 1966, 181, No. 244, Lev. 177, 7-8, 178,3; Foss 1983, 212, dn. 63; Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45.4; Smith 1999, 169, Res. 8, Lev. 4.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Toga giyimli erkek heykelidir. Baş, sol kol, sol el ve her iki ayak heykelden eksik parçalardır. Heykel, toga altında çift tunik giyimlidir. En altta *tunica manicata*; onun üzerine ise; *colobium* giyilmiştir. *Balteus* üçgen bir formda gövdenin üst kısmında katlanmıştır. *Sinus* gövdenin alt kısmına şal biçimli yerleştirilmiştir. Sol omuzdan aşağı hareketlenen *lorum, balteus* ve *sinus* altından geçirilerek aşağı alınmıştır. *Lorum*'un sonu altta *colobium*'un bitiminin biraz üzerinde konumlandırılmıştır. Sol omuzun üzerinde korunan *sceptre* desteği, *lorum*'un varlığı ve ayağına giymiş olduğu *calceus senatorius* botu eserin senatör kimliğini doğrulamaktadır. Ancak herhangi bir yazılı belge bulunmadığı için heykelin kimin adına dikilmiş olabileceği yönünde bir çıkarım yapılamamıştır.

Tarihleme: U. Gehn *sinus*'un önlük biçimde vücudun önüne yerleştirilen formunun yeni toga elbisesinde MS 4. yüzyıl sonunda oluşumunun gözlendiğini belirtmiştir[1893]. Anadolu'da MS 5. yüzyılın ortalarında ise; bu formun şal biçimine dönüştüğü araştırmacı tarafından yapılan teknik ve stilistik analiz sonucunda ortaya konulmuştur[1894]. Bu nedenle yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen örneklerle togalı heykelin teknik ve stilistik analizinin yapılması mümkün değildir. Eser aynı kentte ortaya çıkarılan Flavius Palmatus heykeliyle[1895] tipolojik ve stilistik olarak yakın özellikler sergilemektedir. Togalı heykel MS 5. yüzyıl sonu 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilir.

[1893] Gehn 2012, 365.
[1894] age. 365, 369.
[1895] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 235-236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.

72. Togalı Heykel **Levha 16, 4**

Aphrodisias Arkeoloji Müzesi Deposu, Env. No. 72-96

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias

Ölçüler: Y. 95 cm; G. 43 cm; D. 30 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: Togalı erkek heykelinin korunan alt bölümüdür. Bel hizasından itibaren üst bölüm ve her iki ayak eksiktir. Toga altında heykel, çift tunik giyimlidir. *Lorum*'un sonu altta sol ayak bileğinin biraz üzerine kadar indirilmiştir. *Sinus* şal biçimlidir. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sağ bacak ise; dizden bükülmüştür ve hafif geriye hareket etmiştir. Her iki ayağın eksik olması nedeniyle eserin ne tür bir *calceus* giyimli olduğuna yönelik çıkarım yapılamamıştır.

Tarihleme: Aphrodisias'dan Pytheas[1896] ve Flavius Palmatus[1897] togalı heykelleriyle tipolojik ve stilistik olarak çağdaş özellikler sergilemektedir. Benzer örnekler ışığında eser, MS 5. yüzyıl sonu 6. yüzyıl başlarına tarihlenir.

73. Togalı Heykelin Alt Bölümü **Levha 17, 1**

Aphrodisias Müzesi, Envanter No. 67-533

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Tiyatro; Scaena Frons'un ön kısmı[1898]

Ölçüler: Y. 55 cm; G. 37 cm; D. 36 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

[1896] Erim 1963, 13; İnan – Rosenbaum 1966, 181, No. 244, Lev. 177, 7-8, 178,3; Foss 1983, 212, dn. 63; Goette 1990, 146, No. 1, Lev. 45.4; Smith 1999, 169, Res. 8, Lev. 4.
[1897] Mellink 1973, 188, Lev. 37, Res. 37; Erim 1974, 38, Res. 10; 1986, 90; İnan – Rosenbaum 1979, 235-236, No. 208, Lev. 264-265; Roueché 1979, 173-185; Meischner 1981, 161-164, Res. 7; Foss 1983, 211; Özgan – Stutzinger 1985, 251, Lev. 53,2; Goette 1990, 146, No. 2, Lev. 45.5; Smith 1999, 169, Çiz. 9, 179, Lev. 3; Smith 2001, 132; Johannig 2003, 87, 148; Gehn 2012, 437-446, No. O 31, Lev. 20; Kovacs 2014, 266, No. 12, Lev. 75,2.
[1898] 1967 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir.

Tanım: Toga giyimli heykelin alt bölümüdür. Figür, toga altında tunik giyimlidir. *Lacinia*, bacaklar arasına olağan konumunda yerleştirilmiştir. *İma toga* korunan bölümünde diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine konumlandırılmıştır, sağ bacak ise; ileriye doğru adım atmıştır. Bacaklar oldukça kaslıdır. Sol ayak bileğinde *calceus senatorius*'un askısı takip edilebilmektedir. Sol yanında desteğe ait küçük bir bölüm korunmuştur. Arka kısım kabaca şekillendirilmiştir.

Tarihlendirme: R. R. R. Smith, togalı figür için H. R. Goette'ye atıfta bulunmuştur. R. R. R. Simth, *lacinia*'nın alt bölümde sol bacağa yakın olarak büyük bir bölümünün izlenilmesi MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamına yakınında görülen bir şema olduğuna H. R. Goette'ye atıfta bulunarak gönderme yapmıştır[1899]. Bu yapı ile eserin MS 1. yüzyıl örneklerinden kesin bir şekilde ayrıldığı belirtilmiştir[1900]. Yanı sıra kısa toga ve ayakların eklemlerinin işlenişinin çoğunlukla MS geç 2. yüzyıl ve erken 3. yüzyıl örneklerinde ağırlıkta olduğuna araştırmacı tarafından değinilmiştir[1901]. Togalı figür Septimius Severus ve Caracalla dönemi örnekleri ile kıyaslanmıştır[1902]. Togalı figür, MS geç 2. yüzyıl ve erken 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Smith 2006, 114, No. 6, Lev. 13.

74. Togalı Heykel Alt Bölümü **Levha 17, 2**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 65-525

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Hadrian Hamamı, Caldarium Bölümü [1903]

Ölçüler: Y. 50 cm; G. 60 cm; D. 44 cm.

[1899] Smith 2006, 114; Goette 1990, 49.
[1900] Smith 2006, 114.
[1901] age. 114.
[1902] age. 114.
[1903] 1965 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

Tanım: Tunik üzerine toga giyimli heykelin korunan alt kısmıdır. Bacakların alt bölümünün küçük bir bölümü kaideyle birlikte korunmuştur. Korunan kaide de küçük çapta bir tahribat söz konusudur. Heykelin kaideye sabitlenmesi için açılan iki kenet deliği mevcuttur. *Lacinia*, bacaklar arasına olağan konumunda yerleştirilmiştir. Arka bölüm kabaca şekillendirilmiştir. Figürün sol ayağı hafif öne doğru atılmıştır. Sağ ayağı ise; geriye ve yana doğru hareket etmiştir. Figür, ayağında düz *calceus* giyimlidir. Sağ ayağın arkasında desteğin küçük bir bölümü korunmuştur.

Tarihleme: R. R. R. Smith kaidenin formunun, Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilen kentin diğer örnekleriyle paralellik gösterdiğini belirtmiştir[1904]. Toga'nın kıvrım düzenlemesinin hem Erken hem de Orta İmparatorluk Dönemi togalı heykellerinin tipik özelliklerini yansıtmış olduğu belirtilmiştir[1905]. Bu özellikler ışığında heykel MS 1 - 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Smith 2006, 115, No. 7, Lev.

75. Toga Giyimli Heykelin Sağ Kolunun Korunan Üst Kısmı **Levha 17, 3**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 76-108

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Tiyatro sahne binasının kuzeydoğu bölümü[1906]

Ölçüler: Y. 45 cm; G. 18 cm; D. 14 cm.

Malzemesi: Orta kristalli beyaz mermer

[1904] Smtih 2006, 115.
[1905] age. 115.
[1906] 1976 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir.

Tanım: Togalı heykelin sağ kolunun korunan üst bölümüdür. Yüzey pürüzsüz bir şekilde tamamlanmıştır. Omuzun birleşme kısmında bir dübel deliği mevcuttur. Dübel deliği kolun sonradan gövdeye eklendiğine işaret etmektedir.

Tarihleme: MS 1 - 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Smith 2006, 115, No. 8, Lev. 13.

76. *Calceus Senatorius* Giyimli Kolossal Ayak Bileği Parçası **Levha 17, 4**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 66-15

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Bouleuterion'un batısı kuzey Agora[1907]

Ölçüler: Y. 18 cm; G. 18 cm; D. 17 cm.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: *Calceus senatorius* giyimli togalı heykelin korunan ayak bileği parçasıdır. Figür, normal standart ölçülerin üzerindedir. *Calceus* beş yatay bant ile verilmiştir. Sol kısımda askı izlenebiliyorken, sağ kenarda askı tahrip olmuştur. Parçanın sol ya da sağ ayak olduğu belirsizdir.

Tarihleme: R. R. R. Smith, ayakkabı formunu tetrastoon'dan başsız togalı heykelin sol ayağında giymiş olduğu bot ile karşılaştırmıştır[1908]. Parçanın bir Geç Antik Dönem togalı figüründen oldukça büyük olduğuna araştırmacı tarafından dikkat çekilmiştir[1909]. R. R. R. Smith kentte bu ölçekte korunan büyüklükte bir parçaya rastlanılmadığını vurgulamıştır[1910]. Boyut ilişkisi ışığında "ayak muhtemelen bir imparatoru temsil ediyordu" fikrini araştırmacı öne sürmüştür[1911]. MS 1 - 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

[1907] 1966 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir.
1908 Smith 2006, 115.
1909 age. 115.
1910 age. 115.
1911 age. 115.

Kaynakça: Smith 2006, 115, No. 9, Lev. 13.

77. *Calceus Senatorius* Giyimli Sağ Ayak Parçası **Levha 18, 1**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 63-151

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Bouleuterion[1912]

Ölçüler: Y. 11,5 cm; G. 8,5 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: *Calceus senatorius* giyimli normal ölçülerde bir erkek figürünün sağ ayağıdır. Figür sol ayağı ile ileriye doğru adım atmıştır. Ayakların üzerinde çapraz geçişli askı bantları hem kabartma içerisinde modellendirilmiş hem de kazınmıştır. Ayakta özenli bir işçilik uygulanmıştır.

Tarihleme: R. R. R. Smith tarafından kalite ve duruş bakımından Tetrastoon'dan togalı heykelle benzerlik kurulmuştur[1913]. Söz konusu benzerlik ışığında figür, MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Smith 2006, 116, No. 10, Lev. 13.

78. Askılı *Calceus* Giyimli Sağ Ayak **Levha 18, 2**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 72-209

Buluntu Yeri ve Yapısı: Tiyatro; Aphrodisias cavea'nın kuzeyi[1914]

Ölçüler: Y. 18 cm; G. 18 cm; D. 0,35 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

1912 1963 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir.
[1913] Erim 1974, 38, Res. 13; Goette 1990, 136, No. 116; Erim – Smith 1989, 95-96, No. 38, Res. 34; Smith 2001, 127-129; Smith 2006, 113-114, No. 5, Lev. 12; Gehn 2012, 389-398.
[1914] 1972 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir.

Tanım: Kaidenin küçük bir bölümüyle birlikte *calceus* giyimli sağ ayak korunmuştur. *Calceus*'un ayak bileği üzerinde yer alan bağcığının korunmaması nedeniyle hangi tip de bir *calceus* giymiş olduğu tespit edilememiştir.

Tarihleme: Ayağın geride topuğu kaidenin içerisine iniyormuş gibi bir uygulamayla yerleştirilmiştir. Söz konusu uygulama ve kaide'nin düz formunun R. R. R. Smith erken bir tarihe işaret ettiğini belirtmiştir[1915]. Araştırmacı bir yakın paralel ayak ve kaidenin Bouleuterion'dan imparator heykeli(?)'nde görüldüğünü ortaya koymuştur[1916]. Sahip olduğu ölçüsü ışığında imparatorluk ile ilgili bir heykelin parçası olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bu özellikler ışığında MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Smith 2006, 116, No. 11, Lev. 13.

79. Düz *Calceus* Giyimli Sol Ayak Parçası **Levha 18, 3**

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 74-132

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Tiyatro, kuzeydoğu bölümü[1917]

Ölçüler: Y. 7 cm; G. 10,5 cm; D. 0, 145 cm.

Malzemesi: İri grenli mermer

Tanım: Ayak topuk kısmı ve kaide'den kırılmıştır. Parça, normal yaşam ölçülerinde bir heykele ait sol ayağın korunan ön bölümüdür. Düz *calceus* giyimlidir ve kuşkusuz bir togalı heykele aittir. Parmaklar hassas bir şekilde modellendirilmiştir.

Tarihleme: MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Smith 2006, 116, No. 12, Lev. 13.

[1915] Smith 2006, 116.
[1916] age. 137, No. 25, Lev. 19.
[1917] 1974 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir.

80. Heykeltraşın Çalışma Atölyesinden *Calceus* Giyimli Ayak Parçası Levha 18, 4

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 67-570

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias; Bouleuterion'un arka bölümünde yer alan çalışma atölyesi[1918]

Ölçüler: Y. 13 cm; G. 16 cm; D. 6,5 cm.

Malzemesi: İri grenli mermer

Tanım: Parça ayak bileğinin etrafında bütün kenarlarından kırılmıştır. Yüzeyi orijinal rengini kaybetmiştir. Düz kazıyıcı askının iç hatları ve çevresini belirtmek için kullanılmıştır. *Calceus senatorius*'un askıları ve ayak bilek kemiğinin oluşumunda özenli bir işçilikle verilmiştir.

Tarihleme: Eser MS 2-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Smith 2006, 116, No. 13, Lev. 13.

81. *Capite Velato* Giyimli Romalı Levh 18, 5

Aphrodisias Müzesi, Env. No. 79.10.162

Buluntu Yeri ve Yapısı : Aphrodisias**;** Tiyatro'da sahnenin ön kısmı[1919]

Ölçüler: Y. 38,5 cm; G. 28 cm; D. 27 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tanım: *Capite velato* giyimli erkek heykelinin korunan baş kısmıdır. Baş, boyun ve sağ omuzun bir parçasından itibaren korunmuştur. Örtülü başın (*capite velato*) yüzeyi hasar görmüştür ve yangın izleri taşımaktadır. Yüzün kenarlarında ve özellikle boyunda tahrip

[1918] 1967 yılı kazı çalışmalarında bulunmuştur.
[1919] 1970 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir.

olmamış kısımlar vardır. Baş, kırışık boyun ve çene yapısıyla yaşlı bir şahsa ait özellikler sergilemektedir. Gözler anatomik olarak ideal yapıda verilmiştir. Göz çukurları profilden çok iyi bir şekilde gözükmektedir.

Eser bir erkek portresi olup, başına çekilmiş bir *capite velato* taşımaktadır. *Capite velato*'nun uç kısmı sol omuzdan yükselmiştir ve kulağın arkasından geçerek başın üst bölümüne yerleştirilmiştir. Saçları seyrelmiştir ve anormal derecede kırışık bir boyna sahiptir. Boynun anatomisi ile *capite velato*'nun yerleştirilişi ve işlenişi başın sağa döndüğüne işaret etmektedir. Kalın tendonlar boynun sağ tarafında kalmaktadır ve örtü sol tarafta başa daha yakındır.

Tarihleme: R. R. R. Smith, *capite velato* giyimli portrenin kırışık boyun, süzgün çehre özellikleriyle Iulius Caesar'a özgü bir imaj barındırmasına karşın; bir yandan da baş ve geniş yüz yapısının Iulius Caesar'in portrelerinden ayrıldığını vurgulamıştır[1920]. Portre burada görüldüğü üzere Iulius Caesar Dönemi çevresinden özellikler sergilemektedir. Yanı sıra araştırmacı portrede sergilenen özelliklerin MÖ 1. yüzyılda kölelikten azat edilmiş şahısların mezar kabartmalarında işlendiğini belirtmiştir[1921]. Aphrodisias'dan Zoilos'un bu statüyü yazıtlarla destekli bir biçimde taşıyan en önemli aday olduğu vurgulanmıştır[1922]. Söz konusu özellikler ışığında *Capite velato* giyimli Romalı, MÖ 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir[1923].

Kaynakça: İnan – Rosenbaum 1979, 202-203, No. 173, Lev. 129, 1-3; Smith 1993, 35, Lev. 14; Smith 2006, 102-104, Lev. 4-5; Smith 2009, 13, 238, No. 5; Erim and Smith 1991, 88, No. 26, Res. 25; Goette 1984, 101, No. f, 43-4.

[1920] Smith 2009, 238.
[1921] age. 238.
[1922] age. 238.
[1923] age. 238.

82. *Capite Velato* Giyimli Caracalla Portresi **Levha 18, 6**

Bergama Müzesi, Env. No. 1804

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bergama; Asklepion

Ölçüler: Y. 51 cm; G. 42 cm; D. 35 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: *Capite velato* giyimli imparator Caracalla portresidir. Portre, imparatora adanan yazıtlı heykel kaidesi ile birlikte bulunmuştur. Burnun uç kısmı, dudaklar ve çene yuvarlağının küçük bir kısmı baş yapısından eksik parçalardır. Başında imparator *capite velato* giymiştir. *Capite velato* ile imparatorun *pontifex maximus* (başrahip) özelliği vurgulanmıştır. Sağ da kulak ile birlikte *capite velato*'nun bir kısmı eksiktir. Bunun yanı sıra her iki kaş ve gözlerde küçük oranda bir tahribat söz mevcuttur. Alında bir kazınma mevcuttur. Saç da kaba bir matkap işçiliği uygulanmıştır. Saç işlenişini imparatorun diğer portreleriyle eşleştirmek biraz zordur. J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından saç uygulamasının Bergamalı sanatçıların atölye alışkanlıklarına işaret ettiği vurgulanmıştır[1924]. Buradan yola çıkılarak eserin yerel atölye üretimi olduğu ortaya konulmuştur[1925]. Yüz imparatorun portre özellikleriyle örtüşmektedir. İmparator sakallı olarak işlenmiştir. Sakal yanlarda saç ile birleştirilmiştir. E. Ohlemutz tarafından *capite velato* giyimli baş ile Asklepion'da imparator Caracalla kültüne işaret edilmiştir[1926].

Tarihleme: Baş, Caracalla portreleriyle kolayca eşleştirilebilir. Yazıtlı heykel altlığı MS 214 yılına tarihlendirilmiştir. İmparatorun söz konusu tarih de Anadolu üzerinde olduğu bilinmektedir[1927]. *Capite velato* giyimli baş MS 214 yılına tarihlendirilmiştir.

[1924] İnan – Rosenbaum 1966, 85.
[1925] age. 85.
[1926] Ohlemutz 1968, 150.
[1927] Kienast 1996, 162.

Kaynakça: Bayatlı 1954; İnan – Rosenbaum 1966, 84-85, No. 60, Lev. 38, 1.2; Ohlemutz 1968, 150; Vermeule 1968, 299, Res. 161; Wiggers – Wegner 1971, 57, Lev. 12a-b;

83. *Capite Velato* Giyimli Erkek Başı **Levha 18, 7**

Ephesos Müzesi, Env. No. 1032

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos; Traian Çeşmesinin Doğusu

Ölçüler: Y. 29 cm; G. 23,5 cm.

Malzemesi: Orta grenli kristalli beyaz mermer

Tanım: *Capite velato* giyimli bir erkeğin korunan baş kısmıdır. Toga giyimli vücudun boyun kısmından düzensiz bir şekilde kırılmıştır. Burunda kısmen bir tahribat mevcuttur. Gözlere ve kaşlara kazıyıcılar yardımıyla olağan şekli verilmiştir. Gözlerde iris ve pupil kısımları işlenmiştir. Gözlerde pupil hilal şeklindedir. İris ise; bir dairenin üçte biri kadar çizilmiştir. Saç tepe kısmında basıktır ve alın kısmına önde bukleli bir biçimde dökümlenmiştir. Alında iki yatay çizgisel hat verilmiştir. Burun deliklerinden ağız köşelerine uzanan çizgisel hatlar oluk şeklindedir. Kulaklar anatomik yapıya uygun bir biçimde şekillendirilmiştir. Yüz oldukça yaşlı ve yorgun bir görünümdedir.

Tarihleme: J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından saç özellikleri ve genel stili bakımından eser, Atina'dan bir portreyle kıyaslanmıştır[1928]. Araştırmacılar L'Orange'e atıf yaparak eseri Gallienus'un Dönemine tarihlendirmişlerdir[1929].

Kaynakça: İnan – Rosenbaum 1966, No. 177, Lev. 104, 3.4; Meischner 1986, 247-248, Res. 30.

[1928] İnan – Rosenbaum 1966, 141.
[1929] age. 141.

84. Togalı Heykelcik Alt Bölüm **Levha 18, 8**

Side Arkeoloji Müzesi Env. No: 269

Buluntu Yeri ve Yapısı: Side; Sütunlu cadde kazısı tiyatro karşısı

Ölçüler: Y. 12 cm; G. 11 cm; D. 7,5 cm.

Malzemesi: İnce grenli beyaz mermer

Tanım: Kaide ile birlikte sadece bacakların alt bölümü korunmuştur. Heykelcik, tunik üzerine toga giyimlidir. Altta bacaklar arasına *lacinia* olağan konumunda yerleştirilmiştir. *İma toga*, sağ ayak bileğinden yukarı doğru diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Sağ ayak yana doğru hareket ettirilmiştir. Vücut ağırlığı ise; sol bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacağın bitişiğinde kitap rulolarının bir araya getirilmesiyle ve ortadan bir bandla bağlanan destek yer almaktadır.

Tarihleme: Togalı heykelciğin çok küçük bir bölümü korunmuştur. Bu nedenle tarihlendirme konusunda sadece *lacinia* ikonografisinden faydalanılarak öneri getirilebilmiştir. *Lacinia*'nın altta bacaklar arasına konumlandırılması bakımından togalı heykelcik MS 2. yüzyıl örnekleriyle çağdaş özellikler sergilemektedir. Yüzyılın spesifik bir dönemine yerleştirmek mümkün olmamıştır. Togalı heykelcik MS 2. yüzyıla tarihlendirilir.

85. Togalı Heykel'in Korunan Sağ Bacağı **Levha 19, 1**

Limyra, Kazı Deposu Env. No: Li 73/234

Buluntu Yeri ve Yapısı: Gaius Caesar Kenotaph Mezar Anıtı; Bizans Döneminde mezar anıtının batısının kuzeydoğu köşesinde kilit taşı olarak kullanılmıştır. (Mezar Anıtı P4 Açması).

Ölçüler: Y. 73,2 cm; G. 23,2 cm; D. 15,9 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer[1930]

Tanım: Togalı erkek heykelin sağ bacağıdır. Bacak dizden bükülmüştür ve geriye doğru hareket etmiştir. Bacağın alt ve üst kısmında üçgen formlu kıvrımlar birbirlerini takip etmiştir.

Tarihleme: J. Borchhardt tarafından Ara Pacis Augustae sunağında resmedilen toga giyimli figürlerle bacak hareketi ve giysi kıvrımlarının verilişi bakımından bağlantı kurulmuştur[1931]. Ayak parmaklarının zemine temas etmesi, bacağın dizden kolay bir biçimde bükülmesi ve sağ bacağın geriye doğru hareket eder bir biçimde verilmesi araştırmacı tarafından belirtilen paralel özelliklerdir[1932]. Togalı heykel parçası Erken İmparatorluk Dönemi başlarına (Augustus Dönemi) tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Ganzert ve diğ. 1984, 140; Borchhardt 2002, 124, Kat. No. 34, Lev. 50,3.

86. Togalı Heykel'in Diz Parçası **Levha 19, 2**

Limyra, Kazı Deposu Env. No: Li 74/285

Buluntu Yeri ve Yapısı: Gaius Caesar Mezar Anıtı; Mezar Anıtı C7 Açması

Ölçüler: Y. 12,7 cm; G. 9,5 cm; D. 4,5 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Togalı heykelin korunan diz parçasıdır. Diz kapağının hareketlenmesi ve bunun diz çevresinde korunan elbise parçasına yansımasından yola çıkarak bir oynayan bacak olarak sol bacak olduğu belirtilmiştir.

[1930] W. Prochaska – M. Seyer ve G. A. Plattner tarafından yapılan son dönem araştırmalarında Kenotaph mezar anıtından alınan mermer örnekleri ışığında kimyasal analiz yapılmıştır. Yapılan kimyasal analiz sonucunda anıtta kullanılan mermerin orta grenli beyaz yüksek kalitede Aphrodisias mermeri olduğu tespit edilmiştir. Aphrodisias Sebasteion'undan alınan mermer parçayla kıyaslama yapılmıştır ve kimyasal analiz eşleştirmesinden olumlu sonuç alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Prochaska ve diğ. 2014, 223-236.
[1931] Borchhardt 2002, 124, dnp. 765.
[1932] age. 124.

Tarihleme: Erken İmparatorluk Döneminin başlarına (Augustus Dönemi) tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Borchhardt 2002, 125, Kat. No. 35, Lev. 50,1.

87. Togalı heykel'in Sağ Ayağı **Levha 19, 3**

Limyra, Kazı Deposu Env. No: Li 72/122

Buluntu Yeri ve Yapısı: Gaius Caesar Mezar Anıtı; Mezar Anıtı C10 Açması

Ölçüler: Y. 7 cm; G. 20,5 cm; D. 14,9 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Togalı heykelin korunan sağ ayağıdır.

Tarihleme: Erken İmparatorluk Döneminin başlarına (Augustus Dönemi) tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Borchhardt 2002, 122, Kat. No. 27, Lev. 49,1-3.

88. Togalı heykel'e ait giysi parçası **Levha 20, 1**

Limyra, Kazı Deposu Env. No: Li 72/204

Buluntu Yeri ve Yapısı: Gaius Caesar Mezar Anıtı; Mezar Anıtı O 11 Açması

Ölçüler: Y. 23,5 cm; G. 22,5 cm; D. 6,5 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli heykelin omuz parçasının korunan bölümüdür.

Tarihleme: Erken İmparatorluk Döneminin başlarına (Augustus Dönemi) tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Borchhardt 2002, 125, Kat. No. 38, Lev. 51,1.

89. Togalı heykel'e ait giysi parçası **Levha 20, 2**

Limyra, Kazı Deposu Env. No: Li 74/265

Buluntu Yeri ve Yapısı: Gaius Caesar Mezar Anıtı; Mezar Anıtı L2 Açması

Ölçüler: Y. 21 cm; G. 25 cm; D. 9 cm.

Malzemesi: Orta grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli heykelin sağ kalça bölümüne ait parçadır.

Tarihleme: Erken İmparatorluk Döneminin başlarına (Augustus Dönemi) tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Borchhardt 2002, 125, Kat. No. 36, Lev. 51, 5-6.

90. Togalı Heykel Alt Bölümü **Levha 20, 3**

Konya Arkeoloji Müzesi, Env. No. 280

Buluntu Yeri ve Yapısı: Bilinmiyor

Ölçüler: Y. 137 cm; G. 87 cm; D. 43 cm.

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Toga giyimli heykelin bel hizasından itibaren korunan alt bölümüdür. Bel hizasında birleştirme amacıyla kullanılan mevcut kenet izi bulunmaktadır. Metalin dökülerek birleştirme işlemi için açılan ve kenet bölümüne uzanan bir oyulmuş alan mevcuttur. Eserin bu ilişki çerçevesinde kesin bir şekilde bir bloktan yontulmadığı iki parça halinde şekillendirildiği açıktır. Arka bölüm kabaca işlenmiştir. Arka bölümde

uygulanan kaba işçilik ile muhtemelen eser bir niş ya da mimari yapı programı çerçevesinde kullanılmıştır.

Sinus, altta sağ diz kapağı yüksekliğine indirilmiş ve oradan diyagonal bir biçimde yukarıya doğru hareket etmiştir. *Lacinia,* alta bacaklar arasına olağan konumunda yerleştirilmiştir. *Lacinia*'nın ucu kaideye dik bir biçimde indirilmemiştir. *Lacinia*'nın ucu hafif açı yapmıştır. *İma toga*, sağ ayak bileğinden üste doğru diyagonal bir biçimde yükselmiştir. *İma toga*'nın köşesi sağ ayak bileği üzerinde sivriltilmiştir. Hem önde hem de her iki yanda özenli bir işçilik uygulanmıştır.

Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise; dizden bükülmüştür ve ayak hafif yana hareket etmiştir. Harekete bağlı olarak bacak anatomisi elbise yüzeyine yansımıştır. Eser ayağında düz *calceus* giyimlidir. Eserin korunan bölümünün yüksekliği 137 cm.dir. Söz konusu korunan bölüm bel hizasına kadar olan yüksekliği kapsamaktadır. Buradan yola çıkılarak eserin tamamının oldukça büyük bir boyuta sahip olduğu görülmektedir. Sol yan bölümde 39x10 cm ölçülerinde ortasından bant ile bağlanmış bir destek yer almaktadır. Destek orta ve alt bölümünden kırılmış olup, sonradan modern dolgu malzemesi kullanılarak onarımı gerçekleştirilmiştir.

Tarihleme: *Lacinia*'nın alt bölümde sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün izlenilmesinin MS 2. yüzyıl örneklerinin neredeyse tamamında görülen bir şema olduğu belirtilmiştir[1933]. Yanı sıra altta sağ ayak bileğinde *ima toga* köşesi sivriltilmiştir. Bu uygulama H. R. Goette tarafından Hadrian-Erken Antoninler Dönemi çevresinde takip edilebilen bir uygulama olarak belirtilmiştir[1934]. Bu uygulamalarla eser MS 2. yüzyıl öncesi bir döneme ait değildir. *Lacinia* ve *ima toga* şeması Bursa Müzesinden Hadrian – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen

[1933] Goethert 1939, 214; Goette 1990, 49.
[1934] Goette 1990, 49.

2069[1935] ve 2511[1936] envanter numaralı örneklerle benzerdir. Eser, Hadrian – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilir.

91. Togalı Heykelin Korunan Üst Bölümü **Levha 20, 4**

Aphrodisias Kazı Deposu, Env. No. 70-600A

Buluntu Yeri ve Yapısı: Aphrodisias, Tiyatro

Ölçüler: Y. 26 cm; G. 21 cm; D. 10,5 cm.

Malzemesi: İri grenli mermer

Tanım: Togalı erkek heykelinin korunan gövde parçasıdır. Üçgen *balteus* sağ omuza uzanmıştır. *Balteus*'un sıkılaştırılmasına bağlı olarak alt kısımda birbirine paralel ve yay çizen kıvrım hatları oluşmuştur.

Tarihleme: MS 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilen bu tipin en erken tarihli örnekleri Aphrodisias'dan sözde II. Valentinianve Arcadius heykelleridir. Her iki örneğe göre *balteus* formu biraz daha geç özellikler sergilemektedir. Geç Antik Dönem heykellerinin tarihlendirilmesinde *sinus* formu yüzyılın ayrımına ulaşılmasında belirleyici bir kriterdir. Korunan gövde parçasının oldukça küçük boyutlu olması *sinus*'un bulunmayışı sebebiyle MS 5. yüzyılın spesifik bir dönemine tarihlendirilmesi oldukça zordur. Bu nedenle eser, MS 5. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

92. Togalı Heykelin Korunan Alt Kısmı **Levha 20, 5**

İzmir Arkeoloji Müzesi Env. No. 21515; MTR 4296/ST. 98-177.

Buluntu Yeri ve Yapısı: Metropolis; Bouleuterion

Ölçüler: Y. 108 cm; G. 55 cm; D. 38 cm.

[1935] Mendel 1909: 267-268, No. 14, Res. 9; Goette 1990: 49, 135, No. Bb 90, Lev. 21.2; İnan – Rosenbaum 1966: No. 254, Lev. 136.2.
[1936] Mendel 1909: 268, No. 15, Res. 10; Goette 1990: 49, 135, Bb 89.

Malzemesi: Orta irilikte tanecikli beyaz mermer

Tanım: Tunik üzerine toga giyimli erkek heykelinin korunan alt bölümüdür. Üst bölümün eksik olması nedeniyle yorum getirmek güçtür. Ancak dönemin paralel örneklerine baktığımızda olasılıkla sağ kol elbiseyle askıya alınmış; sol kol ise; dirsekten bükülerek serbest bir şekilde öne doğru uzanmıştır. Sol bacağın dış tarafında kumaş kıvrımları dikey-paralel oluklar şeklindedir. Serbest sağ bacağın iç tarafında kıvrım demeti çok derin yontulmuş ve dik bir açıyla yukarıya doğru hareketlenmiştir. Gövdeyle yakın bir kontekst de ele geçirilen parçalar torso'ya eklenememiştir. Ancak karakter bakımından iki parçanın aynı olduğu ortaya konulmuştur. Vücut ağırlığı sol bacak tarafından taşınıyorken; sağ bacak ise serbest ve hafifçe geriye doğru çekilmiştir. Eser ayağında Roma botu giyimlidir. Roma botu *calceus*'un bilindiği üzere birden fazla çeşidi bulunmaktadır. Korunan parçalardan hangi tip'e ait olduğunu çıkarmak güçtür[1937].

Tarihleme: Serbest sağ bacağın iç tarafından yukarıya doğru hareketlendirilen kıvrım düzenlemesinden dolayı S. Aybek, eserin toga'nın *pallium* tipinden çok Roma'nın Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk Dönemi'nde sıklıkla tercih edilen formunu akla getirdiğini belirtmiştir[1938]. Bu tarihin Roma botuyla da desteklendiği vurgulanmıştır[1939]. Eser, Magnesia Ad Maeandrum(MÖ 70), Tralleis(MÖ 2. yüzyıl ortası) ve Kos(MÖ 2. yüzyılın ilk çeyreği) örnekleriyle karşılaştırılmıştır[1940]. Yapılan değerlendirmeler neticesinde Hellenistik Döneme tarihlendirilen eserlerden cephedeki derin kumaş kıvrımı ve togasıyla daha geç bir tarihe MÖ 1. yüzyıl sonlarına ait olması gerektiği belirtilmiştir[1941]. Buna karşın heykelin Geç Hellenistik Dönem'de sıkça uygulanan ayrı işlenmiş parçaların kenetleriyle birleştirilmesi teknigiyle yapılmasından dolayı

[1937] Buradaki tanımlamalar için bkz. Aybek 2009, 53-54, No. 24.
[1938] Aybek 2009, 54.
[1939] age. 54.
[1940] age. 54, a-b-c-d.
[1941] age. 54.

Hellenistik geleneklerin üzerinde etkili olduğu vurgulanmıştır[1942]. Eser MÖ 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Aybek 2009, 53-54, Lev. 19, No. 24.

[1942] age. 54.

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1a. Toga'nın Cumhuriyet Dönemi Kesimi (Goette 2013, 42, Fig. 4b)

Çizim 1b. Toga'nın İmparatorluk Dönemi Kesimi (Goette 2013, 42, Fig. 4c)

Çizim 1c. Pallium Tipinde Togalı Erkek Heykeli (Croom 2000, 42, No. 1)

Çizim 2a-b. Toga'nın 2.(Sol) ve 3.(Sağ) Tipi (Goette 1990, 3; 2013, 42, Fig. 4a-d)

Çizim 2c. Geç Antik Dönem Toga Elbisesi (Gehn 2012, Renk Levhası)

Çizim 2d. Bot Çeşitleri (Goette 1988, 449; 2013, 49)

Çizim 3. Toga Bölümlerini Gösteren Canlandırma (**https://tr.pinterest.com/annafollows/t-o-g-a/?lp=true : ** Renklendirme tarafımca sonradan eklenmiştir).

Çizim 4. *Umbo* Formlarını Gösteren Çizimler

Çizim 5. Toga'nın 4 tipinin gösterimi (Croom 2000, 42)

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1 Togalı Heykellerin Kronolojik Dağılımı

Grafik 2 Togalı Heykellerin Tipolojik Dağılımı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Togalı Heykellerin Mekansal Dağılımı

Tablo 2 Buluntu yeri ve yapısı bilinen örneklerin kentlere göre dağılımı

Tablo 3 Zırhlı ve Togalı Heykellerin Mekansal Dağılım Tablosu

RESİM LİSTESİ

1, 1 Magnesia Ad Maeandrum, Prytaneion'u Togalı Erkek Heykeli **(1)**

1, 2 Thyateira Togalı Erkek Heykeli **(2)**

1, 3 Sardes Togalı Erkek Heykelinin Korunan Alt Kısmı **(3)**

1, 4 Metropolis Togalı Erkek Heykelinin Korunan Alt Kısmı **(4)**

1, 5 Metropolis Togalı Erkek Heykelinin Korunan Alt Kısmı **(5)**

1, 6 Pallium Tipinde Togalı Heykelin Korunan Gövdesi **(6)**

2, 1 Metropolis Togalı Erkek Heykelinin Korunan Üst Kısmı **(7)**

2, 2 Bursa Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(8)**

2, 3 Nikomedia Togalı Erkek Heykeli **(9)**

2, 4 İzmir Arkeoloji Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(10)**

2, 5 Turgut Tokuş Koleksiyonu Togalı Erkek Heykeli **(11)**

3, 1 Magnesia Ad Maeandrum, Prytaneion'u Togalı Erkek Heykeli **(12)**

3, 2 Magnesia Ad Maeandrum, Prytaneion'u Togalı Erkek Heykeli **(13)**

3, 3 Ephesos Togalı Erkek Heykeli **(14)**

3, 4 Aphrodisias Togalı Genç Erkek Heykeli **(15)**

3, 5 Kremna(?) Genç Nero Togalı Heykeli **(16)**

4, 1 Teos Tiyatrosu Togalı Erkek Heykeli **(17)**

4, 2 Togalı Claudius Heykeli **(18)**

4, 3 Ephesos Togalı Erkek Heykeli **(19)**

4, 4 Ephesos Togalı Erkek Heykeli **(20)**

4, 5 Perge Tiyatrosu Togalı Erkek Heykeli **(21)**

5, 1 Ödemiş Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(22)**

5, 2 Konya Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(23)**

5, 3 Afyon Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(24)**

5, 4 Bursa Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(25)**

6, 1 Bursa Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(26)**

6, 2 Nysa ad Maeandrum Gerontikon'u Sextus Iulius Maior Togalı Heykeli **(27)**

6, 3 Bursa Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(28)**

6, 4 Ephesos Tiyatrosu Togalı Erkek Heykeli **(29)**

7, 1 Ephesos Togalı Erkek Heykeli **(30)**

7, 2 Tarsus Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(31)**

7, 3 Turgut Tokuş Koleksiyonu Togalı Erkek Heykeli **(32)**

7, 4 Aphrodisias Tetrastoon'u Togalı Genç Erkek Heykeli **(33)**

7, 5 Holmoi Togalı Erkek Heykeli **(34)**

7, 6 Perge Geç Dönem Kapısı Togalı Erkek Heykeli **(35)**

8, 1 Aphrodisias Tiyatrosu Togalı Genç Heykeli **(36)**

8, 2 Anadolu Medeniyetleri Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(37)**

8, 3 Ephesos Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(38)**

8, 4 Ephesos Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(39)**

9, 1 İstanbul Arkeoloji Müzeleri Togalı Erkek Heykeli **(40)**

9, 2 Bursa Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(41)**

9, 3 Tekirdağ Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(42)**

9, 4 İstanbul Arkeoloji Müzeleri Togalı Erkek Heykeli **(43)**

10, 1 Prusias ad Hypium Togalı Erkek Heykeli **(44)**

10, 2 Aphrodisias Agora Kapısı Togalı Genç Erkek Heykeli **(45)**

10, 3 Ephesos Traian Çeşmesi Togalı Erkek Büstü **(46)**

10, 4 Ephesos Skolastika Hamamları Togalı Erkek Büstü **(47)**

11, 1 Aphrodisias Hadrian Hamamları II. Valentinian ya da Arcadius Heykeli **(48)**

11, 2 Aphrodisias Hadrian Hamamları Arcadius ya da II. Valentinian Heykeli **(49)**

11, 3 Aphrodisias Odeion ile Temenos Arası Çalışma Atölyesi Togalı Heykeli **(50)**

11, 4 Kastamonu Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(51)**

11, 5 Kastamonu Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(52)**

12, 1 İstanbul Arkeoloji Müzeleri Togalı Erkek Heykeli **(53)**

12, 2 Ephesos Sütunlu Cadde Togalı Erkek Heykeli **(54)**

12, 3 Ephesos Celsus Kütüphanesi Togalı Erkek Heykelinin Korunan Alt Kısmı **(55)**

12, 4 Ephesos Kuretler Caddesi Togalı Erkek Heykeli **(56)**

13, 1 Ephesos Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(57)**

13, 2 Ephesos Müzesi Togalı Erkek Heykeli **(58)**

13, 3 Aphrodisias Togalı Erkek Heykeli **(59)**

13, 4 Ephesos Togalı Erkek Heykeli **(60)**

14, 1 Ephesos Sütunlu Cadde Togalı Erkek Heykeli **(61)**

14, 2 İstanbul Arkeoloji Müzeleri Togalı Erkek Heykeli **(62)**

14, 3 Aphrodisias Bouleuterion'u Pytheas'ın Togalı Heykeli **(63)**

14, 4 Aphrodisias Tetrastoon'u Flavius Palmatus Togalı Heykeli **(64)**

15, 1 Philadelphia Togalı Erkek Heykeli **(65)**

15, 2 Ephesos Agorası Togalı Erkek Heykeli **(66)**

15, 3 Ephesos Kuretler Caddesi Stephanus Togalı Heykeli **(67)**

15, 4 Tripolis ad Maeandrum Togalı Erkek Heykeli **(68)**

16, 1 Tripolis ad Maeandrum Togalı Erkek Heykeli **(69)**

16, 2 Tripolis ad Maeandrum Togalı Erkek Heykeli **(70)**

16, 3 Aphrodisias Togalı Erkek Heykeli **(71)**

16, 4 Aphrodisias Togalı Erkek Heykeli **(72)**

17, 1 Aphrodisias Tiyatrosu Togalı Erkek Heykelinin Korunan Alt Kısmı **(73)**

17, 2 Aphrodisias Hadrian Hamamı Togalı Erkek Heykelinin Korunan Alt Kısmı **(74)**

17, 3 Aphrodisias Tiyatrosu Togalı Erkek Heykelinin Sağ Kolunun Korunan Üst Kısmı **(75)**

17, 4 Aphrodisias Bouleuterion'u Togalı Heykelin Kolossal Ayak Bileği Parçası **(76)**

18, 1 Aphrodisias Bouleuterion'u Togalı Heykelin Ayak Parçası **(77)**

18, 2 Aphrodisias Tiyatrosu *Calceus* Giyimli Sağ Ayak Parçası **(78)**

18, 3 Aphrodisias Tiyatrosu *Calceus* Giyimli Sol Ayak Parçası **(79)**

18, 4 Aphrodisias Bouleuterion'u Togalı Heykelin Calceus Giyimli Ayak Parçası **(80)**

18, 5 Aphrodisias Tiyatrosu *Capite Velato* Giyimli Romalı **(81)**

18, 6 Bergama Asklepion'u *Capite Velato* Giyimli Caracalla Portresi **(82)**

18, 7 Ephesos Traian Çeşmesi *Capite Velato* Giyimli Erkek Portresi **(83)**

18, 8 Side Sütunlu Cadde Togalı Erkek Heykelciği **(84)**

19, 1 Limyra Kenotaph Mezar Anıtı Togalı Erkek Heykeli Parçası **(85)**

19, 2 Limyra Kenotaph Mezar Anıtı Togalı Erkek Heykeli Parçası **(86)**

19, 3 Limyra Kenotaph Mezar Anıtı Togalı Erkek Heykeli Parçası **(87)**

20, 1 Limyra Kenotaph Mezar Anıtı Togalı Erkek Heykeli Parçası **(88)**

20, 2 Limyra Kenotaph Mezar Anıtı Togalı Erkek Heykeli Parçası **(89)**

20, 3 Konya Müzesi Togalı Erkek Heykelinin Korunan Alt Kısmı **(90)**

20, 4 Aphrodisias Tiyatrosu Togalı Erkek Heykelinin Korunan Üst Kısmı **(91)**

20, 5 Metropolis Bouleuterion'u Toga Giyimli Heykelin Korunan Alt Kısmı **(92)**

ANIT RESİM LİSTESİ

21, 1 Ephesos Memmius Anıtı Togalı Heykeli **(93),** (Foto. D. Ersun)

21, 2 Limyra Kenotaph Mezar Anıtı **(94),** (Borchhardt 2002, Lev. 12, Kat. 1)

21, 3 Aphrodisias Zoilos Anıtı **(95)**, (Smith 1993, Lev. 3)

21, 4 Hierapolis Tomba Bella Mezar Anıtı **(96),** (Romeo ve diğ. 2014, 217, Fig. 221)

22, 1 Aphrodisias Sebasteion Panel C5 **(97),** (Smith 2013, 134-138, Fig. 85, Lev. 52-3)

22, 2 Aphrodisias Sebasteion Panel C18 **(98),** (Smith 2013, 156-158, Lev. 72-3)

23, 1 Ephesos Parth Anıtı Kabartması **(99),** (Oberleitner 2009B, 40, Res. 65)

23, 2 Hierapolis Tiyatrosu Septimius Severus Dönemi Kabartması **(100)**; (Foto. D. Ersun)

24, 1 Ephesos Yamaç Ev 2 Tiyatro Frizleri **(101),** (Dawid 2003, Lev. 33, No. 172,1)

24, 2 Ephesos Yamaç Ev 2 Tiyatro Frizleri **(102),** (Dawid 2003, Lev. 33, No. 172,2)

24, 3 Ephesos Yamaç Ev 2 Tiyatro Frizleri **(103),** (Dawid 2003, Lev. 33, No. 173,1)

24, 4 Ephesos Yamaç Ev 2 Tiyatro Frizleri **(104),** (Dawid 2003, Lev. 33, No. 174,1)

25, 1 Ephesos Yamaç Ev 2 Tiyatro Frizleri **(105),** (Dawid 2003, Lev. 34, No. 175,1)

25, 2 Ephesos Yamaç Ev 2 Tiyatro Frizleri **(106),** (Dawid 2003, Lev. 34, No. 176,1)

25, 3 Ephesos Yamaç Ev 2 Tiyatro Frizleri **(107),** (Dawid 2003, Lev. 34, No. 177,1)

25, 4 Ephesos Yamaç Ev 2 Tiyatro Frizleri **(108),** (Dawid 2003, Lev. 34, No. 178,2)

26, 1 Perge Antik Kenti *Portiko* Sütun Kabartmaları **(109),** (Bordenache 1969, 84; Goette 1986, 147, Res. 16; 1990, 61, NO. D14)

26, 2 Perge Antik Kenti *Portiko* Sütun Kabartması Togalı Figür **(110),** (Bordenache 1969, 84; Goette 1986, 147, Res. 16; 1990, 61, NO. D14)

27, 1 İstanbul Theodosius *Obelisk*'i Üst Kaidesi, Kuzeybatı Yüzü: *Kathisma*'nın Betimi **(111),** (Bardill 2010, 161)

27, 2 İstanbul Theodosius *Obelisk*'i Üst Kaidesi, Kuzeydoğu Yüzü: *Kathisma* ve Aşağı Kapının Betimi **(112),** (Bardill 2010, 163)

28, 1 Sadece Gravürleriyle Bilinen Arcadius Sütunu Kaidesinin Doğu Yüzü **(113),** (Kollwitz 1941, Ek 7)

TERMİNOLOJİ SÖZLÜĞÜ

Balteus : Togada *umbo* ve *lacinia* kısımlarını tutan kemer işlevi gören bölümdür. **Korsaj Kemeri**.

Bulla **:** Altın, gümüş, bronzdan yapılan ve deriden ip yardımıyla boyuna asılan kolyedir.

Calceus : Roma botudur.

Calceus Equester : Ordu mensubu üyeler tarafından giyilebilen ve bağcığı olmayan bottur.

Calceus Patricius : Patrici sınıfı üyeleri tarafından giyilebilen dört bağcığa sahip yüksek konçlu bottur.

Calceus Senatorius : Senato sınıfı üyeleri tarafından giyilebilen iki bağcığa sahip bottur.

Capite Velato : Toga etek ucunun başın üzerine çekilmesiyle oluşturulan başörtüsü gibi bölümdür.

Clavus Angustus : İnce gömlek yakasıdır.

Clavus Latus : Kalın gömlek yakasıdır.

Colobium : Toga altına orta genişlikte kollu ya da kolsuz olarak giyilebilen gömlek çeşididir.

Constitutio Antoniniana **:** İmparator Caracalla tarafından MS 212 yılında ilan edilen yasadır.

Dalmatica : Toga altına orta genişlikte kollu ya da kolsuz olarak giyilebilen tunik çeşididir. **Gömlek.**

Ima Toga : Toganın sağ ayak bileğinden sol kolun ön bölümünün üzerine uzanan diyagonal köşesidir. **Eğmeç**.

Lacinia : Toga kumaşının her iki köşesine verilen isimdir. **Verev.**

Lorum : Togaya statü amacıyla iliştirilen yakadır. **Bordür.**

Mappa : Ketenden dokunan peşkir. **Havlu.**

Pallium : Yunanların himation elbisesinin Roma'daki

adlandırmasıdır.

Pontifex Maximus : Baş Rahip.

Praetexta Bandı : Güvez Fisto.

Proconsul : Eyalette konsüllük görevi yapmış Roma magistratıdır.

Propraetor : Eyalette preatorluk görevi yapmış Roma magistratıdır.

Quaestor : Roma'da üst düzey memur.

Sceptre : Yunan ve Roma Döneminde kullanılan asa.

Scrinium : İçerisine kitap rulolarının konulduğu silindirik bir şekle sahip genellikle ahşaptan yapılan ve bir kayış yardımıyla bağlanan kapaklı kutudur.

Sinus : Toganın sağ bacağın üzerine şal ya da önlük biçiminde dökümlenen bölümüdür. **Biye.**

Stola **:** Romalı kadınlar tarafından giyilen elbisedir.

Tebenna : Toganın Yunanlılar tarafından adlandırılmasıdır.

Toga **:** Sadece özgür Roma vatandaşları tarafından giyilebilen elbisedir**.**

Toga Contabulata : Toganın *umbo*'nun gövdenin üst kısmında katlanmasıyla oluşturulan çeşididir. "Bandlı Toga" olarak da adlandırılmaktadır.

Toga Exiqua : Himation'a benzeyen toga'nın Roma'daki adlandırmasıdır.

Toga Picta : Toganın üzerinde altın işlemeleri bulunan çeşididir.

Toga Praetexta : Toganın erguvan renkli yaka ile temsil edilen çeşididir.

Toga Pulla : Toganın yas zamanlarında giyilen koyu renkli çeşididir.

Toga Virilis **:** 14-18 yaş arasındaki Romalı erkek çocukların giymiş oldukları düz beyaz renkli togadır.

Tunik : Toga altına giyilen yakasız gömlektir.

Tunica Manicata : Ayak bileğine kadar uzanan toga altına giyilen yakasız

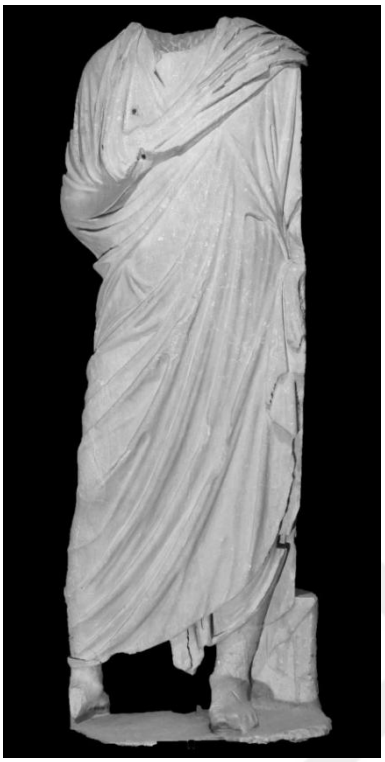
gömlektir.

Tunica Palmata : Kazanılan bir zaferin ardından toga altına giyilen yakasız gömlektir.

Tunica Talaris : Ayak bileğine kadar uzanan toga altına giyilen yakasız gömlektir.

Umbo : Toganın *balteus* üzerine genellikle "U" formlu dökülen bölümüdür. **İlmikleme/düğüm.**

Levha 1

1

2

3

4

5

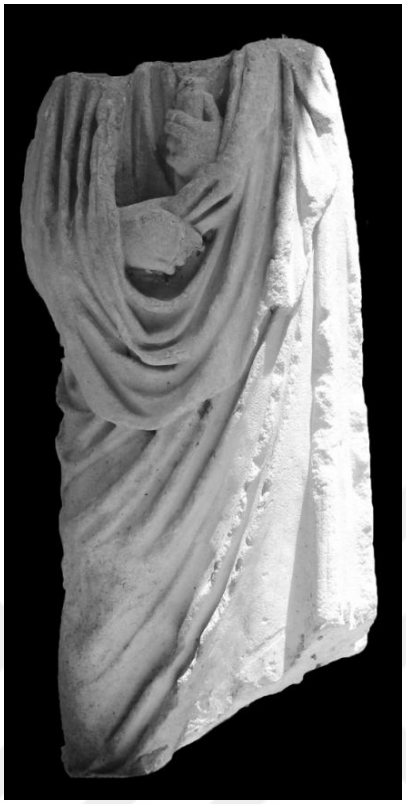

6

Levha 2

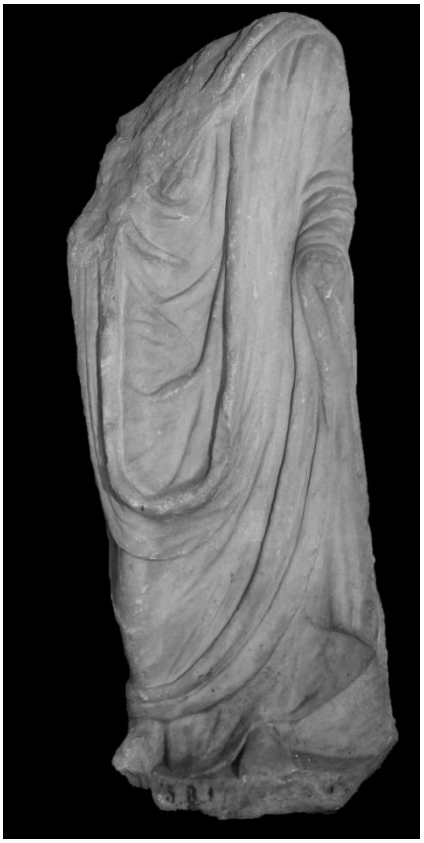
1

2

3

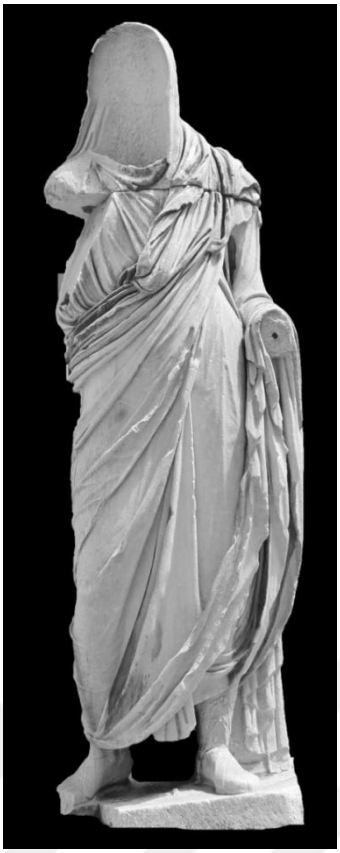
4

5

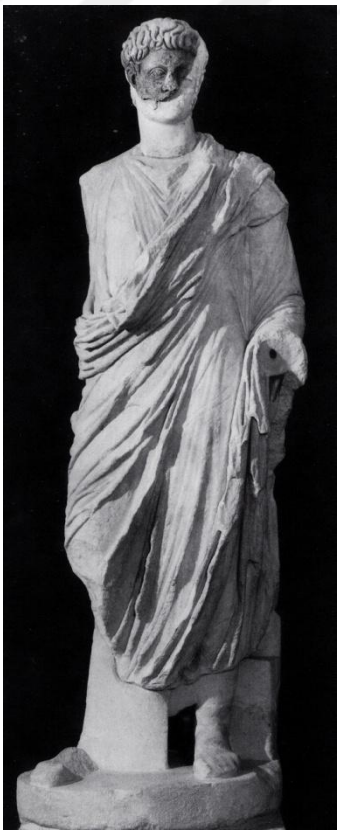
1

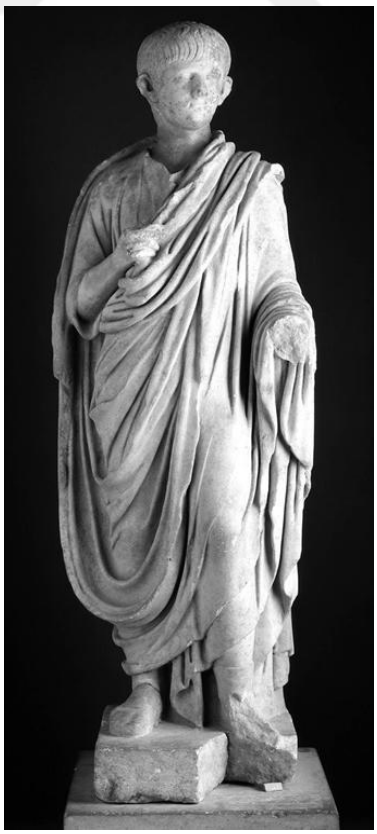
2

3

4

5

1

2

3

4

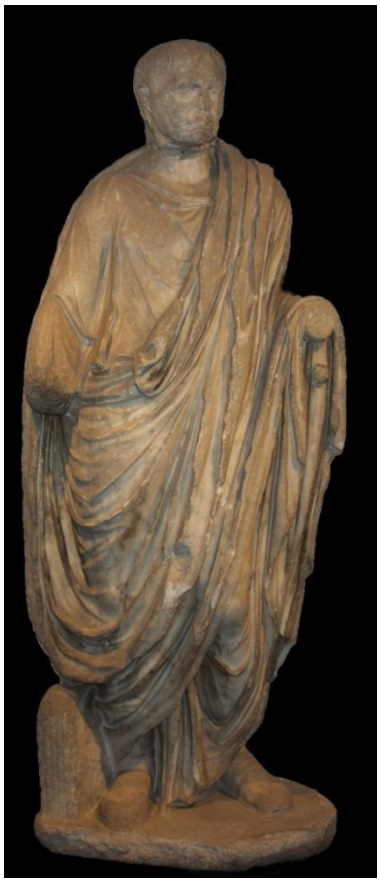
5

1

2

3

4

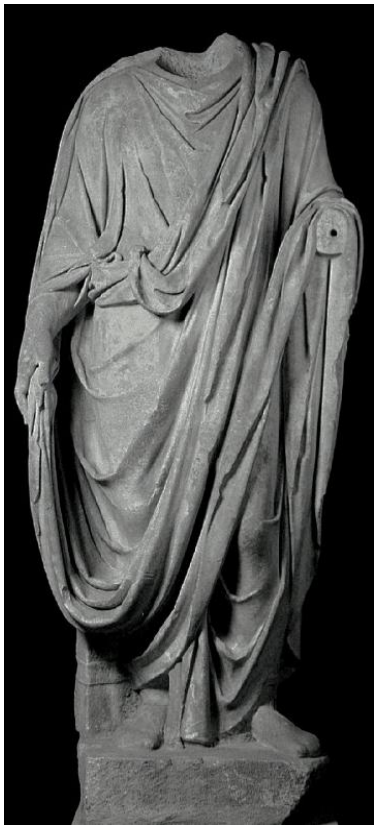
1

2

3

4

Levha 7

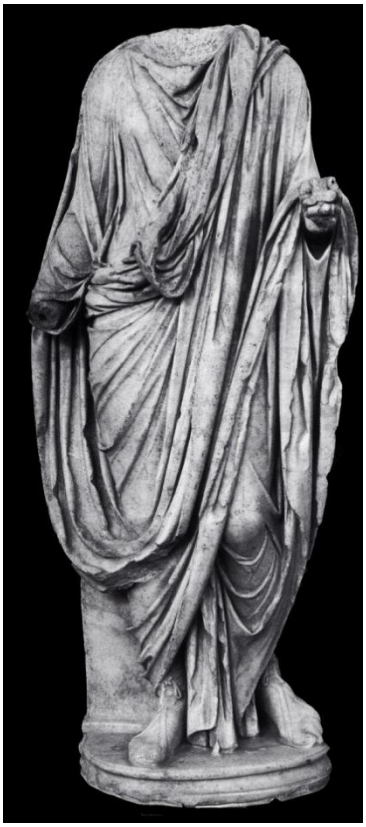
1

2

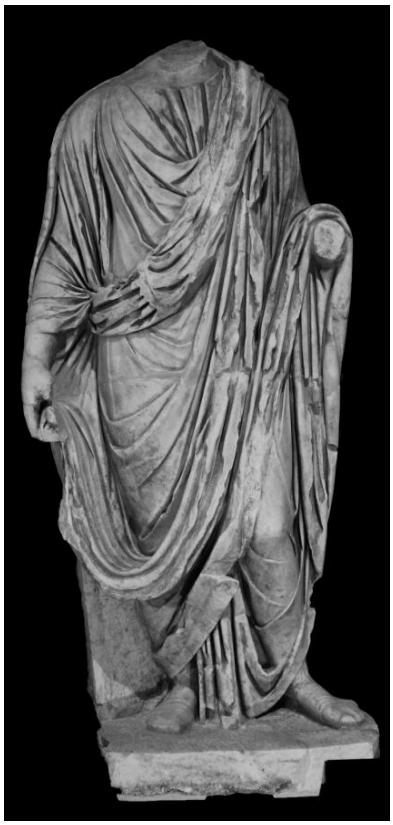
3

4

5

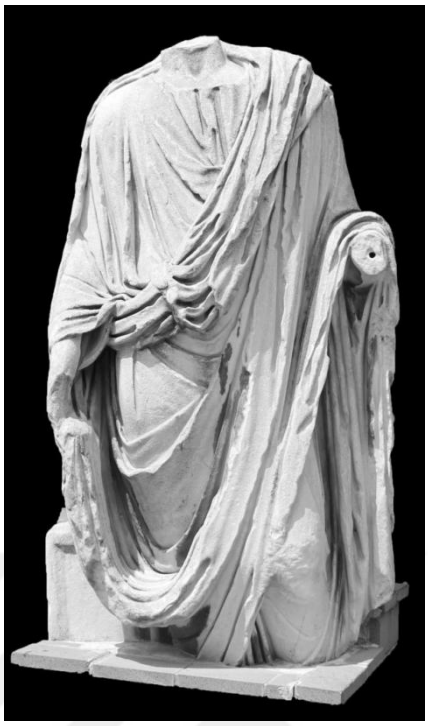

6

Levha 8

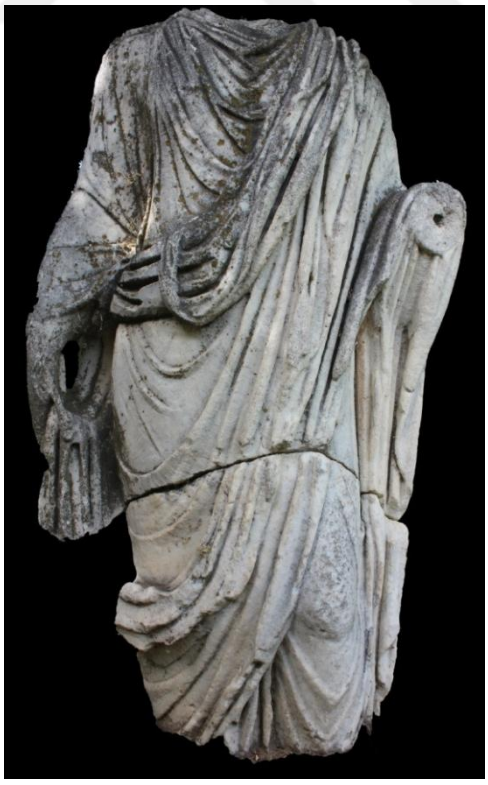
1

2

3

4

Levha 9

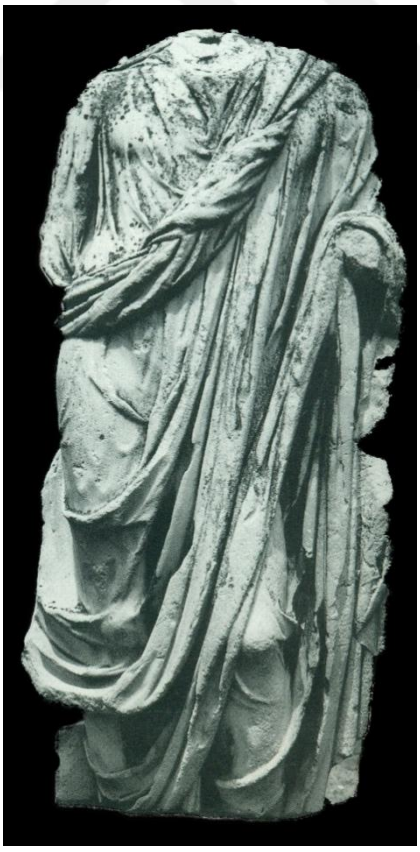
1

2

3

4

Levha 10

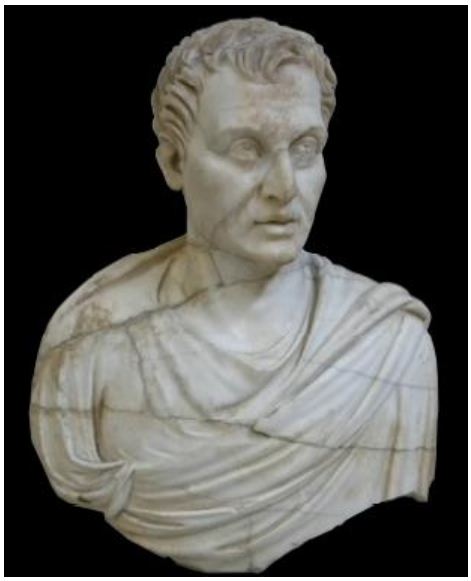
1

2

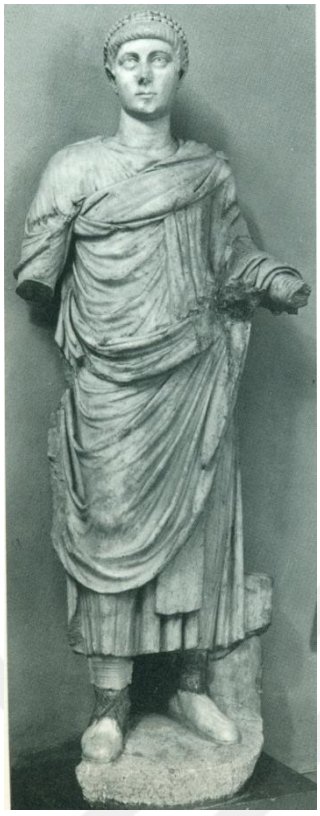

3

4

Levha 11

1

2

3

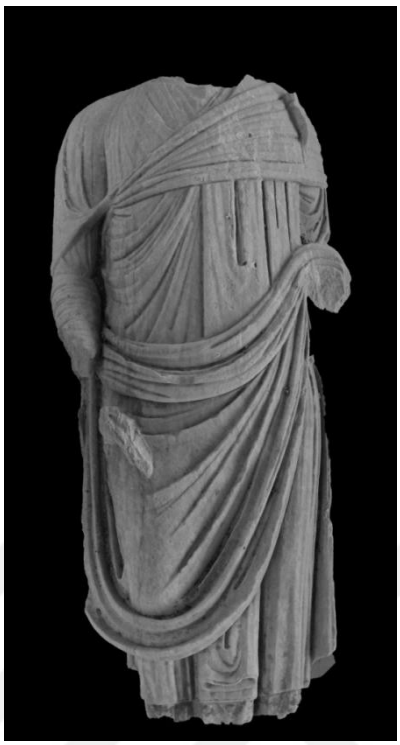
4

5

1

2

3

4

1

2

3

4

Levha 14

1

2

3

4

Levha 15

1

2

3

4

Levha 16

1

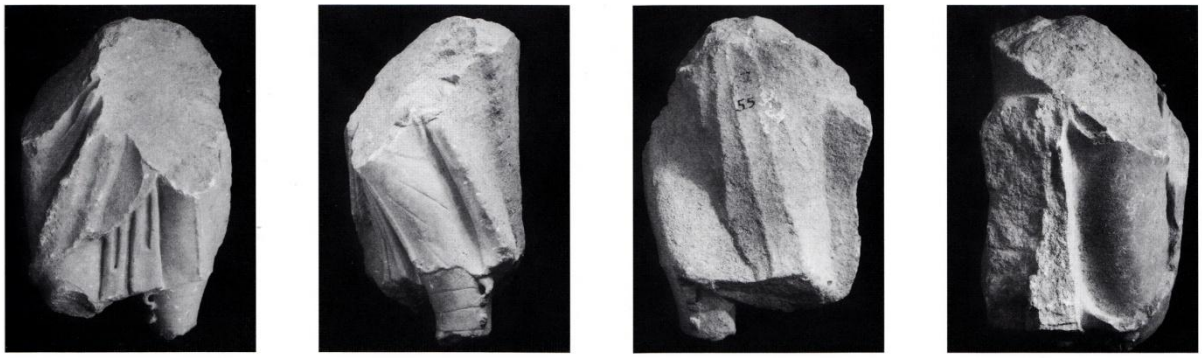
2

3

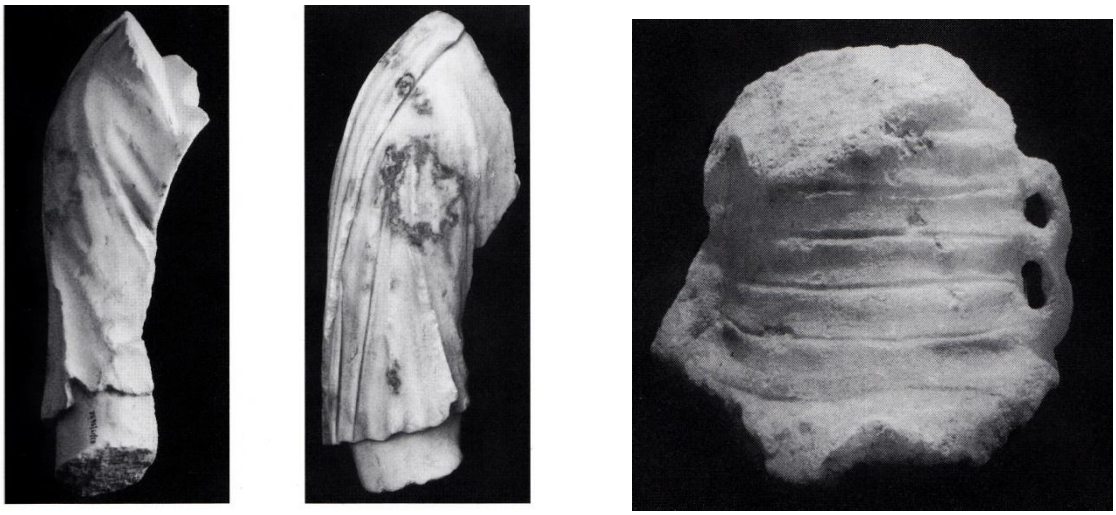
4

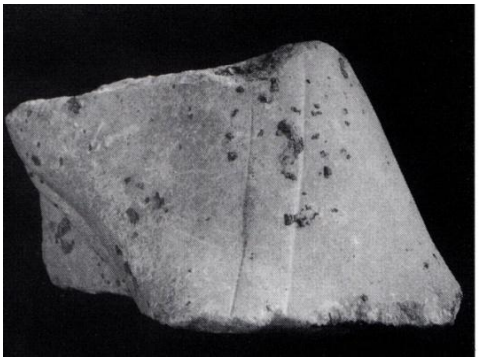
1

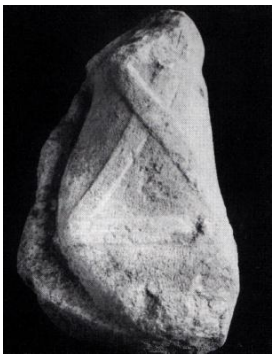
2

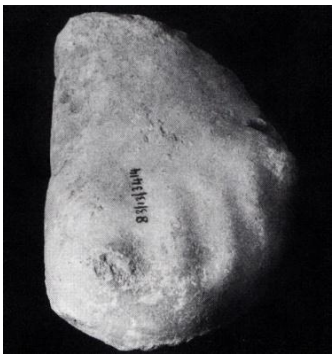
3 **4**

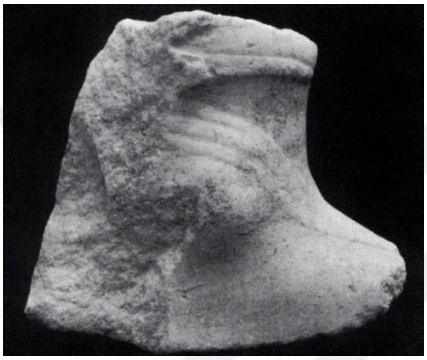
1

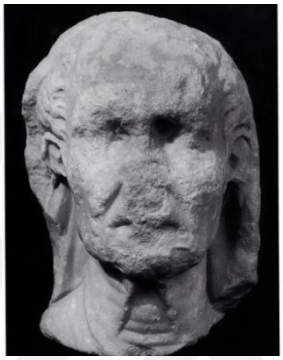
2

3

4

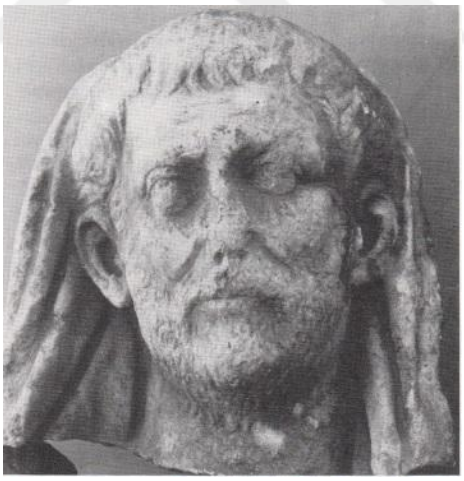

5

6

7

8

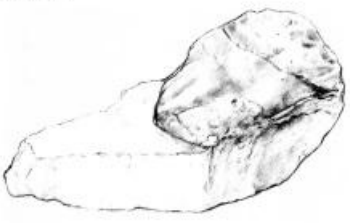
1

2

1: Ansicht

3

Levha 20

1

2

3

4

5

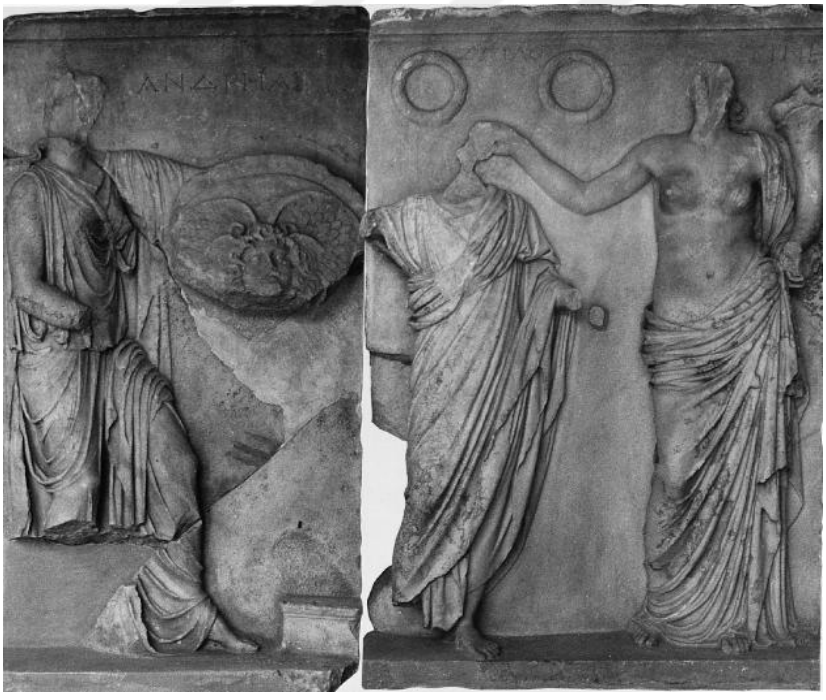
Levha 21

1

2

3

4

1

2

1

2

1

2

3

1

2

3

4

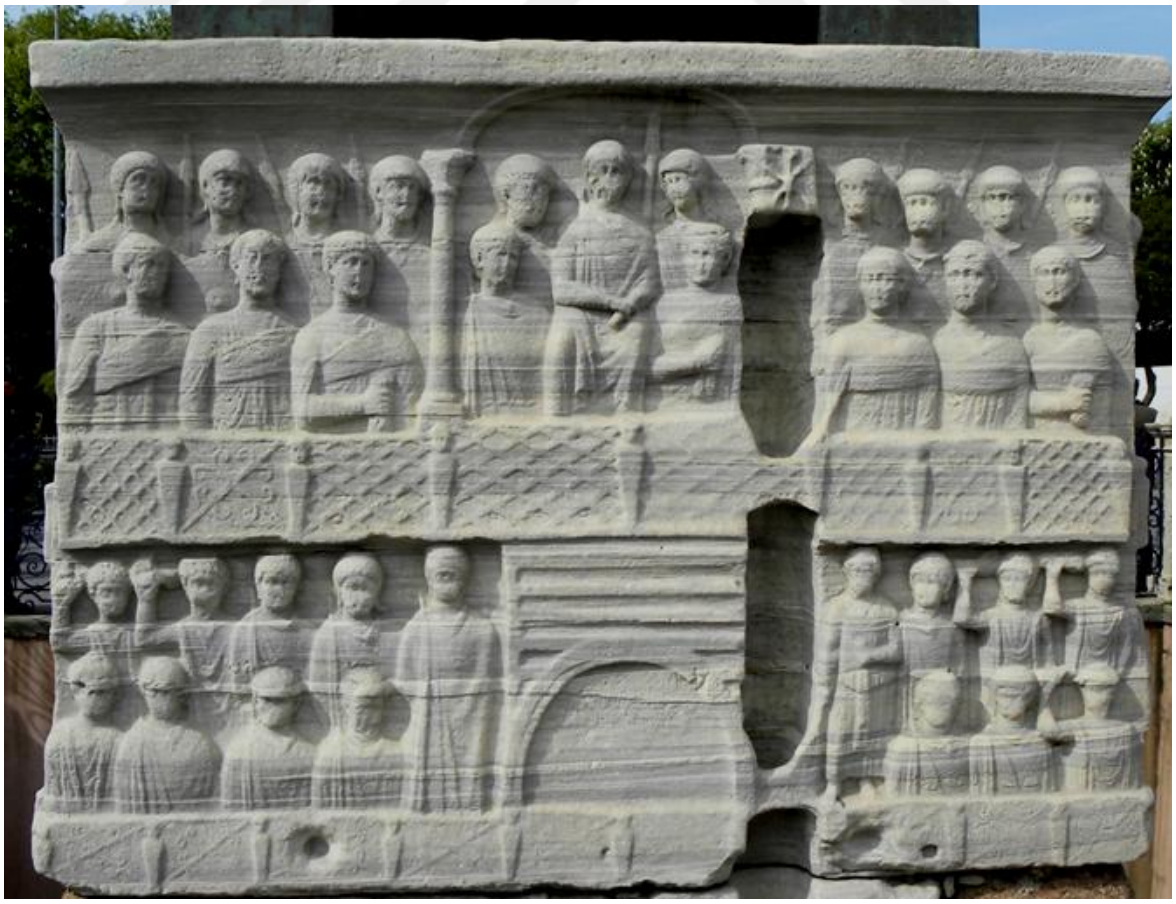
1

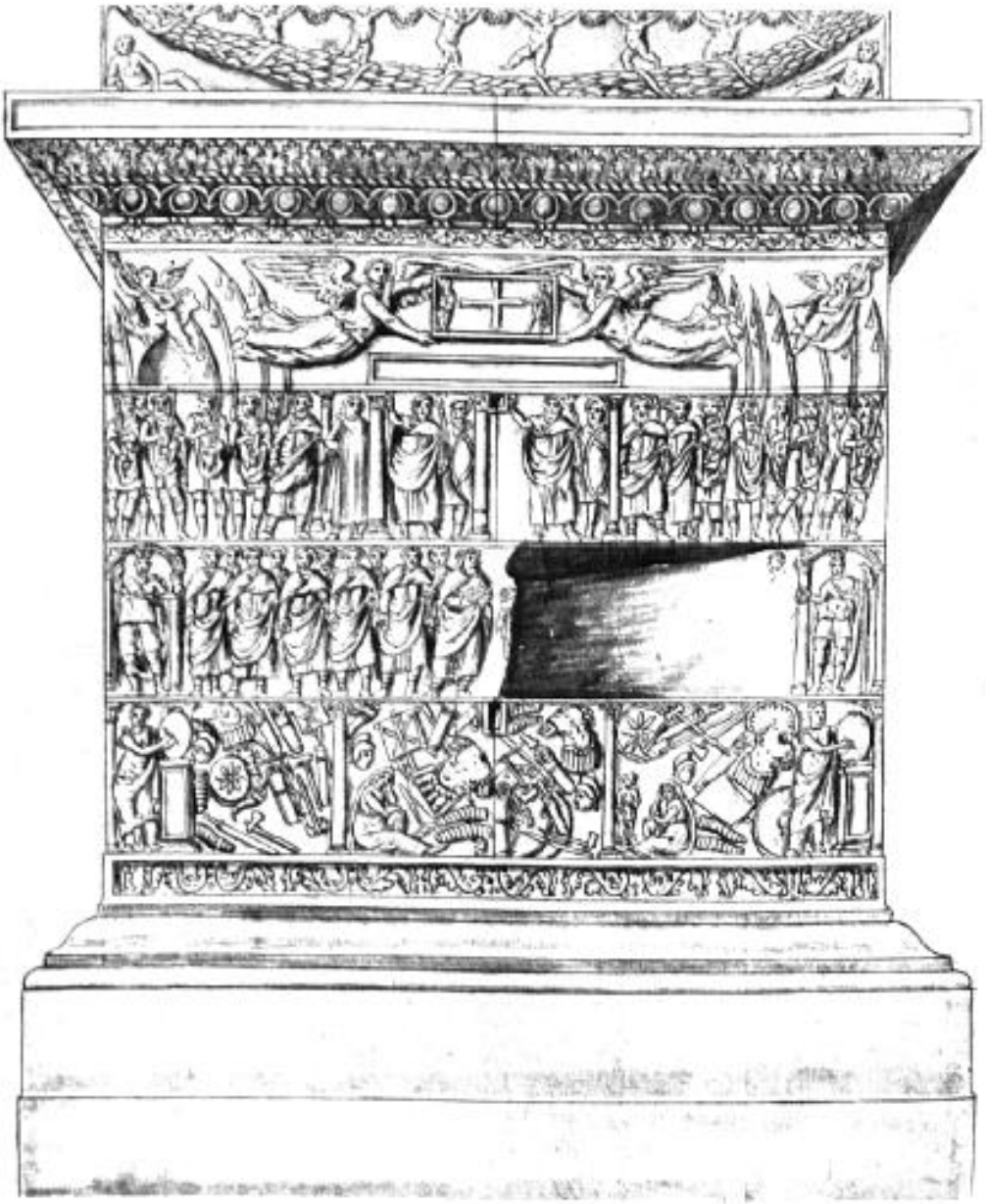
2

1

2

1